

पुणें येथील

डेक्कन व्हर्न्याक्युलर ट्रान्स्लेशन सोसायटी

ह्या संस्थेच्या विद्यमानें

कै० रा. च. सरदार गोपाळराव हरि देशमुख

ह्यांचें स्मारक.

जन्मः—२० स० १८२१. . मृत्युः—२० स० १८९२.

अभंग.

हरीमति करी जन नाशायदा । कथयसी बिलसा आऊं मेदी ॥
आऊं मेदी भयति आऊं मेदी ज्ञान । अनुनारी मन विरंजर ॥
निगना भाव मगुणी मजन । वेणे वधु जन उद्धरी ॥
उद्धरी जन करिना माधन । क्रियेचें वधन आचरना ॥
आचरनां साधू जना होय मोधू । लागलेसे वेधू अक्षीभायें ॥
मनिभायें देव मनिहा वृत्तन । कथा निरूपण सहोत्तमाय ॥
महात्माय साधू अक्षीचें लक्षण । करी निर्वाटन आहरेणी ॥
आहरेणी विधी वगणे उपाधी । लोकांने मनुकुडी लागायदा ॥
लोकाचार करी ना जना उद्धरी । ज्ञान अनाचारी कामा नंदे ॥
क्रियावत माधु विरक्त विवेकी । मोक्षि तो लोचिनीं मान्य आहे ॥

रामदास.

प्रस्तावना.

श्रीमत् परमहंस ज्ञानेश्वरस्वामी हे भोर सत्पुरुष महाराष्ट्रात अवतीर्ण होऊन त्यांनी मराठी राज्याच्या अस्सुदयास उत्कृष्ट रीतीने साहाय्य केले, परंतु आजपर्यंत त्यांचे स्वतंत्र चरित्र किंवा पत्रव्यवहार याची चांगलीशी प्रसिद्धि झाली नाही. मराठ्यांचे इतिहासकार प्राच्य साहेब यास, ज्ञानेश्वरस्वामींचा व पंशव्याचा अस्सल पत्रव्यवहार उपलब्ध झाला होता, ही गोष्ट त्यांच्या ग्रंथातील मिलेक टीपावरून सिद्ध होते. प्राच्य साहेबांनी या पत्रव्यवहारासंबंधाने एके ठिकाणी असे स्तुतिपर उदार काढिले आहेत की - “बाजीरावाची व चिमणाजी आपाची पुढळ मनोरंजक पत्रे धावडशीकर स्वामी यांच्या शिष्यवर्गाच्या वंशजाकडून मला माही वेळ मिळाली होती. हे स्वामी महाराष्ट्रामध्ये कार पूज्य सत्पुरुष होते. बाजीराव व चिमणाजी आपा यांचे ते ‘महापुरुष’ संपत्ते शुभवर्ग असून, त्याचा सावर पूर्ण निश्चास होता. बाजीराव पेशवे यांनी स्वामींस व चिमणाजी आपास ही पत्रे कार मोकळ्या मनाने लिहिलेली असून, त्यात आपल्या आपु कमातील गोष्टी सविस्तर रीतीने वर्णिल्या आहेत. त्यामुळे तीं अगदीं अमूल्य अशीं आहेत. या पत्रांचे भाषांतर करून वेण्याची परवानगी मला मिळाली होती, परंतु त्याच्या नकला करून वेण्याची परवानगी मला मिळाली नाही. ही अस्सल पत्र सातान्यानवज्येळ धावडशीनामक खेडेगावी स्वामींच्या शिष्यवर्गाजकळ अद्यापि आहेत.”

* Many interesting letters from PajeeRao and Chumaji were lent to me by the descendants of the disciples of the Dawarsee Swamee. The Swamee was a much venerated person in the country, and was the Mahapoorush of LajeeRao and his brother, and seems to have possessed their entire confidence. The Peishwas letters to the Swamee, and to his brother detail the actions of his life in a familiar manner, without disguise, and are quite invaluable. I was permitted to translate, but not to copy them. The originals continue in possession of the Swamee's disciples at Dawarset, a village within a few miles of Satara.

प्र० दत्त माहवाच्या ह्या उद्देशाने, रामीचा व पेशव्याचा 'अत्यंत मृदु-
 ताद' पत्रव्यवहार त्याच उद्देशाने चालू होता, ह्याच शेवट नाली प्र० दत्त
 लक्ष्मण माताजीने व घराबेने प्रकाशित ह्याच दस्तऐवजी १० स. १८१८ मधून
 १० स. १८१२ पर्यंत रेकॉर्डच्या रुपान होते त्या आधीच माली ही पत्रे
 पाहिजे होती त्यानंतर ग्वाळर असे शब्दपर्यंत मराठ्यांच्या इतिहासाचा अ
 ध्या मसजदगामीच्या चरित्राचा मागमगही नमूदा पुढे (मज मसजदग्या
 रिवाजानुसार) इतिहासविद्या मद्रास एन्सोपिडिया समई मद्रास, त्याचि
 पलीची अभिलेख व आप्या त्याच टिप्पणी उत्तम झाली, व लवकर मज
 दग्या इतिहासाची माग-मजदरून कापडात व कागदी-अभिज्ञ वाचकांच
 उपक्रम " इतिहासविद्या " व " कायेतिहासग्रंथ " ह्या दोन माहिती
 स्वरूपाच्या ह्या पुस्तकांच्या ह्या आवृत्त्यां मद्रासमधील मद्रास वि
 कोट पत्रे व ०४ लेगीटी वरत मद्रासमधील प्रकाशित झाली व मसजदगामी
 ताद व त्याच्या चरित्राची अजूनही माहिती ही ऐतिहासिक जगाम मद्रास झाली
 ह्या सुपाराम कायम १० स. १८७० माली, पुढे कोणी दक्षिणामात्र कमीतीच्या
 जाहिरतीवरून १० स. नायडगर विषयक बाप ह्याच सुवात केले
 ' श्रीमंत मोर' बाजारामादव ह्याच चरित्र ' नामक एक ऐतिहासिक ग्रंथ निर्माण
 झाला ह्या प्रकामाचे ' मद्रास ' ह्या शिरोस्तासाली, प्रकाशनी, मद्रास
 माहवाच्या इतिहासाची तुलना व अस्त माहितीच्या आसारा, ह्या रामीचे
 वाचनिक पत्रे ह्याच मद्रासमधील मद्रासमधील मद्रास मद्रास मद्रास
 नामावरच्या प्रकामा व पराममी पुराणाचे शुद्ध ह्या नावाचे त्याच्या चरित्राचे
 धाने मद्रास उत्तम होणारी निहाणा, आणि साधुग्याच्या रमा व प्रम व कप
 शब्द वरण्याविषयीची सामाजिक आवड, ह्या दोन कारणेपुढे, १० स. १८७०
 नावा ह्याचे ' मद्रास ' चरित्र वर्णन लोकात पारव आणवले व ह्या
 योगाने ह्या मद्रासमधील मद्रासमधील मद्रासमधील मद्रासमधील मद्रासमधील
 ह्या कमीतीचे सक्ती १० स. १८७० मद्रासमधील मद्रासमधील मद्रासमधील मद्रासमधील
 मद्रास ह्या " मद्रास "च्या वर्षाविषयी अभिप्राय दाला, असे टिपले
 आढे की, ' ह्या साधुच्या मद्रास आणि त्याच्या आत्मज्ञाप्या स्थळाचे वर्णन या
 प्रकामाने अनिष्ट मद्रासमधील मद्रासमधील मद्रासमधील मद्रासमधील मद्रासमधील

आहे. ह्या प्रसंगाची त्याची भाषा आणि त्याचे विचार फारच शोभायमान दिसतात. या वर्णनात असा काही चमत्कार आहे की, हे वाचतांना अतः रणास महापूर येऊन ते मल्लानदात पोहवत आहे की काय असे वाटते ही हुनेदूर उभी केलेली तरावीर अगदी साधी, भव्य, जनदार आणि मोठे धाट्याची आहे. या विद्वान् पारागिराचे परिश्रम या रचणी उत्तम सफळ झाले आहेत. या वर्णनांत छोट्यानाट्या गप्पा, अतिशयोक्त्या किंवा मोठे रूपकालंकार वगैरे घातलेले नाहीत. शुरूने शिंप्यास केलेला बोध अर्धून पैराग्यजनक, संकलित आणि मनात नाणून जाण्यासारखा आहे. तो अद्भुतरसाने ओतप्रोत भरला आहे तरी हा उपदेश अगदी सरा आहे असं भावून तो स्वीकारण्यास मन अगदी आशंकत नाही. " (बाजीराव पेशवे यांचे चरित्र)

आवरून रा० सा० बापट ह्यांनी लिहिलेले " महापुरुषांचे " वर्णन अगदी यथार्थ, साधार आणि सत्य आहे, व त्यात " छोट्यानाट्या गप्पा " वगैरे काही नाहीत, असा त्या वेळी लोकसमज झाला होता, असे दिसून येत परंतु ऐतिहासिक सत्ताच्या कसोटीस जर हे वर्णन आता लाविले, तर ते केवळ कल्पनादेवीच्या प्रसादाचे फळ आहे, असे नि पंधरातुडीने पाहणारास तेव्हाच कटून येईल. रा० सा० बापट ह्यांना अस्सल कामदपत्र उपलब्ध न झाल्यामुळे, त्यांनी दिलेले प्रबोधस्वामींचे व त्यांच्या मठाचे वर्णन, वस्तुस्थितीहून अगदी भिन्न असा, इतिहासदृष्ट्या त्यात अनेक दोष झालेले आहेत. परंतु मराठ्यांच्या इतिहासाची साधने उपलब्ध होण्यापूर्वी हा ग्रंथ लिहिलेला आहे, एवढे लक्षात ठेविले म्हणजे अर्थकारास दूषण देण्याचे कारण राहत नाही. रा० सा० बापट ह्यांनी ह्या भागाच्या शेवटी, " हे सारे कामदपत्र गोळा करून त्याच एक पुस्तक करून, लापवून, राखून ठेवण्याचे श्रेय कोणी एकादा स्वदेशभक्त घेईल, तर त्याचे लोकांवर बहुत बहुत उपकार होतील " अशी सूचना केली आहे. आवरून अस्सल कामदपत्र त्यांना सुट्टीचे उपलब्ध झाले नव्हते, हे उघड होते.

माटवक सहिबाच्या इतिहासात कसेटस्वामींच्या व पेशव्यांच्या पत्रव्यवहारांतील आलेले स्फुट उल्लेख, थोरले बाजीराव पेशवे ह्यांच्या चरित्रातील " महापुरुषा " विषयीचे दोन भाग, आणि काव्येतिहासप्रहातील पेशव्यांची स्वाभीस

लिहिलेली दहावीम पत्रे, व ब्रह्मदस्वामीची जेथीशी बरत, इतकीच माहिती म्हा-
 • मीसवरानें आजपर्यंत उपलब्ध झाली होती. त्या अल्प साहित्यानें स्वामींच्या सग-
 य मोठे चरित्राची अस्पष्ट कल्पना माचकाच्या नेत्रासमोर येऊन, तत्संबंधाने ब-
 रीच लाळसा उत्पन्न झाली परंतु ती परिपूर्ण होण्याचा योग बरेच दिवस
 आला नाही मध्यतरीं स० सा० बापट छानीं, बडोदें येथील “ बाळाकुर ”
 मासिकपुस्तकामध्ये, स्वामींचें चरित्र त्यांच्या बराहीरून प्रसिद्ध करण्याचा प्रयत्न
 केला होता, परंतु तो अन्सल कागदपत्राच्या अभावामुळे जावा तसा सिद्धीम
 गेला नाही येथेप्रमाणे ह्या थोर सत्पुरुषाचें समिलर खंर चरित्र व अत्सद
 पत्रव्यवहार इतके दिवसपर्यंत उपलब्ध झाला नाही. परंतु तो योग सुदैवाने
 लोकरच प्राप्त झाला, ही अत्यंत सतोषाची गोष्ट होय.

इ० स० १८९५ साली ऐतिहासिक कागदपत्राचा शोध करीत असताना,
 मातारचे छत्रपति प्रतापसिंह महाराज ह्यांच्या दमरात, धावडशी येथील पत्रव्य-
 वहाराच्या कारनिशीचें एक पुस्तक उपलब्ध झाले त्यात माटडक साहेबांनीं
 आपल्या इतिहासात ज्याचा उल्लेख केला होता अशीं बहुतेक सर्व पत्रे, अरसळ-
 बरहूपूर नफलाच्या रूपाने, दाखल केली होती. हे प्रतापसिंह महाराज पार
 रक्षिक व विद्याव्यसनी असल्यामुळे छानीं मराठ्यांच्या ऐतिहासिक कागदपत्राचा
 पार समग्र केला होता हे पेशवाई समाप्त झाल्यानंतर इ० स० १८१८ मध्ये
 मातारच्या गादीवर विराजमान झाले ह्यांच्याच दरबारीं माटडक साहेब इ०
 स० १८२३ पर्यंत रेसिडेन्सच्या दुरावर होणे, व छानींच त्यांच्या इतिहासान
 उद्धृत माहात्म्य केलें होतें ह्याचा व ठन्वालीन इमज सुसारी एन्फिन्स्टन,
 मालकम, मनरो वगैरेचा पार लेह होता ह्यांच्या उत्तम गुणाची कीर्ति शब्द-
 ब्रमर्चेही जाऊन, त्यांनीं लढन येथील रॉयल एशियाटिक सोसायटीचे ‘ऑनररी
 मॅबर’ हे सन्मानाचें पद प्राप्त झालें होतें. छानीं दिल्लीच्या बादशाहाचीं पा-
 रसीभाषेतील पत्रे, ब्रह्मदस्वामीचीं पत्रे, आणि इतर महत्त्वाचे ऐतिहासिक लेख
 ह्याचा समग्र केला होता ह्यावरून ह्याची इतिहासप्रियता व विद्याभिरुचि व्यक्त
 होते, व त्यावरून त्याचें अभिनंदन केण्यासचून राहून नाही त्याच्या सम-
 दानील ब्रह्मदस्वामीस लिहिलेली पेशव्याची पत्रे वाचून, माटडक साहेबप्रमाणें
 आमचेंही मन हीं ग्नेवळ अमूल्य” आहेंत, असेंच झालें, व तीं समग्र प्रसिद्ध

करून, हा हृदयगम, मेमळ व भक्तिरसपूर्ण इतिहास महाराष्ट्राचकाना सादर करावा, अशी इच्छा उत्पन्न झाली.

ही पत्रे उपलब्ध झाल्यानंतर, त्यांच्या अस्सल प्रती व स्वामींच्या आणखीही पत्रव्यवहार कोठे उपलब्ध झाल्यास, हा मराठ्यांच्या इतिहासातील अशुभपूर्व व मनोरमक भाग समग्र रीतीने व्यक्त होईल, म्हणून आणखीही शोध चालविला तो सदैवकरून. धावडशी संस्थानातील दफरात पोडेबहुत कागद उपलब्ध झाले, व त्याच दफतराचा बराच भाग पिंपरी येथे सुस्थाप्य झाला. त्याचप्रमाणे गिर निराळ्या कारणांनी भिन्न भिन्न स्थळी पसरलेल्या स्वामींच्या पत्रव्यवहाराचा शोध लागून, कित्येक विद्वान् व रसिक भिन्नभिन्न कुशासाहाय्याने तो सर्व हस्तगत झाला. येणेप्रमाणे पाच सहा वर्षांच्या अवधीत धावडशी संस्थानासंबंधाने ए-कदर हजार दीडहजार कागद आकलित मिळाले. त्यावरून स्वामींच्या चरित्राचे खरे स्वरूप जाणू शकते, त्यांच्या अपूर्वत्वाने मनात बंद पडून सोडिले.

आजपर्यंत मराठ्यांच्या इतिहासासंबंधाचे जे कागदपत्र प्रसिद्ध झाले आहेत, त्यावरून मराठ्यांच्या इतिहासाचा उत्तर भाग बराच सिद्ध झाला आहे; परंतु त्यांच्या पूर्वभागाची अद्यापपर्यंत व्हावी तशी सिद्धता झालेली नाही. शिवाजी, सभाजी, राजाराम व शाहू या चार छत्रपतींच्या बत्तरीवरून मराठ्यांच्या इतिहासाच्या पूर्वांगाची झगजे मराठी राज्याच्या संस्थापनेची व अभ्युदयाची सा मान्य माहिती मिळते; परंतु तिची अस्सल कागदपत्रांच्या साहाय्याने अद्यापि जाण झालेली नाही. धाकरीता ३० स० १७५० या सालापूर्वीच्या कागदपत्रांचा शोध निघवा लागेल, तितके पत्र इष्ट व आवश्यक आहे. कारण, ३० स० १७५० पासून पुढे—झगजे शाहूच्या मृत्यूनंतर, पेशवाईची भरभराट झाली, व मराठ्यांच्या इतिहासात निराळे स्वरूप प्राप्त झाले त्यापूर्वीचा इतिहास झगजे छत्रपतींच्या बत्तरीदीर्घा इतिहास अत्यंत महत्त्वाचा असून, मराठी राज्याची संस्थापना व उत्कर्ष वसा झाला, हे त्यावरून उत्तम प्रकारे निदर्शनास येते. अमोदस्वामींच्या पत्रव्यवहारात ३० स० १७२८ पासून ३० स० १७४५ पर्यंतच्या अवधीतील मराठ्यांच्या सैन्या इतिहासाचे बरेच स्पष्टीकरण होऊन, त्या काळाने पडलेला राजकारणाची व इतर चळवळींची नीट समृति खुळण्यासारखी आहे. म्हणून हा पत्रव्यवहार इतिहासदृष्ट्या अत्यंत महत्त्वाचा आहे असे स्पष्टल्याकरून

राहवत नाही शिवाजीमहाराजांच्या वेळेस रामदासगामीनी जें कार्य केले, तच कार्य शाहू व बाजीराव ह्यांच्या कारकीर्दीत ब्रह्मेष्टनामीनी केले, असें क्षण-
प्यास कोणतीच हरकत नाही परंतु इतिहासाच्या अमानामुळे ह्या छेकोत्तर
गनकारणी सत्पुरुषाच चरित्र व त्यांच्या सृष्टीची हकीकत अद्यापि लोकांसमिद्ध
झाली नाही, ही दुखाची गोष्ट होय !

रामदासनामी व ब्रह्मेष्टनामी ह्यांच्या चरित्राच अवलोकन केलें, तर मरा-
ठ्यांच्या इतिहासात धर्माचे वर्चस्व राजारार विशेष आहून, त्यांच्याच जोराने साम्रा-
ज्यसंस्थापना किंवा राष्ट्राभ्युदय अशा महनीय गोष्टी घडून येत असत असे दिवून
येतें हिंदुस्थानात पार प्राचीनकालापासून 'ब्राह्मण' व 'क्षत्रिय' ह्या द्रयींची
एकात्मकता अहून पहिल्याने धर्मोपदेश कराना, व दुसऱ्याने धर्मरक्षण कराने,
असा गुणकर्मविभागस नियम चालत आल्यामुळे, ब्राह्मणांचे धर्माने धर्मोप-
देशाचे प्राधान्य क्षत्रियावर धर्माने राजारार विशेष असावे, हें साहजिक आहे
त्यामुळेच क्षत्रियांचे कुलगुरुत्व किंवा धर्मोपदेशकत्व ब्राह्मणाकडे जाऊन, त्यांच्या
मज्जेपदज्ञान चालण्याची प्रवृत्ति क्षत्रियांना स्वीकारली त्यामुळे धर्माचा पगडा
राजारार बसून, ज्याप्रमाणें शरीराच्या चलनचलनादि क्रिया बरोबर चालण्यास
जीवनजालीची आवश्यकता असते, त्याप्रमाणें राज्यचलनहार चालण्यास धर्माचीही
आवश्यकता उत्पन्न झाली अर्थात् धर्माच्या अनुसरानें राज्य चालविण्याचा
हिंदू राजाचा नाणा असल्यामुळे, त्यांच्या राज्यास 'धर्माचें राज्य' किंवा 'धर्म
राज्य' असे अभिधान प्राप्त झाले अर्थात् 'धर्म' व 'राज्य' ह्यांचा हिंदुस्थानात
'जीव' आणि 'शरीर' असा अयोय संबंध झळकल्यामुळे, 'ब्राह्मण' व 'क्षत्रिय'
ह्यांची एकात्मकता अमारी हें अगदी साहजिक आहे त्यामुळे हिंदुस्थानातील
'धर्म' व 'राज्य' ह्यांचे-मधने पर्यायेकरून ब्राह्मण व क्षत्रिय ह्यांचे-तादात्म्य
होऊन, त्यांच्यामधें अन्योन्य भक्ति व प्रेम दासविचारी सुरक्षित संस्था निर्माण
झाली दशरथाचा वसिष्ठ, रामचंद्राचा निशामित्र, धर्मराजाचा धर्म्य ह्या क्ष-
त्रियांच्या कुलगुरूची माहिती रामायण, महाभारत इत्यादि ग्रंथांत प्रसिद्ध आहे
ही कुलगुरूची परंपरा हिंदुस्थानातील प्रत्येक धर्मराज्यात दृष्टीत पडते विजय
नगराच्या हिंदू साम्राज्याचे संस्थापक बुकराय व हक्कराय ह्यांचे शूर सुप्रसिद्ध
विद्यारण्यरामी हें होते दक्षिणतील प्रत्यात निश्चुर्धन राजाचे शूर विशिष्ट-

ज्ञैतवादी श्री रामानुजाचार्य हे होते. जुदेळसडातील जयताल राजाचे शुभ प्राणनाथ प्रभु नामक एक सत्पुरुष होते. जखी ही घर्मोपदेशक राजगुरूची नाममालिका हिदुस्थानामध्ये सर्वत्र दृष्टीस पडते. ही पूर्वीची परंपरा मराठी राज्यामध्येही कायम होती. शिवाजीमहाराजाचे सद्गुरू श्री समर्थ रामदास ध्यानी राज्यसंस्थापनेस शिवाजीमहाराजास साहाय्य केले. ह्या सत्पुरुषाचे चांगले चरित्र अद्यापि प्रसिद्ध झाले नाही, ही अत्यंत दुःखाची गोष्ट आहे. “शिवदि-
ग्विजय” बलरीच्या बर्ण्याने रामदासस्वामीविषयी एके ठिकाणी असे लिहिले आहे की, “स्वामी केवळ वैराग्यशील, ज्ञानसंपन्न, आचारशील, न्यायनिष्ठ, विचारशील, कर्मनिष्ठ, मननशील, सदाशुचिष्मत्, प्रत्ययशुद्ध, वृत्ताप्रमत्ति, नि-
जात्मबोध, भगवद्गुणानुवर्णनी श्रुतिपुरस्सर परमउद्धात, हरिकीर्तनी सदासर्व-
काल ध्यानस्थ, प्रपन्नकार्याधी उदास, राममतीचा बोध, उदड स्तनर्चा, अखंड ध्यानधारणा, प्रचंड सदाचारी, मार्तण्डयत्रतरी निरिच्छता, मोहाभिमाना-
अलिप्तता, रामपूजनी सावधता, कुच्छल कुनिदा करणाराची धूर्तता, प्रधारल्लोबनी बोधकर्म, चातुर्योविषयी निपुणता, सर्व प्रयोजन विचार जाणता, असे अद्वितीय पुरुष भगवताची साधार विभूति जगदोद्वाराय निर्माण झाले ” ह्या एका वा-
क्यावरूनच ह्या महात्माची योग्यता व्यक्त होते. अशा पुण्यपुरुषास शिवाजी-
महाराजांनी आपले गुरुस्थान द्यावे, आणि “श्री सद्गुरुवर्य, श्री सरलतीर्थ-
रूप, श्री कैवल्यधाम ” अशा भक्तिरसपूर्ण विशेषणांनी संबोधित जावे, यात आश्चर्य तें काय ? रामदासस्वामीनंतर मराठी राज्यात सर्वत्र व सर्वप्रिय असे महानुरूप श्रीमत् परमहंस ब्रह्मदत्तामी हेच होत. रामदासस्वामींच्या नंतर हे वाही दिवसांनी प्रकट झाले, झणून हे रामदासस्वामींचा अवतार होत, असे भाविक लोक मानितात. रामदासस्वामींच्या कृपासाहाय्याने मराठी राज्याची संस्थापना झाली, आणि ब्रह्मदत्तामींच्या कृपासाहाय्याने मराठी राज्याचा अस्तु-
दय झाला, असे झणण्यास हरकत नाही. त्यामुळे ह्या दोन्ही सत्पुरुषांची चरित्रे महत्त्वाची असून, त्यात मराठ्यांच्या इतिहासाचे सर्व दृढ भरणे आहे. झणून ह्या दोन चरित्रास मराठ्यांच्या इतिहासात आद्य स्थान देणे आवश्यक आहे.

मराठी राज्यात रामदासस्वामी व ब्रह्मदत्तामी ह्या दोन महानुरूपाने आणखीही निलेक साधुपुरुष अवतीर्ण झाले होते; व त्यांचा कर्मनास्त प्रमाणाने

मराठी राज्याशी संबंध जखून, त्याच्या उत्कर्षास त्याचें अप्रत्यक्ष रीतीनें बहुत साहाय्य झालें आहे. मराठी राज्यामध्ये जेवढे सगून थोर पुरण निर्माण झाले, त्यास उदयास आणण्यास, कोणीतरी सत्पुरुष कारणीभूत झालेला आहे. राम दासरायांतेरीज विंचवडचे मोरया गोसावी, निगडीकर रंगनाथस्वामी, मझ नाठचे आनंदमूर्ति, वडगावकर जयरामस्वामी, शिस्तर शिगणारूचे सत्रोप भारती गोसावी, केजळचे केजळमास्ती गोसावी, पातोऱ्चे देवमास्ती इत्यादि साधुमत्पुरुष प्रख्यात मराठे वीरांचे आणि मुमगाचे गुरू होते, व ही गुरुपर परा मराठी राज्य रसावय्यस जर्जरपर्यंत कायम होती. शंभटचे बानीराव व माधू गोरले ह्यांचेही ठाकूरदास नावा झगून महाराष्ट्रातील एक प्रख्यात साधू व कीर्तनकार हे गुरू होते. परंतु फाल्गुनानें ही गुरुपरपरा मात्र कायम राहून निष्पातील अद्भुत शक्ति तेवढी विलयास गेली. मधुरायाच्या आशीर्वादाचा मदिसा महाराष्ट्राच्या मनावर इतका विबल झाला, ते वाटेस त्या सागूस भक्ता लागले इतिहासप्रसिद्ध पराक्रमशाली थोडे, महादजी शिंदे ह्यांचा गुरू नीड येथील शाहू मनमूर झगून एक अवशिष्टा कबीर होता. त्यानें त्यास "जा, तुला दिखीपर्यंत राज्य दिलें आहे" असा आशीर्वाद दिला होता ह्या कविरावर महादजींची इतकी भक्ति जडली होती की, त्यानी त्याचा चेला हवीव शाहू ह्यास सदैव आपल्या म्हात्मीये ठेविलें होतें, व त्याचें ते प्रत्यक्ष दर्शन घेत असत. ह्या उदाहरणावरून हिंदूधर्माच्या अग्नी मानिकपणा वार असल्यामुळे हिंदुलोकांचीं मनं कशी मानिक व भक्तिपूर्ण बनली होती हे निदर्शनास येतें. तत्पर्य, ह्या गुरुपरपरेचा इतिहास प्रसिद्ध झाला, तर महाराष्ट्रधर्माच्या स्वऱ्या स्वरूपाचें आणि स्वरूप होऊन त्याचें सारें तत्त्व व्यक्त होईल ह्या सर्व साधुमंडलींची माहिती जेंव्हा जेंव्हा त्याचे मंड किना देवस्थाने आहेत, तेथें तेथें शोध घेला असता माप झग्यासारखी आहे.

प्रस्तुत मयात मंडेस्वामींचा महत्त्वाचा पत्रव्यवहार व त्याचें सश्रित चरित्र सादर केले आहे परंतु तेवढ्यानें म्हात्मीचें चरित्र अपवा पत्रव्यवहार परिपूर्ण झाला, असें मानिता यावयाचें नाही. म्हात्मीच्या चरित्राची अनंत असून, त्याच्या राजवाराणाचा पत्तास उत्तर हिंदुस्थानातील भारानगरीपासून दक्षिणेंतील गुत्तीपर्यंत होता त्यामुळे त्याचीं पत्रे महाराष्ट्रातील बहुतेक म्हात्मीरदार व सरदार

लोक ह्याच्या दसरात सापडण्यासारखी आहेत. सापडत जे बागद उपलब्ध झाले आहेत, ते स्वामींच्या चरित्राचे स्वरूप व त्या काळातील इतिहासाची नजरेवर दिशा दाखविण्यापुरतेच असल्यामुळे, त्यामरून व्यक्त होणारे स्वामींचे चरित्र सारांशरूपाने दिले आहे, व उपलब्ध झालेल्या पत्रव्यवहारांपैकी ६० स० १७४५ पर्यंतची-संपन्न स्वामींच्या कारकीर्दीवरील ऐतिहासिक महत्त्वाची पत्रे सातव रीतीने दिली आहेत. सर्व पत्रव्यवहार सगळ्यात व शाश्वत असा एके ठिकाणी उपलब्ध न झाल्यामुळे, तो जसजसा मिळाला त्याप्रमाणे, त्याचे पुरवणीरूपाने दोन भाग करून, ते नेवटी जोडिले आहेत. छाशियाच स्वामीसंस्थांची किंवा स्वामींच्या राजकारणासंस्थांची जी महत्त्वाची पत्रे उपलब्ध झाली, ती सर्व स्वामींच्या चरित्रात दाखल केली आहेत, व दोन्ही होईल तितके करून, ते चरित्र अस्सल पत्रांच्या साहाय्याने लिहिले आहे. स्वामींचा सर्व अनुपलब्ध व अक्षुण्ण असा हा चरित्रवृत्तांत अप्रसिद्ध कागद-पत्रांच्या साहाय्याने तयार करावयाचा असल्यामुळे त्यात काही दोष राहण्याचा समभव आहे. तथापि त्याबद्दल उदार व भर्माळ वाचक क्षमा करून घ्याव्यात अशी आशा आहे. इतिहासरूपी इमारत तयार करण्यास प्रारंभ केला झालेन एकदम ती भव्य, सालक्ष्य व नेत्राब्दादक अशी होणे शक्य नाही. तिचे सर्व साहित्य अत्रवृत्त झाले झगजे ती सर्वांगमुदर होईल, हे सज वाचकास सांगावयास नकोच आहे.

हा पुस्तकात प्रसिद्ध झालेल्या पत्रव्यवहारांच्या आधारे, मराठ्यांच्या इतिहासाविषयी अभिमान व कष्टकळ बाळगणारे पार्शी गृहस्थ श्री० करकरीया हानी गन्या वर्षी झगजे ता० ५ डिसेंबर १८९९ रोजी, मुंबई येथील रॉयल एशियाटिक सोसायटीपुढे इंग्रजी भाषेमध्ये एक निबंध तयार करून वाचिला. त्याचा सारांश ता० १४ डिसेंबर ६० स० १८९९ च्या "Bombay Gazette" पत्रामध्ये प्रसिद्ध झाला आहे. ब्रह्मदस्वामींची ही अनुपलब्ध नवी व मनोरंजक माहिती ऐकून युरोपियन लोकसभेपुढे सद्योपस्थित झाला "रॉयल एशियाटिक सोसायटी"चे सेक्रेटरी रेल्ड० मि० जे व डा० म्याकडोवेल्ड हानी हा मनोरंजक पत्र व्यवहार प्रसिद्ध करण्याबद्दल विशेष उत्तेजन दिले. ह्याबद्दल ह्या सर्वांचे उपकार मानल्यावाचून आमच्याने राहवत नाही. ब्रह्मदस्वामींच्या ह्या पत्रव्यवहारांचे

सूचना:—या पुस्तकातील ऐतिहासिक पत्रांमध्ये, जेथे “राजश्री स्वामी”
 निवा फक्त “राजश्री” असा उल्लेख आला असेल, तेथे “छत्रपति शाहू महा-
 राज” असे समजावे; व जेथे नुसते “स्वामी” असा उल्लेख आला असेल तेथे
 “प्रद्योदस्वामी” असे समजावे. ‘परमहंसबाबा’, ‘परशुरामबाबा’, आणि
 ‘मार्गवबाबा’ अशीही प्रद्योदस्वामीची नावे कित्येक पत्रांत आलेली आहेत.
 धोरळे बाजीराव व बिनाजी आपा यांची नावे अनुक्रमे ‘राऊ’ अथवा ‘राव’
 आणि ‘आपा’ अशी लिहीत असत.

धी ,

महापुरुष

ब्रह्मद्रस्वामी धावडशीकर ह्यांचें चरित्र.

भाग १ ला.

पूर्ववृत्तांत.

सर्व महापुरुषांमध्ये "महापुरुष" ह्या नावानें प्रसिद्ध असलेले सत्पुरुष व जगपति शाहु महाराज व पोरले धाजीराज पेशवे ह्यांचे शुभ धीमत् प्रसन्न स्वामी ह्यांचे जन्मस्थान घुहाड्यातामये धी गणपतीचे राजरीतजीक दुधे वाडी सणून एक लहानसें तेंडें आहे तें होय. येथे महादेवभट नामक एक देशस्थ कचेरी आखण राहत असे. त्यास उदरभरणार्थ इतर साधने नसल्यामुळे तो दुधेवाडी व राजरी ह्या गांवी मिश्रुकी करून आपला चरितार्थ चालवीव असे. ह्याच्या पत्नीचें नांव उमाबाई अस होते. ह्या उभयतास बरेच बंध होई तीं पर्वत सतति शाली नाहीं. पुढें महादेवभट ह्यास वृद्धापकाळीं ह्मणने सुमारे साठवे वर्षी एक पुत्रराज प्राप्त झालें. त्याचें नांव त्यांनीं चिण्णु असें ठेविले. चिण्णुच्या जगनिधीची बरोबर माहिती उपलब्ध नाहीं, त्यामुळे ती देता येव नाहीं. तथापि त्याचा जन्म इ० स० १६४९ ह्या वर्षाच्या सुमारास झाला असला असे स्थूल प्रमाणानरून मानण्यास हरकत नाहीं. चिण्णूचे बंध सात आठ वर्षांचे झाल्यानंतर त्याच्या आईवापसी भिद्यारण करून पोहेंतें द्रव्य संपादन केलें व इ० स० १६५६ सालीं दुधेवाडी येथे चिण्णूचे मोजीवधन

वुळे उपनयनसरकार झाल्यानंतर पुढे तीन चार वर्षे विष्णूने आप बापाजवळ वेदाभ्यास केला त्या वेळीं त्याचे अल्पाय अमुनही त्याची वेदांत वेळभेरे कुशाग्र बुद्धि ज्वलत झाली महादेवमंजी व उपाचार ही उभयता वृद्धरसेने व दारिद्र्याने अगदीं जर्जर झाली होती, त्यामुळे त्यास पुनमुनाचा लाभ फार दिवस घेता आला नाही

विष्णूच असें वारा वर्षांच वय असता त्याचे आईबाप निवर्तले त्यामुळे त्यावर दुर्भर प्रसंग येऊन तो अगदीं आणख झाला अशा स्थितीमध्यें त्यास ऐहिक सुखाविषयी निरतता उत्पन्न होऊन त्यानें आपल्या धर्मभगुर आमुच्याचा ज्ञान ईश्वराच्या आराधनेमध्ये व परमार्थशास्त्रीच्या सधनामध्ये करावयाचा निश्चय केला बालवयामध्यें ईश्वरमूर्तीची लालसा उत्पन्न होऊन ऐहिक सुखास निमृत्त झालेले ध्रुव आणि प्रव्हाद घाल्या वया पुण्यप्राप्ती प्रसिद्ध आह्मिच असो विष्णूच्या फोमल मनाचा बल ईश्वरप्राप्तीकडे वळविल्यावर त्यानें लगेच चांदी पेथील गणपतीचे महासिद्ध स्थान हेच आपल्या आराधनेस पवित्र व दीप्प स्थळ आहे असे समझून तेथे गमन केले, आणि तेथे मीची आराधना सुरू केली अथ यज्ञ व बळ व फळ पलाहार आणि गोमूत्रमाशन द्वार राहून अनुष्ठान चालविले सगळी चतुर्षांच्या दिवशीं अगदीं पहाणेस खान सण्या व निवर्तने आलेले सुखोदयागसून चंद्रोदयापर्यंत थी गणराजा सन्निध एका पायावर उभे राहून जप करण, व प्रतिपदी ध्यावन मासीं शुद्ध प्रतिपदेपासून म्हादपद शुद्ध चतुर्षांपर्यंत एकाही एकात्मनीं सप्ताश्रित वसतें, असा क्रम एक तपपर्यंत चालविला ही एकनिष्ठ व निस्सीम भक्ति पाहून श्रीमंगलमूर्ति प्रसन्न झाले व त्यानीं स्वप्नात दृष्टत देऊन "तुशी कार्यसिद्धि झाली सर्वमध्य होशील जे कल्पना विन्ती धरिशील ते मत्प्रसादे निद होईल अत पर मेनेका निर्क न करण वझश्रुति राहून सदैव माझ आराधन करीत राण" असें वरप्रदान दिले त्यामुळे विष्णूस पर मानद होऊन त्यान आपले अनुष्ठान समाप्त केले व त्याची यथानुवृत्त रागता केली तदनंतर त्यास थी काशीयेथी जाऊन तेथील एताद्या महापुरुषांचा सहाय्य घेऊन अशी कथा झाली त्याप्रमाणे त्यान थीची आज्ञा घेऊन काशीयेथी गमन केले ही गोष्ट १० स० १६६३ च्या सुमारास घडून आली

ब्रह्मचारी व गणेशमस्त विष्णुनावा हे रात्ररीहून निघून सात आठमहि-
न्यानीं परमपवित्र काशी क्षेत्रीं मेले तेथील विविध यात्रा व देवदर्शन करून
ते वार्ही दिवस पुण्यसरिता भागीरथी हिच्या तीर्थां राहिले तेथें त्यास अनेक
महासिद्ध संतुरुप व योगीजन ह्यांचा दर्शनलाभ झाला, आणि त्याच्या सांनि-
ध्याने त्यास परमार्थविषयक व वेदांशपर उपदेशामृत यथेच्छ प्राप्त करूनयास
सापडले त्यामुळे त्याच्या मनावर नित्यमग सत्कार होऊन चतुर्थाश्रम स्थापन
करावा आणि सद्गुरुचरणीं लीन व्हावें अशी इच्छा झाली काशीमध्य झानेंद्र
सरस्वतीनायक एक महानिद्वान् व वेदातज्ञानपरिपूर्ण असे तपोनिधि अखिल
यतिवृंदात्म्य श्रेष्ठ गणले जात असत त्याच्या ठिकाणीं विष्णुनावाची
अत्यंत भक्ति जडली त्यामुळे त्यानीं त्याच्यावर अनुग्रह करून त्यास परमदत्त
दीक्षा दिली आणि त्यास ब्रह्मैंद्रस्वामी असें नामाभिधान दिलें चतुर्थाश्रम
स्थापन केल्यानंतर ब्रह्मैंद्रस्वामीनीं वार्ही दिवस सद्गुरुसमागम करून स्वापासून
महाज्ञान प्राप्त करून घेतलें सद्गुरुवाचून महाज्ञानाची लती ओळखत होत
नाहीं यास्तान अनेक साधुसत्त्वानीं सद्गुरुकृपेपा महिमा कार वर्णन केला आहे
श्री सनई रामदासस्वामी ह्यानीं दासबोधामय सटल आहे —

“सद्गुरुविण ज्ञान काहीं । सर्वथा होणार नाही ।

अज्ञान प्रार्णी प्रवाहीं । वाहताचि गेले ॥ १ ॥

गीसं नेत्रीं घालिता अजन । पडे दृष्टीस दिधान ।

तेसं सद्गुरुवचे ज्ञान । प्रकाश होय ॥ २ ॥

सद्गुरुविण जन्म निर्फळ । सद्गुरुविण दुःख सकळ ।

सद्गुरुविण तळमळ । जाणार नाही ॥ ३ ॥

असो, जयास मोक्ष भ्वावा । तेणें सद्गुरु करावा ।

सद्गुरुविणें मोक्ष पावावा । हे कटपार्ती न घडे ॥ ४ ॥

सुवाराय महाराजांनीं सटले आहे —

“सद्गुरुवाचोनी सापडेना सोय । धराने ते पाय आर्धी त्याचे ॥”

आश्रमाणें ब्रह्मैंद्रस्वामी ह्यानीं श्री झानेंद्रस्वामी नामक महासद्गुरूची उपासना
घेऊन ब्रह्मज्ञान प्राप्त करून घेतल अर्थात् लोहास परितस्पर्श झाला झगजे
त्याचे सुवर्ण होतें विवा रंगीत दुसरी नदी मिळाली झगजे ती गंगारूप बनते

काणी फार भक्ति जडली तेव्हापासून ते स्वामींच्या दर्शनास धारदार येत असत व स्वामींसही चिपळूणास नेऊन मोठ्या आदरसत्काराने त्याची पूजा करीत असत. चिपळूणास गेले क्षणजे स्वामी श्री परशुरामाचे दर्शनाकरिता रात्री खाडीतून केळीच्या पानावर बसून येत असत. हा चमत्कार वाळूगोष्टी ह्याने पाहिला व वाळूजी विश्वनाथ ह्यानीही अवलोकन केला तेव्हापासून स्वामींचे योगसामर्थ्य लोकोत्तर आहे अशी त्याची खात्री होऊन त्यानी त्याची मनोभावाने सेवा आरंभिली. वाळूजी विश्वनाथ ह्याची एकनिष्ठ भक्ति पाहून स्वामींची त्याच्यावर विशेष कृपा जडली व त्यानी त्यास “ श्री गजानन व भार्गव तुला महत्पद देईल ” असा आशीर्वाद दिला.

चिपळूणचे सुभेदार व मीठकदरचे मुख्य अधिकारी हे स्वामींचे भक्त झाल्यामुळे स्वामींची प्रख्याति सर्व आवाळवृद्धापर्यंत होऊन सर्व लोक त्याच्या सेंयामजनी लागले. त्यामुळे स्वामींस आपले ग्रंथसंग्रह एकीकडे ठेवून प्रसिद्धपणे परशुरामी वास करणे भाग पडले. स्वामी सन समान तिसरेन ह्या साली क्षणजे इ० स० १६९८ ह्या वर्षी पौष शुद्ध पौर्णिमेस श्री परशुरामी प्रगट झाले असा उद्देश सापडतो. ह्यावरून इ० स० १६८६ पासून इ० स० १६९८ पर्यंत एक तप ते ग्रंथरूपाने ध्यावपी खोनवावयव ग्रंथमय राहिले होते असे दिसून येते. स्वामी प्रसिद्धपणे श्री परशुरामी राहू लागल्यानंतर त्यानी तैषीळ देवालयाला जोगींदार करून श्रीच्या भक्तीचा दिग्ग प्रसार करावयाचा निश्चय केला. स्वामींचे मुख्य दैवत श्री गणपति हे असून त्याची उपासना ते पूर्वाग्रहास संपूर्ण चतुर्थास एका पायावर चंद्रोदयपर्यंत उभे राहून करीत असत. श्रावणमासी एवढीस दिवसपर्यंत एकासनीं गुह्यमय्य भवून जप करीत असत व भाद्रपद मासी गणेशचतुर्थास बाहेर येऊन श्री गणपतीचा मोठा उत्साह करीत असत. वाळूजी विश्वनाथ व चिपळूणचे सुभेदार ह्याची स्वामींवर निष्ठा जडल्यामुळे ते स्वामींस मदत करू लागले व त्याप्रमाणे इतर जेकडी भक्तिभावाने स्वामींच्या सत्कार्यास हातभार लावू लागले. ह्यामुळे श्री परशुरामाश्रमी स्वामींचा भक्तसंप्रदाय बराच वाढून तैषीळ पुराणप्रसिद्ध देरस्थानाचा उजित बाल लमकरच प्राप्त झाला.

श्री परशुरामाश्रमी पुरातन काळापासून प्रसिद्ध असलेले भार्गवाचे प्राचीन

देवालय अमदी जीर्ण दशेत आळें होत त्याचा जीर्णोद्धार कराना अशी इच्छा स्वामीस झाली. तशील्लेखे स्वामी निष्ठाद्वय समर्पण करण्याचा उद्योग पुढे केला. श्री राजाननाचे तावठ निष्ठास व एव वर्षां बरोबर घेऊन स्वामीची स्वारी ३० स० १७०७ मध्य भियेंस निघाली. ती चिंतामणधार्यत जाऊन बरेच द्रव्य मिळता परत आली. निष्ठाद्वय जतन करून ठेवण्याकरितां त्यांनी उद्भव ऊर्जा उभा नामक एक पुत्र आपल्या जवळ ठेविला, आणि देवाच्या गाई वगैरेच संरक्षण करण्याचें काम साठ गाई यास समितिलें. नंतर हद्द हद्द देवाच्याचा कारतना सुरू वेंच.

छात्र मुभासत महाराष्ट्रामध्ये राज्यवादि बंदूक आली. औरंगजेब बाद शाहा ता० २० फेब्रुवारी १० स० १७०७ रोजी मृत्यु पावल्यानंतर, शाहमदौलान औरंगजेबाचा पुत्र अलीमशाहा व शहाजादी रोखनार यांची परराज्या पडून झडिणेंत आले. परंतु त्या वेळीं सर्वां शास सादारनां व दिव्य अनुयायी सरदार यांच्या ताब्यात असल्यामुळे शाहू महाराजस त्याच्या बरोबर लडाईं करण भाग पडलें. त्याची व सारानामेच्या पशाच्या रोजाची रोंड येथ मोठी रुद्री झाली. तीच त्याचा जय होऊन त चंदन खंदार सिंघानदर घेऊन पोहोंचलें. तयें लास कराच अडक्या झाला. तो सर्वां शास प्रेमप्रतिनिधीच्या ताब्यात असल्यामुळे तो अग्रायासतें हस्तगत होना. तेव्हा शाहू महाराजस चंदन खंदन किडे हस्तागत करून तेथेंच प्रविष्टाशी हुकन गाहीं दिवस राहाचें लागलें. इ वर्तमान स्वामीस कडकच स्वामीनी भागळ करिण व कोणीन शाहू महाराजस प्रसाद झणून वाळविटी, व त्याना “तू यशस्वी होऊन राज्याराम करशील” असा आशीर्वाद दिला. स्वामी भगवद्भक्त, तपस्वी, वरदी, महापुरुष, त्याचा प्रसाद आपणास पल्याणकर, असें समजून, शाहू महाराजांनी तो मोठ्या भतीजें म्हण केला. तो संपूर्ण शाहू महाराजाना विनय प्राप्त होऊन सातात्याची गादी मिळाली. शाहू महाराज शके १६२९ मजिंत नाम सत्तमे पोथ्य शुद्ध पाणिमा येन्नी सातात्यास घेऊन मायमासीं निहान नाभीधर झाले. सत्सुखान्य वरप्रसादानें आपणास यश प्राप्त झाल असें समजून त तेव्हापासून स्वामीस पार पुन्य माईं लागले.

शाहू महाराज हे महाराष्ट्राच्या अम्बुदव करण्याकरितां उत्तरेवहुन

येऊन छत्रपतीच्या तत्ताचे अधिपति बाले, त्याप्रमाण त्याचें प्रधानपद स्वीकारून त्या साम्राज्याच्या बेमनाचा विस्तार करण्याकरिताच ही काय, बाळाजी विश्वनाथ हे कोंकणान्त देशावर आले. अजिन्त्याच्या हबशाचा नाकरीमध्य बाळाजी विश्वनाथ व त्याचे बहु जानोजी विश्वनाथ असे ३० स० १६९८ साली होते. त्या वेळी हबशाचा मुख्य अधिपति सिद्दी कासीम हा होता हा फार शूर असल्यामुळे आजकडे औरंगजेबानें मोगल आरमाराचें नायकत्व दिले होते. त्याने शिवाजी महाराजांच्या कारकीर्दीपासून मराठ्याचें वर्चस्व कमी करण्याचा एकसारखा प्रयत्न चालविना होता. औरंगजेबाचा सरदार हयादिकत खान याने १० स० १६९० मध्ये रायगड सर कला त्या वेळी त्यान घागर साहाय्य करू होते. तात्पर्य तो मराठ्यांचा पूर्वे दृष्ट असल्यामुळे त्याने आपल्या ताब्यातील हिंदुप्रजेस फार रास दिल्या होता. त्यामुळे कोंकणातील सर्व प्रजा अगदी वतावून गेली होती. बाळाजी विश्वनाथाचे बहु जानोजी विश्वनाथ यास त्यान गोंयलात पावून समुद्रात बुगीत. त्यामुळे बाळाजी विश्वनाथ भयभीत होऊन देशावर आले. ही गोष्ट सामीची व त्याची भट्ट साख्यानंतर तीन चार वर्षांनीं सन १० स० १७०२ च्या उपारास पडून आली असली. बाळाजी विश्वनाथ यास सामीच्या आशीर्वादाचें पूर्ण अभय असल्यामुळे त्यानी आपल्या भीर न सोडता देशावर येऊन उद्योग भद्दा पाहण्यास सुरुवात केली. प्रथमतः ते शहराजी नारायण स्वर्चीव याने पदरी राहिले नंतर धनाजीराव जाधव याची नाट्यी स्वीकारिली. १० स० १७०७ मध्ये धनाजीराव जाधवांनी शाहू महाराजांच्या पथाम मिटून त्यास पूर्ण साहाय्य

१ जानोजी विश्वनाथ यास गोंयलात पावून कुडविले त्याचें कारण असे की — बाळाजी विश्वनाथ हा हबशाचा जीकर असून आतून बाहोरी आख्यारी पत्रव्यवहार करीत होता व त्याच्या सह्याने अग्रे हबशावर स्वारी करण्याच्या तयारीत होते अशी बातमी खेणी हबशास कळविली तेव्हा हबशाने बाळाजी विश्वनाथास पत्रव्यवहारास आपले लोक पाठविले परंतु बाळाजी विश्वनाथ त्याच्या हाती न लागता पडून गेला. कळून हबशाने त्याचा सूड उगविण्याकरिता त्याच्या मावात एकटून गोंयलात पावून कुडविले एकाचें प्रायश्चित्त दुसरे चास देण्याचा पूर्वी प्रथा होता, त्याचेंच हें वधाहरण होय।

बेल्सामुळे, त्यांनी राज्यासूड होताच त्यास सेनापतीचा हुद्दा सांगितला होता. जाय-
रावासारख्या प्रसिद्ध पुण्याचा आश्रय मित्रव्याप्तुळे घायजी विश्वनाथ ह्यास
आपली कर्तुतशक्ति दाखविण्याचे अनेक प्रसंग आले, आणि त्याचा नावलौकिक
झाडू महाराजाच्या कानी गेल्या. घनानी जयध्वराच वारल्यानंतर झाडू महारा-
जांनी ता० २० ऑगस्ट ३० स० १७११ मध्ये घायजी विश्वनाथ ह्यास 'सेना-
घने' असा पदवी दिली. ह्यानंतर त्यांनी अनेक विरूढ प्रसंगी आपले चातुर्य
व्यक्त करून व वेगवेगळी अनेक पराक्रम दाखवून झाडू महाराजाची पूर्ण कृपा
संपादन केली त्यामुळे 'हे यशस्वी, व फौजेचे व मुत्सदीपणाचे कामायोग्य, मर्द
माणूस' असे समजून झाडू महाराजांनी, यदिरोपन पिंगळे यानकडील पेशवे
पक्षाची बंधे दूर करून, ता० २६ नोव्हेंबर ३० स० १७१३ च्या रोजी, मोठे
मोठे प्रगत पुणे येथे त्यास पेशवेपक्षाची बंधे दिली घायजी विश्वनाथ
ह्यास ही प्रधानगिरीची बंधे प्राप्त करून देण्याचे कामी ब्रह्मदेवस्वामी ह्याची
अतुल्य मदत झाली असावी ह्यात शंका नाही.

घायजी विश्वनाथ चिरट्टणाइन सातारापली आल्यानंतर ३० स० १७०७
मध्ये जैन्याचा हक्की सिरी कासीम हा मृत्यु पावला, व त्याचे भादीवर
यावद्दत्तान सिरी सुरूर हा बमला. हा स्वभावाने साधा असून सिरी
कासीम ह्याप्रमाणे हिंसेच्या नव्हता. हा 'यावद्दत्तान' ह्या एकेरी नावाने
प्रसिद्ध असून ह्यास 'चंदेलान' असेही म्हणत असत. ब्रह्मदेवस्वामीची प्रसिद्धि
चिरट्टण कासीम-चे बरीच झाली होती, त्यामुळे यावद्दत्तान ह्यासही स्वामीचा
महिमा श्रुत झाला स्वामी केळीच्या पानावर बसून सधुदाची लाठी तारून जाताना
अशी आज्ञा चंदेलान साहब ह्याच्या कानावर गेली तेव्हासुद्धा ह्या कासीमची
अविवाच दर्शन घ्याने अशी त्यास इच्छा झाली त्यांनी स्वामीस दंडारा-
जपुरीस घेऊन कृपा करून दर्शन घावे झगून निघेति केली. स्वामीच्या मनात
रहान मुत्सद्धान झगून दर्शन देऊ नये असा भेदभाव काहीच नसल्यामुळे
त्यांनी त्याची किती मान्य केली, आणि केळीच्या पानावर बसून ते लाठी ओळा-
इन दंडाराजपुरीस गेले. यावद्दत्तान ह्याने सुरूवात करून स्वामीची लीला
पाहून थार विस्मय केल्या, आणि स्वामीस सामोरे जाऊन, मोठ्या आदरीने
पादग्राही गुणगोमान करून, "गुहा माऊ! गुहा माऊ!" अशी प्रार्थना केली.

स्वामींनी त्यास “चितात नाहीं मय न धरें” समुद्र तरणे आमची सहज वृत्ति असे यात नाही अगत्य नाही” असे अमयवचन दिले. स्वामिनाने स्वामींची समबुद्धि व भोरपणा पाहून त्याचा फार भोव केला. त्यास विद्वान्-
 तील राजवाड्यामध्ये नेले, त्याच्या सन्मानार्थ तोफाची सलामी दिली, आणि त्यास बहुमूल्य वस्त्रे अर्पण केली. स्वामींनीही त्यास प्रसाद दिला. स्वामींच्या मनातून पेढें व आंबडस हे दोही नाव आपल्या देवस्थानास इनाम असले झणजे श्रीची पूजा-अर्चा व उत्सव-महोत्सव निर्वेधपणे चालेल आणि मुसल-
 मानाचा तस देवस्थानास पोहोचणार नाही. झणून त्यांनी स्वामिनास देवाकडून दोही नावाच्या इनाम सनदा करून घेतल्या. त्याचप्रमाणे देवस्थानाच्या द्वा-
 रतीचा फारस्वाना चाडू घेला होता त्याची देखरेख करण्याकरिता बापूजीपत तांबे झणून एक फारसून मागून घेतला. त्याप्रमाणे स्वामींनी आपल्या सद्गुणप्रभावाने व सप्रेम वर्तनाने यादुखाने झालेला छाप बसवून आपले दृष्ट कार्य साधून घेतले. ई इस्वीत इ स १७०८ नंतर घडून आली.

छानतर एक वर्षाने बापूजीपताची बहीण श्यामबाई व तिचा पुत्र चिम गानी कुण्ण भागवत हे स्वामींच्या सेवेस परशुराम येथे येऊन राहिले. चिम गानी कुण्ण याचे बहीळ कुण्णानी वडळ व त्याचे बंधु नारो वडळ हे मीने खोन्नवडे ताडुके संगमनेर येथील कुळकर्णाचे कुत्तीवर नादत होते. कुण्णानीप तास पुन एक, चिमगानीपत, व नारोपतास पुन दोघे, संभाजीपत व अंतानी पत कुण्णानी वडळ व नारो वडळ छाना बाळ छान्यानंतर संभाजीपत व अंतानीपत छानी विभक्त सत्तार केला. परंतु चिमगानी कुण्ण यास पोर्तुगालाची व्यथा निर्माण झाल्यामुळे ते फार प्रसन्न झाले. तेव्हा त्याची सापस माता श्यामबाई दिन घामापूर नजीक देवस्थान येथे येऊन देवाची सेवा केली. तेथे तिला दृष्टात झालावरून ती चिमगानीपतास बरोबर येऊन बापूजीपताचे निधनाने परशुरामास गेली. तेथे उभयतांनी श्री स्वामींच दर्शन घेऊन त्याची सेवा चालविली. चिमगानीपताचे व बापूजीपताचे नाते आहे असे समजून स्वामींनी त्यावर विशेष कृपा केली व त्याची पोर्तुगालाची व्यथा अगदी नाहीशी केली. तदनंतर स्वामींनी त्यास आपल्या हानासाठी घेऊन देवालाच काम काज सांगितले व महिपतमडी जाऊन शिवाजीमहा-

राजाचे कारकीर्दीचा जुना आणवून देवाल्याचा कारखाना ज्यारीने चालविला-
 स्वामी चतुर व मनुष्याची परीक्षा करण्यात कार दड असल्यामुळे त्यांनी
 चिमणाजीपताच्या प्रामाणिकपणानेदल व शुद्ध मानावरून आपली खात्री करून
 घेतली आणि त्यास आपला आश्रय देऊन त्यात चार रुपये दरमहा करून
 आपल्या देवस्थानाचा पोटदारीचे काम सांगितले. घाजूनीपत लिहिण्याच्या
 कामावर होणे त्यास पाच रुपये दरमहा करून पदविशींचे काम सांगितले
 नंतर त्यांनी चिमणाजीपतास धोंडोपत सत्रे घ्याची कथा देऊन लग्न केले
 त्याप्रमाणे उभयपक्षार प्रेम करून स्वामींनी लाना नागरूपास आणिले. पुढे
 स्वामींचा कारखाना वाढत चालला व घाजूनीपतास काम कर पडू लागले
 झणून त्यांनी, त्याचे वडु धोंडो भास्वर त्यांचे, कल्याण प्रांतातील हजमी सर-
 दार गौरोजी स्याट(?) झणून होते त्याचे पदवी होता, त्यास आणवून चिटविशीचे
 काम दिले. धाममाणे घाजूनीपत, चिमणाजीपत, व धोंडोपत अंन विवर्ग
 एकरूपे, एका मागेन, स्वामींच्या सेवेत तमर राहिले. स्वामींच्या देवस्था-
 नाचा जतनता उत्कर्ष होत चालला तत्काल स्वामींनी ह्या विवर्गाचा
 उत्कर्ष केला हे पुढील वृत्तांतारून समजून येईलच.

भाग २ रा.

कोंकणप्रांताचा त्याग

आणि

महाराष्ट्रदेशांत आगमन.

ग्रंथेद्रस्वामी जरण्यामये एकाच त्यांनी तपशयी करीत बसण्याचे आपले
 मत एकीकडे ठेवून, प्रसिद्धपण वरतण्यामी राहू लागले, व देवाल्याचा जीर्णोद्धार
 वगण्याचा निश्चय करून तारीखीस इच्छ व इनामदाव मिटविण्याचा यत्न करू
 लागले, हे वाचून कोणास अशी शका उत्पन्न होईल की, ही पुढची उपासि स्वीका-
 रण्याचे स्वामीस प्रयोजन नाह? त्याचे उत्तर स्वामींची स्वधर्म व स्वराज्य ह्या

बरील निस्सीम व अहेतुक भक्ति हीच होय. स्वामी श्री परशुरामांनी प्रगट झाले त्या वेळी तेथील देवमाझ्याचा अगदी उच्चेद झाल्य होता व एवनाच्या तापा मुळे सर्व प्रजा पार वस्त झाली होती. झणून स्वामींनी देवालयचा जीर्णोद्धार व जागोजाग श्रीची स्थापना करवपाचा हेतु घेऊन, प्रत्येक व इनाम गाव मिळविण्याचा उद्योग आरंभिल्य. वस्तुतः स्वामी स्वतः निरिच्छ तपस्वी असल्यामुळे त्यांना कोणत्याही प्रकारे स्वार्थसाधनाची इच्छा नव्हती परंतु त्यांचा अंतर्हेतु जगातील कोणत्याही सत्त्या देशभक्ताप्रमाणे देशोद्धाराचा अस्त त्यामुळे त्यांनी श्री रामदास स्वामीप्रमाणे जलित राहून सर्व राजकारणे चालविली असे त्यांच्या परिनावरून दिसून येते. श्रीची उपासना व भक्ति त्यांचा 'दिगत' प्रसार व्हावा व महाराष्ट्राच्या अम्युदय होऊन सर्व देशवापस सुखी व्हावेत असा स्वामींचा उच्च मनोरथ असल्यापासून त्यांना राजकारणात पडण्याचे दुसरे कोणतेही कारण नव्हते. पण उच्च मनोरथात स्वामींनी आपल्या हृदयात जागा दिल्यामुळे महाराष्ट्राचे अपरिमित कल्याण झाले झाले शरा नाही. स्वामी राजकारणात वेव्हारपासून पडू लागले व त्यांचा महाराष्ट्रातील मोठमोठ्या सरदारांशी वसा व केव्हा परिचय झाला हे समजण्यास मार्ग नाही. तथापि स्वामी, शिवाजी, संभजी व राजाराम या तिन्ही छत्रपतींच्या शरकीर्दीचे बागले माहितगार होते व त्या वेळच्या सर्व बडामोडी त्यास पूर्ण अवगत होत्या असे मानण्यास सर्वत्र पुरावा आहे त्याच्या क्रियेक पत्रात औरंगजेब, शिवाजी यांचे उद्देश आहेत, एवढेच नव्हे तर जावळीचे चंद्रराव मोरे व मौनीनेता भोसाजी यांचे दशावधी दिलेले सापडतात. शाहू महाराजास त्यांनी प्रसाद पाठविल्य व याव्यजी विश्वनाथ यास आशी-

१ स्वामींनी रघोजी भोसले यास लिहिलेल्या पत्रात (लेखांक २१५ पद्या) बापूजी भोसले व सताजी भोसले यास साहाय्य केल्याची पूर्वीची दखीकत दिली आहे. ती बाबली दानजे स्वामींचा महाराष्ट्राशी पार जुना संबंध असल्या पाहिजे असे दिसून येते. बापूजी भोसले यास स्वामींनी हवश्याकडून सोडविल्याचा उल्लेख केला आहे तो खरा असला, 'नागपूरकर भोसल्यांचे कागदपत्र' लेखांक २ रा द्यांत कोल्हटवराची जी कैफियत आहे तीच बापूजीस हवश्याने प्राप्त दिल्याचा उल्लेख आहे.

बांद देऊन प्रत्यक्ष प्रमाणपत्र मिळवून दिलें परंतु छातवभाचे अस्तित्व पर
व्यवहार अद्यापि उपलब्ध झाले नाहीत त्यामुळे त्या बागदपत्याच्या अभावी
छावदप्याची मनोरंजन हवीकन विलुप्तपणे येथे देता येत नाही

स्वामींनी जंजिऱ्याचा हक्की सिधी यातूदत्ताच्या वसु प्रमाण करून त्यान
कडून पेढ व आंबडस हे दोन गाव १० स० १७०८ नंतर मिळविले, तेव्हा
स्वामींचा व हक्काचा संबंध वेव्हारामून जडला छाची सरासरी अडकळ
करिता येते. यानंतर स्वामींचा व परशुराम त्रिवर प्रतिनिधि व फाहोनी
आंध्रि छाचा परिचय झाला असावा कोंकणापणे प्रतिनिधि व आंध्रि छाचा
अमल अधिक अमत्यामुळे स्वामींची व त्याची जोरत होऊन त्याची स्वामीवर
भक्ति जडली असावी स्वामींस वर निर्दिष्ट केले पेढ व आंबडस हे दोन
गाव हक्कावरून इनाम मिळाले होते, छाची मंत्रि पेढ हा गाव हक्काच्या
अमलात अमत्यामुळे तो दरोबस्त इनाम मिळाला होता परंतु आंबडस गाव
अर्धा महिपतगड तर्फेने प्रतिनिधींच्या अमलात असल्यामुळे तो स्वामींस अर्धा
इनाम मिळाला होता तो दरोबस्त इनाम करून वेव्हारिता स्वामींनी परशुराम
त्रिवर प्रतिनिधि छाग पितृति केली त्याप्रमाणे प्रतिनिधींनी स्वामींची योग्यता
जाणून तो गाव महिपतगड तर्फेने इनाम करून दिला पुढे स्वामींचा व प्रति
निधींचा येहसबंध दडतर होऊन, राजवारणप्रसंगात त्यांनी प्रतिनिधींस बागले
साहाय्य वेव्हारामुळे, प्रतिनिधींनी स्वामींस पौने दोळ व महाद्वारे तर्फे पांरस
हे दोन्ही गाव महिपतगडतर्फेने शाहू महाराजांच्या मृदेनिशी निम इनाम करून
दिले त्याप्रमाणे १० स० १७१० पासून स्वामींचा महाराष्ट्राच्या राजवारणात

१ बांधेनिदामसप्रवृत्तील मल्लेदस्वामींच्या चरित्रांत जी माहिती दिली
आहे त्यावरून हे गाव परशुराम त्रिवर प्रतिनिधि छाची स्वामींस इनाम
करून दिले असे दिसते परंतु 'सामराय व्हासिदिवर'करिता लिहिनेच्या
माहितीमध्ये हे गाव शके १६४२ छत्रपते १० स० १७२० मध्ये इनाम दिले
असे लिहिले आहे तो सन सारा मानिला ठर का येवी परशुराम त्रिवर
प्रतिनिधि इयात नवून त्याचे पुत्र श्रीनिवास परशुराम हे अमुळे पाहिजेत,
परशुरामपण छाचा काळ छ० २७ मे १० स० १७१८ रोजी झाला

हळूहळू प्रवेश होत चालला व त्याच्यावर छत्रपतींच्या प्रमुख सरदारांची निष्ठा वसू लागली असें झणण्यास हरकत नाही.

स्वामी इ० स० १७२० पूर्वी वर्षाटें कधी आले होते किंवा नाहीं त्याची विश्वसनीय माहिती मिळत नाही तथापि त्याचा व शाहु महाराजाचा चांगला परिचय असून पत्रव्यवहार देखील चालू असावा असा तर्क करण्यास जागा आहे बाळाजी विश्वनाथ व चिमणाजी दामोदर ह्या दोन प्रमुख महाराष्ट्र सरदारांचा व स्वामींचा पत्रव्यवहार होता हे तर निश्चित आहे बाळाजी विश्वनाथ ह्याच्या ता० २८ एप्रिल इ० स० १७१५ च्या (लेखाक १९) पत्रावरून स्वामींची व त्यांची पैशाची देवघेव होती असे स्पष्ट दिसून येते बाळाजी विश्वनाथ ह्यास स्वामी प्रत्यक्षरे उत्कृष्ट मदत करीत असत, व त्यास राजकारणप्रसंगी वेळोवेळी सहा मसलत देत असत हे निर्विवाद सिद्ध आहे. स्वामींनी चिमणाजी आपास लिहिलेल्या एका पत्रात (लेखाक ९८२) “नाना माझा होता तो एफनिष्ठ होता सत्यदाचा सहा झाला त्यामुळे इतके अभीष्ट झाले दिडीची मसलत सुरू झाली ” इत्यादि उद्गार काढिले आहेत त्यावरून व वेळोवेळी बाळाजी विश्वनाथ ह्याच्या मत्तीविषयी केलेल्या स्तुतीवरून बाळाजी विश्वनाथाच्या कारकीर्दीतील मराठ्यांच्या राजकारणात स्वामींचे वर्चस्व चांगलेंच असलें पाहिजे हे उघड होते बाळाजी विश्वनाथ ह्याच व स्वामींचे विशेष दळणवळण असल्यामुळे त्यांचे पुन चांगीराव व चिमणाजी आपा ह्यावर स्वामींची फार कृपा पडली असावी व त्यांनाही स्वामींची योग्यता कळल्यामुळे त्यांच्याविषयी पूज्यबुद्धि उत्पन्न झाली असावी ह्यात शक्य नाही बाळाजी विश्वनाथ सातवड मुकामी ता० २ एप्रिल इ० स० १७२० रोजी मृत्यु पावले नंतर त्याचे वडील पुन घाजीराव ह्यास मसूर मुकामी ता० १७ एप्रिल इ० स० १७२० रोजी पेशवेपदाची वस्त्रे मिळाली ह्या वेळचे स्वामींचे कागदपत्र उपलब्ध झाले, तर घाजीरावास भयानगिरीची वस्त्रे देण्यातही स्वामींची शाहु महा राजाकड शिफारस असावी असें दिसून येईल परंतु अस्तित्वात कागदपत्राच्या अभावामुळे ह्या सर्व घडामोडींमधील स्वामींची चळवळ समजण्यास मार्ग नाही तथापि ह्या प्रसंगास स्वामी शाहु महाराजास भेटण्याकरिता मुद्दाम आले असावे व त्यांच्या वजनाचा चांगला उपयोग झाला असावा असें मनां वजन हो

आधार आहे. धानवडी गाव स्वामींस सन इहिंद अश्टीन क्षणजे सन १७२०-२१
 ह्या वर्षाच्या माघ शुद्ध नवमीस इनाम मिळाल्याचा अगदी पहिला उल्लेख धान
 वडी संस्थानच्या दस्तान सापडतो त्यावरून स्वामींनी शाहू महाराजाची मनी
 प्रसन्न करून घात्रीरावाम पेशवाईची वधे मिळवून दिली व नंतर हे इनाम
 मिळविले अंगारें जमें दिसतें

स्वामींचा कीर्तनाद सर्व कोणत्याप्रमाणचे दुमडू लागून काव्होजी आंग्रे,
 प्रतिनिधि व हवशी हे स्वामींची परंपरेस भोवतण भक्तीने करून लागले होते
 त्यामुळे स्वामींचा कारस्ताना नावारूपास येऊन श्री परशुराम येथील देवालय,
 श्री रेणुकेचे देवालय, गणपतीचे देवालय, मादतीचे देवालय, धर्मशाळा,
 पोखरी, दीपशाला, व सुख्य देवालयाचा सभामंडप इतकी कामे पुरी झाली
 होती श्री परशुराम येथे माझणाची वस्ती अगदी नव्हती ती स्वामींच्या प्रय
 र्शानें विशेष होत चालली हवशीच्या दहसतीमुळे परागदा झालेले देवाचे
 पुजारी देवासमीप येऊन राहिले. स्वामींनी सर्व लोकांचा चरितार्थ यथायोग्य
 रीतीने चालारा अशी तजवीज केली देवास मिळालेल्या इनाम गावावर चार
 जीपत, चिमणाजीपत व धोंडोपत ह्यांचे नातेमार्फत आपणून त्याची योजना
 केली चिमणाजीपताचे मामा त्रिंबक छत्रपती मोघे व पुत्र वधु संभाजी
 नारायण हे सूर्यगर्भास आंग्रे ह्यांचे पदरी चावरीस होते त्यांना चारचा
 रुपये दरमहा करून आपले पदरी ठेविले त्रिंबक छत्रपती ह्यांची भोवतण येथील
 कामावर योजना केली, व संभाजी नारायण ह्यास परशुरामीं श्रीसन्धि ठेविले.
 नंतर त्यांचे वधु अर्जतजी नारायण आले त्यास मोघे ऑपटस येथे ठेविले
 तेथे स्वामींची नांग होती तंथील देखरेख व जायसाली कागदपत्रांची ने आव
 ही कामे त्यांज्ने तोपविली घात्रमाणे स्वामींचा कारस्ताना वाढत चालला

१ धानवडीची अगदी पहिली सनद आझास उपलब्ध झाली नाही, ती
 उपलब्ध झाली असती क्षणजे ह्या सनाची पडी खातरी झाली असती. धान-
 वडी ह्या गावी मूळ धानड लोकांची वस्ती असून तेथे पुढे स्वामींनीच गाव
 बनविले स्वामी पूर्वी सावाराप्रांती आले क्षणजे धानवडीतरीक मेरुलिंग नानक
 राहिल आहे तेथे राहून बसत. त्या स्थानास नवीक व छत्रपतींच्या राजधानीस
 परशुरामप गाहून हे धानवडी गाव स्वामींनी पसत केले असावे.

श्री परशुराम येथील देवस्थानाची पूजाअर्चा महोत्सव मोठ्या थायनें होऊ लागला स्वामींच्या वार्षिक नियमाप्रमाणे त्याची थावणमासची समाधि यथासांग होऊन समाप्तीचे दिवशीं मोठा समारंभ होऊ लागला भाद्रपद शुद्ध चतुर्थीचे दिवशीं स्वामी आपल्या समाधिस्थानातून बाहेर येत त्या दिवशीं त्यांचे भक्तिभावाने दर्शन घेण्याकरिता आंघोरे व हवशी याजकहील सरदार व केव्हा केव्हा खाशा स्वान्या येत असत त्या दिवशीं आंघोरे याजकहील दोन तीनशें वरकदान व हवशी याजकहील सिंदी शिपाई स्वामींस नमुस्काची सलामी देत असत नंतर स्वामींस पालखीत बसवून मोठ्या आनंदोत्सवाने श्री परशुरामी देवास्तनिध आणीत नंतर तेथें घीर्तनादि उत्सव होऊन व दुसरे दिवशीं अन्नसर्पेण होऊन समाप्तीची सांगता होत असे आंघोरे व हवशी ह्यांचे नेहमीं वर असे, परंतु ह्या उत्सवप्रसंगी उभयंतांचे लोक खेडभावांनं वागून स्वामींचा प्रसाद घेण्यास सारखेच उत्सुक असत ह्यावरून स्वामींनीं सर्व लोकांशीं प्रेमभावाने वागून त्यांचीं अन्न करणे कशीं आकर्षित केलीं होती हें चांगलें व्यक्त होतें

स्वामींचा व आंघोरांचा जो परस्परवहार उपलब्ध साला आहे ह्यावरून कान्होजींचा व स्वामींचा फार जुना खेड असता असे दिसून येतें ह्या घराण्यावर स्वामींचा विशेष लोभ असल्यामुळे ह्या घराण्यातील पुरुषाभ्या हातून जीं राजवारणे झाली, त्या सर्वांत स्वामींचें अत्यवहुत अग होतें ह्यासंबंधाची निस्तुत्र हकीकत स्वामींच्या राजवारणाच्या वर्णनात दिली आहे कान्होजी आंघोरांच्या ता० ९ एमिल ३० स० १७२५ पत्रावरून (अं० ले० १७४) स्वामींचा श्री परशुराम येथील उत्सव त्या वेळपर्यंत उत्तम प्रकारे चालला असता व स्वामी तीर्थपर्यंत बहुतेक कोंकणप्रवासांचे राहात असावेत असे दिसतें परंतु ह्यापुढें स्वामी महाराष्ट्रातील नाचूक राजवारणप्रसंगातिमिन्न किंवा अन्य कारणास्तव, सातारा प्रांती विशेष येऊ जाऊ लागले असावेत कान्हेनिहाससमहालील मलरीमध्ये “सन सप्तम अष्टमीनात श्रीस्वामी पाटचढोन सातान्यासी झाडु महाराज याजकडे आले राजकीस वर्तमान कळताच सामोरे जाऊन, समानेकरून बाज्यात आणून, पूजा करोन, तीन गाव मोजे धाववशी तर्फे परखी, माजे घीरपादें प्राप्त कन्हाड व मोजे अनेवादी तर्फे कुंदाऊ हे तीन गाव राजानी दरोबस्त कुळपाच कुळकादू इनाम देऊन राज

पत्रे करून दिलें. (पृ० १३) असा मनपूर आहे. बाबरून सन तमस अशरीनान सणने ६० स० १७२४-२५ या साली, स्वामी साठारा प्रांती आले असें मिळू होतें. छानतर स्वामीनीं ६० स० १७२५-२६ सन सीन अशरीन मध्ये याजीराज चव्हाट पेशवे बाबिकडून मौजे पिंपरी तर्फे कडेपटार हा गाव इनाम करून घेतला. सनशक ५२ सणने ६० स० १७२६ या वर्षी धीमत छत्रपति शाहु महाराज छानी जोल्यानी केसरकर छान दिलेलें अत्मल आशापत्र आद्यास उपलब्ध झालें आहे. त्यावरून स्वामीकडे मराठ्यांच्या तर्फे ६० स० १७२६ मध्ये आठ गाव इनाम होते असें दिसतें. हे आशापत्र येणेंप्रमाणें—

“स्वमि धी राज्याभिषेक शके ५२ विश्रामनाम सत्रमरे भाद्रपद बड्डल त्रयोदशी गुरुवासरे खनिब बुळवतस धी राजा शाहु छत्रपति स्वामी याणी राममान्य राजध्री जोल्यानी केसरकर आा मरदेशमुक्ती याणी आशा केन्ही ऐसीने — धी येपील महोरुवास गांव बुळबाब बुळबाबू देखील सरदेशमुक्ती स्वराज्य व मोगलई इनाम दिन्हे असेत चितपशील —

कोंकण प्रांत.

- १ मौजे माहुलगे ता पांरस
- १ मौजे डोरले ता पांरस
- १ मौजे कड्डुसी
- १ मौजे नायसी

४

वरघाट प्रांत.

- १ मौजे इडमिडे (धीरमांड)
- १ मौजे अनेवादी
- १ मौजे पिंपरी
- १ मौजे धावडशी

४

येणेंप्रमाणें आठ गाव दिन्हे असेत तेथील सरदेशमुक्तीचा ऐवज होईल तो धीकडे पावेल. तुम्ही सरदेशमुक्तीचा तगादा न करणें. तसेल न करणें.

१. या गावाची असल्ल इनामपत्रें आद्यास उपलब्ध झालीं नाहींत त्यामुळे त्याची बरोबर मिशी देता येत नाही. पिंपरी गाववरून विष्णु गोपाळ भागवत छानी ता० १९ माहे मे १० स० १८४९ साली दिलेल्या कैफियतीची नकल आद्यास मिळाली आहे तीच पिंपरीवरून बाजीराव पंडित प्रधान छानी दिलेल्या बाजीपत्राची तारीख छ २९ मोहरम सूर सन सीत अशरीन ही दिली आहे. बाबरून त्याच समयान हा गाव मिळाला हें स्पष्ट आहे.

प्रतिवर्षी नूतन पनाचा आश्रेय न करणे. या पनाची प्रती लिहून घेऊन मुख्य पत्र भोगवटिंगास देणे. जाणिजे. बहुत काय लिहिणें." (मोर्तव.)

ह्या आज्ञापत्रात ह्मशकहून मिळालेल्या पेट्रे व धांवटस ह्या गावाचा उल्लेख नसणे साहजिक आहे. कारण, तेथे मराठ्यांचा अमल नव्हता. ह्या आज्ञापत्राच्या सालापासून म्हणजे ६० रा० १७२६ पासून स्वामींच्या अस्तंल बागदपत्रांनी सिद्ध झालेल्या चरित्रास सुरुवात होते. स्वामींनीं शाहु महाराजाकडून मिळालेल्या घावडशी, अनेकादी आणि चीरमाई ह्या तिन्ही गावी अनुक्रमे त्या गावचेच रहिवासी ग्राव्यजी हरि व्यंतुरकर, जानो महादेव जोशी आणि हरि टिळक असे तीन इत्थम देखरेख करण्याकरिता ठेविले. घावरून स्वामींचे कोंकणातील करवून अद्यापि देशावर आले नव्हते असे दिसून येते.

६० रा० १७२६ नंतर ह्मशी सिरी सात ह्याचा व स्वामींच्या हत्तीच्या कारणामुळे तदा उत्पन्न झाला व त्यामुळे स्वामींस कोंकणात त्याग करून देशावर येणे भाग पडले. ती हवीकत येणेप्रमाणे - सिरी यासूदत्तान ह्याचा अंजनवेल ऊर्फ गोवळरोट येथील हुबेदार सिरी सात ह्यास सावबूर बंका-पूर येथील पठाणानें एक हत्ती बशीत दिले होता. परंतु तो परराज्यातून सुरक्षितपणें अंजनवेलीस आणता येईना कारण, बंकापुराहून अंजनवेलपर्यंत मराठ्यांच्या चौक्या जागजागी असल्यामुळे, त्याच्या तबाक्यातून मुसलमान पठाणाचा हत्ती सुटून येणे त्या वेळच्या स्थितीप्रमाणें अशक्य होतें. तेव्हा ह्मशी सिरी सात ह्याने अशी मुक्ति योजिली की, ब्रह्मदेवस्वामी ह्याचें मराठीराज्यांत चांगले वजन आहे व त्याच्या शब्दाचा कोणी अनादर करणार नाही, त्या अर्थी त्यास विनंति करून त्याच्याकडूनच हत्ती आणविण्याची काही तजवीज करावी. त्याप्रमाणें त्याने स्वामींस पत्र पाठविलें की, "आपली आज्ञा सर्व राज्यात मान्य आहे. यास्तव बरपाटे आपा जोशी पाठवून पंतप्रधान व पंत प्रतिनिधि ह्यांची दस्तकें आणवून यावीं." स्वामींनीं उत्तर पाठविलें की, "आह्मास वि-
धार्थ सावबूर यात जाणेच आहे. तुमचे काय हत्ती असतील ते आमच्या समागमें येतील. कोणाच्या दस्तकाचें प्रयोजन नाही." त्याप्रमाणे स्वामींनीं उत्तर पाठविल्यानंतर सिरी सात ह्याने स्वामींच्या बरोबर हत्ती आणण्याकरिता दहा पठाण लोक पाठवून दिले.

स्वामी आपल्यानरोर दाद गुरव वर्णेवरी, अंतांनी नारायण पारवून, आणि खंडोनी साख्खी निशाणवाला असा परिवार व सिरी सात याजकडील दहा पठाण बरोबर घेऊन सावनूर बंकापूर येथे गेले. थ तिक्डील प्रागातील भिक्षाद्रव्य स्पादन करून व सामनूरकर पत्राणाचा हत्ती बरोबर घेऊन चिशा खगड मार्गाने परत आले त्यास मध्यतरी विशाखगडच्या घाटामध्ये प्रति निधीच्या चारीदारांनी अडवण केला परंतु स्वामींनी विद्वेषावरील अथि नात्यास पत्र पाठवून व सर्व हकीकत कळवून हत्ती येण्याची परवानगी घेतली सिरी सात धानही प्रतिनिधीस अगोदर विनविषन पाठविले होते, त्यामुळे तेथे विशेष अडचण पडली नाही तेथून निघाल्यानंतर घाट उतरून स्वामी हत्तीसहवर्तमान कोकणात आले तो कोकणाच्या नाक्यावर मारतजन येथे आंग्रे व हक्की आप्या बंकापा होत्या तेथे दोहीकडील चौकीदारामध्ये तदा उपस्थित शांग आंग्रे याच्या लोकांनी जयगडची मदत आणवून हत्ती आपल्या ताब्यात घेतला आणि तो जयगडास पाठवून दिला स्वामी स्वामस्येकरिता मागील पुढामार राहिले, तो इकडे त्याच्या पश्चात् असा पोचला झाला स्वामी मारतजनी यतान तो त्यास हे वृत्त समजले तव्हा त्यांनी जयगड येथील इयालदाताकड सामोपचाराचा निरोप पाठवून हत्ती परत मागितला परंतु तो येण्याच्या आतच, ही बातमी हुनशाकरील लोकांनी अजनवलीत पोहोचविली, व सुभदार सिरी सात घास असे कळविले की, "गोसारी धानी हत्ती समानये आणून मारतजनच चौकीवर कडियाच निमित्त वळून हत्ती आंग्रे याचे लोकाचे स्वाधीन केला "

सिरी सात घास ही बातमी वळताच त्याचा कोपामि प्रवर्धित शांग सिरी सात हा ज्ञानीचा हुनशी असल्यामुळे हिंदुविषयी त्याचा अगोदर प्रेमभाव कमीच होता परंतु जैनिन्याचे खरेतान धानी स्वामीचा सत्कार करून त्याच्याविषयी अगलदाद भरल्यामुळे, सर्व हुनशी लोकास स्वामी विषयी नागात्तार तरी पूज्यमुद्रि वाट्याने भाग पडले होते त्याप्रमाणे सिरी सात धाची स्थिति होती त्यास आपला बहुमानाचा हत्ती, स्वामींनी चौकीदारकडून तव्याचे मित्र करवून, आपल्या ज्ञानमार्गस दिला, एवढी बातमी वळताच, त्यास संताप उत्पन्न होऊन, त्याने एकदम स्वामींच्या परछाया

येथील देवस्थानावर दोन तीनशे लोकांनिशी शिवरात्रीचे दिवशी चाल केली. स्वामींचे देवालयाला कारखाना व सर्व माझ्याची व कारकुनांची वर लहून जप्त केली, आणि लोकांस फार उपसर्ग देऊन देवस्थानाचा अगदी विध्वंस केला. त्यामुळे सर्व माझण भयभीत होऊन आपापले जीव घेऊन पळाले. स्वामींचे तीन इमानी नौकर चिमणाजीपत, घाणूजीपत आणि लखमोजी कोठावळ हे मोठ्या धैर्याने राहिले परंतु हबशी घाने द्रव्यप्राप्तीकरिता त्यांची फार हालअपेष्टा करून त्यांना मोरेपर्वत मार दिला.

हा वृत्तांत स्वामींस समजताच स्वामींनी का होनी आंघे घास पत्र पाठविले की, "तुमचे लोकांनी आमचे समागमे हत्ती होता तो नेला सव्व सिंदी सात शामळ यांचे परशुरामी स्वारी पाठवून, देवनाथनाचा उच्छेद करून, वस्तवानी जप्त करून, बंद धरून नेला कारकुनास मारहाण करीत आहे, तरी पत्रदर्शनी जपगडचे यास पत्र पाठवून हत्ती सोडून देवपणे हत्ती न सोबत्यास तुझे कल्याण होणार नाही " असे स्वामींचे पत्र जाताच, का होनी आंघे घाणी जपगडचे हवालदारास, पत्रदर्शनी हत्ती स्वामींचे हयाली करावा असा हुकूम पाठविला. साम्रमाणे त्यांनी हत्ती स्वामींचे स्वाधीन केला.

हत्ती घेऊन स्वामी दोनचार दिवसांनी गोवळगोड येथे आले व एनेच सिंदी सात घास योलावणे पाठवून हत्ती त्याचे स्वाधीन केला तेव्हा सिंदी सात फार लाचार होऊन स्वामींस शरण गेला, व अविवेकाने केलेल्या अन्यायानंदल पक्षात्ताप पावून, "दुकसीर माफ करावी" झगून स्वामींची शर्थना करू लागला. त्याने परशुराम येथील देवनाथनाचा उच्छेद करून तें महा स्थान अगदी अष्ट करून टाकिलें, त्यामुळे स्वामींस अतिशय दुःख झाले होते त्यामुळे त्यांनी, "तुझा हत्ती जाही जाविला तो घेव तू अविचार करून देवनाथनाचा उच्छेद केलास अतः पर तुझाही उच्छेद लवकरच होईल!" असा शाप देऊन ते परशुरामास निघून गेले.

परशुरामी येताच तेथे झालेला अनर्थ स्वामींच्या दृष्टीस पडला तो पाहून स्वामींस अत्यंत दुःख झाले सर्व देवालय सगून टाकिले अहून देवाच्या मूर्ति फेंकून दिल्या आहेत, आणि चिमणाजीपत, घाणूजीपत वगैरे दोन तीन कारकून मंदळीत मोरेपर्वतो मारल्यामुळे त्याची कठगत शप अशी स्थिति झाली आहे,

हा शोचनीय देसाचा अवलोकन करिताच स्वामींच्या अतः करणात अनिवार
 दुःस्वप्न उदय होऊन, ते झालेला वृत्तांत करिण्याकरिता दंडाराजपुरीस
 सिंदी याकूदखान खानकडे गेले, आणि तेथे बहुत मोठ्ठमून शापोति वदले
 सिंदी याकूदखान स्वामींचा भक्त असल्यामुळे त्यास सिंदी सात छाची
 वर्तणूक नापमन होऊन, त्याने स्वामींस विनंति केली की, “मनला न विचा
 रिता हे इत्य सिंदी सात खाने केले त्याचे पारिषद करितो जे नेले
 असेल ते माघारे देवतितो स्वामींनीं स्वस्थ चित्त कराय गुहा माफ करावा”
 छायर स्वामी बोळिले की, “तुम्ही ह्मणी लोक, वेदमात्र, अनिचारी तुमचे
 राज्यात राहणार नाही अतः पर तुमचे बऱ्याच नाही” छायप्रमाणे स्वामींच
 भाषण ऐकून खान खाने सिंदी सात खान मोठ्या जखेन अमें पर झिडिले
 की, “मुझाभोन्कीर लोक याच बहुत प्रकार आधी चालीत आले पुढेही
 ज्यादा चालण अवश्यक असता, त्याचे दगिपास सारी पाठवून, तसनत
 करून चीजवस्त नेली याचे कारण पाय” छायरी देसतपर याची परशुरामी
 हून चीजवस्त, जराबानरा एतथीचा तोरा आदिकरून, झाडून माघारी देऊन,
 पावती वेऊन हुजूर पाठविण दिवत करून दिसगत केनियाती तुझा बज्जना
 होणार नाही तगरी देऊन पारिषद होईल” असें पन जाताच सिंदी सात
 खान झाडून सर्व चीजवस्त परशुरामी पाठवून दिली, आणि स्वामींनीं देवा
 करिता खजवित हिन्वाचीं तीन मूल्यान् पदक केली होती ती मात्र खाना
 बड पाठवून दिली खानानी ती स्वामीपुढे ठेरिली परतु देवाची पदके
 यवनाने आपल्या उपभोगार्थ नेली, तीं देवाच्या उपयोगाची नाहीत, असें साणून
 स्वामींनीं ती खानास व त्याच्या पुत्रास बशीत दिली या पदकाची किमत
 पचसीस हजार रुपये होती छायप्रमाण स्वामींनीं सिंदी सात छाची सोड
 मोडून व देवाची बहुतेक चीजवस्त पुन परत वेऊन याकूदखान छाचा निरोप
 घेतला त्याने झालेल्या अपराधाबद्दल स्वामींची निवडपूर्वक क्षमा मागितली
 व स्वाम परशुराम येथील आपले स्थान सोडून जाऊ नये म्हणून आग्रह
 पूर्वक विनंति केली

स्वामी श्री परशुरामास आले, व तेथे पूर्ववत् देवस्थानची यथासांग स्थापना
 करू लागले परतु सिंदी सात खान दंडाराजपुरी येथे झालेला प्रकार

असद्य होऊन व त्यात स्वाभींनी आपली मानसङ्गा केली असे वाटून, त्याने स्वामींस अत्यन्त रीतीन उपसर्ग देण्याचा क्रम आरम्भिला. शामल दुष्टबुद्धि, बेदमान हें चित्ताव आणून व आता परशुरामी आपला निभाव स्वगणे कठीण आहे असे पाहून, स्वामींनीं शाहू महाराजाची भेट घेण्याकरिता व धावडशी येथील व्यवस्था पाहण्याकरिता महाराष्ट्रात गमन करण्याचा संकल्प घेला.

वर दिलेली हत्तीच्या मादणाची हकीकत स्वामींची बहुतेक कारकीर्द प्रत्यक्ष पाहिलेले त्याचे कारकून जगन्नाथ चिमणाजी भागवत ह्यांनीं स्वतः लिहिलेल्या बखरीच्या आधाराने लिहिली आहे. ही सर्व सरी असून वास्तव्याची पनेही आश्वास धावडशी संस्थानच्या दप्तरात सापडली आहेत. हत्तीच्या कारणावरून सिंदी सात ह्याने श्री परशुराम येथील देवाळयाचा माप वध चतुर्दशीत झगने शिवसक्तीचे दिवशीं विषय केला. ह्या मिनीच्या अगोदर सिंदी सात ह्याने हत्तीबद्दल दस्तक देण्याविषयी विशाळगड येथील प्रतिनिधीस लिहिलेले पत्र आश्वास उपलब्ध झाले आहे. ते येणेप्रमाण —

“पंडित अजम अकरम गंगाधर कृष्ण दाम मोहयत ह्

ॐ मोहिनान पन्हा सुप्रसिद्धान दस्तगाह अनी दिल एतलास सिंदी सात सुभेदार सलाम बादज सलाम खेर अज्याम सुहुर सन सवा इसरीन मिया व अलफ, अर्वा येथील खैरसझा जाणवून मोहिन आपली खैरसझी कलमी मरकूम करीत असिले पाहिजे. दिगर मोहिनीं नितावत ७० ९ रविलावलची मरसूल केली ते नेकसात वारीद होऊन खुषबस्ती विशिषार जाहली. सावबूर व कापुराहून हत्ती व तह्येके वावयाचा ऐसे त्याचे दस्तकावां व लिखून आ रामशीर येऊन पोहोचावयाचे वाचे दोस्तीचे जागा मोहिनास कलमी केले होतें त्याचा जवान कलमी केला की, “फिलवाल पनाळेयाचें दस्तक पाठविलें असे पंडित अजम कृष्णाजी परशुराम प्रतिनिधि महाराजे याचे मलाजमतेस नेले असत. तेथून महाराजे यांचेही दस्तक व बाजेसरदाराची दस्तक पाठवितील मोहिनीं हत्ती आणावयास रोक रवाना करावयाचे ते केले पाहिजेत. येथे आल्यावर त्याजबरावर मुदाम माणसे देऊन रवानगी करून हत्ती आणवून रवाना वरू.” सणून कलम केले. तर येकिन आहे की दुतर्फा दोही जगदा दोस्तीचा तरीका चालत आहे तेथें ह कायस काय आहे” आणसीही किनेक

वामाची सभराय मोहिब करतील ऐसी दोस्तीचे जागा हजानेबास येथेच आहे ह्या मोहिबी बलमी वेलें यावरून हत्ती व तहिके आणायबास येथून छुण्यानी नरहरी व सभराजी सारनप्रभू वगैरे लोका व सोनव मोहिबी दस्तकें पाठविली होती ती दऊन मोहिवाननीक स्वाना वळे आहेत हे मोहिवाननीक पोहोचल्यावर मुसलमानांनी दोस्तीचे सखून आया करितोउ, लारून माझम होईल तर तयन वरून यासोदत स्वाराचा दरया ठिकाणगम देऊन, विठ्ठल आरामसीर हत्ती घेऊन यत ते वात वेली पाहिजे दरान काय लिहिनें प्यार मोहिवत असो दिली पाहिजे स्वाना उ० २७ रविलावर हे वितावड ॥

ह्या पत्राची मुमन्मानी तारीख उ० २७ रविलावर सन सवा अझरीन छानने ता० ११ माहे नोवेंबर १० स० १७२६ ही आहे ह्या पत्रावरून हत्तीची आल्यायिका अगदी सरी आहे ह्यामलें सिद्ध होत

स्वामी परपुरामास येऊन व तेथील छिन्नविछिन्न प्रकार पाहून नंतर दहा राजपुत्रीत सिंदी पाहूदखान ह्याच्या भेटीस गेले तेथून सिंदी सात भात तंबी दववून व दवाची मालमिच्छत परत मिच्छविण्याची व्यवस्था करून ते गो

१ स्वामी महाराष्ट्रांत येऊन धावड्या येथे राहिल्यानंतर जमिच्याच्या हर ह्यानीं त्यांस परशुरामांनीं देऊन राहण्याकरल अनेक पत्रे पाठविली व त्याची परोप-
रोने विनवणी घेही, हे स्वामींच्या व हजाराच्या पुढे झालेल्या पत्रव्यवहारावरून दिखत येते (लेखांक २४०-२५३ पहा) स्वामीही त्यांच्याशी गोडीगुलारीनें वागून कापला कार्यभाग साधून येत असत कारण, स्वामींचा संकल तिकडे असल्यामुळे त्यांस हरहमेदा त्यांच्याकडून प्राप्त पोहोचण्याची भीति असे मराठ्यांची व हजारांची जी राजकारणे घडून आली त्या सभोवतणें स्वामींचे गोंय अंग असे अशाच राजकारणनिमित्तानें स्वामींनीं नारो विठ्ठल प्रभु नांवाच्या कोकणातील मुरसबास एक पत्र लिहिलें आहे. तें इ० स० १७३१ मधलें मसालें असो वाटतो ह्या पत्रामध्ये स्वामींनीं गादरवाडाकनील काही मज दूर लिहिला असून पुढे हजारासंबंधाचा मजकूर लिहिला आहे त्यांत हत्तीच्या आंगणाचा उल्लेख करून त्यांचे थोडक्यात मिहानबोवन केळें आहे ह्या पत्रा पत्रा वरून आपली वर दिलेल्या हत्तीकनील उत्तम पुष्टि मिळते दखून हें पत्र जसेच्या तसेच येथे दिलें आहे —

श्री मार्गवराम.

श्रीमत् परमहंस स्वामी यादी.—

सदध्यायु चिरजीव नारो निवृत्त प्रभु यासी आझा केसी ऐसीजे:—तुझी पत्र पाठविलें प्रविष्ट होऊन लिहिलें वर्तमान विदित आइलें. अचारि दमाजी गायक-वाड या करवी तुमचें बरें केलें नाही, आणि तुमची स्वस्ती निष्ठा वैसावयासी कारण काय ? विपद्भूषणचें सविस्तर वर्तमान लिहोन पाठविलें. तर आझीं काही बुद्धांस सांगितलें नाही, आणि तुझीं स्वतःच लिहोन पाठविलें, येणेंकरून आ-मची बुद्धास पोटनिडीक आहे ऐसें दिसोन आलें. हद्दानी कतां आहे, तो धरो-हून किरोन घेईल. ज्येष्ठमासी येतो झणून कवळ केलें आहे. तो आठिवाउपरी त्यासी सोनगडास पाठवू तो दमाजी गायकवाडही सोनगडीं येतील. तुमच्या कामास नुकणार नाहीत. दरबारची बोली शत्रुपक्षि बोलिले तें लिहिलें. तर फार उत्तम. दामाऊपाचा मजकूर लिहोन पाठविला. तर होणारास उपाय नाही. वासनेसारिखें फळ प्राप्त होते. दोन तीन वर्षे कोठें पर्यटणास गेलो नाही. खर्च तो अनिवार. करझाने वाळिले पाहिजेत. वाकरिता राखीराव आळे झणजे पुढें स्वारीस जाणार. तुझी कोंकणचे कामांत मन घातलेंत. उत्तम जाइलें, परंतु बळिठावळ बोली करून येणेंप्रमाणें करून आणविलें तरीच आझी मान्य असो. नाहीतर आझास तरी अगत्य काय ? पेढें, भांडवस, नायसी, कळबुसी इतके चार गांव दरोबख कुलवाव कुलकानू खानानें आझांस परवाने करून देऊन सुदामत चालविले. त्याच प्रकारें ताने परवाने पेढें, भांडवस व नायसो कळबुसी या चारी गांवचे परवाने कुरुवाव कुलकानू दरोबख लावे. सिंदी मुरूर वदेरीस किलेदार होता. तेव्हां आमचा दुवा घेतली. मग तस्त अनिरा जाइला. मग तो त्यानचें फारसें चालवावयासी जगला. तिनी गांव दिले. कळबुसीच्या छत्रा आइल्या. शिके करावे तो सिंदी सात याणी अदेशा सांगोन पाठविली. त्यावरून सनदा राहिल्या. आझीं बरपाढें आलो. तर हली चौ गांवच्या सनदा आणून पाण्या. सिंदी साद गाणें आझास हत्तीस पाठविलें. आझी हत्तीस जाऊन हत्ती आणिला. तो हत्ती आगरे याणी आझापासून नेला. किरोन मागती आंगरे पाकडून हत्ती आणून सिंदी साद यासी दिला. ते समयीं

ठप्पास गेले. तेथे फान्दोनी आम्हाची भेट घेऊन ते गोमातक प्रांतांत गेले. व तेथून कोन्हापूर मार्गाने पाल्हुन महिन्याच्या वच पश्चांत धानव्शीस आले. स्वामी ह्या वेगी गोमातकात पोणल्या उद्देशाने गेले हे समजत नाही. धानव्शीस आल्यानंतर स्वामींची व द्वादह महाराजांची पाल्हुन वच ९ रोन बुधवार झणजे ता० ६ मार्च १० स० १७२७ ह्या दिवशी भेट झाली. ह्या भेटीचे वर्णन स्वामींनी फान्दोनी आम्हाच्या पत्रात लिहिले आहे (लेखांक २०१) त्यावरून द्वादह महाराजांची स्वामींशी संप्रेष भक्ति होती असे दिसून येते. ह्या वेगी स्वामींनी द्वादह महाराजांजवळ आपल्या सर्व वृत्तांत निवेदन केला असारा तो ऐवून महाराजांनी महाराष्ट्रांत राहण्याबद्दल स्वामींचे मन बघविले असावे असे अनुमान होते.

स्वामी ज्येष्ठ मासी पुन परशुरामास आले. पलु त्यास सिंदी सात ह्याचे वर्तन सौम्य व सरळपणाचे न पाहून, उलट पार भयंकर दिवू लागले. तेव्हा त्यांनी आपली बारावूनमळी व त्याची कुटने धानव्शीस पाठविण्याची व्यवस्था केली, व आपण एकटेच परशुरामी राहून देवाच्या दागदागिन्याची आमचे बारा हजार रुपये व दानीवस्त देवळीहून नेली व कितेकांस वडी केले. आणखी कितेक आक्षावर दुष्टाने घेतली. हे वर्तमान पानास कळताच त्यास पत्र पाठवून नशेच करून आमची दानीवस्त फिरोन दिली. ऐसे खानाने आमचे बळविले. आक्षास पानाने पत्र पाठविले जे, 'दुखार मुलाखत येजे, आणखी दोन गांव दुसरे देतो.' त्यास आक्षास जाण्याची अनुकूल पडले नाही. जर गांवां तर दोन गांव देतेच, ते काही चुकतेना. बरे, यत्न मोट गेली। हली आमची कोठी परशुरामी होती. ती हवशी कणी नेली. मात घडी १० व नागली घडी १० बीरा गेले. देवाचा नगरा व भांडी (तोफा) २ व दरवाजा धोरला गेला आहे तो फिरोन पावा. मार्गव बोरुणचा राजा. श्रीमतराव उदद यत्न करून चिटवा घालीत. त्यासी गवे झगून सामिलने. सिंदी साद कोलिला जे, "जर वेदा मरा-आंच्या उठला तर बारा गांव इनाम देतो, व पहिलेपरिस अधिक देवाचे चान्दू." ऐसे कोलिला. लोकांस पुसोन पाहजे. एवढे राम जाडल्यावर मग भेटीस येजे. वकिलास भेटीस आणिला तर त्याचे प्रयोजन भेटीचे काय? लिहि-त्याप्रमाणे मान्य केले तर आशी मान्य असो. हे आशा.

व इनामगावानी वगेरे काय तजवीज करावी व्याप्ता विचार करू लागले इकडे सिंदी सात छानें स्नाभीनीं आपली मळळी देशावर पाठविली हे पाहून, त्यांना व त्यांच्या देवस्थानास अधिक अधिक पीडा देण्यास प्रारंभ केला स्वामींची फारकूनमळळी दशावर निघून गेली छानून इतर मात्स्य अगदी मयभीत झाले, व तेही पळून जाऊ लागले तेव्हा सिंदी सात छान त्यास अंजनवेलीस बोलावून त्यांना छ० १६ रविलायल समान अशरीन छानजे ता० १९ नोव्हेंबर १७२७ रोजी एक अमयपत्र लिहून दिलें तें येणप्रमाणे —

“ हे कोळनामा अज सुभा मामले दामोळ व श॥ रानापूर ता० ... भटत्राक्षण वगेराच्यानीं कसबें चिपळूण सुदुर सन समान अशरीन मया व अलफ वादे कोळनामा ऐसजे — तुमचे बाबें सदाशिवभट अमिहोनी व आपा जोशी व धीरेश्वरभट व गोपाळभट थत्ते व महादेऊभट गणपुळे साकीन कसबे चिपळूण सुभा किले अजणवेली सुकामी येऊन अर्ज देला बीं, गोसावी सु॥ परशुराम याणी आपले फारकून घाटावरी पालविले, वगेरा रयतही पालविली आहे यासुळ भटत्राक्षण वगेरा रयत पसबे मनकुरची व पैटें मनकुराची शकनील होऊन तजावजा जाली आहे जरी साहेब मेहरमान होऊन कोळ मन्हामत केला तरी भटत्राक्षण वगेरा रयत कसबे मनकुरची व पैटें मनकुरची जागावे जागा सुतरूप राहून कीर्दीमापुरी करील छानून अर्ज केला त्यावरून सातिरेंस आणून, मापुरीवर नजर देऊन, तुझास कोळ सादर केला असे तरी तुझी फोने बाबें शक न धरिता वेश्वरपणीं कसबे मनकुरी व पैटें मनकुरी सुशाल राहण गोसावी यांनीं साल शुदस्ता आपले वाखुनास पाटावर जावयाबद्दल दस्तक घेतली आहेत त्यास (साल शुदस्ता) गेले नाहीं साल मनकुरी गेले त्याच फारकून गेले तर गेले’ अगर गोसावी आहे मन मानेल तेथ जाईल’ त्याच काय आहे? याच सक्तीनें तुझी तजावजा होऊन बेदिल व्हावे ऐम नाही तुझी कसबे मनकुरी व पैटें मनकुरी वेश्वरपण सुशाल राहाणें कोण्ट बाबें शक अदेशा न धरष दरिवा हे कोळ असे रा॥ छ १६-रविलातर”

व्यावरून सिंदी सात स्वामीविषयीं मिनी बेसिक्तीरपणाने वागत होता हे दिमून येते “गोसावी आहे मन मानेल तेथ जाईल! त्याच काय आहे”

हे शब्द किती उर्मटपणाचे आहेत हे चतुर वाचकाल सांगायलास नकोच पाच शब्दांवरून त्याचें व स्वामीचें विलगुल रहस्य राहिलें नसायें हे अगदी स्पष्ट दिसून येतें

परशुरामाहून स्वामीची वारवामट्टी निघून गेल्यानंतर पेढें येथें राहिलेल्या स्वामीच्या लोकास सिंदी सात घाणें नानाप्रकारानें त्राम देण्यास सुरूवात केली. सिंदी सात हा याहुदखानाचा ताबेदार असल्यामुळे व त्याचें व स्वामीचें पांगळे रहस्य असल्यामुळे त्याला प्रत्यक्ष काही करिता येईना झणून त्यानें पेढें यथे ह्रुतेन नावाचा एक मुलागा उभा करून त्याजकडून स्वामीचा विधानू मात्तण घातू जोशी घात पसपस लाविगी हा स्वामीच्या आज्ञेनें पेढें येथें शेते मातें करीत असे त्याच्या शेतावर मुलाग्याकडून हक लागून त्यास अजनबली सुम्यास पकडून नेलें व त्यास दहा रुपये दह करून त्याजकडून एक घट्टनबोनें कतवा लिहून घेतला तो येथेंप्रमाणें -

हु

“अज सुमा मामले दामोठ व श्रुत शरवार दमय घातू जोशी हा कीन मीने पेढें तर्फे चिराहून सु॥ समान अशीन मीया व अल्फ वारणें साहेबाचे बदगीस लिहून दिला कतवा ऐताजे - मुलना हुसेन पेढेंकर याची शेते मशिदीची पेढें यात असत त्यापेची एक दोन शेते कमीनात्ताली कुण बावेयास कमावितीस आहेत त्यास हद्दी मुठना हुसेन सुमा येऊन जाहिर केले की, मशिदीची शेते जोरागरीनें घातू जोशी सातो यापासीं आपण शेते सोडून देणें झणून नोलत होतो परंतु शेते न सोदी ऐकें जाहीर केले त्या बरल कमीनास सुमा आणून हरीकत पुशिली तरी आपण काही पेढें याचा

१ मुलना हुसेन पेढेंकर हा मुसलमान दमय परशुराम बेबील हिंदुलोकास स्वामी वरपाठें आत्मानंतरही वारवार अपद्रव देत असे स्वामींनीं द्यावले पुन सिंदी सात यांकडे तजार केली होती असें लेखांक २४९ वरून दिसून येतें सिंदी सात घाणें, तो “छपती, दिवाणा, बेडीर” झणजे अगदी बेडा आहे अशा अर्थाचे चट्टार काढून, स्वामींचे समाधान केले आहे. परंतु हा सर्व लापवी प्रकार असता असे वाटते

मिरासदार खोत नव्हे. बरकड सोर कुणबाबिकरी वेता आपण. शेंतें कुणबाब्यानें करितों. मुलना याणीं व्हंही आपणास शेंतें मशिदीचीं सोडून देणे ऐसें गुना-
हिम जाईले नाही. जर शेंतें मशिदीचीं सोडून देणें ऐसें होईल तरी आपण
तीच शेंतें कशास करितों? कुणबाबा करणें तेव्हा दुसरीं शेंतें करितों. आंमा
मुलना याणीं हटकिलें नाही. मशिदीचीं शेंतें सोडून देणें ऐसें याणीं हटकिलें,
आणि आपण जोराबारीनें शेंतें करितों, 'ऐसा शारीद होऊन आपणावर खों
जाईले तर आपण सरकारची शुद्देगारी रुपये ४०० पारशें देईन. हा लिहून
दिला कतवा. राही उ० २१ सानान.

शाबिदी.

येसाजी सूर्याजी चव्हाण कोंकणराव

वहिरोबा नाईक पोतदार.

देसाई मामले हमजाबाद. १.

सुभा १. "

आग्रमाणे स्वामींस अनंत प्रकारें यास पोहोंचू लागला. त्यातच पापरवड-
रावधानें राजपुरीचे घोरले खान हाचा व स्वामींचा शाही बेवताब झाला.
तेव्हा हबशाच्या राज्यात राहणें आता योग्य नाही असें घाटून, त्यानीं थीमत
घाजीराज पेशवे हास एक यादी पाठविली. या यादीमध्ये त्यानीं हबशाच्या
उपनगांचे वर्णन लिहिलें आहे. तें वाचून त्या बेड्याच्या रिथतीचें चित्र दौब्यापुढें
मूर्तिमन उभें राहतें. ही यादी फारच महत्त्वाची आहे. ती येणेंप्रमाणे -
" यादी दारतन.

सतवर्षी हत्तीमूळें गर्गशा आळावर सिरी साद याचे वरून श्रीरपळीं उप-
द्रव दिला. तो मुझास परस्परें निदिव झाल्यान आहे. ला दिवसापासून आझां-
जवळ घसवस लावून आजिवर कष्टी करीतच आहे. हल्लीं गावामध्ये मुलना
पेटेंकर यास शिसवून, त्याणें बापू जोशी यासी पसपस 'आपलीं शेंतें भातें
वतनी तुझी करिता हे आपलीं या. नाही तर मुझा चला.' असें सांगून,
आपण अंजनवेलीस जाऊन बापू जोशी यास दहा रुपये मत्ताला वरून देऊन
मनसुभी आरमिली जे, 'मुलनाचीं शेंतें वतनीं तुझीं का करिता!' बापू जोशी
बोलिला जे, 'हें शेंतें पुरातन आपलीं आहेत.' त्यानवर कतवा लिहून घेतला !
आणि मनसुभी लटकी करून बापू जोशी याचे कतवा लिहून दिला आहे.
त्यानवळ रुपये चारशे मागलों. आझास पत्र लिहिलें आहे जे, 'तुझी घडीपडीं

राजपुरीस आमचे शुक्क्या लिहून आयास नशेदपनें आगिता. याजकरिता हुजूर पत्र लिहिलेले सपने आपणास बोल नाही! ' ऐसें दबविले. व 'चारशे रुपये चार जोशी शुद्देगारी देईल. नाही तर तुमी देणें. नाही तर भेटीस अंजणवेलीस येणें'. ऐसें म्हणतो. ऐश्याम त्याचे भेटीस आयास जाणें नाही अनादर करील. मात्र तो भास्तीनें बोल पडत चालला! माझ्या दहाशिम आ-
हेत ते जाऊ म्हणतात. मुलगास गावची खोती दिली. आज्ञादेस्तान केडेनेगा
गावची नेतो. हे आझी बैसें सोसावे' याजकरिता आम्ही श्रीस्वयंटी राहवें
ऐसें नाही! यकारें तर एक प्रकार दिसतें. यास काय करावें? राहावें की नि-
घोन वरतें यावें ते लिहिले पाहिजे. तुम्हीं सामान्य व्याघ्रमाणें वर्णशूक करू.

भाद्रपद मासी राजपुरीहून यावूदरान याणी आज्ञास पत्र परोवाने लिहिलें
जे, " आपले घुमटाचे काम होणें आहे. तरी आपणास चायीस पन्नास पापरवट
चाकर आणून पाठवणें " त्यास आम्ही लिहिलें जे, " गतवर्षी घाजीराया-
बहून पापरवट आणिले होते. त्यास रत्ना व या, (तेव्हा) पटोने गेले. म्हणून
धरून आणून अडकविलेले याजकरिता खाले कोणी न येत. त्यास त्याचा
परिहार न्हिहोन, जातील तेव्हा सुखरूप जावे म्हणून अभय ..पाठविले. ते
वरून आम्ही सरतारा पापरवटाचे यन्नास माणसे पाठविलीं. चित्रवर्षी साठ-
कर यास सांगोन पाठविलें त्यापरीं एक मल्हारजी पापरवट राजपुरीस
जाऊन बोलीवाली वरून, त्याचा कील घेऊन, दोनशे रुपये अंजणवेलीस
रुपयाची चिठी आम्हाकडे पाचशे रुपये देणें ऐसा कागद घेऊन आला दोनशे
अंजणवेलीचे रुपये व तीनशे आम्हाकडील येणेप्रमाणें पाचशे रुपये घेऊन जाऊन
पंचवीस पापरवट घेऊन देवय्यी आला आम्ही त्यास सांगितलें जे, " तुमचे
विचारस येईल तरी जाणें. न ये विचार तर रुपये परतून देणें." त्यास रुपये
वाटून घेतले जाणास माय झाले त्याचे आम्ही सर्पराजी वरून बरोबर मा-
णसे देऊन खाना राजपुरीस बेलें तेथें त्याणी मन माने त्या तेनाता मागि-
तल्या ते मान्य न करीत. माघारे जा म्हणत. शेवट पंधरा दिवस राहोन खा-
नाही मदिना बेल. तो कसूल करून बापापर लागले. दुसरे वाटणी रुपये
धारपावशे घेतले. ऐसें बापरन केले चाकरी सोडाती नाही. आणि आम्हास झग-
तान घेऊन जा. तर त्याचे रुपये पावले ते मामन्या. ते कोणी घावे! पापरवटजवळ

वाही नाही. आणि येथे सातारा त्याचे बापभाऊ आहेत ते म्हणतात “ आमचे पापरवट आणा; नाही तर आम्ही महाराजान्वळ सामोन तुमचे गावी व्हेल पाहू.” यास आमचा अन्याय काय? पुढे पापरवट वेढे घेतात? याची तजवीज काय करावी? आमचा तो यत्न नाही! तुम्ही इलाज लिहून कराळ वी काय? नाही तर कळमाह (!) यास लिहिले तर वाही त्याचे बदल होईल की काय ते लिहिले पाहिजे.

येणेप्रमाणे चित्तात आणून आम्ही पुढे काय करणें तें लिहिले पाहिजे. काही सुचत नाही! आजीवर श्रीजवळ मागत होतो जे, आजीरायाचे पदरीं यश पडावें आणि आम्हास त्याणीं सुखी श्रीस्थळी राहावे ऐसें करतील. श्रीने यश दिले. आता याचा उपराध होऊन आमचें राहणे होत असेल तर करणें. नाही तरी काय तें लिहिले पाहिजे.”

वरील पत्र पाठविल्यानंतर बाजीराव पेशवे स्वामिंन स्वामींस कोंकणप्रांत सोडून देशावर येण्याबद्दल उत्तर आले. नंतर स्वामी श्री परशुराम येथील देवस्थानाची नीट व्यवस्था करून व तेथें आपल्या वर्तमान गणेश वडाळ तांबे नाभक एक फारकून ठेवून साताराप्रांती गेले. देवाची सर्व चीजवस्त त्यांनीं आंग्रे जाचे ताम्पातील वस्त्यावळ विठ्ठलाचा सुभेदार संनानी शिंदे जाचे जवळ ठेविली. ह्या सुभेदाराची स्वामींवर फार निष्ठा होती धावडशीत गेल्यानंतर स्वामींचा ह्या सुभेदाराशी एकसारखा पत्रव्यवहार चालत असे. एवढेच नव्हे तर धावडशीहून देवाकरिता विठ्ठल तें भिक्षाद्रव्य व इनाम गावाचा वसूल स्वामी त्याकडेच पाठवीत असत. गोठणे व परशुराम येथील देवस्थानावर देसरेत ठेवणें, कोंकणातील स्वामींच्या गावाचा वसूल घेणें व त्याची व्यवस्था करणें, आणि आंग्रे व हवशी ह्यांच्या कडील नातमी पोहोचविणें

१. पापरवटासुबधाने स्वामींचा व हवशीचा पत्रव्यवहार ह्या पूर्वी झाला होता असे केंद्राक २५३ वरून दिसते., ह्या केंद्राकाची तारीख छ० २९ माहे मोहरम सन ९ जुलूस क्रमजे ता० ५ सप्टेंबर इ० स० १७२७ आहे. ह्या वरून ह्या पापरवटासुबधानाचा यास स्वामींस केन्हा झाला हें व्हाऊ येतें. ह्या नंतर एक दोन महिन्यांनीं ही वादी स्वामींनीं बाजीराव पेशवे यास पाठविली असावी.

ही कामे संभाजी शिंदे ध्यानदे सोंपिलेली असत. येणेप्रमाणे कोंकणातील व्यवस्था आठोपून व कोंकणातील आपले ग्रिब मित्र काहोजी आंग्रे यांचा निरोप घेऊन स्वामी देशावर येण्यास निघाले. काहोजी आंग्रे व स्वामी यांचा पुष्कळ वर्षांचा अंतस्पर्ध असल्यामुळे त्यांची परस्परांवर फार भक्ति नव्हती होती. स्वामीसारखा महात्मा आंग्रे यांना वारंवार हितमन सांगायचा व स्वयंप्रसंगी धीर दाखवायचा असल्यामुळे, त्याचा निरोप आंग्रे यांस दुस्तद्द वाटताना हे अगदी साहजिक आहे. आंग्रे यांनादेखील स्वामींचे बरेच द्रव्य येणे होत. त्यांच्या व्याजाचा हिशेब त्यांस मिळाला नव्हता. तो घारा व आंग्रे यांच्या सोबती होती अद्विविद्यामुळे स्वामींचे झालेले पंचवीस हजाराने नुकसान, आंग्रे यांनी देवात एकादें मान इनाम देऊन, त्या रूपाने भरून काढी. अशी स्वामींची इच्छा होती. त्याप्रमाणे स्वामींनी आंग्रे यांस पत्र पाठवून “पूर्व कणादुर्ध्वरुनक कोंकणाल येने जाहळ, व तुझावदेत तुलसीदल आहे ते नकडी तुझावदेत आहेच (त्याचा) व्याजाचा हिशेब येने व हत्तीमुळे पंचवीस हजार रुपये पडिले (कारणित) गेतोने श्रीस यांचे ” असा आशय कळविला. त्यावर काहोजी आंग्रे यांनी निरोपाने असे उत्तर पाठविले की, “कणादुर्ध्वरुनक अकणे पदार्थ पडतात ते गोष्टीचे सामा न्यपक्ष असतील त्यांनी ह्यादुसत न मानावे आणि स्वामी तो परमहंस, सुतद्दु तातीत स्वामी असता, धन्यवशा, फलाण्याने फलाष जाहले, हत्तीमुळे फणागे गेले, याप्रकारे लिहून पाठवितात याचा विचार काय ? हा मोह मनच्यास न द्या. यास्तव याविशीं कितोच शुद्धिस्मृति प्रवर्तल्या आहेत.

कणादुर्ध्वरुन सर्वे पशुपतिमुत्तादय ।

कणक्षये क्षय याति न तत्र शस्तिवेदना ॥ १ ॥

इत्यादिक शास्त्रार्थवरून कोणाचे वाय गल व कोणी नेले ? या उपरी स्वामींत उचित नाही की, जाहले गोष्टीची धीन मानून लिहून पाठवावे. सर्व गोष्टीस भारदिष्टा प्रमाण असे परकड, इत्येव तलसीदल आहे त्यांच्या व्याजाची अर्थ लिहिला, तरी ऐसे विचार होडीच असत नाहीत. आमचे वाही लिहिले पुसतें स्वामींवरून असले तरी आझी व्याज देऊ, अथवा एक टकाहि व्याज देणार नाही. आम्हांवरून प्रतिकरी स्वामींस पावते त्याचा आजतागायत

दिशेव करून स्वामींन्हेस वाकी निंबळ ते स्वामींस कळलीच आहे. गोठ
ग्याचा मजकूर तरी, भयस्त दिट्टी जोसरी तो मट पाय पसरी, हा लेख जा-
हला. असो. स्वामीपेशां आम्हास विशेष काय आहे? गोठग्याची सनद पाठ-
विळी आहे.”

व्याजमाणे कान्होजी आंग्रे ह्यांनी स्वामींस विनोदाचे उत्तर लिहून गोठणे
गाराची सनद पाठवून दिली. ही सनद आम्हास मिळाली नाही. तथापि का-
न्होजी आंग्रे ह्यांनी गोठणे गांव श्रीमत् परमहंस गोसावी यांस पुढा रान
निस्मा अशरीन मया व अलङ्कृत २८ सप्टर येजी इनाम दिल्याबद्दलचा उक्तेस
प्रतापजी काळे नामजाद जगिरे चिन्हाडुंग ह्याम लिहिलेल्या एका ताथीद-
पनांत आहे. त्यावरून बरील पत्र व गाराची सनद ही ता० २२ सप्टर ६०
स० १७२८ च्या एकाच तारखेची आहेत असे दिसून येतं; व गोठणे गांव
स्वामींस ६० स० १७२८ च्या अगोदर मिळाले नाही हे सिद्ध होतं.

स्वामींनी देशावर येते येजी कान्होजी आंग्रेयांचा निरोप घेतला, व त्याज-
कडून कान्होजी भोंसले व नारायणभट (हे प्रसिद्ध नारायण दीक्षित काय-
गानकर असावेत) ह्यांस पत्र पेतली. स्वामी इकडे येण्यास निघाले, त्या वेळी
कान्होजी आंग्रे ह्याने “स्वामींनी ते प्रती जावून सर्व जनांचा उद्धार
करून पुन्हा आत्मनाचा विचारही अविलंबच करून पाहिजे” म्हणून आपली
इच्छा प्रदर्शित केली. त्यावरून स्वामीगिरी आंग्रेयांची भक्ति व स्वामींचा

१. ‘प्रथमांश’—‘मराठ्यांच्या इतिहासाची साधने,’ लेखाक १७९ कामध्वे
हे पत्र प्रसिद्ध झाले आहे. स्वामींचा व आंग्रेयांचा जो हुद्दतर संपन्न होना, त्या-
वरून ह्यांनील मजकूर विनोदाचा असता असे वाटतें. स्वामीसारख्या अवर्धमान
पूर्ण वैराग्य बाणलेल्या पुरुषास कान्होजी आंग्रेयांनी वेदांत शिकवावा असा अर्थ
नव्हता. कारण स्वामींचा जो खेम होता तो स्वतःकडिता नसून केवळ जगाच्या
कल्याणाकरिता होता हे लघट आहे. तेव्हां हा विनोदाचाच प्रकार असला
पाहिजे. तसा प्रकार नसता तर शेवटी “स्वामीपेशां आम्हांस विशेष काय
आहे?” असे म्हणून गोठग्याची सनद कान्होजीने पाठविली नसती. विनोदाचा
प्रकार नसेल तर कदाचित् राणाने किंवा ग्रामावेदी ससे लिहिण समवनीय
असे शकेल.

भिरा प्रत्येकाम जाशीसोद याता व त्याचे कार्य मिडीस बंडे क्षणजे श्री
 भार्गवाच्या नावाने त्यानरून यथाशक्ति द्रव्य प्यावे, हा स्वामीचा वर्तनक्रम
 असल्यामुळे त्याच्या सर्व परामर्शे द्रव्याचा उद्देश स्थीन पडतो. परंतु हे द्रव्य
 संपादन कोणत्याही स्वरूपमुडीने केढले नष्ट, केरळ लोकोपयोगासाठी व देशका
 र्यासाठी होते, हे वाचकानी पूर्ण लक्षात ठेविले पाहिजे. ह्या भिक्षाद्रव्याने
 स्वामींनी महाराष्ट्रामध्ये अनेक सार्वजनिक उपयोगाची कामे केरी, आणि अनेक
 सरदारांस आणि छत्रपति व पेशवे ह्यांस सकय्यसंगी उन्मृष्ट साहाय्य करून
 त्याच्या स्वराज्यमुडीच्या सत्कार्यात येणाऱ्या अडचणी नाहीसा केल्या आंदे
 ह्यात स्वामींनी कोरणात अमतांनाच द्रव्यसाहाय्य केल्याचे उद्देश ह्याच्या
 पत्रात आहेत त्यावरून हा द्रव्यसंपादनाचा क्रम स्वामींनी परशुरामी प्रभू
 प्राच्यापासून सुरू केला असावा असे दिसते ह्या द्रव्याच्या जोरावर त्यांनी
 मोठमोठी सार्वजनिक कामे केली, मरीब लोकांस मदत केली, सरदार छोराम
 गूष केले, शकेंच नव्हे तर राजनीय मोहिमाही सिडीस नेल्या ही मोठ सामान्य
 नव्हे' लोकांवरून भिक्षाद्रव्य संपादन करून त्याचा इतरा सकारणी विनियोग
 करण्यास देखील चातुर्य व सहाय्यण लागते ते स्वामींच्या ठिकाणी पूर्ण होतें
 असे मानण्यास काही हरकत नाही स्वामींचे कर्ज महाराष्ट्रातील बहुतेक प्रमुख
 सरदारांसडे होतेंच, परंतु पेशव्यांजडे एतसे करण्याची मोक्षता येईल इतके कर्ज
 होतें पेशव्यांस निरनिराळ्या मोहिमांमध्ये मनस्वी तर्च लागत असे व त्यामुळे
 ते कर्जाने अगदी मस्त होत असत त्या वेळी त्यांना स्वामींसाधून दुसरा कोणी
 साहाय्यकारी नसे यांनीराव पेशवे ह्यांची कर्जामक्याची जी पत्रे आहेत, ती
 वाचून पाहिली क्षणजे कोणाचेही हृदय द्रवून गेल्यावाचून राहत नाही यांनी
 राव एका पत्रात स्वामींस लिहितात की, "आझास कर्जाने बुढविले' एवडे
 गोटीकरिता प्राच जाता तरी नरे होतें" विष साउन मरीबे इतकेच, किंवा
 स्वामींचे पाय धरून नरावे इतकाच पदार्थ सरला आहे' दरवारी सर्व साहित्य
 आपवे करणार सर्व आपल्यास विदितच आहे तरी स्वामींस कृपा येईल तरी
 आझी कर्जापासून मुक्त होऊ लोकांच नरनासापासून दूर होऊ तो पदार्थ
 करारा तरीच मज साय्यार पूर्ण कृपा आहे" (लेखांक ३०) दुसऱ्या
 एका पत्रामध्ये तर यांनीरावानी अगदी बेतासून जाउन स्वामींस लिहिल आहे

हिसेव करून स्वामीपेढेस बाकी निघेल ते स्वामीस कळलीच आहे. गोठ-
ण्याचा मजकूर तरी, मयास दिली ओसरी तो मष्ट पाव पत्तरी, हा लेख जा-
हला. असो. स्वामीपेशा आश्वास विशेष काय आहे? गोठण्याची सनद पाठ-
विली आहे.”

ध्याप्रमाणे कान्होजी आंघे छानीं स्वामीस विनोदाचे उत्तर लिहून गोठणे
गावाची सनद पाठवून दिली. ही सनद आश्वास मिळाली नाही. तथापि का-
न्होजी आंघे छानीं गोठणे गांव थीमत् परमहंस गोसावी यास सु॥ सन
निस्सा अशरीन मया व अलफ उ० २८ सप्टर रोनीं इगाम दिल्यावइल्चा उल्लेख
प्रतापजी काळे नामगाद जनिरे विनयदुर्गे यास लिहिलेल्या एका तावीद-
पनात आहे त्यावरून बरीच पत्र व गावची सनद ही ता० २२ सप्टबर १०
स० १७२८ ह्या एकाच तारखेची आहेत असं दिसून येते, व गोठणे गाव
स्वामीस १० स० १७२८ च्या अगोदर मिळाले नाही हे सिद्ध होते.

स्वामींनी देजार येते बेंद्री कान्होजी आंघ्याचा निरोप घेतला, व त्याज-
बद्दल कान्होजी भोंसले व नारायणभट (हे प्रसिद्ध नारायण दीक्षित काय-
गावकर असावेत) यास पत्रे पेटवलीं. स्वामी इकडे येण्यास निघाले, त्या बेंद्री
कान्होजी आंघे छाने “स्वामींनीं ते प्रातीं जावून सर्व जनांचा उद्धार
करून पुन्हा आममनांचा विचारही अविलंबेच केल्या पाहिजे” म्हणून आपली
इच्छा प्रदर्शित केली त्यावरून स्वामीनिघण्या आंघ्याची भक्ति व स्वार्थीचा

१. ‘प्रथमाला’—‘मराठ्यांच्या इतिहासाची साधने.’ लेखांक १७९ क्षामध्वे
हो पत्र प्रसिद्ध झाले आहे. स्वामींचा व आंघ्याचा जो इवदार संपन्न होता, त्या-
वरून छानील मजकूर विनोदाचा असल्या असे वाटते. स्वामीमारख्या अतर्थांमी
पूर्ण वैराग्य बाणलेल्या पुरुषास कान्होजी आंघ्याने बेदात शिकवाया असा अर्थ
नव्हला. कारण स्वामींचा जो लोभ होता तो स्वतःकरिता नवून केवळ जगाच्या
कल्याणाकरिता होता हे स्पष्ट आहे. तेव्हा हा विनोदाचाच प्रकार असल्या
फहिजे. तसा प्रकार नसता तर शेवटी “स्वामीपेशा आश्वास विशेष काय
आहे?” असे छानून गोठण्याची सनद कान्होजीने पाठविली नसती. विनोदाचा
प्रकार नसेल तर कदाचिद् रागाने किंवा जाग्यानेही तसे लिहिणे समवनीय
अर्थ शकेल.

भक्तिभावानं अपेक्षा करू लागले. छत्रपति शाहू महाराज व त्याचे पट्ट श्याम
 वार्जाराज पेशवे हे स्वामीच्या अर्था वचनात वागून त्याच्या सदुपदेशाने चाहू
 लागले. त्यामुळे त्यात मोठमोठ्या राज्यकारणान यश प्राप्त होऊन मराठी
 राज्याचा अभ्युदय होऊ लागला त्या योगाने त्याची स्वामीच्या ठायी अति
 अधिक निष्ठ जडत चालली, व त्याम स्वामीच्या आशीर्वादाचा महिमा पार वाहू
 लागला स्वपराक्रमाने आपल्या भाष्योदय करू इच्छिणारा प्रत्येक मराठा वीर
 स्वामीच्या चरणी आपले मन्त्र ठेवून, त्याचा आशीर्वाद व प्रसाद घेऊन त्यामून
 एक पाऊलही पुढे दाखितासा झाला. तात्पर्य, सर्व राजकारणाच्या यश मि
 ङ्गीच द्वार हे स्वामी महाराज आहेत, अशी त्या घेऊन्या सर्व महाराष्ट्रमंडळची
 पूर्ण रानी होऊन, जो तो स्वामीच्या चरणावडे मोठ्या मत्तीने धार घेऊ लागला
 ध्यावरून स्वामीच्या ठिगणी सर्व महाराष्ट्रमंडळाचे चित्त हरण करण्यासारखे वही
 अर्लाभित सद्वृण व लोकोत्तर कर्तृत्वशक्ति ही असली पाहिजेत हे आपोआपच
 सिद्ध होत. तात्पर्य, ध्यावरुंशीत आत्मानंतर स्वामीची रीति सर्व महाराष्ट्रात
 पसरून सर्व लोकास स्वामीचा वेध लागला श्री स्वमर्षानीं झटले आहे —

कार्यकर्ता कीर्तित । त्यास जाणती समस्त ॥

कार्यकर्ता तो श्राकेना । वेध लावी विश्वजना ॥

असो स्वामीचा महिमा वेगप्रमाणे पसरत चालल्यानंतर त्याच्या भेटीस
 राजश्री छत्रपति शाहू महाराजापासून ता रुद्धानशा शिल्लेदारापर्यंत सर्व मन्त्री
 येऊ लागली भेटीसमयी प्रत्येकाच्या योग्यतेप्रमाणे त्याचा आदर करून त्याम
 मेजवानी व पोशाख देण्याचा क्रम स्वामींनी ठेविला होता स्वामीविषयी सर्व
 मराठे सरदाराची निस्सीम भक्ति असल्यामुळे त्याच्यामून होणारा गौरव त्याम
 अत्यंत संपणावड वाटत असे स्वामीचा सजिना व खीजवस्त सर्व रसाळ
 वेध स्वामानी दिंदे नामनाद व्याप्या जवळ होती, हे माग सांगितलच आहे ती
 स्वामी अशा भेगीच्या प्रसंगी विमूढन.आणवीत असत स्वभानी दिंदे व्यापी
 वगीच पत्र उपलब्ध झाली आहेत त्यात स्वामीचे संपक फमव्येजी धावमोर
 ध्यानवरोवर, जरी भवेत पुन्हाचे जादणी दुपेठे व साधे शेले, गोविंद केशव
 ध्यानवरोवर ८६ सजो, व केदारजी डोंगरराव ध्यानवरोवर मेजवानीकरिता
 कण्याची माही पाठविल्याचे वारंवार उक्तेत सापडतात त्याचप्रमाणे चदन,

कृष्णानगर वगेर सुगरी शब्द व लोक कथन नल्याचही दाखल आहत. स्वामी
शिंद हे इ० स० १७३४ मध्य मृत्यु पावले व त्यांचे जागी तान्हाजी नारंग
चाळोने ह्यांची नेमणूक झाली. नंतर स्वामींनी रसाळगडाहून आपला ऐवज
धारदशीम नला. तो येथेंप्रमाण होता —

नगद रुपये	मोहरा	होन	पुतळ्या
६६१५	१५६	२१	५७

द्यापुढ स्वामींचा कौरवपातील दण्यायेण्याचा सवध बहुतक कमी होऊन त्याचा
सर्व व्यवहार महाराष्ट्रातच होऊ लागला.

शाहु महाराज व त्याच्या राण्या सखारबाई, सय्याबाई, व विरबाई ह्यांनी
स्वामींचा विशेष अगत्यवाद धरिला. यामुळे स्वामींचीही न्याच्यावर विशेष कृपा
होऊन परस्पर प्रेम जडले. त्यामुळे स्वामींस छत्रपतींची ममी प्रसन पाहून
त्यांयाकडून वाटले त कार्य करून घेता येऊ लागले. अर्थात् शाहु महारा
जास कोपतीही गोष्ट फटविण्यास व त्यांयाकडून वाटले त कार्य करून घ्यायला
स्वामी समर्थ आहत असे पाहताच, सर्व सरदार स्वामींच्या शारा तिकडे जाऊ
लागले. शाहु महाराजांनी कोणाने अवकृता ग्याली तर ती पुत्तीने दूर वर
ण्यास, किंवा एखाद्या राजकारणात कोणास योग्य सहाय्य मसलत दण्यास, किंवा
एखाद्याची छत्रपतीजनक शिरारस करण्यास, स्वामी हे एक उद्बुद्ध साधनच
होऊन राहिले. स्वामीं सात स्वार्थनित्येश, स्पष्टनादी आणि स्वराज्यहित
चिंतय असल्यामुळे त्यांचे शाहु महाराजांसार विशेष वजन पडून, त्यांच्या एका
शब्दान वाटले त कार्य होऊ लागले. त्यामुळे सर्व लहान मोठे मराठ सरदार
स्वामींच्या विचाराने आपली राजकारण करू लागले. स्वामी अगोदर तपस्वी,
वरदी, सत्पुरुष, ह्यामुळे व्याख्याविषयी आविष बनतात स्वाभाविकपणेच पूज्यपुद्धि
वाग्त असे. त्यामुळे त्यांचा छत्रपतींशी व्याख्या प्रकारचा संचित सवध असल्या
मुळ, त्यांना स्वामींचा कृपाप्रसाद, आमकल्याणास, ऐहिक व पारमार्थिक ह्या
दोन्ही रक्षेनी, अत्यंत अवश्यता वाटू लागला हे साहसिक आहे. ह्या कारणास्तव
पेशवे, प्रभिनिति, स्वामी, शिंदे, होळकर, पवार, जाधवराव पुरंधरे,
आंग्रे आदिकडून मोठ्याने सरदार व इतर सर्व साम्राज्य लोक स्वामींच्या घर

नाच दर्शन भेट लागू व त्याच चरणरज झवतु लागले. स्वामींची सर्वांग पराकाष्ठची प्रीति अगूत व त्याच्या रसोत्तर पार प्रेम व अनंवरणाचे वागण असत त्यामुळे सर्व सरदार आपल्या मुलद ग्याच्या हद्दत गोष्टी स्वामींनगत मोठ्या मनांनी मागून, त्याच निराकरण स्वामी सामंतीत त्या मार्गात वरीत असत स्वामीमही मनुष्यास रात्री राहून, त्याच्या योगत प्रिय, त्याही मनात भावण करून, त्याचे अंत करण येतून घडून, त्यानवरून महकार्य करून घेण्याची निश्चय हातोगी सांगली होती. त्यामुळे सर्व एतान मोठे मगदा स्वामींच निरसीम भक्त वतून एकमण्यापासून दक्षता स्वराज्याभिवृद्धीच्या कामास लागत. त्याचा परिणाम, शाहू महाराजाच्या कारकीर्तीत, मराठी साम्राज्याचा आसनुहिमाचल छालाग विस्तार दाख होय.

इ० स० १७२८ पासून इ० स० १७४५ पर्यंत, महाराष्ट्रात जी जी राजकारण घाली, त्या सर्वांत स्वामींचे अग्र्यपरीतीने वहीतरी अग होत, असे झाल्यास हरकत नाही. या सव राजकारणांचे सर्व व पूर्ण स्वल्प दाखविणारे वागदखन उपटव्य तमस्यामुळे त्याने विचारेंकरून विचार करिता रत नई. तथापि बहुतेक सरदाराम नागराच्याम आणण्यास, त्याची शिक्षारत करण्यात त्याच्या शीपाचा गांठ करण्याम, त्यास प्रोत्साहन देण्याम, व त्याची योग कामावर योजना करण्यास स्वामींच बहुतेक अशी वागण असत. स्वामींचा सवत गुमता महत्वाच्या राजकारणातच नव्हे, परंतु अगदी घगुती सामान गोष्टीतही दिवून येतो. स्वामींवर पुनःप्राप्त वायवचीही पार भक्ति अम त्यामुळे मराठा सरदारांच्या वायवारी आपल्या मूळस स्वामींनी आशीर्वाद देत त्याच कल्याण वरार्थ अम इच्छीत असत. यागानी विधनाभाची वागणे रागावार्द, महाराज होळकराची वायवो गौतमाका, पिढानी जागरण वाची आर्द हर्मा, रघोनी भोसल्याची आर्द काशीवार्द, मानाजी आंध्याची आर्द मधुरावा इत्यादि गीरफण्या वस्तीरमाता स्वामींशी अत्यंत घरोल्याने व भक्तिभावात पत्रव्यवहार वरीत असत, व आपल्या मुलाच कल्याण करण्याकरिता स्वामींचा आशीर्वाद राईदित्त चिनिता असत, असे त्याच्या अनेक पत्रावरून दिवून होत. अथात् सर्व महाराष्ट्रास स्वकीय मातून त्याच्याशी स्वामी एवरूप शाहू होत घात शक नाही. उदारचरित असे जे साधु पुन्य असतात ते

अयं निजः परो वेति गणना लघुचेतसां ।

उदारचरितानां तु वसुधैव कुटुंबकम् ॥ १ ॥

हा नियमाप्रमाणे हा माझा किंवा हा पराचा असा शुद्ध भेद न बाळगतां सर्व वस्तुवा हेच आपले कुटुंब असे मानितात. असाच प्रकार स्वामीचा, निदान महाराष्ट्रातवधाने तरी, पुष्कळ अशी होता, असे छटले असता कचित्तच अतिशयोक्ति होईल.

६० स० १७२८ मध्ये स्वामी बरपाटे आल्यानंतर, त्यांनीं सर्व महाराष्ट्रीय-यांची अंतःकरणे आपल्या अलौकिक शक्तीने आकर्षित करण्यास कसा प्रारंभ केला हे निस्तारेकरून सांगण्याची विशेष आवश्यकता नाही. त्यांची जी पत्रे उपलब्ध झाली आहेत, तेवढ्यावरून त्यांचे चित्र डोळ्यांपुढे पूर्णपणे उभे राहतें. यानीराव ह्यांस पेशवाईची वखे मिळवून देण्यास स्वामींचे किती साहाय्य झालें हे सांगण्यास स्पष्ट पुरावा नाही. तथापि शाहु महाराजांजवळ त्याची पारवार शिफारस करून त्याचे उत्तम गुण छत्रपतींच्या नजरेपुढें आणण्यास स्वामी किती तत्पर असत हे दाखविण्यास सक्क पुरावा आहे. शाहु महाराजांची व ब्रह्मद्र-स्वामी ह्यांची घावडशी बंधे ६० स० १७३४ मध्ये जी भेट झाली, त्या भेटीमज्जे “राजधीजवळ तुमची फारशी शिफारस केली. कित्येक तुमच्या स्वहिताच्या गोष्टी सांगितल्या” हणून स्वामींनीं यानीरावास पत्र लिहिले. त्यांचे उत्तर लिहितांना यानीराव पेशव्यांनीं भक्तिभावाने लिहिले की, “मायकाप देवधर्म स्वामींचे पाय. नूनपूर्ण सर्व स्वामींचे. आझी स्वामींचे चरणांकित. सर्व चिंता स्वामींस आहे. तेथे आमची शिफारस व बऱ्याच्या गोष्टी सांगितल्याचें अपूर्व काय ! आमची निष्ठा निकर्णपुरस्सर स्वामींच्या पायापाशीं आहे. तेथे वित्तार आझी काय लिहावा” (छेरांक २९). ह्यावरून स्वामींनीं यानीरावास फसे साहाय्य केलें ह्याची कल्पना करिता येते. यानीरावांची अत्यंत प्रेमळ भावने लिहिलेली व भक्तिरसाने पूर्ण उचवळलेली अशी जी अनेक पत्रे उपलब्ध झाली आहेत, ती पाहिली हणून त्याची स्वामींवरील पराकाष्ठेची निष्ठा व त्याच्या अलौकिक कर्तृत्वशक्तीविषयी पूर्ण गरंवठा दिवून येतो.

स्वामींनीं स्वदेशकल्याणार्थ आपले शुभ स्वरूप एकीकडे ठेवून राजकारणात ज्या वेळी प्रवेश केला, त्या वेळेपासून सत्सारी मनुष्याची वृत्ति धारण केली. आणि देवाच्या भिऱेच्या निमित्ताने सर्व सरदारांकडून कांहीं ब्रह्म पण्याचा क्रम आर-

भिय प्रत्येकाम आशीर्वाद घ्यात व त्यांचे कार्य सिद्धीस गेल क्षणजे श्री
 भार्गवाच्या नावाने त्यानवरून यथाशक्ति द्रव्य घ्याव, हा स्वामीचा वर्तनक्रम
 असल्यामुळे त्याच्या सर्व पश्यांमध्ये द्रव्याचा उदरेत दृष्टीस पडतो परंतु हे द्रव्य
 संपादन कोणत्याही स्वर्यांमुळे केले नसून, केवळ लोकोपयोगासाठी व देशवा
 र्यासाठी होतें, हे वाचकांनी पूर्ण लक्षात ठेविल पाहिजे. या मिश्राद्रव्याने
 स्वामींनी महाराष्ट्रामध्ये अनेक सार्वजनिक उपयोगाची कामे केली, आणि अनेक
 सरदारांस आणि छत्रपति व पेशवे त्यास सक्कलसंगी उत्कृष्ट साहाय्य करून
 त्याच्या स्वराज्यसिद्धीच्या सत्कारांत येण्याचा अडचणी नाहीसा केल्या. आंध्रे
 ढास स्वामींनी कोंकणात अमृतानाच द्रव्यसाहाय्य केल्याचे उदरेत त्याच्या
 पत्रात आहत. त्यावरून हा द्रव्यसंपादनाचा क्रम स्वामींनी परगुरामी प्रक
 षात्वापासून सुरू केला असावा अस दिसते. या द्रव्याच्या जोराने त्यांनी
 मोठमोठी सार्वजनिक कामे केली, गरीब लोकांस मदत केली, सरदार छोराम
 म्यूस कर, इतकेंच नव्हे तर राजकीय मोहिमाही मिळीस नेत्या ही गोष्ट सामान्य
 नव्हे. लोकांवरून मिश्राद्रव्य संपादन करून त्याचा इतर मजगती विनियोग
 करण्यास देखील चातुर्य व शहाणपण लागतें. व स्वामींच्या ठिसाणी पूर्ण होतें
 असे मानण्यास काही हरकत नाही. स्वामींचे वर्ज महाराष्ट्रातील बहुतेक प्रसुत
 सरदारांसडे होतेंच, परंतु पेशव्यांसडे लाखों रुपयांनी मोजता येईल इतके वर्ज
 होतें. पेशव्यांस निरनिराळ्या मोहिमांमध्ये मनस्वी खर्च लागून असे प त्यामुळे
 ते वर्जाने अगदी प्रसन्न होत असत. त्या येथी त्यांना स्वामींवाचून दुसरा कोणी
 साहाय्यकारी नसे. यांनीराव पेशवे यांची वर्जोपभवाची जी पत्रे आहेत, ती
 वाचून पाहिली क्षणजे कोणाचेही हृदय डवून घेण्यासचून राहत नाही. यांनी
 राव एका पत्रात स्वामींस लिहिताना वी, "आझास वर्जान वृद्धिल. एवढे
 गोष्टीकरिता प्राग जाता तरी बरे होतें." विष साउन मराठे इतकेंच, किंवा
 स्वामींचे पाय धरून वसात इनकाच पदार्थ खरण आहे. दरवारी सर्व साहित्य
 आमचें करणार सर्व आपल्याम निदिनच आहे. तरी स्वामींग कृपा येईल तरी
 आमी वर्जोपासून मुक्त होऊ. लोकांचे नरकवासपासून दूर होऊ तो पदार्थ
 करारा. तरीच मज नाटक्यावर पूर्ण कृपा आहे" (लिपिक ३०) दुसऱ्या
 एका पत्रामध्ये तर यांनीरावांनी अगदी वेतासून जाऊन स्वामींस लिहिले आहे

ही, “आता नित्य उठोन कर्जंदाराचे पाया पडाव’ शिल्लेदाराचे पाया पडता पडता वशाळ गिता चालळ” आता हीं सुख आत्मास नकोत तुम्ही या आणि आपला कारभार सांभाळ्य अजर टाकून वा झगळ तरी टाकोन उठोन येतो वरकड, तुम्ही आपल्या पशासतडीं लिहिल, तरी स्वामीने वाहीं पिता न करावी आमचा जीव आहे तो पेकियाची वाय पिता आहे ? कोणे समयी पाहिजे ते आत्मासही मिळतें पेश पावता करूच आता प्रस्तुत तो आमचा जीवच आहे येथ येऊन घणें, अगर तेथे बोलावशील तरी सर्व राग टाकून येतो तुम्ही थोर दव तुलास वचनास धरावे तें वचन तरे न झाल कणून आम्ही लकरांनीं तुमची रड तुझापाशीं रहावी, आणि रडतियाची अशी तुम्ही पुसोन परिणाम त्याचा कराळ तो कराळ तुमच झाड लाविलें तोडाल तरी आता तोण वाड्याळ तरी वाड्या वा गोडीस नादर कोण आहे ? तुमचे दशावणीस आम्ही का मिळ ? मारशील तरी तूच वावा मारशील यानही कीर्ति तुझीच आहे आणि आत्मा लंकराचे लष्कार चालवून कीर्ति रूप होशील तरी तूच होशील ” (लेखन ३२) त्यावरून द्रव्यसुखधान वानी राय अतिशय पेशत आल्यामुळ स्वामींची वशी मनवणी वरीत होते हे व्यक्त होतें ही सर्व पत्र मूळपानून क्षेत्रदर्पणत सुद्धा वाचोराय पेशने घाब्या हातची आहेत, व त्यात सर्व हद्दत अगदी मोवळ्या मतानें बाणिले आहे

धानीराय पेशने त्याच्या पत्रात “तुमचें झाड लाविलें, तोडाल तरी आतां तोडा. वाड्याळ तरी वाड्या.” हा जो मुख्य भाव आहे तोच बहुतेक मराठे सरदारांच्या पत्रांतही दिसून येतो त्यावरून, पर्यायानें, त्यांचीं आशीर्वादान गिः कृपाप्रसादान सर्व मराठे सरदार उदय पारले, व त्यांच्या हृदयात स्वधर्माभिमान व स्वदेशभक्ति ह्या दोन गुणाची ज्योती प्रचलित होऊन मराठी साम्राज्याचा अम्बुदय झाला, असे कणण्यास काही हरकत नाही त्यांचींनीं मराठे सरदारांचीं मन जास्तिंत करून त्यांच्या निराणीं स्वयं राजम व्यक्त करण्याची वशी प्रेरणा केली, व त्यांच्याकडून महत्कार्ये कशीं सिद्धीस नेलीं ह्याची कल्पना, त्यांच्या सर्ग परमेश्वाराच सुस्पष्टीनें परिशीलन केल्यास, सहज होण्यासारखी आहे तथापि, ती अरिच गीतीनें मतान विरण्याकरिता त्यांच्या काहीं ममस्त राजनारण्याचा कृतान पुढील भागात सादर केला आहे

मरुत आहे. हुजूराना माहित नसिताना नवीना पाट्यापवाचे होत नाही. रसमीनी आपले स्वतःच्या नाम दुसरा पाटून आणणाना मामान्यापासून मुक्त पठां घेणून निशर्करा मिळिं तर स्वतः रसमीची, माहित करणें जरूर. तुम्हाला एकाच भेदा, पार्थिव, आननापासून अमनाहम वरून स्वतः रसमी. पुढे तुम्हाला परतमा आहे. दम याकारण रसमी तुम्हाला हुजूर सोळा यती. जे साहित्य घेणेंच लागेल, रसमी वरून देनीट आपले ममा भान असो देणें. दरमदेच्या ऐवजावर्गा लोकाचा गरमवा झाला जाई, तरी दुमाला ऐरन थोडीम हजार रुपें पाटून देणे. हुजूर दोन हजार स्वतः व पारवाने पाच हजार माणूस सारा मर्दिने मेवा करिताना, त्याचा ऐवज पयदर्शी पाटविण "

या पत्राना मिळिण्याप्रमाण दमच्याम शाहू महाराजाची व काहोनी आं प्रवाची भेट झाली. परंतु कापुड काहोनी आंभ्याकडून हवशाचा परामन झाल्याच दिवून येत नाही. सिरी खान हा दिवसंदिरम अधिक अधिक बय्यवत चालला, व तो मराठ्यांच्या प्रानाम ज्ञान ज्ञान उपमर्ग देऊ लागला. सहा जशरीन याच पत्राच्या माथ मर्दियात त्याने हत्तीच्या निमित्ताने दगा वरून थी परशुपम यती. देवाच्याचा निचम वेग. त्यावरूनची मायत हकीकत दुमच्या भागात दिलीच आहे. धाननर रसमी हवशाच्या पागासुळे पाटार आले. पुढे काहोनी आंभे याची प्रकृति दिवसंदिरम विपदत जाऊन ते १० स० १७२९ च्या जून (निव्हेन) मर्दियामचे मृत्यु पारले. काहोनीत सेलोनी, सभाजी, भानाजी, येसाजी व तुयरी असे पाच मुलगे होते. त्यांची वडील पुन सेलोनी धान शाहू महाराजांनी ७०५ मोहरम मन सहा शीन (ता० २१ जून १० स० १७२९) या दिवशी सरतेंलपदाची बघे दिली व काहोनीकड जो मुहल व ज मिष्टे होणे ने त्याच्या ताब्यात दिले. आंभे याच्या पराभवाशी त्याचीचा पुर्तियासून अहमदबद असल्यामुळे त्यानी सेलोनीत वस मिळवून देण्याचे कामी मदत केली. सेलोनीची स्वामीवर चांगली भनि असून त्याचा पुढील पय्यवहार चालत असे.

काहोनी आंभे याचा हवशावर चांगला दाव होत, तो त्याच्या मृत्युमुळे कमी झाला. त्यामुळे ते मोकळे होऊन अधिकच बेभान झाले, व कोंकणप्र-

तास अतिशय उपसर्ग देऊन, मराठ्यांच्या ताब्यातील मुलुखातूनही वसूल वळन बरीन घेऊ लागले. तेव्हा, ब्रह्मेद्रस्वामींनी शाहू महाराजांच्या विचार सेवेने आम्हाक साहाय्य घेऊन हवशामर स्वारी करविण्याची मसलत उभारली. मराठ्यांचे इतिहासकार कयाप्यन ग्रॉंट डफसाहेब किंवा मराठी बखरीकार हानी हा स्वारीची हकीकत अगदी चोपक व निसंगत दिली आहे, किंबहुना ग्रॉंट डफ साहेबास ही गुप्त मसलत मुख्यच समजली नाही, असं स्पष्ट तरी चालेल ३० स० १७२० पासून ३० स० १७२६ पर्यंत हा हवशी प्रकरण चालतं होतं, व घाबे सूनचालक ब्रह्मेद्रस्वामी हे होते, असं उपरन्य झालेल्या अस्सल पत्रव्यवहारातून व्यक्त होतं.

३० स० १७२९ हा वर्षाच्या अखेरीस घाजीराव सुंदेकरांतील व उत्तर हिंदुस्थानातील राजकारणात गुंतल्यामुळे, शाहू महाराजानी हवशाच्या मसलतीवर श्रीनिवास परशुराम प्रतिनिधि, जिसानी खंदेराव चिटणीस, वगरे मंडळींची योजना केली. त्यांनी शेख याकूब उर्फ शेखजी हा नावाचा

१ हा हवशी प्रकरणाची हकीकत ग्रॉंटडफ साहेबास बरोबर न समजल्यामुळे, अस्सल पत्रे मिळूनही त्याचा उपयोग त्यास करिता आला नाही. त्यांनी अवघ्या दोनतीन पृष्ठात हा सहा वर्षे चाललेल्या प्रकरणाचा गोपवादा दिला आहे! पत्रांच्या तारखा न समजल्यामुळे ते अवघा पुढकड्यात पडून त्याचा फार गोंधळ उडाला आहे!! सावरकर त्यांना टीपेमध्ये स्पष्ट लिहिले आहे की, 'In parts where I have only Mahratta authority I am seldom quite certain of my dates as many of the original letters have only the date of the week and of the Moon. Page 233' अर्थात् ज्यात पत्रांच्या तारखा बरोबर समजल्या नाहीत, त्यात हा प्रकरणाचा नीट उलगडा करिता येणार नाही हे साहजिक आहे. हा कारणास्तव ग्रॉंटडफ साहेबाचं हे प्रकरण फार अपूर्ण व त्रोटक झाले आहे. आश्वासनी योजनाबद्ध नवीन माहिती उपलब्ध झाली, तेव्हा हा आगात सादर करून, हवशी प्रकरणाचे सारे स्वरूप व्यक्त करण्याचा प्रयत्न केला आहे. तथापि हा सहा वर्षे चाललेल्या राजकारणाची सर्व गुंतागुंत पुष्कळ कागदपत्र मिळाल्यापासून नीट उकलली जाणार नाही व त्याचा शिस्तवार इतिहास समजणार नाही.

हवशाचा एक परामर्शी सरदार बस करून, त्याच्या मार्गाने, मग हवशात मराठ्यांच्या राज्यात जोरल्याचा विचार येतो. झोपरी हा जातीचा पोरी अगून पुढे मुगलमान झाला होता, परंतु त्याच्या पगप्रमाणाने त्यावर जमिच्याचे तान सिरी सुद्धा द्यावी वार मंदेरवानी जडवी होती. त्यात मग त्याच्या सर्व आगाराचे आरिष्य, हवशाच्या ताण्यानी मग मुगलाची सुभे दागी, किंवेच मित्रे व इत्याम गावे, आणि येवगापून कोन्दापूरपर्यंत ठरवोव पातील सरगोदरणाचा एक बहादूर करून, आविष्टाच्या बंगूम रावगडची विजे दागी व सैन्यानील लोकास पुरवणु रूपे परिमीशानड देण्याचे मान्य करून, प्रतिनिधिमूर्तीनी दिवस मर्यादन करण्याचा प्रयत्न चालविण होता. प्रसंग त्यामीचे परसुतामचे करतून राणेग बहादूर द्याच्या दा० १९ आगस्ट १० ग० १०३० पत्रारकून (म० ले० ३३०) प्रतिनिधि हवशाच्या प्रातात उतरले होते, व सिरी सात द्याची वारवीददार भेट घेउन व त्यात पोटा नंतर करून त्याशी मर्याद करण्याच्या विचारात होते असे दिवने आम्ही हे हवशाच्या विरुद्ध असल्यामुळे त्यात पाळवून घात, मर्यादे मी रातदर्शनात घेउन तुम्हाच्याशी तह करितो, असा सिरी सात द्याचा मनलर होता. परंतु त्यात सौ पणाचा भाव मुगीच नव्हता त्यामुळे पुढे वादीतरी अनर्थ ओढवणार असे उघड दिसत होतं. त्यामुळे त्यामीच्या करवूनाने 'दिवस पुढे सुभे दिवत ना हीन' असे उद्गार वाडिले आहोत

सैतोनी आम्ही हा राजनिष्ठ अगून मराठी राज्याची सेवा आपल्या हातून द्यावी व हवशाचे प्राबल्य कमी व्हावे असे इच्छिणाऱा इमानी सेवक होवा द्याच्या पदवी धकाजी नार्दच महादीक त्याचा एक शूर सरदार होता त्याने हवशात अवनवेल, गोनरगोट द्या बाबते पूर्वा सह देउन जेर वेळें होतं त्यामुळे त्याचा वेडा उठवून आलेल्य प्रमग यागगा द्या देवून, सिरी सात द्याने प्रतिनिधीशी गोट गोट गोटी चालविल्या होत्या प्रतिनिधीत त्याचा मनच न समजून त्यानी द्यांच्याच्या लोकात बरोबर माहाप्य केले नाही

१. मर्यादा—मराठ्यांच्या इतिहासाची माधने लेखाद ३०५ द्या पत्रात, मधु राबाई आम्ही दिने प्रतिनिधीनी सिरी सात द्याशी सलोख्याचे बोळणे लावून बकाबी नार्दकाचा दया विरस केला, द्याची साधन दकीकत मध्ये त्यामीस लिहिली

त्यामुळे मराठ्यांच्या सैन्यात घूट पडून हुबशास प्रतिनिधींवर उलट स्वाग्यास जोर सापडला. इ० स० १७३२ पर्यंत प्रतिनिधि चिपळुणात असताना हुबशांनी गोवळकोट घेऊन मराठ्यांची पार नाचवी केली. तेव्हा प्रतिनिधींनी शाहू महाराजाकडे मदत पाठविण्याबद्दल एकसारखा तगावा लाविला. शाहू महाराजांनी चिमाजीआपास प्रतिनिधींच्या मदतीस सैन्य पाठविण्याबद्दल अनेक वेळा आज्ञापत्रे पाठविली, परंतु खाजकाने वेळेवर मदत गेली नाही. त्यामुळे शाहू महाराजांनी त्यावर सदापून जाऊन, “तुम्ही जर मदतीस गेला नाही, तर मी स्वतः जाईन” असे सरमरीत पत्र लिहिले. तेव्हा त्यांनी आहे, ती अखत महत्वाची आहे. स्वाभिजी भोटासा उठारा मासल्याकरिता वेधे घेते. बकाजी नारिक त्यांनी “सिंदी साद साध गनीम हटी मारुन बाडून, किरवात घालविला. तो श्रीपतराव श्रीस्थळी येऊन, आपले ननरेनें शुद्ध पाहिले. त्या उपर जयगडीहून माहे आने व जमाव आला. गोवळकोटास मूचे देखून जाणा व्यावा, तो राजाजी प्रतिनिधि याही गोवळकोटास अनुसधान लाविले बकाजी नारिक याची व प्रतिनिधींच्या भेटी जाइरवा. तो मजकूर प्रतिनिधीनें पातळा की, गनीम मुलाखे करून घेतो, तुझास भावक्यासी प्रयोजन नाही. या उपरी बकाजी नारिक याही कोली कोली की, अतनवेलीस तुझी जावे, तो जाणा व्यावा, गोवळकोट आझी घेतो ते करून करीत ना त्याकडील अनुसधान लावले. सिंदी सादची भेटी जाइली त्यास, प्रतिनिधि बकाजी नारिक दामी इणत की, तुम्ही आझी गनीम येऊ. जाणा सचतर झाली देत नाही. त्यावरून पाहता जाणा व्यावा जेर करावा, मेहनत करून बशास पात्र ते होशार, आपणीस प्राप्ताश नाही हा प्रसंग जाइलियासी तेथे राहून काय करणे असे ? तशाहीमध्ये राहिल्यास, मुलाखे कार्य दिसवनीवर गेले. इ० इ०” लावून प्रतिनिधींनी आज्ञाच्या सैन्यापतीस नाखूब करण्यात मोठी चूक केली हे दिसून येते मराठे सरदारांतील परस्पराविषयीचा अन्याय मात्तर व द्वेषभाव हा वेळेपासून बसत होताच. तो शाहू महाराजांच्या दरम्यानमुळे काहीसा दबला जाई. परंतु ज्या वेळी तो डोकें वर उचली, त्या वेळी मराठ्यांच्या दिवास दानि-कारक शाह्यावांचून राहत नसे.

१ माटङ्ग साहेबांनी हा शाहूच्या मरतल पत्राचा आपल्या इतिहासात आ-

पिगजी जाभरराव छची भेगरी योजना केगी परंतु त्याच्या जाण्याचा विशेष उपयोग न होता प्रतिनिधिम हताश होऊन पाठ येणे भाग पडले

इसडे हवशाच पारिपत्य झाले नाही इ पाहून छत्रेदस्तामीस पार वारलं घालं त्यानी शाहू, घाजीराव, आणि आंभे ह्यांच्याकडे एकामागनी सगळे लावून त्यांना हवशाची स्थळे हस्तगत करण्यास इड प्रोत्साहन दिलं घाजीराव निनामउडमुखाकडून येऊन, तमेंच तातदीनें, ता० २६ मे १० स० १७३३ मय, राजपुरीकडे गेले तिसडे जाण्यापूर्वी त्यानीं सेखोनी आंभे यांम बेशास बघ दशमीस पाल मुकामी भेटीस बोलाविले त्या वेगीं सेखोनी आंभे ह्यानीं घाजीरावास जे पत्र पाठविलं ते विशय महत्त्वाच आह ते येणेप्रमाणें -

“राजश्री घाजीराव पंडित प्रमान दाजी गोमारी यास -

सबळगुणालक्षण असदित लष्मी-अल्हून राजमास्य राजश्री सेदास्त्रि सेखोनी आंभे सरनेल रामराम निननि उपरी येथील कुशल जाणून स्वरीव लखन बल पाहिन विशय आपण पत्र पाठविले त समिड होऊन लखनार्थ जनगत जाइला “बशाव बघ दशमीस स्वार होऊन पागीस येनी आपण दशमीस पागीस यात्र आपली आपची भंगी होऊन रनय ते केले जाईल सारास आशी जातच आहो तुमी न थाल तम्हा खाकीस अनराय केलाम राजश्रीच चित्तात येऊन गुलाणा मात्र राहील या गोष्टीत उचिन नाही” झणोन निशद लेख करल एमिकास आपण फोंकणचे मसलतेम यावे, आशी हगेगी करागी, दशदुनें हन्मगत करागी, यात्राशा इसरे अशिकेत्तर बाव’ परंतु यथीळ जजिरियाच्या शेकाप्र॥(?) आपण माहीतच आहेत व जमादाचा पोल्या विचार जमादा एतद्विषयीचा अर्थ आपणास बळ्यास याच क्षये राजश्री खंडो चिमणानी यात मुक्ता मागेत पाठविले आहे त्याजवरून बळदब अमन भगदमारी राजश्री मदादानी कृष्ण व चिरजीव मानाजी आंगारे यांची धार देऊन ते भाववृत्तीवर स्वाभीच्या दारातून मित्राल असें टीपेमध्ये लिहिले आहे व अशीच आपली शाहूची व पेशव्याच्या मुतात्तिकांची अरसल पत्रे उपलब्ध झाल्याने लिहिले आहे. बायेंनी बहुकळ पत्रे व्हासत उपलब्ध झाली परंतु हे निमाचीमापान लिहिले सरमरीत पत्र अद्यापि सापडले नाही। त्यामुळे सेवत्यापुरता मांडवकर हवाला देवणे भाग जाई

खानगी करू वरकड राजश्री चाऱ्यजीपत यांच्या लिहिल्यावरून कट्टेल सारास तीर्थरूपामार्गे आझास आपण वडील जे गोष्टीने आपले व आमचे पदरी गुन्हाणा न ये, ते गोष्टी केली पाहिजे जाभिने खाना छ २५ माहे निल्लाद बहुत वाय लिहिणे हे विनवि (मोर्तबहुद) ” छानतर सेसोजी आंमे ५ या नीरान पेशने छाची भेट झाली व उभयताच्या समतीन शामलतर चाल करून व्यास नेस्तनावूद करण्याचा विचार ठरला .

छा दरम्यान स्वामीची जी चळवळ चालली होती ती पारच मोजेची होती स्वामींनीं चान्होजी आंमे छाची पत्नी मधुषवाई हिजला पच पाठवून असे लिहिल की, “राजश्री यकानी नार्दक याची खानगी अंजनवेल गोवळसो टचे मसलतीस केली आहा त्यास, हुनमत्तचा गोरेव खुनाथ करून त्याचे हस्त लडा पेतली, त्याप्रमाणे यकानी नार्दकाचा गोरेव करून, लोकास देणे देउन, दोनी स्थळे सत्तर घेठळी तर बरे वाटवें नाहीतरी हळू हळू खाली समाधीस येऊ” (प्र० ले० ३०५) म्हणजे ही दोन्ही स्थळ स्वराज्यात झाली म्हणजे श्री परशुरामी जाण्याचा स्वामीचा विचार होता परंतु प्रतिनिधीच्या चुकीमुळे तस पडून आले नाही, म्हणून स्वामी कोंकणात समाधीस गेले नाहीत त्यांनी महाराष्ट्रात राहूनच गोवळसोट व अंजनवेल ही स्थळ मरणपास हस्तगत होतील असा यत्न आरंभिला

मराठ्यांचे तोय जमिन्दारा येण्यापूर्वी तेथे राज्यकर्त्याचा प्रकार पडून आला त्याची थोडी हुरीकत सामने जरूर आहे १० स० १७३३ च्या फेब्रुवारी महिन्यात जमिन्दार सान सिद्दी सुरूर हे मृत्यु पावले छान आठ मुलगे होते त्यापैकी वडील मुलगा सिद्दी अबदुल्ला हा बापाच्या वेळेपासूनच राज्य कारभार पाहात होता व तोच ग्वादीचा सरा अधिकारी होता त्यास, खान साहेबांचे भेत दहान करण्यासाठी विठ्ठलनूत बाहेर आणल्यानंतर, त्याच रात्री, सिद्दी संपूल नामक हवशाने ठार मारिले, व सर्व राज्य कारभार आपल्या हाती घेऊन त्याचा धाकटा भाऊ सिद्दी हसन छान ग्वाचा अधिकारी वल ही मोठे सानसाहेबाचा दुसरा मुलगा सिद्दी अबदुल रहिमान छान समननाच, त्यास मराठ्यास पक्ष झालेल्या शेख याखूब र्क शेखानी नामक इमाम आपल्या पक्षात अनुगून करून घेतले, व त्याच्या मार्गाने चाजीरान पेशने छान-

बडे सयान बाधून, जंजिऱ्याची खडी मिळविण्याचा प्रयत्न चालविला. पेश
व्यास ही सभि महत्त्वाची बाटून त्यांनी त्यास हाताशी घेतलें, आणि १० स०
१७३३ च्या मे महिन्यापासून दिसेंबरपर्यंत, राजपुरीस शह देऊन, जंजिऱा
हस्तगत करण्याची खटपट चालविली

१० स० १७३३ च्या पैशात महिन्यात, घाजीराव, प्रतिनिधि व फत्तेसिंग
भोंसले यांनी आपलें सैन्य कोंकणात येऊन पोहोचल्यावर, शेस्तजीच्या गुप्त
मसलतीन, कोंकणातील मुख्य मुख्य स्थळे हस्तगत करण्याचा क्रम चालविला
ता० २५ म १० स० १७३३ रोजी मंडणगडविज घेतला व चिरगाडीपासून
निनामपुरापर्यंतच्या गांवारर अमल बसविला पुढे प्रतिनिधींनी माथार उल
टून, ता० ८ जून १० स० १७३३ रोजी, रायगड सर केल्या, व महाडार
मोर्चे लावून तेंही बापीज केलें यथेप्रमाणे उत्तर कोंकणातील स्थळ हस्तगत
करून तेथे सराण्याचा अमल बसविण्याचें काम प्रतिनिधि व फत्तेसिंग भोंसले
यांनी चालविले इथे घाजीराव पेशवे यांनी जंजिऱ्यास वेढा देऊन ह
वशी लोराव जर करण्याचा हट्ट सक्त्य केल्या, आणि गुगरीवरून मोर्चे लावून
जंजिऱ्यावर तोकाचा एखासाच भडिमार चालविला दुसरीकडून मानाजी
आंग्र यांनी पाण्यातून मार चालविला तथापि जंजिऱा राजपुरी ही कार
बटवट जागा असल्यामुळे व हवशी लोराचा जमारा दादगा असल्यामुळे काही
दिवसपर्यंत त्यांनी विलगूळ दाद दिली नाही परंतु पुढे त्यांचाचन मराठ्यापुढें
टिकाव धरवेल्या तेव्हा त्यांनी इमज व सुरतेचा हवशी सरदार सिरी ममूद
याची मदत मागून, एका बाजूने आंग्र व एका बाजूने घाजीराव यांच्या सै
न्याचा नाश करण्याचा विचार केला सुरतेहून सिरी ममूद हा हवशाच्या
मदतीस येन आहे अस समजताच, ता० ७ जुलै १० स० १७३३ रोजी, शाहू
महाराजांनी दुमाजी शायबवाड व उमाबाई दाभाडे यांचा साथ दमनकारें
पय पाठवून अग कळविल की, “राजपुरीवर हवशी अमर्यादेन बसो लागल्या
कोंकणातून उर्यात आरविला त्यास शासन केव्हाविना देववाक्षण स्वस्थ
राहत नाहीत ऐंमें जाणोन स्वामींनी चिरवीव राजधी फत्तेसिंग भोंसले व
राजधी श्रीनिवासपट्टि प्रतिनिधि व राजधी घाजीराव पट्टि प्रधान यास
आज्ञा देऊन हवशावरी मोहिम करविनी रायगड आदिकडून कोंकणातील

गडकोट हवशियांकडे होते ते हस्तगत केले. मुद्दस कवज केला. राहता एक जंजिरा व आणखी दोन चार स्वयं राहिली आहेत. त्याचीही तरतूद कर्तव्य ते कर्तव्य आहे. ऐशियास हवशाकडील सिद्दी मसूद सुरतेस आहे; तो जमाव करून जलमार्गे जंजिरेयाचे कुमकेस वेगार खगून वर्तमान विदित झाले. तरी हवशी दुष्ट. त्याचे निर्मूल करावे हे स्वामीस परम आवश्यक. स्वामींचे आदेशप्रमाणे निवर्ग सायास परगें तसा करीत आहेत. स्वामींचे पुण्य-प्रतापेकरून योजित्य मनसचा सिद्धीस पावतच आहे. जंजिरेवर हवशी घा-मये अवसान राहिलें नाही. परंतु सुरतेहून सिद्दी मसूद याचा बेत जंजि-रेयाचे कुमकेस न घावे ऐसे करावे लागते. वास्तव आज्ञापत्र सादर केले असे. दुष्टाचा निःपात होऊन स्वामींचे राज्य अभिवृद्धीस पाववें हे तुम्हास आवश्यक आहे. याकरिता सुरतेचा मोंगल पौनदार व कोटचा विडेदार असेल त्यांस ताफीद करून पत्र पाठविणें, आणि सिद्दी मसूद याची कुमक जंजिरेयास न पोहोचवें ऐसे करणें. या वेळीं खिरी मगुदास हस्तगत करावयाचीही तरतूद करणें.”

आप्रमाणे शाहू महाराजांचे पत्र गेल्यानंतर दमाजी गायकवाड व उमाबाई दानावे यांनी सिद्दी मसूद यास अडकवून टेकण्याचा तावडतोव प्रयत्न के-ल्याचें दिसत नाही. स्वयं प्रतिनिधि अंजनवेळपर्यंत पोहोचले व तेथे राह देऊन बसले; व यानीराव जंजिरा दावात आणण्याचा अधिक अधिक प्रयत्न करू लागले. तेव्हा अशा वेळीं सिद्दी मसूद सुरतेहून आल्यास त्याच्या मन-सग्यास पंच पटेल असे समजून, शाहू महाराजांनी दमाजी गायकवाडास ता० १२ आश्विन रोजी पुनः पत्र पाठविले. त्यानंतर सिद्दी मसूद जंजिरेयाकडे आल्याचें दिसत नाही.

सिद्दी मसूद याचे जंजिरेवर हवशास साहाय्य मिळालें नाही, परंतु इमनाचे साहाय्य मिळेल कीं काय अशी मराठ्यास चर भीति होती. म्हणून यानीराव पेशवे यांनी, इमनाच्या मुंबईच्या अधिकाऱ्याकडे अलात संहभावदर्शक व स्तुति-परपत्रे पाठवून, त्यास अनुकूल करून पेश्याचा प्रयत्न चालविला. एवढेंच नव्हे, तर राजापुलाम इमनाचे वडील लोदर आणि डिफिन्सन नामक दोन गृहस्थ होते.

त्याची मजा मगदान करण्याकरिता आपल्यावरील एक भला माणूस त्याच्याडे पाठविला. इफ्ते शाहू महाराजांनी. सेलोजी आंग्रे हास ता० १ सप्टेंबर १० स० १७३३ रोजी पत्र पाठवून असे कळविले की, उंदेरीचा मिझा शाम लाने इंग्रजास विकत दिला असले तर तो पैसे देऊन आपण घ्यावा व इंग्रजास कोलारणे माफ करून त्याशी सगळ्या मगदाने तात्पर्य, इंग्रजाची मदत ह्मणून होऊ देऊ नये असा बानीराव व शाहू महाराज त्याचा बेन होता. तो सेलोजी आंग्रेच्या मार्फत मिडीम जाण्याचा समवही होता परंतु इंदराने सेलोजी आंग्रे लखरच मृत्यु पावला, त्यामुळे तो बेत रिसकटला. सेलोजीच्या मृत्यु नंतर संभाजी आंग्रे व मानाजी आंग्रे ह्या बंधुद्वयामध्ये विरोध उत्पन्न झाला, व त्यामुळे जंजिऱ्याच्या मसलतीस बराच पंच पडले.

1 "The first Wars and Treaties of the Western Presidency"
—*Bombay Quarterly Review*

१ कोरावन — मराठ्यांच्या राज्यातून जाण्याबद्दलचा परदेशीयावरील कर

३ संभाजी आंग्रे व मानाजी आंग्रे ह्यांच्या कटहायुळे मराठ्यांचे किती व कसे लुवसान झाले हे येथे सांगणे अवस्थुत होईल परंतु त्यांच्या बलवान इंग्रजाच हिन अतर्भूत असल्यामुळे त्यांनी त्यास पुढि दिली असे इंग्रज हेतू त्यांच्या हेरावरून दिग्ग्न येते. ह्या वेळच्या आंग्रे व इंग्रजी ह्यांच्या सत्तेस-
बधाने जिवितांना मि० अटरसन ह्यांनी लिहिले आहे:—

"But the Siddies' prosperous days had passed, their power was on the wane, and of little assistance to the English in combatting the more formidable Angrias. So serious were the injuries inflicted by those pirates, and so heavy the expense of fitting out ships to protect trade, that the Company were prevented from making their usual investments, and in their alarm even began to anticipate an extinction of their commerce in Western India. Emboldened by success, and looking for support from the Raja of Satara the Angrias aspired to bring all the Siddies' territories under their subjection, and possess themselves of every port on the coast between Bombay and Goa. Nor, in all probability, would their efforts

छानतर जंजिरा छवकर हस्तागत होत नाही असे पाहून, घाजीराव पेशवे छानी, दुसरे महत्वाचे राजकीय मनसब साधण्याकरिता, जमिन्याचा वेढा उठविण्याचा निचार केला. छानसपीस सिद्दी अब्दुल रहिमान हा तह कर घ्यास सिद्ध झाला. म्हणून त्याच्याशी तहाची कलमे ठरवून घाजीराव ता. ११ डिसेंबर इ. स. १७३३ मध्ये सातान्यास गेले. सिद्दी रहिमान छान्या हातीं मुठ्ठीच सत्ता नसल्यामुळे व सिद्दी सात प्रभृति जे हवशाचे प्रमुख सरदार होते त्याची गर्वतृष्णा कमी न झाल्यामुळे, हा तह पुढे दोन वर्षेपर्यंत अमलात आला नाही ^१

घाजीराव पेशवे सातान्यास गेल्यानंतर प्रतिनिधि, भोसले, आंग्रे वगैरे सरदारांनी हवशाच्या ताब्यातील अंजनवेल, गोवळकोट वगैरे मजबूत जागा घेण्याचा प्रयत्न करता चालविला होता, व शाहु महाराजाकडूनही त्यास

have been fruitless, if family dissensions, which so often thwart the best matured designs of Native powers, had not intervened. Manajee and Sunobhaje became estranged from each other, to the great satisfaction of the President and Council, who at once resolved to foment their disputes. With that view, they sent to Colaba, Captain Inchebird, who had become better acquainted with the customs and languages of the Natives than all his contemporaries, and was in consequence the favourite diplomatist of the day. His instructions were simple, he was directed to assist Manajee with money and military stores, and "to take all opportunities of spurring him up to carry on his resentments against his brother."

—*Bombay Quarterly Review*

१ हा तह मेजर टी बी जॉर्डिस छानी आपल्या 'कोकणवर्षत' पुस्तकात दिल्या आहे. त्याची तारीख छ. २ सन ११३३ म्हणजे ता. ६ फेब्रुवारी इ. स. १७३३ ही दिली आहे. परंतु ती सध्यात्मक दिसते. ह्या तहाने तळें, पोसाळें, निवामपूर, कोरेगाव, विखाडी अग्नि गोवळे असे असे ५॥ मंडाल पेशव्यांकडे आले.

देऊन जबरदस्त शह पोंहचे ऐंसें वेंळे पाहिजे. अंजनवेलीस सत्वर शह पोंह
चून पायबंद गनिमास बसला झणजे आयास येईल, आणि महाराजाचा चोऱ-
नाचा होईल. तर अंजनवेलीस बीजा पाडवून गिहिल्याप्रमाणें इकडील बेगमी
वरून सत्वर पाडविली पाहिजे. यगजी महादिक यांनी महाराजाना विनवि
पत्र लिहिलें आहे. त्यास सारठे गोपठे करून ठिहिलें आहे. परंतु त्याच्याने
भाटी येत नाहींत. महाराजांनीं राजथी संभाजी आंग्रे याजकडे हुजरे पाड
वून भागी देविली पाहिजेत. माझ्यासेही काहीं होत नाहा. भाटी थोरली
असावी. तर भाजाची बेगमी केडी पाहिजे. महाराजांनीं भाटी देविली पाहि
जेत. महाराज चोहोचटून मोर्चे पाहिजेत. त्यास एक मोर्चीस पाच हजार
माणूस पाहिजे. यारिशा महाराजांनीं आज्ञा बराबराची ते वेली पाहिजे
येथे सारं जायीं किती आहो हे महाराजास दगड आहे. तर जो हुजूम करे
तो महाराजांनीं केल पाहिजे. भाज्यास गोठे लोखडी पाहिजेत. तर तेही स-
हित्य केले पाहिजे. तेचेंही श्रुत होय ही विज्ञापना.”

ह्या पत्रामध्य “मातबर बीज पाडविली पाडवून अंजनवेलीस वेढा देऊन
जबरदस्त शह पोंहचे ऐंसें वेंळे पाहिजे. अंजनवेलीस सत्वर शह पोंहचवून
गनिमास पायबंद बसला झणजे तो आयास येईल” हा मुद्दा मुख्य असल्यामुळे
शाहु महाराजांनीं त्याप्रमाणे संभाजी आंग्रे त्यास अविळवे निक्के जाण्यास
दल पत्र पाठविले. त्याच उत्तर संभाजी आंग्रे यांनीं ता. १०. वैशाखी १०
स. १७३४ रोजी पाठविले आहे ते येणप्रमाणे —

“श्रीमत् महाराज छत्रपति स्वामीचे सेनेसी —

विनवि मेरा संभाजी आंग्रे वृत्तान्तक विज्ञापना येथील कुशल तागारत माघ
वद्य चतुर्थी रविवार पासतो स्वामीचे वृत्तालोकांकरून परतमान यथास्थित
असे विशेष. स्वामींनीं आज्ञाये दोनचार पाठविली, तीं ममदां वदून सतोषा
वह आनंद झाला. स्वामींनीं आज्ञा वेली बीं, जमावानिहीं येऊन अंजन
वेली गोमटरोट या स्थळामे शह देजे मदतीस बीज पाठविली जाईल. कोणे
टिकाणीं राजेस सामील बराबी झणोन आज्ञापिले. आज्ञेप्रमाणें गुपतीच्या
जमावाची व आरमाची तयारी करून, माघ शुद्ध पंचमी इंदुवारी, जजिरे
विजयदुर्गाहून स्वार होऊन स्वारापाटणावरून जयगदीं आलावर, महारा

जाचे सेवेसी विनतिपत्रे लिहून राखो नारायण व त्रिविक्र विष्णू यांची खानगी करितों आणि फौजेची स्वामणी करणार स्वामी धनी आहेत. शामलावडील मनसबा स्वामींनी चित्तावरी धरून दुष्काळी स्वामींची अवकृपा जाहली आहे. स्वामींच्या तेजाचे प्रभावकरून शामलास दड होईल. स्वामींचे पुण्याचा प्रभाव अगाध आहे. शामल्यारसी मोहीम स्वामींची शाळी याटपरी सर्व सादिल्य कराव. लागळ. वरगणीहून दाणा गड्डा देखील कोण यदील, तरीच लंकरचे फौजची वेगमी होईल. अन्यथा वेगमी होत नाही. मुल्कात गळ्या दाण्याची तगचाई आहे. त्या जागा जाऊन वसारे तेव्हा खातरनिशा करून उदाव, ऐसा एव विचार स्वामींनी केला आहे. इमज व फिरगी याचा नद चत्ता लक्षण अननवेलीचे खाडीत आरमार जाऊन सामान पावेल आणि खुपकी व जळमार्गे दोहीकडून पायवद जाहलियान काम होईल. यतिती पेशजी सनित्तर अर्थ लिहून विनतिपत्र पाठविले आहे. त्यावरून विदित जाहल असेल. झुंढ पक्ष नाना उपाय करून छेदावे, तेव्हा आशा जागा विज्जोन बरजोर नतीना देऊन कार्यसिद्धि करावी. मागे फौजा येऊन लोच मनसबा निरर्थक जाहला. दुहीमुखे पाष फत्तावून गेलें. इमनाचा मोठा गड आहे. ये गोष्टीचा अर्थ स्वामींनी बरा चित्तात आणून, एलादा मातबर माणूस त्याजखड जाऊन, आरमारास त्याचा श्रद्ध नव्हे ऐसा विचार स्वामींनी केला, तरी मोठें पार्य होईल. सेवकास सूचित अर्थ विदित व्हावा म्हणून लिहून पाठविला आहे. परिपत्य करणार स्वामी धनी आहेत. सेवक आदेशप्रमाण जमा वानिशी यतो. स्वामींची सेवा वडिलानी केली, त्यामाग सेवकान जीवभारें श्रमसायास करून निष्ठने सवा करावी आणि आपला जगनामोश करून ग्यावा हाच निगण्यास आहे. दुसरा अप सेवकाचे चित्ती निमवि नाही. या उपरी विलन न स्वामिता मितावीन यतो. सेवेसी विदित जाहलें पाहिजे.

देऊन जबरदस्त शह पोहचें ऐंसें केउ पाहिजे अंजनवेलीस सत्वर शह पोह
चून पायबंद गनिमास बसला क्षणजे आयास येईल, आणि महाराजाचा बोट
बाला होईल तर अंजनवेलीस पोना पाठवून त्रिदिव्याप्रमाणे इन्दील वेगमी
करून सत्वर पाठविली पाहिजे यशानी महादिव यांनी महाराजास गिनि
पत्र लिहिलें आहे त्यास सायळे मोघळे करून लिहिलें आहे परंतु स्वाभ्यानें
भाईं यत नाहीत महाराजांनीं राजथी संभाजी आंग्रे याजकडे हुजूर पा
वून भाणें देविलीं पाहिजेत भाड्याखेरीज काही होत नाही भाईं घेरलीं
अमाची तर भाड्याची बेगमी वेली पाहिजे महाराजांनीं भाईं देविलीं पाहि
जेत महादास चौहोनइन मोर्चे पाहिजेत त्यास एक मोर्चास पाच हजार
माणूस पाहिजे याशिवां महाराजांनीं आज्ञा बराबराची ते वेली पाहिजे
येथे मार आची किती आहे हे महाराजास दस्तउ आहे तर जो हुजूम करूं
तो महाराजांनीं कल पाहिजे भाड्यास गोठ छोसरी पाहिजेत तर तेंही हा
हिल्ल केणें पाहिजे सेवेसी मुत होय ही निशापना "

ह्या पत्राभाषे "मातबर जोन पाटाखाली पाठवून अंजनवेलीस बेटा देऊन
जबरदस्त शह पोहचें ऐंसें कळ पाहिजे अंजनवेलीस सत्वर शह पोहचवून
गनिमास पायबंद बसला क्षणजे तो आयास येईल" हा मुदा मुख्य असल्यामुळे
शाह महाराजांनीं त्याप्रमाणे संभाजी आंग्रे ह्यास अनिलदे निवळे जाण्यार
इल पत्र पाठविले त्याच उत्तर संभाजी आंग्रे ह्यांनीं ता० १० फेब्रुवारी १७
स० १७३४ रोजी पाठविले आहे ते येणप्रमाणे —

“थीमत महाराज उग्रपति स्वामींचे सेवेसी —

गिनि सत्वर संभाजी आंग्रे कृताजन्म निशापना येथील कुशाह तागाईत माघ
पंच चतुर्थी रविवार रावेतो - राजाज कृतानेक निशापना १७३४ ५-७
असे विशेष म्हाणें छेलाइवळ नजीक महाद महाराजाच्या कृपावलोकने
वह आनंद ये पौजच वर्तमान यथास्थित असे निशापना जासुदाबरोबर
वेणी मोघादर वेल त पावोन सनाथ जाहलो पत्री आज्ञा की, "महादचा
दिव यास ह स्वामींम जरूर आहे, तर महादास मोर्चेबंदी करून नाकें अस
उ तेथे तोफा जोडून बोट घेर करण सावधपणें मनमवा करून स्थल हल
गत करण राजथी यशानी माहदिव याजकडून रसाजगड, मंडणगड व

जाचे सेवेसी विनविषय लिहून राणे नारायण व त्रिंबक विष्णु यांची स्वानगी करिता, आणि कोजेची स्वानगी करणार स्वामी धनी आहेत. शामलाखडील मनसबा स्वामींनी चित्तावरी धरून दुष्टावरी स्वामींची अवकृपा जाहली आहे. स्वामींच्या तेजाचे प्रभावकरून शामलास दड होईल. स्वामींचे पुण्याचा प्रभाव अगाध आहे. शामलावरी मोदीम स्वामींची झाली. याउपरी सर्व साहित्य करावे लागेल. बरपाणीदून दाणा गड्डा देखील कोटा येतील तरीच लाकटचे कोजेची वेगमी होईल. अन्यथा वेगमी होत नाही. मुलकात गड्ड्या दाण्याची तगचाई आहे. त्या जागा जाऊन बसवें तेव्हा खातरनिशा करून उठाव, ऐसा दड विचार स्वामींनी केला आहे. इमज व फिरगी याचा बंद करणा हणजे अंजनवेलीचे खात्रीत आरमार जाऊन सामान पावेल. आणि खुपशी व जलमार्गे दोहोंकडून पायबंद जाहळियान काम होईल. येविशीं पेशनी सनित्तर अर्थ लिहून विनविषय पाठविल आहे. त्यावरून विदित जाहलें असेल. शत्रूचे पय नाना उपाय करून छेदावे, तेव्हा आझा जागा विलगोन बरजोर नतीगा देऊन कार्यसिद्धि करावी. मागे भोजा घेऊन लोक मनसबा निरर्थक जाहला. इहीकुळ काम फसावून गेलें. इमजाचा मोठा शह आहे. ये गोष्टीचा अर्थ स्वामींनी बरा विचारत आणून, एखादा मातबर माणूस स्वामजडे जाऊन, आरमारान त्याचा शह बघे. ऐसा विचार स्वामींनी केला, तरी मोठे कार्य होईल. सेवकास सूचित अर्थ विदित व्हावा हणून लिहून पाठविला आहे. पारपत्य करणार स्वामी धनी आहेत. सेवक अज्ञेप्रमाणें जमा वानिशीं यत्ने. स्वामींची सेवा घडिलेली केली, त्यामाण सेवकानें जीवभावे श्रमसायास करून निष्ठेनं सदा करावी, आणि आपण जगनामोश करून घ्यावा, हाच निजध्यास आहे. दुसरा अर्थ सेवकाचे चित्तीं किमपि नाही. या उपरी नित्य न राविता शिताबीन येतो. सेवेसी विदित जाहलें पाहिजे. ह निशापना "

हा पत्राररून इमजाच प्रबन्ध अंजनवेलीस अधिव अमून त्याचें व फिरगी याचें हवशीलोकास पाठवळ चांगल होतें. असें दिसत. ह्याच कारण माना जीव व इमजाच वाकड आळ असल्यापुळें, स्वामीं ता. ५ दिसेंबर १० स. १७३३ रोजी हवशाशीं हस बंद केला होता. तेव्हा कोणीकडून तरी ही दोन

स्थळ हस्तगत करून घेण्यावरिता, इमजास अनुकूल करून घेण्याची शाहू महाराजांना व सर्व मराठे पुस्तदशाला अत्यंत आनंदप्रसन्न वाटणे साहजिक आहे.

अशा नातूक प्रसंगी, ब्रह्मेद्रस्वामी यांनी इमजासदे काही अनुमोदन लावून, त्याची शामलास मदत होऊ नये, अशी संपष्ट चालविली होती. तेव्हा ९ व्या परामध्ये शाहू महाराजांची राणी सरदारबाई इजला स्वामींनी "इमज बंद करायला आपण ममईस जायें की काय" म्हणून प्रश्न विचारला आहे. त्याचें उत्तर राणीन, "स्वतःच जाण्याचे प्रयोजन नाही, परंतु कार्य होईल असा विचार करावा आणि जेव्हाकरून इमज बंद होऊन शामलास मदत न करी, आपणास सहाय्य राखे तें कराव" असे लिहिले आहे. तेव्हा १० मध्ये "इमजाची व स्वामीची मैत्री" असाव्यावदलचा उल्लेख असून, "मैत्रीचीमुळे इमजाम साहून शामलाची मदत न करीत तो अर्थ वेष्टा पाहिजे" म्हणजे त्या मीत गाव देऊ, असे सरदारबाईने स्वामीस अभिवचन दिले आहे. अशाच प्रसंगां उद्भूत तेव्हा १०२ व्याही पत्रात आहे. तेव्हा २८० व्या पत्रात स्वामींनी, अन्ननेलीस मराठ्यांचे हातून बरोबर मदत होत नाही असे पाहून, चिमारी आपला, "बहोकरून रामान न ये" तेव्हा अन्ननेली जैर होऊन आपोआप टाहून पडतील" अशा अर्थाचा औपरोधिक मनसूर लिहिला आहे. या सर्वां करून स्वामींची मूर्ति या हवशाच्या राजकारणप्रसंगात स्वस्थ बसलेली नसून, गुप्तरूपाने अत्यंत ममळ्दी करीत होती, व नानातऱ्हेची सूत्रे फिरवीत होती. असे क्षणव्यास काही हरकत नाही.

मराठ्यांनी सिरी सातावडे काही संधान करून त्यास बस करण्याचाही प्रयत्न चालविला होता. छत्रपतींच्या दमरात सिरी सातामवर्षार्थ एक पत्र सापडले आहे, त्यावरून या क्षणव्यास पुष्टि येते. हे पत्र येवज्याप्रमाणें —

“संसेसी विज्ञाना महाराजास सिरी सात याचे कागद दाऊद चौपदा

१ व्या मसल्ल्यात स्वामींचेही अग असावे असे १४ २५ मधील टीपेमध्ये दिलेल्या नारो विठ्ठल मन्ष्या पत्रातील शेवटच्या मजकुरावरून दिवून येतें. त्यास सिरी सातानें स्वामींच्या देवाय १२ इनाम गांव देण्याचें कबूल करून मराठ्यांच्या वेडा उठविण्यावदलच बोलजे चालविल्याचा उल्लेख आहे.

याजपरोवर आहेत त्यास महाराजाचा जोर त्यावर आहे महाराजांनी पेरवी करून सिंदी सात यासी हाताखाली पाडून आपलेही कार्य करून घ्यावे. ऐसा त्याजपरीही उपकार करसा त्याजमध्चे उत्तम आहे. महाराजांनी विचार करून कार्य करून घ्यावे अंजनवेल, गोवळकोट इकडे फोज खाना करावी, आणि दुरून शह देऊन सिंदी सात पाळ हाताखाली पेटला पाहिजे केवळ मोर्चेबंदी करूनच जतिशय वेत्यापेशा सध्याने होता सधे पेतल्याने वर होय महाराज पोर आहेत. कार्य करून घ्यावे अंजनवेल, गोवळकोट इकडे महाराज फोज पाठवितील त्यास आधी गोवळकोटच्या गळा पडो नये अंजनवेल याच्या गळ पडावे अंजनवेल आली सणजे गोवळकोट आला महाराजांनी फोज खाना करावी तिला आधी मुद्दक लुटा वयासी सागावे मुद्दक लुटवयास आठ दिवस लागतील तोंपर्यंत महाराजांनी सिंदी सात याचे कागदोंपरी कार्य करून घेतल पाहिजे मोर्चेबंदी पेशा दीहीइकडे कागदोंपरी कार्य उत्तम होईल यामध्चे महाराज धनी आहेत. सेवेसी श्रुत होय हे विज्ञापना तोफखेरीज काम होत नाही तोफा पाप सहा पके पपरा खेर सोळा खेर पेशा गोळ्याच्या असाच्या तरी महाराजांनी तोफाची तरतूद केन्ही पाहिजे तोफाखेरीज खर्च होयास सकट आहे तोफाची तरतूद केन्ही पाहिजे सेवेसी श्रुत होय ही विज्ञापना "

या पत्राच्या सदर्भावरून हे पत्र ६० स० १७३४ च्या जानेवारी महिन्यातील छत्र असोने असे दिसते या पत्राप्रमाणे सिंदी सात मराठ्यास अनुकूल झाल्याची माहिती मिळत नाही तथापि त्याच्या एकदर वर्तनावरून त्याने स्वार्थे साधण्यासाठी काही मराठे सरदारास नादी लावून त्याशी सलोखाचे बोलणे लाविले असोने अम वाटत खानपूर एकत्रपर्यंत सणजे पेगुवारी ६० स० १७३४ पासून ६० स० १७३५ च्या जानेवारीपर्यंत-मराठ्यांच्या व हवशाच्या चटवळीची नीगसी माहिती समजत नाही परंतु अंजनवेल गोवळकोट या वळकोट जागा सर करण्याचा त्याचा प्रयत्न करता असावा, व इंग्रज, फिरंगी, यास अनुकूल करून घेण्यावरिता अनेक उपाय चालते असावेत, असे अनुमान करिता येते शेवटी, ६० स० १७३५ च्या जानेवारी महिन्यात मराठ्यास यश येऊन माप शुद्ध द्वितीया रोज दुपवार या दिवशी अंजनवेली त्याच्या हातागत शाली

भाग ५ वा.

— २०५३ —

घसईची मोहीम.

ग्रॅंजेंद्रस्वामी यांनी स्वधर्मसरण्यार्थे व स्वजनकल्याणार्थे जी महत्त्वाची राजकारणे चालविली, त्यांची अंजिन्याच्या हजरतीप्रवरणाची सश्रित परतु तरी हकीकत मागील भागात दिली आहे. या प्रकरणाप्रमाणेच दुसरे प्रकरण घसईची मोहीम ही होय. या मोहिमीमध्ये ग्रॅंजेंद्रस्वामी राजा अग विशेष अगून ती त्यांच्या घुनवाल्याने व प्रोत्साहनाने यशस्वी झाली, अस मानण्यास कोणतीच हरकत नाही. परतु, याही राजकारणाचे तसे स्वरूप परदेशीय इतिहासकारास चांगलेच अवगत न झाल्यामुळे, अग्रव्याख्या इतिहासात त्यांचे म्हानें तस आदिचरण झालें नाहीं ध्वस्तता, या मोहिमीचा सश्रित वृत्तान्त अस्तित्वाचावदपत्त्याच्या आसराविशीं येथें सारदार करितों. सगळे, या महत्त्वाच्या राजकारणात स्वधर्मरक्षणाचा परिण हेतु तिची अंतर्भूत होता व तो स्वाधीनी कला तिचीस नेला, याची तरी सत्यता बाबपत्त करिता येईल.

पोर्तुगीज लुसने फिरगी लोक हे हिंदुस्थानात व्यापार करण्याच्या उद्देशाने १० स० १४९७ मध्ये प्रथम काल्कितोड येथें आले. त्यांचा प्रमुख सारदार यास्तो दिगामायाची व काल्कितोडच्या राजाची भेट होऊन त्यांना तेथें आश्रय मिळाला. नंतर त्यांनी तेथून एक एक पाठळ पुढे झरीत गोपातकात प्रवेश केला, व तो मात काहीच काल मोठें यथे १० स० १५१० मध्ये आपली राजधानी स्थापन केली. त्यांचा पहिला नव्वरार-जनरल आल्फानसो अल्वारुस हा होय. हा १० स० १५२५ मध्ये मृत्यु पावला. त्यानंतर त्याची सत्ता संप्रभुत्वान्याने उत्तरेत वाढत गेली, व त्यांनी गुजराथचा बादशाहा यहादुरशाहा घानवधून १० स० १५३३ मध्ये घसई घेतली. १० स० १६६४ मध्ये पोर्तुगीज लोकांचे चालख प्रारब्ध होऊन मुंबईमिनाच्याचा सर्व भाग त्यांच्या ताब्यात आला होता. परतु त्यापुढे युरोपमधून इतर राष्ट्रातील अनेक प्रतिस्पर्धी मदल्या व्यापाराकरिता हिंदुस्थानात आल्यामुळे त्यांचे माहात्म्य विशेष वाढलें नाहीं. याच समयास महादाराव्यवस्थेचा अन्वुदय होऊन कल्याण भिवरी

बंगरे प्रांत मराठ्यांच्या ताब्यात आला व फिरगी लोकांस आपल्या सत्तेचा विस्तार करण्यास सुखीच अवकाश सापडला नाही. तथापि त्यांनी साष्टी प्रांतास पुष्कळ उपसर्ग देऊन हिंदुधर्माचा विषयस करण्याचा एक सारखा तणटा चालविला होता. त्या योगाने तेथील हिंदुप्रजा अगदी तस्त होऊन गेली होती.

साष्टीच्या बसरीमध्ये पोर्तुगीज लोकांच्या छळभागुळे हिंदुलोकांची कशी दीन स्थिती झाली होती त्याचे फार हृदयदायक वर्णन दिले आहे. ते येणे-प्रमाणे —“ठाणे क्षणजे विम्बरस्थान. हें राज्य फिरगी छानी घेऊन कुबुद्धि धरिली. जमीनदाराचीं घतनें घुटमिलीं गावाचे गाव घेऊन वाटविले. विरिस्ताव केले. सासष्ट गावचे व आगर वसईचे बहुतेक लोक धरून वाटविले. परात कोणी नसले तर पोरें नेऊन वाटवावीं. असा उपद्रव महाराष्ट्रात मांडिला. कोणी दक्षिणेत घटून गेले. क्रियाकर्मांतराचा तोष झाला. देवधर्म बुडाला. प्रातःप्रीत तीर्थे येथें सर्व लोगलीं देवाळये सोडून साफ केली फिरगी याने आपली देवळे कापिलीं. फिरगीधर्म चालरायास लागले. माझणास हुल्लात फिरण्याची बरी झाली कोणी राहीं घतें, उद्यापनें, होम बंगरे आरमिलीं क्षणजे त्याचें घर वेढले. शेजारी पाजारी त्या परात सापडले क्षणजे त्यासही धरून न्यावें उत्सव बंगरे चोरून जीव काचवून करू लागले. असा अनर्थ मांडिला.” इ० इ०. अशा रीतीने पोर्तुगीज लोकांनी राहि नाहि केल्यामुळे सर्व हिंदुलोक मराठी साम्राज्याच्या अधिपतीस दारण जाऊन स्तब्धत्वाचा प्रयत्न करू लागले असतील असा आशय नाही.

साष्टीच्या बसरीवरून असे दिसून येतें की, छत्रपति संभाजी महाराजांच्या कारकीर्दीपासून हा धर्मज्वळ चाड होता. त्या वेळीच पादारे जातीचे हिंदुलोक पोर्तुगीज लोकांच्या उपद्रवांमुळे त्रासून जाऊन केळव्यास येऊन राहिले नंतर तेथून अणशुरास आले. त्याचे पुढारी गंगानी नाईक वगून एक गृहस्थ होते. त्यांनी संभाजी महाराजांकडे संधान लाविलें. परंतु संभाजीच्या वारकीर्दीत मोगलांची सरशी होऊन सर्व मराठी राज्य विस्कळित झाले, त्यामुळे महाराष्ट्रधर्मरक्षणाचें कार्य सिद्धीस गेलें नाही. पुढे मगताजी नाईक छानी

कुलाव्यास सेखेनी आंग्यापडे जाउन, पोरुंशीर लोकांचा मद्रस सर करारा व स्वधर्माच रक्षण कराने, म्हणून गुप्तरीतीने प्रयत्न चालविला परंतु ती रातमी फिरगी यास पोहोचून त्यांनी गंगानी नार्दकास बंद केले, व त्यानवामून दड वेऊन त्याम सोडून दिले. गंगानी नार्दकाप्रमाणेच त्याचे बहु युवांनी नार्दक यांनी पंढरपुरास जाऊन तेथून देहवर साधु तुकाराम यांचे चिरजीव नारायणबोवा गोसांनी यांचे मार्गत खडेरा दामाडे सेनापति यांचेकडे काही तथान पागिल. सेनापति बहुत सुख झाले व त्यांनी, नारायणबोवाच्या समर्थ, चिगेवांचे देरालयात, असे मान्य केले की, “जर तुमचा मुद्रस आझास मित्र्याला तर तुमचे मां माहित जाझी वरू. तुमची वतने चाट होतील परंतु आमचे नावें निशाण मात्र चालवार. परकड जमीनदारी व आमचा जमल तुमीच चालवावा.” हा नदर युवांनी नार्दक परत कोंकणात नेले, व त्यांनी आपल्या वगून गविलर वर्तमान निवेदन केले.

याचे बर्गी-रुपने १० स० १७२० मध्ये, यांनीराव पेशवे यांचे मेडुणे रामचद्र महादेव जोशी आमकर यांनी कल्याणशहाचा निमा जमल घेतला व कल्याण येथे पेशव्यांचे ठाणे वमगिल. मुद्द मराठ्यांचा सुमा कल्याणास स्थापन झाल्यामुळे, गंगानी नार्दक बंगरे मद्रसीस सेनापति दामाडे यांच्या जीनची मदत घेण्याची अवश्यता राहिली नाही. त्यांनी चिंचवडचे श्री देव गोसांनी यांच्या मार्गत, कल्याणचे सुभेदार रामचद्र महादेव यांच्याशी, फिरगी लोकांच्या गनकारणाचे बोदण लाविले. त्यांनी त्याची एकानी भेट घेतली, आणि पेशव्यांच्या शिकेनद्वारीची आणभाक वेऊन आपला सर्व वृत्तात निवेदन केला. “आमचा यात आपची मापभूमि तिचा जो राजा आहे तो दुष्ट जाह. त्यान आमची वतने बुडविली. मुलासाचा देवधर्म बुडविला आमचे लोड वाटविले. असा उपद्रव करीत आहे सधून आपलेपाशी आलो.” अम मोर्ग दीनवाणीने समितले. तेन्हा रामचद्रपतास त्याची दया आली, व त्यांनी पेशव्यांच्या मार्गेत त्यांच्या दुराचा परिहार करून त्याच इष्टार्थ सिद्धीस नेऊं, असे अभिवचन दिले. नदर गंगानी नार्दकांनी आपले साथी दार लोक रामचद्रपतास भेटून, ठाणे, दारुई, घाटाची जीते नि-

शुभ वाढ व दर्पाचे लाग साधून मराठ्यांच्या सैन्यास वाटेला ही मदत देण्याचे वचन प्रमाण केले. तात्पर्य, सर्वोनी मिळून हिंदुधर्मावर आलेले सक्कट निवारण्याचा प्रयत्न चालविला परंतु हा कार्यभाग रामचंद्र महादेव यांचे हातून मिळीस गेल्याचे दिसत नाही

सहास अशरीन (इ० स० १७२२-२३) या वर्षी गंगानी नाईक, बुवाजी नाईक, मुरारजी नाईक, शिवाजी नाईक आणि नारायणजी नाईक साय्योखी शेत पाठारे हे सुद्धा सत्तात्यास गेले, व तेथे त्यांनी छत्रपति, बाजीराव व चिमाजी आपा यांचे दर्शन घेऊन आपली सर्व हकीकत निवेदन केली आणि “आपण पुरातन घसर्याताचे वतनदार आहो. त्यास घसर्यात फिरगी यापडे आहे त्याने देवस्थाने व तीर्थे याचा व महाराष्ट्रधर्म याचा लोप केला हिंदुलोक भरावून शर वेले आपण पुरातन वतनदार, देश नाह्योदपणाचे वतन होतें त्यास, फिरगी यापडे तो शेत जाहलियापासून वतन चालीं देत नाही यानमुळे आपण कुटुंबसहवर्तमान त्या प्रांतातून येऊन फल्याणप्रांती प्रस्तुत राहिलों घसर्याताची हकीकत व आपल वृत्त निवेदन करून त्या प्रांती साहेबी मसलत करून, शेत मजदूर तर करून देवस्थापना करून स्वधर्मस्थापना होय ते मोठ करवी, व आपलें वतन आपणास करून द्याय” अशी विनंति केली आगली “त्या प्रांतीचे कोट विडे व जमिरे घसरई व कोट ठाणे या जागांचे लाग, माग, व स्ताडियाचे उतार व मार्ग पाटास आपण माहीत आहो व त्या घसरईकोटचे लाग आपले स्वाभीन आहेत” ते साधून देऊन मराठ्यांच्या सैन्यास तो प्रांत मिळवून देऊ अस करूल केले शाहू महाराजांनी व पेशव्यांनी त्यांची विनंति ऐकून घेतली व त्याचे सक्कट निवारण करण्याचेही वचन दिल परंतु इतर अनेक राजसीय मनसब्यामुळे त्यांना ह्या मसलतीत एकवर स्थिर चालण्यास अवधि सामळली नाही तथापि गंगानी नाईक प्रभु मिळवींनी प्रतिवर्षी पेशव्यास भेटून फिरग्याचा मनसबा हाती घेण्याबद्दल त्यांना एकसारखा तगादा चालविला होता

गंगानी नाईक प्रभु पाठारे मिळवींनी पेशव्याच्याकडे सभान बागिल होतें

स्वाप्रमाणं अंतर्गती' रघुनाथ व रामचंद्र रघुनाथ यांनी देगाई व देवगढी
 यातून पंगो यांचे निरुत्पास, कमीती येथूनचचे जाऊन हे गार्मिंतगुणांचे
 मर्यादें मिडीम नेण्यावरून त्यांचे मन वगळण्याचा प्रयत्न बाजीराव हांगा
 बाजीराव घड्याळ यांनी ७ १९ रविवार शुभ गुरुपूजेन करा व अन्त (ता. १८
 जानेवारी १० म. १७३०) रोनी रामचंद्र रघुनाथ काम पत्र लिहून "आपलेही
 चिन्ती हाच हेन आहे वी कार्य करावे अशा निमित्ते ता. अंतर्गतीनाम
 जे सांगले ते मानिले आहे. तुम्ही आरणी गावी निशा करून कार्य साधने
 तुमचे उत्तम कर." असे अभिवचन दिठे चिन्तांनी आरणी, अंतर्गती
 रघुनाथ काम ७ २१ मार्च (ता. १ मार्च १० म. १७३०) रोनी ठिदि
 लेखा पत्रान, "अशा प्रसंग मज भागून फ्रेंच अमेरु ऐशीच आज वगळी
 नाहीतर दुसऱ्या गुलाचे गारिने नाही करून ठिदि, ऐश्याम अशा प्रसंग
 तुम्ही प्रत्यक्ष आगून दिन्हा आहे त्याम अन्त वाय निमित्त भागेत'
 अशा प्रसंग मजच आहे व कार्यही फ्रेंच आहेच आहे तुम्ही चिन्ता
 मज्ज आणता असा अर्थ नाही " असे उद्गार काढिले आहेत हाकरून
 घेताच्या हा मनसुबा हाती येण्याची इच्छा होती, हे उद्गार आहे हागनवर
 बाजीराव येथे यांनी द्याऊ महाराजाची भेट घेऊन या ममत्तीवर चिन्तांनी

१ अंतर्गती रघुनाथ यांच्यावर पोर्तुगीज लोकांनी काढलेले गुप्त वेश्य होना
 त्याची वस्त्रे घेते असे करून व त्यांचे 'हलविशिष्ट' वस्त्रे आगून, त्याम वस्त्र
 भागेन वरण्याचा प्रयत्न केला होता. बाजीराव येथल्यांनी सुबर्दचे मन्हरनर
 जोंन हांचे यांचे भागेन पोर्तुगीज लोकांकडे त्यांच्यावरून रदवली येथी, या
 निचा उपयोग हाका नाही करून ते निरुत्पास हादीनून निमडून मज
 खास येऊन निशाळे होते. चिन्तांनी आपल्या परा पत्रात "तुम्ही निरणी
 यांचे परम अनु आता, हे निरणी काम काढले असले. हागन तुम्ही निरणी
 यांचे मर्यादयागून चहा पाचा कोसावर राहते" असा उद्गार आदरनी.
 ही अंतर्गती रघुनाथ यांची पत्रे व गाढिली आपले मित्र व प्रसिद्ध करि ता. रा.
 गणेश रामकृष्ण मोगेरे यांनी दिष्टी.

जाधवराव खास रवाना केल व आपले मेहुणे छुष्णराव महादेव' खास त्याच्या मदतीस पाठविले. पिलाजी जाधवराव ज्ञानी भगनाजी नार्दक व अताजी खुनाथ खाच्या साहाय्याने कोठ्यास वेढा घातला खाडीत उड्या घालून फिरण्याचे मंचव घेतले त्या मंचव्यावर त्यास दारुगोळ्या व बारा तोफा साप बसल्या त्याच तोफा लावून त्यांना मोठ्या पराक्रमाने माडी फोडिली व फिरण्याचा नाश करून त्याचा अगदी पराभव केला तदनंतर त्याची व फिरण्याची ता० २७ फेब्रुवारी इ० स० १७३१ रोजी मनोहर येथे लढाई झाली तीत मराठ्यांची सरशी होऊन पोर्तुगीज लोकांचा पराभव झाला नंतर मराठे व पोर्तुगीज या उभयवामन्य तहाचे बोलणे सुरू होऊन बाही दिवस ह सुद्धा बंद राहिले

इ० स० १७३२ पर्यंत पोर्तुगीज लोकांचा मुख्य प्रतिनिधि सालडाना डा गामा (Saldanha da Gama) हा होता हा इ० स० १७३२ च्या जानेवारी महिन्यात लिस्बनास गेला, व त्याच्या जागी कॉन्डे दि सॉन्टो दिल् (Conde de Sandomil) याची नेमणूक झाली तो ता० ५ ऑक्टोबर रोजी गोव्यास येऊन दाखल झाला त्याचे हिंदुलोकांविषयी अतिशय वाईट मत असल्यामुळे त्याने हिंदुस्थानात येताच सांवतवाडीचे रामचंद्र सांवत भोंसले यांच्याशी युद्ध सुरू केल, व सर्व हिंदु लोकांशी क्रूरपणाने वागून आपला करदा अगळ गाजविण्यास प्रारंभ केला अर्थात् मुख्य अधिपतीचा असा फल पाडताच घर्ष वगरे ठिवाणच पोर्तुगीज अधिकारी हिंदुप्रजेवर उद्दम करू लागले इ० स० १७३४ मध्य दाम लुई बोतेलो (Dom Luiz Botelho) नामक सेनापति यशस्वीपणे बंदोबस्तावर नेमिला होता त्याने अग्नि वगरे मराठ्यांच्या हद्दबापासून पिल्ल्याच्या बंदराच सरसृज करण्याकरिता नवीन जहाज बांधण्याचा निवार केला त्याच्या सर्वांकरीता त्याने फौजी

१ ६ रामचंद्र महादेव यांचे १५ २ रामचंद्र महादेव मरण पावल्यानंतर कल्याणचे सुभेदार झाले ३ १४ रमिजापूर सन इतिहे सलासीन झाले ता० १६ ऑक्टोबर इ० स० १७३० रोजी लिहिळेच्या बाजीरावाच्या पक्षांत खास मामलत दिव्याचा उठेस माहे त्यामरून इ० स० १७३० साली रामचंद्र महादेव मृत्यु पावले असे दिसते

त्या भाग विग्नूळ राहिला नव्हता. पोर्तुगीज, इंग्रज, व पेशवे यांच्याशी जशी संधि पडेल त्याप्रमाणेच तो वागत असे. सिद्दी साताचें मुद्द होऊन मराठ्यांची सरशी झाल्यानंतर त्याने घानीतराम जे पा लिहिलें आहे, त्यांत इतकी सातर पेरिली आहे व इतका घरोका दाखविला आहे कीं सगळा सोप नाही हे पत्र वाचले क्षणजे संभाजी आंग्रे याचा स्वभाव मायावी व कपटप्रचुर असारा असें सहज अट्टमान होवें हे पत्र मनोरंजक व महत्त्वाचें असल्यामुळे येथें सादर केलावाचून आमच्यानें राहवत नाही

“राजश्री घानीतर पंडित प्रधान धनी गोसावी याम —

ॐ सकल गुणालंकरण अलङ्कित लक्ष्मी अलंकृत राजमान्य ये॥ संभाजी आंग्रे सरलेख रामराम विनति उपरी वेशील कुशल जाणून स्वर्गीय कैसन घेले पाहिजे विशेष आपण उत्तर प्राताहून स्वापीहून आढे, हे श्रवण होऊन सतोष जाहला मर्यादा पत्र पाठवून परामर्श करतां हे वडीलपणाने उचित आहे परकड वडिल वडिलाचा भाऊपणा अट्टनिमतेंनें चालोन गेला त्यामागे तीर्थरूप राजश्री खेसरोजीरायाचा व आपला भाऊपणा विशेषच चालिला होता परंतु धीनें त्यास दिवस थोडेवे केले त्यामागे आपण भाऊ उभयता, तिसरा आपला वडु, ऐमाच वडिलोत्तरित खेह चालावा त्यास काळजशेंकरून आस्पावून अठराव जाहला जिंवा आपणापहून जाहला, विलेक सकलविकल्प बाटोन घेले, त्याचे परिपामेन होऊन पूर्वमन्त्रमाणें भाऊपणा चालोन एकाचिचारे सर्वांचे यानवरिता आपण शपथपूर्वक पत्र पाठविलीं कीं, एकत्र आपली आमची भेट घ्यावी भेट जाहल्यानर जे जे विनिमय उभ यपरी वाढल आहेत ते दूर होऊन, चित्तास चित्त मेळवून, दोनी मनसुबे एकच ऐमें राहून, भाऊपणा दिवसेदिवस वडिलापावून पात्रिळा त्याप्रमाणें, विंचवुना अधिगोत्तर चांगवा ऐमाच हेत चित्ताचा होता त्यास आपली स्वारी उत्तरेस जाहली तेव्हा तो योग एकीकडे राहिला अलीकडे राजश्री चिमाजी पंडित याची स्वारी कुलाबापशी सिद्दी साद यानवरी जाहली त्यास श्री कृपेनें नतीना देऊन माणारे फिरले तेव्हा आपणांनीं एक कारून पाठविला, आणि भाऊपणाचा ममतेच्या निव्वेक गोष्टी सजोन पाठविल्या, त्यावरून आशीं आपण प्रलोत्तरे ऐहून राजश्री नारो फाशी यास पाठविलें. त्याचे समागमें

रा० चिंतो छूण यास आपांनीं पाठविलें वेळमाकर पाठविली त्यावरून सतोष होऊन समाधान जाईलें त्याप्रमाणे आझी वेळमाकर पाठविली ऐशास आजिपर्यंत नानाप्रकारे घालमेली घालून आपल्या व आमच्या चिन्तास निपयांस घातला होता तो दूर होऊन, आपण समवता बहु तसे तिसरा ऐसें आम्हास लहून, कोंकणप्रांतीचे मदक्योट आपले, नरगाडीचा मनसबा आमचा, ऐसी एक बाग करून भाळणे चालाव सर्व संपदा आहे हे आपली आहे याउपरी आझी दुसरा विचार चिन्तास आणीत नाही मुख्य गोष्ट आपली आमची एकवेळ नि पर्मांची भेट दसरापानीं च्हाणी भेटीनंतर सर्वा मनोरथ पूर्ण होतील जें आम्हास सफट ते आपण दूर करावें आपणास अगत्य तें आझीं करावें तेंयें दुसरा विचार असेल तरी श्री कानोबाची व सासे पाचे पायाची शपथ आहे रगाच्या मोटा मापणे नाही राव, आपण आम्हास जेसे सेसोजीबाबा तसे आपण आझी रागावलो तरी क्षमा करावी दुसरियाचे न ऐकावें सेसोजीबाबास आझीं रागे जोन नानाप्रकारे मोडत होतो, कां नव्हतो तें आपणास विदित आहे वडील पण जपें आहे त्यांनीं चार जुडीच्या गोष्टी घेऊन भाळण्याचे जातीनें चारकावें घेसें श्रीन सामर्थ्य दिले आहे परिहार क्येटपावेतो स्वाहावा जसे आपण हेसें आम्हास लहून चिन्ताची सोल्वलता करून चित्तासून भेटीचा योग कोणे कोणे महियात होईल येमिशींचा सिद्धाव करून देहून पाठवाया खुर्नगडगीं अगर रसालगडीं दोनी रवंज आहेत, याद जेव आपणें विचारास येईल तेयें होईल राजश्री आपांनीं चित्तादरी गोष्टी धरिली आहे ती सांगतील याप्र माणे ममतापूर्वक उत्तर पाठवांन लख पत्राचे जागा हें पत्र मानून चित्तातील किम्विध दूर करून भेटी द्यावी आम्ही आपले चित्तासून लेहून पाठविलें आहे आपल्या खेरीन दुसरा विचार नाही याउपरी वडीलपणास येईल नें करावें आपण आम्हास वडील आहेत बुद्धिवाद वरचेवरी आज्ञा करीत जावी जेसा पांडवाचा अभिमान श्री छूणानें धरून कौरवास नतीजा देऊन हस्तनापुरी स्थापना केली, याप्रमाणें आपल्यास वया लाभेल आपण जे गोष्टी सांगतील ती आम्हास प्रमाण आहे धनभी खुनागजी आपणाजवळ जाऊन राहिले आहेत त्यास अपेशी आहे साक्षाजवळ होते त्यास साक्षास व नातो पंतास मूठ मारून दिवगत वेळे- त्यामाग रा० सेसोजीबाबास तीच गत केली

अना ओंपशी आहे त्यास आपण ठेगावे हे आमचे विचारात येत नाही
 वर्षा दोन वर्षांनी आपणास अनुभव येईल आमचा चाकर आम्ही मारिला
 कुठिल तरी चाकर ज्याणी आपल्या बार्बास उदक घातून मेली तो आपणास
 बापास काय येईल ? बार्बास टावून जावे की काय ? आणि घोर आहेत.
 हा अर्थ आपल्या प्यानी घेऊन मेल्याच आहे आपल्या कार्यास पुढील्लोक जो
 येईल तो मतल्याकरिता हाती प्यास परंतु आमचा चाकर आपण न ठेगास.
 आमचा आम्हाकडे पाठवासा ते मोठे आपणे विचारास येणार नाही परंतु
 तिथिले आहे या उपरी ज्याणी ज्याणी कल्या वाटविण्या आहेत, त्या दूर
 वळून भेदीचा त्रास दिला पाहिजे उभयतांचे जोडीमेरीन आपणास दुमरी
 जोडी विशेष आहे ऐंम नाही मनोमन साध आहे उत्तराचा मार्ग छिती
 जाणिजे स्वाना छ १२ माहे सरिलानल बहुत काय तिथिले नृपा अमो
 दिली पाहिजे हे निनिति "

परील पत्र वाचले झणजे सभाजी आंघे हा घानीसराजी व त्याचा घेही
 मानाजी आंघे घाशी दुष्मान धरील अशी कल्पनाही करवणार नाही. परंतु
 १० स० १७३७ मध्य स्थान पोर्तुगीज लोकास अनुकूल वळून घुळाम्यार
 पुन स्वारी केटी, व मानानीजी पुढे आरभिले हे वर्तमान पेशव्यास फळ
 ताच त्यानी कोंकणाल उत्तून फिरणी व सभाजी घाना मार्गे हटविले, व
 मानानीचे सक्त नाहीस वळून स्थानवडून, शहाड महाराजास ७००० रुपये
 रोख स्वर्णी व ३००० रुपयांच्या परदस्तीय फलाडुसरीच्या जिनसा मंत्रिनी
 नजर दण्याचा ठराव वळून केला

घानीराव पेशवे घानी फिरणी लोकाचा पराभव केल्यामुळे त्यास अधिक

१ मानाजी व सभाजी आंघे घाच्या वाटाची मानगड बरोबर समजण्यास
 पुष्कळ कागदपत्र उपलब्ध झाले पाहिजेत त्याचाचून त्यातील सर्व गोष्टी बरोबर
 समजणार नाहीत घाच्या भाड्यामुळे भराठराच्या सत्तेचे फार तुटमान हा-
 केले आहे वर दिलेली मोठेक माहिती मांडवण, दानव्हर्स, लो वगैरे
 समजी भय व काही भरसक वाक्य घाच्या आधाराने दिली आहे, त्यावरून
 घा भाड्याचे फक्त मोठेक स्वरूप लक्षात येईल.

तेषु उत्पन्न झाले व त्यांनी मराठ्यांशी प्रत्यक्ष युद्ध आरंभिले. इ० स० १७३७ मध्ये त्यांनी आपल्या ताब्यातील कोयबिळे सखीर करण्याचे व दारुगोव्याची पोत वेगळी करण्याचे काम जोराने चालविले. टाण्याचा विजय बांधण्याचे काम त्यांनी इ० स० १७३४ पासून चालविले होते परंतु ते अद्यापि पूर्ण झाले नाही. म्हणून ते हिंदुलोकाची वेढ धरून त्यांच्याकडून जुलुमाने काम घेऊ लागले. त्याचा धर्मसंस्थानें परोपरीने खणोदापासून छळ चालला होताच तशात लोकांवर हा असह्य वृद्ध होऊ लागल्यामुळे त्यांना फिरग्यांचा पारत न्यामून केव्हा मुक्त होऊ असे वाटू लागले, व त्यांच्या पुढाऱ्यांनी पेशव्यांना स्वतःच्यानिशी साष्टीघातावर चालून येण्याबद्दल विशेष आग्रहाची विनंति केली.^१ अर्थात् हिंदुलोकांचा असा रीतीने छळ होत आहे असे वाहून, पेश

१ पोर्तुगीज लोकांच्या जुलुमाबद्दल इंग्रज सरकार काही विशेष मजकूर लिहीत नाहीत. तथापि त्यांच्या अरपट व शोक माहितीत देखील त्याबद्दल पुरावा सापडतो. ज्ञान-इसे साहेबांच्या इतिहासात, टाण्याचा किता तयार होण्यास बिलब लागला व त्यामुळे लोक त्रासून जाऊन मराठ्यांचे राज्य बरे असे झगू लागले, असा अंगरे स्वच्छ उल्लेख आहे.—

"This delay caused great discontent to the people of that town, besides which those employed in its erection were unpaid and unfed. The latter were at last driven to such desperation that they invited the Mahrattas to take possession of the island of Salsette, preferring the rule of those barbarians to their present persecutions and oppressions."—*The Portuguese in India Vol II Page 402*

ह्या उताऱ्यात "barbarians" हा शब्द साहेबमहसुफांनी मराठ्यांस लाविलेला आहे हे वाचकांच्या ध्यानात घेईलच. अर्थात् 'रानदी' मराठ्यांची सत्ता पत्करली एव हा पोर्तुगीज लोकांचा छळ व जुलूम नको, अशी साष्टी घातातल्या लोकांची स्थिति झाली होती, असे इंग्रज इतिहासकार देखील कबूल करितात. त्या अर्थी हा छळाचे व जुलुमाने स्वरूप पार मजकूर अणजे पाहिजे असे मानणे भाग पडते, व ह्यावरून मराठी कामदारांतून शिवा बसरीतून ह्या संस्थान दिलेले वर्णन केवळ अतिशयोक्तीचे आहे असे समजत नाही !

ज्यांनी ह्या राजकारणात मन घातले व स्वधर्मसंरक्षणार्थ फिरंग्यांवरील मोहिम हातीं घेतली, असे क्षणग्यास वाही हरकत नाही

पोर्तुगीज लोकांनी साठीसतात इतका फ्दर उढवून दिला व हिंदुमनेस याहि याहि वेले ही गोष्ट ब्रह्मेदस्वामींस केव्हा समजली, व त्यांनी ह्या धर्मसंरक्षणाच्या कामात केव्हा लक्ष पातले, हे बरोबर समजण्यास कागदपत्राचा अस्सल पुरावा अद्यापि उपलब्ध झालेला नाही. तथापि ज्याअर्थी शाहू महाराज, घानीराव व चिमाजी आपा ह्यांचे सर्व लक्ष निवडे लागून, त्यांना आपले धर्मरक्षणाचें मीद पाळण्यावरिता ह्या राजकारणाचा अगलवाद धरणें भाग पडले, त्याअर्थी स्वामींसारख्या स्वधर्मसंरक्षणार्थ अग्रणीं झालेल्या महान्यास त्यांचा कृतात प्रयमपामून अवगत असावा असे मानण्यास जागा सापडते चिमाजी आपा ह्यांचे उ० १० निव्हेन (ता० ३१ मार्च १० स० १७३७) चें पत्र (लेखक ४७) उपलब्ध झाले आहे त्यावरून इ० स० १७३७ च्या वर्षीपामून ह्या फिरंगीप्रकरणामध्यें स्वामींच्या आशीर्वादाचा प्रवेश झाला होता हे अस्सल पुराव्यानेच सिद्ध होत आहे ह्या पत्रात चिमाजी आपांनी “स्वामींच्या आशीर्वादेवरून” पुण्याहून स्वार होऊन ठाणें हस्तगत केव्हाची बातमी स्वामींस कळविली आहे, व पुढील वाक्ये “ज होण ते स्वामींच्या आशीर्वादे होईल” असं लिहिलं आहे तेव्हा येवून स्वामींच्या मसलतीस उषड उषड शरम झाला असे क्षणग्यास हरकत नाही

चिमाजी आपा ह्यांनी इ० स० १७३७ च्या मार्च महिन्यात फिरंग्यांवरील मसलतीस सुरुवात केली व मोठ्या पराक्रमाने त्यांच्याशी अनेक युद्धप्रयोग करून त्यांचा पराभव केला ह्या मोहिमेमध्ये मार्च महिन्यापामून जुलै महिन्यापर्यंत चिमाजी आपा व त्यांच्या हातारसालील रणशूर मराठे सरदार घानी ठाणें, येलापूर, चैमाने, घानरे, आणि साठी इतक्या पोर्तुगीज लोकांच्या बळकट जागा सर केव्हा, व त्यांना अबदी जेरीस आणिले साठीसारखी बळकट जागा मराठ्यांनी ता० २७ मार्च इ० स० १७३७ रोजी फसे केव्ही, त्यामुळे पोर्तुगीज लोकांचा अनिशय हिस्पोड झाला त्याचा सेनापति अँटोनियो कार्दिम (António Cardim) घाने मराठ्यांच्या सैन्याबरोबर एकठां रसी टकर दिली परंतु शेवटी त्यांचा मराठ्यांच्या शौर्यापुढे वाही उपाय न

चाइन त्यास माघार घेणे भाग पडले. ह्या झुजामध्ये पोर्तुगीज लोकांचे बरेच लोक जाया झाले. त्यांची सर्व युद्धसाधुग्री संपून गेली व द्रव्याचीही तूट पडली. तेव्हा लॅटिनियो कार्डिम याने हताश होऊन आपल्या नागेचा रानी-नामा दिला. नंतर त्याचे जागी पेद्रो डी मेलो (Pedro-de-mello) ह्याची नेमणूक झाली.

पोर्तुगीज लोकांस जेर करून खाष्टीप्राप्त करीतच येत्यानंतर, पापसाज्यास सुम्बाव होणांच, चिमाजी आपा हे, झोन्नानी केशव, खंदोजी माणकर इत्यादि रणशूर लोकांस भरपूर सैन्यानिधीं तेंथे बंदोबस्तात ठेवून, ता० १ जुलै १० स० १७३७ रोजी पुण्यास परत आले. तो निवडे शत्रूने पुनः उचल राष्ट्रीय पावसाच्या सपतांच गोव्याहून मदत आणून फिरग्यानी घसरंचा अधिक बंदोबस्त चालविला. ही मेलो हा नवीन दमाचा सेनापति असल्यामुळे तो मराठ्यांची खोब मोडण्याचा सकल्प करून युद्धाची सिद्धता करू लागला. त्याने १० स० १७३७ च्या आक्येवर महिन्यात खांदीवर आपले आरमार आणून मराठ्यांच्या फेऱ्यें, माहीम बंगरे ठियाणच्या लोकांस सह दिला. तेव्हा त्याचे व मराठी सैन्याचे युद्ध पुनः सुरू झाले. दामोदर पेशवे ह्यांनी रामचंद्र हरि पटवर्धन ह्या शूर सरदाराच्या हाताखाली काही सरदार व ३२५० लोक देऊन त्यास केळ्यें माहीम सर करण्याकरिता पाठविलें. परंतु शंकराजी केशव याने अगोदरच कच खाड्यामुळे मराठ्यांच्या सैन्यात गोदी गडबड झाली.^१

१ शंकराजी केशव हा रणशूर बोंदा होता. ह्याने पुढे बसईच्या वेळ्याच्या वेडी फारच उत्कृष्ट कामगिरी बजाविली. परंतु ह्या समयी त्याने असा कच का पाठव तें समजत नाही ! मराठ्यांच्या पक्षामध्ये अगें सर केल्वानंतर कांदी रसवारसच झाली व अजानी रुपनाथ बंगरे चाष्टी प्रातालीस मराठ्यांची पश्चामिमाती मददी नारुच झाली अने आरखी एका पत्रावरूनही दि. सून येतें. हे पत्र खंदोजी माणकर ह्याने छ २ रविवारपर द्यावे ता० १९ जुलै १० स० १७३७ रोजी लिहिलेलें आहे. तें येनेप्रमाणें:-

“मीमत्त राजशी फतप्रधान स्वायीचे सेवेसी:-

आशपारक खंदोजी माणकर चरणावर मस्तक ठेवून साष्टांग दंडवन. विद्यापना तदपारित छ २ रविवारपर पावेतो ह्यामीच्या कृपावलोकनेकरून बरमान

करण्याचा निश्चय केला रामचंद्र हरीची व पोर्तुगीज सेनापति पेड्रो दी
मेलो ह्यांच्या सैन्याची माहिम यथे जी चषमफ उद्याली, तिचा वीररसामक
वृत्तान्त कल्याणचे सुभेदार ब्यासुदेव जोशी व रघुनाथ हरी ह्यांनी ता० २४
नोव्हेंबर इ० स० १७३७ रोजी लिहिटेल्या एका पत्रात इथमून वर्णिला आहे
तो सुदेववरून उपलब्ध झाल्यामुळे तोच अस्तंत बरतुम येथे सादर करितो

“श्रीमत आपा स्वामीचे सेनेमी —

पोप्य ब्यासुदेव जोशी व रघुनाथ हरी वृ० सा० नमस्कार अनुक्रमे दडवत
निनि उपरी येथील कुशल ता॥ छ १२ रमजान जाणोन स्वकीय ऐतान
आला केन्ही पाहिजे विशेष - रा० रा० रामचंद्र हरि व माहादानी केशम
याणी माहिमास मोर्चे झालिले होत त्याम (१) होऊन पुढे सळावत पुढे घर
सणून मोर्चे कोयत्यांनी भिडविले होते ई समित्तर पूर्वी लिहिले आहे त्यान
वरून विविध जाहलेंच असेल गनीम इमज फिरगी व हबशी ऐमे एकर
होजन, दोन तीन दिवसा शबर गलबत भरून, मदन माहिम केऱ्ये यथील
कोयामध्ये गेले गनीम भारी जाहला, याजकरिता येथून राउताचा व लो
काचा उपराग करारयाचा तो परीतच होतो माहिमास मोर्चे उत्तरेकड
लागले होते दक्षिणेकड केऱ्ये आह ते आग मोकळ होने निवटे रोज
बरोज गनीम चार पाचमे माणूसपर्यंत बाहेर पडत असे त्यानवर मोर्च्या
वरून लोच व राऊत धाऊन जात त्याची याची हीटपी होताच गनीम
कोयामध्य जाय आपण लोच छिरोन येत त्यानउपर छ ९ रमजानी एकाद
शीम केऱ्येवियाडकील तर्फस मात आउस माणूस निघाले त्यानवर रा० राम
चंद्रपत राऊताचे जमावानिशीं चालोन गेल गनीमाकडील पचवीस तीस माणून
मारिल याजकडील एकर राऊत पडिला एकर दोन पोदी जखमी जाहली गनीम
आवियास गेला राऊत छिरोन मोर्च्यावर आले इनक वर्तमान ते दिसतीं
जाहलें त्यानउपरी काल छ ११ रमजानी दोन प्रहरा जाहलें मोर्च्यावरील
यादीं लोक जेवण्यास गेले होते आणि मोर्चे कोयानजीक भिडले होते गनीमां
सगी पाहून दीड हजार दोन हजार माणूस निघोन मोर्च्यावर चाड्या घेऊन
एकच वेळ तीही मोर्च्यावर हल्ला केला सवरदार होऊन बरेसे झुजले परंतु
गनीम भारी कोयानवरून तोड्याचा मार जबरदस्त केला मोर्च्यावर गनीम

आल्या. त्यागे हुकं व हात बरनाथ्य व बरसदाजीचा मार बहुत जबरदस्त केला. तेणेकरून मोर्चे जळण्यास लागले. सोबानी बाहेर निघोन हत्यार करावे तरी गनीम भारी. याजकरिता मोर्चे बुर्जासारिते धातले होते. त्यास कवाड एक होते. ते सदाबत कुचे चर राटला होता त्यातून जावे यावे असे होते. तोड गनीमाने धरिले. सोकास बाहेर निघोन हत्यार करावयास आगा नाही. ऐसे जाइले. तेव्हा मोर्चीचा उपराथ्य करावा झणून रा० रामचद्रपत व व्यमर-सिंग शिके वगैरे दहा पधरा राठवानी घोडी घातली त्यामी गनीमाकडील दहा पधरा पाणूस पारिले. रा० रामचद्रपतानीं खुद दोघे ठार केले. आणि गनीम फिरविला. ते प्रसंगी रा० रामचद्रपतास उजव्या हातावर स्तनाचे बरती चार मोटे पट्ट्यावाली गोथी लागोन मोहरा चुनोन पार होऊन गेली. हाती तरवार होती तिचा झटका बसोन हाड नादावले आहे. हातची तरवार झटका बसोन गळोन पडली तेणेकरून पायाच्या गुडघ्यास लागली आहे ऐसे होताच मशारनिव्हे फिरले. याउपरांत गनीमाने सोरी करून मोर्चे का-बीज केले. आमचे लोकांचा धर झुनोन निघाळे. राजभी माहादानी कैशव व चावोजीराव खानविलकर (१) व राजवाखव बुरोडकर व चिंतो शिवदेव व जनार्दन हरी व गणेश हरी फारकून दि॥ माहादानी कैशन व धोंडोपत विडल शिवदेव पाषा भाचेजावरे, वगैरे लोक ऐसे मोर्चीत होते. त्यास निघावयास पुरस्त न जाहली तेथेच झुनोन कामास आले व चावोजीराव खानविलकर राजपडील भाऊवद देतील आपण एकेच आगा कामास आले आणली लोक कामास आले त्याची अद्यापि गणती सापडली नाही अज मासे दोनसें पाणूस कामास आले व जलमी शमरापर्यंत आहेत लोक मोर्चे सोडून बाहेर निघाळे. गनीम पार. रा० माहादानी कैशन कामास आले. रा० रामचद्रपतास जलम लागली. लोमनी धर सोदिल्या. याजकरिता पालती पाठऊन रा० रामचद्रपत व अनपी फोज येथे आणिली. अवध्याचा शोध घेऊन हजीरी मनास आणून समिन्तर मागणून देहून पाठऊ. होणार गोष्ट ती जाहली त्यास उपाय नाही आली शिरगावची व माहीपची (अशा) दोन पीना एकर करून येथील मोर्चे काबीज केले आहेत गनीम हावभरू जाहला आहे. आली येपून धर सोदिला तरी अवघेच जागा धर सुटेल.

यानिमित्त आमी येथे तबरेदार राहिलो आहे। गनीम हावभरू जाहला
 आहे। याजवरिता येथील मदतीस एका दो दिवसात येईल असा दिसतो
 आलाच तर गनीमास ठरवा देतो। आज्ञावरून सामान घेणारे तरी दोनी
 कौजा मित्रेणु माहेती। इनार माणूस सात आठशे पर्यंत राऊत आहेत। आ
 जपर्यंत दोन तीनशे माणूस पडले। दोन अडीचशे माणूस कामास आले
 लोकास रोजमुरा अदाप पावला नाही। दोन महिने चढल। ऐशा चारी
 'गोष्टी या प्रसंगी जाहल्या। याजमुळे लोकांनी धर सोडिला आहे। ऐतें अनो
 लोकांचे समाधान करून, अवण्यास दिलेदिगता दऊ। येथील मोर्चे यारंग
 करोन, एकेठ गनीमास बराम्य गनीजा घाता हे उमद धरोन राहिलो आहे।
 स्वामीचे पुण्यकरून ज होणे त होई। राजधी शाकराजी केशव यास ऐहून
 जनिरे आर्गाळा व चहादपुरा यधीन तबरेदारी करणे। तेप्रमाणे रा० खडोनी
 माणकर याम निरोन धारावी व टारंग, व रा० दत्ताजी मोरेश्वर यास ऐहून
 आशेरीचे मोर्चाची तबरेदारी व रा० नारायण जोशी यास ऐहून किड घेऊ
 पुर, व रा० घट्यानी तापगीर यास ऐहून कल्याण मिनदी येथील तबरेदारी
 परानीशी आहे। परंतु गनीमान आपले जागियाची मजदूरी करून दोन
 इनार स्वारीस निघाव आहे। आरमाराचा गनीम हावभरू जाहला आहे।
 याजमुळे आपल लोकांनी जायचजागा दहशत रुंदली आहे। स्वात
 स्वामीचा उपराज जाहलियाविना लोकास अक्मान चढोन गनीमास
 गनीजा पोंहचत नाही। आणि आजपर्यंत कल कर्म प्यर्थ होतें। तरी
 स्वामींनी सहय काम ठरवून, जरूर जाणोन, राऊत व दहशत पाठवून
 तेथील स्थळाचा उपराज होय ते गोष्ट येणी पाहिजे। चहादपुरा यधील मो
 र्चावर एववेठ गनीम तोड देईल। याजवरिता तेथील उपराजियास दोन
 चारशे राऊत व एक मातबर सरदार अथवा राजधी दुर्जेनासंग पाठवून ते
 थील उपराज अति तरी कल पाहिजे। राजधी शाकराजीपताकड येवूनही
 राऊत शंभर पाठवितो। राजधी रावाकडील वर्तमान आपणास आरंभ असेल
 तरी स्वामींनी स्थानदेशात न राहान नासिककाली पावे। ऐमा विचार जा
 हला असिला तरी स्वामींनी अनिलय नासिककाले आले पाहिजे। तथे आलि
 मास निवडील शह घुमो एते नाही। आणि इकडील उपराज होईल। या

श्रातीच वर्तमान स्वामींत कळेळ स्वामींचा उपराज्य या श्राती बरचेवर होईल
 व दमणश्राती आजपर्यंत आमची स्वारी गेली नाही यानकरिता त्या श्राती स्वारी
 पाठवून, मुद्रा मारून, ताराज करून, गुमदोरे कुळेवाळ धरून आणावी तेंपक-
 रून शह बसोन गनीमाचा ओढा निकडे पडेल इतक्या गोष्टी स्वामींचे येण
 नासिन्श्राती जाहलियात होतील तर अगत्य स्वामींनी नासिन्श्राती आले
 पाहिजे आम्हाजकळ सामान गनीमापुरते आहेच तथापि लोकांत अवसान
 राहिल नाही, आणि जबरदस्तीन अनुच तोंड फोडल्याविना गनीमावर इशत
 बसोन आपले मापरास तेज चढत नाही वास्तव, फोन मारीच या श्राती
 पाठरागी मुलकाचा सत्यानाश दमणश्राती करवा तारापुरचे आश्रयास
 माहिम मनोर वगेरा या याच स्थितीस गार बंले आहेत जुनवी रयेत आस
 पाम मान आहे तिचे संरक्षण करून बरबड दमणनात बगेरा मारून ताराज
 करारा एखादे जागा गनीम गाढून काढून काढारा क्षणे आपली सहायत
 वाढत विदित जाहले पाहिजे हे निज्ञापना "

रामचद्र हरीची व फिरंग्याची ही लढाई चालली असताना चिमानी
 आया व घानीराय निनामाशी युद्ध करण्याकरिता खानदेस्तानून उतरफडे जात
 होत त्यास हे चाणूदेव जोराच पद पाठवाच, त्यांनी मल्हारजी होळकर व
 राजेजी शिंदे यांचे हातासाली सैन्य दऊन त्यास त्याच्या मदतीस पाठविले

पोर्तुगीज सेनापति पेद्रो दि मेलो खान मराठ्यांकून साष्टी, व ठाणे ह्या
 जागा परत घेण्याचा पत्र निघव केला, व आपल्या सेनाची बरेकोट तयारी
 चालविली लिखन येथून त्याच्या मदतीकरिता दोन लढाऊ जहाज आली,
 व गोव्याच्या गहरनराजहूनही काही निग्रह लोक व दारुगोज्या येऊन पोहो
 चले तेंव्हा त्याने ठाण्यावर हडा करून ती जागा पडिन्थान सर करण्या-
 रिता, तिकड ता० ४ दिसेंबर रोजी, आठ गरबते व तीस फतेमा या ह्यासह धूच
 कले ता० ६ रोजी ठाण्यास पोहोचताच त्याने प्रथम पाणदुरजावर मार केला
 गरजाजीचे गोळे गुरजारास टाकिले दोन दिवसांपर्यंत गोव्याची एकसारखी
 शूटि केरी ह्या संपर्की मल्हारजी होळकर प्रभृती मराठे वीरानी मोठ्या शौर्या
 त्याचा मारा राहून करून त्याशी लढा केला, व त्याचा पराभव करून त्यास

यमसदनी पाठविले'. पेद्रो दि मेलो हा मृत्यु पावताच फिरगी सैन्याची अगदी दाणादाण झाली व त्याने चतुर्दशे पळ काढिला नंतर मार्तिनो डा सिल्वेरा दि मेनेसेन (Martino da Silveira de Menezes) याने मुख्य सेनापतीची वखे घेतली व तो मराठ्याशी युद्ध करण्यास निघ झाला.

पेद्रो दि मेलो मृत्यु पावल्यानंतर चिमाजी आपास विशेष स्फुरण चढले त्यांनी राणोजी शिंदे, मन्हारराव होजूर, यानी भिरराव, रामचंद्र हरी, यशवंतराव पंगार, विठ्ठल शिवदय बंगेर निवडक सरदार बरोबर घेऊन सैन्याची उत्कृष्ट व्यवस्था केली, आणि माहिम, वेरूचे, तारापूर, शिरगाव, डाहाणू, नारगोज, खतवडाड बंगेर झूजवील जागा ओढीने पत्ते करण्यास सुरुवात केली. तारापूर येथे चिमाजी आपास व फिरगी लोकांचे पार निवराचे युद्ध झाले. त्याचे माघव वर्णन सुर चिमाजी आपाजी घाजीरायास लिहिले आहे (लेखार ४९ पहा) ते वाचल असता मराठ्यांच्या मनुष्यांचे मूर्तिमत विष डोळ्यातुडे उभ राहत असो घेणेप्रमाणे फिरगी यांचा चोहो कडून पराभव करून चिमाजी आपाजी चतुर्दशेरीस सर्व जागा पादाक्रांत वेष्टा नंतर चतुर्दशे लगत करून तीही घेण्याचा संकल्प केला.

मराठ्यांच्या इतिहासामध्य, अनुल पराक्रम, अचाट साहस, जलौनिक तेज, अद्वितीय रणोसाह आणि अपार स्वाभिमान हे गुण व्यक्त करण्याचे जे काही युद्धग्रंथ प्रसिद्ध आहेत, त्यामध्य चतुर्दशे रणसंग्राम हा अप्रत्यक्षी भूषण्यासाठी रसा आहे यात शंका नाही. फिरगी लोकांनी हिंदुधर्माचा व हिंदुधर्माचे अजून उल केला, झगून सतत झालेले निरसीम स्वयंभिमानी महाराष्ट्रवीर पुरुष होऊन हट विधाने शत्रूंस निवण्यावरिता चतुर्दशे चढाई करून गेले, व तसे मोठ्या आवेशाने तीन महिनेपर्यंत सतत अभिगोलाचा भयंकर वर्णव होत असताही वेदा देऊन बसले, आणि अखेर आपल्या नाहुनाने शत्रूंस पा

१ कथापुत्र मरिचकाखर यांनी या ठाण्याच्या उदारित पोर्तुगीज सेनापति Don Antonio Frois हा पोछा घेवार्ने लढून समरांगनामध्ये पतन पावला असे लिहिले आहे. परंतु ही चूक अमाजी हा वेडी Pedro de Mello हा सेनापति होता व तो मारला गेला.

दाकात करून घसरईपर आपला स्वधर्मसंरक्षणाचा बाण दाखविणारा भगवा
झेंडा पडकविण्यास समर्थ झाले, तो वीररत्नाने ओतप्रोत भरलेला वृत्तात ऐकून
ज्याचें अतः करण आनंदाने व कोतुबाने भरू होणार नाही असा मनुष्य विरळा
आ सर्ग रणसंगराच साधत वृत्त मराठ्यांचे वीरशिरोमणी चिमाजी आपा घानी
स्वतःच बाणिल आहे. ते लक्षाव ५२ घामपें सादर वेळें आहे. लोपश्चा
अधिक सत्य, सविस्तर, व सरस वृत्तात कोठही मिळणे अशक्य असल्यामुळे
तोच वाचण्याची तारीफ करण्यावाचून दुसरा मार्ग नाही. हा वृत्तात वाचला
हणजे मराठ्यांचे अभिनदनीय शौर्य व पोर्तुगीज लोकांचे वर्णनीय रणक्रोशत्व
ह्याचें मूर्तिमत् चित्र नेरापुढें उभें राहतें. चिमाजी आपांनी आपल्या पनात
“फिरगी बाणी मईमी शिपाईगिरी ह्मणावी तशी केली” असे आनंभरान उद्गार
वाटून पोर्तुगीज लोकांच्या शौर्याची पार प्रशंसा केली आहे, व

अरिण्याहि सद्गुणाते प्रेमें वाक्तागितात सुशानी ॥

हा मयूरफवीच्या सद्गुत्तीप्रमाण आपल साजरा व चित्तोदायें पूर्णपण प्रकट
केल आहे. त्याचप्रमाण इमन व पोर्तुगीज लोकांनीही मराठ्यांच्या शक्तिप्र
भावाचे, मुद्दनेपुण्याचें आणि पेर्दातिशयाचें बौध्य अभिनदन करून आपली
रसिकता व्यक्त केली आहे.^१

घसरईच्या युद्धात पोर्तुगीज लोकांचा प्रभुत सनापति सिम्हेंरा हि मेनेहेस
हा मुख्य पावला, व त्याचे ८०० लोक पतन पावले. तेव्हा त्याचा दुष्यम
सेनापति डिसोझा पेरिरा हानें चिमाजी आपास शरण जाऊन तद्दार्चें बोलणें
छाविलें. चिमाजी आपांनीं ता० १६ मे १७३९ रोजी त्याच्या सर्ग अर्धी
करून फिरगी लोकांस ह्मसानीझी व त्याच्या मालमिलकनीगिरी सुरक्षित
पणें घसरईपर जाऊ दिल. ह्या तद्दार्च्या वरमामये, ज खिन्ती लोक घसरईत

१ फॉन्टक साहेबानी ' This remarkable sieges, the most vigor
ous ever prosecuted by Mahrattas ' असे उद्गार काढिते आहेत मि०
अदरसन घानी "The sieges was carried on with such extra
ordinary vigour, skill, and perseverance, as perhaps Mahrattas
have in no other instance displayed. अर्धें मट दिले आहे, असेच
इतर ठिकाणीही तत्समाचें अनेक स्तुतिपर उद्गार दृष्टीस पडतात,

राहनील त्यांना त्यांच्या धर्माप्रमाण राहू दिले जाईल, आणि त्यांच्या तीन प्रार्थनामंदिरांचे (Churches) सूरक्षण बळ जाईल, अशी दोन कलमे होती तीही चिमाजी आपांनी उत्तम रीतीने पाठली^१

यणप्रमाणे मराठ्यास अद्वितीय यश प्राप्त झाल्यानंतर, त्यांनी किरगी लोकांच्या राज्यामध्ये पराजय पावल्या सर्व लोकांस अभय देऊन, त्यांच्याकडून साठी प्रातात बसावत करिगिली गंगानी नार्स वंगरे अणभूरफर मटयीस व अंताजी खुनात वंगरे बायण मटयीस त्यांची पूर्वाची वनन व वृत्त्या इनाम वग्न दिल्या सारास घसरप्रातामये सराज्य गाल्यामुळे स्वधर्मस्थापना होऊन पूर्वार्ध प्रमाण 'दरधर्मादिक चाड लागल तेथेवग्न सर्व प्रजा सतोष पावली अशा रीतीने धर्मरक्षणार्थ हावी वनलेल्या ह्या घसरप्रकरणाच्या गोड शब्द झाले

वर सांगितले घसरप्रच राजकारण सिद्धीस आऊन स्वधर्मप्रतिपालनाच काम चिमाजी आपांनी उत्तम रीतीने तरीस आऊ, परंतु त्यांचे पुष्कट श्रेय प्रवेद स्वार्थगच दिव पाहिले ह्या राजकारणामय स्वामीच प्रभागात असून त्यांनी आपल्या प्रोसाहक व निमही बाणांनी चिमाजी आपा व इतर मराठे सरदार ह्यांना विठ्ठल उतचन दिले 'यामुळे त्यांची भक्तिपूर्ण हृदये धीरसन्ने उचलून जाऊन त्यांच्या हातून हे महकाये घडून आले, अस झाले असता ते अमंगी जव होणार नाही ह्या मोदिममकाची एवदर वादा पद उपलब्ध घागी जाईत त्या सर्वांवग्न तीत प्रथमपाळून स्वाभीचा अनुग्रह, त्याचा आशीर्वाद, आणि त्याचा संपुर्ण प्रमननकरून प्रवर्तन होता, अस स्पष्टपण दिमून दते

१ मराठी वाग्रीमध्येच दाखवून चिमाजी आपांची स्तुति वेगळेही नमूने आता इतिहासकारांचाही त्यास स्पष्ट पुरावा आहे दानव्हास सादेव लिहितात -
 'On the departure of the Portuguese from Lassein, the Malabars took possession of that place and testimony is borne to the fact that they *fully observed* all the conditions of the capitulation, permitting all who wished to remain in peace'
 Page 413

२ श्लोक ३७, ३९, ४०, ४७, ४९, ५०, ५१, ५२, ५३, ५४, ५८, ११९, १२०, २९१ परा

एवढेच नव्हे तर त्या महापुरुषाच्या कृपासाहाय्यामुळेच हा विकट मनसबा पार पडला असे प्रानलपणे वचूळ करण भाग पडते. लेखाक ११९ च्या पंचमध्ये द्यामीरावानी लिहिले आहे - "स्वामींचा कोप फिरंगी गावरी जाहला अ सता त्यांचे बरे होईल हें सर्वथा घटणारे नाही. आपण साक्षात् ईश्वर-अवतार जे चित्तात स्वामींच्या येत व गुप्तकरून वक्तृत्व होवें, ते घडून येतच येते. घसर हस्तगत होईल सणून स्वामी मोरिले आहेत. तदुत्तरूप घसर हस्तगत होईल शात संदेह नाही. व आझास सर्व भरवता स्वामींचे आशीर्वादाचा त्यास, आशीर्वाद आमचे मस्तकी व कृपाही विशेष ठेवेंकरून ज करू ते सिद्धीस पावेल." लेखाक ५१ च्या पत्रात चिमाजी आपा लिहितात - "स्वामींनी कृपा करून अभयउत्तरे देऊन घसर दिली सणून आज्ञा केली, तेव्हा घसर दिलीच स्वामींचे अभय पूर्ण चित्तात धरून आहेप्रमाणे शरीरद्वारा साहस करणे ते आली सर्वही शरीत असो. तरी घसरवर स्वामींचा प्यनारोहण करण्यास स्वामी समर्थ आहेत." पुन लेखाक ५२ च्या पत्रात, "घसर स्वामींचे आशीर्वाद फत्ते झाली. श्रीचे सुदर्शन धर्मदेष्टे गाचे मस्तकी वज्रप्रहार होऊन दो षीवर स्नानत्व पावते. अथवा घसर सही न होती फिरंगी आमीचा पुढत्य होता. स्वामींचे कर्तृत्वास पार नाही. स्वामींचा महिमा स्वामी जाणत." अस लिहून, लेखाक ५४ च्यामध्य, "घसर फत्ते जाहली रावकून स्वामींनी मनला कित्यक कृपाउत्तरे मोरतून, दाशरथी आदिकरून साथ उपमाथ देऊन आज्ञा दिली, तर सर्व सामर्थ्य स्वामींचे आशीर्वादाचे. घसर दिल्ली, दिल्ली, ही उत्तरे मिळार स्वामींनी रेत केली, व स्वामींनी पाश्र्चाम मन दर्शन दिले, तेथही घसरशिर्शी अभय दिले. तदुत्तरूप स्वामींनी घसरवर सुदर्शन घेऊन धर्मदेष्टे याचा नि पात केला. येरवी घसर गई छोटी असे [नवते] व दोषीवर अभिरूप होते. याच्या सर्व शक्ति कुटित करणे हा प्रताप स्वामींचा. आम्रा मानवी लोकांचे हे कृत्य नव्हे. श्री रघुनाथ [यामी] नानराहसे समुद्री पाषाण तरवून, लंकेसाठी त्रिदुगाचट्याचे मर्दन के, सप्तच श्रीकृष्ण रावदाहसे ग्लेशादि देव्याच निर्द्वय केले, त्याचप्रकार पाश्चात्यांचे उपमर्दन स्वामींनी करून घसरत प्यनारोहण करे. स्वामी प्रतिपन ईश्वररूप आहेत. स्वामींचा प्रताप कर्तृत्व वर्णावयाम आमची बुद्धि नाही. प्रायचिच विचार स्वामींनी मन

महान देऊन आज दिगी तर हें मां भूपण ग्यामांचें आहे." असें भक्तिभाषाचें प्रेमट व कृतज्ञादर्शक उद्गार बाहेरुं जाले. ह्याप्रमाण धर्माच्या राजकारणा त्यामीच्या आशीर्वादाचा अद्वय्य प्रभाव समजवाण्या यशस्वीमि मित्री काण गुण, ह्याची चालादी बगला घेऊन्यांचाच पयांमन पाचकाय सहन करिता वेंदल.

रामांनी ते राजकारण मिडीत नेण्यामिनी कमकडीं पुर्वे तिरगिरी हें म्म-जग्याम मार्ग नाही. तथापि त्यांनीं स्वतः यश मिळविण्याचा पूर्ण संकल्प ठेवला होऊ असें त्यांच्याच पयांमन दिवून येतें. त्यांचे २९.१ ह्या पयांन रामांनीं ह्या राजकारणाम अनुद्वयून असें ठिठिळें आहे की, "धर्म न आली तर या राज्यात राहिल त्यांचें मंज्यामाण म्मटवें." अर्थात् ह्या ह्या राज्या वरून जी पणून हानी येवची, तीच यशस्वाति त्यांनीं घाली ह्यांन आग्रये ते काय? तांनये, त्यामीचे निग्रयांचे वट व मज्जनकल्याणाची उलट रज्ज, आणि घेऊन्याची अगार भक्ति व तत्त्वेंति धर्मरुति. ह्या मर्मा गोष्टी महाराष्ट्राज्यमनेण्या अमुदयाम कारपीन घालेन्या अगून, त्यांचें मनन इतिहासशास्त्राच्या अत्यंत आन्हादयाक होईत ह्याच शका नाही. राष्ट्रप-तीची रूढि उत्तम कल्याण गमर्माभिमान कारण होतो. ह्यामिती जसे 'धर्मसाधुनि कगारें सगुण हेच राष्ट्राचे सर्व कल्याणने होत असें ह्याम्याम हरकत नाही. असें माहात्म्य सर्व लोकांम बदलणान घ्यावेत व साधान् ईश्वराचे अनार वाटांन ह्याच काडी नवल नाही. हे राष्ट्रात निर्माण होमैं हें केवळ परमेश्वरी कृपेचें वट-ईश्वरी देवें-होय. श्रीगुमर्थ रायदामस्वामी ह्यांनीं म्मटवें आहे:—

धर्मस्थापनेचे नर । मे ईश्वराचे अगनार ।

माले आहेत पुढें होणार । देणें ईश्वराचें ॥ १ ॥

उत्तम गुणांचा ग्राहक । तर्कें तीक्ष्ण विवेक ।

धर्मस्थापना पुण्यश्लोक । देणें ईश्वराचें ॥ २ ॥

भाग ६ या.

स्वामींच्या कांहीं विशेष गोष्टी.

परमहंस ब्रह्मदेवस्वामी ह्याचा उपलब्ध झालेला पत्रव्यवहार ह्या पुस्तकात स्वतः रीतीने दिला आहे त्यावरून त्याच्या राजकीय व सामाजिक उलाढालीची सर्व हकीकत कळण्यासारखी आहेच तथापि, त्याच्या स्वभावाचे व वर्तनकामाचे खरे स्वरूप कळण्याकरिता, त्याच्या काही विशेष गोष्टी, सारांशरूपाने, अस्सल पत्राच्या आधारांनिशी, ह्या भागात सादर बराबराच योजिले आहे त्यावरून स्वामाच्या सत्या जीननचरित्राची रसिक वाचकास थोडक्यात चांगली कल्पना करिता येईल, व मगूरकवीने म्हत्वाप्रमाणे —

सायुरपकथा अजुन रसदा छणतो हिल्याच सुरभी मी ॥

किंवा घामतपडितानी म्हत्वाप्रमाण—

चरित्रे साधूची अरुपट विशुद्धेचि असती ॥

अशा प्रकारच्या साधुचरित्रातील सौम्य गुणाचा त्यात पुष्कळ अंश दृष्टीस पडेल अशी आशा करणास्त हरकत नाही

स्वामींचा अत्युच्च मनोरथ.

स्वामींच्या हृदयात स्वधर्म व म्हाज्य ह्याची अभिवृद्धि होऊन स्वजनकल्याण व्हावे, हा अत्यंत पवित्र हेतु पूर्णपणे वसत होता लोनिग्गनास त्याच्या स्वभावाचे बहुविध आदिर्भाव दिसत होते, परंतु त्या सर्वांचा उगम ह्या उच्चत हतुपातून होता, हे सचित्त आहे कोठे दृष्ट, कोठे कष्ट, कोठे प्रेमळ, कोठे कठोर, कोठे नम्र, कोठे उग्र असे त्याच्या वर्तनाचे नाना प्रकार दृष्टीस पडतात परंतु त्या सर्वांचे पर्यासात लोककल्याणावातून दुसरे कोणतही नाही पेशव्याच्या कित्तेक पत्रात त्याच्या ह्या अत्युच्च मनोरथाचे खरे स्वरूप व्यक्त झालेले आहे ते त्याच्याच शब्दांनी येथे सादर करितो —

लेखात २७५ मध्ये स्वामीगहाराज पेशव्यास लिहिलेले — “राधोमी रत्ने माणवे मजल्य दिलीवान काही माझी कीर्ति वाढत नाही उभयता दोनी

बहु राम लक्ष्मण तुमची कृते झाली, क्षणने त्रैलोक्यान माझी कीर्ति जाहली हेचि मी इच्छा राखिवत थीपाणी इच्छितो. पैका नामदांचा; इजत व यश मर्दाचें.”

लेखाक २६४ मध्ये लिहितात—“तुमी गुण्याळ तिहासनीं वसणें..... मजला पालखी नल्लगे. काहीं नल्लगे. तुमी सुखी असावें हेच माझी पालखी.”

लेखाक २७६ मध्ये लिहितात—“वसिष्ठाचा हेत जे, हरिश्चंद्राचे सत रक्षोन चंद्रसूर्यपर्यंत दिग्विजय व्हावा. त्याचप्रमाणें आमचाही हेत जे, चंद्र सूर्यपर्यंत (तुमचा दिग्विजय व्हावा.) हा हेत धरून तुमचें कल्याण थीजवळ नित्य वरीत असो.”

लेखाक १३६ लिहितात—“यश सगळोन सुखी आलेत, हें वृत्त अवगत होउन कोटिश सतोष जाहला. आत्मास द्रव्याची इच्छा नाही तुमची कीर्ति ऐकोन परम सुखी आहो.”

आ सवें उद्गारणरून स्वामीचें सवें द्धत्त वाप होतें घाची चागली ओट्टत पटते. अर्धातू स्वामीचा असा उदात्त हेतु असल्यामुळे त्याच्या उत्तेजनानें व प्रेरणेन मराठे मरदाराच्या हातून महत्त्वें घडून आली, व त्यानें महाराष्ट्राचें अपरिमित कल्याण झालें, यात शका नाही.

स्वामींची महत्त्वाकांक्षा.

स्वामीचा हेतु हिंदुधर्माचा सर्वत्र प्रसार व्हावा हा होताच. तथापि, त्याची विशेष इच्छा, श्री भार्गवाचा मन्त्रिण्य ओहोवडे वाटवून श्रीची देवालय व महोत्सव जागोजागी करावेत, अशी विशेष होती. श्री समर्थ रामदास स्वामींनीं जागोजाग भारतीची स्थापना करून सर्व मत्तिमार्ग वाडविण्याचा प्रयत्न के-
न्नाचें प्रसिद्धच आहे. त्याप्रमाणें घाही स्वामींनीं, फोंकणातील पेडें, शोठणें, वंगरे ठिपाणी व देशातील घावडशी, मायशिरम वंगरे गावी भार्गवरामाची स्थापना केली, व जागोजाग इतर देवतांचीही देवालये बांधून सर्व जनांच्या मनान मत्तिमान उत्तम करण्याचा प्रयत्न केला. तन्मीत्यर्थ त्यांनी श्री भार्गवाच्या नांवांन बहुत मिथ्याद्रव्य मिळविलें तथापि तेवढ्यानें त्याची मनीसा वृत्त शल्यांच दिमत नाही. त्यांनीं सर्व मराठी रान्यात भार्गवपट्टी नावाचा देशाचा एक फेर गावमळा स्थापित करण्यवदत्त आपला हेतु दर्शवि

त्याच लेखाक १४६ ह्या चिमाजी आपल्या पनावरून दिवून येतं ही हुसती भार्गवपट्टीच नव्हे, तर श्री भार्गवाच्या नावाचा शिक्का सर्व कोंकणात चाड करावा, अशीही स्वामींची महत्वाकांक्षा होती हे ऐकून कोणास आश्चर्य वाटणार नाही ! छानबखान स्वामींचे स्वदस्तुरचे एक पत्र उपलब्ध झाले आहे त्यात पुढील सांकेतिक मजकूर आहे —

“शामल्याच अगदी निर्मूलन जंजित, उदेरी, पद्मदुर्ग, न अंजणवेली गोवळ गेथील इस्तकविल कार्तिक मास तामाईत भार्गवशीर्ष मासामध्ये निर्मूलन होतं राये सिद्ध जाहलेयासी चौदा लघाचा कोंकणात हक श्री भार्गवपट्टी दरसदे आचार रुपये तीन प्रमाणे व श्रीचा शिक्का याप्रमाणे हरक —

श्री भार्गव चरण । परमहंस महोदय कारण ॥

ऐसी मुद्रा थीस करून द्यावी हे सकल यश पेशने याजीराव यास व आंगरे यास येत ” छापनावरून यतिमहाराजांची महत्वाकांक्षा वेपदी जबरदस्त होती हे व्यक्त होतं

स्वामींची उत्तेजन देण्याची तन्हा.

स्वामी स्वतः निरिच्छ सत्पुरुष असून त्यास श्री भार्गव प्रसन्न होता, अशी खोश्याची समजूत असल्यामुळे, त्याच्या सुखावून व प्रसादवचन निघेल तेच कार्यसिद्धि करील, अशी सर्वांची त्याची शाली होती त्यामुळे स्वामींचा आशीर्वाद देण्याकरिता प्रत्येक सरदार अगदी परावाटेचा उत्तुंग असे वसहत, त्या मींची आशीर्वादरूपाने प्रोत्साहन देण्याची तन्हा पारच विचारार्थ असल्यामुळे त्याच्या वाणीचा परिणाम काही विलक्षणच होत असे त्याच्या शब्दांत असा विचित्र मोहकपणा असे की, त्याने सर्व खोश्याची अतः करण कमल्याही दु रानी व चिंतानी व्याप्त असली, तरी ती वेव्हाच जाणदाने उकसित होत असत स्वामी आगणास पेशव्याचे “जागळी” म्हणजे पहारेकरी असं म्हणत असत व पारवार त्याचा उद्देग दूर करून त्यास उत्तेजन देत असत त्यांनी याजीराव व चिमाजीआपा यांची राम व लक्ष्मण अशी नावे ठेविली होता त्यास पत्र लिहिताना ‘मननिर्मलगगानल’ ‘सत्यवता’ ‘पूज्यचनी’ ‘भक्त-रान’ ‘निजमत्तशितोमणी’ ‘रघुपीर’ ‘रघुशूर’ अशीं शोड व प्रेमळ विशयने लिहिण्याचा त्याचा साधदाय असे जावि वेव्हा वेव्हा त्याचे अभिनंदन करि

ताना, महाभारत व रामायण हातील गोर व पराजमी पुण्याच्या उपमा देऊन व त्याचा गोरव करून त्याच चित्त प्रसन्न करण्यात त्याचा हातखंडा असे बहुतेक सर्व मराठे सरदारास स्वामींनी 'जडमरत', 'योधला', 'मुदामा' वगैरे प्रसिद्ध देवभक्तांचीं नावं टेरिलीं होती. स्वामींची नेहमीची एक छण असे बी, ज्याचा भागंव सारथी । त्यास विमें काय करिती ॥

अर्थात् ही उक्ति स्वामींच्या मुखातून निघाली म्हणजे निच्या गर्जनेने निघातीच पावतून पड्यावे, ह्यान आश्चर्य त वाय' या समर्थ रामदामस्वामींच्या -- समर्थांच्या सेवका वर पाहे ।

असा सर्व भूमंडळीं बोण आहे ॥

ह्या शब्दात जे वक्तृत्व व जे सामर्थ्य आहे, तेच स्वामींच्या वर निर्दिष्ट केलेल्या वचनात दिलून येते अशा जोरदार बाणीन मिळणाऱ्या उत्तेजनाने मराठेबी राज्या हातून लोकोत्तर वृत्ते म्हावीर ह्यात नवळ ते वाय'.

स्वामींची शिफारस.

स्वामींच्या अशीं व्यवहाराचातुर्य विशेष असल्यामुळे त्यास मनुष्यपरीक्षा कार्यागली करिता येत असे ह्या कारणास्तव, छत्रपति व पेशवे ह्यांच्या दरबारात स्वामींच्या शिफारसीस विशेष मान असून, त्यांनीं पत्तन वेलेल्या मागसाम योग्य

१ स्वामींची ही उक्ति त्यांच्या विलेक पत्रावली आदळून येने उदाहरणार्थ पुढील पत्र पहा --

“ श्रीमद् परमहंस स्वामी बाही

सहस्रांशु चिरजीव विजयीमव नाना प्रधान याप्रती आशा ऐसी ने — गुह्या पत्र ७० ५ जनादिलावलचे पाठविले ते ७० १६ जमादिलाखरी पावोन बहुत समाधान जालें तरी नाना, ज्याचा भागंव सारथी, त्यास विमें काय करिती ! आमचा निजध्यास गुह्यां वितरित नाही सर्व तनमन आमचे गुह्याखेरीज नाही. आधी मागे दोन चार पत्रे गुह्यांस लिहिली, परंतु पावली न पावली हे न बरे गुह्यां स्वदशास भिन्न उतरोन आलेत ह्याने दशनच जालें. वरच वडा आमचे दारीरी अशक्यपण बहुत जालें. चौ दिवशीं समाधीस जाऊ. आपल्यावरील हमेजा गुह्यसंशोधने वर्तमान लिहीत गेलें पाहिजे गुह्यां वेगळ आकाश जोड बाही नाही. - हे आशा ”

अधिकार देण्याचा परिपाठ असे १८ व्या शतकाच्या प्रथमार्धामध्ये आपले राजकार्यधुरंधरत्व व पराक्रमपटूत्व ह्या दोन अप्रतिम गुणांचा उज्वळ प्रकाश असिले महाराष्ट्रात चमकवू देवणारी जी नररत्ने निर्माण झाली, ह्या सर्वोच्च उदयास, प्रत्यक्ष अथवा अप्रत्यक्ष रीतीने, हे स्वामी महाराज कारणीभूत झाले आहेत. थोरले बाजीराव पेशवे व इतर मराठे सरदार ह्यांची वास्तव शाहू महाराजांनिकट शिफारस करून त्यांचे वास्तविक गुण त्यांच्या नजरेसमोर आणण्याचा व त्यांची योग्य जागी योजना करून स्वदेशकार्य सिद्धीस नेण्याचा स्वामींचा क्रम कार प्रशस्तनीय असे. पेशव्यांच्या नकळती ते वर्तूनशाली माणसांची तारीफ करून त्यास मोठ मोठे हुद्दे व मदलाचे अधिकार मिळवून देत असत. लेखांक २७८ ह्यामध्ये धारत्या पवारचा मूळपुरुष उदानी पवार ह्यावरून स्वामींनी अशी शिफारस केली आहे की, "उदानी पवार वर्ती सरदार. फलीकडील वर्षी राजकीनीं उदानीस खयगड गाव ह्यामलावर पाडविला, तो घाडीपाचाव येथें सिद्धी अवर आम्हानी गाणे पाच सातशे माणूस जमावानिशीं पुद्दास उभा राहिला. ते सभयां उदानीने त्याचा मोब करून अक्वानीचें शीर पापून आणिले. महाड, घागकोट हस्तगत केला. सिद्धी खाद गासी भासत लाविली. खयगडन मोर्ने उठविले. मग गोवळकोटावर गेला. तेथेही वर्तीच केली. तर, उदानी सारित्ता सरदार तुम्हाकडेस आला, तर त्याचा सरजाम करून चालविल्या तो लाराचें वश देईल. आम्ही तुमचे जागली. तुम्ही आमचे शब्द मानिता म्हणून आम्ही तुम्हास सामतो व ऐकाळ तर मग आपणास लोकामध्ये श्रीचे का म्हणविता व आम्हास महत्त्व ज्ञास देता. तुम्ही जावते सज्ज आहा." लेखांक २७२ मध्ये जगनीवन पवारावरून स्वामींनी अशी शिफारस केली आहे की, "जगनीवनराज पवार जर तुम्हाकडे येईल तर त्याचे मनातुरूप सरजाम करून त्यास आणावा. पवार मर्दाने, पुरातन आहेत. जगनीवन वर्ती, तराशीचा शूर आहे. त्याला हत्ती देऊन बहुमान करून आपणाजवळ आणिल्यास तुमची कीर्ति होईल, आणि आमचे वचन ऐकिलें जसे होईल." ह्याचप्रमाणें लेखांक २८९ ह्यामध्ये, आंगव्याचा नामांकित सरदार दत्ताजी कन्नोजे ह्याचा पुत्र खयानी कन्नोजे ह्यास महिपतगडचा हवालदार देण्यावरून स्वामींनी शिफारस केली आहे. ह्या सर्वा उदाहरणावरून

हने सिद्ध होतीं थीं, स्वामीस मराठी राज्यानीं बहुतेक माणसें पूर्ण माहित
असून, त्याच्या योग्यतेप्रमाणें त्यांना उद्याम आणण्याचे कामीं, त्यांनीं आपलीं
योजकता व गूणप्रादुर्भा चालवी ज्यन केली आहे. स्वामींच्या अशी ही लो
कप्रमादृक्कृति चांगली वसन असल्यामुळे त्यांच्या हातून मराठी राज्याचें फार
काय्याण झालें झाल असा नाही. अर्थात् स्वामींच्या शिस्तरीतीमुळे व कृपासाहा
य्यामुळे सर्व प्रज्यात मराठे सरनाराचाज्या अशी उदय झाला आहे त्या अर्था
त्यांनीं ह्या सर्वव्यवसायांविषयी पुन्यबुद्धि व अभिमान बाळगला हें राम्ण आहे

स्वामींच्या राग.

स्वामींचा स्वभाव अत्यंत गोड व प्रेमळ असे. तथापि त्यांचा कोणी आज्ञा
भंग केल्या अथवा अपमान केल्या, तर तो त्यास अगदीं सहन होत नसे
ते तेव्हाच कोपायमान होत असत, आणि आपण त्यांचे निर्णय सोडून देत असत
निव्वश तब व गोमूष प्राशन करण्याचा त्यांचा नियम असे. तोही मग बद्द
टोपीत, आणि कोठें तरी शांत व निर्जन अशा स्थळी जाऊन जप करीत वसन
त्यांना एवढा राग आला म्हणजे त्यांची समजूत करण्यास सामान्य मनुष्य
समर्थ नसत. त्या स्थितीत ते प्रत्यक्ष जमदग्निसारखे मासत असत. मग ते
कोणाम भेटून नसत व कोणाशीं वीर्य नसत. अशा तत्क्रोध वृत्तीत ते
विलक्षण दिवसपर्यंत अगदीं उपाशी तापाशी राहते, व खीर वंगरे काही न करिता
दाही पादवून वसन. मग ही बातमी क्यति द्वादामहाराज जयवा वैश्वे
झात वळे. नंतर ते भेटीस येऊन स्वामींची विनवणी करीत व त्यांच्या रागाचें
कारण काढून घालून त्यांची समजूत घालीत. नंतर स्वामीमहाराज आपल्या
मद्राम येत. स्वामींचा हा राग अगदीं वरवरची असे, व त्याचा उद्देश
केवळ उच्चैत लोकांस शासन करण्याचा किंवा शिष्टाचार साधण्याचा असे. स्वामीं
वर द्वादामहाराज व त्यांच्या राज्याच्या घाची पराकाष्ठेची मति असल्यामुळे,
स्वामींस कोणी राग आणलेला त्यास अगदीं सणत नसे. ते तेव्हाच त्यांचें
परिप्लव करीत असत. त्यामुळे स्वामी रागावले म्हणजे सर्वांची फार प्रेक्षा उठत
असे. स्वामींच्या मित्रासाची व अंतःकरणाच्या अनुभवातली जीं माणसें
असत, त्यात स्वामींच्या स्वभावाचे हे सर्व आधिभार पूर्ण माहित असत.
त्यामज ही स्वामींच्या मनींचा भोवभोव पाहून वागत असत. स्वामींचे पट्टशिष्य

चिमणाजीपत भागवत व्याख्यान स्वामीची पूर्ण कृपा असे त्यामुळे तेही केव्हा केव्हा स्वामीच्या रागाच निरसन करीत असत स्वामीच्या कोपाच्या रिशतीच वर्णन जगन्नाथपतानी आपल्या वडिलास एका पत्रात लिहिले आहे ते यणप्रमाणे —

“तीर्थरूप रा० दादा वडिलाचे सेवेसी —

अजय जगन्नाथाने चरणवर मस्तक ठेवून सद्यःच नमस्कार विनंति उपरी यथीन वर्तमान रा० वास्तुन शुद्ध पौर्णिमा शुक्रवार पावेतों वडिलाचे आशीर्वादेंकरून वर्तमान यथास्थित असे विशेष श्रीमन् स्वामी क्षोर करीत नाहीं विविध प्रकारे सांगितल परंतु ऐकत नाही क्षीर तों फार दृश जाहाल कोणाचें ऐकत नाही बावा ह्मणतात जे, धावडशीत दादा आल्याबाबून काहीं येत नाही वडिलाप्रती विशेष राग लिहिणें क्षोर फार वाढल आहे जागाचा वदव्य आला सायकाळपर्यंत एवास्तनी जप करितान मागती जप महर रात पावेतों करितान निद्रा येत नाही हे विनंति पुढ काय होईल त पहात हे विनंति ”

हे पत्र ता० ८ मार्च १० न० १७१४ सालच असाच आनंतर स्वामीचा राग दूर करण्याकरिता ता० १४ जून १० न० १७१४ रोजी शाहू महाराज स्वतः धावडशीत गेले त्यांनी स्वामीच दर्शन घेतान, व नम्र भाषणाने त्याचा राग दूर करून श्री भार्गवसामाग मायशिरस हा शान इनाम दिला त्या इनाम गाथाची सनेद शाहू महाराजांनी म्दस्तुर लिहून दिली आहे तीत येणें प्रमाण मजबूर आहे —

श्रीभारगोसाम

“श्री भुलेश्वर द्योतस्त मारुन्मरस्त नजर दसमन्वी व बाबी खेरीनकरून नजर अस भोयाचा चावर व इत्यल्पाचा चार व सरंभेमणुगी व मो (१) गड व मोसाम बाव नजर साहोना नजर भारगोसामास नजर ”

त्या भेरीचा उजेंत घाणीरात पेशव्याच्या रेगडान २८ व २९ व्या पत्रात

१ ही मस्तक सनेद आद्याम रा आपणादेव भागवत मु० विपरी छाचे दसरांत निवडली तिचे पुढेहून प्रतिकुनि शाहू महाराजांच्या अक्षराचा नमुना राखनिष्कारिता सौरत जोडली आहे

आहे. “स्वामींनीं राजश्रीची निनि माय करून थोर वेड व गोमूत्र चालवें केलें.” ह्या वाक्याचा अर्थ आता वाचकांच्या नीट लक्षात येईल.

स्वामींच्या रागाचे असे अनेक वेग प्रसंग येत असत व शाहू महाराज स्वतः जाऊन त्यांचे समाधान करीत असत. १० सु० १७३३ मध्ये निवकर व अनेकादीकर ह्यांचा गावच्या शिबेरून दया झाला. त्या वेळीही स्वामी असेच रागावले व शाहू महाराजांनी त्याची संपन्न केली. त्या प्रसंगाची हशीत जशी — निवकराचा चिन्मार्शणीतडे काही बशिला होता. तेव्हा त्यांनी त्या जोरावर, अन्यायाने, अनेकादीकराची शीव रेंवळी. “हें वर्तमान अने माडीवर पाडील यानीं बायल सांगितलें. त्यावरून गोसावीबाबा नव दिवस शिबेर जाऊन येतले. हे वर्तमान राजश्री स्वामींस कळलें. मग राजश्री स्वामी जाऊन गोसावीबाबांचे समाधान करून पाल्खीत बसवून धारदरीम पाठविलें. कार्तिक मासाच्या ह्या गोष्ट झाली. जे समयी पाल्खीत बसले तेव्हा बोलिले जे, “आणि पाल्खीत बैसायें आणि दया पायी चालतायें कीं काय” ? तेव्हा राजश्री स्वामींनी उत्तर दिलें कीं, “नेहमी पाल्खी दिव्ही” त्यावर तीर्थरूप राजश्री राऊ यास पत्र पाठविलें कीं, पाल्खीचा सर्व तुजो चालवणे त्यावर राजश्री स्वामी प्रतापमदयास गेले. माघारे निरतेमयीं माभळेश्वर (महाकेश्वर), धोम, चार्ग येउन राहिले. मकराति घातून जाही तेथून येउन निवावर सुकूप केला. आमावच्या निवावर झाली माघ शुद्ध पक्षां टिदीवस धावदरीम श्रीच्या दर्शनास मंडालसहवर्तमान गेले. ते समयी पाल्खीचा मनकूर पाल्खा, आणि एक गाव मागितला. ते समयी राजश्री स्वामींनी प्रतिनिधींम आक्रावेली कीं, राजश्री पत्र प्रधान याचे जिल्हे मध्ये गाव देणें त्यावरून प्रतिनिधि यानीं राजश्री तांल्यास गावाविशीं सांगितले. यानीं उत्तर दिलें कीं तुमच्या चित्तास येईल तो गाव देणे. त्यावरून गोसावीबाबांनी कोथळे व चेल्सर या गावातून एक गाव मागितला ” पुढे

१ महादजीपत गुरदरे.

२ हा अरमज पक्षांतील जनारा आहे. ह्या पक्षाचे हस्ताक्षर महार तुक-
देव घाचे दिसतें. परंतु पत्र बरे कटलेले असल्यामुळे तें कोणास लिहिलेले
आहे त्याचे नांव गाव समजण नाहीं !

छा पाळतीच्या गावावरून नरीच वाटापाट आल्याचे लेखाक २६४ वरून दिसून येते. शेवटी फोपळे याच घेश्यानी पाळतीच्या स्वर्गकरिता स्वामींस समर्पण केल्या

स्वामीचा राग खुद्द शाहुमहाराजावर व त्याच्या राज्यावरही होत असे, व ते “तुमचे राज्य सोडून पाडेल तिकडे जाईन” असें झपात. परंतु हे सिद्ध महापुरुष, आपल्या राज्याचे दिवचिदक, असें समजून ते लाना कोठे जाऊ देत नसत. स्वामी वसुन येले तर शाहु महाराज त्यास आणाशण्या घातून व परोपराने आर्जव करून त्यास परत सोलावीत असत, असे पुढील पत्रावरून दिसून येते -

“तीर्थस्वरूप श्रीस्वामीचे शेंबेसी -

अपत्यसमान शाहु राजे कृतानेक दडवत विनति उपरी आरण न विचारिता गेले ही गोष्ट वडीलपणास उचित कीं नाय? आपले जाण्यामुळे आमचे वित्त स्वस्थ नाही. यास्तव हें पत्र आपणास लिहिलें आहे तरी वडीलपणें दर्शनाचा लाभ देऊन आमचे वित्ताचा सतोष करून गेले पाहिजे. बदिलास आमचे गळ्याची झपात असें अनमान न करिता माघारे आले पाहिजे. एकदा लाभ आम्हास शाबा यात आमचें समाधान व बदिलासही उंचीत आहे. आपण आम्हास न पुमता स्वामी गेल्याकारणे वित्तास समाधान नाही. तर पत्रदर्शनी घेऊन दर्शन देऊन सुनाथ करण्यास स्वामी अनमान करतील तर आमची झपात असे हे विनति ”

छत्रपतींच्या राणीवर स्वामी रागावल्याचे एक पत्र उपलब्ध झालें आहे. त्यावरून राणीनें स्वामींची समझूत करण्याबद्दल अगवाधपत्ताची निनवणी केली आहे. हें पत्र येणेंप्रमाणें -

“धीमत सकळ सौभाग्यादितपत्त मातुथी नईंकारेव याणीं राजकी जगजाय पत दादाजी यासी आज्ञा केली ऐसीने -

तुमी विनतिपत्र पाठविलें, अनिष्ट होऊन लेखनार्थ अश्वरक्ष निदित जाला श्री (स्वामी) त्र्यंबकेश्वरची याया व गंगाखान करून आले त्याचे वृत्त लिहिले ते बऱ्येच सतोष जाला. दर्शनास याण्याचे लिहिलें तरी वर्यनास येचें श्री परमहंस भ्यामी याणीं येयून दसरा करून गेले! तरी इतरांच्या सांगितलें ऐकोन

मनान विषय जाणावा ऐंमें काय होत? ह्या उपरी तुम्ही प्रसंगी बुद्धिमान आहा. तरी धीच्या मनादीस विभीष पाहून कृताग्रचन गांवीत ते कर्में बहुत काय लिहिजे "

ग्यामींचा हितमंत्र.

ग्यामींचा मरणाच्या मर्ग गजनाशनाचा चालला प्रोग होना व मर्ग राग सग त्याच्या मर्गाचे चारुत असत हे मागे मागितलच आहे. तथापि त्याच्या हितमनावद्द स्वतः उद्देश वरण असत आहे. राजकीय मननग्यानील न ज्ञान हातपच सूर्य रीतीने मनन करून त्यावद्द गोन सगमन ग्यामीवद्द नारागर भिळत असेच, तथापि त्यासिमाय बहुतेक मराठे मरणाच्या मोहिमाची व हालचालींची बघी बातमी देवून, ग्यामीमहात्म्य त्याम जेवणाशापाय रीत गुप्त रीतीन आपला हितमन पत्तीन असत, हे यावून त्याच्या म्हेदश हित्याच्या कळकळीवद्द कोणासही गान्हाद पंतुप सगमनाचून राहणार नाही. लेखाक १३१ मध्ये ग्यामींनी चिमाजी आगाव लिहिले आहे की, "चिरजीव घाजीराव याम लेटून पाटाविले जे, त्या प्रांते गेल आहा ज्येष्ठमास पावेष्टी कोणाचा विश्वास न धरणे कोणा परकीयाचे हातच न त्याचे वरी जेवण, पाणी, निरा काहीच न घेणे तेमच तुम्ही न तुमचे उभयताचे पुन देरीत, साप्रमाणे कोणाचा विश्वास न धरणे बहुत सारक्यां अमन जाण ज्येष्ठ मास गेलियारतो मग गूढ तुम्हास बहुत दिवस कोणाचे भय नाही. राज्यागन चिरकाल वसत " लेखाक १३२ मध्ये लिहिले आहे की, "चिरजीवनेन विलेक प्रकार दगं करणारांनीं केले आहेत यावरिता सारग राहत पाणे शाम लावरीत कोणी येत जाईल त्याचा विश्वास धरीत न जाण " लेखाक ३१० मध्ये ग्यामींनी स्वभाजी आंग्रे ह्याम असाच उपदेश केला आहे. "तुम्ही ह्या राजी (राजपुत्रीस) गेलत आहा, (तरी) शामग लोकाचा विश्वास न धरता आपणाम जनन वरणे तुमचे हावून महर् कामें होउन यश मोठे पदरी परणे आहे यावरिता बहुत बहुत जतन आपणाम करणे " त्यामून ग्यामींची गिती दूरतर दटि होती काची करतना करिता येईल. ग्यामी अशा प्रकारचे स्वजनग्याणाचे गुप्त मन सर्व मराठे सरदारास वारवार सांगत असत, एतदच नव्हे तर केदा केव्हा त्याच्या मनील गैरममन व भावणतही

अशाच हितमयानी नाहीते करण्याचा प्रयत्न करीत असत. कान्होजी आं
 घ्याचे पुत्र संभाजी व मानाजी ह्यांच्या मध्ये जो वैरभाव उत्पन्न झाला होता, तो
 नाहीसा करण्याबद्दल स्वामींनी पुष्कळ सटपट केली होती. त्याबद्दल त्यांनी
 ह्या उभय बंधूंस परोपरीने उपदेश केव्हाचे उद्देश त्यांच्या पत्रात अनेक वेळा
 द्यायला पडतात. “बहुविरोधाचा अर्थ चिन्तातून येऊन सर्वमायता दिसे तो
 विचार करणे” (प्र० ले० ३६२), ह्या एका वाक्यात स्वामींच्या ह्या उपदेशाचे
 सर्व सार आले आहे. संभाजी व मानाजी ह्या दोघा बंधूंचे सत्य करण्या
 करिता स्वामींनी पुष्कळ प्रयत्न केला, परंतु त्यांचे चीज झाले नाही. त्यामुळे
 त्यांनी स्वभाजी सभाने अनेक वेळा पठोर व अभिय उद्गार काढिले आहेत.
 (म० ले० पहा) स्वामींच्या उपदेशाचा प्रभाव सर्व मराठे सरदारांच्या
 कलहामध्येच व्यक्त होत नसून, तो छत्रपति व त्याच्या राण्या ह्यांच्या प्रेमकल
 हामध्येही वेव्हा वेव्हा दृष्टीस पडतो. देखीक २५८ ह्या छत्रपतीच्या राण्यास
 उद्देशून स्वामीमहाराज लिहितात - “तुम्ही आपले दुरूचे पायाची क्रिया केली
 आहे. छत्रपतीशी भाडो ना तर दुष्टी निरवानिरव केली आहे. भाडल्यास
 हा देश घरीन. राजाशी तुम्ही भाडिल्यात नाहीत, म्हणजे विश्वमन सुखी हो
 ईल. नवीनपराचे पायाची क्रिया केली आहे. तुम्ही जे जेवण कराल ते
 राजास अमृतसमान लागेल. आणि तुणवे राजाचे एक चित्त नाही, म्हणजे
 तुम्ही सोयाचा घास केला तरी राजास निवसमान वाटेला.” ह्यावरून कलहाचे
 चीज नाहीसं करून राजाचा ऐक्यभाव देवण्याकडे स्वामींच विशेष धोरण होतं
 हे स्पष्ट आहे. बहुबुद्ध व नवरावायको ह्यांच्या कलहात स्वामींचा उपदेश नसा
 दृष्टीस पडतो, तसा मातापुत्र ह्यांच्या विग्रहामध्येही तो दिसून येतो. जथे प्रेमळ
 व मोठ शब्दांनी चाम होत असे, तेथे तसे शब्द स्वामी भोजीत असत, व जेथे
 त्या शब्दाचा उपयोग होत नसे, तेथे पठोर व मर्मभेदक शब्द स्वामी उपयोगात
 आणीत असत. त्यामुळे त्यांच्या त्या क्रोधयुक्त दृष्टींनी तेव्हाच इष्ट परिणाम
 घडून येत असे. पणत्याच्या पराण्यातील प्रसिद्ध सरदार जगजीवनराय, जो
 स्वामींच्या वृत्तेमुळे पुढे नारलीविवाह चढला, त्याच व त्याच्या आईचे भाडण
 झाले, व तो सचदान व दुराचाराने वर्तू लागला. तेव्हा स्वामींनी त्यास ज
 पन लिहिले आहे, ते फारच जोरदार व कडक आहे. त्यात स्वामी लिहितान -

“तुजला नशेद (निषेध) करून छिडिलें जे, मायेचे पायावर डोई ठेवून तिचे ओंहेन राहणें. त्यास, तूं आम्हास छिडिलें जे, मायेचे थाप पुयास लागून नाही. तरी निजला तूं शिरी दिव्हीस तरी तिचे थापें तुजें भरण होईल. निजूनवळ तूं बेअदबी, कितेंक लहान माणसांच्या बोलें तुझान होऊन निजला बघी केलें आहे. तुला पुढें वांचोन नाररूप करणें असेल तरी तिचे पायावर डोई ठेवून झाले अन्याय बघीत करून घेणें. न घेऊन तरी तुजें बरें होऊन नाही. दारू खाऊन बेअदबी, माना ती, तिजूनवळ करितोस, हें बरें नव्हे. पानी तूं आहेंत! काय आमचें यचन मोडलील? तेन्हां ~~पानीचे~~ पडवीकडून धरून आणून तुजला चाकर केलें जाईल. हे पुरतें मनांत आणून ध्यानंदीचे समजागिरी करून, निचा कागद आट्टा तरच तूं वांचलास. नाही तरी मुझा मुळाहिण होत नाही, हें तुजें समजणें! (लेखांक ३०७)”

ह्या स्वामीच्या चरचरीत पत्रांमुळे जगजीवन पत्रास चांगलेच अजून पिळालें असेल हें निराळें सांगाण्यास नकोच आहे! असो. एवढीत स्वामींसारतें निसृष्टी, सदाचारी, निरपेक्ष असें सातु पुरुष सर्व महाराष्ट्रमधल्याचें अभ्यर्षु व मार्गदर्शक होत; त्यामुळे त्यांच्याकडून उद्गमणारे सर्व गोष्टींत हितमय निद्रा अनोनात लोकजल्याण झाले, जसे म्हटल्यासून आमच्यानें राहवत नाही.

स्वामींच्या युद्धसंबंधीं देणग्या.

स्वामी महाराष्ट्रातल्या सर्व राजभरणात लश् घालीत असत, हें त्यांच्या पत्रधरादाखळून मिळत आहे. परंतु ते स्वतः युद्धसंबंधीं शस्त्रास्त्रांचा संग्रह करीत असत व महाराष्ट्रातील समसंगणास जातेवेळीं प्रसाद करून ती देत असत. हे ऐकून बाचकास मीन वाड्यावाचून राहणार नाही, सन इ.हि. सन १० स. १७३१ ह्या सालचा श्रीच्या शत्रूंचा एक दिशोबाचा कागद सांपडला आहे. तो येणेंप्रमाणें:—

“यादी दागीने श्री सु॥ इहिदे —

बहुला	तोफा
१ विनयदुर्गापेवी	३ विक्ता
१ भायकर	
१ राधोपत	विक्ता
२ धोरघसिंग	२ पिरतळे
१ सेलोनी आंगरे	६ निमचे
३ चानीराव	वरवारा
२ छापभट देसीई	<

११

२ जेजाला	सु॥ पिंपरी
१३	१ भाडे
गोठणे	२ बहुला
१ भाडे मोठे	२ भाळे
वारनापेवी (यसवतरान	५
पसार यास्डे पाठविले)	१ जेजाला
	२ छ २३ रजव धावदशीस आले
	मज्जशिरस ता॥ अंतोषा
	बहुल १
	भाडे जवोण १
	२

धनरुन स्वामी शस्त्राचा समूह बरीत असत असे दिसते. चानीराव व शारमराडे सरदार यांच्या पत्रात स्वामींनी बहुला व लडाऊ फोडे मागितल्याचे उद्देश आदेश. त्याचप्रमाणे त्यांनी मिलेन सरदारास बहुला व लडाऊ फोडे बघीस दिल्याचे दाखले सापडतात. ऐ.स. २०७ धन उदानी पवारास बहुल दिली म्हणून घोरानाच्या मुलानी स्वामींन शेवटच्यास बहुल मागितल्याचा उद्देश आहे. ऐ.स. १९३ या पत्रात, यशवनराव पत्रावरने मदीमज्ये ठेवण्याकरिता एक तोफ

मागितल्याचा उद्देश आहे. स्वायम्भूत हे स्वामीमहाराज हुसती जपमाळ घेऊन जप करणारांपैकी नवून, मरान्य व स्वयमे स्वाच्या अभिवृद्धयर्थ छट्ठ्याच्या दोन्यास शस्त्राचाही प्रमाद देत अमत्याचें दिवून गेले. मराठा वीर सड होऊन रणसंग्रामास निघाला झणजे तो प्रथम स्वामीची भेट घेत असे त्या वेळीं हेराज कारणी मरुतुल्य त्यास, हुबदायक असे उची वय, त्याबरोबर एतादे उत्तम शस्त्र आणि आपला प्रेमपूर्ण आशीर्वाद ही अर्पण करीत असत. स्वामीचें प्रसादन मिळाले झणजे ते 'वज्रकरच' असे समजून, स्वशरीरसंरक्षणार्थ तो एकनिष्ठ वीर धारण करीत असे, आणि रणांगणामध्ये जाऊन व शत्रूशीं झुजून, विजयी होमाळा पुन स्वामीच्या दर्शनास परत येत असे. ऐराज ७७ व्या पत्रात "बुधान यज्रकरच पाठविळ आहे स्वारीशिगरीस जगी पाटीन जांग" असें सरा शिव चिमणाजीस स्वामींनी लिहिले आहे त्याचप्रमाणे ऐराज २८९ व्या महाराज होळ्ययन पादरी सत्ताद पाठवून हे 'वज्रकरच' अगमर घेत जाणे झणून स्वामींनी आज्ञा केली आहे. त्या सर्व उदाहरणावरून स्वामीची मूर्ति पारच चतुर होती असे झणणे भाग पडते.

स्वामींचा थाट.

स्वामी राज भित्त तपस्वी होते व सत्कारविषयक गोष्टी त्यांना सर्व दुष्ट होत्या, परंतु लोककल्याणार्थ त्यांनी यासारक्या सामारिक वृत्ति धारण केली होती. त्यामुळे त्यांचा थाट एखाद्या राजेद्वारासारखा झाला होता. त्यांच्या जवळ कारवून, शिपाई, प्यादे बंगरे सर्व मरनाम होता. त्यांची पोटी व हत पावराना पार प्रचंड जमे. गरीब गुरीबास अन्नदान देण्याचा त्यांचा एकमा रसा संपन्न असे. त्याचप्रमाणे छत्रपतीपासून तो दीन याचक्रपर्वत, राज असो वा रंक असो, त्यांचा यथायोग्य सत्कार करण्यात ते सदैव तत्पर असत. शाहू महाराज व त्यांच्या राण्या हेनारो लोकांच्या लब्ध्यानम्यानिशीं धावडशीस

१ शाहू महाराज स्वामींच्या मठान हजारी माणसांपर्यंत जेवण्यास जात असत असेच एक पणदपक्षांचा आधार आहे. स्वामींस व त्यांच्या कारवुनास, छत्रपतींची स्वारी भगव्या वेळीं येईल तेव्हा "एकशेवेरीय हजार माणसाने रसोदय सन्मान सयार करणे" झणून आलेल्या असलेले विद्वत् सापडल्या जावेत.

जात असत व स्वामींचा प्रसाद भक्षण करून स्वतः स पुनीत मानीत असत. स्वामींच्या कोठीचे २०० बेल रोंकणात जाऊन तिथून सामान आणीत असत. त्यांना सर्व राज्यात जकात माफ असे. अशी मागीचीं दस्तके पुष्कळ सापडलीं आहेत. निरनिराळ्या वस्तूंचा समग्र करण्याच्या कामी स्वामी पारच दक्ष असत. केशर, कृष्णागर, चंदन व अष्टमघ वगैरे परिमळ द्रव्यें त्यांच्या पूजेस नेहमीं लागत. त्यांचा समग्र त्यांच्यानवळ अतिशय असे. त्याचप्रमाणें हेमनर्म, नारायणतेल वगैरे माना व इतर औषधें ह्यांचाही स्वामींजवळ सचय असे. उत्तम मध ते भागरीच्या पागरी जमवून लोकांस वाटीत असत. तसेंच भरजरी शांजोळ्या, मादली मदिल, चादणी हुपेटे, अष्टगोटी शेले, उंची ताफते, व तलम मखमली इत्यादि परोपरीचीं उंची वळें त्यांच्या समहास विपुल असत. तीं बेदीच्या समयीं ते सरदार लोकांस अर्पण करीत असत. ह्या सर्व जिनसा स्वामी आपल्या भक्तवृंदाकडून जमवीत असत. व तथील्लेख केव्हा केव्हा ते रचही होत असत.

स्वामी दररोज समाधि पेट नसत. प्रतिकरीं थावण शुद्ध प्रतिपदेस ते कृष्णातोरी समाधि पत असत, व एक महिना एकातस्थानी राहून भाद्रपद शुद्ध चतुर्थीस समाधि विसर्जन करून बाहेर येत. तेव्हा त्यांचा सत्कार करण्यास शाहु महाराज व त्यांचे सरदार जात असत. ह्या वेळीं धावदशी येथें मंगलेत्तन होत असे. तमीयर्थ छत्रपतीकडून हत्ती, घोडे, निशाणें, मालदार, चोपदार, नगारे, वाजरी, वगैरे सर्व सरजाम जात असे. नंतर मोठ्या समारंभेंकरून यतिमहाराजास पालखींत घाडून धावदशीस आणीत असत. तेथें मग हरिषीर्तन, अन्नसत्तर्पण, वगैरे होत असे. छत्रपतीकडून व पेशव्याकडून गणेशचतुर्थीस बहुमूल्य वळ व शुद्ध शिंया निराळी येत असे. स्वामींच्या ह्या प्रतिगार्धिक महोत्सवास प्रचंड जनसमुदाय जमत असे. ह्यावरून स्वामींचा हा समाधिविसर्जनसमारंभ महाराष्ट्रात सधशतीचें बीजारोपण करण्यास फसा वारणीभूत झाला ह्याची कल्पना करिता येईल. स्वामींच्या ह्या अलौकिक कृतीमुळे त्यांचा कीर्तिमहिमा सर्वत्र पसरून ते सर्वांचा दर्शनहतु होऊन राहिले. त्यामुळे, कवि मोरोपतानीं कष्टत्याप्रमाणें मोठे मोठेहि मठद्वारांतुनि भेटि घेति पायाची ॥

असा प्रकार धावदशीस निश्चय दरीस पडत असे. तत्पर्य, स्वामींच्या कार

कीर्तन धावडशी यथ नेहमी राजदरबारासारता धाट चालत अपून, तेंपे
‘निय श्री नित्य मंगलम्’ ह्या म्णीची सार्थकता दृष्टीस पवत असे

स्वामींची भिक्षा.

स्वामी प्रत्यवास थीचा वरप्रसाद देऊन व त्याचें वल्याण करून त्यान
बहून देवाची भिक्षा घेत असत स्वामींच्या आशीर्चनाचा प्रभाव वही
लोकोत्तर असल्यामुळे लोकास तीं मदकर वाटून, ते भोव्या भक्तिभावानें तीं
शास करून घेत असत, व स्वामींच्या इच्छेप्रमाणें त्यांच्या देवस्थानास द्रव्य देत
असत स्वामींच्या आशीर्वादाचा लाभ घेतला नाही असा एवही मराठा
सरदार सापडणे कठीण आहे किंबहुना, त्यांच्या आशीर्वादानें सर्व महारा
ह्मदळ व्यापिलें होतें असें छोटें असता अतिशयोक्ति होणार नाही स्वामींचा
भिषेचा उद्देश सर्व सरदारांच्या पयान कमनास प्रमाणानें सापडतो तथापि
वाही प्रमुल सरदाराकडे त्याची वर्षासतें उरली होती त्याची एक यादी
सापडली आहे ती यथप्रमाणें —

श्रीभार्गवराम

यादी वर्षासतन श्रीस्वामी सरधान धावडशी श्रीस्वामींचे कारकीर्दीत
पावत आले —

६१०० श्रीमत कै० नाना शाणी करार करून दिले

१००० राजश्री महादानी अवाजी तीन वर्षांनीं

सहस्र रुपय यावे

३००० महाराज छत्रपतींबद्दील वर्षासतन

५००० रा० होळकर तीन सालानीं

१२०० रा० जाधव तीन सालानीं

१५०० रा० फत्तेसिंग भोंसले

५००० रा० शिंदे तीन साला

५००० रा० पवार तीन साला

१००० आनंदराय बखील (सुपत) तिसाला

१००० नारस शेणवी (मंत्री) ”

५०० राणोजी बुबल ”

५०० रत्नाकरपत ”

द्यावरून स्वामींची भिषा फक्त छत्रपति, पेशवे व काही मराठे सरदार ह्यांची मिळून प्रतिवर्षी १५८२३ रुपये ठरव होती ह्याशिवाय जे संपर्की खासा स्वारी भिषेस जाई, त्या वेळीं ज्यास जें अतुकूल पडे तें तो देत असे वर्षास नाची करारपत्रे पेशव्यावाचून कोणाचीच नाहीत पेशव्याचें करारपत्र चाव्यजी दानीरानांनीं मान दिलेले आहे (लेखांक १५६ पहा) स्वामींवर सर्वांची भक्ति असल्यामुळे त्यास कधी कोणी विमुख दबडीत नसत स्वामींनीं ह्या द्रव्याचा विनियोग देवालय, विहिरी, तलाव वगैरे बांधण्यात, गरिबांना अन्नदान देण्यात, आणि छत्रपति, पेशवे व इतर मराठे सरदार ह्यांना अडकणीच्या प्रसंगा कर्ज देण्यात केला ह्यापेक्षां रज्यांचा पेसा सव्याज वसूल होत असे व कित्येक वेळा मुदतही असे स्वामींनीं आपल्या कारकीर्दीत लाखो रुपये खर्च केले व देवालये वगैरे बांधिली, तरी त्याच्या निधनसमयी ह्याच्या जवळ १६०६३७।८ रुपये शिल्लक होती ह्यापेसी देन शिल्लक ५७१०८॥२। रुपये व नाश निरावतवार लोकाकडे कर्जाक १०३५२९४७ इतके रुपये होती ह्या वरून 'भिषारति तो ल्हापति' ही क्षण स्वामींस यथार्थ लागू पडते असें कोण ह्मणणार नाही ?

स्वामींचीं सार्वजनिक कामें.

स्वामींनीं भिषावज्य गोळ्या वरून लैरोपयोगार्थ अनेक देवालये, तलाव, विहिरी वगैरे बांधिल्या ह्यापकी मुख्य मुख्य कामाची यादी तापडली आहे ती यथप्रमाण —

१००००० श्री परशुराम वास्तव्य पेटें	३०००० तलाव धावडशी
२२१००० धावडशी येथील काम	३०००० तलाव गणेशसिंह
	नजीक पाल
२००००० मुख्य समाधि	४०००० तलाव इदापूर
५००० द्याधनाईचें देवालय	१०००० तलाव नातेपुतें
५००० भारतीचें देवालय	५०००० श्री रामेश्वर कुण्यातीर
१०००० द्याध्याचा फोट	नजीक मरठें देवालय
५०० श्री जनीचे देवालय	१००५०० श्री भुलेश्वर नजीक मा
	अशिरा

५०० गणपतीचे देवालय

५०० श्री एवरीर

५०० श्री वाटकर

२२१००

१००००० महादेवाचे देवालय

जीर्णोद्धार

५०० समारंभीचा जागा

१००५००

१००००० श्री मेरळिंग नवीन धारवडी २०००० गणपतीचे देवालय राखी

दोंगरावर देवालय, खेड व तळार ७०००० गिरीश्री मीने मागविले

१००००० तगन त्रिपुरी

८००० वारन पांयस

४७००० पुण्याचे वाग्न

७००० वारन कुटुंब

४५००० खांदरपीचा पाट

४००० गिरीश्री येन

३२००० गिरीश्री शंभारवाडी

१०००० देवालय मीन गोडने

४७०००

ता० राखार

या सर्व इमारतींच्या राखांची संख्या ८८४५०० रुपये आहे याशिवाय आणखी ४३००० रुपयांची जागोजाग गिरीश्रीची छद्दान हद्दान कामे केलेली आहेत ज्या कामाचे दिशेन सापडले आहेत त्याचा खर्च ९२७५०० रुपये इतका आहे या शिवाय ग्रामीनी आणखी मार्गनगिक उपयोगाची कामे बहुत केलेली आहेत या सर्व कामात स्वामींची परीस्कारसुद्धि व सकारणी व्यवहार दिग्दर्शन येतो यायोगाने गिरीश्री व तळार बाहून लोकाना जलदान दावयाचे पुण्य मुख्य स्वामींनी समाधि पर्यंतपर्यंत एकसारखे चालविले होते लोकांच्या जाण्यायेण्यात अडचण पडू नये म्हणून नद्यात पूल व दोंगरातून पाट बांधण्याचे कामही स्वामींनी परण्याचे योजिले होते देखून २१६ व २६३ या पत्रांवरून नीरा नदीवर लोकांच्या सोयीसाठी पूल बांधण्याकरिता स्वामींनी विस्तार व प्रतिनिधि यांचे मार्फत शाहू महाराजांकडे तत्पट चालविल्याचे दिसते परंतु तो वेग सिद्धीस येला नाही प्रमाणीनगच्या सुधारिता दोंगराचे पाट बाहून उत्तम रस्त तयार करण्याचाही स्वामींचा यत्न होता पुण्याच्या रस्त्यावर खांदरपीचा पाट स्वामींनी बांधून वाडला त्याचप्रमाणे इतर ठिकाणचेही पाट बांधून काढण्याकडे त्यांचे लक्ष असल्याचे दिसते येने संमानी शिंदे यास लिहिलेल्या एका पत्रात आंबोला पाटातील शाहू महाराज दुर्गम करण्या नवल स्वामींची आज्ञा राखीस पडते हे पत्र येणेप्रमाणे

“श्रीमद् परमहंस स्वामी याद्री सहस्रायु चिरजीव भक्तराज संभाजी शिंदे नामजाद विठ्ठ रसाळगट यासी आज्ञा केली ऐसीजे -तुळीं तानाजी सकपाळ याजबरोबर पत्र पाठविलें तें पावोन सतोष जाइला बापावर आपली यत्न करून पाठविलें क्षणून लिहिलें, तें प्रविष्ट जाइलें सतय नखें आहेत तीन नखें नाहींत याजबरोबर यत्न होईल तर बच्चा बाप डाहाणा याचें बापावर आपली मिळेल तर उत्तम जाई अतोनीन मेहनती केली, तरी ह्छीं डाहाणा पदार्थ खाचा यत्न जाला तरी घडून त्यास पाठविणें मेहनत श्री सार्थक वरील वेवळ माणूस जाया होऊन बापावर आपलें ऐसें नाहीं बापावर माणूस जाया न होता अनायासें हातास आलें तर पाठविलें पाहिजे विशेष काय लिहिणें मग पाठविला तो पावला सुसीचा तागा पाठविलेप्रमाणें पावला बहुत शहाणपणें धडा करीत असिलें पाहिजे विशेष लिहिणें तरी आपण सुत आहेत आंणोला पाटात गाढव स्वकानवळ नेळ पडतात त्यास तेथें दोघे पापरगट व चार माणसें पाठवून मार्ग नीट वरणें त्याचा मदिना होईल तो सानोन पाठविणें आज्ञा देऊ रई न वरणें तुझात प्रताद गोडाम्या पाठविला आहेत पेतल्या पाहिजेत हे आज्ञा ”

स्वामीचें सार्वजनिक कामावर पोटाच्या लेकराप्रमाणें प्रेम होतें जसा त्याचा एका मनात लढेस सापडतो तें पत्र येणेंप्रमाणें —

“श्रीमद् परमहंस स्वामी याद्री —

सहस्रायु चिरजीव खुणी घांगे हवालदार व खेसोजी नलवडे सरनोबत प सवनीस विठ्ठ सतोषगड यासी आज्ञा केली ऐसी जे —बोणास पोटाचीं लेकरें असतात आमचीं लेकरें हे वारसाने तुमचे देवाने मोठेसें वारिष्ठ केले ” कासलाना तेथें जाई त्याचा हरएक काचें सावाळ करीत जाण विहिरीपासीं ओढा निड्याचे लोक व गांवचे लोक देऊन रसोन दाखण बहुत काय लिहिणें हे आज्ञा ”

ह्या सर्व गोष्टींवरून स्वामीचें अत करण किती लोकहिततत्पर होते त्याचा बरोबर अदान करिता येतो, व त्याची परोपकृती पाहून मन थक होऊन जातें

म्यामींची समदृष्टि व सर्वामूर्ती प्रेम.

म्यामींच्या उपास्य छान्दसा पत्रव्यवहारातून त्यांची सर्व जातींच्या व सर्व धर्मांच्या लोकसिपायी समदृष्टि व प्रेमबुद्धि असल्याचें दिष्ट वेंतें. शास्त्रा, धर्मिय, वैश्य, शूद्र अशा प्रकारचा भेदभाव त्यांच्या वर्तनात केव्हाही दिसत नाही. जातिभेद किंवा धर्मभेद यामारारे धुष्टीचाच एकीकडे ठेवून सर्वांसमूहचें एकीकरण व समुपनि करव्याकडे म्यामींचें सर्व धोरण दिवतें. त्यांच्या सर्व पत्रांचें लक्षपूर्वक पठन केलें तर त्यात कोठेही निर्यात देणील भेदभाव आढळत नाही. यांनीं सारसिपायी जें प्रेम तेंच प्रेम मन्हारसार होयकरासिपायीही लक्ष पडतें. त्यात पायापात्र व योग्यायोग्य हा निवार होता, परंतु जातिने दावा किंवा धर्मभेदाचा त्यात गणही नव्हता. हिंदुधर्माचें संरक्षण व स्वाध्याचा निवार हें म्यामींचें भीद असल्यामुळे त्या कार्यात जें आढ येत त्याचा प्रतिकार करत राजकीयदृष्टीने त्यात अवरयक्त होतें. तेव्हा त्यावरून त्यांनीं जें पस केले त्याचा निवार आलाहिदा आहे. परंतु जें हिंदुधर्मास थाम देत नसत, त्यांच्यासिपायी म्यामींच्या टिकाणी प्रेमभाव वाटत असे. सुद्ध म्यामीं जवळ सुद्धतानमार्ति नावाचा मुलमान नौकर असे. त्यावर त्याचा जीव श्री प्राण असे. अनिन्याचे हवशी सिरी याबद्दलान हे म्यामींचे एकनिष्ठ मत होतें. त्यांनीं म्यामींच्या देवस्थानात दोन इनाम गावें दिली होती, हें पार्ति सांगितलेच आहे. सुद्ध म्यामींचें कोणत्याही व्यक्तीशीं साजगी रीत नसे. एव तेच नव्हे पण प्रत्यक्ष शत्रूशीं देखील त्यांचा येदभाव असे. सिरी सात, सिरी खंवल वर्गरे हवशी छोक हिंदुधर्माचे बडे शत्रू, पण त्यांचा व म्यामींचा पत्रव्यवहार चालत होता. म्यामीं पागावर आल्यानंतर हवशी लोकानी त्यांच्या आपल्या राज्यात श्री परशुराम येवनेम्यानइल पुच्छत सटपट केल्याचें दिष्ट वेंतें (हेराक २४०।४१।४२।४३ पहा) अर्थात् हिंदुधर्माचा द्वेष करणाऱ्या हवशी लोकानी देखील म्यामींसिपायी पुत्रबुद्धि व भक्तिभाव दाखवावा, हें म्यामींच्या योग्यतेचें लक्षण समजलें पाहिजे. व त्यावरून हवशांचेही अभिनेदन केलें पाहिजे. म्यामींचा व हवशांचा राजकीय वास्तविक कितीही वेगनाय झाला, तरी त्यांच्यामध्ये परोप्याचा पत्रव्यवहार व प्रेमाच्या नजरा अखेरपर्यंत चालत असत. म्यामी १० स० १७२८ मर्जे घातव्हीस आले, तपासि ते १० स० १७३२

पर्यंत कोकणात श्रीस्थळीं समाधीस जात असत. व पुढेही दोन तीन वेळा तिथडे गेले होते. त्या वेळी हबशाच्या व त्याच्या भेटी ज्ञात्यांचे व परस्परास नजरनजराणे पाठविण्याचे उद्देश्य दृष्टीस पडतात. राजकारणातिमित मराठ्याचे व हबशाचे हाके विमह झाले, तथापि त्या घराण्याचा व स्वाभीचा सेहसबध कधीही तुटला नाही. जंजिरेवर हबशी छापी स्वामीस इ० स० १७४३ सारी पेढें व आंबडस वगैरे गावच्या पुन सनंदा करून दिल्या आहेत. त्यातही स्वामींच्या सेहाचा उद्देश आहे. छावरून मुसलमान लोकांची हिंदू साधूच्या टापीं पूर्वी कशी भक्ति असे हें चागलें दिसून येतें, व स्वामींच्या ठिकाणी सरे साधुल असल्याची साक्ष पडते. रामकीय छत्रीचे सर्प विवस्व व सर्व विभूति एकीकडे ठेवून, सर्वत्र प्रेम वाळगण्यास व समत्व ठेवण्यास मन विती सुसत्कृत व किती प्रगल्भ असलें पाहिजे छापी पत्न्या वाचवानीं कतावी हें

१ हबशानीं छ सावान दिवरी सन ११५६ लग्ने ता० १२ सप्टबर १० स० १७४३ तेजीं स्वामीस दिलेखा दोन सनदा भावकशीबसरात सापडखा आहेत. त्यापैकी एक पेढें व दुसरी भावडस ह्या गांवाकडल आहे. दोहींचा मजकूर एकच आहे. छाकरिता त्यासीक एक येथें सादर करितों:—

(फारसी शिब्हा.)

“ देशाधिकारी वर्तमान भापी व देशमुख व देशपांडे व अमेदार व रवान तर्फे चिपडून मामले आमशवाद मुबे आयाल बदर मयमुन सुस्ताफावाद ऊर्फ दामोळ सरकार तज कोकण आदिलस्तानी मीनमआफ मुबे दारुळनफर बिनापूर तालुके किले महयसे खिरे दवारावपुरी यापी समयवें. मुरसन भावी आर्वेन मया व आलफ. पूर्वी एकडे हरिभक्तिपरायण मख्दम गोसावी सरवान परशराम वास मोते पेढें तर्फे मजकूर ह्या गाव पेशजी बालिगामी खानवाळवान बेदस्त मकान सादेव याणी इनाम देऊन चालवीत होते. अलीकडे दुतर्फा अमलाने गर्गशामुळें भोगवटा राखिला होता. परंतु इती मनास आनिता गोसावी मशारनिस्ते दे पूर्वीपासून या घराण्याचें कन्याण चिंतून अति खेद चालवीत आहेत, आणि पुढेही हीच इच्छा ठेवून निरंतर दौलत रहावी असा आशीर्वाद देव आहेत, याकरिता नवछ मिदीस न्याचा झणोन मोजे मजकूर मशारनिस्तेस पूर्वीप्रमाणे इती इनाम वशीस करून दिरहा असे. १० ”

बरे छावकून राखोडार करण्यकरिता अवतीर्ण झालेल्या पुरुषाच्या ठिकाणी जातिभेदादि शुद्र विचारांचा गंधही नव्हत, तेंचें शुद्र प्रेमभार व सर्वांगियणें पूर्ण सहायुभूति कशी नाणलेली असते हे शिकण्यासारखें आहे

स्त्रियांचा राजकारणांत प्रवेश.

स्वामींच्या चरित्रात अत्यंत महत्त्वाची गोष्ट ही निर्देशनास येते की, शाहू महाराजांच्या राज्या सत्सकारवाई, सगुणावाई आणि विरुबाई यांचा व शाहू प्रभुचें भराटे सरदारांच्या स्त्रियांचा राजकारणांत भागला प्रवेश होना ही महाराष्ट्र सरदारांच्या स्त्रियांशीं स्वामींचा पण्यवहार झालत असे व त्याचें त्याचें त्यांचें दखणपटल असे. या स्त्रियां फार चतुर व राजकारणी असत. त्यांच्या मार्गेंत स्वामी आपली सर्व इच्छित कार्ये करून घेत असत. आंग्र्यांच्या सिया प्रभुरावाई व लिप्राई, होन्कराची पत्नी गौतमावाई, दामाज्याची उमावाई, पेशव्याची रागावाई, यांचीं पत्रे उपलब्ध झाली आहेत. तेव्हा त्यानदल जरिक निस्तून माहिती देण्याची अवश्यकता नाहीं परंतु राजसत्तावाई निंवाळनर हिच एव पत्र उपलब्ध झालें आहे. तें येथें सादर करितों

“तीर्थरूप महाराज राजश्री परमहंसरावा वदिलाचे तेवेसी —

बायकें सो० रामसवाई चरणावर मस्तक ठेवून साष्टांग दखत विनंति उपरी येथील कुशल जाणून स्वकीय ऐतन आज्ञा केली पाहिजे विशेष तुमी पत्र पाठविणें तें पावलों लिहिल वर्तमान निदिश जाहलें ‘संसार’ नाम याचा मजकूर लिहिला सवितार अवगत जाहला त्याचे पारिपत्य स्वामी वेगळें

१ विरुबाईचें छत्रपतीच्या दरबारांत पाणळेच बर्चस होते हे तत्कालीन पुराव्याने सिद्ध होते. इमज लोकानीं शाहूची मजी प्रसन्न करण्याकरितां तिणा नगरनगराने पाठविले होते. न्याय्यन गॉर्डन याणून जो त्यांचा बकील छत्रपतींस भेटव्याकरिता गेला होता त्यानें तिचे दर्शन घेण्याचाही यत्न केला होता परंतु तो सफल झाला नाहीं. त्यानें त्याबद्दल पुढील वटेस केला आहे—

“As we could not see Virubai, a woman of consequence, we sent her letters and present. She gave a civil profession in return.”

२ ‘स’ या अक्षराने शारंग होणारे कोणाचे तरी संकेतिक नांव आहे.

काहीं होत नाही. वाणगणेश्या गुलाचा मजकूर लिहिला, तर स्वामी समर्थ आहेत. जेसे कळेल तेसे फळटप्पी उदकाची समृद्धि होय ऐसें केलें पाहिजे. येविसीं पूर्वी एक दोन वेळां स्वामींस पत्र लिहिलेच होतें. तर आताही विनंति-पत्र सूचनेसाठी लिहिले असे. बहुत काय लिहिजे ! कृपा निरंतर असों दिली पाहिजे हे विनंति.”

ह्या एका पत्रावरून स्वामींचा व महाराष्ट्रियांचा सवध कोणत्या साकारणा-
 ग्रीत्यर्थ होता हे चांगलें व्यक्त होतें. ह्या सर्वे शिष्या स्वामींस राजकारणाच्या
 गोष्टी फळवीत असत; मुद्दमार्ती निवेदन करीत असत; आपल्या गुलाबाव्यस्त
 ह्याचा आशीर्वाद घेत असत; आणि त्यांच्या कृपाप्रसादानें आपणास कुतकृत्य
 मानीत असत. हा सर्वे इतिहास पार मौजेचा आहे. त्या योगाने महाराष्ट्र-
 रियाची योग्यता व बहुगुणसंपन्नता अधिक प्रदर्शित होऊन, स्वराष्ट्राच्या अन्मु-
 दयास त्याची उत्कृष्ट मदत झाल्याचे दिसून येणार आहे.

ईमनांचा व स्वामींचा स्नेहभाव.

ईमनाविषयीं ब्रह्मदस्वामींचे पार चांगले मत असून त्यांच्याशीं त्याचा स्ने-
 हभाव होता असें दिसतें. मराठे व हवशी ह्यांची लढाई चालली असतांना
 ईमनांचा व आपला स्नेह आहे असें सांगून, ते त्यांच्या भेटीकरितां मुंबईस
 जाण्यासही तयार झाले होते, असें खेसक ९ ह्यावरून उघड होतें. ईम-
 नांचा व स्वामींचा प्रत्यक्ष पत्रव्यवहार अद्यापि उपलब्ध झाला नाही; तथापि
 ईमनांच्या व पेशव्यांच्या राज्यकारस्थानाची पत्रे स्वामींकडे घेत अहारीत व
 सर्व गोष्टी त्यांच्या अनुमताने होत असाव्यात असा तर्क करण्यास आधार
 सापडतो. मुंबईचे गव्हर्नर जॉन हॉर्नने ह्यानीं बानीरावास लिहिलेले ६०
 स० १७३५ सालचे एक पत्र स्वामींच्या काबडपत्रात सापडले आहे. ते
 येणेंप्रमाणे.—

“आजम बानीराऊ पंडित प्रधान दाम महन्तहः—

रफअत व अगालिपन्हा शोकत व हशमतदस्तगाह ऐतनाद दोस्तान् अजदिह
 एरलसत जॉन हॉर्न गोवर्नदोर जनरल बालगा. बरतानिया (मिटा-
 निया) पातशाही ईमेनान साहेबी घोर असतियार हशमतपन्हा दस्तगाह आज-

सबल बोंपनी फोर्न घमर्द वारे हिंदुस्थान या पासीया आरबस्तान या बजमन
 मै जमीरे मुंबे सलाम सलामत अजयाम आमी येथील सैरियत जागून
 मोहिबी आपली सैरआनियत हमेशा माफूम परमाउन शादमानी हामिल केडी
 पाहिजे दिगर, मोहिबाबदील विनाबती ३ तीन नेकसात येउन पोंचल्या
 मोहिबाची खुश खबरी स्पदाद आया होउन नदतसी गुपी हासिल जाली मोने
 अलिबागेहून घूच करून मजलदरमजल पायवर गेले व आजम कपितान ईच
 बंद व इडन आसार कुष्णाजी राम याचे मूजवानीवर होवे लग्नून तर मशा
 रनिचे येउन विलगल मूजवानी आया केले त्यानवरून इनहार झाले व
 मोहिबाच्या पत्तेनसरतीच्या कित्येक खबरा कळमी केल्या त्या माझम होउन
 जुमवत झाले व हास्तर सांदी यास खाना करणे झगून कळमी केले
 पेशियास बरसान काल असे, आणि नदर मजकुरी अजारी बहूत याकरिता
 मशारनिछेस यात्रयाम मागवत होत नसे व ईजानेबाम मालुम होऊन आले
 की मशारनिछ कुष्णाजी राम यास मोहिबी वंधे ठेवले खबरी, ईजानिबाचे
 कर्तव्याची पायत करून प्यारी लग्नून हाडी शारनिऐम मोहिबाचे नजीक
 पाठवून दिला असे अम्मा यात्रयून तपेनची दोस्ती वमाम झाली असे नसे
 खबरी ईजानीब हरयेक मोहिबाची प्यार सिदमत चाहत असत ज्यास
 काय लिहिणे" ॥ छ २३ मोहोरम हे किताबती ता॥ जून सन १७३५
 ईमजी हे किताबती "

ह्या पत्रावरून पेशव्याचे व ईमजाचे पत्रव्यवहार व त्याची राजकारणे
 स्वामीस अवगत होती हे सिद्ध होतं शाहु महाराजाच्या राजदरबारात स्वामीचें
 वर्चस्व होतं, ही गोष्ट इमजासही माहीत असावी असे वाटतें ह्या वेळीं
 इमज लोक केवळ व्यापारी ह्या नात्याने हिंदुस्थानात यास करीत असल्यामुळे
 त्याच्या निपरी शाहु महाराजास किंवा ब्रह्मेदस्वामीस प्रतियुक्त मत वाटण्याचें
 काही कारण नव्हतं मि० अटरसन ह्यानी "पश्चिमप्रतापील पहिला खदाया व

१ मि० अटरसन ह्याचें मूळ नांव येनेप्रभाचें आहे—

"The Raja, Peshwa, principal Chiefs, and especially the
 Yogees, whose advice was then highly esteemed, concided in

तह" ह्या आपल्या लेखामध्ये असे लिहिळें आहे की "शाहु महाराज, पेशवे व इतर प्रमुख मराठे सरदार हे व ज्याच्या सङ्गमसंस्थेची मराठे दरबारात अत्यंत चहा होती असे योगी लोक, ह्या सर्वांच्या मतें, ईमज लोक हे स्वराज्याचे दि तर्जितक असून, त्यांना सन्मान देण अत्यंत अवश्यक आहे असें होतें " क्या एन गार्डन नावाचा ईमजनाचा एक वरील इ० सु० १७३९ च्या जून महिन्यात शाहु महाराजाच्या भेटीस आला होता त्याने महाराजाचा दरबारातील राम रंग व अतस्य प्रकार ह्या सर्वांचें सूक्ष्म छटीने निरीक्षण करून मुंबईच्या गव्ह रनरास सर्व वृत्त निवेदन केलें आहे त्यात शाहु महाराजाचे इमजाविषयी खेद्भावदर्शक उद्गार व्यक्त केले आहेत त्यातील साद्यत, "ईमज लोक हे सालस आणि निरुपद्रवी असून त्यांना व्यापारपद्धतीची इच्छा आहे त्यांनी आपल्या धर्माच्या आचरणामध्य एकास देखील पीडा दिलेली नाही तेव्हा त्यांच्याशी खेद्भवप ठेवल्याने नवीन जिवलेल्या मुळुखाची भरभराटच होईल " असा आहे अर्थात् अशा लोकांविषयी महाराष्ट्रधर्मीचें व राज्याचें अभीष्ट चिंत पारे राजमान्य योगी ब्रह्मदेवस्वामी हे खेद्भाव बाळगतील ह्यात नवल नाही स्वामीच्या व ईमजाच्या खेद्भवभावाचें चांगलें आविस्तरण होण्यास आणखी काहीं अससल पाणदपन सापटले पाहिजेत, सगळे वार वदार होईल

the opinion that the English were a blessing to the country, and ought to be respected."

हात योगी हा शब्द अनेकजवनी घेविला आहे परंतु स्वामीसारखे योगी किनी आहेत ह्याची कल्पना त्या वेळच्या इंग्रज लोकांस असण्याचा संभव नस- त्यामुळे तसें त्यांनी लिहिळें जसांने. परंतु ज्याच्या शब्दास सर्व लोक मान देत असत असे योगी क्षणजे ब्रह्मदेवस्वामी हेच होत, असें सर्व मराठी कांवर पथावरून सिद्ध होतें.

१ "On the 27th the Raja — observed by saying we were a good and peaceable people, desirous of commerce, molested none in the exercise of their religions, and that preserving our friendship would highly contribute to the prosperity of their late conquest."

—Gordon's letter, *English Embassy to the Marathas*

स्वामींचे अद्भुत चमत्कार.

महाराष्ट्रातील सर्व साधुसत्तासवधानें काहीना काहीतरी लोकोत्तर व अमन्य शक्तीच्या चमत्कारिक यथा प्रसिद्ध आहेत त्याप्रमाणे छत्रपति स्वामी संबंधांनीही दोन तीन गोष्टी बागदपशाच्या पुराव्यात सापडल्या आहेत त्या पुढें दिल्याप्रमाणे —

१ स्वामी केळीच्या पानावर नमून समुद्राची लाटी तरून जात असत ही गोष्ट स्वामींच्या नसरीत दिल्ली अमृत प्रस्तुत मयाच्या पहिल्या भागातही विव उद्घेस्त आलेला आहे

२ पेशव्याच्या राज्यात पाऊस पडला नाही तर स्वामी अनुष्ठान करून पाऊस पावत असा छत्रपति स्वामींच्या दोन उद्घेस्त दृष्टीत पडतात ऐसाब ४५ ह्या चिमाटी आताच्या पत्रात “या प्राती नदा पर्नेय आजि पावेत्रों पडला नाही मया बहुत धमी माली हें वर्तमान ती० रा० राज याणी स्वामींस निवेदन केले त्यावरून स्वामी कृपावत होऊन, प्रस्तुत श्री जेजरी येथील तब्यावर येऊन, दोन पायली सरांणे आसनास घाडून, अनघनास नसलत आहा केहा पर्नेय पडत तेव्हा गोमूय पर्न असा निश्चय करत आहे १० १०” उद्घेस्त आहे व ऐसाब १८१ ह्या पिलाजी जाधवरावाच्या पत्रात “गतवर्षी भुलोबाजपत्र पाऊस करिता नमलों देवानें पाऊस दिव्हा तरी स्वामींच्या चित्तात पाऊस पडावा असें आले, तेव्हा श्री भुलोबासही मकट पडले ते गोष्टीचे अर्थ नाही” असा उद्घेस्त आहे ही गोष्ट १० स० १७२८ सालची असावी

ह्या दोन्ही गोष्टींच्या सत्यासयामबधांनी चर्चा करण्याची आवश्यकता नाही त्यावरून इतकच सिद्ध होतें की, स्वामींच्या वेगळें लोक अनिश्चय भागिणेंड अमन व त्यांची स्वामींवर पराकाष्ठेची निष्ठा असे त्यामुळे त्यांना अशा अनेक विविध कृति आचरून लोकां समोसात करणे भाग पडे

१ लोकांच्या समजुती व मते जशी असतील त्यांस अनुसरून बागव्याची वन पुरीच्या मत्पुरुषांचा असावा असे दिसते त्यामुळे लोकांना भाव वारून त्यांच्या राजून मरताये पडत असत त्यावरून असल्या चमत्कारांचा उगम

स्वामींच्या देवभोळेपणाच्या गोष्टी.

स्वामींच्या पत्रव्यवहारावरून स्वामींच्या वेळाप्या समाजस्थितीचा व देवभोळेपणाच्या वृत्तपणाचा बराच श्रवाश पडतो. त्या वेळीं निरुत्तम धर्मश्रद्धा व उदतम स्थिरावलन हे दोन गुण सर्जन बसत होते परंतु त्यावेळी, भूत पिशाच वगैरे सवधांचे सद्बोधप्रमाणेच कित्येक लोककथम आणि अज्ञानजन्य विचार अस्तित्वात होते. खुद्द स्वामींच्या भुतभेतावर विश्वास होता, व त्यांचीं काहीं मंत्र अत्यंत देवभोळेपणाचीं होती, असें काहीं गोष्टींवरून दिसून येते. त्यांचीं दोनतीन मासले येथें सादर करितों —

धारपडशीकर भंबाजी पाटील ह्याच व स्वामींच्या लोकांचे वाकडे आहेत तेव्हा त्याच स्वामींच्या वाक्यात व कारकुनावर भुत पातलीं त्यामुळे शारदूत लोक आजारी पडले व गुरेदोरे मेली. तेव्हा स्वामींनीं सगत नावाचा एव देवकृपि आणून त्यांच्याकडून भुताचा निरास केला. त्यात दोन भुत निपालीं त्यामुळे स्वामी वाढा सोडून मोठ्या सगानें कृष्णेच्या फाडी जाऊन राहिले. ह्या प्रसंगी त्यांनीं यमाजी शिवदेव मुतालिक यास वाढ्याचा बदोबस्त करण्याकरिता जे पत्र लिहिलें आहे, तें उपलब्ध झाले आहे. तें येथेप्रमाणे —

“चिरजीव यमाजीपंत अण्णा बाप्ती आज्ञा भंबाजी पाटील मु. धारपडशी याचे निरुत दोन भुत नाडियात पडोन, कारकुनाचे परीं दुखणीं पडलीं. गुरेदोरे मेली भक्तानें निवडिले त्याचे विद्दे करून घाटेल लावायीं, ते न लावीत यानुदें वाडियात नास न न्हावा ऐणा करवा मायितला तो न देत याजकरिता आम्ही निघोन रागे कृष्णेकरी गेलीं. मास वाढा आहे तो जतन करायचासि दहा घोडी पाउनिमें पाटील गागात घोडिचाम दाणा घेरण देतील.”

ह्या सवधान स्वामींनीं दशाद महाराजागर्भत तकार नेली (लेखा २५४)

लोकांच्या भक्तावृत्तान दोनो असें दिसते. सुरोपियन विज्ञानाचेही असेंच मत दिसते.

“Miracle is the pet child of faith” — *Goethe*

“It is the atmosphere of childlike credulity which predisposes men to require and accept these wonders and miracles as events of ordinary occurrence” — *Lecty*

पहा) पुढे अवाजी पाट्यानें स्वामीं ता० ६ जानेवारी १० स० १७३९
रोनीं एक कतवा लिहून दिल्या तो येणप्रमाणे —

“ दमदोस्ती अवाजीवाजीत राने धावडशी सु ॥ निस्ता सद्दासीन मया
अल्फ मांहाचे बदगीस लिहोन दिव्हा कतवा ऐसा जे — धावडशीचीं मुं
दोन सभात भगन याणें निरदिली आदित सभनाक मागेत त्याप्रमाणें हे
वारितो याजपुढ आमचे निसवन यत्च काही भूतवाभा वाडियान झाली तरी
आपण दिवाणचे गुहेगार असो उ ६ सोनाळ ”

बरीत दोन पत्र मासल्यावरिता दिलीं आदित अशा प्रकारचीं आणगीही
नित्यक पत्रे आदित त्या सर्ववस्तुन भुतामिषींचा लोकभ्रम म्यामीच्या कालत
पुनः अस्तित्वात होता असें दिमनें

भुतामिषाच्या कत्त्याप्रमाण देवात कील लावणें, नयस वरण, रंगरे भोज्या
समजनी म्यामीच्या तिराणीं वसन होत्या, असेंही काही पत्रावरून दिमून येतें
वायजी हरि अनुरक्त नामक एका सम्राट स्वामीचीं धावडशी गावाच्या म्य
वस्थकरिता ठविल परतु पुढ त्यान काही एखादी केत्यावरून त्यात कामावरून
दूर केल, आणि त्याच जागीं अताजी नारायण यात नेमिल तेव्हा अनुरक्ता
वाजपणान त्यावर भुन पातली, व त्याचा नाश करण्याचा उपाय आरमिला
ही गोष्ट म्यामींम कत्त्यावर स्वामींनीं धावडशीचे देवात कील लाविल्या, व
त्याचा पत्ताग पाहण्याकरिता स्वभाजी शिंदे नामनाद विठ्ठे रसायगड घात
तशील दवीत कील लावून पाहण्याबद्दल लिहून पाठविले अणप्रमाणें त्यां
शिंदेबाबरील दवीस काल लावून ता० ५ नित्याद रोमी रामींस पुढील
मजूर लिहिला आहे —

“ वायजी अनुरक्त याजवडील लागमाण अताजी नारायण याजकडे
पठोन त्याचा नाश होतो ते गोष्टीच धावडशीचे देवात खरे जाहलें आहे
परतु तुमी म्याच्याचे देवीस निती लावून काय सांगल व लिहून पाठवणें व
णोन आश केली आणप्रमाणें आझी देउयस जाऊन थीस प्रसाद लाविल्ल
देवीनें सांगितलें की, वायजी अनुरक्त याजवडील लागमाण अताजी नाय
यण याजकडे होऊन नाश होतो ऐसें खरें सांगितल निदिन होय दस्तलीचे

देवीस मागूस पाठविलें आहे. तेवून निवाडा होऊन येईल तेही लिहून पाठ-
मितो. विदित होय.”

द्याप्रमाणेंच ग्रामदेवताच्या कृपेअवकृपेबद्दलही त्या वेळच्या लोकांचे चमत्का-
रिक समज होते असें दिसत. स्वामी देशावर आल्यानंतर श्री परशुराम येथील
देवाच्या पादुका स्वामींनीं रतनळगडाचे हनाळदार संमानी दिशे घाच्या स्वा-
भोन केल्या होत्या. त्याची पूजाअर्चा त्यांनी चालविली. परंतु ती तेथील
ग्रामदेवीस न अवडल्यामुळे त्या देवीने महदरिष्टें पाठविलें. अशाबद्दल एक
मौनेचें पत्र स्वभावानी दिशे घ्यानी ७०९ सवाल रोजीं स्वामींस लिहिलें आहे. त्यात
“श्रीच्या पादुकांची स्वामींच्या आज्ञेप्रमाणें पूजा चालली. छपरपडगास निराळें
देवालय पावोन तेंचें सर्व साहित्य ठेविणें. पूजाअर्चा होऊन अभिषेकन चालले.
हे गोष्ट श्री देवीचे चित्तास न ये सारखे झाली. स्वामी क्षणशील कीं ‘या
मागे लिहिलें नाही, उणेपुंर सच्चा वरीस जात आता लिहितात’ ! तरी हे
गोष्ट आज्ञास वाहीं डाऊड नव्हती. पादुकां उपरपडगावारी मागेन पूजा चालीं
लागली यावरी पत्रा दिवस जाहले. तों आपले भाऊ दिगोरीहून येवीस
आले. सर्गच्या भेटी झाल्या. तेव दिपशीं गणोनी पाठील याचा मुल मुल
पावला. त्यानीं निजपादशमीस पालखी श्यागेन, पादुका आज घागेन,
निशाणदेवील सीमा-उडवनास नेली. व श्रीची पाळखी नेली. आपटेपूजन
होऊन भाडें मारले. त्याच्या कपरा पुका मुलास लागेन तेथेंच मुलु पावला.
ते समशीं आगली क्रिश्च नाश जाहल्या होता तेन्हा श्रीस विती लागेन
पुशिले तेन्हा भार्गवाची पाळखी काढिली याजनिमित्त क्षणोन सांगितलें सव
मिथ्या न करे. याकरिता आलीं गईच वरीत गेलो. तो जवळपास राचोप-
तारी वीज पडिली. हे निमित्त जाहलें. दयाझ जाहली. कोटीस जय ला-
गल...त्यानरी दोनचार महदरिष्टें येऊन पडलीं निडणावरी लोकाम
दुखणी लागली. ऐसा निलेक प्रगर होऊ लागला. तेन्हा सारे भिटून श्री
देवीस प्रसाद लावून पुशिलें. तेन्हां सांगिलें कीं, श्री भार्गवाच्या पादुका
मागेन पूजा होऊन अभिषेकन चालले याजनिमित्त अपकार होतात.” ३० ३०
मनकूर लिहिला आहे. द्याप्रमाणे चिमणांनींय भायान घातही निराळें
पत्र लिहिलें आहे. याचा पुढें स्वामींनीं पत्रा बदोवन केल्या हे समजत नाही.

सामीचे पय सापडले तर बरीच मनोरंजक माहिती झाली सामील करिता येईल.

देवास नमस् करून लोकांची कार्यनिधि करून देण्याचा स्वामीचा प्रमथ मिळूच आहे. त्याबद्दलचे उद्देस स्वामीच्या व पेशव्याच्या पत्रात अनेक आदेश घमईचा नमस् वेदण्याकरिता भुल्लेखरास पुढच्या व काये पाठवून दिल्याचा उद्देस चिमानी आपल्या लेखान ५३-५४ व्या पत्रात आहे. ही सर्व पत्रे पाहिली झणजे स्वामीची आपल्या उपासकदत्तार व लोकांची स्वामीवर, अन्वय रूढ निष्ठा होती एवढे सिद्ध होते.

जर मागितलेली देवभोळेंपणा अथवा लोकप्रमथ ह्याची उदाहरणे सर्व राष्ट्रांच्या इतिहासात दिगून येतात. त्याअर्थां बोलत्याही राष्ट्रांच्या अस्तरुत देशं मध्ये हे प्रकार असायचाचेंच व सामान्य तें महाराष्ट्रामध्येही होते, एवढेच मानिले पाहिजे.

भाग ७ वा.

स्वामींचे निर्याण व उपसंहार.

चवईच्या स्वामीपणें चिमानीआषा व शिंदे होयकरादि प्रमुख मराठे सादारण गुल्ले अगताना, याजीराव पेशवे हे स्वानदेशान आतून, तिकडील राजसीय मनसबे पाहान होतें तो स्वतः, तोदमात्तकलीखान ऊर्फ नादिरआझा ह्याने दिल्लीवर चाल करून तेथील बादशाही गारात केली, व तो दक्षिणेकडे येण्याच्या निचारान आहे, अशी बातमीपणें आली चवईच्या मोहिमेत सगळे मराठे मुख्य गुल्लामुळे व रचोस पैसा नसल्यामुळे, "हिंदुलोकास सकट धोर झाला," असे याजीरावास पाडलें घणून त्यांनी आपले पुढ्य गुरू व माहात्म्यकर्ते श्रीमन् प्रभेद्राज्यामी ह्यास हे सर्व वृत्त निवेदन केले, आणि ह्या महदारी घातून वस वस व्हायें ह्याबद्दल ह्याचा उपदेश निचारिला. स्वामींनी ह्या वेळी याजीरावाम कमें उत्तजन दिलें व कोणता हिदमव सांगितला, हे समजण्यास मार्ग नाही. तथापि, याजीरावांनी ह्या प्रसंगी आपला धीर न सोडता, आपला

सद्गुरुच्या वचनानुसार पूर्ण भरवसा ठेवून, फार हिंमत धरिली, आणि आपल्या शूरपणाच्या वाण्यास सामेल असून वर्तून केल दिंडीकडोळ पेशव्याच्या वकिलाची पत्रे येऊन, तिकडे मोठी राज्यकांति झाली व भयंकर अनर्थ घडले, असे वृत्त कळताच, बानीरावांनी ब्रह्मेदस्वामींस व चिमानीभाषास पत्र पाठविली ब्रह्मेदस्वामींस लिहिलेली पत्रे ४१ व ४२ ह्या लेखांकराखाली सादर करी आहेत तीं अत्यंत मदतीची असून बानीरावांच्या वीर्यशालित्वाची व गुह्यमनीची पूर्ण दर्शक आहेत. एतान् ४२ ग्रामांचे बानीरावांनी स्वामींस लिहिले आहे की, तोदमास्तकुलीखान "दक्षिणप्रातें स्वार होणार आहेत बानउपगी त्यास आपली पोणी गनीम आहे असे नाही आम्ही त्यास व ते आम्हास गनीम आहे" अशात "जो ते तेथून निघाले नाहीत, तो तमाम भराट्या पोना एक होऊन खमेरी पार व्हाव त्यास अंगैक येऊ न द्यावे, असा विचार आहे" ह्या बाबेदार विचारप्रमाण बानीराव पेशव्यांनी चिमानीभाषास चरईची कोहिम त्करार आठोतून मदतीस गम्यावरून पाचारण केलें ह पत्र यणप्रमाण -

“शियासह चिरनीव राजकी आग पासो -

बानीराव बहाळ आशीर्वाद उपरी येथील कुशल ता० उ० निव्हून जाणून आण्णाकडीत कसा लिहीत जाणें पानवर ए० व्यक्तींनी राम याची पत्रा० घोंदो गोविंद याची पत्र आली त्याच्या नव्या काल उ० २३ रोजी क। सोर्गनिभोरें येथील मुकामीहून प्राप्त राजकी रवाना केल्या आहेत पावल्या असतील तसेतर काल सायकाळ मुकागमनवरी, राजकी वावराव मल्हार यांची पत्रे सवाई जयपुराच मुकामीहून आली त्याच्या नव्या काल पेऊन असतल पत्र तुम्हास अवलोक घ्यावी यास्तव पाठविणें आहेत यावरून सविस्तर वर्तमान केलें साराश, अमिरांनी व पानशाहानी नाहिमतीन पजिवी करून घेतली निजामउल्मुल्क याची अनस्था सर्वापेक्षा कनिष्ठ आ (ह) अत पर दुरिर्षित ब्रह्मेदस्व वगळत बारावी याची ऐक्य निवार नाही तमाम अमल बंद करून गडरोह किडें हस्तगत कर पाहिजेत त्यास, कमाविसदरास आम्ही किड्याच्या व अमल बंद करारयाचा मजबूर लिहिला आहे परंतु त्याच्यान कार्य होईल, जेव्हा तुम्ही शाहणा मातबर माणूस, दोन चार हजार पैन,

एक दोन हजार इशम पाठशाल तेव्हा. तेव्हाच गडकोट विट्ठे हम्मगत होतील व अमलही बंद होईल तरी लिहिल्याप्रमाणे मातबर आणि शाह्या माणून पाठविला पाहिजे व पीज, इशम व कारवून व पावा पाठविला पाहिजेत आढी घन्हाणपुराजगट मुकाम वरून खानदेशचा बंदोबस्त करितो तुम्ही घसईचा प्रसंग लाकर उरवून घालारी आले पाहिजे वृल मोंगलाई अम लाचा बंदोबस्त केण पाहिजे स्वात, तुम्ही मानवर पीनेनिती औरंगाबादन बठ बसल्याने, दौगतावाद सरकारचा अमल कुळ बंद होऊन, टका पदरी पडेण या मनसबियापेक्षा अरिसेत्तर दुमरा मनसबा आहे ऐमा अर्थ नाही माठ वागाते एक सरदार पाठवावा लागतो तरी पाठविला पाहिजे तेंपे पीज आहे, स्वात ज जे सरदार व जे जे पीज रिकामी होत जाईल, ते पाठवीन जावे रा० घानुरान मदार मोठ्या सक्कत होणे थीने अरिष्टातून पाडिले सामान्य गोष्ट न जाहली येे प्रस्तुत तोरेहमास्तजुलीन बाजी निक्की आहे परंतु आप्या हिंदूनीं हिमत्र बायल्यास व आपच्या पीजा मानवर केष्याम हिंदूचीच बायशाही होईल, ऐमा प्रसंग दिसतो. (पुदील मजकूर पाळज जाह) ॥

खानरून घा वेजी सरन हिंदुपदपादशाही करण्याचा व जरूर पडल्यास ना दिरगहाही देसी टकर देण्याचा घानीरावाचा सक्कत दिसतो परंतु तेवपर्यंत प्रसंगच आला नाही कारण, नादिरशहाने महमदशहास पुन दिलीच्या तत्तावर बसवून व अपरिमित श्ट वेऊन खदेशास गमन केण महमदशहास घानी

१ माण्डव सादेबानी लेखाक ४१ । ४२ व हे पत्र पाहिले असताने अन दिमने त्यानी "Hindoo and Mussulmans" Says Dajee Rao 'the whole power of the Deccan must assemble, and I shall spread Mahrattas from the Nurbuddah to the Chumbul' खणून बाजीरावाच्या ज्या शब्दांनी अवतरण दिले आहे, ते वरील पत्राच्या शेवटच्या फांलेल्या भागातील पक्षाचा आवेद्युक्त बाय्याचे दोबळ भावांतल असताने असे दिसते या पत्रात शूर बाजीरावाच्या हाताचा शेवटचा मजकूर आहे. परंतु दुर्दैवाने पत्राचा पुदील भाग बहाळ शास्त्रागुळे ने सांपडल्याम लागे नाही।

रावाची पराक्रमशक्ति माहीत असल्यामुळे व त्यांच्याशी गौडीमुलवीने वागण्यावाचून गत्यंतर नसल्यामुळे, त्याने तत्कनशीन झाल्याचे आनंदवृत्त बाजीरावास कळविले; व मराठ्यांचा खेड संपादन करण्याकरिता बांदी बहुमूल्य पोषाक व पूर्वी दिलेल्या इकार्या व जहागिरीची सनदापत्र पाठवून दिली. ती बाजीरावास उ० २४ सफर (ता० २२ मे १० स० १७२९) रोजी खानदेशांत अमनांताच मिळाली. अर्पित्वादझाहाचा असा प्रेमभाव आहे असे पाहताच, बाजीरावाची त्यास राजी राखून व मदत करून, आपले कार्य नम्रपणाने साधून घेण्याचा विचार केला. दिंडीच्या मादशाही तत्ताविषयी शाहु महाराजाची फार पूज्यबुद्धि असल्यामुळे, सर्व मराठे इत्कार्य साधल्यास त्याचा मान ठेवण्यास कधीही मागे पुढे पाहात नसत. ह्या राजकारणासंबंधाने बाजीरावाची चिमानी आपास एक पत्र लिहिले आहे. ते फार वाचनीय आहे.

“आशीर्वाद उपरी “महमदशाहा याची पैदशाही गेली होती; परंतु ईश्वर पैदशाही कांई राखिली. त्यास आपण राजकारण राखून अमीरखुमरा यासारिखे व्हांव. पोरास पीनेस लागेल तें आली पातशाही माल पैदा करून त्यांत घेऊ. उरला पैसा खजाना दाखल न्हावाया पीनेस जागिरा अलाहिदा मागाव्या, आणि सर्वांस मानी करावे, आणि पातशाही बदोस्त करून घ्या. छैकिक मोठा आहे. कैसा खयाल तरी जीणोंद्वार देवाळयाचा के त्यास नवीन लिंगाचे स्थापनेपेक्षा अधिकोत्तर आहे. महमदशाहाचे पातशाहीचा बदोस्त के त्यास छैकिक मोठा आहे. मोहन टाकिल्यास छैकिक नाही. दुसरी मोट, हुजारां चोर पोर खातील; आणि पातशाही मोडल्याचे धेय आपणाकडे. दुमरे, राजशी छुनपति स्वामीही पातशाही ईश्वीत नाहीत. जीणोंद्वार के त्यास मनोष मानीवील ” म्हणून राजशी चावूरा मल्हार याणी लिहिले आहे. दुमरे त्याणी लिहिले आहे जे, “हा विचार चित्तास उत्तम मासेल तरी सुतारकृष्णखान गाडहीसनाबडील येथे कामारून बोलावून आणून, त्यासी दशपेथ्या बदोस्तविर्सी गाडहीसनाही मान्य करावे. आली ते दुसरा पदार्थ नाही. समाधान करू. झपने दशप निर्व्वाहुल होईल. महमदशाहाकडेही राजभरण (राहील). स्वामीस त्याणी डानी धरावे आणि बदोस्त करून घ्या. येरिमी चालगा करू. शायथ्य जैसी आज होईल तैसी वर्तणूक करू.

नादरसा गणा, तेव्हा वट्टवटे वट्टावट्ट वट्टा वट्टा वट्टा दावडासा, उचित नाही " झणून तिहिले आहे याचा विचार काय त्याम तिहून पाटवारा, त तिहिले पादिन जेम असो दीने हे विवेचि "

या पत्रावर दावडा तरीत उ० ४ रवितारुड म्हणजे ता० २१ मे १० स० १७३९ ही आहे यावरून त याच गप्पाच आहे यात शक्य नाही यावर दिडीपतीनी मलेश्या टेंग्याचा निधय करून, व माट्याव खुदाला इकडील राजपारणे उरून, घाजीरा येतो हे निजामाचा सुछा नाभिजम याची खोट मोट्याकरिता दक्षिणवट वट्टा तो त्याच सुपारास घसरचा फारभाग आणून चिमाजीआषाही त्याम येउन मित्राल नंतर उभयपक्षांनी गोनवडीच महिनपर्यंत मोदाररीच्या बागी मोंगलाचा विच्छा पुरवून त्याम जरीत आणण्याचा यत्न केला परंतु तो घडारा तमा वट्टावट्ट न होता मराठा मैयाच वार हात होऊ लागले (लेखांक ५५) तव्हा त्यांनी मोंगलाही तर वटा, व मित्राला तवडा घाल मलेश्या पदरान घेतला या रगरीत घाजीरा यात प्रत्येकाम अगदी न घाल्यामुळे त्याची गरबाची वार ओढाताच हागी झणून त्यांनी सातात्याम किंवा पुण्याम न जाता हिंदुस्थानावर मोर्चा वट्टा विन इतर चिमाजीआषा नाकिरजगाची भर घउन, स्वभागी आम्ब्यान कोकणात गरवट सुरू करी झणून त्याच पारिपत्यार्थ पुण्यात आले, व तेथून बाय्यजी घाजीरावाम बरोबर घउन कोकणात गेले एखाक ५५ व ५६ या दोन पत्रात चिमाजीआषांनी आपल्या हातचाळीचे इत्यून वर्तमान स्वामीत वट्टाविले आहे त्यावरून घाजीराव व चिमाजीआषा यांनी कोकलाही प्रकार आपली हिमन रावू न देता, मोठ्या उमेदीने, यज्ञोपवीतवाच्या उत्तुंग शिखरावर चटण्याचा एकमारता प्रयत्न चालविला होता, अन् दिवून यत्न परंतु त्याच बीर्तितेन विश्वमश्वक काय्यत असण होऊन, त्याने मोठ्या निर्दयपणान या वीरनामर आपला पाश करून, त्यास इहलोकातून उचटून नेले त्यामुळे सर्व महाराष्ट्र इतसागळन बुडून गेले घाजीरावासारता तेजोरवि मावळ्यामुळे महाराष्ट्रात किती हाहाकार झाला असला याचे वर्णन लक्ष्मीने करवत नाही हा पराक्रमशाली योद्धा ता० २८ एप्रिल १० स० १७४० रोजी स्वानदशातीळ रासर गावी मृषु पावला ही बातमी ब्रम्हेंद्र

स्वामींस कळली मान, तों त्याचा हृदयमिठी दुसऱ्याची वज्राने भेदून गेला ! बाजीरावासारखा आज्ञाधारक पट्टशिष्य मृत्युमुक्ती पडल्यामुळे, स्वामीच्या सर्व राजकारणाचे मुख्य सूत्र तुटून गेलें ! त्याच्या उच्च मंगोरवसिद्धीचें तोंड साधन नष्ट झालें ! त्याच्या प्रेमसर्वेस्वाचा मुखाधार नाहीता झाला ! त्याच्या महत्वाकांक्षेच्या जोमदार तरुचे उन्मूलन झाले, आणि त्याच्या परोपवृत्तीचा तेजस्वी दीप मालवला गेला ! त्यामुळे त्याच्या विवेकी व विस्तृत मनाची देखील चमत्कारिक स्थिति व्हावी लागत आश्चर्ये तें काय ! त्यास बाजीरावाच्या मृत्यूचे विपरीत वर्तमानात श्रुत झाल्यानंतर त्यानी बहुत सोच आरंभिला; गोमूत्र प्राशन करण्याचें सोडून दिले, आणि अत्यंत उदासीनता धारण केली. आणखी, चिमाजी आपास लिहिलें की “बाजीरावाला शिष्य गेला. या उपर या मुलत्वातून जावे किंवा प्राण सोडावा, पाप करावे ते लिहिजे.” ह्या हृदयघातक वनास चिमाजी आपानी जें प्रेमळ, करुणरसपूरित व समयोचित उत्तर पाठविलें आहे, तें लेखांक १४१ मध्ये छापलें आहे. चिमाजी आपासारख्या सामान्य जनाने स्वामीसारख्या पूर्ण वैराग्य बाणलेल्या तपस्वी साधूचें सात्वत करण्याचा प्रयत्न करारा, व स्वामींनी त्या योगाने शांत वित्त करावे, ही सर्व प्रेमलीला आहे. श्रुतशिष्याच्या अकृनिम मनीषा असा हा अपूर्व मासला इतर व कवित्वच पहाण्यास सापडेल असे.

बाजीराव मृत्यु पाळल्यानंतर चिमाजी आपा व नानासाहेब हे स्वामींचें चित्त स्वस्थ करून सातत्यास रावदर्शनासाठी गेले. तेंचें छत्रपतींची व त्याची भेट झाली. नंतर रीतीप्रमाणें दरबाराचा धाट होऊन नानासाहेबास प्रधानपदाची वस्रें मिळाली, व चिमाजी आपासही बहुमानाचा पोषाक मिळाला. ह्या प्रसंगी त्यानी स्वामींस लिहिलेली पत्रे उपलब्ध झाली आहेत (लेखांक ५७, १४३, १४४ पहा) त्यावरून स्वामींचे साभिष्य व आशीर्वाद त्यांना कन्याण्वर झाला असेल असे मानण्यास हरकत नाही. पेशवेपदाची वस्रें प्राप्त झाल्यानंतर, उपपत्ता उल्लेखित ध्यावशी मुकामी स्वामीमहाराजांच्या भेटीस गेले. तेंचें श्रुतशिष्याची सप्रेम भेट होऊन जो करुणरसात्मक प्रकार पडला, तो श्रुतानी वर्णन करिता येथे कठिण आहे ! स्वामींचे दर्शन होवाच परंपराची अद्वयते मरून जाऊन त्याच्या नेत्रातून घळघळ अश्रुधारा वाहू लागल्या. स्वामींनी ह्या उभय वीरास रद्दालियन देऊन प्रेमभरानें कुरवाळिले,

व त्याम सर्व सुबहु-साध्या गोष्टी साधून व त्याचा आदरपुरस्सर बहुमान करून त्यांना निरोप दिला नंतर चिमणीआपा व नानासाहेब पुण्यात परत गेले

घाजीराव बारले त्या वेळीं स्वामींचे वय शंभराजवळ जवळ आले होते त्यामुळे वार्षिक्याची जबाबदारी त्यांच्या तेज पुत्र देवान्नर कमीनास्त प्रमाणातून जवळ होत होती तसात त्यांच्या मनावर हा दुस्ताचा भयंकर डोंगर कोसळला, त्यामुळे त्यांच्यावर बराच परिणाम होऊन ते अगदीं कृश झाले ह्याच समयात त्यांचे मुख्य कारमारी चिमणीजी कृष्ण भागवत हे मृत्यु पावले, व पुढे लवकरच चिमणीआपाही कैलासगाली झाले त्यामुळे स्वामींचे मन अधिक अधिक उदासीन होऊन ते राजकीय चळवळीतून अगदीं परगमुक्त झाले १० स० १७४० च्या पुढे स्वामींच्या राजकारणाची पत्र विशेष दृष्टीत पडत नाहीत

घाटाजी घाजीराव व सत्यशिव चिमणी यांनी स्वामींत दुरुस्थानी मानून त्यांच्याशी आपल्या बदिलाप्रमाणे पत्रव्यवहार ठेविला होता परंतु स्वामींचे व त्यांचे घाजीराव यांचा चिमणीआपा यांच्याप्रमाणे मन मिश्रलेले दिल्ले नाही स्वामींच्या कित्येक पत्रांत “घाजीराव व चिमणीआपा आपापसांत निष्कार्णिक वर्तत होते तुम्ही आपासांत प्रत्यक्षां वरिता ” असे उद्गार निघाले आहेत पेशव्यांनी स्वामींच्या दर्शनास भिऊन त्यांची अनेक वेळा आवेई केली आहे तपासि ह्या पुढच्या कारकीर्दीत, स्वामींची ती पूर्वीची उमेद, ते उत्साह, व ती चट्टरच चांगलीसी निदर्शनास येत नाही त्याची कृति स्वामींचे पत्रे अभिज्ञ सौम्य व मित्त झाली, आणि त्यांनी आपले हानिकर्म संपले असे समजून, आपल्या देवस्थानाची व आश्रितजनांची पुढील व्यवस्था करण्याकडे लक्ष घातले स्वामींचे परमनिश्चय शिष्य व मुख्य कारमारी चिमणीजी कृष्ण हे बाराव्यानंतर, त्यांनी शाहुमहाराजास पत्र लिहून, चिमणी जीपांचे पुत्र जगन्नाथपत ह्याचा प्रतिपाल करण्याकडल विनंति केली त्याप्रमाणे शाहुमहाराजांनी त्यास “हा मृत्युलोक मानवाचा भरणमा आहे अस नाही म्हणोन वेगळे उदासीन लिहिले, त्यास आपण ईश्वर, जे करतील ते होईल गाव शिव पैसा मिळविण त्यास धनी कोण! असे बहुप्रकार लिहून आले त्यास, लिहान्याच कारण काय! सुटीच जमनाधारी याचे पुत्रास रक्षण केले तेव्हा तो धनी व आस्थास सर्वांस शुभ, याप्रमाणे आज्ञा जाहली आहे त्यास

माणे जगसाधपन याचे पुत्रपौत्रादि वंशपरंपरा आली व आमचे वंशात जे होतील ते चालवितील यात अंतर होणार नाही (लेखांक ७) " असे ता० ३१ मे १० स० १७४१ रोजी उत्तर पाठविले नंतर पुढे स्वामी कोंकणात गेले तेव्हा त्यांनी जगसाधपत यास पत्र पाठवून असे कळविले की, "चिमणाजीचे पुत्रान् सालग्रहण केले तो तर आझास टाकून गेला हा मृत्यु-लोच आमचा भरवसा आहे असे नाही काय ते आमचे पुत्र व शिष्य तूच आहे येथील राव, शिव, पैसा पुत्रपौत्रादि वंशपरंपरेने स्वर्ण तुम्हास कोणी उपद्रव देणार नाही मजमाग तुमचे झाडू चालतील कोणते गोष्टीचे चिंतन करण जो उपद्रव देईल त्याचा निर्वण होईल, हे समजण " ह्याप्रमाणे स्वा-मींनी जगसाध चिमणाजी व इतर कारवून मळही ह्याची यथायोग्य व्यवस्था केली. न्याचप्रमाणे दासदासी ह्यांचीही व्यवस्था करून त्यांना दाखुमहारा जाची राणी सगुणाबाई हिच्याकडून रानमुदेनिशी अगव पत्रे देवविली स्वामींचा धाट रानदरवारासारखा असल्यामुळे त्याच्या पदरीं सेवकजन व परिचारिका बहुत होत्या त्यापैकी परिचारिकास दिलेले अभयपत्र सगुणाबाई राणीच्या रानमुदेनिशी उपलब्ध झाले आहे ह्यावर ता० २२ जानेवारी १० स० १७४५ ही तारीख आहे हे पत्र मोजेच असल्यामुळे येथे सादर करणे अवश्य आहे

थीचालग्रहण.

"श्रीमंत सौभाग्यादिसपन मानुषी चार्सोहेव याणी, राजधी सरदारानी, पागा निलेदारानी, ठाणेदारानी, निडेदारानी व कमानिसदारानी व पोषीदा

१ हे संपूर्ण पत्र आझास मिळाले आहे परंतु ते रा० राजवाडे ह्यांनी ग्रथ-मालेमध्ये अगोदर छापव्यामुळे आली निराळे छापले नाही (लेखांक २२ ग्रथमाला पहा.) हा पत्रावर रा० राजवाडे ह्यांनी २२ आगष्ट १० स० १७४० कपून जी तारीख दिली आहे ती बरोबर असत नाही. ज्येष्ठ वष ४ दुर्मनि नाम सवसरे ह्याने ता० १३ मे १० स० १७४१ रोजी चिमणाजी कुण्ठा भागवत हे मृत्यु पावले. तदनंतर स्वामी कोंकणात गेले अर्थात् १० स० १७४१ मध्ये जर चिमणाजीपत्र बारले तर ३० स० १७४० मधल्या पत्रात त्याच्या मृत्यूचा उल्लेख येणे दृश्य नाही. तेव्हा ही तारीख नि सशय चुकली असावी

राणी व जमींदारानी व मुखदमारी वर्तमान व भारी महालाविहाय आता
केडी ऐभीने - श्रीमत् परमहंस बारा स्वामी यांच्या मेनेच्या परिचारिका-नाचें
वितपतील -

सेनेच्या बायबा

१ स्वतः	१ येसी
१ रुग्णी	१ गंगी
१ यशोदा	१ सोनी
१ नयारी	१ नरुमी
१ राणी	१ माणवी
१ गोदी	१ जरसी
१ नधी	१ नागी
७	७

एवूण असामी चवदा राजकी परमहंस स्वामींची सारा परीत जाईल स्वामी
राजकी परमहंस स्वामीम विनति वगैरी, आमी आज पावेचें एकनिष्ठ
सेवा केळी अशात, स्वामीपावे आसाम कोणी उपद्रव करील, त्यात स्वा
मीनी आपत आसाम वरून देउन, दिवाणच पत्र वरून घाव, आणि
आसाम कोणाचा उपमर्ग न लागत एमें वरून घावें झणजे आमी स्वामीच्या
समाधीपाशी सेवा वरून राहू द्यगून त्यावरून स्वामीनी मनास आगून आ
सावत वरून दिळ निः —

“श्रीमत् परमहंस भार्गवराज स्वामी याणी - स्वतः सेवेत होती अशात
“हिनला मनमाण कोणी हिचे वस्तुमानी व कोणएक गोष्टीत, सुनरीच्य
“तोल्यापर्यंत, घेई आणि उपद्रव देईल, त्याचा निर्णय होईल त्याचें बरे वई
“होणार नाही आणि माझे समाधीजवळ राहोन शारलोट वरून रहाशील
“तरी मनमाणे माझे पारभारी चान्विनीत त्यात जो कोणी निः प्रमाणे न
“ऐके, त्यानला शपथ अमे त्याच आर्विर तज्जान असे हें आज्ञापत्र दिने
“आहे ”

सदरप्रमाण चवदा असाभ्याम, प्रत्येकीस एक ऐमी चवदा पत्र स्वामीनी
वरून दिळी आणि सादेसात आता केळी वी, येनिपयी हुतुरच पत्र वरून

देणें. त्यावरून मनास आणून राजाची स्वामीच्या सेवेच्या बायका ऐसें जाणून, हे पत्र तुझांस सादर वेलें असे. तरी तुमची वस्तुभाव सुतळीचा तोडा आदिकरून तुझांस जी स्वामींनीं दिली आहे, ती मुवा केळीं असे. तरी वस्तुभाव न नक्त व हरचीन व चतुस्पदें देखील जीं असतील तीं, तुझी पेऊन समाधीपाशीं अगर हरएक जाणां सुखरूप रहायें. तुझास स्वराज्यातील जो कोणी असेल तो उपद्रव करणार नाहीं. तरी तुम्ही यासीं दरम्यान कोणी मुजाहीम न होणें. पाशी स्वामींनीं जे दिले आहे ते नशीत केले असे. ते हुजूरून त्यांच्या मुवा वेलें असे. ते घेण्यास कोणास प्रयोजन नाहीं. जाणिजे. छ० २९ जिल्हेज सु॥ समस आर्वेन मया आलङ्क शके ७१ रत्नाधिनाम सप्ततरे माघ शुद्ध त्रितीये पदा भीमवासरे आज प्रमाण. (मोर्तव)"

ह्या पत्रावरून सेवेच्या दासदासींच्या हितावद्दल देखील स्वामींची दूरदृष्टि व कळकळ होती असे दिसून येतें. असो.

शाहु महाराज व राणी स्वगुणवार्द स्वामी, स्वामींचा वृद्धापकाळ झाला अघून तब अव्यक्त कृश झाली आहे असे पाहून, त्यांना घरदार समाचार मेण्याचा क्रम टेलिला होता. स्वामींच्या परप्रसादाने छत्रपतींच्या गादीचा बोलबाला झाला ही गोष्ट शाहु महाराज केव्हाही निसरले नाहींत ते स्वतः इतके निळासरगी व म्हत्प्रदानुवर्ती होते; तथापि स्वामींचा प्रत्येक शब्द त्यांना शिरसावय असे. सर्व मराठे सरदार छत्रपतींची सक्तेप मुडा पाहून गर्भगर्हित होत असत; परंतु स्वामींची पुण्यश्लोक मिथुनि टथीस बटली कीं, त्यांचा राग धवाभरही टिकत नसे. स्वामींचीही तशीच स्थिति होती. ह्या अन्योन्य भक्तीमुळें त्यांच्या परस्परांच्या निनोदपर लीलाही वेव्हा वेव्हा चालत असत. मनाची नितीही उद्विग्न वृत्ति असली, तरी शाहु महाराज त्यांच्या दर्शनास जात; व तेथील भुक्तिभूत देवांस पाहून हर्षभरित होत असत. स्वामींच्या अंतःकालापूर्वी शाहु महाराज व त्यांची राणी स्वगुणवार्द हे धारवडीस गेले होते. त्यांच्या भेटीचा साधन वृत्तांत व त्यांचे निनोदपर समागम स्वामींच्या वासरीत सविस्तर वर्णिलें आहे. तेव्हा त्यांची पुनरुक्ति करण्याचें येथें कारण नाहीं. ह्या भेटीमध्ये स्वामींमहाराज निरवानिरवीच्या मोठी अभिव बोडू लागले. त्यावरून शाहु महाराजांच्या व राणीच्या मनास चट्टा नघून, त्यांना निघेच चिता उत्पन्न झाली;

व तेव्हापासून त्यांनी त्याच्यावर अधिक नारकाईने रुध्र ठेविले. राणी साणाबाई हिने स्वामींस कृष्णातीरी वार्षिक समाधीस जाऊ नये म्हणून आमहपूर्वक विनंति केली परंतु स्वामी मृत्यूची पर्वा न करणारे असल्यामुळे त्यांनी आपल्या नित्यकर्मांत अंतर पडू दिले नाही.

स्वामीमहाराज हे शके १६६० मोघननाममंत्रासरे द्या वर्षाच्या आठवणमहि न्यात, आपल्या प्रतिवार्षिक निदमाप्रमाणे, श्री कृष्णातीरी समाधीस गेले. रानी-प्रमाणे जगन्नाथपतींनी त्यांच्या समाधीचे सर्व साहित्य करून दिले, व दोन शिपाई समाधिस्थानाच्या रक्षणास ठेवून स्वामींचा निरोप घेतला. स्वामींनी त्यानबरोबर शाडू महाराजास देण्याकरिता काही प्रमाद करून देऊन त्यास निरोप दिला. जगन्नाथपति तेवून परत आल्यानंतर सुमारे आठ दिवस स्वामी एक तामने होते. नंतर नववे दिवशी ते आकस्मिक बाहेर आले व गुंतेतील दर्भामन बाहेर जाणून, कृष्णाद्यान करून, त्यावर येऊन ईश्वरस्मरण करीत बसले. समाधीचा पूर्ण काल न होता स्वामी गुंतेतून बाहेर आले हे पाहताच द्वाररक्षकसम परमाश्रये वाटले. स्वामींनी त्यास जगन्नाथपतीस आणण्याबद्दल आज्ञा केली, आणि आपण दर्भामनानंतर स्वयं मृगासन पसरून, एका शालेच्या पदरी जपाची माळ बांधून, उशाकडे टाकिली, व शालजोडी पाषाण घेऊन श्री रामनामाचा उच्चार करीत निद्रा केली. मृतानून राम राम असे नामस्मरण चालते असमानाच त्याचे प्राण नारायणस्वरूपी मित्राले झकटे धावडशी येथे जगन्नाथपति द्यास स्वामींचा निरोप पोहोचताच ते तातडीने कृष्णातीरी थाऊन आले. ते स्वामीमहाराजांची मूर्ति समाधिस्थानातून बाहेर येऊन निद्रिस्त शालेली त्यांच्या दृष्टीस पडली. तेव्हा त्यांनी दर्शनोत्सुकतेने स्वामींच्या तोडावरिल शालेचा पदर वाढून पाहिला. ते स्वामीमहाराज त्रिसीमूर्त झाले आहेत असे त्यास दिसून आले. मग त्यांच्या डुखास पारावार द्या विचारता ? असिले महाराष्ट्राचा सद्गुरू, सद्गुणाचा मूर्तिमय अवतार, स्वर्ग ज्याचा व स्वर्गर्माचा वेवळ पंचप्राण, दुष्टाचा शासनकर्ता, सुष्टाचा सरक्षक, आणि दीनाचा शत्रू असा सत्पुरुष इहलोकानून वन झाल्यामुळे प्रत्येकाचे हृदय शोकरसान भरून जाईल, मग प्रत्यक्ष पुत्रवत् पालन केलेल्या जगन्नाथपतीची ती काय स्थिति ? स्वामींची निधननाली शाडू महाराजांच्या घाती पड-

ताच ते स्वतः त्या लव्जानभ्यासह कुणातयचीं जाळे व स्वामींचा गतासु देह पाहून अत्यंत शोकाकांत झाले हा हा सणता कुण्हेच्या निर्जन वाळवंटात प्रचंड जनसमुदाय जमला, व स्वामींच्या कलेवरुचें दर्शन घेऊन दंडादंड नेकाशु हाकू लागला त्या वेळचा तो मयमन शोकरस वर्णन करण्यास कोण समर्थ आहे ?

शाहुमहाराजांनी स्वामींचें कलेवर स्वतःच पाहणेंत ठेविले व स्वामर भरजरी चादर घाडून व त्याची सुगंधी द्रव्यांनी पूजा करून मोठ्या समारंभानें ती पालखी धारण्णी यथे जागली तथे स्वामींच्या छानसपुण्या पुण्यभूमीजवळ गती तयार करून त्या कलेवरुचे यथाविधि अत्युत्तमवार केले नंतर महाराजांनी स्वामींच्या सर्व सेवकजनांच यथोचित समाधान करून, आपल्या सरदार लोकांस "महाराज गेले आणि स्वामी आहेत" असं समजोन सर्वांनी दूरपत्र निष्ठा धरून चालान पराक्षिने पहिल्याप्रमाणान सर्वांनीं धावीं त्यात अंतर करील त्यास शरप असं शिवाय पारिपत्य होईल" अशी ताकीद केली नंतर स्वामींच्या समाधीचा व दंडधाराचा उत्कृष्ट पदोपस्त करून महाराज सातत्यास निघून गेले पुढें तरावे दिवशीं त्यांना पुन धारण्णीस घेऊन तेथें श्राद्धपुस्तर्पण करून व सर्व जातींच्या लोकांस प्रसादभोजन देऊन, स्वामींच्या पुण्यतिथीची चांगल्या रीतीन सांगता केली नंतर त्यांनी स्वामींचे वार्षिक उत्सव, दवाचे अभिषेक, नवेद्य, नदादीप, पूर्व व पश्चिम चालून स्वामींचा पूर्वीचा ओळ वायव्य राहावा झालून जगन्नाथ चिमणाजी हास धावडशी सत्यानचे मुख्य कारभारी नमिले, आणि सर्व प्रकाश्ची उत्तम व्यवस्था केली शाहुमहाराजांप्रमाणें त्याची राणी सगुणाबाई हिनेही स्वामींविषयी तशीच भक्ति प्रदर्शित करून स्वामींची प्रतिवार्षिक पुण्यतिथि मोठ्या उत्सवानें चालविली

स्वामीमहाराज समाधिस्थ झाल्यानंतर त्यांच्या समाधिस्थानावर भव्य दवा उभे व भूत त्यांच्या मध्यरीतीचें विरस्मारक करून असा उत्सव शाहु महाराज छानी निचार केला त्याप्रमाण त्यांनी आपले स्थानगी कारभारी विद्यु चिधनाथ हास धावडशीस पाठवून जगन्नाथपुण्या विचारे तेथ प्रसाद देवा उभे व भव्य सभामंडप बांधण्याचा नेत ठरविला. नंतर स्वामींच भुलेश्वर

येथील देवाल्याचे कामातील शिल्पकलाचतुर गौडी संभाजीनार्दक व व्यं
 जानीनार्दक यात आणवून तुमुह्नीवर देवाल्यास प्रारंभ केला. यास महा
 राज व राणीमाहेव यांसार येऊन कारमायावर देवतेत ठेवू लागले व लो
 काचा परामर्श घेऊ लागले. त्यामुळे देवाल्याचे काम उत्कृष्ट रीतीने चालू
 झाले. परंतु दुर्दैवाने मध्यतरीच राणी स्वप्नान्वीत झाली अशाच भावना होऊन
 त्या ता० २५ आगस्ट १० स० १७४८ रोजी मृत्यु पावल्या व महाराजांनी
 प्रभुतीही उदासीन झाली. त्यामुळे हे देवाल्याचे काम त्याच्या डोळ्यादेखून
 पूर्ण झाले नाही. शाहू महाराज ता० १५ डिसेंबर १० स० १७४९ रोजी
 मृत्यु पावले व हे देवालय १० स० १७५८ साली परिपूर्ण झाले. या
 देवाल्यास एकंदर खर्च ११९३५३८॥ रुपये लागल्या. देवाल्याचे काम
 संपूर्ण झाल्यानंतर शकवानी गौडी यात ३४५ रुपयांचे सोऱ्याचे बट्टे व
 ७० रुपयांचा रुप्याचा गज वहीस देण्यात आला, व इतर पाथरवट गौडी बगर
 लोकात १४५५॥ रुपयांची इनाम दिली. हे देवालय फार प्रेक्षणीय झाले
 आहे. या देवाल्याच्या महाद्वाराच्या शिरोभागी शंकराजीनार्दक यांनी
 पुढील लेख कोरून ठेविला आहे —

श्री भार्गवराम.

श्री भार्गवाचा अवतार साचा ॥

ब्रह्मेन्द्रस्वामी बहुता दिसाचा ॥

अवतार त्याचा समाप्त झाला ॥

सचस्वरा जाणही प्रोधनाला ॥ १ ॥

श्रावण शुद्ध नवमी मृगुवार होता ॥

अरुणोदद्द प्राण प्रयाण होता ॥

कृष्णातिरीं मुख्य समाधिस्थानि ॥

बैकुण्ठवास मुनिला बहु लोक मानी ॥ २ ॥

प्रारंभ कामासि तवेचि चाली ॥

पणें समाप्ती सहिताच चाली ॥

१ ही माहिती देवाल्याच्या दिजोबात दाखन अप्पन ती कै० नारोराज
 यशवार यांनी दिली.

शाहू नृपाल भजतो निजपूर्ण भावें ॥
 सर्वत्र लोक भजती बहुपूर्ण भावें ॥ ३ ॥
 तयाचा जगन्नाथ भक्त प्रसील ॥
 समाधि स्थळ बांधिलें हें मुनील ॥
 महा बुद्धिनें बांधिला जो मुशिल्ली ॥
 तया शंकरे बांधिलें आत्मरुपीं ॥ ४ ॥
 शके १६७२ प्रसोदनाम संवत्सरे.

आग्रमाणे स्वामींचे देवालय तयार झाल्यानंतर स्वामींचे उपास्य दैवत श्री
 भार्गवराम याची पाषाणाची मूर्ति घेसवार्दीतील प्रख्यात पारानोर बसंतराम
 याजकाने पुढे येथे तयार करवून बायानी याजीरान घेवने घानी पाठविली.
 व एक बाणपतीची मूर्तिही पाठविली. त्याची स्थापना स्वामींच्या समाधिस्था-
 नासमिध केली आहे. त्यापुढे देवालयास विशेष शोभा येऊन ते शार रम्य
 व हत्तापहर स्थान झाले आहे.

शाहू महाराज न सगुणार्पण पारलानंतर धावडशी स्थापनाचा योग्य अ-
 भिमान व अगत्य घेसव्यानी विशेष साळगल्याचे दिसत नाही. शाहू महा-
 राज हंति, तोंपपंत देवस्थानाचा घाटात काही उंच पडले नाही. स्वामी
 नारायणस्वरूपी झाल्यानंतर त्याच्या पक्षात आंभे वंगरे बेलगाभी सरदार त्या
 मोच्या कोकणातील गागास उपद्रव देऊ लागले. हे वर्तमान महापनास
 कळताच, त्यानीं स्पृहस्तुर आशापत्र पाठवून त्यास सक्त ताकीद केली. हे आज्ञा-
 पत्र येणेप्रमाणे.—

“गानमान्य राजश्री तुझाजी आंभे सररोल यासी
 आज्ञा केली ऐसीजे.—

श्री परमहंस मोर तपस्वी. त्यांचे आपरपक्ष स्वामींस निशेनात्कारे होतें.
 त्यास सापन्न ते शांत जाहले. त्यांचे अभिघ्नन पूर्वीपेक्षा अभिघ्नोत्तर चाल्याने
 हे स्वामींस अगत्य. ते काही सामान्य होते ऐसे नाही. तुमच्या बहिलाची
 निष्ठा मीच्या ठायी बहूत होनी. लाभीही ममता त्याचे ठायीं अहून तुमचे
 ठायीं बहुतसी होती. ऐत अहून या समयी तुमी त्याचा काहीच परामर्ष

वेळ्यात नाही ' हे उचित की काय ' तेंचं श्रीचे अधिष्ठान आहे त्यावर शिव
नट झणून एक ब्राह्मण ठेविला आहे, सगून निदित जाहले हे गोष्ट उचित
न केली तरी परशुरामांनीं श्रीची मिनीय अथ सादत करून वागा, वागशाही
य इमारती केल्या, हे सादत म्हामीस निदित आहे ऐमे अमोन तेंच दुसरा
ब्राह्मण ठेवावा हे कोण नीन ? हे गोष्ट म्हामीस मानत नाही त्यामागे सर्व
सपदा श्रीची जाणून, कौण्णानीक गार श्रीचेकडे सुदामतप्रमाणे चालवायवाची
आज्ञा करून, हल्लीं हें आज्ञापय तुबास सादर केउ असे पेशजीपाणून गार
चालत आले आहेत • विनयशील —

१ मीजे पेटें, तातुळे चिपटूय	१ मीजे आंवटल, तातुजे खेड
१ मीजे नायसी ता॥ सांरडे	१ मीजे डोरले ता॥ पांवस
१ मीजे फाजुमी	१ मीजे माहाडंग
१ मीजे गोडणे, तातुजे रानापुर	

एतुण हे सात गाव पूर्वीपासून चालत आले आहेत त्याप्रमाणे ताकिरी
देऊन चालवण देहाय मनकुरास हवशीपट्टी बंगरे उपसर्ग काहीमात्र लागू
न दजें तुमच्या बडिलाची निष्ठा होती त्याप्रमाणे तुम्ही धरून चालवायवाची
अतर न करजें यासी तकरार कराल हे उचित नाही जाणिजे रवाना
छ० १ माहे सावान, सुदूर सन सीत आंवन मया आळव

(सदस्तुर लेख) “सुदामतप्रमाणे चालतून करार न केलियास उचित न
होय फारिपत्य हुशरहन होईल सुप्र असा ”

हें आज्ञापन वाचलें मणजे द्याह महाराजास स्वाभीच्या पश्चात् देसील त्याच्या
दसस्थानाचे मिनी अगल्य होतें हे चांगल दिवून येतें परंतु हें आल्य पुढें
राहिलें नाही द्याह महाराज निवर्तल्यावर धारदशी मस्थानाचा वस्तू सुप्र
गेत येईनासा झाला त्यामुळे म्हामीच्या वार्षिक पुण्यनिधीच्या खर्चाप्रीत्यर्थ
देसील पेशव्यावरून वाचना करण्याचा प्रसंग येउन ठेवला मस्थानाचे वार-
भारी जगसाथ चिपणाजी याची वेष्टव्याम लिहिलेली एकदोन पत्रे उपस्थ-
वाणी आहेत, त्यावरून द्या झणण्यास पुष्टि येते ती पत्रे येणप्रमाण —

श्री भार्गवराम.

“श्रीमत् राजश्री माऊ स्वामीचे सेवेसी —

विनति सेवक जगन्नाथ चिमणाजी मुकाम धावटशी कृतानेक साष्टांग नमस्कार विनति येथील श्रेम तागार्देत आपाड बहुल पंचमीपर्यंत वर्तमान यथास्थित असे विशेष बहुत दिवस स्वामीकडील पत्र येऊन परामर्श होत नाही ऐंमें नसावे सदैव कृपा करून पत्र सांभाळ करणार स्वामी वडील आ हेत बराच, श्रीची पुण्यतिथी आणमासी शुद्धपक्षा प्रथम दिवसापासून नवमी पर्यंत होत असत ऐशास अग्निपर्यंत श्रीमत् सोभाग्यवती मातुश्री बार्दसाहेब होती, ती सर्व साहित्य करीन होती तो निचार यदा राहिला. या जणउपरी, आपण श्रीचे शिष्य समर्थ आहेत याजउपरी, आपण पुण्यतिथीचे साहित्य उत्तम प्रकार करून महोत्साह सोभित्त करता आम्हास आपण वडील आहेत आशा होईल तेजप्रमाणे वर्तणूक करू स्वामीस शोभे गोष्टीचे अराफ्य आहे ऐत नाही सदगम्ये होऊन येईल सोमानी सेवेसी विनति करील तेजप्रमाणे अनुकूलता करी विनत्ताप शुद्धताप्रमाण उत्तम गळेफास देविला पाहिजे, व वार्षिक एवढाची आशा सातारा प्यावयाची करारी छणजे शुद्धीत पातता होईल बहुत काय लिहाव कृपा करवी ही विनति ”

हे पत्र शाहू महाराजाची राणी स्वशुभाबाई बारल्यानवर लिहिले असावे असे दिसत पानतर शाहू महाराज बारल्यानवर दुसर पत्र लिहिले आहे ते येणप्रमाण —

श्री भार्गवराम.

“श्रीमत् राजश्री माऊ स्वामीचे सेवेसी —

विनति सेवक जगन्नाथ चिमणाजी, कृतानेक साष्टांग नमस्कार विनति येथील कृतल तागार्देत आपाड शुद्ध दसमी पावेतो, स्वामीच कृपेन यथास्थित असे विशेष श्री स्वामीची पुण्यतिथी आणमा शुद्ध नवमीस, प्रतिपदेपासून नवमीपावेतो, कीर्तन व सत्सर्प साप्रदाय पाच वर्षे वार्षिक चालला आज पावेतो पुण्यतिथीत साहित्य राजश्री छत्रमसी स्वामीमहून होत होत वार्षिक टाकिता नवे बराच तो, सामर्थ्य स्वामीस निदिनच आहे श्रीचे सेवेसी येत

तो गडावर मातुशीकडे जाऊन, नानाप्रकारचे खेळ खेळोन, गोसावी याची उभारणी करायिनो गोसावी याशी बसो देऊन आटा चौ दिवशी या स्थळान पाडणिहार, ऐसो वर्तमान तहवीक ऐकिले. तो गोसावी मागे दोन चार महिने होता. त्याने नानाप्रकारच्या उपाधी केल्या. राजधीपर्यंत जाहले. राजद्वारी फजीत पावला हे सारे वर्तमान स्वामींसही निदित आहे. शुद्धना पुण्यान मातुशी होती. ते संपूर्ण राजधी घानीराऊ अमात्य याही घाचा अगलवद धरिला होता. हे वर्तमान स्वामीस वळ्यावर स्वामीने नशेद करून तेथून घालविला तो मागती हा प्रसंग साधून आटा चौ दिवशी या स्थळान मागे ऐसा करार जाहला आहे. तरी तो गोसावी या स्थानास आल्यानंतर, येथे दहा बीस ब्राह्मण, बहुत काली श्रीचे पदरचे, व हनी माणसे शे दोनशे आहेत. यांनी देशाग्न करायो, ऐसा प्रसंग जाहला! आधी लोकीं त्या गोसाव्याचे हाता खाली राहावे ऐसा प्रसंग मागेच राहिला नाही. याने उपरी, स्वामी मायबाप गणगोत. श्री मागे आसाम दुसरे पाप आहेत असा अर्थ नाही. सामिमांनी स्वामी आहेत आधी काय निचार करायो ते आज्ञा करणार थडीळ स्वामी आहेत बहुत काय लिहावे. संवेसी शुन न्हावे ही विज्ञापना."

हे पर गेल्यानंतर पेशव्यांनी पुढे काय व्यवस्था केली ते समजत नाही. तथापि पुढे ह्या गोसाव्याचे नाव कागदपत्रात कोठे दिसत नाही. त्याअर्धी हे प्रकरण कसे तरी निवृत्त असावे असे दिसते.

घानतर वायनी घानीराऊ पेशव्यांनी ६० स० १७५८ साली धावडशी देवस्थानचे हिशेब घेऊन त्याच्या शिल्लकेतून १२७१०॥॥० रुपये धडूथ येथीन शकुनेकराच्या देवालयाला दिले व स्वामींच्या कारखानमटळीत व समाधीच्या रा खास ठीक नेमणुका राहून देऊन एक वेहेटा तयार करून दिला. नंतर पुन भोरले मानसराय पेशवे घानी ६० स० १७६६ साली दुसरा वेहेटा करून दिला. त्याप्रमाणे अद्यापि व्यवस्था चालत आहे. कोकणातील पेटें येथीन परशुराम व भोटणे येथील भार्गवराम ह्या स्वामींच्या देवस्थानात पेशव्यांनी पारच घोडाग केला व ती निरनिराव्या लोकांकडे चालविली. ह्या सर्वांचा पुढील वृत्तात अत्यंत मानगरीचा व वादमत्त असल्यामुळे तो स्वामींच्या पवित्र चरित्रान दाखल करण्याची आमची इच्छा नाही.

धावडशी सत्यानचे वारकरी जगप्राम चिमणाजी हे इ० स० १७८२ मध्ये मृत्यु पावले. नंतर त्यांच्या सरळ वंशनावडे हे सत्यान चालले आहे. सामंतचे बुद्धिवाटदार गंगाधर भिरगजी भागवत हे आहेत. सत्यानामप्यें स्वामींच्या सर्व कारकूनमदळीचे वंशज अवापि व्यापापल्या कुत्तींचा उपभोग घेत आहेत. त्या सर्गींचा योग्य रीतीने परामर्ष घेऊन व स्वामींची योग्यता व वर्तुलक्षति सदैव लक्षात ठेवून, त्यांचा कीर्तिपोष सर्व महाराष्ट्राने यावधद्विद्यानरो वर्जित राहिले असो वर्तन ठेवणे त्यांचे आहे. इतके समजून व स्वामींच्या समार्थीत अनन्य भावे प्रणाम करून हा चरित्रग्रंथ येथे समाप्त करितों.

श्री
महापुरुष
ब्रह्मोद्वस्वामी धावडशीकर

यांचा पत्रव्यवहार.

स्वामींस आलेलीं पत्रें.

शाहूमहाराज.

[लेखांक १]

श्री.

श्रीसकल तीर्थस्वरूप श्रीमत् परमहंस श्रीस्वामींचे सेवेसी:—

अपत्यरामान शादुजी राजे कृतानेक दयवत् विनति. येथील कुशल स्वामींचे कृपाकटाक्षें यथास्थित असे विशेष. स्वामींनीं सदय होऊन आशीर्वादपत्र पाठविलें. प्रविष्ट होऊन अश्वत्थः अभिषाय विदित जाला. बीरमाडे, अनेवाटी, धावडशी, येथें यायाजी शिवदेव व रामजी यमाजी शिवदेव व भवानी शंकर हे वेढविगारांचा उपद्रव अ-

१ बीरमाडे, अनेवाटी व धावडशी ही गावें सातान्वारजवळ पांच सहा मै-
लाचे अंतरावर असून स्वामींच्या देवस्थानाजवळें इनाम चालत आहेत. मराठी राज्याचे येथी धावडशी हें परची तर्फांवाली मोठ्ठ असे बीरमाडे वारें हजेरी मध्ये असे, व अनेवाटी प्रांत व्याघ्रगट तर्फे कुडाळ असे मोठ्ठ असे ह्या निन्ही ठिकाणी स्वामींच्या वेढची काही रमणें आहेत धावडशी येथें स्वामींची समाधि व भार्गवरामाचें देवालय फार प्रसिद्ध आहे. येथेच स्वामींनीं जेवण घाताकून आत्मानंतर प्रथम बाध केली

२ धमाजी शिवदेव कुलवलीक असणेव.

निवार करितात. ऐसीथास कोकणप्रांत त्यांग करून येथें आलों. येथें हे उपद्रव करितात. त्यामुळे आपलें राहणें होत नाहीं सणून चिंतांत उदासीनता आणून विशेष खेद घेता; त्यावरून राजश्री यमाजी गि-
यदेव व भवानी शंकर यांस स्वमुखें स्वयं आज्ञा करणें ते घेली. या-
उपरी त्याकडून काहीं उपसर्ग होणार नाही. स्वामींनीं चित्त स्वस्थ करावें, उदासीनता सर्वथा न आणावी. स्वामीपेक्षां दुसरे अधिकोत्तर आहे असें नाहीं. स्वामी देवालयें, वापी, कूप, तटाके झाडझडोरा छ-
वितात हे कीर्ति अक्षय करीजेती. यापेक्षां उत्तम काय आहे ? आह्वास ह्या गोष्टीचा बहुतशा संतोष आहे. स्वामींनीं अननासें व केवढ्याचे रोप पाठविले तेही पावले. बरकड विचार लिहिला तर जें होणें तें स्वामींभ्यां आशीर्वादप्रतापें होईल. ते गोष्टीचें अगाप आहे असे नार्ह. सेवेसी श्रुत होय हे विशासना.

[लेखांक १]

थी.

थी सगळ तीर्थस्वरूप थी परमहंस थी स्वामीचे सेवेसी:—

अपत्ये शाहूजी राजे कृतानेक दडवत विरति. येथील कुशल वैशाख शुद्ध द्वितीया सौम्यवासर स्वामींच्या आशीर्वादे यथास्थित असे विशेष. स्वामींनीं आशीर्वादपत्र घेविलें तेथें आज्ञा जे, थीस आपण धारादख कुलवाव कुलवानु गाव इनाम दिल्ले असतां राजश्री प्रतिनिधि चव्हाण.

१ कोकणप्रांत त्यांग करून स्वामीमहाराज देसी सन खमस अशरीनात आले असे कान्हेनिहाससुप्रहानील ज्ञानेंद्र स्वामींच्या चरित्रात लिहिले आहे त्या वरून हें पत्र ६. स. १७२४-२५ च्या सुमाराचें असावें असें दिसतें.

२ स्वामीस शोकोपकारार्थ देवालयें, विहिरी, तलाव बांधण्याचा व फुलझाडे व फळझाडे यांचे बाग करण्याचा फार नाद असे.

३ चव्हाणपट्टी ही चव्हाणी चव्हाणाचें बसविली होती. उदासी चव्हाण हा अश्वीचा राहणारा असून रामचंद्रपते अमात्य यांच्या हाताखाली वाढला होता

पट्टी रुपये तीनसे साठ घेतले, आणीत इनामपट्टी वाठसे रुपये घेणार झणून लिहिलें. ऐसीयास पहिले चव्हाणपट्टीचा पैका घेतला तो स्वामींस विदित झाला नाहीं. विदित होतें झणजे मना केले असतें. हल्लीं इनामपट्टीचा ऐवज न प्यावयाची आज्ञा करून मना केले असे. श्रीस गाव दिल्लें असता दुसरा उपसर्ग लागेल असे काय आहे ! कित्येक वृत्त वेदमूर्ति राजश्री सदाशिवभटवर्धनी सेवेसी निवेदितील त्यावरून विदित होईल. सेवेसी श्रुत होय सेवेस विनति.

[लेखांक ३]

श्री.

श्री सफल तीर्थरूप श्रीमत्परमहंस श्री स्वामींचे सेवेसी:-

अपत्यसमान शाहुजी राजे कृतानेक दंडवत विनति. येथील कुशल पौष वद्य ५ भोमवासरे स्वामींचे आशीर्वादें यथास्थित असे विज्ञेय. स्वामींनीं आशीर्वादपत्र पाठविलें. पावून हेतुमार्थ अवगत जाइला. तेथें आज्ञा जे, मौजे वीरमाढीकर पाटील हरामजादगी करितात, मसाला दोनशें रुपये भाफ घेता तीं पत्रे मागतात, कमाविसदार नको झणतात, ऐशास तो गाव घेऊन दुसरा गाव घाया छपोन, तर स्वामींस गाव दत्त करून दिव्हा तो माघारा घेणें ऐसे होईल कीं काय ! गावकरी पाटील हरामजादगी करितात त्यास आपण कळेल त्याप्रमाणें तमी

तो पुढे पार प्रसन्न होऊन स्थाने वरीलशिरान्याची गडी पावीज घेती भाणि त्या प्रातामध्ये पार दगा माटला स्वार्थे सामर्थ्य विशेष जाणून शाहू महाराजांनी त्यावरचेवर तह केला व त्यास शिराळे व वराड येथील चौघांचे हक्क दिले तथापि स्थाने आपली पुढाई तडीच चालवून गावोगावीं चव्हाणवैभार घेण्याचा सपाटा चालविला त्यास कोल्हापुरच्या सभानीरागाचें सहाय्य होतें, इ० स० १७२९ मध्ये शाहूने प्रतिनिधींस स्थानवर पाठवून त्याचा व सभानीचा अगदीं पराभव केला उगानी चव्हाणानें श्री चव्हाणपट्टी बसविली होती ती पुढे काहीं दिवस चालली असावी असें दिसते.

आहेत. यांत चित्तास येईल तो मान्य वेळा पाहिजे. राजश्री राघोराम
यानरावरी पाठविले आहेत. विदित होय.

‘घोडे चार पाठविले आहेत. चित्तास येईल तो घेणें ही विनंति.’

[लेखांक ७]

श्री.

श्रीसकलतीर्थरूप राजश्री श्रीमत् परमहंस स्वामींचे सेवेसी.

अपत्यसमान शाहुजी राजे श्रुतानेक दंडवत विभूति. येथील कुशल
पालून शुद्ध तृतीया सौम्यवासर स्वामींचे आशीर्वादे यथास्थित असो
विशेष. स्वामींनीं आशीर्वादपत्र प्रीदिलें (प्रेषिलें!) तेथें आगा जे,
श्रीनें जे बदविलें त्यास संदेह आहे असें नाहीं. पत्र पत्रिकार्थ जाणून
जतन करून ठेवणें क्षणून त्यावरून स्वामींनीं आशीर्वादप्रसाद दिना,
त्यास संदेह चित्तात आणजेतो असें नाहीं. सूचनार्थ विनंति लिहिली
होती. त्यास निर्वाहरूप पत्रिकाच आशा प्रमाण, संग्रहीं ठेविली असे.
विदित होय. श्रीपदप्रसाद पाठविला तो पावला. सेवेसी विनंति.

[लेखांक ८]

श्री.

श्रीसकलतीर्थरूप श्रीमत् परमहंस श्रीस्वामींचे सेवेसी:—

अपत्यसमान शाहुजीराजे श्रुतानेक दंडवत विभूति. येथील कुशल
भाद्रपद शुद्ध तृतीया, सौम्यवार स्वामींचे आशीर्वादे यथास्थित असो
विशेष. संप्रत स्वामींचे आशीर्वादपत्र येऊन परामृप होत नाहीं
याकरिता चित्त बाधेपित असे. तरि सर्वदा आशीर्वादपत्र पाठवून
चित्त सानदित वेलें पाहिजे हे विनंति.

१. लेखांक ७ व ८ हीं दोन पत्रे काव्येतिहाससंग्रहांतील “पत्रे चारी बरीं”
मध्ये प्रसिद्ध झाली आहेत.

छत्रपतींच्या राण्यां.

श्री.

[लेखांक ९]

तीर्थस्वरूप श्री परमहंस स्वामींचे सेवेसी:—

अपत्ये सौभाग्यादिसपन्न सखवारवाई दडयत विनति उपरी येथील कुशल स्वकीय लेखन करीत गेलें पाहिजे. यानंतर स्वामींनीं आशीर्वादपत्र पाठविलें तें पावले. श्रीचा प्रसाद पाठविला तो पावला. रुपये पाठवून दिले पाहिजेत झणून लिहिलें, तर आपणासीं करार केला त्यास अंतर होणार नाही. ऐवज करून पाठविले जाईल. इंग्रेज बंद करावयास आपण ममईस जावें कीं काय? आता जाळी तर जाऊ झणून लिहिलें तर केवळ आपण जावे असा अर्थ नाही. परंतु कार्य होय ऐसा विचार करावा. आणि खेणेंकडून इंग्रेज बंद होऊन शास-
त्वास मदत न करी, आपणास सख्त राखी, तें करावें. हें कार्य जाळि-

१ छत्रपति शाहू महाराजास एकरुप छत्राच्या शिवा चार होत्या, व राख पक्ष होती त्याची पादशाही लष्करात दोन लग्नें झालीं. रस्तुमराव जाधव याची कन्या अशिकावार्द, व शिंदे यांची कन्या सावित्रीबाई. दुसऱ्या लग्नात विश्वनाथ भट्टराज एव ही शिंदे यांनी महाराजास अर्पण दिली, ती त्यांनी राख म्हणून ठेविली होती परंतु ती पार पवित्र व सदाचरणी वाच्य असल्यामुळे शाहू महाराजाची निजवर पार पीति होती महाराज दक्षिणेन आल्यानंतर त्यांनी कुवरीबाई शिंदे यांची कन्या सखारबाई व मोहिते यांची कन्या सयुष्माबाई या दोन शिवावरोवर लग्नें केला. यापैकी सखारबाई, सयुष्माबाई व निम्बाई यांची स्वामीवर पारन भक्ति होती हे त्यांच्या पत्रव्यवहारावरून दिसून येईल.

२ जनिव्याच्या शिंदेनीं व मराठ्यांचे युद्ध चालले असता इंग्रजांनी शिंदेस न मिळता मराठ्यास साथ करावें व राज्यविषय स्वामींनी इंग्रजांकडे प्रयत्न करावा अशाविषयी हें पत्र आहे. झालेला इंग्रजांकडेही स्वामींचे त्या वेळी भोवण होतें असें दिसतें, व छत्रपतींच्या राण्या राखकरणातून लक्ष्य पुरवीत होता हेही स्पष्ट होतें.

याची आपलें स्मरण आहे. याकरिता अंतर्गत न करणें. स्वामी प्रति विशेष काय लिहिणें. वृषा निरंतर असो दिने दे विनति.

[लेखांक १०]

श्री.

तीर्थस्वरूप श्रीमत परमहंस स्वामी स्वामीचे संवेष्टीः—

अपणें सोमाग्यादिउपग्र सप्तवार्यादेन दडवत विनति उपरी येथील दुयल जाणून स्वकार्य लिहित गेलें पाहिजे. विनतेप—आम पत्र पाठविणें त प्रविष्ट होऊन लेखनाभिप्राय भरण जाहला. तेंच आता जे धामणी व सोनगाव ता० खेड प्राणवल्ली प्रात गजापुर वा गावाच्या सनदा पाठवून देणें. तर आपलें मागें पत्र आलें त्यात मनूर लिहिला होता जे इयजाची व आपली मैत्री आहे. ऐसीपासी प्रस्तुत राजधी स्वामींनीं आता वेडी, त्यावरून राजधी मुठाजी आंमि अजत वेडीस वेडा पावून वेष्टले आहेत. तर मैत्रीरीमुळे इयजास सागून शा-मलाची मदत न करीत तो अथ वेला पाहिजे, म्हणजे गाव लिहित्या प्रमाणें स्वामीकडे येतील. स्वयाचा मजूर लिहिला तरा राजधी स्वा-मीची प्रकृति बरी झाल्या उपरांतिक रुपये मागून घेऊन स्वामीचे पाठ-विले जातील. रजर्चा मजूर लिहिला तर प्रस्तुत जामदारसान्यात शाल नाही, शाल मेळवून आणेप्रमाणें रजर् पाठविडी जाईल. आणें अतर होणार नाही. बहुत काय लिहिणें दे विनति.

पौ स १७ उपर सन संमस.

१ आ पत्रात स्वामीची व इयजाची मैत्री होनी असा स्पष्ट उल्लेख आहे

२ पैवली म्हणजे राखत तारीख १७ उपर सन संमस ही आहे आ-वरून ता० ८ जुलै सन १८३४ ही तारीख असावी अजतवेळ तर केव्हास-उल्लेख पुढील पत्री आहे त्यावरून त्या पूर्वीचे हें पत्र आहे

[लेखांक ११]

श्री.

तीर्थस्वरूप राजश्री परमहंस स्वामी स्वामीचे सेवेसी:—

अपत्यें सौभाग्यादिसंपन्न सखवारवाईसाहेब दंडवत विनंति उपरी येथील कुशल जाणोन स्वकीय कुशल लेखन करीत असलें पाहिजे. यानंतर येथील वर्तमान तर अंजीरे अंजनवेली येथें मोर्चेबंदी करून जेर केली आणि माघ शुद्ध द्वितीया बुधवारी किंवा फत्ते केला. दोनवीनसो माणूस शामलाकडील ठार झाले. व आपणाकडीलही थोडी बहुत भाणसे थोडी ठार झाली. ईश्वरें कार्य सिद्धीस नेले, हे संतोषाचे वर्तमान स्वामींस कळावे यास्तव लिहिलें आहे. बहुत काम लिहिणें हे विनंति.

[लेखांक १२]

श्री.

तीर्थस्वरूप श्री परमहंस स्वामीचे सेवेसी:—

अपत्यसमान सौभाग्यादिसंपन्न सखवारवाई व सौ० सगुणावाई दंडवत विनंति उपरी येथील कुशल जाणून स्वकीय कुशल लेखन करीत गेलें पाहिजे. यानंतर स्वामींनीं आशीर्वादपत्र पाठविलें तें प्रविष्ट जालें. लिहिलें फी चिरंजीव राजश्री फत्तेसिंगदादा याचे नेदीस गेलो होतो. भेट जाली. बहुत उन्मान करून पूजा केली. हत्ती घोडे पालणीत बैसऊन आरा दिसी. सोमयारी धावडसीस आलो, व चिमणाजीपतदादा यास देवाला जाली. त्याच्या चिरंजीवाचा परामर्ष करवा वणोन लिहिलें. पेशास चिरंजी-

१ माघ शुद्ध द्वितीया बुधवार म्हणजे ता० १५ जानेवारी इ. स. १७३५.

२ फत्तेसिंगदादा.—फत्तेसिंग भोसले अहलभोस्कर.

३ चिमणाजीपतदादा —चिमणाजी कुण्ठा भागवन. स्वामींचे परमविश्वाम्नि शिष्य व मुख्य वारवून हे इ. स. १७४१ मध्ये मृत्यु पावले. त्यावरून हे पत्र त्या सालचे असावें.

वाचे भेटीस गेला, उत्तम केले. त्यांनीं स्वामींची पूजा सन्मानेकडून केली. यावरून चित्तास बहुत आनंद चाला. तुझा महापुरुषाची पूजा न करीत तर कोणाची करतील ! चिमणाजीपताचें वर्तमान तर देवी गतीस इलाज आहे ऐसें नाही ! त्याच्या चिरजीवाचे परामर्शास अंतर होणार नाही. बरकड सत्तानट्टीचा मजकूर लिहिला तर आपली निष्ठा स्वामींच्या पायासी दृढतर, आणि आपली कृपा आमचे टापी, ते अन्यथा होईल ऐसें नाही, आपले आशीर्वादकडून फलात्कारही होईल. प्रसाद श्रीफल दोन, साखरपुडा एक पाठविला तो पावला. अत्यादरे मस्तकी बघून स्वीकार केला. निरंतर आशीर्वादपत्री साभाळ घेला पाहिजे. बहुत काम लिहिणें कृपा निरंतर असो दिजे. हे विनंति.

[छेत्ताक १३]

श्री.

भीमव तीर्थस्वरूप परमहंस शारा स्वामींचे सेवेसी—

अपत्ये सौभाग्यादि संपन्न सगुणावाई चरणाधरी मस्तक ठेवून दृढव्रत प्रणाम विनंति उपरी येथील कुशल माप बहुत नवमी पावेतो स्वामींचे आशीर्वादें धैर्य जाणोन स्वकीय कुशल लेखन करीत असलें पाहिजे. विशेष स्वामींनीं आमची शपथ क्रिया घेऊन जे आशा घेली त्या शपथेप्रमाणें आज रागादयत आपणाबघडून कारी अंतर पडो दिव्ह नाही. त्याकडून जे अंतर पडावयाचें तें पडत गेलें. परंतु काहीं स्वामींच्या आशेप्रमाणें अंतर पडो दिलें नाही. याउपरी आह्मी केव्हा शपथाप्रमाणें उतराई जालो. उपरी आमची क्रिया सुटली. आह्मास मोकळीक करून उत्तर पाठविलें पाहिजे. हें पत्र एकातीं वाचून आह्मांचे चित्तांतच मोट असो घावी. कागद पाडून टाकिल्या पाहिजे. बहुत काम लिहिणें हे विनंति.

[लेखांक १४]

श्री.

तीर्थस्वरूप श्री परमहंस स्वामींचे सेवेसी:—

अपत्ये सौभाग्यादिसंपन्न दिव्यार्द्र साष्टांग दंडवत विनति उपरी येथील कुशल जाणून स्वकीय लिहिलें पाहिजे. विशेष स्वामींनीं आशीर्वादपत्र पाठविलें तें प्रविष्ट होऊन अक्षरशः भुत झालें. कितेक दृष्टांत देऊन लिहिलें तर हे गोष्टी यथार्थच आहे. आह्वास स्वामी-पेक्षा अधिकोत्तर काय आहे? राजश्री द्वाजीराव पंडित प्रधान यांचे मातुश्रींनीं आह्वास सोयलें दिलें तें स्वामींकारणें राजश्री येसाजी मद्दादेच कारकून जामदारखाना याजवरोररी पाठविलें आहे. येऊन पावल्याचें उत्तर पाठविणे. माटेचें बीज व पोचल्याचें बीज पाठविलें, तें प्रविष्ट जालें, जाण्विजे. बहुत वाय लिहिणें कृपा निरंतर असा दिजे हे विनति.

हे॥ अपत्ये वसवतराव दंडवत विनति लिहिली परिसीजे. लोम असो दिजे हे विनति.

[लेखांक १५]

श्री.

तीर्थस्वरूप राजश्री परमहंस बाबा स्वामींचे सेवेसी:—

विनती अपत्यसमान सौभाग्यादिसंपन्न सगुणगार्द्र दंडवत विनति येथील कुशल तां छ २० रजस पावेतो स्वामींच्या आशीर्वादेकरून यथास्थित जाणून स्वकीय लेखन करावयासी आशा केली पाहिजे. विशेष, मौजे रिळे तां० शिराळेदा गाव राजश्री येसाजी भोंसळे यांनीं श्रीकडे दरोरस्त दिल्ला आहे, तेथें छरदेचमुप्ती व साहोना याचा उपद्रव होता तो दूर करणें दणून आशा केली. तरी स्वामींनीं एक माणूस तेथे ठेवून याचकडून रोखे येतील ते माघारे टाकावे. तेथून त्याचा बोमाय आला दणजे त्यास आशा करणें ते केली जाईल. ये गोष्टीचें काहीं अगाध आहे असे नाहीं. बहुत काय लिहिणें हे विनति.

[लेखांक १६]

धी.

धीमत् परमहंस राजश्री वावा स्वामीचे सेवेसी.—

सौभाग्यादिसपन्न मातुश्री सौंदर्यादेव दहबत्त प्रणाम विनति उपरी येथील कुशल जाणून स्वकीय लेखन केलें पाहिजे विशेष, आपण श्रावण शुद्ध चतुर्थीस समाधीस येवला, त्यास कोणे दिवशीं उठणार तें लिहिलें पाहिजे. आमचे शरीरीं आपण येथे आलें होतें ते समयी आरोग्य नव्हतें तेंसं इत्तीं जाहलें आहे. आपले आशीर्वादेवरून आरोग्य होईल. चिंता न करणें. आपण कोणे दिवशीं कोणी वेळेस समाधीतून राहें येणार तो दिवस लेहून पाठवावयास आशा वेळी पाहिजे. जो दिवस नेमला असे ते दिवशीं पालवी पाठविली जाईल. पालवी पाठवून धावडशीस मळोस पाविली जाईल. बहुत काय लिहिणें हे विनति.

कोल्हापुरकर तारावाई व संभाजी.

[लेखांक १७]

धी

धीमत् हरिमक्षिपरायण राजमान्य राजश्री स्वामी बडिलाचे सेवेसी —
मति धीमन्, मातुश्री सौंदर्यादेव क्षेम उपरी बडिलाकडील बहुत दिवस खर खर फळों येत नाही तरी पडिलीं ऐसें न करावें आझा फडील वर्तमान तरी बडिलास परस्परें विदित जाहलेंच असेल. परंतु

१ शारसादेव —राणी सखवारवारें विवा संगुणारारें हापेंवी द्य असावी
२ स्वामी समाधीस वसले म्हणजे समाधि समाप्त होवपर्यंत स्वाची बोणाची भेट होत नसने समाधि समाप्त झाली म्हणजे स्वास समारंभेवरून पालवीन वसवून धावडशीच्या मळाल नेत असत ही पालवी सानारच्या महाराजावडून पाव असे

३ तारावाई —राजराजाजी बाबको व कोल्हापूर सरधानची मूळस्थापना करणारी शुभमिद तारावाई (व स १७००-२ स १७६१) दिचीही स्वामीवर भक्ति अमूल निचा स्वामीची वषम्पवहार होता असें दित्तें

वडिलांस आमचे वर्तमान निवेदित व्हायें. याबद्दल मुजरत आप्पाजी कृष्ण व हुजरे ऐसे पाठविले आदेत. हे वडिलांस स्वमुखें निवेदन करतील. तीं आमचे मुखर्ची वचने ऐसीं जाणोन, वडिलीं सविस्तर चित्तात आणोन, आपले मनीं गोष्ट ठेविली पाहिजे. जो धंदा एक दोन वेळा वेला, परंतु ती गोष्टी साधोन आली नाही. तेंही विदित जाहलेंच असेल. बरें, क्षोणार तें समयी होईल. आपला आशीर्वाद महाफी आहे तो काही आपणार कोणे गोष्टीची चिंता आहे असें नाही. प्रस्तुत सार्चांची प्रतिकूलता नाही तरी वडिलीं सार्चांची पोची वेगमी व सकला दची पासोडी एक व धारीक लाव रुद नैसायद्याचे दोळे दोन ऐसे देऊन मशारनिव्हेयी रवानगी करून सत्वर पाठविले पाहिजे. विगर वडिलांचे प्राप्तादिक वचनावाचून आपलें काही बरें होतें ऐसें काही नाही. आपले चित्तात गोष्टी ठेविली पाहिजे. इतक्या उपरी वडिलार्थ्या चित्तास येईल तें केलें पाहिजे. आजिपावेतो वडिलांस संकट पासलें नव्हतें. बहुत लिहिणें तरी आपण वडील सुख असा.

[श्लोकां १८]

श्री.

श्रीमंत परमहंस परिव्राजक धर्मविराजमान एकनेमप्राणायामप्रत्याहा रादिअष्टांगयोगविदिसंपन्न भार्गवराम परमहंस स्वामीचरणारविदाप्रतिः—

अस्त्ये सभाजी राजे ददवत प्रणाम विज्ञापना अत्रत्य कुशल माय शुद्ध दिपीया मोमवासपर्यंत स्वामीचे कृपावलोकनेकडून समस्त कुशल असे. स्वामींनीं पूर्ण वृषेकडून सर्वदा आशीर्वादपत्र मेणून परामर्श करीत गेले पाहिजे. विशेष मोजे मुदवे ताा हवेटी पुणें येथील पाटीलकी पुरातन गायकवाड यांची, त्याप्रमाणें दाही चालत आदे व राजश्री यशवतराव गायकवाड येथें सेवाही करितात. ऐसीयास

१ सभाजी राजे—श्लोकां १८ वरवीं १ स. १७१२ पावून इ. स. १७६० पर्यंत

प्रसुत गायकवाड याणी विदित केलें की स्वामीपासी सोनजी लोणकर जाऊन ह्याल जाहला आहे. “आपण मौजे मुटवेचे पाटील. आपला उच्छेद गायकवाड याणी करून वतन अनुभवितात. स्वामींनी आपले विसीं राजश्री बाजीराव प्रधान यास सांगून त्याचे हातीं देऊन आपले स्थापना वतनावरा करावी” हणून निवेदन केलें तें स्वामींस प्रमाण वाटलें. स्वामींची स्वाभाविक चिंता की जे पिनती करतील त्याचें साहित्य करावें. त्याअर्थी त्याचेविसीं राजश्री बाजीराव यास सांगोन हातां दिल्लें. ऐशास त्याचा कजिया वतनदारीचा पूर्वोत्तर स्वामींस न कळला. त्या लोणकरी याच्या सामण्यावरून स्वामींनीं छानित्य केलें. तरी लोणकर पुरातन कुणरी गायकवाड याच्या आज्ञाना गार्वीं आणून ठेविला. यास रुपपाचें शेत व घर देऊन दिवाणचा बदलून करून रद्द हणून ठेविला. त्याप्रमाणें चालत असता कितीक दिवसांनीं लोणकर आपली पाटिलकी हणून कजिया करू लागला आणि राजश्री बाजीराव प्रधान यापासी जाऊन ह्याल झाला. तेव्हा गायकवाडही बाजीरावाकडे जाऊन आपली पाटिलकी लोणकर आपला ठेवणार्दित कुणरी आहे, सर्वांचे म्हाही साक्षीनें रास म्याय कर, हणून बोलिले. त्यावरून बाजीराव याणीं प्रात मजबूरचे देशमुख देशपांडे व गायकवाडचे पाटिल वतनदार जमा करून त्यास येविशींचा इरएक निवाडा करावयास हागितलें. त्यांनीं गायकवाड व लोणकर याचे पूर्वोत्तर मनास आणून व गायकवाड याचे पूर्विल मजजर कागदपत्र पाहून निवाडा करिता गायकवाडची पाटीलकी खरी. याणीं लोणकरास शेत व घर देऊन कुणरी ठेविला त्यास संभव नाहीं ऐसें जाहलें. त्याप्रमाणें बाजीराव प्रधान याणींही खरेंछुरें ऐसें मनास आणून गायकवाडास पाटीलकीचीं पत्रें दिल्लीं. गोताचा मजजर दिव्हा, दिवाणाचीं पत्रें दिल्लीं. पाटीलकी गायकवाड अनुभवितात. हे पृथ स्वामींस विदित नव्हतें, ऐसें असोन

लोककरांने आपणाजवळ प्रसंग केला. त्यावरून त्याची निर्वाण आपण वाजीरायास केली तरी त्याचा विचार या प्रकारचा आहे, पाटीलकी गायकवाड याचीच सरी आहे. यशवतराव गायकवाड येथे सेवा करित आहेत आणि ज्यापेक्षा हे पत्र लिहिजे असे तरी लोकवराचे सांगण्यावरून अन्यथा गोष्टी आपण चित्ताला न आणावी, त्यास निराकरण करून सांगोन, तो फिरोज गायकवाड याचे पाटीलकीची चर्चा न करी ऐसे करावे. व वाजीराय प्रधान यासही सांगोन पूर्वी त्याणी निवडले आहे त्याप्रमाणे लोककरांस देवून वर्तवीत ऐसे करणे, सर्व न्यायनीत आपण जाणत असता आमी सपरीले आपणास त्याहावेसे काय आहे ? बहुत लिहिणें तरी आपण मुज आहेती. हे विनंति.

पेशवे.

बाळाजी विश्वनाथ पेशवे.

[लेखांक १९]

श्री.

श्रीमत परमहंस भृगुनदनस्वरूप स्वामींचे सेवेसी.—

घरणराज बाळाजी विश्वनाथ कृतानेक नमस्कार विनंति आगत्य कुशल स्वामींचे आशीर्वादे ता पेशवा शुद्ध सप्तमी रविवार पावेतो

१ बाळाजी विश्वनाथ पेशवे हे शास्त्रवास्तु वेऊय प्रधानपदासुद्ध होण्यापूर्वी विपदुणात्म मीठवदरावर हबडाचे तर्जे सरकून होते. त्या वेळी महोदस्वामी विपदुणाजवळील परशुराम नामक गावी असत त्याच्यावर बाळाजी विश्वनाथाची परम भक्ति होती व त्याच्याच आशीर्वादप्रसादाचे त्यांस पेशवार्दची बरे मिळाली. स्वामींचा व बाळाजी विश्वनाथाचा पत्रव्यवहार पार महाराचा असला पाहिजे, परंतु तो उपलब्ध नाही ही दिलीपरीची गोष्ट होय. आक्रांतत्वाचे पक्ष हे एकच पत्र मिळाले आहे.

मुष्काम किले लोहगड यथास्थित जाणोन स्वकीय स्वानदलेपनाचा केळी पाहिजे. विशेषः—श्रीचा ऐबंज चिरंजीव राजश्री बाजीरावाकडून देवदून हवाला पाठला आहे. त्यास सांप्रत राजेश्री व चिरंजीवांचे लग्न-प्रसंगामुळे घोटीचा अर्थ जाला आहे तो पर्यां व्याहावासा नाही. ऐसी-यास सांप्रत चिरंजीवाकडून ऐबज मोहरा २५ सोनजी दळवी याज-बराबरी रवाना करविला तो ते रवाना करतील. तो घेऊन पावत्याचें आशीर्वादपत्र पाठविलें पाहिजे. बाकी देवजही सत्तरीच रवाना केला जाईल. श्रीचे कार्यास आझांपासून अंतराय होणार नाही. विदित जालें पाहिजे. आझी स्वामीचे पदरीचे आहो. सर्व प्रकारें दया करून आशी-र्वादपत्री परामर्ष घेत गेलें पाहिजे. कृपा केली पाहिजे. "सेवेसी विश्रुति.

१ लोहगड पुणें त्रिज्यात राज्यापासून ८ मैलावर आहे. हा जुनाट मिठा माझशी राज्यापासून त्रिज्यासप्रमिद आहे. हा शिवाजीने इ. स. १६४८ मध्ये घेतला परंतु पुन. तो औरंगजेबाकडे परत गेला. परंतु मराठ्यांनी पुनः हस्तगत केला. हा इ. स. १७१३ मध्ये बान्होरी आग्यापासून बाळाजी विश्वनाथाकडे आला. येथे बाळाजी विश्वनाथ राहून असे.

२ श्रीचा ऐबज —स्वामी सकटप्रसन्नी पेशव्यास व इतर सरदारांस दे-वाच्या नावाने कर्ज देत असत त्या पैशास 'श्रीचा ऐबज' हाणन. पेशव्याच्या दप्ती स्वामीकडील कर्जांचा दिशेव श्रीमार्गवराम देवाच्या नावानेच चालत असे.

३ राजश्री—शाहुमहाराज.

४ चिरंजीव—रघुप्रमगाच्या सवष दिमनो. त्यामधीं विमावीभापांचें लग्न अमावे.

५ रोवट्या दोन तीन वास्त्यावरून बाळाजीची स्वामीविषयीची निष्ठा व्यक्त होते.

राधाबाई.

[लेखांक २०]

श्री.

श्रीमत् महाराज श्री परमहंस स्वामींचे सेवेसी:—

आशाधारक राधाबाई कृतानेक साष्टांग नमस्कार विज्ञापना. येथील श्रेम ता० माघ शुद्ध नवमी पावेतो, स्वामींचे कृपावलोकनेकरून समस्त श्रेम असो विनोय. स्वामींनी पत्र पाठविले ते प्रविष्ट होऊन परम संतोष जाहला. असेंच सदैव आशीर्वादपत्र पाठवून परामर्श घेता पाहिजे. स्वामींचे आशीर्वाद सादर जाहलें. तेथे आशा वी, सोबळ्यात पापराव-यास दुलई सोबळ्याची उत्तम हिवाळ्याप्रावर्णास पाठवून देणें करून आशा. आशेप्रमाणें पदामी दुलई, अक्षर तापत्याचें, सजाय तापत्याचा सोमाजीचे गुजारासीने तयार करून सेवेसी पाठविली आहे. अमीकार बराचवासी स्वामी समर्थ आहेत. चिरजीवास तिळगुळ व पत्र पाठ-विली ते आशेप्रमाणें स्वाना करितो. चिरजीवास अहोरात्र आशीर्वाद द्यावा, आणि शत्रुपराभव होय तो अर्थ करावा. चिरजीव राजश्री रायांफडील पत्र आलें, ते आपणाकडे पाठविलें असे. श्रवण करून पत्र माचार पाठविलें पाहिजे. सेवेसी श्रुत होय हे विज्ञापना.

[लेखांक २१]

श्री.

श्रीमत् महाराज श्री परमहंस स्वामींचे सेवेसी:—

आशाधारक राधाबाई कृतानेक साष्टांग नमस्कार विज्ञापना येथील शुक्ल तागाईत माघ शुद्ध एकादशी पावेतो स्वामींचे कृपेकरून समस्त

१ राधाबाई—आजारी विचनार यांनी बायको. ही महार दासनी रवें याची बन्हा. ही फार उदासी व चतुर बायको होती. हिची स्वामिचरणी कृपमळि होती, असे या व पुढील पत्रावरून स्पष्ट होतें.

२ राधाबाई—रात्रीराखडील. रात्रीराखाम 'राख' दिका 'राख' असेंच जाण असत.

क्षेम असो विरोप. चिरजीव राजभी रायाची व राजभी आपाची पयें काल तृतीय प्रहरी आली.....उत्तम आहे.....स्वामीचे सेवेसी पाठविशी आहेत. त्यावरून सविस्तर निवेदन होईल. अहोनिग- तर आशीर्वादांचा कर्पांन करून, उमयतां चिरंजीव यशस्वी होऊन.... येत, तो अर्थ करणार स्वामी उमयें आहेत. सेवेसी श्रुत होय हे विज्ञापना.'

[लेखांक २२]

श्री.

श्रीमत् महाराज श्री परमहंसबाबा सेवेसी:—

स्वरणराज राधाबाई राधांग नमस्कार विज्ञापना. येथील वर्तमान तागावत माघ बहुल तृतीया पावेतो स्वामींच्या आशीर्वादैकरून यथा- स्थित असे विरोप. चिरजीव राजभी रायाची व राजभी आपाची पयें आली, त्याची नकल करून स्वामींकडे पाठविशी आहे. त्यावरून सवि- स्तर निवेदन होईल. घारांश, स्वामींच्या आशीर्वादांचा मदमा बोर, सन्मुखें सर्व गोष्टी अनुकूल आहेत. सेवेसी श्रुत होय हे विज्ञापना.'

[लेखांक २३]

श्री.

श्रीमत् महाराज श्री परमहंसबाबा स्वामीचे सेवेसी:—

मिनति राधाबाई विज्ञापना. येथील कुशल स्वामींचे आशीर्वादे- करून असे विरोप. पत्र पाठविलें तें पावले. पांचा व षोडशी पाठवून द्या- ययाविशी लिहिलें, पेशास आपा असता हा कारमार जाहत्या होता. पांचा कोण्हाकडून आणविल्या होत्या किंवा नव्हत्या, आलांस ठावें नाहीं. स्वामींनीं चार रोज कृपा करावी. चिरजीव राजभी नाना स्वारी-

१ हे पत्र मिळाले आहे, त्यावरि जावरून स्वामींच्या आशीर्वादांची योग्यता पेशच्याच्या बाबतीन देलीन किती वाटत होती हे न्वक्त होतें.

२ मागील पत्रासारखेंच हे पत्र आहे.

हून आलियावर, स्वामी आधा करितील त्याप्रमाणें तो वर्तणूक करील. आपण नानास व परकड मुळांस आशीर्वाद पूर्ण देऊन, शाईं जावून फळें घ्यावी. या प्रसंगी हे गोष्ट थोर आहे, आहीं लिहायें असें नाही. सेवेसी श्रुत होय हे विशापना.

[लेखांक २४]

थी.

श्रीमन् महाराज श्री स्वामींचे सेवेसी:—

चरणरज राधाबाई विशापना तागाइत जेष्ठ शुद्ध दशमी पावेतो वर्तमान यथास्थित असे विशेष. चिरंजीव राजश्री यात्रीय्याकडील पत्रें आली, त्यांची नकल करून सेवेसी पाठविली आहे. त्यावरून सविस्तर वर्तमान विदित होईल. चिरंजीव राजश्री चिमाजींनीं गोबाई आंरे आप्तांस पाठविले; त्यापैकी जामुदायरोशर आरे १० दहा स्वामी-कारणें पाठविले आहेत. सेवेसी श्रुत होय हे विशापना.

[लेखांक २५]

थी.

श्रीमत् श्री परमहंस स्वामींचे सेवेसी:—

चरणरज राधाबाई माझांग नमस्कार विशापना. येथील वर्तमान तागा फांतिक बहुत द्वादशी भगळवार सायंकाळ दांड प्रहर रानीबाबेठों स्वामींचे आशीर्वाद यथास्थित असे विशेष. चिरंजीव राजश्री आपा प्रभ्या XXXXX परतीरीं गेले होते. त्यास नृदस्वतिवारी मत्तमीस दहा पटका रात्रीस येथे बहुत जाइली. उपरांत सायंकाळ जाइल्यावर प्रातः-काळीं दोन पटिका रानीस पालखींत घालून घरास आणिलें. नालगुताची येथे जाइली क्षणोन उपाय करीत आहो. व येथेही पाच सात आहेत. तेथेही उपाय करितात. स्वामींनीं ईश्वरपार्शी संकट घालून चिरंजीवास

१ नाना-राधाबाईना नाना-राजजी बाजीराव ऊर्फ नानासाहेद.

२ गोबाई-गोबाईकी-गोबाईचे आरे माधुवं, रवाद व गचि ह्याविषयी प्रसिद्धन आहेत.

आरोग्य होय तो उपाय करणार स्वामी समर्थ आहेत. साकल्यवृत्त ग-
जध्री जगजीवनपंत निवेदन करितां विदित होईल. बहुत काय लिहावे,
स्वामी अंतराष्ट्र आहेत हे विद्यापना.

याजीराव.

[लेखांक २६]

श्री.

महाराज परमहंस श्री स्वामींचे सेवेसी:—

चरणरत्न याजीराव ब्रह्मळ प्रधान कृतानेक विद्यापना. येथील धेम
श्रीहरे सा छ० ५ रैवाल नजीक डेभोई यथास्थित असे. येथील यत्त-
मान सरी त्रिभैकराव दामाडे व उदाजी व आनंदराव पवार व कंठाजी

१ छ ५ सवाल छगने सा० २ एप्रिल सन १७३१, रोज शुक्रवार चैत्र
शुद्ध ७ शके १६५३.

२ डभोई — हे गाव पटोषावळ आहे. बटोशग्याशिष्टिवरमध्यें ज्या टि-
कार्णी लडाईं झाली त्या गावाचें नाव निलापूर असें दिलें आहे.

३ विरकराव दामाडे:—हा सेनापति गवैराव दामाडे याचा पुत्र. त्यास
सेनापतिपदाची वन्ने शाहू महाराजाकडून इ. स. १७२१ च्या मे महिन्यात
मिळाली होती. गुजरातची चौबसरदेशमुखी तालुकदस्तानाकडून बाजीरावांस
मिळारयापासून तो त्याचा देव वरीत होता. निजावानें ही मरि पाहून त्याम
अतृप्त करून घेतले. त्यामुळे तो सैन्य जमवू लागला व शेकामध्यें असो प्र-
सिद्ध करू लागला की, “आमचा धनी मराठा, त्यानें राज्य बाजीरावानें घेतलें. तें
त्याचें त्याम यावयाम जातो.” त्यावरून बाजीरावानें त्यावर स्वारी करून ड०
गोई येथे त्याचा पराभव केला.

४ उदाजी व आनंदराव पवार.—हे सख्ये पणु. त्याच्या वडिलांचें नाव स-
माजी हे शाहू महाराजाच्या कारकीर्दीत उदयास आले. त्यापैकी आनंदराव
पवार हाचें व पेशव्यांचें पुढें सरस्व झालें व त्याम गुजरात व माळवा प्रांताच्या
चौबसरदेशमुखीच्या बमुलाचें काम मिळालें. हानें इ. स. १७३४ नंतर
थार येथे आपलें बायमने ठावें केले. इ। इ. स. १७४९ मध्ये मृत्यु पावला.
उदाजीच्या मृत्यूचा सन रोगेर समजत नाही. परंतु तो पुढे लवकरच कैदेतून
मुद्दून मरठग येथे आला व तेथें मृत्यु पावला.

रघुजी कदम व पिलाजी गायकवाड व चिमणाजीपंत दादा असे तीस पत्तीस हजार फौजेनिशी आझांशी युद्धास आले. ह० ४ सर्वांनी युद्ध जाहले. त्रिवकराय दामाडे व जानगी दामाडे व मलोनी पवार व पिलाजी गायकवाडाचा पुत्र ऐसे चौथे ठार जाहले. उदाजी पवार व चिमणाजीपंत पाडाव जाहले. आनदराय पवार व पिलाजी गायकवाड व कुंवरवहादर जखमी होऊन पळून गेले, व बांडे पळाले. फौज छुटली. इत्ती पाडाव केले. सारंग स्वामीचे आशीर्वादें फत्ते जाहली. आपणास कळावे साक्षव लिहिले आहे. निरंतर स्वामींचें चिंतन करीत असों. सदैव पथी परामृष्ट केला पाहिजे. आपणाकडील नारायणजी दमडेंरे ठार पडले व आपलीही किर्येक लोक पडले व जखमी जाहले; परंतु कार्य जाहलें. फळणें पाहिजे. सेवेसी श्रुत होय हे विद्यापना.

[लेखांक २७]

श्री.

भिमोसह चिंजीव राजश्री आपा बायीः—

बाजीराव चह्याळ आशीर्वाद उपरी येथील कुशल तागाईत

१ पिलाजी गायकवाडः—बडोदाच्या गायकवाडाचा मृतपुरुष दमाजी गायकवाड याचा पुतण्या (१० स० १७२२-१० स० १७३२).

२ चिमणाजीपंत दत्त. —इतिहासामध्ये चिमणाजी दामोदर ह्या नावानें ह्या प्रसिद्ध आहे. शाहू महाराजास प्रारंभी ज्या पुरुषांनी साक्ष केलें त्यांपैकी हा एक होय. सानवडे पाया बरीच होती. घाटदफनें खानबदल "He was a very active man" असें मोघन लिहिले आहे.

३ हे पत्र बाजीराव देशम्यांनी चिमणीभावाक लिहिले आहे. ते चिमणी-भावांनी रत्नाच्या अवशेषावरून तसेंच्या तसेंच पाठविले आहे. हे व बाजीरावाची दुमरी पत्रे स्वामीय पाठवित्याबद्दल चिमणीभावाच्या पत्राक उल्लेख आहे (ते पत्र चिमणीभावाच्या पत्रांमध्ये दिनें आहे.) बाजीरावाकडून किंवा चिमणीभावाकडून रवारातून बंगले जीं बंगे सत्तारकर महाराजांस किंवा पुण्याक येत असत, ही स्वामीच्या अवलोकनावरून जमीच्या वडीच पाठविण्याचा परिपाठ होय.

वैशाख वद्य छ. १५ जिल्हेज मु॥ नजीक सवाई जैयनगर जाणून स्वकीय कुशल लिहित जाणें विरोप. बुनगे बुदेलसदाचा राजा जैगतराज याचे हवार्गे करून, बुदेलसदात खाना करून, आदी सडे जाहलो. याचें वृत्त सादतखानाचें युद्ध होऊन सरदार आशियाचें वर्तमान विस्तारें ऐकून करून चतुर्भुज कासिदासोर पत्र पाठविलीं. तीं पावोन सविस्तर कळलेंच असेल सादतखान यमुना उतरोन आगरियासी आला. त्यासी गाठ घालावी तरी तो आगरियाचा आशय करून राहिला. तेथ जाऊन युद्ध करावे तरी तो आशियाचा असठा मोडेल न मोडेल कळतच आहे.

१ वैशाख वद्य ८ लिहून — ता० १५ म १० स० १७३४, बुधवार शक १६५६

२ नवाब जयनगर — राजपुतावासील मुसलिम जयपूर शहर हें सवाई जयसिंगानें १० स० १७२८ मध्ये वसविलें. हजून त्यास सवाई जयनगर अथवा जयनगर असे नांव पडलें आहे हें शहर पार प्रेक्षणीय आहे

३ जगतराज — बुदेलसदासील छपसाल राजाचा दुसरा मुलगा हा बाजी राजास आपण भाऊ समजत असे ह्याने बुदेलसदात जैतपूर येथें गादी स्थापन केली हा मराठ्यांच्या सर्व मसलखान सामील असून तो खाना वारवार लागेल तें साध्य करित असे तो १० स० १७५८ मध्ये मृत्यु पावला सध्या बुदेलसदात चरपारी होणून जे सरपान आहे ते याच्या वंशजाची एक शाखा होय

४ सादतखान — हा मुल्का मुरासान प्रांतांतला व्यापारी ह्याचें नांव महमद अमीन हा म्वतच्या बर्नवगाणीने दिली दरबारान योग्यतेस चढला १० स० १७२४ मध्ये त्यास त्यास गिरिपराच्या मागून अयोध्येची सुभेदारी मिळाली नगर त्यास बन्हाणउल्लुमुक्त ही पदवी मिळाली ह्याचें व मराठ्यांचे फार वैर असे हा सादिरशाह्याच्या हजार्मध्ये ता० ९ मार्च १० स० १७३९ मध्य मारला गेला ह्याच्या मागून त्याच्या गावाचा मुलगा अरदुल मनशुरखान सफरनग हा अयोध्येचा सुभेदार झाला

जरी गंभीर यमुनेच्या छगर्मी दिल घलून रहावें तरी ते जागा जघून को-
त र खळ्या फार. खानडवरा व मैदगदखान बंगस बंगरे दिल्लीहून
आगरियास येत होते व सादतखान एक जाळिया मनसबा भारी प-
डेल. याजकरितां संगर्मी राहणें उचम नव्हे. दुसरें, सादतखानांनीं पाद-
शाहास व खानडवरा व कमरदीखान बंगरे अमिरास लेहून पाठविलें
की, "मराठीयांची फौज यमुना उतरोन आली होती ते बुडविली,
दोन हजार स्वार मारिले, व दोन हजार नदींत बुडाले. मल्हारजी
होळकर व विठोबा बुळे कामास आले. दानोराव याची घाड आली
होती, तिची गत है जाहली. त्याचे पौजेत बाकी राहिली नाही. आ-
पण यमुना उतरोन मराठे बुडवून चमेली पार करितों." छगून

१ ही भरतपूर सरधानाकून वेऊन यमुनेस मिळणारी एक नदी आहे.

२ खानडवरा—खानदौरान—छाचें मूळें नांव अबुदल सामदखान
असें Beyle's Biographical Dictionary मध्ये दिलें आहे. परंतु
मि० आपर्दिन खानी खाना महमद आझीम असें नांव लिहिलें आहे. खान
जहादरशहाच्या कारकीर्दीत ७००० स्वारांची मनसब मिळाली. महमदशहानें
त्यास आग्रखान व नंतर शमशामउदीन, खानदौरान, मनसुरअग बहादुर
अशा किताबती दिल्या होत्या. परंतु मराठे त्यास खानडवरा किंवा खानदौरा
असें खगल असत. हा कार फ्रीड व भल मनुष्य होता. हा मराठ्यांनीं मोदी-
गुलामीनें बागन असे. हा नादिरशहाच्या रगलीमध्ये ता. २३ फेब्रुवारी १०
म० १७३९ मध्ये जखमी झाला व ता. २७ तेथीं मृत्यु पावला. त्या वेळीं
याचें वय ६८ वर्षांचें होतें.

३ महमदखान बंगरः—हा अलाहाबादच्या मुबेशर असतां छानें बुदेरल-
डच्या छपताल राजास मनस्वी त्रास दिला; छगून बाजीरावांनीं १. स. १७३९
मध्ये त्यावर चालून जाऊन त्याचा पूर्ण पराभव केला होता.

४ चमेलीः—मध्यहिंदुस्थानातील एक नदी. ही चबळा ह्या नांवाने म-
भिद्ध आहे. ही विंध्यपर्वताकून निघून यमुनेस मिळते.

कित्येक गप्पा लेहून पाठविल्या. पादशाहास मजुर करून घेतला. पादशाहानीं खुशाली करून सादतमानास वज्रे व मोत्याची माल व हत्ती व शिरपाव पाठविला. व बकिलासही शिरपाव दिला. आपली बाजू सेर करून घेतली बरकडही अभिराम कित्येक प्रकारे धि पारून लिहिणें तें वृत्त राजश्री धोंडो गोविंद यार्षा बरचेवर लिहून पाठविलें. तात्पर्यार्थ, आमचे पौनेत जीव नाही, येरळ निजाव, बुडवून नसनाघूत केली, अस लिहीत (छपडाव ?) करून दाखविले. मोमली कारभार आपण प्रेक्षत जाणतच आदेश करावे थोडे लिहावे पार. पादशाहास सत्य भासणें. व मिथ्या वेलें पाहिजे त्याचे विचार दोन —एक सादतमानास बुडवाने क्रिया दिल्लीस जाऊन दिराचे पुर जाळावें तेव्हा मिथ्या होईल. त्यास सादतमान आगरे सोडीनासें देखोन आली दिल्लीस जावयाचा निश्चय वेला. पुर जाळाने व मराठे आदेश असे पादशाहास अवलोकन करावे ऐसा विचार करून, छ० २६ मिलेकादीं पुच करून, पादशाही रस्ता सोडून, लार लाव मजला करून, दॅमनसिंग चूडामण जाट याचे

१ धोंडो गोविंद — पुरंदर, वेश्याचे दिलीव बकील

२ हे शब्द प्रांटडर साहेबानी आपल्या इतिहासात अश्वरज भाषांतर केले आहेत — "I was resolved by Bhye Rao 'to tell the Emperor truth to prove that I was still in Hindostan and to show him flames and Mahrattas at the gates of his capital' "—Page 23 :

३ छ० २६ निस्वाद — ता २० एप्रिल बुधवार १० स० १७२४

४ दमनसिंग चूडामण जाट — चूडामण हा जाट जानीच्या रजपूत लोकाचा पुतरी होता तो मनराव्या दातवाच्या आगरीस लढयान आला दीग दणून जो प्रसिद्ध किंग भरतपुराबरोबर आहे त्याच्या दक्षिणेस, त्याने घू व मि नमिनवार असे दोन विठ बागिले औरंगजेबाने दक्षिणेवर स्वारी केली त्या वेळी हा पुरावे परीत असे, व तेव्हा तेव्हा पादशाही तेकावर इजे बरीत अस व पार भास देत अस सवाई जयसिंगाने त्यावर पुष्कळ रवाच्या वेण्या व रोवडी संधर बंधूच्या वारसीने त्याने त्याचा भाऊ दमनसिंग (Badamsingh) ह्याने

मुष्ट्यांतून नेरातियाचे सरदे(सरदेहे) डोंगरकिनाऱ्याने चालिला. खानदौर व घंगस आगरियास गेले. यांची व सादतखानाची भेटी छ २ जिह्जेजी जाहली. घोंडोपंत खानदौरपासी होवे. सादतखानानां खानदौरास सांगून पाठविलें की, "बाजीराव यांची फौज आपण मोडली. बुनगे पळाले. ते खासारी चमेळ उतरोन गेले. अद्याप बुझी त्याची खुशामत करिता. यकील डेबूद घेतला आहे. हा कोण्या विचारे ? यकिलास निरोप देणें." त्यावरून घोंडो गोविंद यकील यासी निरोप दिव्हा. सादतखानानें सांगितलें यावरून यकिलास निरोप सावा असे खानदौराचे गोरपण नव्हतें. परंतु त्याणीं त्याचा शक चित्तात न आणून यासी निरोप दिव्हा. आझा-जपळ आले. कमर्दीखान व अजमुल्लाखान बगैरे आले. माझीं त्याज्सी गाठ न पातली. साता कोसांवर उजवे बाजूस आमचे हातें त्यास टा-पून, लांब छान मजली वीस थीस कोराण्या करून, दोन मजलीजीं छ ७ जिह्जेजी, दिह्तीस यासपुला व कालिकेचे देऊळ उजवे हातें राहून जाऊन, छुशपदी नजीक शहर येवें मुफ्फाम केला. पुन्यास आगी देऊन साक शहर कपयें, त्यास दिह्ती महाखळ, पादशाही बरशात जालियात पापदा नाही. दुसरे, पादशाहाचे व खानदौराचे चित्तास सल्ला करायचा आहे. मोगल यास सल्ला करू देत नाहीत. व अमरांदा केत्यास, राजकारणाचा दौरा तुटतो. याकरिता

अनुदूत करून येऊन घुटामणाचा पूर्ण परामब केला, आणि बदनसिंग खान टाहूर दी पदवी देऊन दीग येवें वाट लोकांच्या गादीचे भविषी केले. त्याच्या नावामधपाने घोटाळा आहे. मराठी पणान दमनसिंग असे आहे व इमजी पु-स्तकांतून बदनसिंग असे आढळते. खानान मुल्का सुरजगट वाट हर मरा-ठ्याच्या इतिहासान प्रसिद्ध आहे. कानेंच पुढे आपणास राज्य मिळार देऊन भरतपूर येवें राज्य स्वाभिरें.

१ दिह्तीच्या गादीनिपळ मराठ्यास दिह्ती पूज्यबुद्धि वाटत होती, हे बाजीराव पेशव्याच्या लिहिण्यावरून स्पष्ट होत आहे. दिह्तीच्या राजशाहीचा नाव शाह महाराज सदैव टेंवीत असत हे प्रसिद्ध आहे.

आगी लावायाचे महवून करून, पादशाहास व राणे वसंतमल यासी पत्रे पाठविली. शहरातून दोन हत्ती व घोड्यां उठें आलीं होती तीं छापडलीं. छप्परचे लोकांनीं शहरचे लोक भगनीचे यात्रेम यादिर आले होते, त्यास शाहडा शाहट केले. दुसरे दिवशीं बुधवारी, पादशाहाचे आजेनें राणे वसंतमल याणें उत्तर पाठविलें कीं धोंडोपतास पाठविणें. त्यावरून मशारनिव्हेस पाठवायें तरी आलीं शहराजवळ आले. यामुळें दिखीत गल्लला झाला. यामुळें पाठविलें नाहीं “मला मजुरा व स्वार पाठवून देणें. मशारनिव्हेस पाठवून देतो. आझी शहराननीक राहिल्यानें शहरास उपसर्ग लागेल. याकरिता कुच करून झीलच्या तलावावर जातो” झणून उत्तर पाठवून आली कुच केलें. शहराजवळून येत असता पादशाहानीं नगर भीरदखनखान कोका दरोगा पाष चौकी, नगर अमीरखान व खोने रोजअफजुखान, राजे शिवासिंग ज मासदार रिशालेअमीर व मुजफरखान नायबखानीगिरी आहादो यानीं व नगर मुजफरखान खानदौराचे बहु घात आठ हजार फौजेनिशीं शहरागारे विकारगनाजवळ आले. रात्रभीसटवाजी जाघव पुढें गेले होते. त्याची व मोगलाची गाढी पडली. शरापडी होत होती. मशारनिव्हेनीं आझास मागोन पाठविलें त्यावरून राजश्री मल्हारजी होळकर व राणोजी शिंदे व राजश्री तुकोनी पवार व जिवाजी पवार व यशवतराव पवार, व मानाजी पापगुडे व गोविंद हरी पाठविले. त्याचे यापें सुत्र होऊन मोगल मोडिले. राणे शिवासिंग भगैरे दहा वास दरगारी छार झाले. नगर भीरदखनखान कोका जखमी झाला. दिगरवादे चौकी पादशाहाचे अडीच तीनशें मेले. चारशें माणूस जखमी जाहलें. रोजअफजुखान व अमीरखान व मुजफरखान

१ बुधवार — ता. १ मे १७३४.

२ वसंतमल — हा वसंतमल जो जेतपुण्या अथवा मिनाच्या भाऊ वसंतसिंग

बगैरे शहरात पळोन गेले. दोन हजार घोडा पाडाव जाइला. पाच सहा हजार पळोन गेले. राजभी राणोजी शिंदे याजकडील ईद्राजी कदम यासी बोटास गोळी लागोन दोन बोटे उडोन गेलीं. बरकड नामाकित माणूय फार कोणी ठार झाले नाही. घोडे माणूय जखमी झाले. तदनंतर आशी झीलच्या तळावर मुकाम केला. संध्याकाळच्या चार घटका दिवस बाकी राहिला. तो कमर्दीखान पादशाहा-पुरावरून आल्याची बातमी सवर आली. तेच क्षणी आझी तयार होऊन गेली त्याचे आमचे पौजेचे खुद्द झाले. बाराव गेलेला एक हत्ती राजभी यशवर्तणव पवार याणी घेतला. घोडी उठे लप्परात आली. त्यास दिवस अलमानास गेला. रात्रीचा दम धरून चौकीर्द मोगल वेढून बुडवावा, तरी झीलच्या तळाव सोळा कोस लाव. उजवीकडे कमर्दी-खान. पुढे शहर. दुसरे, आली दिल्लीस गेल्याचें वर्तमान नवान त्या-नदौरा व सादतखान व मइमदखान वगळ यासी छै ७ जिल्हेजी मगळ-वारीं राधाकुडाचे मुकामी कळताच, सडेसड होऊन पचवीस तीस हजार पौजेने घडेलास बत्तीस कोस येऊन मुकाम केला. दुसरे दिवशीं आलें-वर्दीच्या नालियावर पचवीस कोस मुकाम केला. गुरुवारीं प्रात फाळीं खानदौरा व सादतखान व बंगस व कमर्दीखान सारे एक होणार. एक झाल्यावर सोडणार नाही व शहर समीप. यास्तव मोगलास टाकून चहू

१ यशवराव पवार -जानंदराव पवाराचा पुत्र. हा फार दूर असून व रत्नाच्या उघर बिदुरधानातील पुष्कळ मोहिवांमध्यें होता. हा पानिपतच्या लढाईत पडला (कारवाई ३ स. १७४९-१७६१).

२ झील -आा शुभ्राच्या अर्धे तलाव असून आरे. शीठ हा परमारेंनील शब्द असल्यामुळे "शाठ्या तलाव" अशी प्रिकति झाली असावी.

३ छ० ७ जिल्हेज -ता ३० एप्रिल इ. स. १७३४.

४ आलावडी-नाल्याने नाव दिलें.

५ गुरवारी-ता. २ मे इ स १७३४ तेजी.

कोसावर मुकाम वेली. आलाकडील फिंगोजी पाटणकरास गोळी ला
गोन ठार जाइला. चरवडही दहापाच माणूस व धोटी जखमी जाइली.
मोगलाकडील दहापाच ठार झाले. दहावीस जखमी जाइले. गुरुवारा
सादतखान व खानदौरा व बगस सारे बमर्दाखानाजवळ आले.
आलाबर्दापासून झीलच्या तलावापर्यंत मुकाम करून आहेंत. आझी मों
गल पाटीपर घेऊन दागात छाणून गुडवावें, या विचारें बूच करून
रेवांद थोटेंपुतळी मनोहरपुरावरून आलो. परंतु अद्याप मोगल सारे
आलाबर्दा व झीलच्या तलावरी आहेत छणोन यातमी वर्तमान आलें.
व मीरहसनखान फोका पदिव्या हुंजात जखमी जाइला होता, तो मेला
छणोन वर्तमान आलें. खानदौराची पनावरी पत्रें राजश्री सवाई जय
सिंगजीस गेली. त्यावरून ते बघरा सोळा हजार पौज व तोफखाना देखील
म्बार होऊन यासकियावर गेले आहेत. खानदौराचे भेटीस जातात
सयाइजीचीं पत्रें ममतायुक्त आपला मुद्दा रक्षाया छणोन येतात व

१ रवार - रेवारी* रेवारी हें दिल्लीच्या दक्षिण एक गाव आहे रेवा*
जसं नांव मात्र सांपडत नाही रेवादा होऊ शकेल.

२ बोग्गुतडी - राजपुतावाज जयपूरपासून दशान्व दिशेन ७४ मैलावर
एक गाव आहे

३ मनोहरपूर - जयपूर मरवाणीतील एक लहानसे गाव

४ मीर हसनखान बोचा - अहमदनगरा बादशहाच्या हुजुरपानेचा अधिकारी

५ सवाई जयसिंगजा - जयपूरच्या मरवाज राजा सवाई जयसिंग हा इ. स.
१६९९ मध्ये गादीवर बसला हा मुसदा जयपूर मराठ्यांच्या बाजूला होता
हा 'मोर्निंग व गजित' खानादी फार प्रवीण होता हा इ. स. १७४३ मध्ये
मारला

६ बागवा - जयपूर मरवाणीतील एक लहानसे जहागीरगाव

आसकडील ज्येष्ठाजी राम त्याजपाशी आहेत. त्याजपासून लिहवीत असतात. आसी त्याचे मुळुखाचे वाटेस जात नाही. वाटेने दाणादुणा देतील. अमयसिंग जोतपुरास आहेत. आसी ग्वालेर भडावर प्रातें आता रात्री साकी राहिजी आहे ते वसूल करून, मांगल मागें मागें आले तरी त्यास हैरानपैरोसान करून, पाईची बापा देऊन, घातठा घापताच खराब होत, तच करून, दावात आणून, गाठ घालून, राजात्री स्वामीचे पुण्यें व घडिलाचे आशीर्वाद बुडवितो. आमची चिंता न करणें. मुख्य गोष्टी पादशाहाचे व रानदाराचे चिंतात सख्ख करावयाचें आहे. मोगल बाणी हिमत धरली आहे. त्यातें शोरठपन्न सादतखान आहे. याचा गर्व इत अशकलें जाहलियास सर्व मनोदयानुरूप होईल. जसे मनोदयानुरूप सख्ख जाहिया कर, नाहीतरी सख्ख कराव नाही. दिल्लीमपता मुद्दस ग्वाल्हा केला. पुढे सोनपत पाणिपत यमुनाभार मुद्दस राहिला, तोही ताराज करून, मांगल अप्रास महास होत देमच पेलें जाईल. मागातून होईल ते वृत्त तुझास लिहून पाठवू कदाचित् मांगल दि होस राहिले, तरी आगरियास जाऊन अतपेदीत उठरून, मुद्दस कुल मारून ताराज करितो. नराच निजामनमुट्ग्य थाणी गडगड पेली, रेवा उतरले, तरी तुझी मागें राह देणें. पेशजी लिहिलें आहे त्याप्रमाणें करणें. मारून ताराज करणें. इफडेस सफ नाही. तिकडेसही नाहीसा क-

१. न्यायाजीराम — वेतन्याने वधपूरच्या राजावबडचे वकील

२. अभयसिंग — हा जोतपुरात राव हा पार दुष्कर्म होता हा १० स० १७२५ मध्ये आपला बाप अजितसिंग खाना मीच रीतीने वध करवून मादीवर नमला याचें दिहीच्या महमदराहा बादशाहास पार साख केले व अहमदशाह वधे सरदुलदरानास पारामब केला त्यामुळे बादशाहाची त्यावर पार दूषा जडली. हा १० स० १७५० मध्ये मृत्यु पावला

रों. निजाम यास पायनद असल्या उत्तम आहे. लोभ असो दीजे हे आशीर्वाद.

१ हें पत्र पार महत्वाचे असून त्याचेच आधाराने माटण्ण साहेबानी दिहीच्या स्वारीचे वर्णन लिहिले आहे. त्यानी टीपेमध्ये "A private letter or rather journal, in the hand writing of Bajee Rao to his brother Chumajee Appa. Without various corroborative testimonies as to the facts, it bears that internal evidence of truth which commands confidence."—Page 238 द्याणून ज्या पत्रा स्वपाने लिहिले आहे, तेच हें पत्र होय परंतु माटण्ण साहेबानी या पत्राचीच हकीकत सन १७३६ सालापासून घालली आहे त्यावरून मला आहे. हा इस्लाम सन १७३४ सालचा असावा. ता. ७ गिरेहज नगर दुमरे दिवशी बुधवारी द्याणने ता. ८ गिरेहजी पालशाहानी उत्तर पाठविले असे द्या पत्रात आहे. हा मोडक बांच्या जरीवरून असे दिसते की, १ स. १७३६ मध्ये ता. ८ गिरेहजला शुक्रवार व वैशाख शुद्ध १० पडतात. तसेच इ. स. १७३५ मध्ये त्या तारखेस सोमवार येतो व वैशाख शुद्ध १० पडते. इ. स. १७३४ मध्ये त्या तारखेस बुधवार येतो. यावरून तोच सन बरोबर आहे. शिवाय निजामाना पायनद पावा असे द्या पत्रात आहे. यावरून तो (निजाम) बादशाहाने त्या वेळी मिळाला नव्हता हें सिद्ध आहे. त्याची व बादशाहाची गाढ छ १६ रविलाबल रोज सोमवार या दिवशी पडली, असे पन्थियद व डॉमन बांच्या इतिहासान आहे. व तो पार सन १७३४ मध्ये ता ५ आगस्ट रोजी देतो. त्या वरून हें पत्र १७३४ चेच आहे असे ठरते व निजामाने साहेबाच्या "Book of Indian Eras" नामक जरीवरून देखील हेंच साल बरोबर जमते तेव्हा माटण्ण साहेबाने १७३६ साल माघ भरिता येत नाही.

माटण्ण साहेबानी ही हकीकत लिहितांना दुसऱ्या नाजूचा विशेष आधारभूत असा ग्रंथ "सिवाय्कमुनासरीन" हा भरिल्या आहे. त्या घटात जे सन दिले आहे ते मोडकाच्या जरीशी मुळीच जमत नाहीत. बादशाहाची व निजामाची भेट छ १६ रविलाबल सन ११५० रोजी झाली, असे मूळ मुसलमान इतिहासकाराने लिहिले आहे. परंतु त्याचा इपवी सन भारतांतरकाराने ता २२

जून इ स १७३७ दिला आहे मोटकाच्या जमीनरून तो ता ३ जुलई सन १७३७ येतो तेव्हा ह्या सत्ताचा काहीन येथून जमवत नाहा मोटकाची जमीन प्रमाणभूत मानली तर ह्या स्वारीचे साल सन १७३४ हेंच माझ समजले पाहिजे. कारण ह्याच सालातील तारिखा व वार ह्याचा पेशव्याच्या पत्राप्रमाणें यशेवर मेळ पडतो

आता "सिबासुलमुताखरीन" ह्या फारसी यथाटील मजकुराप्रमाणें पाहिलें तर त्याचा व शरीफाच्या पनातील मजकुराचा साम्य मेळ दिसतो.

* * * * * On the junction of Khan Dowran with Siadet Khan six or seven days were occupied in visits and entertainments. This delay being perceived by the Mahrattas, they availed themselves of the circumstance to recover breath from Siadet Khan's pursuits, and turning suddenly round his rear, they marched direct on the capital, which they rightly judged to be void of troops. They advanced with such celerity that on the eighth of Zulhej of that same year, they reached Toghluchoor, under the command of Bajy Rao. This town was filled with a multitude of Mussulmans and Hindus from Delhi, who had gone thither both on account of devotion and on parties of pleasure. These were now all leisurely plundered. An immense booty was obtained by the Mahrattas, who having passed the night near Khwaja Kutbuddin's monument, on the following day plundered the Ansa Bagh and sacked and burned all the shops. About noon they proceeded further, sacked the town of Calem from whence the wounded flying into the city of Delhi alarmed the inhabitants with dreadful accounts of what they had experienced. The citizens without further inquiry lost their senses and filling the city with their uproar, the whole became one scene of dismay and confusion. The Emperor now ordered the few officers and troops that were about his person to sally forth and to repel the Mahrattas. In consequence of which, Amir Khan, Raja Bahadur, and Mir Hussein Khan, Cocaltash Khan, Abdulman

[लेखांक २८]

धी.

श्रीमत् महाराज श्री परमहंसबाबा स्वामींचे सेवेसी.—

अपत्ये बाजीराय बटवाल प्रधान कृतानेक विनायना येथील कुशल
 आपाद शु॥ द्वितीयापर्यंत स्वामींचे आशीर्वादकरून यथास्थित असे
 विशेष. स्वामींनी आशीर्वादपत्र पाठविले ते पावोन बहुत समाधान
 जाईल. "राजधी येऊन बहुत समाधान घेई. राजश्री सैबीव पंता-

1 adkhan, and Sivasing, the commandant of the corps called
 Amberies, with many other commanders, marched out of the
 city and took up an advantageous post between Kan-sara and
 Lal katora. They extended their lines and offered battle to
 the enemy Mir Hussein Khan and Sivasing, who had
 more courage than prudence, advanced farther, although
 Anur Khan repeatedly sent them word to wait, but this advice
 had no effect on those two imprudent men, who continued
 advancing alone. The Mahrattas at first appeared at a
 distance, a few at a time, until they had drawn this body
 farther and farther into the plain, when they suddenly fell
 upon it, and, with their spears and long swords did such
 execution as threw the whole into disorder &c"

Siyar ul mutal kerin Page 336-37

ज्या अशी हा मुसलमानी झपातील हवीवत अगदी बरोबर जमने, त्या अशी
 लांतील सन बरोबर मानला तर हो छ० ८ क्रिस्तेन ११४९ हजने मोडवांचा
 शरीरमाले वा २९ एप्रिल इ स १७३७ मंगळवार हा दिवस येतो तेव्हा
 १ न १७३४ व १७३७ आपिनी खरे साठ कोणते ह्याचा निर्णय बरोबर
 होण नाही

१ आपाद शुद्ध द्वितीया —ना. २१ जून सन १७३४ शुक्रवार

२ राजधी —शाहू महाराज "राजधी येऊन" हजने "राजधीनी येऊन".
 जुन्या पत्रांमध्य निमत्तये प्रत्यय पुष्पळ ठिकाणी गाळलेले दिसतात

३ सचीवपत्र —नातो नगर सचीव (इ० स० १७०७-१७३७).

कहून माळशिरसच्या सनंदा दिल्या. सचीव पंतांनीं नम्रतेन फारच विनंती केली. राजश्रींना विनंती अतिशय घेली. त्याजवरून धोर केलें. गोमून चालतें केलें" ह्मणून विहित; ऐसीगास राजश्री स्वामी येऊन न्यामाचें समाधान केलें, स्वामींनीं राजश्रींची विनंति मान्य करून धोर केलें, गोमून चालतें केलें हे गोष्ट बहुत उत्तम केली. येविसींचा आंझाज अतिशयेसी संतोष जाहला. सचीव पंताकडील सनद आली आहे ही गोष्ट बहुतच बरीं जाली, स्वामी थोर, पुष्पपुरुष, तपस्वी, जे गनाबरो धरितील ते सिद्धीस पावेलच येविसीं सदेह नाही. तुळ्या व वासीपादिशीं आज्ञा पाजवरून तुळ्या ७ ७ ७ ७ ७ ७ ७ ७ कृपा केली पाहिजे हे विहापना.

[लेखांक १९] श्री.

श्रीमत् राजश्री परमहंसगवा स्वामींचे भेदोः—

अपत्ये वाजीराव बळ्हाळ प्रपान कृतांगेरु विहापना येथील कुशल आशात शुद्ध अष्टमीपर्यंत स्वामींचे आशीर्वादेंकरून यथास्थित असो विदोय. स्वामींचे आशीर्वादैकरून पत्र पाठविले तें उत्तम समर्थी प्र-

१ माळशिरस — पुढे निश्चात पुरंदर वाजुस्वात एक गाव आहे येथे स्वामी केव्हा केव्हा येऊन राहून असत. येथे स्वामीं जुलैमराचें देवाण्ड व एक तलाव बांधिला आहे. हें गाव भावटशी येथील भाग्यवरामागडे इनाम आहे.

२ गोमून चालतें केलें. — स्वामी तपोनिधीं जणून ते निव्वेज दिवस मुसने गोमून भावन करून राहत असत त्याची पोषीं अवका केला तर ते गोमून देनांत येत नमन. अशा वेळीं शाळू महााराज स्वतः जाऊन स्वामींचे समाधान बरीत असत. स्वामींना राग बाधल्यावरून अनेक त्यामुळे तो मग तेव्हाच ना होमा होत असे.

३ आषाढ शुद्ध अष्टमी:—ता. २७ जून १९३४.

विष्ट होऊन ऐगनायेंधयले संतोपाधिय शास्त्रा. "गजभी मामी धावडर्जांग देऊन निष्ठापुग्गुर शिवेक भाषण देउं; पाव नंगे वदन दिरे, विष्टयाव पाचा इनाम दूर वरून दरोवना गांव वरून म्हा-
दाबुरे लिहून दिरे" दाबोन स्वामींनी छिजेक लिहिलें त्यावरून वहुता
वहुत संतोप जाहला. स्वामी थोर तगस्वी, ईश्वरविभूति, आवली आला
अमान्य कराया या योग्य कोण आहे? ईश्वर कोणा पादिल्या अये?
मुपुष्य निष्ठा परील तरी मृत्युलोफी स्वामी ईश्वरानुच्य आहोत. आव-
णास गाव दरोवना वरून दिरे ते मागे अगुणें काय? सर्व आशा भाव
छीन आहे. "गजभीजवळ तुमची पारली शिवालय पेडी. दि-
तेक तुमच्या स्वदिताच्या गोष्टी कागितल्या" दाबोन आज्ञा, देखीकाय
स्वामी आमची शिवालय न करील तरी कोण करील? माव बाव देव
धर्म सर्व स्वामींचे पाव, न्यूनपूर्ण सर्व स्वामींचे, आधी स्वामींचे वरणा
दित, सर्व भिळा स्वामींछ आहे. तेच आमची शिवालय व वन्याच्या
गोष्टी कागितल्याचे अगुणें काय? आमची निष्ठा स्वामींच्या पाचानाची
आहे तेच विचार आधी काय लिहावा? माळशिरसाच्या घरास हा-
कडे पाठविण्याविषयी लिहिलें तरी यात गुटपा व छपर बासे स्वा-
मींचे आगेप्रमाणे माळशिरसास पाठविजे आणि स्वामींछ विनवीत
पाठविजेच आहे, त्याजवरून विदित होईल. थोडा टांकण, उत्तम

१ हे पद मार्गळ पत्राप्रमाणेच स्वामींच्या पत्राचे उत्तर आहे. मार्गळ ९
वर्षांत व त्यांनीच मनकुर करच आहे माव तो विशेष बहुमानपुरस्कार व
निष्ठापूर्वक लिहिलेला आहे. आजू महाराज स्वामींच्या भेटीस धावडर्जांग मेरे
तेडा स्वामींनी बाजीरावाची शिवालय केले व छपपट्टीची मंत्री मुपुष्य वरून
सोडली हे पाहून बाजीरावांस जलज मनेत होऊन त्यांनी स्वामींविशी जे नमि-
पूर्वक उद्गार बाजिल आहेत ते परमात्मादक आहेत.

२ टांकण थोडा — भरपाव पाळणारा जवळ थोडा स्वामींन थोड्यावर वन
प्यासा मराव व नाद होता असें पावकून दियून येने

बसावयाळायक पाठविणें झणून आशा, त्यास राजभी पिलाजी जाध-
वराय आले, याजबराबर लष्कर आलें, यांत टांकण तुर्की स्वामींनीं लिहिले
प्रमाणें आढळत नाहीं. याठपरी प्रयत्न करितो. मिळाल्यास स्वामींच्या पा-
यांजवळ अंतर करू ही गोष्ट सहसा होणार नाहीं. स्वामींचे आशेपेक्षां अधिक
तें काय आहे? हारांश स्वामींनीं आज्ञा केली याप्रमाणें टांकण तुर्की,
उत्तम, स्वामी त्याजवर बसल्यानें सतोष पावतील ऐसा मिळाल्यास लक्ष-
प्रकारें पाठवूं. "राजभी रंगोपत अकलेकर रुपये २५, व अकलेकर गां-
वकरी रुपये १०, व अंताजी हरी परचेकर रुपये २५, येणेप्रमाणें साठ
रुपये उदईरु घातले ते दुस्री वसूल घेऊन पोलापैकीं साठ रुपये पावणें"
झणोन आशा, त्याजवळ रुपये ६० पाठविले असत. वहुंद्रीविसीं आशा
केली त्याजवरून वंदुख एक पाठविली असे. आशास राजभी स्वामींनीं
दर्शनास येणें झणोन आज्ञापन आलें आहे, त्याजवरून सातारा येतो.
स्वामींचेही वरण दृष्टीस पाहून जे विनती कर्तव्य ते करूं. कृपा केली
पाहिजे हे विज्ञापना.

१ अकले.—हा पोवईशीजवळ एक गाव आहे.

२ स्वामींस बंदूक साठगण्याजखी नाद होता येथे रगनावस्वासी निगडी-
कराचें वाचकाम स्मरण होईल. ते पोड्यावर वसण्यास व निरागम मारण्यास
पर्याप्त होते.

३ सातारा येतो.—माता-प्राण येतो (निष्कल्पित गावल्याचे दुसरे उ-
दाहरण). महाराजांनीं बोलावल्याप्रमाणें बाजीराव रेश्मचे पुण्याहून ८० ६ रवि-
हवळ झगले ता० २६ जुलई रोजी साता-प्राण गेल्याचा दाखला सापडतो.
त्यावरून दिक्तीकडून स्वारी जायेंतून आल्यानंतरची ही छत्रपतींची भेट होय.
यरील दोन्ही १वे बाजीराव रेश्म्यानीं पुण्याहून लिहिली असावीत असें दिसत.

[लेखांक ३०]

धी.

श्रीमत् परमहंस स्वामींचे सेनेवीः—

अपत्ये बाजीराय कृतानेक साष्टांग नमस्कारविनति येथील क्षेम ता०
 उ २५ जिल्ह्याद स्वामींच्या आशीर्वादेकरून यथास्थित जसे विशेष.
 स्वामींनीं आशीर्वादपत्र पाठविलें तें उत्तम समर्थ पावोन बहुत समा-
 धान जालें. पाचहजार रुपये कर्जाचे ऐवजीं पाठवणें झणून आज्ञा,
 त्यास तूंत येथील विचार राजधी अंतोरा रागतील त्याजवस्तुन कळेल.
 स्वामींची आज्ञा तां न उल्लंघावी यावरिता राजधी अंतोराजीपतानइन
 तूंत दोन हजार रुपये देविले आहेत, ते घेऊन पावल्याचें उत्तर त्या-
 जपासीं द्यायवास आज्ञा केली पाहिजे. वरकड वित्त्येक अर्थ राजेश्री
 अंतोरापासीं सांगितला आहे. ते निवेदन करतील. त्याचा विचार घ्या
 करणें तें करावा. त्याप्रमाणें यत्तणूफ करून तीन हजार रुपये आवण भाद्रपद
 पत्तर (पर्वत १) पावते करू. सर्वप्रकारें एक निष्ठेनें सेवा केली तिचें
 फल प्राप्त जादलें. त्याचें त्यास दिव्हे, देऊत! परंतु आप्तास कर्जांनै

१ ले० ३०।३१।३२ ही पत्रे बाजीराय अनिजव बांधिल शाहे त्या वेळची आहेत
 माण्टक साह्यानी "Bajee Rao, owing to the vast army he had kept
 up, both to secure his conquests and to overcome his rivals,
 had become greatly involved in debts His troops were in
 arrears, the govkars (or bankers), to whom he already owed a
 personal debt of many lakhs of rupees, refused to make any
 farther advances, and he complained bitterly of the constant
 mutinies and clamours in his camp, which occasioned him
 much vexation and distress" झणून बाजीरायाच्या ज्या स्थितीचें वर्णन
 केळें आहे, त्याच स्थितीचें उत्कृष्ट चित्र सा पत्रावरून स्पष्ट होतें. माण्टक
 ही पत्रे १० स० १७३६ सा मालासाडी देवान परंतु त्या पत्राची कोरेवर ता
 रीख व सन समजणे पार नवीन आहे

२ उ २५ जिल्ह्याद—८ एप्रिल इ. स. १७३५।

बुझविलें. एवढे गोष्टीकरिता प्राण जाता तरी ररे होतें विष खाऊन मरावें इतकेंच, किंवा स्वामीचे पाय घसून वखावें इतकाच पदार्थ उरला आहे! दरबारीं सर्व साहित्य आमचे करणार सर्व आपल्यास विदितच आहे. स्वामीस कृपा येईल तरी आम्ही पर्जापाणून मुक्त होऊ. लोकांचे नरस्वासापाणून दूर होऊ तो पदार्थ करावा. तरीच मज वाळजावर कृपा पूर्ण आहे. आता प्रस्तुत सातारियास जात नाही, तेणें जाऊन काय करणें? आमचे उघावर पाय देऊन कार्य करतील यामाव जात नाही. काळें करून बसलों आहे. सर्व सन्या आम्हा कोरण्यास आली. दू भार्गव आमचा सहाय्यारो असला ऐतें कार्य अविलंबिलें वेव्हां तुझे क्षणवित्त्वाचें सार्थक काय? ज्या स्त्रीस पुरुष नाही तिचे गत होते तैसी तुझी असता आमची गत सान्यानीं माडली आहे. बरे, चित्तास येईल तरी आपलें विरित (मीद !) रखावें हे विशांपना.

[लेखाक ३१]

श्री.

श्रीमत् महाराज परमहंस परशुरामबाबा स्वामीचे सेवेसो—

आमाधारक चरणरज बाजीनें वृत्ताने विशांपना. स्वामींनी आशी-वांदपत्र पाठविलें तें पावले, कितेंक अर्थ लिहिला त्यास आमची निठा स्वामीचे पायापाशीं आहे नाही हे आम्ही काय सांगानें? जैसी स्वामी बुद्धि चित्तात प्रेस्ताळ तैसी होईल. अतो, इतका परिवार लिहावा ऐतें

१ मातान्याम प्रतिनिधि वगैरे मन्त्री बाजीरावाच्या विरुद्ध होती त्यामुळे सनाच्याम जाणवाम बाजीराव धनत बगवते असे त्या पत्रावरून रिहून वने "आमचे उघावर पाय देऊन काय करतील" म्हणून तें लिहिलें आहे ते कार्य कोणें ?

२ नेवटच्या देशाच्या वास्त्यावरून बाजीरावांची रिबिनि किती वास्त्यावर शाला होती हे उपट होते

नाही. आझी लवकरं सातारि (सात आलो), आज नव दिवस जाइले. राजथी स्वामी निरोप देत नाहीत. आतां दोन प्रहरांच राजथी अंजाजी-पंतांचें पत्र आलें कीं, “पूर्णिमेकरितां येथें [येणें] पारसे रागें भरले आहेत. विलयास हे सात गोष्ट जाईल.” असेंच लिहिलें आहे. त्यास आझी तो स्वामींचे आज्ञेवरून लोक, दशम, राउत, जमा करीत आहां. हजार दोन हजार माणूस जमा झाले. पैका रोज खर्चतो, पूर्णिमा जालियावर मुद्दूत पाहून कार्यास जावें. स्वामींचे आज्ञेप्रमाणें कार्यसिद्धि करावी. त्यास हा गुत्ता राजथी कडील, ऐसीयास हे गोष्टीस उपाय काय करावा! आता एवढे कार्यास आरंभ करून हा नाश एक. दुसरें पुढें होईल हा मरदसा नाही. नया दिवसाची मुदत करून व पुढें सव्या महिन्यांत कार्यसिद्धि होईल अशी आशा, त्यास एक गोष्ट तो ऐशी दिसते.

१ “आझी लवकरं सातारि (सात आलो)” हें वाक्य मुद्यामध्ये स्पष्ट नाही. तथापि पुढील सदर्भाजें तें जुळविलें तर पुन. “पूर्णिमेकरिता येथें पार रागें भरले आहेत विलयास हे सात गोष्ट जाईल” असें अराजीपत लिहितात त्याचा स्वप्न भीट डलगत नाही “येथें” क्षणवे कोठें” हा अराजीपत यांनीं साताराच्या दरवारातील खबरवातामीचे पत्र पाठविलें क्षणावे तर बाजीराव तेथें नऊ दिवस आहेत मग “पूर्णिमेकरिता येथें पार रागें भरले आहेत” असें लिहिण्याचा उद्देश काय ! “पूर्णिमेकरिता येथें” हें वाक्य बरोबर जमत नाही. तेवढ्याकरितां “येथें” ह्या शब्दाऐवजी “येणें” असा शब्द असावा अमें मानून जर “पूर्णिमेकरिता येणें. पार रागें भरले आहेत ” अशी दोन वाक्ये केली तर अर्थोचा मद्ध्ये बराच जुळतो बाजीराव खुद्द साताराच्यास नसावेत असें “पाने आपादयाम साताराच्यास माणूस गेला आहे” असें त्याच पत्रात शेवटी वाक्य आहे त्यावरून बाजीराव साताराच्यानजीक जमावेत हें उघड आहे. धावडशीहून स्वा मीकडून पत्राचे उत्तरही दुसरे दिवशीं मागिलेलें आहे त्याप्रती बाजीराव धावडशी व सातारा ह्यांच्या नजीक असले पाहिजेत.

२ अराजीपत — पुरवते.

पुढील गोष्टी होईल नव्हे हें स्वामी जाणत. इतकीपावर मी गरिबांना काय करावें ? कोणता विचार करावा हे आशा जाहली पाहिजे. माझे विचार हें सर्व सग सोडून उठोन एखादेकडे जावे. पुनः हांड खावेंदास अगर लोकास दाखवावे असें नाही. परंतु तुम्ही घडील, वर्तमान अगोदर भुत व्हावें याकरिता लिहिलें आहे. उत्तराचा मार्ग पाहवो, उत्तर आल्यावर जो विचार चिंतात आला आहे तो करून घेतां. तुमचे शरीर सावकाश नाही. कुबल नाही की, तुम्हास लिहून एखादा महत् उपायें सकट देवास घालू ते गोष्ट तो राहिली. इतकीपावर हें काय राहव, कर्ज फिटत नाही. आता याचल्याचें सार्यक काय ? आपला जिव्याचा त्याग करितां. लटकी समजाविशीचा अर्थ स्वाहाल तरी मी देऊत नाही, जर कपयाचा उपाय करून राजभी स्वामीचा निरोप या चौ पाचा दिवसात येईल सतोपेंकरून, तरीच वरें. नाहीतरी आमचा उपाय आत्मी करू. कौन पाठविला आहे. येणें, साठ्या नव्याच दोन पाठविल्या आहेत येणें. पान आणामयास सातात्यास माणूस गेला आहे. आला सणजे पाठवून देऊ. राजभी बापूजीपत उदईक येतील, याचे त्याचे हयालीं पैलें ते पावते करतील. बरकट रानचे जिनसासाठी माणसे पाठविली आहेत. आल्यावर पावतें होईल. उत्तर उद्या पाठवून देणे. तुमची आमची भेट होणार नाही. सेवेशी भुत होय हे विशेषित.

[लेखाक ३२]

श्री.

भीमत् परमहंस परमसमयाचा स्वामीचे सेवेशीः—

दिनती सेवक आशाधारक बाजीराऊ कृतानेक विशापना. महाराजानी संडूयरोवर आशीर्वादपर पाठविलें व कित्येक आशा केडी

१ हें पत्र पारच आलीबाणीने आहे. मनुष्य अनिशुय धामला सणजे हो चला पकोरीवर येतो ते का पत्रावरून पार चापनें म्वाळ होणे. बाजीरावाम स्वामीना मिनी अपार होना व सर्व रावकारनें त्याच्या अपारावर कशी अवलंबून होती हें का पत्रावरून राह होणे

तरी बावा, आझांस काय चिंता आहे. तुझी जालेत गोसावी, आं
आझांकडे प्रपंच लाविला. त्या प्रपंचामुळे आझी जोड इतकी
केली की वीस लाख रुपये कर्जदार झालो. कर्जदारांचे नरकांत कुज
इतकेच मेळविले. या दुःखास्तव गतवर्षी पिंपरीस आलो तेव्हा स
तुमच्या इवाही करून मोकळे होऊन देवाची सेवा करावी हा हेतू
रून स्वामीस विनंती केली. स्वामी कृपाळु होऊन आश्वासन दिले.
“भार्गव तुझे ध्यानीं आहे. फत्ते तुझी होईल. व पैसाही उदंडमा मि
ळोन कर्ज फिटेल. सर्व साक्षकारी भार्गव आहे.” तेवढे वचनावर हा
देऊन होतो. त्याच चिरजीव तिकडे तुसा गेला होता; यश मात्र धो
बहुत आले; पैसा न मिळाला. लष्करचे हाल श्रीरंगपट्टणचे वेळे

१ तिकडे.—छात्रांचे दिदुरधानच्या स्वारीत. ह्या स्वारीत फापझ पाई हा
नाही, फक्त यश मात्र आले, मायबा वगैरे प्रांत भयानि मिळाला नाही अ
त्यावरून उपद्रव आहे. त्याप्रवी ही सन १७३४ चाच स्वारी असावी.

२ श्रीरंगपट्टणचे वेळेस लष्करचे फार हाल झाले होते. छत्रपूत झाले आहे.
श्रीरंगपट्टणाची स्वारी मवा माझरीनच्या स्वयं महिन्यात छात्रांचे ३० म० १७२
च्या फेब्रुवारीमध्ये झाली होती. ७० २३ का बाजीराव श्रीरंगपट्टण मुका
होन संधि, मेदनूर, वगैरे छिछाणी जमाखिलामध्ये जाऊन नंतर बाजीराव श्रीर
पट्टणाम गेले. कर्नल विरक्रम यांनी दौलतच्या इतिहासामध्ये हा सवना
विशेष माहिती दिली नाही व घाट हफ छानीही विशेष माहिती दिली नाई
त्यांना फक्त फतेनिंग मोमत्यासह बाजीराव १७२६ मध्ये कर्नाटकामध्ये गे
प्रांत नवून श्रीरंगपट्टणावर घडणी बसविली, इतकी माहिती देऊन असा शे
मारिला आहे की.—“No particulars of this campaign have been
discovered, but it appears by a letter written 12 or 13 years
afterwards by Bajee Rao to his brother, that they lost a num
ber of men without gaining advantages which had been antici
pated.” ह्यावरून घाटहफ छत्रपूतान त्या अर्थाचे धिमाही आणताना झाले
पणारे पत्र निराळे यमने पाहिजे. परंतु बाजीरावाच्या वरील पत्रावरूनही श्रीर
ंगपट्टणच्या स्वारीचा बोर होत आहे.

शाले होते तसेच शाले. आपण या गोष्टीचा शोध करावा. आता निव्व उठोन कर्जदाराचे पाया पडावे. शिलेदाराचे पाया पडता पडता कपाळ छिनत चाललें. आता हीं सुर्वे आद्यास नकोत. तुझी या आणि आपला कारभार संभाळा. अगर टाकून वा झणाल तरी टाकून उठोन येतो. वरकड तुझी आपल्या पैस्यासाठीं लिहिलें तरी स्वामीनें काहीं चिंता न करावी. आमचा जीव आहे तो पैकीयाची काय चिंता आहे ? कोणे समयी पाहिजे तें आद्यासही कळवें. पैका पावता करूच. आता प्रस्तुत तो आमचा जीवच गात्र आहे. वेवें येऊन देणे अगर तेथे बोलावशील तरी सर्वसंग टाकून येतो. तुझी गोर देव. तुझाच वचनान घराबें तें वचन घरे न शालें झणून आर्क्षी लेकरांनीं तुमची रड तुझापासीं रडावी, आणि रडतिपाची अशी तुझी पुढोन परिणाम त्याचा करावा तो कराल. तुमचें झाड लाविलें तोडाल तरी आता तोज, वाढवाल तरी वाढवा. या गोष्टीस नादर कोण आहे. तुमचे दय्यणीस आक्षी का भिऊ ? मारशील तरी तूच वावा मारशील, वातही रीति

१ प्रादोषनें "Among Hindoos an attitude of worship or adoration is to place the forehead at the threshold of a temple, or at the foot of the idol, and is used in supplication to a superior. The following extract of a letter from Nijao Rao to his Mahapostroosh must of course be understood figuratively, but it shows the embarrassments under which he laboured — "I have fallen into that hell of being beset by creditors, and to satisfy sorcars and alliedars, I am falling at their feet till I have rubbed the skin from my forehead." Part of this distress originated in the high rates of pay which he was obliged to give, in order to out-bid Nizam-ul Moolk, and secure the best of the Deccan soldiery." झणून या टीप दिली आहे ती धार मजकुरास अनुत्सून आहे. त्यावरून हे १३ शार टप धाना पाहिले रोतें सांग द्या नाहीं

तुझीच आहे, आणि आझा लेंकराचे लढिवाळ चालवून कीर्तिरूप होशील तरी तूच होशील. गावचा मजदूर लिहिला की शिष्य पाठविणें, त्याचे ह्वालें करू तरी शिष्य मीच आहे मला बोलवायें, मीच येतां हा कारभार पहावासा असला तरी येऊन आढपणें पाहिजे तरी आझी सुतालिक तुझे टाकून या झणाल तर येतो नाही, चार दिवस आमचेच हातून घ्यावासा असेल तरी तैसीच आशा करावी आझी तो कर्जदाराचे नरकात बुडालो तुझे वचनावर जर अवदाचे सार्थी जर मग कर्ज व राजा व लोक याचे देणियापासून मुक्त करशील यास्तव देवाजबळ आपला प्राण देऊ. आझास मुक्त लेंकरास कराल देत वचन अमयपूर्वक आलिया एवढे आठ महिने आणिक जीव धरून पाहू यात जर आझी वृत्तिम लिहिले असेल तरी आझास तुझीच दाखत असे काय तें उत्तर द्याकर पाठविणें तैसीच तजवीज करू तू देव कैसा की आमची वृत्तिमता किंवा निमळता न कळे ध्यानात येईना तेव्हा आझीच प्राचनाचे गाढे. आमचें कपाळ पुढलें ! तुमचा कोप आझा गरीबावर कदास ! जे दुष्ट असतील त्याजवर करा की, तेणेंकरून प्रजा मुक्त पावे आज दोभाडे, गापकवाड, वाडे कोटी कोटी रुपये राजिने आणि मीन आझी तुझे पायाशी व घन्याचे पायाशी निष्ठेव वरतता ते अद्यास मशाम झालो ! त्यात आझी चिपझुणें, तुझे वाढविले, लाज तुला असावी लाज धरशील तरी त्याजवर कोप करा आणि आमचे उर्जित करून राहिले प्राक्षणाचें काम करून घ्या नाही तरी आझावर कोप राग कदास पाहिजे ! आपलें स्वाधीन करून घे आणि आझास मुक्त

१ दाभाडे, गावकवाड व वाडे हे आपल्या स्वार्थीकडे दृष्टि देऊ स्वतंत्र पणाने प्रातोप्राती स्वान्या करीत होणे व मिथेल निवळा कायदा आपल्या पदरान ओढून गसर झाले होणे मला त्यांच्यावर हा आरोप आहे

करा. आणीक एखादा देव पाहून सेवा करू. पिंपरीसच बोलिलें आहां कीं "माझा राग गुजवर होणार नाही. कदाचित् रागें भरलांतरी चालणार नाही." त्यास आतां छिदिलें कीं, "पिंपरीस मरत होतो, ज्यानें शुद्ध नव्हती. ते बोली प्रमाण नाही." तरी मरत होतास तरी रात्रीच माझे रक्षणस वैसा आलास ? ह्या गोष्टी कशास छिदिता ? जर आम्ही उमगतों न तरी त्या मार्गाच साध असेल. आताच उठोन सन्यासी होऊन एखादेकडे उठोन जावें ऐसे वाटत नसेल तरी मार्गाची सापथ आहे. परंतु मागती काहीं विवेक करून घीर घेऊन पाहतो. जर घीर धरवेल तरी धरवून पाहू. नका झणाल तरी आम्ही तो सिद्धच आहों. सेवेसी धुत होय. हजार रुपये साताव्याहून धावडशीस पावते करणें झणून पूर्वीच सड्डें पन अगोदर दोन दिवस लिहून पाठविलें आहे. पावलें असेल मगर पावलील. उत्तर पाठ्यावें हे विवृति.

[लेखाक ३३]

श्री.

श्रियासद् चिरजीव राजभी आपा यासीं —

राजीवराज वल्लळ प्रधान आजीर्वाद उपरी बेधील कुशल ता० ७ ७ समजान जाणून आपणाकडील कुशल वृत्त लिहून पाठवणें. यानंतर निजाम उलमुद्दल माळव्यात खाना शाह्यावर आझीही त्वरा करून नराबाच्या मुकाबलियास आलों. आठ नवकोरापें अतर उरताच न-वाबाच्या पांजा सलावत राजन मुपाल किल्लाच्या आभयास गेले. तळें

१ पिंपरी — पुढें विव्हात सुपे तातुवयात एक लहान गार आहे. येथे स्वामीचे देवस्थान असून हा गार त्याचडे रत्नास आहे येथे स्वामी वेन्हा वेन्हा रादन जगत

२ मनुष्य वेनागला छापजे सर्व मंग सोडून सन्यासी बनतो त्याप्रमाणें राजीवराजाच्या मनाची रिशनि झाली होती

३ ए० ७ समजान — डा २९ दिसेंबर १० स० १७३७ सोमवार

पाटीची, नाला पुढें, देऊन गहिले. आदींही त्याच दिग्घी छ. ३ रेल-
जानी चालोन घेतले. नशागानी मैगार्डचे पुत्र व बुंदेचे मैमासिंग व
जाट व रजगाडीयांच्या पीजा व तोड्याना देणा एव तोडी घुता ती
जागा होती तें याट बाधोन उभे पडले. आपण सागापाटीवर उभे राहिले.
आमच्या पीजा राजश्री गणोजी त्रिदे व राजश्री पिन्नाजी जाधवगव
व सवाजी गुजर व क्रिखोळ पयकें रजपुताचे कौन्हेवर उठली. आघरी-
याचा मार मोठून घटव मोठी जादगी. दिटसें माणूस रजपुताचे मारिले.
आपणमांडील पन्नास माट माणूस टार झाले. दोन चारसें जणही.
तेहीच मोडी धमर पावेना पडली. पांच सातसें जणही जादली. परंतु
नशागारी समाजा वरुच पाहिला. रजपुतापुढें गजपदाच्या आघरा व
नाला नशना तरी मारुन गदास मेटविले जाते, जसो, बुद्धप्रसंग जालि-
यावर नशागार्या गोटापावून दोन बाणाच्या टण्यावर खडा कौजानी
यसला आहां. नशागारी माट भुपाळाराया एकदोन मजगरीर पडती
तरी अवघेच कौजेची मिटी चांबोर्द पडती. तर राजश्री स्वामीच्या प्र-
तापें नशागार्याचे डोळे थड होते. परंतु आश्रयस नेले. असो. एक धुज
झालियार त्यान तीनचार रोज आनमान पाहिला. त्यास नशागानी
कुल आपले घुनगे व रजपुताचे व रजगाडकराचे घुनगे गेल भुपाळ
शहरात आश्रयास घातले. आपले डेरेही माथारी जडचर्चीन नेले.
समाम कौन्हेनिगी ग्रान फाळपावून तयार होऊन इनीवर वरा

१ छ० ३ रमजान —ता० २५ डिसेंबर ३० स० १७३७ शुक्रवार

२ गवार्डचे पुत्र —गवार्ड जवगिनास इमरीगिंग व माधवगिंग अस नेन
मुळो गने त्यापैकी एव चीन घेऊन निनामाच्या मरनीत आला होता.

३ मैमासिंग बुंदेचे —सना छत्रमालाग चानु बुंदेचे रावे मराठ्याच्या क-
तीचे होते परंतु निनामाचे जडरडकीने त्यांना आपला साम वस्त्रा घेऊन
होते

गोटातच उभे राहतात. बाहेर युद्धास निघतात ऐसी आवाज घालितात. परंतु निघत ना. डेरेचीक्या गोटापुढें होत्या. तो माघारा कोटा किल्याच्या आश्रयास नेऊन मोर्चेबंदी मांडली. कुस घालितात. याप्रकारचा प्रसंग आरंभिला आहे. घान्य तें मर्हग होत चालले. चौ दिवसात रुपयाचे पीठ चार शेर जाहले. पुढें काय होईल तें पहावें. हत्ती घोडे यास वैरण अगदीं नाही. एक दिवस झाडाच्या साली व तळ्यातील रुद्धाळे चारिले. आता तें काहींच नाही. रजवाडेदरी, बुंदेले व सगईची फौज या समागमें जाहे. ती प्रास्थाई पडली. नगराचा इतमार त्यास नाही, व त्याचा इतमार नगरास नाही पळोन निघावें झणतील तरी जुनगे राह्यात अडकविले यामुळें निघों पावत नाही. बाहेर युद्धास निघावें तरी सोयरीबाचा मरणा न पुरे. आमच्या फौजा सो चौगीई बैसल्या आहेत. रात्रीचे बाणवडुपा चौनयानर चालवितो यामुळें सारी रात्र दगे गोटात होऊन फौजा ताटकळोन उभ्या राहतात. घोड्यास चाप नाही. दुसरे, सारा वेळ तयारी. ऐसी जाजटी मांडरी आहे. नगरास युद्धियत होत्यात हे युद्धि वृद्धापकाळी करून बदयक करून पेतला. दिल्ली आदिकरून सतत चालटी. कदाचिद् नगरांना रजपुतांनी अवघान करून बाहेर युद्धास निघाळे तरी फोस दोन फोस घेऊन छगट करून निघते तरी समवतें बैसलोंच आसा. जे गेत वंग साची ते गत याची होईल. नवाब मोर अमीर, फौज पाहता तीस चालीस हजार, हातनाला, व सुतरनाला, व बरकदाज, व रेहकेले समागमें बहुत, ऐसे असता आश्रयास बसावे (हे) स्थाय्य नव्हतें. विचारें पाहता बसावया कारण हेच की, काहीं दिहोची फौज मदतीस यावी व दखणी फौज यावी. त्यास दिल्लीस फौजाविशीं पादशाहास अर्जा जाहली. त्यांनीं खानदौरास व कमर्दीतान यास पादशाहानीं फर्माविलें

की, तुझी कोठें जाणार ! आक्षी निघो तेव्हां तुझी समागनें अशांचें. त्यानवरून ते येतां दिसत नाहींत. आतां मोठा भरवसा दक्षणां फौजेचा आहे. प्रतिदिनी पाच सात जोड्यां रवाना होतात. कदाचित् तयकरून करून पौज नगरास सामील व्हावयास येईल. त्याला आपा, या समयीं जरी तिकडील तिकडे फौजेस तुमचा राह बसोन आटवली तरी दे पौज, हुडकार्यास असामान्य दुसरा येणार नाही. आक्षांजवळ आहे पौज इतक्यानिशीच नगरास जेर करून विरहे टाकितो, ते पौज येऊन सामील झाली तरी नगर जरा मारी होतील, जाग्रती धम करणें लागतील, याजकरितां फौजांस अटकाव होव तें करणें. यासमयीं गुप्तांस ते पौज मिळेल (ते) जमा करून मारी राहणें. दामाडे यांडे आक्षांकडे आले नसले तरी तुझी आपणाजवळ घोगातून सामील करणें. राजश्री स्वामीजवळ जो जमाव आ-पला आहे तो आपणाजवळ आणणें. चिरजीव राजश्री महादोषा यास लिहून राजश्री स्वामींस विनंती करून राजश्री फत्तेसिंगरावा य राजश्री शंभुसिंग जाधवराव य सरलप्कर व जाधव आणवणें. त्या खेरीज लोक मिळतील ते जमा करून तिकडील फौजांस राह देणें. क्षणजे एकटें याचे साहित्य दुसरा कोणी करणार नाही. नगराचा निर्वाह व्हावा या सयास दुसरा ऐसा येणें नाही. हे टिकाणीं लागल्या-वर अवधी दक्षिण निर्वेध होईल. अवध्यांनीं या समयीं या कामात चित्त घालावें. आमचे फौजेचे, उत्तवारीस अगर कर्जपरिवारास एक

१ दामाडे वाडे यांरे सरदार पेशव्यास ह्या वेळीं साक्ष करित नवून अलग राहिले होते त्यांस मदतीन जाण्याजवळ जाहू महादोषाकडून व पेशव्याकडून पध्दे गेली होती.

२ राजश्री स्वामी — शाहू महाराज. झाल्या हुजूर दरबारात महोदारा क्षणजे महादोशीत पुरंदरे हे असत क्षणून त्याचेकडून महादोषास विनंति करविली होती.

नवाय खेरीज दुसरी जागा नाही. जे फौज समागमें आहे इतक्यानिशीं रात्रदिवस कसल मेहेनत करणें, तें नवावाजवळ करीतच आहों. फळ होता ईश्वराचें. ॥ ६ ॥ राजश्री आवजी कुवडे बरे समयास चांगले सामानानिशीं आले आहेत. राजश्री राणोजी भोंसले या ज सौ दाकडे आल्याचें वर्तमान आहे. जरी ते आले तरी ते आमचे नाहीले. न येवी ते गोष्टी-चाही मुजाका काय आहे. एक तों राजश्री स्वामींजवळ मोहिमेस आवाय्याचें होतें तें तों नाही येव्हा या प्रसंगास तरी त्याणी यावे. येवेंही न येत, तेव्हा सरजाम मुद्ररा साउन अग्रयोजक होतील. तुझास जो यत्न होईल तो करून तिकडील फौजेस पायउद देणें. शहाजापुरचा मोगल दीड हजार राजश्री मरुहारया व राणया व चरवतराय पवार याणीं बुडविला हें वर्तमान पूर्वी तुझास पत्री लिहिलें आहे त्यावरून फळरेंच असेल. राणोजी भोंसले आलाकडे आले तरी बरें. नाहीं तर तुझी त्यास गाठणें. ते फौज तुमच्या कामाची आहे. बरचेवर कागदपत्र पाठविणें. आणि आपणास सामील करणें. अगर तुझी गाठणें. जे गोष्टीनें ते फौजेस आटकाय होय ते करणें. यडिलाचें पुण्य व खावडाचें आहे तरी त्यास घेवच आहो. लोभ असो दिजे हे आशीर्वाद.

[लेखांक १४]

श्री.

भियासह चिरबीव राजश्री आपा यासी

घाजीराव आशीर्वाद खपरी येथील ता० ७० १७ रमजान मुकाम भूपाल जाणोन आपणाकडील कुत्रल लिहीत जाणें विशेष. तुमचीं पत्रे

१ शहाजापुरचा मोगल — निजामाचा साधकारी मीरमानातान फौजदार शहाजहानपूरवर हा भोसळ येथें निजाम अटवरीव सापडला असें देखून दुसरींजून मराठ्यावर हत्ता बराबान्ना मयल बरील होण स्वतः दारास सराई ना मक गावीं शिंदे होयवर व पवार यांनीं ठार मारिला व त्याची दोन हजार बीज दुजविली

२ ७० १७ रमजान — ता० २९ दिसेंबर ६० म० १७३७ शुक्रवार

७० २३ रमजानेचें आळें तें ७० ८ रमजानांनीं आलें. मौजे ओहोणे सोन-
गीरं गिरेनातीर येथील मुगामचें आळें तें काळ ७ १६ रमजानांनीं पावळें.
कुशलधवणें संतोष पाटला. येथील वर्तमान निजामुल्मुल्ताय मुगाळच्या
आश्रयास गेला. नंतर ७० ३ रमजानांनीं मुगामिछा घेला. युद्ध जाहलें.
त वर्तमान नगरांनीं बुनगें भूपाळ घदराचे आश्रयानें ठेवून नंतर
जाहलें हें वर्तमान तुझास पडिलें लिहून पाठविलें आहे. त्याजवरून क
ळेंच जसेल, परें रवाना झालीं. त्या अलीकडे वर्तमान तरी भुपाळास
समावली चौकीरदी घेली. यामुळें दाणा महंगें जाहला. मयत तो न
मिलेखारसें जाहलें. तेव्हा बोलीचाळीचा संदर्भ नगरांनीं चित्तात जाणून
राजप्री आनदरास पडित मुमत यास पाठविलें, मशारनिदें आटपायरी
आधीं आपला मतलब सांगणें तो सांगोन राजप्री वानूराय मल्हार यास
समागम देऊन नगराभांटे पाठविलें, मतलब निवेदन घेला. नगरांनीं
आज्ञा घेणी, मात दळा राजप्री पिलाजी जाधवराय व आपली मातबर
पाठविण, येथीलही मादितगार देऊन मोर्त्यचाळी होईल, ऐसं सांगितल्यावर
वानूराय मल्हार आले. ७० १४ रमजानांनीं आबदुल खेरखान व सईद
ख्वायराखान व अनवरखान व मुमत ऐसे ख्वायराखान व सईद
आधीं राजप्री पिलाजी जाधवराय व राजप्री बाजी भिखराय व राजप्री
वानूराय मल्हार पाठविले. समापण जाहलें. आमचा मतलब त्रिवर्गानीं

१-७० २३ सगल — ता० ५ दिसेंबर, सोमवार

२-७० ८ रमजान — ता० २० दिसेंबर, मंगळवार

३ ओहाग सोनगीर — ही येन गावे खानदेशांत आहेत

४ गिरेनातीर — ही राणीस निळगारी एव लहान नदी आहे. तिच्या काठी
बरील गावे आहेत

५ ७० १६ रमजान — ता० २८ दिसेंबर, बुधवार

६ ७० १४ रमजान — ता० २६ दिसेंबर, सोमवार

त्याचे निवर्गास सांगितल्या. तेव्हां बोलिले की, तुमचा मतलब नवाग्रांश निवेदन करून नवाय तुमचे ऐकतील, परंतु नवाग्रांची अब्ब वाढविली पाहिजे. प्रातःकाळी नवाय बाहेर निघतील. तुम्ही कोस दीड कोस माघारे जाऊन राहणें. आली निवर्ग तुम्हांगवळ येतों. बोली चाली करूं. त्यावरून दुसरे दिवशीं छ० १५ रमजानीं आली कुच करून कोसाच्या अंतरें बदगीत राहिलो. नवाय नंतर बाहेर तळ्यावर येऊन मुकाम केला. आबदुल रोखसान व अनवरसान बास लष्करच्या दर-
म्यान पाडविलें. बोलीचालीचें मतलब सांगितलें. ते नवाग्रांस सांगोन करून देऊ देछे घोलोन नवाग्राकडे गेले. जावताल यावा तो न आला. प्रातःकाळी नवाग्रांनीं एकाएकीच नगारा व कुच करून पुनः भुपाळांतच गेले. तेव्हां राजथी आवजी कवडे व राजथी यशवतराय पवार याणीं हुमदारीस पाव केला. जायचे व आवजी कवडे यांची सरमिसळ जाहली. तेव्हां नवाय ठिकाणींच उभे राहिले. आली त-
माम चौजेनिशीं भंवडे उभे राहिलो होतो. नवाग्रांनीं आरवा पा-
डून देखडीपाखून अर्धकोस जमीन भुपाळपावेतो दोन प्रहरांपाखून सा-
यंकाळपावेतो चालत होते. निदानीं तळ्यात राहिले होते. तोही तळ
घोडून पाटकाभांत पहिले कुनगे ठेविले होते त्याजवळ जाऊन फेरळ
अदचणीत राहिले. बद होऊन राहिले. जेसा मनसबा महमदरान
बंगस याणीं विचारिला त्याचप्रमाणें याणीं विचार केला आहे. नवाय
थोर. याणीं एक तो आमचा मतलब करून देऊन मुखरूप दखणेस
जावयाचें होतें. परंतु दुसरें बाहेर निघोन जुजावपाचें होतें. परंतु
दोनी गोष्टी न करितां अदचणीत राहिले. अनुचित केले. या गो-
ष्टीत नवाग्रांची शत्रू काय राहिली ? असे. नवाग्रांनीं काय विचार चि-
त्तात आगिला असेल तो असे. परंतु आपल्या बदोशसात आता

आसपास चौकीगदी करून दाणागवत पुळ बद वेळें आहे. नगाव काल पाहून आजीपावेतो आत उभेच वेळे होते. घोड्यावरी व गोळीच्या टप्प्यावरी आमचे फौजेचे मोर्चे लावून मार देत आहो. नगाव व न बागची फौज सत्त्वहीन झाली आहे. आणि गोटावरी लगट करून दोन तोफा हस्तगत केल्या. अतः नर राजाची स्वामीच्या प्रतापे निजा मडलमुलक याशी याच ठिकाणी बुडवून टाकितो. दक्षणचे फौजेची यास आधा रहुत होती, त्यास तुझी तिकडे आहा. तुमच्या शहामुखें तेरी येऊन पावे असा अर्थ नाही. तुझी फौज जमा करून जितकी मिळेल तितकी मेळवून दक्षणचे फौजेस पायबंद देणें. दाभाड्याकडील श-
हाणा माणूस पाठवून त्यास आपणाजवळ आणणें. रणोलियास असली तरा उत्तम जाईल. कदाचित् सोनेगडपावेतो गेले असले तरी तेपावेतो शहाणा माणूस पाठवून दाभाडे, यांटे, गावकवाड आपणा-
जवळ आणून तिकडील फौजेस पायबंद देणें. रघोजी भोंसले याकडे पत्रे व एक माणूस पाठवून त्याकडील आपणाजवळ आणणें. सारास ते फौजेस पायबंद दिवसास नगावास आसी बुडवीतच आहो जें होणें तें धन्याचें प्राप्तन, घडिलाचे शुभ्यकरून उत्तमच होईल. आपल्याकडील लोक सारे सुखरूप आहेत. बोर्डा कालचे झुजी सीस परतीसपर्यंत प
डिले. व मातबर माणूस कोणी पडिले नाहीत. पाच सात शिपाई पडले बहुत काय लिहिणें, लोम असो दिने हे आशीर्वाद.

[लेगांक १५]

श्री.

श्रीपासह चिरजीव राजाश्री आपा यासी —

वाजीराव बल्लाळ आशीर्वाद उपरी येथील कुशल ता०छ २७ रम

१ रणले — हे गांव सानदेश निव्वान भद्रवार तातुकरान आहे

२ सोनेगड — हे शुनरायेन बरोश सरनानान गाव आहे येथे बळकट किडा आहे

३ छ० २७ रमजान — ता० ८ जानेवारी इ स १७१८, रविवार

जान जाणून आपणाकडील कुशळ लिहित जाणें, पानतर तुमचीं पत्रें छ ८ रमजानचीं वरणगावचे मुकामचीं विभागामतेचीं आलीं व दुसरीं पत्रें छ० ११ रमजानचीं आलीं तीं छ० २४ रमजानांनीं पावलीं. हेरनाथं विस्तारें कळला. येथील वर्तमान काल लिहून पत्र पाठविलें आहे त्यावरून कळलेच असेल. अलीकडील वर्तमान तर नगर वुनगे काहीं भुषाळात व काहीं इस्लामपुरात टाकून सृष्ट्याची सदपं लावून कोण दोन कोण चालतात. आमच्या मौजा चौतर्फा चालवून दाणा-गह्या घासलकडीं वद केली. एक सपवास एक शेर अन्न आहर्ते. तरी कोणास प्राप्त कोणास अप्राप्त जालें. थोडीं पळसाचा पाला पाऊ लागलीं, परवा छ २५ रमजानांनीं भोगल पठाणांनीं भाड्याचे बेल सादले. गडपुतास ता पैयळ उपास पडो लागले. ऐसा प्रसंग आहला. तेव्हा नगरां सर्वांचे डु र प पाहून बहुतच काहिला हांकून सलोसापिशीं तपा केरी. बोलीच्या प्रसंगास पहिलेच आरदुल खेतान व सयद लफ्फर खान व अनवर गह्यारान होते. सामत आयामल याही सागोन पाठविलें कीं बोलीचालीच्या प्रसंगात आपणास बोलाविल्यास आमचीं अन्न आहे. व आझी तुमचे शुभचिंतक असो. त्यावरून आयामल यासही पाठवून घावे. सणवून नगाबास राजात्री आनदराय पंडित सुमत यानसमागन सागोन पाठविलें. साजवरून नगाकाने आयामल यास भेटीस पाठविले. नेटीनतर आयामल यास पहिले त्रिचर्ग यास सागोन बोलीचालीचा

१ छ० ८ रमजान - ता० २० डिसेंबर इ स १७३७, मंगळवार

२ वरणगाव - हें गाव गजदरेचें जिल्ह्यांत मुसलमन नातुरात आहे

३ छ० ११ रमजान - ता० २ जानेवारी इ स १७३८ सोमवार

४ छ० २४ रमजान - ता० ५ जानेवारी, बुधवार.

५ इस्लामपूर - भोपाळवरून ६६ एहाव गाव आहे.

६ सामतल - हा निजामास मिळलेला थोडी थोड सरदार असता

ठराव घेला कीं माळवा दरोयस्त यावा. पादशाही सनद दिल्लीस गे
 त्यावर करून घावी द्रव्याची बोली पहिली राजश्री धोंडो गोविंद याचे
 विद्यमानची आहे, त्याची रजमदल करून जें साधेल तें करून घावें.
 'नर्मदे व चमेलमध्यें राजे आहेत त्याजपासून आझी पैवे घेतों तैसा व
 मपेस घेणें तो घ्यावा. राजे यास निरोप देऊन नगावानीं दिलीस जावें.
 कोणेविशीं तपावत न करावी. जे गोष्टीनें आमचे बरें होईल तें करावे,
 या गोष्टीनें मजबुरात घावे तेथीं शिबत जाला. काल छ २६ रमनांनीं
 सदहुंप्रमाणें करार करून नगावानीं माळवा दरोयस्त जाहगीर तुम
 दारीचे यादीवरी दस्तक करून दिलें. व द्रव्यही साधेल ते पादशा-
 हापासून करून देऊं ऐसें सासदस्तकानिशीं लिहोन दिलें राजश्री पि-
 लाजी जायधराव व राजश्री दाबूराव मल्हार नगावचे दर्शनास पाठवून
 दस्तकखतानिशां याद करून दिली यावर तमाम रुपयास व वाणी
 यास ताफीद करून इरसाल पोहोचवून दिव्हा. अत पर नगाव आपले
 घुरगे बाहेर दक्षिणेस खाना करून दिल्लीस जातील. सायरा नगाव
 अढचणीचा प्रसंग प्राप्त झाला क्षणवृत्त आपण हावभरी होऊन बुडवा
 याच्या सायासास लागवें तर नवावाची फौज तोफखाना व बदोयल
 पाहता अवघाच घ्यानात आला. रोदिळे, घुघेले व रजवाडे व सर्वांईची
 फौज व खेची व नरेंबर आदिकरून खासा नगाव देखील तीस पस-
 तीस हजार, या खेरीज तोफखाना, तोही कोणेप्रकारचाहें तुझी जाणतच
 आहा समोवता आसवा चालून समाग फौजेनिशीं तोफखान्याचे पाठीं
 चालावें तर राऊत अगर पायींचे माणूस निपाचया गरज नाही. रंदो

१ सवाई —सवाई जयसिंग

२ खेची व नरेंबर ही ग्वाल्हेर प्रांतातील जुनी संस्थाने होत. सायरा राजे
 ग- क्षणून जें मध्य विदुरस्थानात संस्थान आहे तें खची ह्या नावानें प्रसिद्ध आहे
 येवें खेची जालीचे रजपूत होत आहेत क्षणून ह्या प्रांतास खेचीवाडा असें क्षणनात

बस्तीनें चालत उठावें तर थोडे माणूस बरुत खर्च होऊ लागलें. धा-
 वयाविणें तग करून बुडवावें तर मोगल लोक मागे सरसाणार ! लुजता
 दिसगत लागल्यास चार दिवस निघोन जातील. हा अर्थ व तुझी कि-
 तीपक विचार लिहिला तो चित्तात आणून सौरत्याचा प्रसंग संपादिला.
 जो नराव चौथाई व सरदेशमुखीचीं नावें घेत नव्हता त्याणीं माळवे
 दरोबस्त ऐसें तासदस्तकाने लिहून व लिहिता उचार केला की, “या
 मार्गे रफीच गोष्टी न जाहली ते या प्रसंगीं जाहली” व नरावानों हे
 गोष्टी मान्य करणें दुरपस्त. पुत्राचे नावे सुभेदारी करून समागमें
 आणिलें त्या माळव्याची दरोबस्त सनद करून देतो, नरावाच्या चि-
 त्तात कल्पात आला, परंतु काय करील ! संकटाचा प्रसंग देखोन घाबे
 लागलें, जे राजेरजवाडीयाचे आपले बरे इच्छू कस्यस घरून होता ते
 त्यास हातचे सोडावे लागले. हे दुःख लहान सामान्य न जाहलें. आपा,
 राजश्री स्वामीपें तपोयळ, यडिलापें पुण्य समर्थ तरीच ही गोष्टी घडोन
 [आली]. अन्यथा होणें कळलेच आहे. आज पादशाहीत नरावासारिला
 अमीर दुसरा कोण आहे ! माणें जो पाया पावून दिव्हा तो अपघ्यात
 भेट्ट आहे. नराव अतःपर दिल्लीस जातील व समागमें कोणी धावयाचा
 तो वेळन नराव दिल्लीस गेलियावरी या प्रांताचा व राजवाडीयाचा
 दरोबस्त कर्तव्य तैसा करून होईल वरंमान तें लिहून पाठवू. काहीं
 द्रव्य नरावाजवळ मागावें छी इच्छा होती, परंतु नराव द्रव्याचा लोभी.
 पूर्वी याची सारित्य जेली ते समयी मन वाढवून द्रव्य देववळें नाहीं,

१ पूर्वी — द्याजे ३० म० १७२४ साली नरावाच नावीरावानी साह्य देजे
 होणें तो प्रसंग असा की, निजाम दिल्लीदरबारसून निरोप येऊन दक्षिणेंत आ-
 त्यातवर त्याच्या स्वाधमपूर आणि कपटी वर्तनामुळे बादशहाच्या मनांत राग
 येऊन त्यानें हैदराबादचा मुभेदार मुबारिकखान (मराठी कागदपत्रान वरवर
 खान असें नांव दिलें आहे) क्षम सैन्य नमवून निजामाचें पारिपत्य करव्यावइछ

ते हल्ली पदरचे देतील हे गोष्टी तशासारखी दिहलीस गेल्यावर साव
भांमापासन प्राप्त जाहल्यास शुक्रवार नाही करार झाला यात अंतर न
करावें ऐसी मनरोटी नमगानीं दिखी अतः पर नगर खता करतील ?
कदानित् काळक्रम [काळक्रमें] दुबुद्धि निर्माण झाली तर वेलें पावतील
श्री त्यास नय देणार नाहीं छोम असा दीने हे आशीर्वाद
[लेखांक ३६]

श्री

श्रीमत परमहंस महागज श्री स्वामींचे सेवेसी —

चरणरत्न बाजीराव बळाळ प्रधान कृतानेक विरागता येथील कुशल
महाराजांचे आशीर्वादे पौष वैद्य १४ पावेतों मुफ्फम भुपाल येथें पधा
स्थित अस विशेष पौजसहित या प्रार्थी आला. नगराचा व आमचा
मुकायला व्हावा तो नराय भुपालच्या आग्रहास गेले. छ० ३
रमनााीं एक मुद्र जाहलें दुसर कैलही एक मुद्र नगराचें व लोकाचें
जाहलें बराच तमाशा नगरांनीं पाहिला महाराजांच प्रतापें मोर्चे

शुभ रीतीने सांगून पाठविलें त्याप्रमाणें मुखारिश्तरानानें तयारी वेली त्यास
सगीं निजामानें पेशव्याची मदत मागिली त्या वेळी पेशव्यानीं उत्कृष्ट मन्त्र व
रुन साक्षरपेठे वेलें छ० २१ मोहरम (ता १ आक्टोबर सन १७२४) रोजी
मुबारिशखानाचा पराभव केला व त्यास व त्याच्या दोन पुतास यमसुडनीं पा
ठविलें त्यामुळें निजामाची दक्षिणची सुभेदारी निवेंप झाली इतकें उत्कृष्ट साक्षा
द्या वेळी पेशव्यानीं वेलें परंतु निजामानें त्यास योग्य मोबदला दिला नाही त्या
प्रसंगानें स्मरण ठेवून पेशव्यानीं निजामाच्या स्वभावाचें वर्णन वेलें आहे

१ पौष वा १४ - ता० ८ जानेवारी इ स १७३८ रोज रविवार

२ छ० ३ रमना - ता० १५ दिसेंबर इ स १७३७ रोज गुरूवार

३ काल - ता० ७ जानेवारी इ स १७३८, शनिवार

४ तमाशा - पराक्रम जुन्या पत्रातून हा शब्द फार वेळां यतो शिवाजीनें
आपला भाव्य वधु तत्पदरचा व्यखोजी वास ते उपदेशपर व ललितें आहे त्या-
तही 'तमाशा' दाखविण क्षणे पराक्रम दाखविणें असाच उपयोग केला आहे
शनिेश्वरी प्रथामध्ये तमाशा हा शब्द साच अर्थी आहे

जवळ नवाबावरील सल्लागत बरीही चढली. नवाब भुपाळच्या आश्र-
यास तीस चाळीस हजार पौजेनिशी बसले. आमचे मोर्चे हातघोंडि-
यावरी बघले आहेत. करोळाचा मार देत आहे. मोंगलाचा अर्गानर्ग
केला आहे. दाणा, गहू, चैण, फाडी कुळ बंद झाली आहे. बंगोसा-

१ बंगसाची गत — बाजीरावांनी छत्रपाल राणाच्या मुक्तोद्धारिता महमद-
खान बंगपावरोवर जेतपूर येथे बी ल्हार केलेली तीस बंगसाची अशीच स्थिती
झाली होती. त्या संस्थाचा उद्येस बाजीरावांच्या मागील पत्रावद्दी आहे.
हावरिता त्या संस्थाची थोडी निश्चुत माहिती देणे अवश्य आहे. महमद
खान बंग हा बंगस जातीचा एक रोहिला सरदार होता. तो फिरोजसिंहर बाद-
शहाच्या बाराकीदीस उदयास चढला, क्षणून त्याने त्याच बादशहाच्या नावाने
फरवाबाद हे शहर बघविले. त्यास महमदखान बादशहाच्या बाराकीदीस मा-
ळ्याची व अलहाबादेची सुभेदारी मिळाली होती. हा वेधील सुभेदार असताना
झाले छत्रपाल राणावर स्वारी केली व त्यास मनस्वी श्रास दिला क्षणून त्या बघो-
वृद्ध हिंदु राणाने बाजीरावपेशव्यास सत्पनतोषण पाठवून आपल्या मदतीस बोलाविले.
त्याप्रमाणे बाजीरावपेशव्यांनी हुदेलराजावर ३० स० १७२९ मध्ये स्वारी केली व
महमदखान बंगपाच्या पौजेनिशी, मानवर ल्हार दिली त्या ल्हारित महमदखानाचा
परामभव होऊन तो जेतपूरच्या किल्यामध्ये पडून गेला परंतु मराठ्यांनी त्या कि-
ल्यामभोवती वेढा बसवून त्याची सर्व सायमी बंद केली, त्यामुळे त्याच्या सैन्याचे
पार हाऊ झाले त्याचे बर्गेस फरवाबादच्या नवाबाच्या इतिहासामध्ये केले आहे
ते येथेप्रमाणे —

* * Jaitpur was strictly invested for several months till
there was no longer any grain for food. Then the soldiers
began to slaughter their horses and bullocks. Flour could
not be procured even at one hundred rupees a seer. . . Many
of the soldiers died of starvation, and many more leaving the
Nawab to his fate escaped from the fort. Bajirao's orders to
his guards were that any of Mahomed Khan's men who gave

चीच गत मास झाली आहे. स्वामीचे आशीर्वाद नितामटल्लुटुक या
टिपणीं बुद्धत आहे. अगर सलोख झाला तरी आमचा होईल. नगर
विल्लेवद झाले याजमुळे त्याची अन्न राहिली नाही. आपला आशीर्वाद
समर्थ आहे. सर्व आशीर्वाद महाराजाचा आहे. सेवेसी श्रुत होय
हे विज्ञापना.

[हेरारक ३०]

थी.

भीमत परमहंस भी स्वामीचे सेवेसी.—

चरणरत्न धाजीराव धलाळ प्रधान कृतानेक विनवी येथील कुशल
ता छ० २ रमजानपावेनी स्वामीचे कृपेकरून यथास्थित असे विशेष.
स्वामींनी कृपा करून आशीर्वादपत्र पाठविले वें (पायोन) बहुत ए
माधान वाटले. लिहिले की असी विरह्य वासना आमचे टायी नसावी
ते का जाहली, एवढे इतके दियस का ठेवून घेतला, माझे मन दाव-
पास काय जातें, ताम्राचें वासपाणी जालीयावरी नगारे आणावे ऐसा

up their arms should be allowed to pass unmolested Many
having no food preferred to give up their arms and get away"

ह्या बघनावरून महमदखान बगपाची 'बग' कशी झाली होती ह्याची बाब-
कास बरोबर बघपना पेशल सेवसी महमदखान बाजीरावास धरण आला व
त्यांनी त्यास जीवदान देऊन सोडून दिले तो पुढे १० म० १७४३ मध्ये रूस
पावला निजामाच्या सैन्यानी बाजीरावांनी ह्या वेळी बगपाप्रमाणेच देण्यावस्था व
रून मोर्ली होती झणून त्यांनी त्या वेळचा उद्देश ह्या व मागील पत्रान केला
आहे

१ छ० २ रमजान — ता० ३ दिसेंबर २० म० १७३८ रविवार

२ खडू — स्वामीचा नोकर

३ ताम्राचें वासपाणी — ह्यास झणजे निजाम अमा येथे तबख दिसतो नि
जामाचें बुद्ध झाल्यानंतर बाजीरावाची स्वारी हिंदुस्थानातून छ० ७ रविलाखर
रोजी पुण्यास आली, ह्या वेळी येताना स्वामींनी ताम्राचें वासपाणी नगारे आणले नाहीत झणून
स्वामींनी शब्द लावून पत्र लिहिले होते

करार असता न आणिले हणून शब्द लावून लिहिलें; येसियास माये-
खेरीज शब्द लाविलेले ऐसा अर्थ नाहीं. स्वामींची कृपा आहे हणूनच
इतके लिहिलें. बरकट स्वामी अतरसाध आहेत. खंडूस विलव लागावाच
कारण व नगारे न यावयाचा प्रसंग सर्व अतरात आळाच असेल. येथें
बोदीचा प्रसंग बहुत आहला होता. याजमुळेंच खंडूस विलव लागला
होता. तसेच नगारे आणावयाचा प्रसंग तरी येते समयो सोनगडाकडून
येणें जाहलें असे तरी समागमेंच आणावयाचा योग बडला असता.
परंतु तिकडून येणें न जाहलें. स्वामींचे नगारे राहतील ऐसा अर्थ नाहीं.
येतील, सकट नाहीं. विफल्यासनेचा विचार लिहिला तरी स्वामींचे
चरणरज असता सकलविफल्य कोठें अठणार ! मन बुद्धि वाचना सर्व
स्वामींचेच पाय आहेत व स्वामींचाच आधीर्बाद तोच आमचा सजाना
फीज आहे. पैक्यासाठीं काही चिन्तात आलें असेल तर साम्रत बोदीच्या
प्रसंगास्तव व बसईकडील उर्चानिमित्त आणखी स्वामीजवळ ऐवज
असेल तो द्यावा लागतो. बसईकडील सट्ट्याचा मजकूर लिहिला त्यास
सद्धस करावयास आधी राजीच आहों. परंतु विचार करून करावा
लागतो. चिरजीव राजभी आपा कोकणात जाणार आहेत. किरगी वि-
चारायरी आल्यावरी सट्ट्याचा विचार होईल. तरी करावयास अतर
पडणार नाहीं. सेवेसी भुव होय हे विस्तित.

१. बसईकडील उर्च — बसई पेण्याचा बत्त शुभ्दळ दिवसापासून चातू अ-
रावा भटें यावरून दिलें

२. आपा कोकणात जाणार आहेत हणून उल्लेख केला आहे त्याप्रमाणें ते छ०
२८ रमवान रोनी कोकन प्रांती माहिमास येत्याचा दाखला सांपडतो.

[लेखांक ३८ *]

श्री.

श्रीमत् महाराज श्री परमहंसराव स्वामींचे सेवेची.—

विशापना गोवंे प्राताहून सात शेणवी आला आहे, त्याणीं स्वामींचे सेवेसी विनती घेही त्याचा विस्तार स्वामींनीं लिहिला, त्यात मुख्यार्थ हाच फी, "फोटें" पचमहाल जागा राहा, त्या जाग्यात आपलें ठाणें मातबर पसल्यास फिरगी यासीही सह देऊन साठी वारदेशचा पैका घेई व सोपेकरांसी मारी होऊन त्या प्रातीं ठाणीं घेऊन स्वळें जतन करी

* ह्या पत्रावर राजीराव पेशव्याचें नाव नाही तथापि पत्राच्या भाषेवरून ते राजीराव याचेंच असतें

१ सात शेणवी—हें नाव असावें सातवा बगैरे नावें आहेत

२ फोटें—हा गोवंे प्रातान एक महाल आहे येथील ठाण्यासबधान ह्या पत्रात मजकूर आहे

३ साठी वारदेश—पोर्तुगीज लोकांच्या ताब्यामध्ये हा प्रात आहे ठाणें प्रि स्ट्याग साठी काणून गाव आहे त्याप्रमाणें गोमांतकामध्ये साठी असें गाव आहे

४ सोपे—हें कर्नाटवादील एव जुनें सरधान होतें येथील राजास सोपेकर असें काणून अगत शिवाजीच्या वारवीर्दापातून मराठे ह्या मरधानाकडून एडगी पेत असत १० स० १७६३ पर्यंत कर्नाटक प्रातामध्ये एडगेस सोपेकर व दक्षिणेस बेदनूरकर हे दोन सरधानिक प्रकळ होत १० स० १७६३ सोपे व बेदनूर हे दोही प्रात हैदराजें हस्तगत केले कामवाडेगाव्या काणून तो सोप्याचा राजा होता त्याच्या वारवीर्दीत (१० स० १६९७—२० स० १७४५) राजीरावानी सोप्यावर १० स० १७२६ मध्ये स्वारी केही होती, त्या वेळी त्यानें व बेदनूरच्या राजाने चौधई मरठनी देण्यानें कबूल केले व त्याप्रमाणें एडगी पेत होनी परत १० स० १७३५ मध्ये दिसेंवरच्या ४ व्या वारखेस पोर्तुगीज लोकांचा व त्यांच्या सह शस्त्रागुळे तो मराठ्याशीं एल्लेख्यानें बायेनासा शाला, एवडेच नव्हे तर तो पोर्तुगीज लोकांस साक्ष देऊ लागला ह्यामुळे त्यावर मराठ्यांचा रोष होना पुढें सोपेकराचा मराठ्यांनी परामव केला व त्यानें पुन संडणी कबूल केली परत मधून मधून पुन तो मराठ्यांच्या विरुद्ध होत असे, व त्याची खोड मराठे मो

लीत असत. असा प्रकार १० स० १७६३ पर्यंत चालला होता. १० स० १७६३ मध्ये हैदराने बेदनूर येऊन हैदराबाद नामक आपल्या सरदारास सोध्यावर पाठविले. त्या वेळी तेथील राजा सवाई इमोदी राधाशिव हा कारवारच्या उत्तरेस ८ मैलावर शिवेश्वर येथे पळून गेला, आणि पोर्तुगीज लोकांच्या आध्यास जाऊन राहिला. त्या वेळी पोर्तुगीज गव्हर्नर Manuel de Saldanha de Albuquerque हा होता. त्याने हैदराचा प्रतिकार करण्याचा मोठा प्रयत्न केला परंतु त्याचा काही उपयोग झाला नाही. शेवटी तो गोवे प्रांतात गेला. तेथे त्यास ५२५ पोंड पेनशन देऊन पोर्तुगीज लोकांनी आपल्या सराफासाठी ठेविले (ता० १० एप्रिल १० स० १७६८). पुढे त्याने त्याच्या विरुद्ध १० स० १७७४ मध्ये काही गड-बड करण्यावरून त्यास गोव्यानजीक मौळे (Moule) येथे ठेविले, व त्याचे पे-नशन ३५० पोंड केले. तथापि त्याची मानमरादब चांगली ठेविली होती, तो मेल्यानंतर १० स० १७८२ मध्ये सवाई कसबदिंग हा त्याच्या निव्वळतीचा मा-लक झाला. हा १० स० १८३४ मध्ये वारला. नंतर त्याच्या मागून राधाशिव व बीरराजेंद्र असे दोन पुरुष झाले. परंतु ते नत्पायुषी झाल्यामुळे त्याच्या सवर्चीस त्याच्या बायका मालक झाल्या. त्यांनी एक मुलगा दत्तक घेतला होता. त्याचा वं-शाज अद्यापि मोमानात आहे.

मराठी इतिहासवाक्यास सोपेकराची ओळख होण्याकरिता ही निव्वळ मा-हिती दिली आहे. हैदराने सोपे घेतल्यानंतर त्याची भूवभाग झाली. पुढे दिवूच्या कारकीर्दीतही तेथे लुटापुटीचा प्रकार चालला होता. दिवूची सनाति झाल्यानंतर इंग्रज, पेशवे व निजाम यांच्यामध्ये मुत्तमजची जी वाटणी झाली त्यांत सोपे पे-शाब्याकडे घेव होतें, परंतु तें त्यांनी घेतलें नाही. नेमहा त्यावर इंग्रजी अंमल का-यम झाला.

सोपे येथे साम्राज रमार्ज, वेण्वर, आणि जैन लोकांचे गड आहेत, व एक जुना किला अजून मो प्राचीन वैभवची साक्ष देत आहे. बाकी येथे पूर्वीचे वैभव कांही राहिलें नाही. नाही फगावदास एक १८ फूट ऊंचीची सोम अष्टन ती तेथील रणधंभामाजी साक्ष देत आहे! सोपे (Sonda) हे गाव सांपत कारवार जिल्ह्यांत मोठ्ठा आहे. हे शिर्डी गावाच्या उत्तरेस ८ मैलावर आहे.

ऐसा भारी माणूस पाठविल्या उत्तम आहे. केवळ राजश्री व्यंकटराव याचे हवेली वेलियास फुण्णरायासारखे होईल. दुसरे फिरंगी यांची जरदस्ती जाहत्याणी तुमची कुमक पोहोचून खळें जतन होत तरी बरे. नाहीतर सोंबेकराचीं ठाणीं सोंबेकराचे स्वाधीन करून लुचें जाहला पैका घ्यावा. ह्या दोहों पदार्थांतील तुमचे विचारें कोणती गोष्ट बरावी तें लिहिणें. जरूरितां येथें ठाणेंच होणें असेल तर त्या प्रांतीची माहिती आणि मातबर रावकार जामीन येथें देई व रसदही देई असा आधी येथें एक (गुद्दस्) योजिला आहे. त्याचे स्वाधीन तेथील कमावीस करावी. ठाणियाचा बदोबस्त आहे त्याप्रमाणें अर्हां घ्यावा. योजिला आहे गुद्दस् याचे स्वाधीन पंचमहालची कमावीस वेलियासी नित्येक कामकाज फिरंगी याजकडील पंगरे त्याचे हातून घ्यावें. जरी आमच्या लिहिण्याची अवशा करून पंचमहालचा हुदा दुसऱ्याचे स्वाधीन कराल तर त्यास आपून त्याचेही बरे न होय, आणि तो गुद्दस् तुमच्या हातून जाईल असें समजणें; यास्तव योजिले गुद्दसासच घंदा सांगणें; क्षणजे त्याचे हातून सोंबे, मुदंनूर (वेदनूर !) व गोंवें बगेरे

१ न्यवटराव.—न्यवटराव नारायण भोसले !

२ सानगुदस्ता न्यवटराव इत्यादिक सरदार त्या प्रांति गेळे छानून ह्या पत्रास उद्देश आहे थावरून हें पत्र ३० म० १७३८/३९ सालचे असताने. कोकणप्रांती फिरंगी लोकांकडे साष्टी प्राप्त होता तो येण्याची मसलत ठरवून चिमाजी आपा छ० १ त्रिचंदेन क्षणजे बैजासभासी निघून कोकणात गेले. त्या सगळी गोष्टी कडे शब्द देण्याकरिता न्यवटराव नारायण क्षास फौज देऊन पाठविले होतें तेथे त्यांनी चांगला पराक्रम करून मुळाव सर केला व तेथे आपलें ठाणें बसविलें. त्यास अनुलक्षून ह्या उद्देशे असता.

३ वेदनूर.—हें पूर्वी जगल होतें. येथें १६४० मध्ये वेदनूर नामक गांव बसविलें जाऊन शेकरी येथील केलाटी राजांनी आपली राजधानी केली. ह्याची पुढे फार भरभराट होऊन येथे मोठें नगर बसले गेलें. येथील राजास नारंग क्षणव

काज काम करून घ्यावें. हामी मातबर त्रिवरु शेट गुजर देतो अथवा सोंधेकराचा मुद्दरा सोंधेकराचे हवाली करून सोंधेकराकडून पैका घ्यावा ऐद्याच शिद्धांत झाला तर कोणते सेतीनें करणें तें लिहिणें पाहिजे, त्या सारिला तोही मजकूर मनास आणू" हणोन विसारें लिहिणें ते कळलें, ऐकियास स्वामींनीं आशा केली ते यथार्थच आहे, स्वामीपार्शी एहस्य तिकडील माहित[गार] मामला करणार त्यास येथें पाठवून द्यावे, त्याचे मुलें तिकडील सर्वही वर्तमान मनास आणून राजप्रकरणप्रसंग कसे काय सांगतो तेही कळतील, वदोत्तर त्यास उत्तर सांगणें तें सांगून, योजिला आहे एहस्य यास दावून दुसऱ्यास हुदा सांगाल तर जो करील त्यास आपू व मुद्दरा तुमच्या हातचा जाईल हणोन आशा, तर मुद्दरा मामला सायला तो स्वामीच्या आशीर्वादप्रतापें सायला, गेला तर स्वामीचा गेला, यात आमचें काय गेलें ! आझी आशाधारक स्वामीचे, स्वामी पूर्ण अभिमानी आहेत, तेनें आझी जिता करावीसें काय आहे ! परंतु नूतन ठेवून स्वामीजवळ विनीतभावं विनंती करितात तेंच स्वामींस प्रमाण वाटेल, त्यासच हुदा सांगा, नाहीतरी जो करील त्यास आपोच हणोन आशा होजे, आझी वडील बदिलोपार्जित स्वामीचे चरण आर्जिले असतां आमचें भाषण स्वामींस अप्रमाण वाटतें हीच गोष्ट अपूर्व आहे, असो, स्वामीजवळ जो एहस्य आला आहे त्यास येथें

असून येथील शिवाप्पा नारंक पार प्रसिद्ध असे बाजीरावांनीं ज्ञा नेत्री भीरव-पट्टणवर स्वारी गेली त्या वेळीं येथें सोमेश्वर जाईक हणून राजा होता (६० स० १७१४-६० स० १७१९). तो मेल्लानगर त्याने मागून बसाला गाडीवर बसला, तो मेल्लानगर त्याची राणी राज्य करित असतां हैदराने बेदनुरावर स्वारी करून जो सर केला, राणी विरग्यागी ही राजाव्यास आग लावून पहन गेली, नंतर हैदराने तेथे मुद्याकट करून अतिशय द्रव्य नेळें, पुढें तेथे त्याने हैदरनगर ह्या नावाचें गांव बांधिलें, सायत चौथर रणास्पाद हें गांव असून ते नगर ह्या नावानेच प्रसिद्ध आहे, आज्ञा बेदनूरचा मागवूसही राहिला नाही.

पाठवावे. त्याचें वर्तमान मनास आणून त्यास उत्तर सांगणें तें सांगून. सालगुदस्ता ज्यंकटराव इत्यादिक सरदार त्या प्रातें जाऊन धम साहास घेले, जुजले, भाडले, तुटले, पाटले, मुख्य साबिला, त्यास तेथून उडवून द्यावे ही गोष्ट स्वामीच्या तरा चित्तास येते की काय ? अम साहास करून मुख्य साधणार सर्व सरदार आहेत. आझीं अशी गोष्ट पेलीयास कोण्ही वाचतो असें नाहीं. असो. स्वामी ईश्वरस्वरूप आहेत. स्वामींनीं त्या गृहस्थास येवें पाठवून द्यावे. त्याचें वर्तमान भवण होऊन उत्तर त्यास सांगणें तें सांगून व त्याचे हातून सोंधे प्रातीचें (राज)कारण अथवा विदनूर प्रातीचें अगर गोंवें प्रातीचें राजकारण होईसी असतील तीं लक्षप्रकारे त्याचे हातून घेऊन. मुख्य गोष्ट फिरगी याचा आमचा सल्लूस नाहीं. फिरगी आमच्या जाग्याचे गळ्या वेऊन पडणार, तसेच सोंधेकराचा आमचा ग्लोस नाहीं. तो उपघ्याप करणार. आझी त्याचा मुख्य पालपा घालणार. ऐसा प्रसंग आहे. तेवें वमावीस कोटून चालणार व गोव्याचे साडुकार वेडण्यास[१] कोटून येतील ! आमच्या कौता त्या प्रातीं जाणें त्या जाऊन गर्गसा करतील, ऐसा विचार आहे. स्वामींनीं सात शेंकड्यास पाठवून द्यावे. त्याचे हातून राजकारण प्रसंगानें जे जे घडोन येतील ते त्याचे हातून करविते जातील. सेवेसी श्रुत होय हे विशापना.

[लेखाक ३९]

थी.

भीमत् महाराज परमहंस थी स्वामींचे सेवेसी—

चरणरज बाजीराव बहाळ प्रधान कृतानेक विशापना येथील कुराळ भीडपें यथास्थित असे विनोप. चिरजीव राजभी आपानीं माहिमे येत-

१ माहिम - हे गाव ठाणे त्रिखात आहे. येथें एक लहानसा विहा आहे. येथे पोर्तुगीज लोकांचे ६० शिफार्द व १५ जेजाला असत चिमाजी आपा पेशव्यांनी हें ६० स० १७३९ च्या जानेवारीमध्ये हस्तगत केले.

त्याचे वर्तमान पहिले सेवेसी लिहिले आहे, त्यावरून विदित जाहलेंच असेल. माहिम घेतल्यापरी दुसरे दिवसी छ १० सकाळीं केळवे हळा करून घेतले, ऐसीं माणसांचीं डोचकीं मारिलीं. त्याच सलगवतीनें शिरगांवकरांनीं कौल घेतला. केळवे जागा थोर नव्हती. माम(क)च होती. शिरगांवची माही होती ते आली. अतःपर चिरजीव तायपुरास बसले असतील. त्यास स्वामींचे आशीर्वाद तेही जागा हस्तगत होईल. सारांश स्वामींचे कृपेकरून होणें तें बरेंच होईल. “बसईचा आपण आशीर्वाद दिव्हा आहे त्याप्रमाणें होईलच. यांत संदेह नाहीं. भाक्षी छेदरे स्वामींचीं आहे. सर्वेस्वी भुत होय दे विद्यापना.”

[लेखांक ४०]

धी.

श्रीमत् महाराज परमहंस श्री स्वामींचे सेवेसी.—

चरणराज घाजीराज घलाळ प्रधान कुतानेफ विहापना येथील पुसल तामाईत छ० ७ त्रिलेखाद जाणोन निरतर आशीर्वादपनीं सांभाळ

१ छ० १० सकाळ.—ता० १० जानेवारी १० स० १७३९, दुपवार.

२ केळवे:—हे माहिमाजवळ एक लहान गाव आहे, जणून केळवे माहिम या सवुल नावानें तें प्रसिद्ध आहे. येथेही एक लहानसा किता आहे.

३ तायपूर:—हे गाव ठावें त्रिलेखात आहे. हे बोलुंगीज लोकांचा साम्राज्य होतें. तें निमाजी आपानी १० स० १७३९ मध्ये त्रिकून घेतले. नंतर मराठ्यांनीं येथील किताची बांगणी दागदुजी केली व तेथे चार सोफा ठेवून कितापाच्या नीट पदोवरत बेला.

४ बसईचा आशीर्वाद:—स्वामींनीं निमाजी आपास “बसई दिली” जणून अ. मोदरन आशीर्वाद दिला होता. त्या आशीर्वादाप्रमाणें बसई फजे करण्याचा निमाजी आपानी दज बेला.

५ छ० ७ त्रिलेखाद:—ता० ६ फेब्रुवारी १० स० १७३९, मंगळवार.

करावयास आशा करावी. यानंतर तारापूर संस्थान घेतल्याचें वर्तमान पूर्वी सेवेसी लिहिलें आहे. त्यावरून विदित जाहलेंच असेल. तारापूर घेतल्यावरी अशीरगड किला फिरगी याचा हस्तगत जाहला. किला मातसर दिलद आहे. परंतु स्वामीचे आशीर्वादें हस्तगत जाहला. अतः पर चिरजीव राजश्री आपा बुळ फौजेनिशीं साष्टीत गेले. साष्टीत तीन स्वळें त्यापैकी वेणारीयास खडोनी माणसर याणीं मोर्चे देऊन जेर केलें आहे. स्वामीच्या आशीर्वादें इतक्या दिवसामागें जाहलेंच असेल, वसई घेतल्यावरी घांनरे, धारावी हीं दोन स्वळें आपा गेल्यावरी घेतील. एकूण साष्टीतील तिन्ही स्वळें हस्तगत जाहल्यावर वसईचाही यत्न करतील. मुख्य स्वामीचा आशीर्वाद मस्तकी आहे तेजेंकरून सर्व गोष्टी उत्तमच होतील. राज्या आशेप्रमाणें दोन मुठीच्या पाठविल्या आहेत. सेवेसी प्रविष्ट होतील. लोभ असो दिजे. सेवेसी श्रुत होय हे वि शपना.

[लेखाक ४१]

थी.

नीमत् महाराज श्री परमहंस स्वामीचे सेवेसी —

धरणराज बाजीराव बळाळ प्रधान वृत्तानेक विज्ञापना येथील कुशल

१ तारापूर संस्थान — हे ७० २४ सवाल तेथीं पत्ते झालें. ह्याच दिवशीं पेशव्याचा प्रयात सरदार बानी भिवराज हा रणामध्ये मृत्यु पावला.

२ अशीरगड — हा किला ७० २ किल्लाद (सा० १ फेब्रुवारी १७३९) रोनी पत्ते गाला हा ठाणें विस्त्रांत आहे. ह्यास अशेरी असेही दणतान हा गिऱा पो तुंगीज लोकाकडे पुष्कळ वर्षांपासून असून ते त्याची कार योग्यता मानीत असून व त्यांची बायलासुळे त्याचे सरक्षण करीत असून.

३ वेसावे — हे ठिकाण राजेनी माणसर याणीं ७० ७ किल्लाद रोनी सर वेळें हे ल्हानमे वर साष्टीच्या पश्चिम निःतऱ्यावर आहे.

४ घांनरे धारावी — घांनरे (ज्यास घांनरे Bandra दणतात ते) व धारावी हीं दोन गांवि मुनरंजवळ ठाणें किल्लात आहेत.

ता. फौलान वर सप्तमी सोमवार कुच प्रां गांधळी मुकाम नजीक धरणगांव परगणे येरंदोळ प्रां खानदेश स्वामींचे आशीर्वादं यथास्थित असे विशेष, उत्तरेकडील वर्तमान तरी तोइमास्तकुलीपान लाहोर येऊन पुढें आलियावरी महमदशा पातशहा याच्या व त्याच्या फौजांत दोन तीन लढाया जहात्या. एक लढाई मातबर जाहली. हें वर्तमान राजधी घानूराव मल्हारी यांणी छ० २१ जिस्कादीचें छिहून पाठविलें कीं, "कजलबाशात व खानदौरा यांत युद्ध जाहलें; युद्धपसर्गी सादतखान जिवंत धरून नेला; खानदौरास दोन जखमा भारी होत्या; तोंदी गोटास येऊन मृत्यु पावला; खादगारखान व आण-ली कितेक मातबर मेले; खाव आठ हजार माणूस रणास आले; लढाई विपद्दून गेली; आय कोणांत राहिला नाहीं; कचरदेखान व नि-जामडखुलुक, तोइमास्त कुलीच्या डेव्यास गेले. भेडून महमदशाहा पातशहाची भेट ठरावून आले. तदोत्तर छ० २१ जिस्कादी पादशहा त्याच्या डेव्यास तीनसे स्वारानिर्दी गेले. भेट जाहली. त्यांणी मेजवानी

१ फौलान वर सप्तमी सोमवार:—ता० २० मार्च इ. स. १७३९ मंगळवार.

२ छ० २१ जिस्काद:—ता० २० फेब्रुवारी इ० स० १७३९ मंगळवार.

३ तोइमास्त कुलीपान:—हा इराणचा सुप्रसिद्ध मारिश्हा बादशहा. झार्चे नांव ताहमारास कुलीखान असेही आहे. त्यावरून मराठे त्याला तोइमास्त कुलीखान असे खान असत. हा मुठचा धनसत्ताय मुग्या होता, परंतु त्याला भाग्योदय होऊन तो ता० २६ फेब्रुवारी इ० स० १७३६ मध्ये इराणचा बाद-शहा झाला. हा मोठा योद्धा होता. याने आपली धनवृत्त्या मृत करणाकारितां हिंदुस्थानावर इ० स० १७३९ मध्ये स्वारी केली. त्याने दिहापदेन वेऊन दिल्लीचे निहागन पादशहा केलें; मुघांचे दोन पक्ष लोक छार मारिले; भाति नेवून १४॥ मोठी रपसांची सट स्वदेशान नेली. याने मुदीमध्ये दिल्लीपतीचे रत्नवजिन मयूरामनदी याने आणवेचरोवर नेले. हा क्रूर व महत्काशी बादशहा इ० स० १७४७ मध्ये मारला गेला.

चावयाची ती देऊन विदा केले, गोटास आले. आणि छ० २१ जिह्मारी सोहमास्तबुली महमदशाहाच्या डेव्यास येणार. परंतु पाहतां नवी राशि दिसते. गारुड कळत नाही." असें लिहिलें, पत्रें वाळूच आलीं. व दुसरे घनमान घन्दाणपुराहून लिहिलें कीं, महमदशाहा पातशाहास दस्त केलें; सोहमास्तबुली दिस्तीस येऊन सक्ती बसले; द्वाही फिरविली; सादतलानास नमासत सांगितली; ऐसें दिस्तीहून सावकारी लिहिलें आदे. त्याव-स्न घन्दाणपुराच्या कमावितदारांनीं लिहून पाठविलें आदे. हिंदुछोबांस सकट थोर प्राप्त झालें आदे. एक त्याची पातशाही पुढाची यांत संदेह नाही. आझांतही भारी आहे. स्वामीचा आधीचांद मस्तकीं जसतां बाय चिता आदे. सरिस्तर विरित र्दावे दणून लिहिलें असे. अरिष्ट तो मोठें निर्माण झालें; आधी तो कर्जोनें बुडालो व अवंदा पैसा कोठें प्राप्त नाही. संसर्गनें बर्बात राहो, तो तीही अवंदा राहिली. थोडाचेंच सकट प्राप्त झाले आणि अरिष्ट तो मोठें उगे राहिलें आदे. बरे; गर्व चिता आपल्यास आदे. आपण पुढील विचार मनन करून लिहून पाठवायें. आधी रेंवरे गुनची आहो. सर्व चिता पुढांस आदेच. अ-वाय बसई आनी नाही. परंतु आपले आधीचांद घेईल, आपनी कपडे लोकी भोंवत्याचे वीजेनें टुटली. ऐसा पाहून आझावर बघाला माम झाला आदे. अहो. हे घरेचे बजिदे, परंतु पुढील अरिष्ट थोर आले आहे, आणि पैसा नाही. या गोष्टीस योग वगा घडेल ही जिहा-बदाग आझा पैसा राहिले. केवेली भुत होय हे विशापना.

१ चरमे बजिदे—दरम तरे. संपूर्णतः लोकांनी व सगळ्यांनी सुद्धा पाळले अ-मनी लोकी होणजे मेळागदेव गुणे यांच्या पुनर्जाते सगळ्यांस सदां बाळगणे सोडून देऊन अरमदादेवर्षी यांच्या बळम निवडे पुराणदर आलविली. तेव्हा स्वर्ग देवाच्या जी आहोती बजिदे वगा बजोवल्या पाडविले. परंतु त्यास लोकी वगळ देऊ. हे वर्तमान देवाच्या व जगांच ने निवडे बाणार तो हे नादिरस हाचे वर्तमान आहे. अर्थात् हे बापमार्गान बजिदे बजिदे पाळले होते लोच पुनः हे अरिष्ट जगें पदपुजे देवाच्या सदां मंदार बाजो मंदारिद आहे.

श्री- बाजीराव बह्मण पेशवे ह्यांचे इत्साक्षर

[illegible]

[लेखांक ४२] ~

श्री.

श्रीमत् परमहंस श्री स्वामीचे सेवेसी —

चरणरज बाजीराव बहाळ प्रधान चरणावरी मस्तक ठेवून सा० नमस्तार विनति मेथील वर्तमान ता० छ० २४ जि०हेज मुकाम नस रावाद प्रात खानदेश स्वामींचे आशीर्वादकरून वर्तमान यथास्थित असे विशेष, स्वामींनी कृपा करून आशीर्वादपत्र पाठविलें तें पावोन बहुत संतोष जाहला, ऐसेच हरपडी पत्र पाठवून साभाळ करावा, स्वामी समर्थ आहेत यानंतर तोदमास्तकुळीरान उत्तरेकडून आले, त्याची व महमदशहा पादशहाच्या फौजेची लढाई होऊन दिल्लीची पादशाही बुडाली, पातशहास व निजामउल्मुल्क यास व कमरुद्दीनखान यास कैद कैसे, खानदघरा युद्धामध्ये लंकभावासइवर्तमान मृत्यु पावले, सादतखान यासी त्याणी करून नेले, त्यावर त्याने तीन मोठी द्रव्य घावे (ऐसे) करून त्याचा चाकर जाहला, लागें पाच सात हजार फौज समागमे देऊन दिल्लीची उदोमट्टी करावयाबद्दल पुढें पाठविली. माराहून आपण दिल्लीस येणार होते, आलेच असतील, दिल्लीस दाखल जाहले, याउपरी दक्षिण प्रातें स्वार होणार आहेत, याउपरी त्यास आपली कौणी गनीम आहे असे नाही, आपली त्यास व ते आक्षाय गनीम आहे, अशास जो ते तेथून निघाले नाहीत जो तमाम मराठ्या फौजा एक होऊन चमेली पार द्यावें, त्यास अलीकडे येऊ न द्यावे, असा विचार आहे, सर्व विप्ता स्वामीस आहे, अरिष्ट तें मोठेच आहे, वस

१ छ० २४ जि०हेज — ता० २४ मार्च १ स १७२९ रानिवार

२ बानीखाना विनार सर्व हिंदु फौजा एकत्र करून, चमेला पार होऊन दिल्लीस जावे असा होना व त्याप्रमाणे त्यांनी रानपूल व बुंदेले राजांनी गुप्त रीतीने सहाय्याचे तह करून बघी केला होना परंतु तो कमलान आगव्यापूरीच ना दिरशहाने महमदशहा बादशहास गादीवर बसविलें आणि तो आपला मधु आहे, त्याच्या अहो सयांनी चालवें करून हिंदुस्थानांत प्रमुख राजेरजवास्थान

इंचें काम अद्यापि झालें नाहीं. आपले आशीर्वादकरून उत्तमच होईल. सेवेसी श्रुत होय हे विशासना.

चिमणाजी आपा.

[लेखांक ४३]

श्री.

श्रीमत् परमहंस स्वामींचे सेवेसी:—

अपत्ये चिमणाजीने कृतानेक सा० नमस्कार येथील क्षेम ताा वैशाख वद्य तृतीया रावेतो स्वामींच्या आशीर्वादकरून मुपलब्ध अशां विशेष. दीर्थरूप राजश्री रापांनीं माळवा प्रांतांत पाठविलें होतें. त्यासं दयाव-
पत्रे पाठविली. घाटदक क्षणतात कीं शाहू महाराजांस व बाजीरावांसही त्याजक-
दून पत्रे आलीं होती. हीं पत्रे पार महत्वाचीं असलीं पाहिजेत. बाजीराव माहे-
बांनीं महमदशहास पुनः तक्त प्राप्त झालें झणून १०१ मोहरा नगर पाठवून
एक अभिनदनपर पत्र पाठविलें होतें. त्याचा स्वीकार करून बादशहानें देगल्यांस
एक बहुमुख्य पोषाक पाठविता व पूर्वी रिनेले अधिकार व जहागीर बौदे कायम
केली. बादशहाची कर्मान बाजीरावांस ८० २४ सफर (ता० २२ मे ६० स०
१७३९) रोजी मुकाम कम्बे राहापूर परगणे जैनापार येथे मिळाली असा
दखला सापडतो.

१ वैशाख वद्य तृतीया:—ता० ४ मे ३. स. १७२९ रविवार.

२ दयावहादूर:—हा माळव्याचा सुभेदार राजा गिरिधर याचा पुतण्या. राजा
गिरिधर यासी उदाजी पवार व चिमणाजी पटित यांनी बुद्ध करून ३. स.
१७२९ मध्ये ठार मारिलें (घाटदक). त्यानंतर त्याचे जागी दयावहादूर याची
रितीनतरांतून योजना झाली. त्यावर चिमणाजी आपांनी स्वारी करून त्याचा
भारंगवळ तेवळे (Terlab) येथे पराभव केला. ह्या युद्धांत तो मारला गेला असें
घाटदक क्षणतात, परंतु त्याचा सन १७३२ असा पुढें देतात. चिमणाजी आ-
पांच्या पत्रांत दयावहादूर मारल्याचा उल्लेख नाही. ह्याच युद्धांत तो मारला
गेला असें मानावे वर हें १३ द. स. १७२९ मधील असून आपा ८० १६
मवाल (ता० ४ मे ६. स. १७२९) रोजी बरील रवारी करून पुण्यास आले
हे निश्च आहे. तेव्हां १७३२ हें साल बरोबर असत नाही.

स्कार विनति येथील कुशल ता भाद्रपद वद्य प्रतिपदा मंदवार पावेतो पुण्यास मुखरूप असों विशेष. या माती यदा पर्जन्य आजपावेता पडला नाही प्रजा बहुत भूमी झाली. हें वर्तमान तीर्थरूप राजश्री राजाणी स्वामीस निवेदन केले. त्यावरून “स्वामी कृपायत होऊन प्रस्तुत श्री जेजुरी येथील तळ्यावर येऊन दोन पावली सराटे आसनास धारून अनुष्ठानास बसलेत आता. जेव्हा पर्जन्य पडेल तेव्हा गोमूत्र घेईन, असा निश्चय केला आहे.” हें वर्तमान बापुजी महादेव याणी राजश्री बापुजीपतास लिहिलें, त्यावरून सविस्तर कळलें. ऐसीयास स्वामी भृगु अवतार आहेत. जो निश्चय केला तो श्री सिद्धीस नेईल. पर्जन्यही बहुत पडेल ह्यात संदेह नाही. पिंबळ्या सकलादेविशी आशा वेढी होती, त्यावरून साडेतीन गज पिंबळी सकलाद सेवेची पाटविली आहे. प्रविष्ट जाहल्याचा, जाण पाटपावयाची आशा वेढी पाहिले हे विशावना.

[लेखांश ४६]

श्री.

भीमत परमहंस स्वामी स्वामीचे सेवेची —

अपत्ये चिमानीने कृतानेक साष्टांग नमस्कार विनति येथील कुशल ता पौष वद्य द्वादशी रविवार शुक्ल अलेगाव तर्फे पाटस स्वामींच्या आशीर्वादकरून यथास्थित असे विशेष. स्वामींनी आशीर्वादपत्र पाटविलें स प्रविष्ट जाले. “शरीरी पार येरे पाटव नाही. मज मागे सर्व गुमचे स्थायीन आहे. काखून पोरे आहेत, याचे सचप्रकारे चालवावे. व

१ भाद्रपद वद्य प्रतिपदा मंदवार — ता० २३ आगष्ट इ स १७३५ शनिवार, विवा ता० १९ आगष्ट इ स १७३८ शनिवार, अशा दोन तारखा ह्या मित्रीम यत्रात ह्यावेची खरी नोजणी वेंही निश्चित करिता येत नाही

२ पौष वद्य द्वादशी रविवार — ता० १६ जानेवारी इ स १७३७

३ अलेगाव तर्फे पाटस — हे पुणें विन्यास भिनयत्री ताठुण्यांत आहे

श्री भुलेश्वराचें काम आपण पाहिलें नाहीं तें तुझी पहावें; व गांवांतील तळ्यास काम लाविलें आहे तेंही जाऊन पाहून काररान्याचे लोकांचें समाधान करावें' हाणून स्वामींनीं आज्ञा केली, ऐसीयास स्वामी चिरंजीवी, भागंवाचा अवतार आहेत. यास्तव आरोग्यवाही अविलंबच होईल. आरोग्यतेचें वर्तमान भवण होय तावत्काळ संतोष नाहीं. यानिमित्त राजश्री बाबूराय नायबण यांस स्वामींचे सेवेसी पाठविले आहेत. आठदहा दिवस स्वामींचे पायांपाशी राहून दिन प्रतिदिनीं आरोग्यतेचें वर्तमान लिहितील. तेणेंकरून संतोष होत जाईल. वरकड कारकुनांस मजमागें शुद्धां घेयलें कोणी नाहीं हाणोन आज्ञा केली, तरी स्वामींचे आज्ञेपेक्षां विशेष फाय आहे! त्यांच्या परामर्शास अंतर होणार नाहीं. श्री भुलेश्वरास जाऊन सेधील इमाखतीचा व तळ्याचे इमाखतीचा पयमर्प करून तेथें कामावर लोक आहेत त्यांचेही समाधान करणें तें रीतीनें करितों. आपली व्यथा कष्टिण आहे, द्रव्याचें सार्थक करणें हाणोन पूर्वी पत्र आलें त्यांत लिहिलें होतें. ऐसीयास आज पावेतो लघावधि द्रव्य स्वामींनीं मेळविलें त्याचें सार्थकच केलें, व पुढेंही स्वामींच्या आशीर्वादां सार्थकच होईल. वरकड यशाचा यांद्र तुझांवि दित्वा हाणून स्वामींनीं आज्ञा केली, तर यश, कीर्ति, खरमी जे आहे ते स्वामींच्या आशीर्वादाचीच आहे. तीर्थरूप राजश्री राऊज नर्मदा उतरोन

१ श्रीभुलेश्वराचे काम.—हें देवालय जेजुरीजवळ माळशिरस गांवां आहे. माळशिरस तर्फे कडेपठार प्रांत पुजे असे पूर्वी मोडव असे. आज पुरंदर तालुक्यात ते गांव आहे. भुलेश्वराचें देवालय इ. स. १७३७ मध्ये स्वामींनीं बांधिलें हें खाबरून निघ होतें. ह्या देवाच्याचा के० तुरोनीराव होळकरानीं जीर्णोद्धार केला.

२ बाजीराव नर्मदा उतरोन गेले झणून विमावी जापानी लिहिले आहे ती वेधव्यांनी इ. स. १७३७ सालची उत्तर हिंदुस्थानीत खारी होय. ह्या खारीस बाजीराव छ० २९ खब झगजे ता० २२ नोव्हेंबर इ. स. १७३६ रोज सोमवार ह्या दिवशीं निघावे.

नेळे. तेथून पन्ने आलों. सायत बोडशास पावले असतील. राजभी म-
हाराजी होळकर व राणोजी शिंदे येऊन भेटलेच असतील. बोडशाचा
कारभार उरकोन आगन्यावरून दिल्ली समीप एक घेळ जावे ऐसा
त्याचा वेत आहे. अथवा यमुना उतरून अंतरवेदीत जावे हाही एक
विचार आहे. स्वामींच्या आशीर्वादै सर्व मनोरथ सिद्धीत जातील.
आमचा हेत वारणाशीस जावे असा आहे. तोही स्वामींच्या आशीर्वादै
घडेल हे विशावना.

[लेखाक ४७]

थी.

धीनत परमहंसरावा स्वामींचे सेवेसी —

अपत्त्ये चिमाजीने कृतानेक साष्टांग नमस्कार विनवी उपरी येथील
पुस्तक ता. ७ १० जिल्हेज द्वादशी गुरुवार मुक्काम ठाणे यथास्थित
असे विरोप. स्वामींच्या आशीर्वादकरून पुण्याहून स्वार होऊन ठाणे
हस्तगत केले. यानरे, वेठावे, घेलापूर हे जागे पार पळपट आहेत.
तेथीलही उपाय करू. जे होणे त स्वामींच्या आशीर्वादै होईल. यमई-
जवळ पीन जाऊन बसली आहे. स्वामींज निमित्त व्हावे यासब लि
हिले असे. निरतर आशापादपत्र पाठवावयास आशा केली पाहिजे.
सेवेसी श्रुत होय हे विशावना.

१ बोडमे — ज्यात साप्ता कोरछा भिंदा तेव्हा असे दणगात त्याम मराठी
वागपत्रांतून बोडमे असे नाव दिलेले आढळते हे मुंदेलसडातील एक मानीन
सम्मान जगून ते शाहीच्या दण्डेस आठ मेल आहे

२ महाराजी होडार व राणोजी शिंदे यांच्या व पेशव्यांच्या भेटी ७० १५
रमगात ता. ६ जानेवारी इ स १७३७ रोज गुरुवार ह्या दिवशी मेलने पर
मानीन नेवना मदीच्या बाई हात्या

३ ७० १० निरदेज प्याडशी गुरुवार — ३१ मार्च इ स १७३७.

[छेळांक ४८]

थी.

धीमंत गदाराज राजभी परमदंडगवा स्वामीचे सेवेसी: —

अपर्ये चिमाजीनें कृतानेक सा० नमस्कार विरापना येथील कुशल माग शुद्ध द्वितीया पर्यंत स्वामीचे आशीर्वादकरून यथास्थित असे विशेष, तीर्थरूप राजभी रांथांढटील पर्व स्वामीच आलों तींच वजिन्नस पाठविलीं आहेत त्याजवरून विदित होईल, सारांश स्वामींचा आशीर्वाद तीर्थरूपाचे मस्तकीं आहे. तत्प्रागवेंकरून म्हेच्छ महागवेंकरून आला तो गवंदत जादव्या; समूळ अयिल्लेच बुडाल्याचें वृत्त येईल ते मागाहून सेवेसी लिहून पाठवितों. औरंगाबादेची चौज त्याचे कुमकेस जाणार, शहर सोडून फुलदरोस आली आहे. स्वामींच्या आशीर्वादे हे चौजेचा निःपात इकडेच होय असा आशीर्वाद रिह्या पाहिजे. होते ते स्वामींच्या आशीर्वाद होतें. सेवेसी भुत होय हे विरापना.

१ माघ शुद्ध द्वितीया — ता० १२ जानेवारी १ स. २७३८ बुधवार.

२ बाजीरावाकडून नी पत्रें येत ती चिमाजी आपा स्वामींच्या अवलोकनासाठी स्वामींकडे पाठवीत भयन. बाजीरावाच्या पत्रासध्ये चिमाजी आपाच्या ना. पर्यां लेखाक ३३, ३४, ३५ हीं पत्रें आहेत ही स्वामींच्या अवलोकनासाठी चिमाजी आपाकडून मेलेली होय.

३ म्हेच्छ — निजामजस्तुनुक.

४ औरंगाबादेची चौज — ही निजामाची दक्षिणेतील चौज. दिला पंधरा पावा लागून बाजीरावांनी मिळिले होतें (लेखाक ३३), त्यापुढीं चिमाजी आपांनी त्या चौजेस उत्तरेस जाऊ न देव्याचा निश्चय केला होता

५ गुरदरी. — असे नांव चिमाजी आपा भाकतस पत्रात देतात; परंतु पुढच्या असे नांव पाहिजे. गुरदरी हे नांव औरंगाबादेवर आहे.

[लेखांक ४९]

थी.

तीर्थस्वरूप राजश्री राज स्वामींचे सेवेसी:—

अपत्ये चिमाजीने कृतानेक सा० नमस्कार विनंति उपरी येथील कुशल ता छ० २४ सकाळ बुधवार प्रातःकाळचा सवा प्रहर दिवस शु॥ तारापूर यथास्थित असे विशेष. रात्री चार पांच मुद्दंग मत्तारपाकडून तयार जादले. तैसेच हुजरातच्या मुद्दंगाचे तीन फाटे एकाचे करून कुसापाली नेले. तसेंच यशवंतराव पवार याकडीलही एक तयार जादला. राणवाकडील तयार जात नाही. तयार जादला त्यास आज दोन घटका दिवसास बत्ती दिव्ही. घारे लष्करचे लहान घोर माणूस रात्रीचेच पाडीतून उत्तरेन भोव्यांचे पाटीमार्गे जमा करून बसविले होते. मुद्दंग एकामागे एक अंतर करून उडाले. सरनारच्या मुद्दंगाचे खिडार मोठे पडले. तैसेंच मत्तारवाचा खासा मुद्दंग बुडजापाली होता तेव्ही खिडार मोठे पडले. त्याच्या उजव्या हाताकडे दुसरे मुद्दंग होते तेव्ही थोडी शूट खिडार पडली. त्याच्या उजवीकडे दशमाच्या लोकानी फोटासच मर्दामर्दा(ने) शिडी टेंकून बरते चढले. पुढे पारबरी होता तो बर चढल्यावर, बरी गोळी लागून, बरून साली मुद्दंबरी पडला. त्याचे पाटीमार्गे दुसरा चढला, सोही बरून पडला, तेव्हां क्षणभर शिडी रिकामी होती. विशेष लोकांनीं लगद करून बरते चढले. बरी लोकांनीं मारामारीची शर्य केली. हुजरातचे निरागाजबळ राजश्री वाजी भीमराव व रामचंद्र हरी होते व सारे नामांकित लोक तितके होते. बरे बजेनें चालोन गेले. तैसेंच दशमापैकीही तीनकसें माणूस

१ छ० २४ सकाळ बुधवार—ता० २४ जानेवारी इ. स. १७३९.

२ तारापूर:—येथे पोर्तुगीज लोकांचे व मराठ्यांचे १७३९ साली युद्ध झाले त्याचे वर्णन ह्या पत्रांत आहे. ह्या युद्धामध्ये पोर्तुगीज सेनापति Don Francisco de Alarcao हा होता.

सरकारच्या निशाणाजवळ होते. गुतेकर व बाळोजी चंद्रराव होते. हुजरातच्या निशाणाच्या उजवेकडे मल्हारबाची निशाणे सारी होती. तैशीच राणोजी भोंसले याची होती. त्याणीही शर्थ करावयाची तैसी पेली. कुसा अलीकडे सात आठ हात खदक खोल होता. आठ हात रुंद होता. तो खदक उतरोन जावं त्या उपरी कोटावरी चढावयाची चहुता प्रकारची अडचण होती. वरले लोकानीं आत मेढा कोटाशेजारी तयार घेला होता. त्यामुळे कोटावरीही चढत्यावरी दोन घटका तेथें तुघ पडला. तसेंच जागा जागा. शेवट पावेतां फिरगी याणी हिंमत सोडली नाही. हुक्याचा [१] व तोणाचा मार व गरकदाजाचा मार सिमे-परता. ज़ाडीचे मध्ये माडी आहे तेथ आद्री होती. मल्हारबाचे पायास करट ज़ाडलें आहे, त्यामुळे तेही एकटे आझातपळ होते. सारे हुज नजरेस पडलें. आमच्या लोकामध्ये व मल्हारबाच्या लोकामध्ये आम्हे याचेही लोक होते राणोजी भोंसले याणी वरे घजेनें बाकोन घावले. राजभी याजी भीवराव याणीही वरेच वजेनें सीमेपरतें निशाण चाल-विलें. त्याचे मर्दुमीची सीमा लिहावी ऐसें नाही. हुजरातच्या मोर्च्याच्या डावे हातें गोविंद हरी होते. तेही वरे घजेनें पोंचले. राणनांनीं शिड्या हयार केत्या होत्या, तिकडे सुरंग तयार म्हाता. ते जबरदस्तीनें खदक उतरून शिड्या लावून चढलेच असतील. गोविंद हरीचे डावे हातीं वाडे होते. त्याचे पलीकडे यशवंतराव होते. त्याचे पलीकडे तुकोजी पवार. शेवटी राणबा. तिकडील तपशीलवार वृत्त मागाहून लिहून पा-टवू. सारास माणूसही सीमेपरते जाया शाले. नाचनिशी मागाहून तद्दीक वरून लिहून पाठवू. मुभेदायदी हशियाचे लोक होते त्यात शिरले होते. सारास स्वामींचा पुष्पप्रताप योर, तेथेकरून जागा पत्ते जाडदी असे, अद्याप खोब सारे गावातच आरेत. फिरगी याची सारी माणसें यरावी ऐसी ताकीद फेटी आहे. जमा जाडलियापरि तद्दीक

करून जसे करणें तसें वेळें जाईल, तूर्त जागा पत्ते जाहत्याचें संतोष वृत्त तातडीनें लिहिलें असे. जासूद चौथे दिवशीं शनिवारी तेथें पाउ तीळ, त्यास चित्तास येईल तें इनाम पोचवें दिल्लें पाहिजे. कृपा वेळी पाहिजे हे विनंति.

[लेखांक ५०]

थी.

भीमत भी परमहसबावा स्वामीचे सेवेसी —

विनंती सेवक चिमणाजी वल्लभ कृतानेक विज्ञापना येथील धेम तागाईत माघ शुद्ध प्रतिपदा पावेतो स्वामीचे आशीर्वादेंकरून यथा स्थित असे विशेष, मादिम, केळवें व शिरगात्र व तारापूर व डादाणू व नारगोळे व रातल्याद एकूण सात आठ जागी स्वामीआशीर्वादें पत्ते जाहलें. यानें व वेसावें व धारावी तीन स्थळें राहिलीं आहेत. सोदी स्वामीच्या आशीर्वादेंकरून पत्ते होतीलच. सविस्तर वृत्त सीपें रूप रागधी राज याणी स्वामीस लेहून पाठविलेंच असेल. त्यावरून विदित जाहलेंच असेल. सर्व मादिमा स्वामीच्या आशीर्वादाचा आहे तेणेंकरून जें होणें तें होतें. सेवेसी श्रुत होय हे विज्ञापना.

[लेखांक ५१]

थी.

भीमत महाराज भी परमहसबावा स्वामीच सेवेसी —

हापत्ये चिमणाजीने कृतानेक साष्टांग नमस्कार विज्ञापना तागाईत पै लुन शुद्ध पष्ठीपर्यंत स्वामीचे आशीर्वादेंकरून यथास्थित असे विशेष. आशीर्वादपत्र पाठविलें तें प्रविष्ट होऊन संतोष जाहला. तुझी वसईवर लगट करून [जाणें]. शिमगे प्राणमेअलीकडे भीने तुझास वसई दिली, पेशियास स्वामी साक्षात्कार दीश्याचा अश आदेश. स्वामीचे गुप्तानून नि

१ माघ शुद्ध प्रतिपदा — ता० २० जानेवारी इ स १७३९.

२ पालुन शुद्ध पष्ठी — ता० ४ फेब्रुवारी इ स १७३९ रविवार

घेल त्याप्रमाणें होईल वेविपयीं सशय नाही. स्वामींनीं कृपा करून अभय उत्तरें देऊन वसई दिष्टी क्षणोन आज्ञा केली तेव्हा वसई दिलीच. स्वामींचें अभय [वचन] पूर्ण चित्तात धरून आज्ञेप्रमाणें शरीरद्वारा सादस करणें तें आझी सर्वही करीत असों. तरी धिमगे पूर्णिमेजली-कडे वसईपर स्वामींचा ध्वजारोहण करण्यास स्वामी समर्थ आहेत. सेवेसी भुत होय हे विशापना.

[लेखाक ५२]

श्री.

श्रीमत महाराज भी परमहंस बाबा स्वामींचे सेवेसी —

अपल्ये चिमाजीनै कृतानेक सा० नमस्वार विशापना येथील कुशल ता० वैशाख षडुळ प्रतिपदापर्यंत मुकाम वसई स्वामींचे आशीर्वादे-कल्लु सुखरूप असों विशेष. स्वामींचे भमपावरून वसईस मोर्चे माघ शुद्ध दशमीस लाविले. त्यादारम्य गोर्चेच लाविले व भमघमे चार पाच माधले. सुखग चालविले. जे जे उपाय स्थळ दस्तगत करावयाचे ते केले. फिरगी याणी निराकरणाचे मज पूर्वी सुद्धमसगी मोठ्या मोठ्या मुरांनी केले. तद्दुस्मादें फिरगी याणी सुखापर व भमघम्यापर गर-नाळा टाकिल्या. सुखग विच्छिन्न केले. पनाळे लावून पाणी सोडिलें. आगीचे बोंडे जळये टाकून त्यावर तेल, दारू, राळ टाकून चार चार रोज डोंब राहीगारत्या फरी. वरकदाजी व तोपजी फिरंगी याची नि -

१ ह्या पत्रावरून भमै टिपून देणे बी, स्वामींनीं चिमाजी नाशाम वसई दिली असा, ती हम्मान होण्यापूर्वीच, आशीर्वाद दिला होता, व त्याप्रमाणें धिमगेपूर्णिमेच्या आत तेथे स्वामीं स ध्वन लावण्यास त्याचा विचार होना

२ वैशाख षडुळ प्रतिपदा — ता० १३ मे र स १७३९ रविवार मोड-कांच्या जमीन प्रतिपदेचा सुखीच क्षय दिसले

३ माघ शुद्ध दशमी — ता० ७ जानेवारी र स १७३९ बुधवार ह्या दि-वशी वसईस मोर्चे लाविले

शीम दाणावी रेखी. तथापि स्वामींचा आशीर्वाद उदट हें सरल ज्ञान
 आद्याजवळ, त्याचे प्रतापें इकडून तोफा लागू करून फिरगी याण्या
 तोफा मना घेव्या. एकेछ सोडून रेश घेत्री. वरुंद जागा बापा,
 वुरंद, मुसंगाचा उपाय नाही. परतु स्वामींच्या रूपाकटाचें मुखम चाल-
 वून दोही बाभूनी ग्याशवरती तल्लभोछी, त्यावर दोन अर्डीच हात
 रेखी टागून, ददा मुखम नेऊन पोदोचवून, दोनचें पायरवट लागून
 मोटेमोठे चिरे पोडून, मुसगाचे बुधलियाच जागा करून, वैशाख पुद
 पचेमीस एकल सिद्धता करून, लोकास बापू घाटून देऊन, नगारियाची
 इशारत करून, मुखम उडताच सर्वांनीं येल्गारास उठावें, धुरजावर
 चढावें, शिड्या टेंवून चढावें, ऐण करार करून, वैशाख पुद पैठी
 बुधवारी दोन पटिका दियणाच प्रात कालचा समय येताच मुखमास
 वस्या दिल्या शये बापूने मुखम वारी उडोन वारी उडणें होते, ताच
 लोकानीं उतायळी करून कोट्यावर चालोन घेवर्ल. तो दुसरे मुखम
 तेच बापूने उडाले. त्यानीं लोक दडपले व जाया व टार जादले.
 तसेंच उजवे बापूने मुखम उडाले. एषदोन उडताच धुरजास वाट
 जादलीही देखून लोक घरते चढले तो दुसरे मुखम उडाले. त्याणीं
 घरते लोक चढले होते ते उगून गेले लोक कसकरले. हिरमोड हो
 ऊन वाम थड पडलें. फिरगी याणीं साभाळून शाने [१] व गराल्या व
 रेजगिरीचा मार न भूतो न भविष्यति केला. त्याण लफ्फरचे लो
 कात व इशमात अवधान राखिलें नव्हतें. उजवे बापूचा मातवर मुखम
 रागशी मन्हारजी होळकर यामकडील उडणें होता. त्याचा घोष व
 रून पुन्हा त्यात बुधले घाळून राजक दुस्रत करून लोकाची निवड घेली.
 आणि मुखम उडताच सामता निशानें चडवाची असा करार करून

१ वैशाख पुद पचमी - ता० १ मे ३ स १७३९ मंगळवार

२ वैशाख पुद पैठी - ता० २ मे ३ स १७३९ बुधवार

वैशाख शुद्ध सप्तमी गुरुवारी उजवे वाजून गुरुग उडविला. तेच
 समयी लोक जाऊन गुरूज अर्वा उडाला त्याजवरी चढले. फिरगी
 याणी सपेलीच्या आतून मेढा घालून, पोती भरून, तोफा जोडून तयार
 होताच तेथे फिरगी बोलावून हाके गस्नाळाच्या दारुच्या पत्त्यास आग
 लावून मार केला, व रेजगिरीचा मार सीमेपरता केला. लोकावरी
 अभीचा पर्जन्य करून मावून काढिले. तथापि स्वामीचे अभयआशीर्वा-
 दाचे वज्ररुच लोकाने अर्गी होत, तेणेंकरून अर्गीची तमा न घरिता
 लोकांना हत्यार बरे घजेनें केले. फिरगी याणी मर्दुमी शिपाईगिरी
 झणावी तरी केरी. त्याचप्रमाणें इकडील लोकानीं भारती मुद्राप्र-
 माणें मुद्रा फेले. यामागे पुढें बहुत जाहली, परंतु त्या लढाईस
 जोडाच नाही. सर्व स्वामीचा आशीर्वाद. लोक गुरूज सोडीनातसे
 जाहले, वेढा स्वामीच्या दंडप्रदारेकरून फिरगी घमंद्देष्टे बेहिमत हो-
 ऊन अष्टमीस प्रहर दिवसास कौलास आले. कौल घेतला. आढा
 दिवसास कबिला मुद्रा माडून जातोसे करार केला. त्याजवरून मार
 मडवून केला. फिरगी याणी करिले वस्तुभाय गळगतात भरली. काल
 वैशाख शुद्ध पौर्णिमेस फिरगी झाडून गेला. स्वामीचे पुण्येंकरून जागा
 पचे जाहली. लष्करचे व ह्ममाचे लोक मुद्रगानीं उडाले व जाया ठार
 अजमासे पाच हजार मित्रहून्या विशेष होतील. तेंसंच फिरगी याचे
 सात आठसे माणूस ठार व या निसळे जखमी जाहले. भारती मुद्रा
 प्रमाणें [मुद्रा] जाहले. वसईवाका जागा. पश्चिमेकडून दक्षिणेकडे साडी.
 पूर्वेकडे साजण चितल. तिहींकडून किमपि इत्यज नाही. एके उत्त
 रेकडून उपाय. तिकडेही रेती, धर नाही. स्वामी साक्षात् ईश्वराचा

१ वैशाख शुद्ध सप्तमी — ता० ३ मे इ स १७३९ गुरुवार

२ अष्टमी — ता० ४ मे इ स १७३९ गुरुवार.

३ वैशाख शुद्ध पौर्णिमा — ता० १२ मे इ स. १७३९ शनिवार

अशा. स्वामींनीं वसई "दिल्ली, दिल्ली, दिल्ली," निवार लिहिलें ते शब्द अन्यथा कसे होतील. वखड वसईची गोष्ट मानवी छोटानीं झणावी ऐसे नाहीं. वसई स्वामींचे आशीर्वादे पत्ते जाहली. श्रीचे मुदर्शन धर्मदेष्टे याचे मस्तकीं वज्रप्रहार होऊन टोपीकर ग्लानत्व पावले. अन्यथा वसई सही न होती. फिरंगी आशीचा पुतळ्या होता! स्वामींचे कर्तृत्वाच पार नाहीं. स्वामींची महिमा स्वामी जाणत. आझा मानवी लोकाच काय कळे? वसई पत्ते होताच सवायें पुतळ्या पाठवून देणे व श्री भुलेश्वराच सवायें रुपयाचा मुगुट घातला झणून आशा घेती, याजवरून स्वामींचे आशेप्रमाणें वसई पत्ते होताच श्रीनिवास केदार याजगरोवर पुतळ्या सवायें व श्री भुलेश्वराच मुगुट सवायें रुपयाचा घातला ते रुपये १२५ सवायें स्वामींचे सेवेची पाठविले आहेत प्रविष्ट होतील. आझी लेंकरें स्वामींची असा. सर्वप्रकारें कृपा करणार स्वामी समर्थ आहेत. स्वामींचे चरणाचविरित्त दुसरें दैवत आझाण काय आहे? (जास दस्तुर)" सायब स्वामींच्या आशीर्वादे व दंडाच्या प्रतापें कार्य सिद्धीतें गवळें असे. स्वामींचा महिमा आझी वर्णावयाच सामर्थ्य धरित नाहीं. श्रीनिवास केदार पुतळ्या व रुपये देऊन स्वाना घेले आहेत. लोकरच पावतील. यतमान त्वरेनें विदित द्यावें यास्तव हेपय पुढें स्वाना घेले असे. सेवेची श्रुत होय हे विद्यापना."*

* ही शेवटची बातमी सुद्धा जिमाजी आपांच्या हातची आहेत ह्या पत्रात पत्रांच्या शब्दांचे सुधारनेन दिलें आहे तें अगर्ग निष्पक्षपणपणाचे असल्या मुळे त्याचा व पोर्तुगेज सरकार नी लिहिलेल्या वर्णनाचा उत्तम भेद पडतो ह्या सुदान पोर्तुगीज लोकांनीं *João de Meneses* हा मृत्यु पावला व पोर्तुगीज लोकांचे *Coronel Silva* त्याचा पूर्ण पराभव झाल्यानंतर *Captain de Souza Pereira* हा पोर्तुगीज अधिकाऱ्यानें जिमाजी आपांस बोल देऊन वार मोडून दिल्या ह्या पोर्तुगीज सराफ्यांनीं पोर्तुगीज लोकांशीं फारच घोरपणाने वजन केलें ह्या सुद्धाची सुद्धा वरील स्वामींच्या परिचान दिली आहे.

[लेखांक ५३]

श्री.

श्रीमंत महाराज श्री परमहंसबाबा स्वामींचे सेवेसी.—

चरणरज चिमणाजी बल्लाळ विज्ञापना येथील वर्तमान तागाईत वैशाख वद्य १ पावेतो महासबाचे आशीर्वादकरून पधारिपत असे विरोध. स्वामींचे आक्षेपमाणे श्रीनिवास केदार याबसभागमे पुतळ्या १२५ व रुपये १२५ एकूण सबासो पुतळ्या व सबासो रुपये पाठविले आहेत. सेवेसी प्रविष्ट जाहल्याचे उत्तर सादर जाहलें पाहिजे, व सर्व स्वामींच्या आशीर्वादेवरून फत्ते जाहलें याचें वृत्त सविस्तर काल ऐतून सेवेसी विनंतीपत्र पाठविलें आहे. व पुण्याहून रा० अंताजी नारायण बाणी स्वामींचे सेवेसी पावते येलेच असेल. सेवेसी श्रुत होय हे विज्ञापना.

वैवस्ती चंद्र २४ सपर सन तिळा सलासीन.

[लेखांक ५४]

श्री.

श्रीमन्महाराज श्री परमहंस बाबा स्वामींचे सेवेसी.—

अपत्ये चिमणाजीने कृतानेक साध्याग नमस्कार विज्ञापना येथील कुशल तागाईत ज्येष्ठ वदुल पैठी पर्यंत स्वामींचे आशीर्वादकरून व—

१ वैशाख वद्य १ -ता० १३ मे इ स १७३९ रविवार सापशान लिहिले आहे की वमर फत्ते जाहल्याचे सविस्तर वृत्त काल पाठविले आहे अपार ते वर्तमान होय परंतु त्यावर मिति प्रतिपत्ता दिली आहे, व खादी पत्रान प्रतियपत्र लिहिला आहे मोठ्याच्या जरीन मुळी व वष प्रतिपदस शय आहे त्यावरून मिति पाळण्यात चूट झाली असें हिमने वरील पत्राच्या दुमरे दिवशी पर हे पत्र लिहिले आहे तर खादी ना० १४ मे इ स १७३९ सोमवार ही मिति अमली पाहिजे

२ ज्येष्ठ वदुल पैठी -ता० १५ जून इ स १७३९ शुक्रवार लेखांक ५२ व ५३ ही दोन पत्रे चिमणाजी आर्षावरून गेल्यानंतर स्वामींचे जे अभिनंदनपर उत्तर आले ता० हे प्रत्युत्तर होय

थास्थित असे विशेष. सोमोजीसगर स्वामींनी आशीर्वादपत्र पाठविले ते प्रविष्ट होऊन संतोषावाप्ति जाहली. वसई फत्ते जाहली यावरून स्वामींनी मजला गित्येक वृषा-उत्तरे गौरवून दाशरथी आदिकरून साक्ष-उपसाक्ष देऊन आज्ञा दिली; तर सर्व सामर्थ्य स्वामींचे आशीर्वादाचे. वसई दिव्ही, दिव्ही, दिव्ही, ही उत्तरे त्रिवार स्वामींनी लेख वेगळे, व स्वामींनी पादसास मज दर्शन दिले, तेथेही वसईविशीं अभय दिले. तदनुरूप स्वामींनी वसईस मुदर्शन घेऊन घर्मद्वेष्टे याचा नि.पात घेला. येरवी वसई सई होती असे [नवते] व टोपीस अग्निरूप होते. त्याच्या सर्व शक्ति हुडित करणे हा प्रताप स्वामींचा. आत्मा मानवी लोकांचे हे वृत्त नव्हे. श्री रघुनाथ [बापी] वानराहर्षे समुद्री पापाण तरवून लंपेशादिस त्रिदुटाचळाचे मर्दन केले, तेथेच श्रीकृष्ण यादवाहरते म्लेंछादि दैत्यांचे निर्दळण केले, त्याचप्रकारे पाश्चात्यांचे उपमर्दन स्वामींनी करून वसईत पञ्जारोहण केले. स्वामी मूर्तिमत ईश्वररूप आहेत. स्वामींचा प्रताप बर्हूत वर्णाश्रयास आमची बुद्धि नाही. प्रापचिय विचार स्वामींनी मज मदत्त देऊन आज्ञा दिली तर हे सब भूषण स्वामींचे आहे. मी स्वामींचा असें.

पुतळ्या पाठविल्या त्या निवासी आहेत. त्यास वासे करावयास सोने तोळे पाच पाठविणे झणून आज्ञा, त्याजवरून सदरहू पाच तोळे सोने सोमोजीसगर पाठविले आहे.

लक्ष्मणराव राजरायत यातसे रुपये आधी पुज्यास देऊन सेवेसी पाठवून देऊ.

मोते दारुपायास मोती एक १ प्रमाणे मोती सध्यास पाठविणे झणून आज्ञा. त्यास येथे मोती नाहीत. स्वामींचे आशेप्रमाणे पुज्यास खरीदी करून पाठवावयाची लिहिले आहे. मोती मिळाली तर पाठवितील. मोती न मिळत तर सध्याचे रुपये सेवेसी पाठवितील.

निजस पाठविणें वजन पक्कें

८३ साकर

८२ गुळ

८८॥ केशर

फिरगी नागद गडू दोन २
पवळ्याची माळ १०८.

८८१ कृष्णागर

८८३ कस्तुरी तोळे

फिरगी नागद गडू २

पवळी माळ १०८

येणेंप्रमाणें पाठवणें दाणून आ

मा त्याद्वन्न

पातान्याहून देवविलें.

८३ साकर

८३ गुळ

पुण्याहून देवविलें वजन पक्कें.

८८॥ केशर

८८१ कृष्णागर

पाच कारकुनास पाठविता त्यास
धंदे सांगणें क्षमोन आशा. ऐद्यास
आर्द्या पुण्यास आत्पायर न्यामीनीं

दोन अथवा तीन कारकून पाठवून
द्यावे हे विनती आमची आहे.
अम असता स्वामीनीं पाच कारकून
पाठविले तर स्वामी-आशा आमचे
बस्तु मोडबेल असें नाही. येवि-
ण्या सोमाजी विनती करील
त्यावरून विदित केलें आहे.
स्वामीची आशा सोमाजीनें जवानीं
सांगितली लाववरून बरे पाठविलीं
य सोमाजी रघोर दोघे होते
त्यास दिली.

कारकुनास मज्जे.

१५ तिरट

३ पासोडिया

सोमाजीस दगानें बरे दिलें.
सोमाजी रघोर दोघे होते त्यास
दोन पासोडिया दिल्या

१९० [१] पुण्याहून देवविले.

येणेंप्रमाणें सेवेसी पाठविलें
आहे विदित झालें पाहिजे. सेवेसी
भुत होय ह विष्णुपना.

१ निमाजी आपा ८० १० न्यादितासर फावे ८० ३ मकर २ स
१७३९ रोवी पुण्यास मज्जे

[लेखांक ५५]

श्री.

श्रीमत परमहंसदाया स्वामींचे सेवेसी.—

अपत्ये चिमणाजी घड्याळ कृताने सा० नमस्कार विनंति उपरा
येथील थेम ता० छ० २५ जिल्हेज गुरुवार ऐकादशी मुकाम और
गागाद स्वामींच्या कृपादलोननेकरून यथास्थित असे विशेष. पुण्याहून
स्वार जाहलियावर आमदानगरचे मुक्कामी तीर्थम्वरूप राजश्री रायाजबळ
पावला. नोंसरजगावडील रोटीचा पिपाड जाहला, यामुळे आज दोन
अडीच महिने गगातीरींच त्यांचे आमचे निरणे जाहले. पोटाची ओढ
सीमेपरती, जोघळे मात्र रानात होते, त्यामुळे गुजरान झाली. पिपाड झाला
तो तैसाच राहू देऊन आले तर मार्गे कटाक्ष राहील तो कार्याचा नाही.
यास्तव मेहेनत, पोटास पैसा नसता करणे तैसी कमाल, स्वामींचा आ-
शीर्वाद मस्तकी आहे त्या यळे, करून मोंगल विचारावर आणून पहिले
जहागीर द्यावयाची बोली होती त्याप्रमाणे करार करून घेतली, आणि
सदस्य केला. पुढे त्याणीं आक्षीं एका विचारें चानून मुटुलाचा बदो-
वस्त दुतफी उत्तमप्रकारें चालवाया ऐसा सिद्धात करून तीर्थरूप राजश्री
राज स्वार होऊन हिंदुस्थानास गेले. आझास आमद करून दादर पा,

१ छ० २५ जिल्हेज गुरुवार — ता० १३ मार्च १ स १७४०

२ निजान दक्षिणेंत नाही असे पाहून बाजीरावांनी त्याचा पुन नागिरजा
बावर स्वारी केली उभयनाच्या बऱ्याच घरापणी झाल्या विमाजी आपा २०
विल्हाद क्षणजे ता० ८ फेब्रुवारी १ स १७४० रोजी पुण्याहून निघून सई
मदनगर येथे बाजीरावाम मिळाले छ० १५ जिल्हेज रोजी बाजीरावाची व मं
गलाजी वरपेड येथे भेट होऊन बाजीराव हिंदुस्थानच्या स्वारीस गेले आपा
नागिरजाच्या आज्ञासुचव आरगावाकडे गेले तेथे त्याचा पार सत्वार होऊन
ते छ० १६ सोहरम क्षणजे ता० १० एप्रिल १ स १७४० रोजी परत आले
आपदक्ष क्षणजान की मुनी पैठण येथे मांगलाशी तह होऊन बाजीरावाम हत्थिया व
सरगणे हे नमदेच्या काढने दोन प्रांत चहागीर मिळाले तो हाच प्रसंग असता

वेतो रोलाविलें, यास्तव येथें आलो. काल राहणत त्याचे हवेलीस नेटो होतो. चार सहा पट्टिया पसलो होतो. वेदराहून निरोप घेऊन एवणीस हजार स्वार, पीस हजार बरकदाज, दीडसो तोफा, तीन हजार जेजाला, तीनसो उड बाणाचे इतके सामान मोगलाचें होतें. स्वामींच्या आशीर्वादि आमचीच सल्लाहत (शाली). आशीर्वादपर पाठवीत जायें हे विज्ञापना.

[लेखाक ५६]

श्री.

श्रीमत् परमहंस दादा स्वामींचे सेवेसी.

चरणरज चिमणाजो बलाळ वृत्तानेड साष्टांग नमस्कार दिनगी येथील कुशल तागाईत छ० २१ मोहरम चैन पक्ष दशमी मुकाम विले फोर्निंगड बाटमाथा पथास्थित असो विरोप. औलाबादेहून पारनेत-नजीक आलो. तेथें 'एजथी संमोखी आंभे सरखेल एकाएकी अली-

१ छ० २१ मोहरम-ता० १० मसिल १ स १७४०

२ सभाजी भाव सरखेल -काहोरी भाव्याम पंकर महा पुत्र होले त्या-पैकी औरम मरोजी व सभाजी, व दासीपुत्र तुळजी, मानाजी, धोडजी आणि येमानी काहोरी वारखानतर सरखेल कुलाभ्याचा मालक झाला, व सभाजीम सुपर्यदुन गिले मरोजी व स १७३३ मध्ये मृत्यु पावला त्याचे मागून सभाजी गाडीचा मालक झाला, परंतु तो मुक्यादुमीनन राहत असे सभाजीचें व मानाजीचें पदेनामे राज्यामुळे व स १७३४ मध्ये बाजीराव पेशव्यानी मुक्या-भ्यान पाऊन त्याचा तया मित्रविला मानाजीस कुलाबा देऊन वकारनमाद असा दिनाद दिला, व सभाजीम सरखेल हे पद दिले परंतु त्या बंधूने अधिक अधिक वैमजस्य बाहून सभाजीने मानाजीस जाग देण्याचा नम आरभिला आणि बाजीराव व निमाजी हे औरंगाबाजम आहले अशी मसि मागून मुक्याभ्या-चा भवारी घेई. तेव्हा मानाजीचे पेशव्यास व स्वामींम जयें मिहिरा त्यावरून पत्रे त्याच्या मदतीन येले.

वागेंत उत्तरोन हिराकोट घेतला, सांगसगड घेतला, चौलचा कोट घेतला, थेंलचा कोट घेतला, अलीनागेंत कुलाव्याचें पाणी बंद केले ये समय देऊन आपलें रक्षण करावे" ऐसें मानाजीचें पत्र नानावळ आलें. येताच नानाजीं चार पाचशे राऊत, वामुदेव जोशी व विठ्ठल शिवदेव व अतारजी नारायण या समागम देऊन खाना केले. जाह्लास मानाजीचें पत्र होत ते आह्वावडे पाठविलें. पत्र मार्गा पावले. तेच दिवशीं हार मजल करून घोटनदीवर मुकाम केला. तेथूनच मानाजीं आश्वासनाचें पत्र लिहून खाना केले. दुसरे दिवशीं विसा कोराची मजल करून लोहगावास आलो. मानाजींचे कुमकेंविषया इ. मजलही पत्र पाठविलीं. तेच दिवशीं पुण्याहून चिरजीव नानाण रात्री थोळावून आणून त्या समागम सारी फौज देऊन खानगी केली ते येथून पाचवे रोनी कुलाव्यास जाऊन पोहोचले. आपणही पुण्यास जाऊन तीन दिवस तेथें राहून, मातुशीचें दर्शन व आशा घेऊन, स्वार होऊन काल येथ आलो. नाना तेथ पावले. तेच दिवशीं समानी कडीत चौकी याहेर उभी हिराकोटाजवळ आध्यास होती ते मारिजी. पंचवीस तीस माणूस बांधून पाविले. तुळजाजी आगच्या जखमी धरून आणित आले. इ. मजलही अगोदर कुलाव्यास घेऊन पाणी सामान जें

१ हिराकोट — हा अतिबल शहराच्या इशायस समुद्रकिनाऱ्यावर एक प्रबळ निहा आहे हा रातोनी जावणानें इ स १७२० मध्ये बाबला अमेरालात हा इ स १८४० च्यात आंग्वाच्या ताब्यांत होता

२ सांगसगड — हा निहा अतिबागच्या पूर्वेस इ मैलावर आहे त्या किनाऱ्याच्या पक्षा टोंगावरून अपराधी लोक समुद्रांत सोपील असत त्या टोंगास 'बनर टोंग' असे नाव आहे

३ चौक — येथेच हे बंदर इतिहास्यमिष्ट आहे येथे पोर्तुगीज लोकांस अमल पुष्कळ वे होत

४ ४७ — हा अतिबागच्या उत्तरेस तान मंदिरावर आहे

पाहिजे तें कुलाधियास पोंचविलें. व साप्रत तो आरमारानशा कुला-
 व्याजवळ आहे. तेथून तोपाचा मार दिला. त्यामुळे अलिगोंनून
 सरोन हिराकोटचे उत्तरेस आश्रयाने मोर्चे राधून राहिले आहेत. नाना
 सागरगडाराखून खाडीचे कडेने गेले. तेथे पचवीस माणून सभाजी
 कडील आले होते. त्यात सरदार होता तो व पाच सात माणूस जिवे
 मारिले व धरकड पळाले. सहा सातवण धरून आणिले. जर सभाजी
 लोकर निघाल काढून जीव धाववून निघोन गेला तर उत्तमच जाले.
 गुराया व थोरला गळयत इमजाचे मयाने सुवर्णदुर्गाकडे लावून दिशें
 आहेत. एरान गलरतेंच महागिन्या मिळोन साठ दागिने, तरता साप-
 रीचे खाडीजवळ ठेविली आहेत. जर वीर धरून मोर्चेबंदी करून रा-
 हिला तर मोर्चे लावून पायत्याचा विचार करणें तैसा स्वामीच्या आ-
 शीर्वादाचे उल्लेख करीतच आहो. इमजास मार्ग देऊन जाऊ या झणोन
 सभाजीने सागून पाठविलें होते, परंतु इमजाने मान्य केलें नाहीं.
 आझी औरंगाबाद प्रान्ती आहो, ये प्रान्ती धान्य नाहीं, ऐसा समय
 पाहून [सभाजी] आले होते. दुसऱ्या आशीर्वाद आमचे मस्तकीं अ-
 सता त्यास समय काय पावणार आहे? कळावे झणून लिहिलें असे.
 मानाजीची स्थापना आझी पेली, परंतु त्यास स्मरण न गेली ऐसे जहालें.
 कितेक प्रकारें बाबगी वर्तणूक आझाशी येव्ही. त्याचा विस्तार लिहि-
 त्यानें चित्तात येणार नाहीं. जे समर्थ पाय पाहू तेव्हा विदित करू.
 स्मरण लागी किरग्याची ते आपणच बळकावली. तैसंच आमच्या उरावर
 बाधिला (!) तेविशीं व पैस्याविशीं तारवार लिहिलें, परंतु ते गोष्ट चि-
 त्तात न ये. आज पाचा वर्षांत एक पैसा आमच्या देणें तो दिला नाहीं.
 नरुतच अमर्षादा मांडिली. बाताच त्याचे डोळे उघडावे. यावरिता
 तजविजेनें पाल व मिरगड दोन्ही जागे सभाजीच्या हातास जात होते,
 तेगीन मोनाना दिलासा करून ते जागे घेऊन आपण निशाण चढ-

विली. तैसेच फिरगी याचें उरण बळाविलें होतें तेंही घेतलें, आजच फत्ते जाल्याचें पत्र उरणाहून आलें. साराश त्याचें डोळे उपडले. व सर्व प्रकारे सभाजीचे हातोन जीवही ये समयी वाचविला असे. साराश इतकाही प्रताप स्वामींचे आशीर्वादाचा आहे. तेणेकरून सर्व विचार होतात. दुसरा अर्थ नाही. कर्ज फिटेल ऐसे स्वामींचे गुप्तावाटे निघालें आहे, तेंही नेवट्यास जाईल. स्वामींच्या आशीर्वादावेगळें दुसरें जाणत नाही. उचा परचा घाट उतरोनही (!) कुलाव्या पावेतों जाणार आहे. तय न पावता अगोदर सभाजीचा निकाल जाला तर उत्तमच आहे. नाहीतर वेधवर जाऊन होईल वृत्त त लिहून पाठवू. निरंतर आशीर्वाद-पत्र पाठवीत जायें. सेवेसी भुत होय हे विज्ञापना.

[लेखाव ५७]

धी.

भीमत् परमहंस बाबा स्वामींचे सेवेसी

अपत्ये चिमणाजी घट्टाळ कृतानेक साष्टांग नमस्कार वितति येथील पुढास स्वामींच्या कृपाबलोजनेकरून यथास्थित असे विशेष. महाराज राजश्री स्वामींनी आज कृपा करून

चिरजीव राजश्री नानास

आप्तास

पेशवाईची वस्त्रे दिली.

१ मदील.

१ मदील

१ चादर

१ चादर.

१ सगा मदलाचा.

१ नानास पेशवाईची वस्त्रे आपण गुड १२ शुभवार दिने १६६३ रोती (ता० १४ वन १० स० १७४१) दिवसां दहा दक्षिण मानारा येथे मिळाली त्यावेळी चिमणाजी आपा बरोबर होते वस्त्रे मिळवल्यानंतर याही दिवस सानान्याम पुणाम करून नंतर से बाबडशींग मर्देंद्र स्वामाच्या दर्शनास गेले व तेथून शार बाहेर दिवाणी जाऊन उभयना पुष्पे पुष्पे छ० २ समानिलाग्न दानने १० २ आण ३० २० १७४१ रोती पुणाम आले

१ क्षगा मंदल्याचा	१ पडमा.
१ पटका.	१ लुख मोत्यांचा.
१ तुरा मोत्यांचा.	—
१ तरवार.	५
१ कटार.	
१ हत्ती.	

८

येणेंप्रमाणें वस्त्रें दिलीं असेत. स्वामींच्या कुपाबळीकूनैककन जें होणें तें होत असे. स्वामींस वर्तमान शुभ व्हावें यास्तव विनंति लिहिली असे. कृपा केली पाहिजे हे विज्ञापना.

बाळाजी बाजीराव.

[लेखांक ५४] श्री.

श्रीमंत महाराज श्री परमहंस स्वामींचे सेवेसी:—

शरणागत बाळाजी बाजीराज इत्यानेक विज्ञापना घेवील कुशल तागाईत चैन चय पर्चेगी मंगळवार मुकाम हंकाळ कृष्णाचीर येथे स्वामींचे कुपेंकरून सुररूप असो प्रिज्ञेप. वसईकडील वर्तमान तरी मोर्चे लागले आहेत; दोन तीन सुरगांजवळही गेले आहेत, व पांच धमधमे तयार जाहले आहेत. परंतु सुरगास पाणी लागले परून मोर्चा

१ क्षेत्र वच ५:—मा० १७ एप्रिल ३० म० १७३९.

२ दिनांक:—हे दक्षिण महाराष्ट्रांत निरवेतवळ ह्मणवचीच्या वाडी स्थानां गाव आहे.

३ वसईकडील वर्तमान:—वसईचा वेडा चान होता त्या वेडनें हे पत्र आहे. बाळाजी बाजीराव या वेगीं एवकनि साहू महाराज याचे पठेपर दिनांक देवे गेले होते.

लाफटें आलियावर (सादर करु). स्वामींचे आज्ञे खेरीज काय असे? सेवेसी श्रुत होय हे विजापना.

[लेखाक ६०]

थी.

धीमत परमहंस महाराज श्री स्वामींचे सेवेसी —

चरणराज बाळाजी बाजीराव प्रधान कृतानेक सा० नमस्कार विनंति येथील कुशल ता० छ० ७ बिस्वाद पावेतो स्वामींचे कृपावलोकने करुन यथास्थित असे विशेष. गहुत दिवस आशीर्वादपत्र येऊन परममूप न गेला. ऐसे नसावे. चरणराजाचा परममूप सदैव करावा. तीर्थस्वरूप आपाना कैलासवास केला हें वर्तमान स्वामींनीं देखिलेंच असेल. मोठा पातळ जाहला. तीर्थस्वरूप रौऊ याणीं कैलासवास केल्यास आठ महिने न जाहले तो श्रीने हा प्रसंग घडविला. एकाएकीच श्रीने दुःखार्थी पाहिले. होणार गळवत. श्रीदृष्टेस उपाय काय? बडील होते त्यापरी स्वामाची कृपा होती, तन्मुळे आ जीवित्य तोपर्यंत कीर्तिय जाहली. त्या मापारी चरणराजापरी महाराजाची कृपा आहेच व त्या कृपेमुळे कल्याणच होइल नसाय निजामउल्मुल्क याचा व नारंगराजाचा

१ छ० ७ बिस्वाद — ता० १४ जानेवारी १ स १७ १

२ भाषा — चिमानी भाषा हे छ० ८ मकाल धरणवे ता० १७ दिसेंदर १ स १७४० रोपी वारते

३ राज — बाजीराव हे छ० १२ सगर सगर ता० २८ जविल १ स १७६० गेरी नर्मदानीरी रावेर येथे वारले

४ नाविरण — हा निजामउल्मुल्क याचा दुसरा मुलगा निजाम दिलीम अगनाना याचे दक्षिणेंत पुत्राचा गुरु केला त्याचे पारिषद परगणावरितां निजाम दिलीमून दक्षिणेंत आला निजामराजी निजामाचे वरक विशेष असतामुळे आ कल्याणी गान्द मिश्रता देण्याने बायी त्याचे साक्ष होईल अशा आशेने, पद व्यानी या वर्डी निजामास गडम येथी व सागी नर्मदानीरी दार परगणे पडला

कलई निर्माण जाहला होता त्यास आझी साहित्य न करितां निजामउ-
ल्मुल्त याचे केले, त्यावरून नाशिरजग फकीर साळे. तदोत्तर असफ-
जदाची भेट जाहली. बहुमान आदर फारच केला. सर्व प्रताप स्वामींचे
कपेचा आहे. स्वामीवांचून आदारास दैवत नाही. वरकड विस्तार काय
लिहूं? सेवेसी श्रुत होय हे विज्ञापना.

[लेखांक ६१]

थी.

श्रीमंत महाराज थी परमहंस बाबा स्वामींचे सेवेसी:—

चरणरत्न बाळाजी बाजीराव प्रधान कृतानेक विज्ञापना ता० ७०
२४ सप्टेंबर मुकाम नजीक मंडळै रेवातीर पर्यंत आपले आशीर्वादेक-
रून सुखरूप असो दिशेप. प्रस्तुत आशीर्वादपर येऊन कुशल अर्थ
अवगत होत नाही. तरी सदैव आशीर्वादपरी लेखन करित अ-
सावे. यानंतर इकडील वृत्त तरी आझी मंडळीयास येऊन मोर्चे
दिल्ले. बारावे रोजी शहर हस्तगत जाहले. उपरांत गढोस मोर्चे
दिल्ले. सुरंग चालविले. गढी उडून हलाल्ही. आपले आशीर्वादे-
करून गढी हस्तगत जाहली. मंडलेर राजाने शिपाईगिरीच्या श-

बाद येथे सत्कारपूर्वक भेट घेतली. नाशिरजग हत्ताच होऊन फकीर झाला व रोशे
येथे जाऊन ईश्वरभक्ति करू लागला परंतु पुन मरि येतान त्याने निजामाशी
सुद केले. छात तो पराभूत झाला व रोवटी एका निशाच्या माळाने प्राण वचा-
वून अज्ञानवासान पाहिला. निजाम इ. स. १७४८ मध्य मृत्यु पावल्यानंतर तो
पुन. राजकीय जमभूमीवर येऊन दक्षिणेक मुभेशार झाला परंतु ही मुभेशरी
पार दिवस त्याचकडे धिक्का नाही. तो ता० ५ डिसेंबर इ. स. १७५० रोजी
मारला गेला.

१ ए० २४ सप्टेंबर:—ता० १९ एप्रिल इ. स. १७४२ मॉमवर.

२ मंडळ नजीक रेवातीर —नर्मदेच्या काठी जणपुराजवळ गडामंडल झालून
गोट राजाचे राज्य होणे ते गडामंडळ ह्या नावानेही प्रसिद्ध आहे.

तान सुद्ध वेले. आपण व एक पुन टार जाहला. त्याचे वधु व पुन दोन सापडले. येथील राज्य त्याचे पुत्रास देऊन स्थापना करून ठेविं. स्वामींचे आशीर्वादाविना दुसरे देवत जाणव नाही. वरी वार्ड सरा स्वामींचीं संकरीं आहोत. इतद्विपरी विस्तार लिहावा असे वाय आहे? सेवेसी भुत होय हे विज्ञापना.

[लेखांक ६२]

श्री.

श्रीमंत महाराज परमहंस श्री स्वामीचे सेवेसी.—

चरणरज घाळाजी घाजीराव प्रधान कृतानेन विज्ञापना येथील वर्तमान आपाद शुद्ध देशमी गुरुवार मुकाम गडपदार नजीक सिरोंज प्रात माळया महाराजाच आशीर्वादकरून यथास्थित असे विशेष. गुरुत दिनस प्रमळे. आशीर्वादपत्र येऊन परामृष न जाहला. ऐसें न साये. निरतर आशीर्वादपत्री परामृष वेळा पाहिजे. येथील वर्तमान तरी यदा मुद्रागिरीचे दिवस स्वदेशी प्रमळे. नर्मदातीरास आल्यावरी मटव्यास गुत्ता पडला. उष्णमाळ निघून गेला. कमाविसदाराच्या रसदा उमगल्या पाहिजेत, यास्तव स्वचाटियात आलों. इतक्यात पत्रन्यमाळ प्रयतोन पाऊस पडू लागला. नर्मदेस पाणी फार आले. सैन्य विशेष. नयना थोड्या. यास्तव स्वदेशी यायथाचा योग न घडला. त्या प्रातच छावणी कपाती लागली. अखे. स्वामींची कृपा परंपरागत रिगुना विशेषात्कार आहे. तेजकरून कम्याणावह असे. पुढेही कृपा दिनप्रतिदिना वृद्धीत पावली पाहिजे. स्वामींस विस्तार लिहावा लागतो असे नाही. राजश्री दादोरा प्रसंगोचित विनति सेवेसी करतील तें मान्य करणार स्वामी समर्थ आहेत. सेवेसी भुत होय हे विज्ञापना.

१ भाषा शुद्ध देशमी गुरुवार - ता० १ जुलै इ स १७४२.

२ गडपदार — पराणे मुगावली, सरवार चंदेरी, मुगा माळवा.

[लेखांक १३]

श्री.

श्रीमंत महाराज श्री परमहंसबाबा स्वामींचे सेवेसी:—

चरणरज बाळाजी बाजीराव प्रधान कृतानेक विज्ञापना येथील कुशल ता० आषाढ शुद्ध पौषी रविवारपर्यंत स्वामींचे आशीर्वादेंकरून यथास्थित असे विशेष, आशीर्वादें उत्तर प्राप्तीतून कुच दरकुच आजी रविवारी स्वामींचे कृपाकटाक्षे भेमरूप पुण्यास येऊन पावलो, स्वामींस परतमान कळवें याम्यव लिहिलें असे, अविलंबच स्वामीचरण पाहूं, आतां लेंकरांस स्वामींचे चरणांवरील दुख आश्रय मिमि नाही, बहुत काय लिहिणें हे विज्ञापना.

[लेखांक १४]

श्री.

श्रीमंत महाराज श्री परमहंसबाबा स्वामींचे सेवेसी:—

चरणरज बाळाजी बाजीराव प्रधान कृतानेक विज्ञापना येथील कुशल ता० भाद्रपद शुद्ध तृतीया गुरुवारपर्यंत स्वामींचे आशीर्वादेंकरून यथास्थित असे विशेष, स्वामींनी कृपा करून सोमाजीबाबावर आशीर्वाद पोंटविले तें प्रविष्ट होऊन यत्नोप जाहला, स्वामींनी लेंकरांस गौर / कित्येक प्रकार लिहिले तर हे भूषण स्वामींचेच आहे, स्वामी ईश, ते ठायी आहेत, स्वामींचे चरणाविदाविता दुखें दैवत जाणत नाही, स्वामींचे चरण दृष्टोस पडतील तो मुदिन असे, स्वामींचे

१ आषाढ शुद्ध पौषी-ता० २१ जुलै १७४३.

२ वेदाव्यानी उत्तर दिदुरमानांत प्रयाग बगानपर्यंत जाऊन श्रीं अग्निनीय वस संपादन केले ती ही प्रख्यात मोदीस होय.

३ भाद्रपद शुद्ध तृतीया-ता० २१ आगस्ट इ. स. १७४३.

४ वेगवे वेगवेगळे पुण्यास येऊन दाखल शस्त्राचे मानीक पत्र स्वामीस पोहोचवांच स्वामी आपण शिवाई मोमाजी बाबाबाबावर अभिनंदनवर पत्र पाठविले व वेगवेगळे वार गौरव केले, त्या पत्रांचेच हे उत्तर आहे.

सविस्तर वर्तमान लिहिणें क्षणोन आशा तरी मीच सेवेसी येतो. दर्शनानंतर सर्व विदित करून कृपा करणार स्वामी समर्थ आरेत. वार्षिक पैक्याविशीं व कल्याण भिबटा व बेलापूर साष्टीचे रा (रक्मा ?) दिशीं आशा केली त्यास वार्षिकाचे रुपये राजश्री दादोबा वट्टन देविले ते प्रविष्ट जादलेच असतील. राहिले रुपये तेही पावते होतील. वरकट व-भोंस आशा केली त्याजवरून

परमी याने

महमुदी उत्तम १

शालजोडी १

नारायणतेलाविशीं लिहिलें त्यावरून

नारायण तेल वजन पक्के ८८१

वेणेंप्रमाणें पाठविली असेत. सेवेसी प्रविष्ट जादलियाचें उत्तर पाठवा-वयास आशा केली पाहिजे. स्वामीनीं प्रसाद मध पांढरा वजन ८१ एक मण पाठविला तो पावला. सोमाजीत वल्ले आणेप्रमाणे दिरही. आज बुद्धस्वतपारीं राजश्री स्वामीदर्शन संतमीत घ्याचें या उद्देशें स्वार जाहलां. स्वामीस कळ्याचे दणून लिहिलें आहे. सर्व स्वामीं स्वामींचे आशीर्वादाचा आश्रय आहे हे विज्ञापना.

[लेगांक ६५]

श्री.

धीमंत महाराज श्री परमहंस यांचा स्वामीचे सेवेसी:—

चरणरज दाळाजी वाजीराव प्रधान वृत्तानेक विज्ञापना येथील कुशल

१ स्वामीचे सविस्तर वर्तमान.—मागे साधिलेले रवारी—आ रवारीचे सर्व मान वार्षिकाविषयी स्वामीस विशेष उल्लेख होती. दणून वेजने हांगी साक्षात् न्याम वेऊन शाहू महाराजांची भेट घेतल्यानंतर पारदर्शान जाऊन स्वामींही भेट घेतली.

२ सप्तमीत:—भाद्रपद शुद्ध सप्तमी शके १९६५ दणजे ता० १५ भाद्रपद १. म. १७४१ हा सोमी वेजने साक्षात् न्याम घेले होते.

तो० भद्रपद शुद्ध अष्टमी मंगळवारपर्यंत स्वामींच्या आशीर्वादेंकरून यथास्थित असे विशेष. स्वामींनी आशीर्वादपत्र पाठविलें तें प्रविष्ट होऊन संतोष जाहला. “वाजोराव व चिमाजी आपा आझांहीं निष्ठा-पूर्वक वतंत होते; जुझी आझांहीं प्रतारणा करितां; शालजोडी पाठविली ती कसरीनें राहली, ते माधारी पाठविली असे; उत्तम जोडी पाठविणें” हणून कितेक आशा केली, ऐसीयाच आमची निष्ठा स्वामींचे चरणार-विंदीं दुसरी नाहीं. आझीं लेंकरें; स्वामी सर्व प्रकारें कृपा करून चाल-वितात; दीलत कारमार सर्व स्वामींच्या आशीर्वादाचा प्रताप; आझी आशांकित असतां स्वामी शब्द लावून लिहितात हेच अपूर्व आहे. ये-विशींचा विस्तार कागदी पत्रीं काय त्याहावा ? स्वामींच्या चरणाव-लोकनास येणेंच आहे ते समयीं सर्व सेवेसी निवेदन करूं. स्वामी कृपा करतील. रामचंद्र हरी पांजकडीलही विनंति करणें ते दर्शनसमयीं करून स्वामी आशा करतील त्याप्रमाणें वर्तणूक करूं. किनखापाविशीं आशा केली त्याच येथे किनखाच उंच नाहीं. पुण्याहून आणून दर्शन-समयीं प्रविष्ट करूं. घरकट रा० पिलाजी जाधवराव व रामचंद्र हरी पांजकडील स्वामींनीं मजकूर लिहिला तो कळला. स्वामींनीं आशा केली तें कळलें. आझी स्वामींच्या आगेरेरीज नाहीं. सारांश स्वामी ईश्वरस्वरूप आहेत. स्वामींच्या चरणांविना दुसरें दैवत नाहीं. आमचें न्यून असेल तें स्वामींनीं पूर्ण करावें [हे] उचित आहे. तदनुसार स्वामी करतीलच. करावें. शालजोडी मुबदला पाठविली आहे. कृपा करून घेतली

१ भद्रपद शुद्ध अष्टमी मंगळवार:-जा० १६ भाषा १. स. १७४३. मा-
 • णील पेशव्यानें पत्र गेल्यानंतर स्वामींकडून आलेले हें उत्तर आहे. पेशव्यानी
 ची शालजोडी पाठविली ती कसरीनें राहली होती, हणून ती स्वामींनीं परत
 पाठविण्यासाठी उठेपर आहे. ह्या पत्रावरून स्वामी पेशव्यावर शीरगुल शब्दाचे
 दिगने. अफाणि पेशव्याची भेट घापी नाहीं. हें पत्र स्वामींच्या मुशामनें अमारे.

जीवें प्राणें स्वामीचे कार्यास हजीर आहें. जो स्वामीच्या चरणाजवळ अमर्यादेनें घेतें त्यास मर्यादापूर्वक वर्तवावयासच मजला स्वामींनीं ठेविलें आहे, येविसीची स्वामींनीं चिंता न करावी. मकमुदानादीं टाकण चलाख पाठविणें, आली घोडी पहिली तुझास दिली तिचा मुर दला पाठविणें क्षणोन आशा, लाजवरून चिरजीव राजश्री सदोबापासीं टाकण चांगला चलाख होता तो जीन सामान सरजाममुद्रा पाठविला आहे, स्वामींनीं ठेवावा. सासय मी स्वामींचें हें करूं; मजपासून अंतर काही पडेल तरी आपण समा करावी व कृपा करावी. हें सर्व सामर्थ्य स्वामींस आहे, चिरजीव राजश्री जनार्दन याच्या लग्नाची त्वरा जाहली तो अर्थ पहिला सेवेसी लिहिलाच आहे, प्रस्तुत स्वामींस बघें

कुडती बादली

शालजोडी

विनखाप

१

१

१

पडून सीन सनगें पाठविली असेत. कृपा करून वेतरी पाहिजेत, बहुत काय लिहिणें, कृपा केली पाहिजे हे विनंति.

[छेराक १८]

थी.

धीमात् महाराज भी परमदसनावा स्वामींचे सेवेसी —

चरणरज बाळाजी बाजीराव प्रधान हुजुरांस विज्ञापना येथील कुशल ता० मार्गशीर्ष शुद्ध चतुर्थीपर्यंत स्वामींचे आशीर्वादेकरून

१ मकमुदानादीं— मुनिदानादीं घोट्या कारचपड अशीं पूर्वी समजून आतावी

२ सदोबा —महाशिवराजभाऊ, विनाजी आपाचे चिरजीव

३ मार्गशीर्ष शुद्ध चतुर्थी—ता० २७ नोव्हेंबर इ स १७४४ मंगळवार ह्या पञ्चांगाची वैवस्वीची ता० ७० १० निक्काद मार्गशीर्ष शुद्ध ११ सन स नन भौंन मया इ अक्ष (ता० ४ न्हिंवर इ स १७४४) ही शरोवर दिल्या मुळें ह्या पत्राची तारीख सिद्ध आहे

यथास्थित असे विशेष. स्वामींनीं आशीर्वादपत्र पाठविलें तें प्रविष्ट होऊन संतोष जादला. घोडीविशीं आशा केली त्यास स्वामींचे मर्जाप्रमाणें घोडी पाठविली आहे. चित्तास आलिया ठेविली पाहिजे. पाटेविशीं आशा केली त्याजवरून स्वामींचे आशेप्रमाणें घांट बसईहून देवविली आहे. येऊन पावेल. वरकड विहीर मौजे यवतास [१] होती तिचें काम लावल्याचा मजदूर विस्तारें लिहिला तरी स्वामी पुण्यवान् आहेत जें चित्तावर घरेवील तें करवील. नारो राम यास तारापुरची मजमू आहे त्याचा नाश बहुत जादला. त्याचेविशीं स्वामींनीं कितेंच आशा केली तरी स्वामींचे आशेपेक्षा अधिक काय ? परंतु नारो राम यास येथें पाठवून द्यावें. त्याचें वर्तमान मनास आणून त्यास ताकीद पाहिजे तशी देऊ. लक्ष्मण राम व गोविंद राम यांविशीं आशा केली तरी स्वामींची ज्यायरी अवकृपा जादली त्याचें इष्ट कधी होणार ? स्वामी ईश्वरस्वरूप आहेत. आली आशाकित असो. घोडी रोड आहे दणून स्वामी याईट दणतील तर न दणावी. तामी सादलियावर कशी आहे तें दिखोन घेईल. कदाचित् याईट निघाली तर तेवक येथेंत घेईल तेव्हा जशी मर्जा असेल तशी मिळवून घेईल. स्वामींचे आशीर्वादेवरून विजय मात्र उत्तमच होईल. सर्वप्रताप स्वामींचे वृत्तेचा आहे देविनिति.

देवली अंक ७० १० जिल्हाद
मागंशीर्ष शुद्ध ११ रान समस
अर्धेन मया व अलफ.

[लेखांक ६९]

थी.

धीमत् महाराज धी परमहंसराचा स्वामींचे सेवेसी:—

चरणरज घालावी घावीरूप प्रपन्न कृष्णानेक विशावना येथील

मुशल ता० अधिक शुद्ध ११ एषादशोपवैत स्वामीच्या आशीर्वा
देकरून यथास्थित असे विरोध. स्वामींनी आशीर्वादपत्र पाठविले ते
प्रविष्ट होऊन संतोष जाहला. स्वामींनी चरणरजास कितेक आशीर्वाद-
पत्री गोखून आशा घेली, तरी मी ऐकत स्वामींचे आदे. सर्व भूषण
स्वामींचेच आहे.

रंगोपत अकलेकर याचे ज्यो-
तिष गुरुकर्ण करून देणे दाखजे
घाडीत मज राजाभिषेक घेत्यासा-
रता होईल क्षणोन आशा, ऐ-
द्यास स्वामीचे आशेपेक्षा विरोध
बाय शादे! हनयणाचे पाटेने
बाजरी होईल ते करू.

मज पांढरा यत्ना आदयण,
पणयवेळी ४। पावरोर स्वामींनी
रूपा करून पाठवित्री ते पावली.

रेडीम बाकडे ८ एवूण घनन
पणे ४४॥ अदसेर पाठविले असे,
याच्या मुचदला मराजुल रेडीम
पाठविणे क्षणोन आशा त्यास शोध
वेधे वेळा, मराजुल रेडीम उत्तम
नारी, रेडीम मराजुल आलियाबर
पाठवून देऊं.

ज्याचे मनगुपीत सामधे नांव
आडळत जाईल त्यास आझाकडे
पाठवाई, आझी मनगुपी निदरेत
स्थापीत जाऊं क्षणोन आशा, त्यास
थापले पाकराची मनगुपी असेल
ते स्वामीकडे पाठवीत जाऊं.

मेवेडी भुत होय रे निशारता.

१ अधिक शुद्ध एषादशी — एषादशीचा कारकीर्त २. सा १७४० पणन
३ सा १७४५ पर्यंत अधिक महिने दोन येतच एक अधिक भावण एके १६९३,
ब एक अधिक भावण एके १६९६ कायकरून पाहतां मजुरमें ता० १३ जुलै
२ सा १७४९ सोमवार, ब सा० ९ जून २ सा १७४४ शनिवार हा दोन मि-
नेत अधिक शुद्ध एषादशी घनने झाली कीं येथी तिनि निमित्त करता येईल संत-
बहुत आहे

[लेखांक ७०]*

श्री.

• श्रीगत् महाराज श्री परमहंसबाबा स्वामीचे सेवेसी:—

चरणरज बाळाजी बाजीराव प्रधान कृतानेक विद्यापना येथील कुशल ता० अभिन बहुल आष्टीपर्यंत स्वामीचे आशीर्वादेंकरून यथास्थित असे विशेष. स्वामींनीं आशीर्वादपत्र पाठविलें तें पावले, रंगोवा त्रिवक्क अकलेकर यांची स्वापना पूर्ववत्प्रमाणे करणें क्षणोन आज्ञा, ऐशीबास स्वामीचे आशेपेक्षां विशेष काय आहे. इनसाफाचे सवय जे घाजवी होईल तें लक्षप्रकारे करूं हे विद्यापना.

[लेखांक ७१]

श्री.

श्रीमत् महाराज श्री परमहंसबाबा स्वामीचे सेवेसी:—

चरणरज बाळाजी बाजीराव प्रधान कृतानेक विद्यापना येथील कुशल ता० आपाठ बहुल पंचमीपर्यंत स्वामीचे आशीर्वादेंकरून यथास्थित असे विशेष. स्वामींनीं आशीर्वादपत्र पाठविलें तें प्रविष्ट होऊन परम संतोष जाहला. याकण घाटला तो कार्याचा नाही, याजकरितां पाठविला असे; तरी ठेवून मोयदला वसावया योग्य घोडे पाठविणें क्षणोन आज्ञा, त्यास स्वामींनीं याकण पाठविला तो पावला. स्वामींच्या मर्जास येई असें घोडे योजून मागाहून पाठवून देतां. स्वामीचिन्तास येई ऐसीच घोडी पाठवू. स्वामींनीं रुपयांचा संक्षेप आज्ञा केली कीं लोकांकडील तुझी देविछे तेच मान्य केले, परंतु तुझी आमचे वचन मोदितं याजवरून विपर्यास वाटतो क्षणोन, तर स्वामी आज्ञास ईश्वर-स्वामी आहेत. आज्ञा स्वामींचे वचन मोडूंचे काय आहे? मी स्वामींचे ऐकूं आहे. सर्वप्रकारे कृपा करणार स्वामी समर्थ आहेत. आशीर्वाद

* लेखांक ७०।७१।७२।७३।७४।७५ हा पत्रांच्यामिति, वार न दिव्यामुळे, बरोबर निश्चिन करितां येत नाहीत.

दिवशीं कृष्णार्तरीं समाधीत जाऊं ह्मणोन आशा, तर उत्तम आहे. भोचें वापिकच आहे. स्वामी संजदटील. नरसो माणकेश्वर हातगांयकर याचेविशीं आशा केटी तरी त्यास पाठवून घावें, घंदा सांगून घालवूं. येथू मेखर शिरी याजकटील कर्जांची आशा केटी त्यास तावीद केटी आहे. स्वामीवटील कर्ज त्याचे यस्तु ठेववते असे नाही. लवकरच वारून देईल, हस्तीदाताविशीं राजभी दादोबास आपण आशा केटी त्याजवरून तयार करून संमही होता तो यजन पये, ४४४ चार शेर पाठविला आहे. वायलियाचे उत्तर पाठविलें पाहिजे. स्वामीयोग्य ग. शीव घोडा मेळवून सेवेची पाठवितां दे विहापना.

[लेखांक ०२]

भी.

भीमंत महाराज भी परमहंसवा स्वामीचे सेवेची:—

चरणरज घाळाजी घाळासय प्रधान कृतानेक विहापना येथील कु. हल हा. पार्तिक वट्टल त्रयोदशीपर्यंत स्वामीचे आशीर्वादकरून वधाशित्त असे दिसेल. स्वामीनी आशीर्वादपत्र पाठविले ते प्रविष्ट होऊन संतोष जाहला. राजभी सवाजी कनोजे याचेविशीं स्वामीनी वितेक आण केटी त्यांत मुक्कामें हाच पी सवाजीस सातथें रुपये निव्वळ घापलें, बटें व दोन पयें देणें, बोणें जात घाफटी बरणें तो जगा नेमून पाठविणें ह्मणजे ठ्याजीस पाठवूं हागोन आशा, त्यास स्वामीचे आशेवेधां आवांग जोड वाय आहे. व सवाजी कनोजा पदरी पाळवून त्याचे घामचात्रें घेताच तो मनुष्य आहे. लक्षप्रचारें घालव. परंतु आण सातथें रुपये निव्वळ व बटें व दोन पयें लिहिणी वा तिसरें दिसेल चार होतो. आमच्या ह्मणांत इतकी सेनात बोणागदी नाही. स्वामी ईश्वरग्रह्य, स्वामीची आण परमार्थ मानोन पावथें रुपये स्वामीस दिनेगी लिहिले तेच वट्टल आहेत. स्वामीचे चरणारणळ वट्टल बोणावे आनिमयेणें जाहले तर स्वामीची शब्द घावासा अशी विनं-

तिच आक्षी करीत नाही. स्वामीजपळ बोलावे ते सत्यप्रतिश्र बोलावे या अन्वये विनंति करिवो. सयाजीस निव्वळ पाचशे रुपये व दोन वस्त्रे पाठवू. सयाजींनीं वसईस राजश्री शंकराजी केशव याबपाशी चाकरी करावी. ते त्याचें चालवितील, सारास, आक्षी ऐकें स्वामींचीं, आगावरी स्वा-
मींची दया पूर्ण आहे ती दिनप्रतीने विशेष करून घ्यावी हें कायायाद्मनसा चिंतीत आहें. तदनुरूप श्रीकृपें पडेल. स्वामींनीं सयाजी कनोजे यास समाधान करून अति उत्तरे पाठविलें पाहिजे. सारास, लहानसहाना गोष्टीसाठीं ऐकरावर राग मनात आणावा असें नाही. आक्षी सर्व प्रकारें स्वामींचीं ऐकें आहो. सेवेसी भुव होय हे विहापना.

[लेखाक ७३]

थी.

भीमत महाराज राजश्री परमहंस स्वामीचे सेवेसी.—

चरणराज बाळाजी याजीराय प्रधान कृतानेक विहापना येथील कु-
शल सा० ४ मोहरमपर्यंत स्वामीचे आशीर्वाद यथास्थित असे विशेष.
स्वामींनीं आशीर्वादपत्र पाठविलें तें प्रविष्ट होऊन संतोष जादला. याच
रीतीं सदैव आशीर्वादपत्री सांगाल करणार स्वामी समर्थ आहेत. कि-
त्येक आशीर्वादपत्री आशा छिद्दिती तरी स्वामीचे आशेविरहित दुसरा
विचार काय आहे ? कर्माबाबत र्त दहा हजार रुपये पाठवून यावया-
विशी आशा व पाचा आठ व मोहरा आठ पाठविणें घणून आशा,
तरी दहा हजार रुपये स्वामींस प्रविष्ट करावे घणून चिरंजीव राजश्री
सदोबास पुण्यास देहून पाठविलें आहे. ते पाठवितील. कदाचित् त्यास
अनुकूल न पडेल तरी येवून वरवृद्ध करून सदरील येवज स्वामींस
प्रविष्ट होईकारणा करू. यास अंतर न पडे. पाचा व मोहराविशीं तरी
आक्षी स्वारीहून पुण्यास आल्यानंतर [करू]. स्वामीचे आशेविरहित दुसरी
जोड काय आहे ? सेवेसी भुव होय हे विहापना.

स्वामी घेतील. ते देतील. स्वामींची आज्ञा उल्लंघन करीत कोण आहे? परंतु कोरणच्या प्रजेची उपजीविका सर्व मेहनत करून भाज्यांचे, वट करावे, तेव्हा पळाल्यास येते. यंदा पर्जन्य चैत्रमासापासून पडू लागला, तन्मुळे रासरावाट प्रजेचे भाजिता राहिले. किंचित् रास वेळे, पेरले, त्यास अलीकडे पाऊस नाही. याप्रकारे रासतेची अरस्था आहे. सर्वज्ञाण स्वामी आहेत. प्रजा स्वामींची व आक्षी स्वामींचे असो. स विस्तार अर्थ तीर्थरूप राजश्री नानास लिहिला आहे. तेथून उत्तर आल्याउपरी स्वामींचे सेवेसी लिहून पाठवू. आक्षी लेकरे स्वामींची आमचा सर्वप्रकारे साभाळ करावयास स्वामी समर्थ आहेत. हा सामला दौलत सर्व स्वामींची आहे. स्वामींच्या चरणाजवळ दुसरा भाव आमचा तिळतुल्य नाही. स्वामींचा अभयदस्त आमच्या मस्तकी आहे. त्यास आग्रिवाचारिले स्वामींच्याचित्तात येणेच नाही. "सयाजी कनोने वास पाचशे रुपये सावयाचे घसन नानाचे आहे. त्याच्या मुरदला गो बिंद केशव पाठविला आहे, याची उपेक्षा न करणे. तुझी क्षणाल की हुदा सांगणे अगर देतन देणे ते नानाचे हाती, तर नाना येत तब आपणाजवळ यास ठेऊन रोजमरा देणे, पुढे नाना आल्यावर हुदा सांगणे तो सांगतील" क्षणोन आज्ञा, तर स्वामींच्या आज्ञेप्रमाणे गोबिंद केशव यास ठेऊन घेतले. रोजमरा आज्ञेप्रमाणे देत जाऊ. दोनरीं वेलाचे देस्तक व प्याळीस खडी मिटाविषयी आज्ञा केली त्यावरून दस्तक व मिटाची सनद पाठविली आहे. सेवेसी प्रविष्ट होईल. सेवेसी भुत होय हे विशासना.

१ स्वामींच्या कोठीचे दोनशे बैल असत त देशातून पोवर्णान जाऊन मीठ कोर पदार्थांच्या व्यापार करीत असत त्याच्यावर कोठेही जकात पडू नये क्षण सरवारातून दस्तक क्षणजे हुकूम मिळत असे मोगल व इवशी द्याच्या राजांनीही स्वामींच्या बैलास मुमा असे

[लेखांक ७७]

श्री.

श्रीमत् महाराज श्री परमहंसबाबा स्वामींचे सेवेसीः—

चरणरज सदाशिव चिमणाजी कृतानेक साष्टांग नमस्कार विज्ञापना येथील कुशल ता० चैत्र शुद्ध दशमी बुधवारपर्यंत स्वामींच्या आशीर्वादेकरून यथास्थित असे बिंदोप. स्वामींनीं आशीर्वादपत्र पाठविलें हें प्रविष्ट होऊन संतोष जाहला. “घोड्यावरून तुझी पडोन हात दुखवला होता, याखत चित्त संचित जाहले होतें. त्यास तुझांस समाधान पाडोन पुण्यास आलेसे ऐकून संतोष जाहला. तुझांस वैज्रकवच पाठविलें आहे. स्वामी चाकरीस अंगी पाटीत आणें” ह्मणोन कितेक आशा केली. ऐसी-यास आमची सर्वप्रकारे चिंता स्वामींस आहे. स्वामी ईश्वरस्वरूप. स्वामींची कृपा आम्हांवर पूर्ण आहे. तदन्वयेच प्राप्त जाहला भम स्वप्नसाहातें व स्वामींच्या स्मरणमात्रे परिहार होतो, व जाहला. आम्हांस स्वामींच्या चरणाविना दैवत दुसरे काय आहे ! विंगळनेरकर रामचंद्र हरी फारकून दि ॥ कवडे यानें रुपये ५० पन्नास व वस्त्रे दोन देऊं केलीं तीं आणवून पाठवणें ह्मणोन आशा, त्यास मद्यारनिव्हे कडे माणोस पाठऊन सदरहू आणून सेवेसी पाठवूं. महाराजांनीं पालकी दिल्ली, पाठकींत यशविलें ह्मणोन, तसे स्वामींस पालकी दिल्ली याचें अपूर्व काय आहे ! स्वामी थोरच आहेत. देवाची पालकी सामानमुद्रां पाठवणें ह्मणोन आशा, त्याजवरून पालकी सामानमुद्रा सोभाजीरावर पाठविली आहे. सामानाची याद अलाहिदा असे. त्याप्रमाणें पालकी पावलीयाचें उत्तर पाठयावें. रा० शंकराजी केशव त्यांनीं दोन हजार

* चैत्र शुद्ध दशमी बुधवारः—ता० २६ मार्च १. स. १७४०.

२ वज्रकवचः—स्वामी वेङ्गप्पास निरनिराळे सुद्धप्रसंगांचे पोराक पाठवीत असत. ते प्रामादिक समजून लढाईच्या वेळी वेङ्गचे ते परिधान करीत असत. वज्रकवच ह्मणजे शिरस्त्रा असत असें समजें.

रुपये पाठविले, आणगी नाही क्षणतात, तर त्यास लिहून तीन हजार आणवून पाठवणें क्षणोन आता; त्यास स्वामींची आज्ञा अमान्य करीता कोण आहे? परंतु तेथील विचार क्षणाचा तर घालांत लोकांस चार महिने पावले. त्यातच कापड अडसेरीवर मात्र चाकरी करितात. त्याजपासून रुपया मागाययासच बोलतां नये. तथापि मंगारनिव्हेनी स्वामींचे आश्रे-प्रमाणें दोन हजार रुपये पाठविलेच आहेत. अतःपर स्वामींनीं त्यांज-वरी कृपा करावी. स्वामींचे आज्ञांकित आहेत. दरएक समचीं त्यांची सेवा न घडेसी नाही. कृपा करणार महाराज समर्थ आहेत. “रंगू रंगल्या शिरी संगमनेरकर धावडशीस राहवो. यास आली पाच हजार रुपये कर्ज दिरदे. त्याची निरुड त्यास लाविली. त्यानें संगमनेरास अकराशें रुपयांचीं बुळें लिहून दिलीं आहेत. तरी सादतगानास पत्र व शाहणा माणोस शिपाई पाठवून सदरदू रुपये बसूल करून आणून पा-ठवणे” क्षणोन आता; तर आश्रेप्रमाणें संगमनेरास माणसें बसुलास पाठवून देतो व सादतगानास लिहून पाठवितों. परंतु तेथील वि-चार आहे तो सोमाजी स्वामींचे सेवेसी विदित करील. सेवेसी भुत होय हे विशापना.

[लिखांक ७८]

श्री.

श्रीमत् महाराज श्री परमईशवाचा स्वामींचे सेवेसी:—

चरणराज सदाशिव चिमणाजी श्रुतानेक विशापना येथील कुशल ता० वैशाख शुद्ध त्रयोदशी गुरुवासरेंपर्यंत स्वामींचे आशीर्वादेकरून यथास्थित असे विशेष. स्वामींनीं घांटा व पेठ्यांविसी आज्ञा केली होती त्या-

१ मातंगलान —मंगमनेर मिरहा अहमदनगर हा प्रांत त्या वेळीं निजामासडे असल्यामुळे सादतगान मोगलाच्या तर्फे कोणी अधिरासे तेथे अमारा असं दिलें.

२ वैशाख शुद्ध त्रयोदशी गुरुवार.—ता० ६ मे ३. स. १७४२.

जवरून घांटा व पेठ्या दोन रा० जगजीवनपत्र याजवरचेवर पाठविल्या असेत; सेवेसी प्रविष्ट जाहल्याचे उत्तर पाठविलें पाहिजे. तीर्थरूप वैलासवासी आपांनीं स्वामीजवळ दोन घांटा व दोन पेठ्या यावयाचे मान्य केलें तें वचन अन्यथा कैसे होईल ? सर्व स्वामींचा आशीर्वाद आहे. तत्प्रमाणे-कटून केल्या वचनास अंतर होणार नाही. सेवेसी भुत होय हे विज्ञापना, [लेखांक ७९] श्री.

श्रीमत् महाराज श्री परमहंसजीवा स्वामींचे सेवेसी:-

चरणरज सदाशिव चिमणाजी कृतानेक विज्ञापना येथील कुशल ता० ज्येष्ठ बहुल सप्तमी इंदुवारपर्यंत स्वामींच्या आशीर्वादैकरून यथास्थित असे विशेष. स्वामींनीं आशीर्वादपत्र पाठविलें तें प्रविष्ट होऊन संतोष जाहला. "तुळाजी आंगरे याजवर धीचा कोप जाहला, त्याचा विनाशकाल आला. नागोजी आंगरे यांनी जयवतगड व अंबेकबसाडवलीची गढी घेतली. आझी पालगड रसालगड घेणें. श्री तुळास यश देतच आहे" झणोन आशा, त्यास स्वामींचा कोप मदारानिश्चय जाहला तेच समयी त्यास विनाशकाळ प्राप्त झाला. नागोजी आंगरे यांनीं तीन जागा घेतल्याचे अपूर्व नाही. जे जे स्वामींच्या चरणजवळ मूर्ते वर्ततील त्याची गत याचप्रमाणे आहे. पालगड रसालगडाविर्हा आशा केली, "श्री तुळास यश देतच आहे. काय करणें तें स्वामींची आशा, धिरसा (मान्य) आहे. जे स्वामी चित्तात आणतील ते करतील. या गोष्टीचा चमत्कार पादावा असे नाही. पांढऱ्याकडील ठाणीं तिथी घेतलीं तें लिहिणें झणोन आशा तर ठाणें वावळे व मोडनिरोणें करमळ्यापासून तिथी तिथी कोसावर ठाणीं आहेत. विदित जाहलें पाहिजे. पांढरे स्वामींचे आशीर्वादैकरून हतवीयं जाहले. तीर्थस्वरूप रागभी नाना यश पाऊन येतील झणोन स्वामींनीं

आशा दिल्ली आहे तरी हें सर्व स्वामींच्या आशीर्वादाचें [१८] आहे. येथील न्यून पूर्ण करवें हे स्वामींस अगत्य, तेथे आत्मास चिंता काय आहे? हेमगर्भ दोन तोळे उत्तम पाठविणें द्याणोन आता, तर हेमगर्भाचा यत्न पार घेला, परंतु चांगला न मिळे, तथापि एकापाशीं हेमगर्भ उत्तम पाठवून अकरा मासे पाठविला. सेवेसी प्रविष्ट जाहलियाचें उत्तर पाठवावें. टोप्यास मलमल तीन गज व गुळ वजन पक्का तीन मण नारायण गावचा पाठविणें द्याणोन आता, तर भागाहून पाठवून देतो. नारायण गावास यदा ऊस जाहला नाही, सर्वत्र पर्जन्यानें घालविलें, स्वामी-कडी विदित आहे. परंतु स्वामींचा गुळ दिव्हा पाहिजे. त्यास राजश्री सदोनापासून देवविला आहे. घेतला पाहिजे. मलमल गज ३ तीन रेशमी पाठविली आहे. सेवेसी प्रविष्ट जाहल्याचें उत्तर पाठवावें. सेवेसी श्रुत होय हे विज्ञापना.

[लेखांक ८०]

धी.

श्रीमत् महाराज श्री परमहंसरावा स्वामींचे सेवेसी —

चरणराज सदाशिव चिमणाजी वृत्तानेक विज्ञापना येथील कुशल ता० भावण शुद्ध तृतीया श्रृंगवारपर्यंत स्वामींचे आशीर्वादेकरून यथाम्यित असे विदोय. ती० राजश्री नाना यास भावण शुद्ध द्वितीया गुरुवारी दोन घटका दिवस याची असता पुन शांता. हें सतोपाचें वृत्त स्वामींस कळवें याजकरिता लिहिलं आहे. बरकट तीर्थरुपाकडील पर्जे आली ती सेवेसी पाठविलीच आहेत. सर्वदा आशीर्वादपत्री सांभाळ करीत मेजे पाहिजे. सेवेसी श्रुत होय हे विज्ञापना.

१ भावण शुद्ध तृतीया श्रृंगवार — ता० २३ जुलै इ म १७४२ गुरुवार

२ भावण शुद्ध द्वितीया गुरुवार — ता० २२ जुलै इ म १७४२ गुरुवार.

३ हा पुन निशासराज हा पानिपतच्या लढाईन मारला गेला

[लेखांक ८१]

श्री.

श्रीमत् महाराज श्री परमहंसगावा स्वामींचे सेवेसी:—

चरणरज सदाशिव चिमणाजी कृतानेक विज्ञापना येथील कुशल ता० भाष बहुल तृतीया इंदुवासरेपर्यंत स्वामींच्या आशीर्वादेकरून यथास्थित असे विशेष. स्वामींनी आशीर्वादपत्र पाठविले ते प्रविष्ट होऊन सुतोप जाहला. पत्र पाठवीत नाही व वर्तमान लिहित नाही, तुमचे बर्डील कोणे तऱ्हेने वर्तत होते क्षणून वितेक शब्द लावून आ-
ज्ञापिले, ऐशाच स्वामींचे चरणार्पण अदर्निशी चित्तात आणून स्वामींचे पाय दैवत समजतो, तेथे स्वामींस पत्र न लेहू हें कैसें पडेल? मगासा-
नाचे उद्देशे स्वार जाहला, घोडनदी उतरली, यावरी शरीरी ज्ञापदेक पीडा प्राप्त जाहली; दहावीस रोज श्रमी घेले. प्रस्तुत स्वामींच्या आ-
शीर्वादेकरून आरोग्य आहे. व्यथेमुळे स्वामींस पत्र गेले नाही तरी स्वामींनी लेक्यावर वृष करून क्षमा घेवी पाहिजे. मी सर्व प्रकारे चर-
णरज स्वामींचा आहे. स्वामींनी आपले क्षणवून अभयहस्त मल्लकीं टेविला आहे तेविययींचा अभिमान स्वामींचा आहेच. तेथे आझी विस्तारे विनंति लिहिजेसी नाहीं. द्यापुजी मेघदयाम याजकडे रुपये ५० पत्रास व
रामचंद्रपत हु० पिंपळनेर दिमत कवडे याजकडे रुपये ५० पत्रास व
दोन यत्ने आणवून पाठविणे क्षणोन आज्ञा तर द्यापुजी मेघदयाम ती-
र्थरूप रागश्री नानावरोर आहेत. येथिची जीथेरुपास लिहिले आहे.
ते रुपये घेऊन पाठवितील. रामचंद्रपत पिंपळनेरकर याजकडील प-

१ भाष बहुल तृतीया इंदुवासर — ता० ३१ जानेवारी इ. स १७४३

२ मगासानाच्या उद्देशाने मराठिवराव भाऊ पुण्याहून ए० ३ त्रित्वार
द्वारे ता० २० डिसेंबर इ. स १७४२ रोथ निघाते, ते पत्रमान करून ए०
१० मोहरम द्वारे ता० २४ मार्च इ. स १७४३ रोथी पुण्यास परत आले.
भाऊसाहेबाच्या बरोबर टुनापराव व जनार्दनपंन हेही होते.

जास, वस्रें दोन, आणावयास जासूद पाठविला असे. येतील ते शणी सेवेसी पाठवून देतो. पालकीविशीं विपदे आगा केली, त्यास पालकी उत्तम तयारी सामान तयार करविलें जादे. आक्षी इकडे आलों या गळगळीमुळे खाना करिता राहिली. अतः पर आक्षी पुण्यास येतेशणी पालकी सेवेसी पाठवून देता. स्वामींच्या आशेपेक्षां आक्षीस निरोप काय आहे? कुळारीयावडून स्वारी करून आलों तन्मुळे वाट सरळी, तरी वाटेचे औपध पाठविणे हणोन आगा, त्यास आक्षीसरोर बैद्य नाहीत. पुण्यास बैद्य आहेत. वाटेचे औपध स्वामींचे सेवेसी पाठविण्याविशीं राजभी जिवाजी गणेश यास लिहिल आहे. ते बैद्यापासून औपध घेऊन सेवेसी पाठवितील. बासगाडगालीं तळे खणावयाचे काम लाविलें आहे तरी दुस्राकडे भीचें कैज आहे त्याचे व्याज एक वर्षांचें रुपये ८,१०० आठ हजार एकशें पाठवून देणे हणोन लिहिलें, तर स्वामींची आगा ते शिरा (वध), परंतु यदाचा विचार आहे तो सेवेसी विहित असे. त्याहीमध्ये दिशेन वितेन कुल तीर्थरूपासरोर गेले आहेत. तीर्थरूप दोना महिन्यांनीं माधारे येतील आणि स्वामींनां लेहून पाठवावें. आक्षी येविशीं तीर्थरूपास विनंति करणें ती करू. स्वामींचे सेवेसी आक्षी अंतर करू ऐसें नाही. सारास, स्वामींची सेवा सर्वदा घडावी यापरतें दुसरे अभीष्ट समजत नाही. प्रस्तुतरी आशेप्रमाणें तीर्थरूपास लिहिते आहे तीर्थरूप येत तो वृषा केली पाहिजे. सेवेसी भुत होव हे विशापना

१ श्रीचे काज — श्रीमार्जवामाच्या नांवें स्वामींनीं येतेश्याकडे वज्र होतें त्यानें वृषा वर्षांचें व्याज ८१०० रुपये शास्त्रे लावून वज्रांचा अदमास करिता येईल पवडी मोठी खम स्वामींनीं भद्रचणीच्या प्रसंगां येतेश्यांस दिली ही लक्षात ठेवण्यापारगी मोष्ट आहे.

[लेखांक ८२]*

श्री.

श्रीमत् महाराज श्री परमहंसबाबा स्वामींचे सेवेसी:—

चरणराज सदाशिव चिमणाजी कृतानेक विज्ञापना येथील कुशल चैत्र शुद्ध अष्टमीपावेतो स्वामींचे कृपावलोकनेकरून यथास्थित असे विशेष. स्वामींनीं आशीर्वादपत्र पाठविलें तें प्रविष्ट जाहलें. कित्येक रागेजोन लिहिलें तें कळलें. ऐझीयास, स्वामी आह्मांस सर्वप्रकारें वडील; स्वामींच्या पायाविना दुसरे देवत नाहीं. कैलासवासी वडिलावरी स्वामींनीं कृपा केली, तैसीच कृपा स्वामी आह्मांवरही दिवसेंदिवस अधिक करतील ऐसा पूर्ण भरोदासा स्वामींच्या पायांचा असला, स्वामींनीं यद्यपि रुष्टतेनें लिहिलें तथापि तीं स्वामींचीं प्रसादवचनें सेदकास भेयटकर आहेत. प्रस्तुत स्वामींकारणें बसूं पाठविलीं आहेत:—

दुपेटा चांदणी पैठणी किनारा आखली १ पाशोडो पैठणी १

किनसाथ बेलदार १ शालजोडी १

येथेंप्रमाणें चार यत्नें सेवेसी पाठविटीं आहेत. कृपा करून अंगीकार केला पाहिजे. सेवेसी धुत होय हे विज्ञापना.

[लेखांक ८३]

. श्री.

श्रीमत् महाराज राजश्री परमहंसबाबा स्वामींचे सेवेसी:—

चरणराज सदाशिव चिमणाजी साष्टांग नमस्कार विज्ञापना येथील कुशल माघ शुद्ध पंचमीपर्यंत स्वामींचे आशीर्वादेकरून यथास्थित असा विशेष. स्वामींनीं आशीर्वादपत्र पाठविलें तें शिरसा बंदिलें. वी.

* लेखांक ८२, ८३, ८४ ह्या पत्राच्या निती, बार न दिवनामुळे बरोबर स्थिति येत नाहीत. लेखांक ८४ ह्या पत्रामार्फे स्वामींनीं बार्थेन्साचा उल्लेख केला आहे, त्यावरून ते इ. स. १७४४ किंवा इ. स. १७४५ ह्या दोन सालांतले कावजे असोचें अगदीं असे अदमासानें झालां येईल.

कियाविषयीं स्वामींनीं आशा केली, ऐशियास प्रस्तुत येथें ओढीचा प्रसंग असे तो काय ल्याहावा ! स्वामींनीं पैकियाविषयीं चार महिने कृपा करावी. तीर्थरूप राजश्री नाना स्वारी करून आल्यावरी स्वामी आशा करतील त्याप्रमाणें वर्तणूक करतील. सारांश, हा मामला स्वामींच्या आशीर्वादाचा आहे. उभयतां तीर्थरूप असतां यथास्थित चाललें, त्याप्रमाणें विंचटुना त्याहून विदोष चालवें हे स्वामींस आवरक आहेच. स्वामीही कृपा करणें ते करतील व करावी [हें] उचित असे. सेवेसी धुत होय हे विज्ञापना.

[लेखांक ८४]

श्री.

श्रीमत् महाराज श्री परमहंसदावा स्वामींचे सेवेसी:—

चरणराज सदाशिव चिमणाजी कृतानेक विज्ञापना येथील कुशल ता० माघ शुद्ध त्रयोदशीपर्यंत स्वामींचे आशीर्वादैरून यथास्थित असे विदोष. स्वामींनीं आशीर्वादपत्र पाठविलें तें प्रविष्ट होऊन सुतोप नाहला. घोडी फिरोन पाठविली आणि पैशाची आशा केली, पैसा न पाठविला, त्याजवरून कितेंक उदासीनतेनें आशा केली; ऐद्यास स्वामी ईश्वरस्वरूप आहेत. स्वामींच्या चरणांजवळ तीर्थरूप व आक्षी निशा-पूर्वक वर्ततां. स्वामी परपरागत कृपा करीत आले आहेत. ततोप्यधिक कृपा संपादून घ्यावी हेच इच्छा तीर्थरूपांची आहे. घोडी स्वामींस उत्तम द्यावी यापरतें अधिकोत्तर काय आहे ! घोडीचा विषय तो काय आहे ! स्वामींच्या आक्षेपेक्षा अधिकनाहीं. तीर्थरूप आल्यावर लक्षप्रहार घोडी देतील. हे दौलत संपदा सर्व स्वामींचे आशीर्वादाची आहे. आक्षी स्वामींचे आशान्वित असो. बरकट आपले चार्धन्यपणाचा अर्थ लिहिला तरी स्वामींचें पुण्यशरीर आहे. स्वामींचे मागे आक्षी सर्वही आशान्वित आहो. आपले आशेनुरूप सर्वही पडेल. सारांश, आक्षी स्वामींचा ऐकरे असो. सदैव आशीर्वादपत्री पदमर्प करीत जावा. सेवेसी धुत होय हे विज्ञापना.

रघुनाथ बाजीराव.

[लेखांक ८५]

श्री.

श्रीमत् भी परमहंसदावा स्वामींचे सेवेसी—

चरणरज रघुनाथ बाजीराऊ कृतानेक सा० नमस्कार विनति स्वा-
मींच्या कृपावलोकनेंकरून आशीर्वादप्रभावे माघ वद्य १२ पर्यंत वर्त-
मान यथास्थित असे विशेष, तीर्थस्वरूप रात्रांही नाना याची स्त्री सौ-
भाग्यवती मातुश्री गोपिकाबाई चहिनी माघ वद्य एकादशी सहस्रादशी
मदयारी प्रातः कालीच्या अकरा घटिका दिवसास प्रसूत होऊन पुन
जाहला. स्वामींचे आशीर्वादांचे फल आहे. सर्वांस संतोष जाहला.
संतोषवृत्त स्वामींचे सेवसी विदित व्हावें याकरिता पत्र पाठविलें आहे.
सेवेसी श्रुत होय हे विरापना.

१ माघ वद्य १२ —ता० १७ पेंसुवारी इ स १७४५ रविवार.

२ ए० २५ मोहरम ता० १६ पेंसुवारी इ स १७४५ ऐन शनिवार अकरा
घटिका दिवसास गोपिकाबाई प्रसूत होऊन थोरले मातुवत्त पुत्राल निघाले
त्यांनी मकर राग होनी.

व बाळभट वैद्याचा मजकूर लिहिला, ऐशास हा राज्यभाराचा प्रश्न, आपण देवकडी, यांत मन घालावें ऐसें नारी. त्याहीमध्ये ज्याचा धंदा त्याजकडे करार केला तो पिरवितां नये. येविसींचा सवळ अर्थ मेथी-वंती कळेल. श्रीचा प्रसाद पाठविला तो प्रविष्ट जाला. अत्यादरें स्वीकार केला. बहुत काय लिहिणें, कृपा निरंतर असीं दीजे हे विवृति.

[लेखांक ११]

श्री.

तीर्थस्वरूप श्री परमहंस स्वामीचे सेवेसी:—

अपलें सौभाग्यादिसंपन्न सखवारवाई दंडवत विनति उपरी येथील बुघल जाणून स्वकीय लिहिणें. यानंतर हसा घिसाडी याचा कजिवा होता तो मनास आणून विठ्ठेस लायाययाइल तुझीं एकदोन वेळा लिहिलें, त्यास तुमच्या लिहिल्यावरून घिसाडी मजकूर तुझांकडे पाठविला आहे. त्याचा तुझीं इनसाफ करावा. तें न करितां त्याच्या पायात वेडी घातली सणून फळीं आले. ऐशास, आक्षी तुझांकडे पाठविल्यावरी तुझीं पायात वेडी घालावी हें अनुचित गोष्टी आहे. हत्तीं दरवाजाच्या दमारतीचें काम बंद झालें आहे, याकरितां घिसाडी हुजूर आणविला असे, तर पत्रदर्शनीं त्या समायमें आपणाकडील भाणूस देऊन पाठवून देणें. हुजूर मनमुष्टी मनास आणून विठ्ठेस राविलें जाईल. पत्रदर्शनी पाठविलें पाहिजे. निस्तर आक्षीबांदपत्रीं सामाळ केला पाहिजे. हे विनति.

पे॥ छ० ८ सफर सन समस अर्बेन मया व अलफ.

[लेखांक १२]

श्री.

तीर्थस्वरूप श्री परमहंस स्वामीचे सेवेसी:—

अपलें सौभाग्यादिसंपन्न सखवारवाई दंडवत विनति उपरी येथील

१ छ० ८ सफर सन समस अर्बेन:—पा० ३१ मार्च १०. स. १७४५, रविवार

कुशल जाणून स्वकीय लेख करीत गेलें पाहिजे. यानंतर स्वामींनीं आशीर्वादपत्र पाठविलें तें पावले. सुरुरूप आश्रमास पावलों क्षणून लिहिले त्यावरून बहुत समाधान जालें. प्रसाद द्राष्टे पुढा पाठविला तो पावला. हे विनंति.

[लेखांक ९३]

श्री.

तीर्थस्वरूप श्रीमत्परमहंसस्वामी स्वामींचे सेवेसी:—

अपत्ये सौभाग्यादिसपन्न सरावाराईसहेव दंडवत विनंति उपरी येथील कुशल जाणून स्वकीय कुशल लेखनास केली पाहिजे. विशेष दुर्लभी आशीर्वादपत्र पाठविलें ते उत्तम समर्थी प्रविष्ट होऊन सतोष जाला. लिहिलें की, परशुरामी राजश्री तुळाजी आंगरे सरखेल यांनीं ब्राह्मण ठेविला आहे त्यास पत्र पाठवून यादेर काढवाया क्षणून, तरी आह्मी पत्र त्याहावे, त्याचा प्राप्त लागला तर उत्तम; नाही तरी विचार करावा लागेल. ऐशास त्याजळडून राजश्री विश्वनाथमठ रवाना केले आहेत. सररोळ लौकरची येणार आहेत. ते आल्यायरी आपल्या विचारानुरूप त्यास सांगून त्याचा विचार घेला जाईल. व शालेचे जोडी-विषयी लिहिलें तर राजश्री जिवाजी हरी यास आज्ञा केली आहे. पाहून देतील. दुळ्याचा मजकूर लिहिला तरी दुळ्या सिद्ध आहेत. कोणी पाठवून घेऊन जाव्या. सदैव पत्र पाठवून संतोषवीत असलें पाहिजे. आशेप्रमाणें जाहजे वामाचेही चालीस लाविलें. नमस्काराचे ब्राह्मण तर परित्यापायून चालत आहेत. काहीं चिंता नाही. बहुत वाय लिहिणे हे विनंति.

[लेखांक ९४]

श्री.

तीर्थस्वरूप श्री परमहंस स्वामींचे सेवेसी:—

अपत्ये सौभाग्यादिसपन्न सरावाराई चरणापरी मस्तक ठेवून साष्टांग दंडवत विनंति उपरी येथील कुशल जाणून स्वामीय लिहिजे. या

घाब आले नाहीत. घाटपरी म्हामीच्या लिहिल्यावमून आज्ञा द-
 टवून गोष्टे बघून कपडे तूत मागून घेऊन पाठवून देऊ. गरकड
 इंपच फिरंगी व सांवत आरमार मुद्रा आप्तांत घालील आदेश
 तरी गोवळकोट व अंजनवेशी आमचे म्हापण करणे, घेऊन देऊ,
 दणून लिहिले तर उत्तम गोष्ट आहे. इंपच व फिरंगी व सांवत यांची
 पत्रे पाठवून बोलल्याप्रमाणे घालील होऊन सामना घेऊन देतील ऐका
 वरार असेल तर त्याचे बघील दुजूर मातार अखतील ते आणून दुजूर
 पाठवून घ्यावे, दणजे त्यास याच वरासच्या गोष्टी पुढोन एक मातार
 बघील ठेवून घेऊन विल्हे लाविले जाईल. त्याहीमध्ये त्या राज्यमा-
 गच्या गोष्टी आहेत. वेगळ राजधी म्हामीवाचून होतात ऐका अर्थ
 नाही. हे आपणही जाणतात. या मागे या गोष्टीचा उगोग म्हामीती
 चिंत्तान आगिला नव्हता. आज्ञा अशा गोष्टी जाल्या तेव्हा घट्टूचा
 नाश हरप्रकारे तरी होईल हा स्वामीचा आशीर्वादच जाहला. आता
 आपण करू दणोन लिहिले तर तेंही बघूनच उत्तम. परंतु या काप्यास
 ने अनुकूल होणार त्यास पत्रे पाठवून, त्याचे मातार बोणी आणवून,
 राजधी स्वामीची त्याचा वरार वरवून, त्यास येथे ठेवून स्वामीचे
 आदेशे ने कर्तव्य तें केले पाहिजे. महालक्षणेने राज्यकारभार होत नाही.
 पट्टु काय लिहिणें हें विनति.

[लेखांक १०३]

श्री.

सौम्यस्वरूप भी परमदय स्वामीचे सेवेची:—

अपने सोभागादिसय मातुर्भी सपवारवाई व सगुणाराई दंडवत
 विनति उपरी येथील कुशल जाणून स्वर्गीय लिहिणें. यानंतर स्वामी-
 कडील आशीर्वादपत्र घेऊन सामाळ घेत नाही; तर ऐसें केले न पा-
 हिजे. निरंतर कुशलवृत्त लिहून आशीर्वादपत्री सामाळ घेता पाहिजे.
 प्रस्तुत आपल्या शरीरी सावनास घाटत नाही दणून यत्तमान ऐकिले,

त्यावरून चिन्तास बहुत खेद जाला. याउपरी आरोग्यतेचें वर्तमान लिहून पत्रदारें सतोपवीत जाणें बहुत काय लिहिणें.

[लेखांक १०४] श्री.

तीर्थस्वरूप राजश्री परमहंसबाबा स्वामींचे सेवेची —

अपत्यसमान सौभाग्यादिसंपन्न मातुश्री वार्दोहारेन साष्टम दडवत विनंति येथील कुशल वैशाख शुद्ध पुर्णिमा सौम्यवार जाणून स्वकीय लेखनाच्या वेळी पाहिजे, विशेष शरीरमावनेचें वर्तमान तरी आशीर्वाद कुशल असे, यानंतर राजश्री स्वामींच्या शरीरी दोन तीन दिवस सायकाड्या चाटवत नाही. आपल्या आशीर्वादकरून आरोग्य होईल, घरफड वर्तमान यथास्थित असे, छ १३ रगिलादल बहुत काय लिहिणें हे विनंति.

[लेखांक १०५] श्री.

श्रीमत् तीर्थस्वरूप परमहंसबाबा स्वामींचे सेवेची —

अपत्यसमान सौभाग्यादिसंपन्न मातुश्री वार्दोहारेन दडवत विनंति येथील कुशल जाणून स्वकीय कुशल लेखन करवयाची आशा वेळी पाहिजे विशेष, पत्र पाठविले त प्रविष्ट जालें, नित्येक ममतापुरस्सर लिहिल, ऐसीयाग स्वामींनी कृपा वेळी ते समयी सर्व सिद्धि मनोदयानुरूप घडोन आल्या, ऐसाच दडतर निश्चय भरिला तो मनोमन साध असे, स्वामींची कृपा पूर्ण अस्तता मनोदय पूर्ण न होय ऐसे काय आहे ? आपला तो भावार्थ स्वामींच्या पायाव्यतिरिक्त आहे ऐसे नाही. घरफड चित्त उदास जालें, निरोप दिल्या तरी श्री रामेश्वरास जाऊ, दणून लिहिलें, तरी स्वामींनी निश्चय घेला आहे तो सिद्धीस पाविल्याविना आपल जाणें भीस कैम होईल व आमच्यानिही निरोप कैमा देवतो ? तथापि

आर्शी जावें झणून लिहिलें, तरी स्वामींनीं अभिमान धरिला तो सि-
द्धीस गेल्याप्यतिरिक्त स्वामींचेही जाणें होत नाहीं हा आपण निश्चय
मानिला आहे. प्रासादिक वख दुर्लभ पाठविळी आहे हे कोणास न
देणें झणून लिहिलें, ऐसीयास प्रासादिक वख कोणास देत नाहीं. अ-
गीकार करून ठेविली आहे. छ १७ शावान बहुत काय लिहिणें
हे विनंति.

[लेखांक १०६]

श्री.

श्रीमत् सीर्यंस्वरूप परमहंसबाबा स्वामींचे सेवेसी:—

अपत्यें सौभाग्यादिसंपन्न सगुणाबाई चरणावर मस्तक ठेऊन द-
डवत म० विनंति डपरी येथील कुशल जाणून स्वकीय कुशल लेखन
करीत असलें पाहिजे. विशेष—आर्शीवांदपत्र पाठविलें तें प्रविष्ट जालें.
पत्री दिव्सेक ममतापुरस्कर लेख पेल्या, बहुत समाधान जालें. चां-
दणी पातळाविशीं लिहिलें त्यावरून शास्त्र चांदणी किंमतदार कम-
ळाजी बापभारा याजरावरी एक पाठविला आहे. प्रविष्ट जालीयाचें
उत्तर पाठविलें पाहिजे. बहुत काय लिहिणें, कृपा असों द्यावी हे विनंती.

[लेखांक १०७]

श्री.

श्रीमत् परमहंस स्वामींचे सेवेसी:—

प्रति सौभाग्यादिसंपन्न मातुश्री चार्दसादेव दंडवत उपरी पत्र पा-
ठविलें प्रविष्ट होऊन लेखनार्थ अवगत जाला. रविवार समाधीहून धा-
वडशीस समारंभ जावें लायतें तरी नगरीपासी हत्ती अथवा उंट
पाठविणें झणून लिहिलें; तरी समानमुद्रां उदईक मंदवारी दोन
प्रहरा पाठवून देऊं. आपणास कळावें. जयान्ती भिक्षू सांगतां कळो
येईल. बहुत काय लिहिणें.

[लेखांक १०८]

श्री.

श्री परमहंस स्वामींचे सेवेसी:—

अपत्यसमान सौभाग्यादिसंपन्न मातुश्री 'वाईसाहेब दंडवत विनति' उपरी येथील कुशल जाणून स्वकीय लिहिणें. विशेष-सोमाजीबरोवरी पत्र पाठविलें तें प्रविष्ट जालें. श्रीचा प्रसाद पादुका पाठविल्या त्या प्रविष्ट जाल्या. रा० रघुजी भोंसले याजकडे वाचादत्त रुपये तीन हजार येणें; ऐसीयासी येणून जालूद जोडे जातावी, त्या समागमें रा० रघुजी भोंसले व रा० भास्कर राम यास ताकीदपत्रें पाठविलीं जातील, बहुत काय लिहिणें हे विनति.

[लेखांक १०९]

श्री.

तीर्थस्वरूप राजभी परमहंसगुरू स्वामींचे सेवेसी:—

अपत्यसमान सौभाग्यादिसंपन्न मातुश्री 'वाईसाहेब दंडवत विनति' उपरी येथील कुशल जाणून स्वकीय लिहिलें पाहिजे. विशेष भिक्षू-बराबरी पत्र पाठविलें, लिहिलें वर्तमान कळलें. गुलाबकृदाविशीं लिहिलें, त्यावरून गुलाबकृद वजन ५८१ शेर पाठविला, तो घेणें. यानंतर चैदमूर्ति धोंडभट काशीकर हे मले ब्राह्मण, यासमागमें रा० सोनाजी बाबांच्या अस्सी रवाना कराव्या द्याणून लिहिलें, तरी चिरजीव बरानजी मोहिते स्वारीस गेले आहेत, त्याणीं काय रवानाचीचा विचार केला आहे कळलें नाहीं. स्वारीहून आलीबाबरी त्यास पुढीन तो जाय होणें तो होईल. उ० २५ जिल्हेज बहुत काय लिहिणें हे विनति.

[लेखांक ११०]

श्री.

तीर्थस्वरूप श्री परमहंस स्वामींचे सेवेसी:—

अपत्यसमान सौभाग्यादिसंपन्न विरुपाई कुतानेरा साष्टांग दंडवत विनति उपरी येथील कुशल जाणून स्वकीय लिहिणें. यानंतर, आपण

आशीर्वादपत्र पाठविलें ते प्रसिद्ध जालें. दोन हजार रुपये दिल्ले त्यांचे दस्तुरीविशीं लिहिलें; ऐशास राजाजी स्वामींनीं दस्तुरीची पद्धत राज्यात धातली त्याप्रमाणें चालवें. एखु स्वामींनीं लिहिलें त्यावरून जरूर जाणून द० १२५ सवासे पाठविले आहेत. ते घेऊन पावल्याचें उत्तर पाठवणें. काशीपलें आझाकारणें सुमारे ४ चार पाठविलीं तीं पावलीं, बहुत काय लिहिणें, कृपा निखर असो दीजे हे विनंति.

पी० छ २३ माहे रविलावळ सन सवा.

[लेखाक १११]

थी.

तीर्थस्वरूप श्री परमहंस स्वामींचे सेवेसी:—

अपत्यानुरूप सौभाग्यादिसंपन्न विरुगाई वृत्तानेक सा० दडवत विनंति उपरी येथील कुडाळ जाणून स्वकीय देखून वरीत गेलें पाहिजे. यानंतर, केरोजी सोनवणी याचा व येसाजी सोनवणी मौजे बीरमांड या उभयतांचा कजिया होता, तो स्वामींनीं गोतन्याय मनास आणून चौघांचे साक्षीनिशीं निवांड करून निवाडा घेला. त्याचें लिहिलें यास दिव्हें, याचें लिहिलें त्यास दिव्हें, आणि आझासही हुंगूर लेहून पाठविलें. ऐसे असता प्रस्तुत केरोजीच्या साम-याच्या घरी येसाजीचा भाऊ गिरजा व झालोजी माळी जाऊन पैसेले आहेत. मागती कजिया सांगतात सणून हुंगूर विदित जालें. तर ये गोष्टीचा निवाडा जाला असता मागती त्यास लमाडी करावयास दरकार काय आहे? याउपरी येसाजीस व झालो माळ्यास हुंगूर आणविले असे. तर परदरांनीं उभयतांस पाठवून देणें. बहुत काय लिहिणें, कृपा असो दीजे. बरकट सविस्तर कायजी मुखवचनें निवेदन करिता भुव होईल हे विनंति.

१ छ० २३ माहे रविलावळ सन सवा—सा० २२ जुलै इ म १७३६, शुरुवार

[लेखांक ११२]

श्री.

तीर्थस्वरूप श्री परमहंस स्वामीचे सेवेसी:—

अपलें सौभाग्यादिसपन्न विरुथाई वृत्तानेक साष्टांग दडवत विनति उपरी येथील कुशल जाणून स्वकीय लेखन करावया आशा केली पाहिजे. यानंतर आपण खटोजीखोरी आशीर्वादपत्र पाठविलें ते उत्तम समयी प्रविष्ट होऊन लेखनार्थ अवगत जाला. गाथाविशीं लिहिलें, ऐशास राजश्री स्वामींनीं रा० अंशुजीपतास आशा केली आहे. त्याच, रा० चाजीराऊ पंडित प्रधान असले पाहिजेत. ते निजामाच्या भेटीस गेले आहेत. ते आलीयावरी पारपत्य होईल. येथिणीं सविसार वृत्त राजश्री स्वामींनीं लिहिले आहे त्यावरून कळो येईल. श्रीचा प्रताद पणसपोळी व मेघा पाठविला तो प्रविष्ट जाला. श्रुत होय. २५ सागान. बहुत काय लिहिणें हे विनति.

हेच पत्रां अपलें वसंतवृत्ताळ ग्नासपेल चरणावरी मस्तक ठेऊन रा० दडवत विनति लिहिले परिसिजे. लोम असो दिव्हा पाहिजे हे विरति.

[लेखांक ११३]

श्री.

तीर्थस्वरूप श्री परमहंस स्वामीचे सेवेसी —

अपत्यसमान सौभाग्यादिसपन्न विरुथाई वृत्तानेक साष्टांग दडवत विनति उपरी येथील कुशल जाणून स्वामींनीं निजामदलेखन पेलें पाहिजे. यानंतर स्वामींनीं आशीर्वादपत्र पाठविलें तें प्रविष्ट होऊन लेखनार्थ अवगत जाला. श्रीचा प्रताद पाठविला तो प्रविष्ट जाला. यानंतर फलटण देशाच्या गावच्या मजकूर लिहिला कीं, सामाजी नाईक राठ आपले पत्र व माणूस पाठवून गावास वील आणवावा, तो कळों आला. ऐशास त्याचे आमचे रहस्य काय आहे तें तुझास ठाऊक आहे. प्रस्तुत जामातामुळे अधिकोत्तर प्रसंग आहे आणि आशी त्यास पत्र एकदर लिहीत नाहीं. यावरिता आपल्या गाथाविशीं माणूस व पत्र पाठ-

यिता घेत नाहीं. तैसाच प्रथम असता तर जगत्यरूप कार्य घेलें जातें
आझास आगरी प्रसाद पाटवाल तो खाऊ. कळलें पाहिजे. निरतर
आशीर्वादपत्री साभाळ घेता पाहिजे. दुसराय कळेळ तसे गावचें पारि
पत्य करण बहुत काय लिहिणें हे विद्येति.

पेशवे. बाजीराव.

[हेराक ११४]

थी.

श्रीमद् महाराज राजश्री श्री परमहंस परशुराम स्वामींचे सेवेसी —
आशाभारक बाजीराऊ कृतानेक विनमना एसीचे, स्वामींचे दरवे
X X X X याचा हवाला वाडीचे मुकामी घेतला त्यास, स्वामींनीं
अतोया व रज्जोजी ऐसे पत्रे देऊन पाठविले. त्यास एक दोन चार
दिवस येथ लागले. त्याउपरी तीथरूप रा० नानांनीं ऐवज व पत्रे
पाठविलीं तींच पाठविण आहेत व त्याखेरीज वेद जे तरतूद जागी
ते एकूण मोशरा ४१ एकेचाळीस पाठविल्या त्याखेरीज तरतूद जागी
नाहीं आशीं जर स्वामींच्या कार्यास अनमना येथ असे तरी स्वा
मींच्या पायाची शपथ आहे, व येथील सविस्तर १८ आमचे अतोया
सांगता वळो येइल विदित जाल पाहिजे व बाकी ऐवज जो राहिला
तोही मागून एका मासाअलीकडेच पाववू अतर सदसा पडणार नाही
मोशरा पावलीयाचा जाव पाठवून यावया आशा वेडी पाहिजे. अतो

१ विरुवाई ही शाहमहाराजाची राख होती निच्या पोटी रागसवाई नामक
एक बऱ्या शाली होती दिवला शाहमहाराजांनीं पाणीवडून पुढ करवून घेऊन
मल्हारराव बन्म बाडे कोपरेखर बाग दिली होती परंतु ह्या गोष्टीस मल्ह
डीवर पाटो व फलटणचे निवाळकर हे विरुड होते त्यामुळे त्याचें व शाह
महाराजाचें सौरस्य कमी झालें हर्नि ह्या प्रसंगाचा ह्या पत्र्यांत उद्देस आतावा
अम बाटवें

वास व खंडोजीस खर्चा देविलें तें दिव्हें. निदिश जालें पाहिजे हे विशापना.

[लेखांक ११५]

श्री.

श्रीमत् महाराज श्री स्वामीचे सेवेसीः—

चरणराज बाजीराऊ बल्लाळ प्रधान कुतानेक विशापना येथील कुशल श्रीकृपें ता० छ० २१ जिल्ह्याद पावेतों असे विशेष. स्वामींनी आशीर्वादपत्र पाठविलें तें कुलावीयाचे मुक्कामी पावलें. लेखनाथ कळला. ऐसीयास जे वर्तणूक कर्तव्य ते स्वामींचे आज्ञेनुसरून करू. वरकड येथील धर्तमान तरी, आम्ही कुलावीयाहून आलों; परवा कसवे पुणें

१ ह्या पत्राचे मागे खालील मजकूर लिहिला आहे त्यातील सनावळून व पत्रात तीर्थरूप ता० नागा (मायजी विशनाथ) ह्याचा नामनिर्देश केला आहे त्यावरून हे पत्र मायजी विशनाथ ह्याच अमत्याने लिहिलेले आहे असे दिसतें. मज मला द्याजे सहा अक्षरीन (इ. स. १७१६-१७) हे साल असवें. ह्या बंधी स्वामी परशुरामाकडेच होते. तेव्हा त्यांनी पेटे येथील सोनाराकडून मोहराची परीक्षा करविली हेंही शुक्त दिसतें. स्वामी जमस अक्षरीन द्याजे इ. म. १७२४-२५ मध्ये वरपाटें आले (मध्योद्वस्वामीचे चरित्र का. स. इ. १३).

जमा छ० १८ जमादियावर सन मला पारित करे या॥ येमशेट सोनार मोने पेटे, मोहरा ४१ गूजून रुकवेची रुपये.

२८८ प्रत अवरलगाडी बहादुरगाडी मोहरा २४ दर १२ प्रमाने.

२४॥ प्रत मोहरा काटेकार (१) दर ११॥.

१६६॥ प्रत नम्या २४ दर ११॥७.

४८८॥.

४१

२११॥ छ० ९ जमादियावर या॥ मद्र मोहरा १७ दर १२

७००. प्रमाने २०४ व रोत जा.

२ छ० २१ दिव्याद—॥० ७ मार्च इ. स. १७३५, शुक्रवार.

वेधें दाखल जाइलें. आपणान कळ्यांचें वास्तव लिहिळें आदि. स्वामींनीं आपलेकडील वर्तमान संदेव लिहिळें पाहिजे. तें रेणी श्रुत होय हे विशापना.

पै॥ छ० २२ तिलाद शनिवार.

[लेगा ११९] थी.

श्रीमत् मराठज परमदस श्री स्वामींचे तेवेरी:—

चरणरज बाजीराज बल्लाळ प्रधान पृतानें विशापना येथील टु दाल ता० छ० २९ रमजानें जाणून निरतर आशीर्वादपत्रीं साभाळ पेरा पाहिजे. विशेष आपली आज घेऊन पुण्यास आलियावरी कौजवरी करून मजल दरमजल माळवा घातें आलों..... (येथील मजदूर पाडला आहे.) नगाव चाल करून आले. त्याची आमची साभिपता होताच स्वामींच्या आशीर्वादाचे प्रतापें नगाव मुगळच्या आसण्यास गेले. छ० ३ रमजानीं मुगळ्यास गोटावरी ब्याडून जाऊन युद्ध वेलें व निरतर युद्ध छ० २६ रमजान पावेंतों जाइलें. दाणापानी बंद वेलें, मोठी महागाई जाइली. रुपयास एकशेर अन्न न मिळें, तेन्ना नवाबानीं मध्यस्त पाठवून खेद संपादिला. माळवा आहारास मेहेरान होऊन दिव्हा. पातघाही सनद करून सावयाची मान्य घेळी. तमाम राजे भेटीस पाठविले. मोठा समारंभ जाइला. सारास, स्वामींचा आशीर्वाद मस्तकी व धम्याचा पुष्पप्रताप पदरी, तन्मुळे यशप्राप्ति होऊन कांय भागही जाइला. पुढेंही स्वामींचे आशीर्वाद जें जें होणें तें उत्तमच होईल. स्वामींस बळाचे वास्तव लिहिळें आहे. स्वामींनीं निरतर आशी-

१ छ० २२ तिलाद शनिवार—ता० ८ मार्च ६ स १७३५

२ छ० २९ रमजान —ता० १० जानेवारी ३० स० १७३८, रोज माळ-
वार. लेगा ३६ सा वधाननर हें पत्र लिहिळें आहे असें दिसतें

३ सा प्रसंगाचें सविस्तर वर्णन लेगा ३५ मध्ये आहे

बांदपनी सांभाळ केला पाहिजे. सर्व होणे तें आपले आशीर्वाद होते. पैका मिळोन कर्जापासून मुक्त होऊ न घसरूंचे कार्य होई त करणार स्वामी समर्थ आहेत. सेवेची श्रुत होय हे विज्ञप्ति.

[स्लेटांक ११७]

श्री.

श्रीमत् परमहंस परशुरामरावा स्वामींचे सेवेची:-

अपत्ये वालके चरणरज बाजीराऊ वृत्तानेक विज्ञापना, येथील क्षेम ता० वैशाख शुद्ध प्रतिपदा रविवार यथास्थित असे. विज्ञापना—म. हाराजानी पत्र पाठविले तें पाऊन अर्थ सविस्तर कळला. त्याच, भलते गोष्टीची तातडी न करावी. जें होणें तें स्वामींचे मनोगतानुरूपच होईल. येथील अर्थही लिहिता पुरवत नाही. सामोन पाठवू त्यावरून कळेल. जितकी सेवा वेळी जितकी निर्फळ आहे. सेवेची श्रुत होय. आता देवा-त्यागास जावे, द्रिपा परी कयाडें अडकावून बसावें, किंवा ईश्वरचरण जवळ बसवें ऐसे अर्थ दिसतात. जो अर्थ पडेल तो लिहून पाठवू हे विज्ञप्ति.

[स्लेटांक ११८]

श्री.

श्रीमत् परमहंसरावा स्वामींचे सेवेची:-

चरणरज बाजीराऊ बागळ प्रधान साष्टांग नमस्कार विनंति येथील

१ वैशाख शुद्ध प्रतिपदा रविवार —ही मिनि रा. मोदक पाण्या अग्नीमर्त्ये बरोबर मिळत नाही तथापि मंत्रकुण्डल्या सदभावून बाजीराव चर्मग्रस्त शास्त्रे होणे त्या प्रसंगार्थे हे पत्र अगार्थे भक्त दिलेले त्यावरून पाहता, १ स १७३८ सा सांगी वैशाख शुद्ध द्वितीया दोन जमल्यामुळे प्रणिशर रविवारी जमल्याना मकर भादे तेव्हा तें सांग मकर भरिले तर त्या पत्राची मिनि ता० १ एप्रिल १ स १७३८ ही जमू पावेज

कुशल ता० ज्येष्ठ शुद्ध नवमी भोमवार मुक्ताम साताय मुखरूप असो विशेष. बाल इंदुवारी भुरंजेव होतो. राजदर्शन प्याय्याचा घाट मुहूर्त होता. त्याच, भुरंजेवून घावडशीव स्वामीची भेट घेऊन पुढे राजदर्शनास जावे ऐषा विचार करून घेत होतो. त्याच, राजाश्री स्वामी चंदनचंदनावरुं आले; यामुळे तिरुडे जावे लागले. तेथे जाऊन ज- रडेवाजवली भेट घेऊन बाल चार घटका रात्रीस राजाश्री स्वामीसमा- गम साताय आलो. सेवेची धुत होय हे विरुति.

[लेखाक ११९]

श्री.

श्रीमन् परमहंस श्री स्वामीचे सेवेची:—

चरणारज बाजोराव यत्नाळ प्रधान कृतानेक पिशापना येथील बु- द्ध ता० छ १२ सवाळ पावेतां स्वामीचे आशीर्वादे यथास्थित असे विशेष. आज्ञा छ० मजदुरी चिरजीव रा० आपाचें पत्र आले की, मा- हिमास मोर्चे छ० २९ रमजानी लाविले, त्याच छ० ९ सवाली माहिम हस्तगत जाहले. सैयेंच रा० राणोजी शिंदे याणी यत्नाळवाडे व हाराणु हे दोनी जागा घेतल्या. उतोपाचें वर्तमान स्वामीस कळवें यास्तव नि दिलें आहे. सायरा, स्वामीचा कोप फिरणी शबरी जाहला अठ्ठा त्याचें बरे होईल हे सचेंपा घडणारें नाहीं. आपण साक्षात् ईश्वर अ

१ ज्येष्ठ शुद्ध नवमी भोमवार.—ता० १६ मे इ. स. १७३८ मंगळवार.

२ भुरग —वार्धावळ लहानसें गाव आहे.

३ चंदन वदन —हे टोंगरी भिले मातास मिळ्यान आहेत.

४ जराटा —हा शहर सातारा निल्यात कोरेगाव तालुक्यांत आहे. रामराव स्वामीनी सन्भावित देलेल्या माग्यानें स्वामी येथे बारा प्रसिद्ध आहे.

५ छ० १२ सवाळ.—ता० १२ जानेवारी इ० स० १७३९ बुधवार.

६ छ० २९ रमजान —ता० ३० डिसेंबर इ० स० १७३८ शुनिवार.

७ छ० ९ सवाळ —ता० ९ जानेवारी इ० स० १७३९ बुधवार.

वतार, जें चित्तांत स्वामीच्या येतें व मुखेंकरून चकवृत्त होतें, तें घडून येतंच येतें, वसई हसागत होईल सणून स्वामी बोलिले आहेत, तदनुरूप वसई हसागताच होईल यांत संदेह नाही, व आक्षांस सर्व भरवता स्वामींचे आशीर्वादाचा, त्याच आशीर्वाद आमचे मलाकी व कृपाही विशेष, तेणेंकरून जें करूं तें सिद्धीस पावेछ. यानंतर स्वामींचीं दोन तीन पत्रे आलीं त्याच कांही हर्षाचें वर्तमान स्वामींस लिहावे यास्तव जाव पाठविले नाहींत. स्वामींचा आशीर्वाद फलकारास आला, हें हर्षाचें वर्तमान ऐकून स्वामींस हर्ष होणार यास्तव येविनी लिहिलें आहे. वसई आदिकरून राहिलीं स्वळें तीं स्वामींच्या आशीर्वादे हसागत होतील. विदित जाहले पाहिजे. आह्मी स्वामींचीं लंकरें आहां. जें होणें तें आपले प्रतापें होतें. तारापूर व कैळवें येथें रोकडे मोर्चे लागतां तींही स्वळें स्वल्पकाळें आपले आशीर्वादे हसागत होतील. तदुपर वसईचे कार्याची पैवी आपले आतेप्रमाणें होईल. आपण वसई फचे होते सणून अमय दिले त्याप्रमाणें अचिरफालेच होईल. यांत संदेह नाही. सेवेसी भुत होय हे विगति.

[लेखांक १२०]

श्री.

श्रीमत् महाराज श्री स्वामींचे सेवेसी:—

चरणरज बाजीराऊ वल्लाळ प्रधान वृत्तानेक विज्ञापना. येथील कुशल श्रीहर्षें यमास्थित असे विज्ञाप. स्वामींकडून सोमाजी आला होता, त्याच, स्वामींनीं त्याजला माणूस पाठवून माधारा नेला. तोही न पुसर्ता नेला. ऐसीयास स्वामींच्या तों चित्तांत राग बहुत आला आहे. ऐसीयास आक्षांस सर्वसों स्वामी बडील. आह्मी ऐकरो. दुसरी गोष्ट देव देव तर आक्षास स्वामी. अनन्यभावे आमची निद्रा पाशांजवळ. या गोष्टीस स्वामी अंतरायास असोन आमचा राग चित्तांत आणावा ऐसा नारी. यत्नि वेळनहार आला असल्या तरी समा करून कृपा

करणार स्वामी वडील आहेत. साप्रत चिरजीव रा० दादोगा सेवेसी येऊन विनंति करितील, ते मान्य करून सदयणें अभयपत्र पाठवा यासी आज्ञा पेली पाहिजे. स्वामींचे आशीर्वादे वसई पत्ते जाहली हे मोठीच गोष्ट जाली. परंतु रण्वरची सगळी जाली व कर्ज जालें तें लिहिता पूर्वत नाही. आझी कोण्या गोष्टीची चिंता करीत नाही. सर्वां चिंता आपल्यास आहे. बुडालें तरलें सर्व आपलें आहे. आझी लेंबें, ज्याणें झाड लाविलें तोच वादवील. रक्षण तोच करील, आपण वडील मायबाप आहात. मी सर्वस्वी अन्यायी, तरी तुमचा क्षणधितो. कृपा करणार स्वामी समर्थ आहेत. जें आहे हें सर्व स्वामींचे आशीर्वादाचेंच आहे व सर्व स्वामींचेच आहे. सेवेसी श्रुत होय हे विशापना.

[लेखाक १२१]

श्री.

भीमत् महायज्ञ श्री परमहंस स्वामींचे सेवेसी —

चरणरज वाजीराव यत्नाळ प्रधान कृतानेक नमस्कार विनंति येथील क्षेम श्रीचे आशीर्वादे ता० छ० ६ जमादिलाखर यथास्थित आहे. विनंति-श्रीचे आशीर्वादपत्र आलें. तेवें नित्येक निषेध नवाग्राचे दर्शनास जाऊ नये झणून पेलें तें यथार्थच आहे. परंतु राजश्रीचे आशेष राज फाय आहे ! आह्मांत श्रीची आज्ञा प्रमाण. जितका आपला यत्न न जाण्याचा तितका करितो. ऐतें असता जें घडेल तें घडो. सर्व संकट निवारण करणार श्री समर्थ आहा. दुःखन्यायिणी लिहिलें तरी येथेही होस एक ब्याली नाही. दुमतीयाचें मानसिकच आहे. पालखीचा मान्य कर लिहिला तरी पूर्वी जिवणारोवर विनंति सांगून पाठविली आहे. पुढें श्रीचे दर्शनानंतर जे विनंति बर्तव्य ते करू. विदित जातें पाहिजे. नवाग्राकडे जाणें तो प्राप्त जातेसें दिसतें. न जावे तरी लावद इतरांत होतात. जावेंसें तो मन पूर्वक नाही. कायेंही नाही आणि विश्वाहरी नाही. परंतु जाणें होत सरें. सरें, सर्व चिंता आपल्यास आहे. आमी

आठ दहा दिवस पोळितो. परंतु माझे लेक्याचे संरक्षण सर्व स्वामींचे हातीं आहे. आपल्यास कळेल तसें करावें. चिरंजीव आपाने कवळा-
नारिंग हजारा (!) आपल्याकडे लावावयासाठीं पाठविलें, तें पाठविलें आहे.
वेऊन उत्तर पाठविलें पाहिजे. नारिंग एकच आपल्याकरितां पाठविलें
तें पाठविलें असे. आधीं ती जाण्याचे संकटांत पडलीं आहो. कांहीं
उपाय सुचत नाही ! योग काय आहे कळत नाही ! परंतु सर्व चिंता
आपल्यास आहे, तेव्हां मी चिंता करून काय होणें आहे ! सेवेसी श्रुत
होय हे विरति.

[लेखांक १११] थी.

भीमत् महाराज श्री परमहंसबाबा स्वामींचे सेवेसी:—

अपत्ये बाजीराव ब्रह्माळ प्रधान राष्ट्रांग नमस्कार विशापना ये-
थील कुशल आश्विन शुद्ध तृतीयापर्यंत स्वामींचे आशीर्वादकरून
असे विशेष. स्वामींनीं आशीर्वादपत्र पाठविलें तें पावोन सद्योप जा-
हला. किनसाप व दुपेठे उत्तम पाठवणें अथवा रुपये पाठवणें सगोन
आशा केली; त्याजवरून रुपये ४०० चारतें रांदोजीबाबरा पाठविले
आहेत. सेवेसी प्रविष्ट जालीयापें उत्तर पाठवावयास आशा करणार
स्वामी समर्थ आहेत. सेवेसी श्रुत होय हे विरति.

[लेखांक ११३] थी.

भीमत् महाराज श्री परमहंसबाबा स्वामींचे सेवेसी:—

चरणराज बाजीराव ब्रह्माळ प्रधान कृतानेक विशापना येथील कुशल
ता० कार्तिक शुद्ध तृतीयापर्यंत स्वामींचे आशीर्वादकरून यथा-
स्थित असे विशेष. स्वामींनीं आशीर्वादपत्र पाठविलें तें पावले. राम
ठाकुर पाटीकर याजपासीं पूर्वी आधीं पालकी निमित्त पन्नास रुपये
दिल्ले होते, तो पारला; पालकी आली नाही. त्याचा पुन गोविंद राम

ठाकुर प्रसूत बुझावळ आला आहे. तरी याजपासून पन्नास रुप याचे साठे(?) रुपये घेऊन पाठवणें घणून लिहिले तें कळलें. ऐशास गोविंद राम ठाकुर यास बोलाऊन स्वामींचे आशेप्रमाणें सांगितलें. त्यास त्याणीं उत्तर केले कीं, यावांनीं पालकीनिमित्त पन्नास रुपये राम ठाकुर यापाशीं दिले होते हें आपणास काही ठावक नाही. आपला बाप नि वर्तला तेव्हा आपण साता महिन्याचा होतो. आपला वडील माऊ नारो राम घाडीस होता तेव्हा बावाचे चरण दोन तीन वेळा घाडीस पाहिले, परंतु ते वेळेस बावा काही बोलले नाहीत. हंनोरपाव मोहित्वा पाहून बावाचें येणें घाडीस न जाहलें, परंतु अडीकडे चौदा वर्षे देशात नादतो परंतु बावा काही बोलिले नाही. आपला वडील माऊ नारो राम मरून सात वर्षे जाली. त्यांनीं काहींक मजदुर कपाही बोलिली नाही. बेल तुळशी उचलून घावपाचा अर्थ, तर आपण कशा बरून बेल तुळशी उचलून घाव्या ? आपणास काहींच ठावकें नाही. बावा ईश्वरस्वरूप आहेत. आज्ञा करतील तर पन्नास रुपये पाठवून देईन घणून उत्तर केलें. विचार करून पाहता गोविंद रामास काहीं टाकक नाही. याणीं बेल तुळशी केशा उचलून घाव्या ? स्वामींची आज्ञा उल्लंघन न करावी या विचारं स्वामी आज्ञा कतील तर पन्नास रुपये याजपासून घेऊन पाठवून देऊ. सेवेसी भुव होव हे विशापना.

[लेखाक १२४]

श्री.

श्रीमत् महाराज श्री स्वामींचे सेवेसी —

चरणरज बाजीराऊ चलाळ प्रधान कृतानेक साष्टांग नमस्कार वि शपना. स्वामींनीं आशीर्वादपत्र पाठविलें तें पावोन बहुत समाधान जाहलें. वेदमूर्ति राजश्री यापुढट यास वर्षासन पावत असते, त्यास यदा पावले नाही, तरी यास ऐक्य प्रविष्ट करणे घणून आज्ञा घेही ऐसीयास भट गोसावी यासी वर्षासन पावत असतें तें यदा पावले

नाहीं हें यथार्थच, परंतु साप्रत बोटीच्या प्रसंगामुळे अनुकूल पडिलें नाहीं. आणमासी अनुकूल पडेल तेव्हा वेदमूर्तीस प्रविष्ट करू. अतर पडणार नाहीं. विदित जाहले पाहिजे. सेवेची श्रुत होय हे विश्वापना.

[लेखाक १२५]

श्री.

श्रीमत् महाराज श्री परमहंसबाबा स्वामींचे सेवेची —

चरणराज बाजीराव बल्लाळ प्रधान कृतानेक नमस्कार विश्वापना. येथील कुशल सा० आश्विन चतुर्दश सप्तमीपर्यंत स्वामींचे आशीर्वाद-वरून यथास्थित असे विशेष. स्वामींनीं आशीर्वादपत्र पाठविलें तें पावले. नारो गणेश यास फोंकणात हुदा सांगणें आणि नांवे कृष्ण याणीं पहिले थोरथोर हुद्दे घेले आहेत याजकरिता याच वरपाटे हुदा सांगणें दाखून आला, ऐशाच स्वामींच्या आत्मेप्रमाणें उभयताच हुद्दे दाखोन वेतन करून एकाच फोंकणात व एकाच वरपाटे रवाना करू. स्वामींचे आशेपेक्षा अधिकोत्तर वाय आहे? स्वामींनीं प्रवाद भीषळ पाठविलें तें पावले, सेवेची श्रुत होय हे विश्वापना.

[लेखाक १२६]

श्री.

श्रीमत् महाराज श्री परमहंसबाबा स्वामींचे सेवेची.—

अपत्ये बाजीराव बल्लाळ प्रधान कृतानेक विश्वापना येथील कुशल माघ चतुर्दश द्वितीयापर्यंत स्वामींचे आशीर्वादें करून असे विनंति. स्वामींनीं आशीर्वादपत्र पाठविलें तेथें आज्ञा की, मौजे डबळपुरी परगणे पारनेर या गावाविशीं आज्ञा घेली, ऐशाच मौजे मजकूर रा० तांदळी थोरात याजकडे आहे त्याप्रमाणें बरचरच असे. बागचीचा तगादा परगणे मजकूरचे पमाविहदार मौजे मजकूरचा करीत होते त्यासही ताकीद-पत्र दिलें आहे. 'त्याउपरी मौजेमजकूरचा सालमजकुरी इकडील उपर्यां लागणार नाहीं. आज्ञाच स्वामींची आज्ञाच प्रमाण असे. मुदचे-

कराचे मनगुबीविशीं छिद्रिलें तर त्याचीही मनगुबी मनास आणून जें वर्तमान असेल तें सेवेची लिहून पाठवू दे निशापना.

[लेखांक १२७]

श्री.

श्रीमत् परमहंसबाबा स्वामींचे सेवेची —

अप ये वार्जाराय घटाल प्रधान साष्टांग नमस्कार निशापना. हे श्रीर कुशल ता० आश्विन शुद्ध प्रतिपदापर्यंत स्वामींचे आशीर्वाद-बन्धन यथास्थित असो विनोद. स्वामींनीं आशीर्वादपत्र पाठविलें तें पावोन संतोष जाला. राजश्री नामाजी धोंडदेव य हरि विह्वल या उम यनाविशीं बहुत अस्वस्थ-पुरस्कार आशा केली, ऐकास उभयतास धंदे लाऊन चालवितो सणोन स्वामींचे समस्त मान्य घेई आणि त्यास अंतर पडेल हे गोष्टी सर्वधैर्य होणें नाहीं. आज्ञास स्वामींचे आशेपेक्षा दुसरे अधिकोत्तर काय आदे? उभयताचें चालवायास अंतर होणार नाहीं. म्यारास नेण जादल तरी म्याराचें साहित्य करून नेऊ. विदित जाहलें पाहिजे, कृपा केजी पाहिजे, हे निशापना.

चिमणाजीआपा.

[लेखांक १२८]

श्री.

श्रीमत् परमहंसबाबा स्वामींचे सेवेची —

अपन्ये चिमानीनें वृत्तानेक साष्टांग नमस्कार विनति उपरी येथील कुशल ता० आश्विन शुद्ध तृतीया मंदवार पावेतो यथास्थित असो विनोद. स्वामींनीं कृपाळु होऊन पत्र पाठविलें तें पावोन बहुतसें समाधान जालें. सारास, जजिरीयाची मसलत सोडून न यावें येविशीं कि त्येक पर्याप्त देहून आशा लिहिली, ऐकीबास, जजिन्याचें दर्शन प्यावें, देवब्राह्मणाचा आशीर्वाद न प्यावा, हे गोष्ट कोणाचे चिंतात येईल की

काय ? परंतु आतां जंजिरा बळावत चालला. चटुकडून साहित्य येत चाललें यामुळे मनसबा कठीण प्राप्त जाला आहे. यरे, जे मोष्ट नजरेने पाहणी ते आक्षांस कळवी. होणार अर्थ कांही आक्षांस कळत नाही. होणार अर्थ स्वामींच्या ध्यानांत आलाच असेल; त्याचप्रमाणें योग घडून जे कार्य होणें, यश येणें, ते स्वामींच्या आशीर्वादे येईल, सकलादेविशीं लिहिलें त्यास, सकलाद येथें उदंड यत्न केला, परंतु मिळत नाही. या-करितां रा० अंबाजीपंतास लिहिलें. जर सावारा मिळाली तर पैसन पाठवितील. मुदल पैका स्वामींचा व यास व्याजाचा ऐवज देणें राहिला आहे, त्यास व्याज कां देत नाहीं घणून लिहिलें, तर स्वामींच्या वच-नाप्रमाणें आद्री चालत आहो. त्यांत अंतर करीत नाही. मुदत पैकी आहे त्याप्रमाणें ऐवज देतो. हे विनंति.

[लेखांक १२९]

श्री.

धीमत् महाराज राजधी परमहंसदाया स्वामींचे सेवेसी:—

अपत्ये चिमणाजी धलाळ कुखानेक साष्टांग नमस्कार विशापना. येथील कुशळ व्यापाठ शुद्ध प्रबोदशीर्षेत स्वामींचे आशीर्वादेकरून असों विशेष. स्वामींनीं आशीर्वादपर पाठविलें हे प्रविष्ट होऊन लेख-नार्थधवणें संतोष जाहल्या. शामलाचे यशाचा अर्थ स्वामींनीं लिहिला, पेशास आद्री स्वामींचे आशक्ति. यश हाति सर्व स्वामींचें. येविसींचें सकट स्वामींसच. आक्षांस स्वामींचे चरण निजदेवत आहे. स्वामींनीं मुदर्शन शामलावरी प्रेरितें वत्तप्रमाणें शामल विलयास गेल्या. यश स्वामींपेच आहे. पाऊणरा रुपयांचा तांच्या करून पाठवापादिशीं आशा वेळी, तरी आशेषप्रमाणे तांच्या करून पाठवून देतो. राधाई थो-

१ आषाढ शुद्ध प्रबोदशी:—ता० ९ जुलै इ. स. १७३६ शुक्रवार.

२ शामल.—उर्विख्याता हसमी दिई सात. द्यावी व विमाजी आरागी ल-
कार होऊन तो डार मारला येता.

रात इथें चालवायाविशीं आज्ञा, त्याच स्वामींचे आश्रेयमाणें तिचें
चालविलें जाईल, सेवेसी श्रुत होय हे विज्ञापना.

पे० छ० १८ रविलावल सन सवा.

[लेखांक १३०]

श्री.

श्रीमत् महाराज श्री परमहंसबाबा स्वामींचे सेवेसी:—

चरणरज चिमणाजी धळ्हाळ चरणावरी मस्तक ठेवून सा० नमस्कार
विनति येथील क्षेम ता० छ० २२ रमजान पावेतो स्वामींचे कृपेकरून
यथास्थित असो. यानंतर छ० १८ रमजानी रा० लिंजाजी अनंत व
मानाजी आंगरे यांनीं धुलागा व हिस घुरूज व ग्रांदिरी हस्तागत देनी.
वरकड निहपाचीं राजकारणे आलीं. त्याचा बदोमस्त करावयालाय
तीर्थरूप रा० राय छ० २१ रोजी फौजेसह वर्तमान नेले आहेत. धुला-
गीयास जाऊन तेथील बदोमस्त करून वरकडही जें कार्य होणें असेल
तें होईल. तीर्थरूप भातुधीबाई श्रीमहापात्रेस सबाईजीचे पुरोहित
आले होते त्या समागमें छ० २३ मिमहूस जातील, सेवेसी बळावें व
णोन लिहिलें आहे, सेवेसी श्रुत होय हे विज्ञापना.

[लेखांक १३१]

श्री.

श्रीमत् महाराज श्री परमहंसबाबा स्वामींचे सेवेसी —

चरणरज चिमणाजी धळ्हाळ कृतानेक विज्ञापना. येथील वर्तमान
ता० माघ शुद्ध चतुर्थी पावेतो महाराजांचे कृपेकरून पत्र पाठविलें
त उत्तम समर्था पावोन बहुत आनंद जाहला. शरीरी आरोग्यता जाहली

१ छ० १८ रविलावल सन सवा — सा० १७ जुलई इ. स. १७३६ शनिवार

२ छ० २२ रमजान — ता० १३ जानेवारी इ. स. १७३७ पुत्रवार.

३ भातुधीबाई — राधाबाई — निमानीभाषाची आई.

४ सबाईजी — मवाई जयमल — जयपूरचे राजे.

५ माघ शुद्ध चतुर्थी — ता० २३ जानेवारी इ. स. १७३७

झणोन लिहिले तर उत्तम गोष्ट जाहली. परम आनंद जाहला. “कांही
 आक्षेप उभयतांबरी देखिला आहे. विरोवाशएवरही पत्र पाठविलें आहे.
 त्या पत्राचे उल्लेख विचांत आणून एकसो तीन रुपये पत्रदर्शनी पाठ-
 वून देणें. आपली एक होम दुसरा होम करू. एक होम प्राप्तिद्वारा
 मेरेख केला. हा होम मी स्वतःच करीन. नीलवर्णी ताफता याचे गज
 होमांत घालावयास पाठवून देणें. जायफळ व जायपत्री व लवंगा व
 गिरें यांचा होम करावा लागतो. तो जिन्नस कोठीस आहे. दुसरी पाठ-
 वावा नलगे” झणून आशा. बेदमूर्ति रा० वीरेधरमठ पुण्याचे मार्गे
 गेले; आली प्रस्तुत पाटस तर्केंत आहो; यामुळे पत्र यावयास विलंब
 लागला. तेंही पत्र मागाहून येऊन पावेल. परंतु तें पत्र यावयास विलंब
 लागला यास्तोच हल्लीं एकसो तीन रुपये व पांच गज नीलवर्णी ताफता
 सेवेची पाठविला आहे. हा येऊन होम स्वामींचे विचारें जैसा कराव-
 याचा भरोस तैसा केला पाहिजे. स्वामी ईश्वरी अंश, तन्मुळे पुढील
 भविष्य स्वामींच कळतें. दुसरीयास ऐसे कैचे कळणार! “चिरजीव या-
 जीराज यास लेहून पाठवणें जे, त्या प्रांतें गेले आहा. ज्येष्ठमासपावेतो
 कोणाचा विश्वास न भरजें. कोणा परकीयाचे हातचें व त्याचे परीं जे-
 षण, पाणी, विटा काहींच न घेजें. तैसंच दुसरी व तुमचे उभयतांचे पुत्र
 देखील याचप्रमाणें कोणाचा विश्वास न परणें. बहुत सावधपणें असत
 जाणें. ज्येष्ठमास गेलींमावरी गग पुढें तुझांस बहुत दिवस कोणाचें भय
 नाही. रात्र्यापरम चिरकाल कराल” झणून आशा, तर आपले आशेप्रमाणें
 वर्तणूक करितील; व आली व चिरजीव, स्वामींचे आशेप्रमाणें वर्तणूक
 करूं. स्वामींचा आशीर्वाद आमचे मस्तकी आहे तेणेंकरून आह्मांस

१ मेर:-मेरुजिग हे एक शहराचे समशीव स्थान भावदुर्लभजीव द्या
 होमरावर आहे. येथील हवा व पाणी पार आरोग्यकर असून येथे तपस्वी ज-
 नांस समाधान वाटण्याभारती जाल्या व सुष्टिमेदर्वे वसत आहे.

कोणे गोष्टीची चिंता वाटत नाही. आपण आमचे ईश्वरच आहो. दुसरा अर्थ आहे असे नाही. स्वामींनी आशा लिहिली त्याप्रमाणेच वर्तणूक करू. सेवेसी श्रुत होय हे विश्वासना.

[लेखांक १३२]

थी.

श्रीमत् परमहंसदास स्वामींचे सेवेसी:—

अपत्ये चिमाजीने कृतानेक साष्टांग नमस्कार विनंति उपरी घे-
थील कुण्ड तागाईत पोरे शुद्ध त्रयोदशी स्वामींच्या कृपावलोकनेकरून
बध्नाश्रित असे विशेष. स्वामींनी आशीर्वादपत्र पाठविले ते पावोन
बहुत समाधान जाले. तीळ शर्करा पाठविली ती पावली. स्वामी
बालकाचा गौरव स्मरण करून करतात तेणेकरून आनंद होतो. तो
पत्री काय झणून लिहावा ? सारांश, स्वामी चित्तापायून कृपा करितात
तेणेकरून दिवसेंदिवस कल्याण अधिकोत्तर होतें. तीर्थरूप रा० राज
नर्मदा उतरून गेले. मजल दर मजल घोड्यास जातील. रा० म-
हाराजी होळकर व राणोजी शिंदे यांनी मेहनत करून स्वामींच्या
आशीर्वादे एक दोन ठाणी प्रवाशाची मातारर हस्तागत घेऊन
त्याची पत्रे रावास आली होती. पुढे गव्याकडील वर्तमान येत जा-
ईल ते वरचेवर स्वामींचे सेवेसी लेहून पाठवूं. घटक "विलेकास कि-
त्येक प्रकारे दगे करणारानी केले आहेत, याकरिता सावध राहत
जाणें. शामलाकडील कोणी येत जाईल त्याचा विश्वास घरीत न
जाणें." झणून आशा लिहिली व निरोपसगोन पाठविला तोही कळला.
तर स्वामींचे आशेप्रमाणेच वर्तणूक करू. मानाजी आंगरे यांजवर लोभ
करीत जाग झणून आगा, तर ते आघासीं मुघे वर्ततात ऐसे व-
र्तले तर त्यावर लोभच आमचा आहे. ताफता पांच गज पाठ-

वावा ऐसी आशा, त्यास ताफता येळवून पाठवून देऊ, सेवेसी धुत होय हे विशांपना.

[लेखांक १३३]

श्री.

श्रीमत् परमहंस स्वामींचि सेवेसी:—

अपलें चिमाजोनें कृतानेक साष्टांग नमस्कार विनति उपरी येथील बुशाल ता० छ १५ सवाल माघ वद्य द्वितीया शनिवार स्वामींच्या वृषावलोकनेंकरून यथास्थित अतो विशेष. आज श्री भुलेश्वर येथील देवाळवाची इमारत पहायथास आली, वरील इमारत हिंदून फिरोन अवधी पाहिळी, उत्तम प्रकारें इमारत सादली आहे. कामही उत्तमप्रकारें चालत आहे. चायाजवळील तळेंदी पाहिलें. चागली इमारत शाळी आहे. पाणीदी चागलें आहे. पुढें यापेक्षा विशेष पाणी होईल. तळ्याजवळ दोन प्रहर राहिलों. कारस्थान्याचे लोक गवडे पापरवट व मजुरी व नारोपत व कुण्णाजीपत व लपमोजी नाईक ऐसे अवघे जणास बोलावोन समाधानाच्या गोष्टी सांगणें त्या सांगितल्या. उत्तमप्रकारें जपून सारा दिवस काम करीत जाणें, जर कामास बुशाल तर मुलाहिजा करणार नाही आणि जपून काम करा घणजे घावास विनति करू आणि सर्वप्रकारें तुमचें बरेंच वरणें तें करू, ऐसें कितेक समाधा-

१ लेखांक ४६ च्या पूर्वीनें हे पत्र असावे असें वाटते लेखांक ४६ मध्ये बाजीराव नर्मदा उतरून सोडलास घानले असतील अग्न उतरेल आहे. २४ ७१ मर्णाळ ३ री शीप पहा.

२ छ० १५ सवाल माघ वद्य द्वितीया शनिवार -ता० ५ फेब्रुवारी १० स० १७३७.

३ लेखांक ४६ ह्या पत्रामध्ये स्वामींनीं निमाजी आपास भुलेश्वराम जाऊन तेथील देवाळवाचे काम बरीरे पाहण्याबद्दल आज्ञा देण्याचा उद्देश आहे. त्याप्रमाणें निमाजी आपांनीं तेथें जाऊन तेथील सर्व स्थवस्था पाहिल्याची हवीकन ह्या पत्रांत दिली आहे.

नपूर्वक समारंभें तैसैं सांगितलें. तळ्याजवळ राहिलों. आही उपाशीच येयें आलों. सामग्री जी लागली ती घेऊन घेऊन जितरे लोक समागमें होते तितक्यासहित भोजन करून सायंकाळीं स्वार होऊन गेलों. गो विंदपतही जेजुरीस गेले होते. तेही धावून आले. XXXX देवळावर चुना घालावयाचें काम आहे, त्यास माती घालावी किंवा चुनाच अगदी घालावा ऐसैं आह्मास विचारिलें. त्यास माती न घालावी, चार दिवस अधिक लागले तर लागू यावे, परंतु अगदीं चुनाच घालणें सणून सांगितलें असे. हे विनवि.

[लेखांक १३४]

थी.

भीमत् परमहंस भार्गवरामराया स्वामींचे सेवेची —

अपत्यें चिमाजीनें कृतानेक साष्टांग नमस्कार विनति घेधील थेम ता० पौष शुद्ध प्रतिपदा स्वामींच्या कृपावलोकनें मुकाम सापीतीर परगणे घरणगाव यथास्थित असे विशेष. तीर्थरूप रा० राऊ सरगोणोवस्न पुनाशोर्जवळ नर्मदा उतरून गेले, रा० आवजी कवडे देसील ऐसी हजार बोडे समागमें आहे निजामनमुष्टर सिरोजेजवळ आले आहेत.

१ पौष शुद्ध त्रितीया - ता० ११ दिसेंबर इ स १७३७ रविवार

२ बाजीरावाची निजामउन्मुत्तवावरील ही स्वारी होय हा स्वारीची हद्दी का लयाक ३३।३४।३५।३६ हा पत्राप्रत्ये आली आहे. हा स्वारीन बाजीराव चिमाजी आपासह छ० ११ रपव हाणजे ता० ३५ आसरोबर इ स १७३७ रोजी निघाले त छ० १० सावान हाणजे ता० ३२ नोवेंबर रोजी सांवरी प्रान मालवा येथून सोपाळाफडे वळले व आपा परत आनदेशीत येऊन तारापूर साही शकडे आले

३ परगोन - हे नेमाट निवडान एक गाव आहे हे सामंत होदरसरकारच्या साम्यानि आहे

४ पुनामा - हे नेमाट जिल्ह्यांत नर्मदेच्या बाडी एक लहानसे गांव आहे

५ शिरोज - हे टोक मस्थानांत एक शहर आहे

त्याजरावर त्याचे पुन गाशुदीनखान व बोदतेऊर व दलियेकर व जयसिंगाचा पुन व बहीर व रोहिला देखील पन्नास हजार फौज जमा आहे. सादतखानाचा भाचा व कोठ्याचा राजा वीसहजार फौज आणिक येणार आहे. रायाची त्याची गांठ लोकरच पडावी ऐसे आहे. माळव्याच्या मुम्यात रायास उतरू न द्यावे ऐसे पातशाहापक्षां मान्य करून आले आहेत. स्वामींचा आशीर्वाद मस्तकी आहे तेणे करून परिणाम उत्तम प्रकारेच होईल. काहीं फिकिर वाटते ऐसे नाही. साप्रत आली येथे आहे. औरंगाबादेस मुलतानजी जानोजी वगैरे मोगली फौज दहा बाराहजार जमा आहे. आली लोकरच गंगातीरास येऊं, विदित व्हायें कणून लिहिले असे. कृपा केली पाहिजे हे विशापना.

[लेखांक १३५]

ध्री.

श्रीमत् महाराज ध्री परमईसबाया स्वामीचे सेवेसी:—

अपत्ये चिमणाजी बल्लाळ साष्टांग नमस्कार विशापना येथील कुशल ता० माघ शुद्ध दशमीपर्यंत स्वामीचे आशीर्वादेकरून असे निवेदन. तीर्थरूप रा० रायाचा व नयावाचा सल्लुत जाहला. तीर्थरूपाची पत्रे छ० २७ रमजानची आली त्याची मफल पाठविली आहे त्याजवरून कळेल. शाराश, स्वामीचा आशीर्वाद तीर्थरूपाचे मस्तकी पूर्ण आहे. तत्प्रभावेकरून निजामनमुडुक हतयर्ष होऊन सल्लुत फेला, हे गोष्टी लद्दान सामान्य जाली ऐसे नाही. सविस्तर स्वामींस विदित व्हावें यास्तव लिहिले असे. सेवेसी सुत होय हे विशापना.

१ कोटाचा राजा - दुर्जनमाल (र. म. १७२४—१७४७).

२ मुलतानजी जानोजी - निजामाकडे जाऊन चिन्नालेजी हा निजामकर मठजी होत रावरभा नांवाचे व्याचे पराये अपासि देवतादेवते प्रसिद्ध आहे.

३ माघ शुद्ध दशमी - ता० १९ जानेवारी इ. स. १७३८ शुक्रवार.

४ छ० २७ रमजानचे पत्र - लेखांक ३५ पहा ह्या निजामाच्या व पेशव्याच्या सल्लुताचे सविस्तर वर्णन आहे.

[लेखांक १३६]

थी.

श्रीमत् महाराज श्री परमहंसबाबा स्वामींचे सेवेसी:—

अपर्यंत चिमाजीने साष्टांग नमस्कार विनापना येथीस कुशल ता० वैशाख शुद्ध चतुर्दशीपर्यंत स्वामींचे आशीर्वादकरून असे विशेष. स्वामींनीं आशीर्वादपत्र पाठविले तें प्रविष्ट होऊन संतोष जाहला. “न-वापुरास नौवत आदे ते दत्तीयर घालून श्रीस पावती करूं दणोन चिर-जीव रा० रायांना मान्य वेलें आदे तरी नौवत पाठवणें, व रा० अंतोबा नाईक गुढे यांजकडे पैका आदे तो वगळ करून पाठवून देवें” दणोन आगा. ऐसीयास, येथीसीचें आप्तास सरण आदे. स्वामींचे आ-मेपेशां आद्यांस अधिकोत्तर काय आदे! त्याजकडे मुजरद जासूद पाठ-वणें ते पाठविलेच आहेत, परंतु जामुदांनीं दो गोष्टींचा निर्वाह होऊन येईल न येईल तें सेवेसी विदित आदे. तीर्थरूप रा० राव ते मार्गे आले तरी नौवत बराबर आणखील व अंतोबा नाईक गुढे याजकडीलही पैका वगळ घेतील. कदाचित् रायाचें तिकडून येणें न जालें आणि आमची त्याची गाठ पडली तरी स्वामींचे आशेप्रमाणें आर्हा निर्वाह करून घेऊन सेवेसी प्रविष्ट करूं. घाटा २ व पेठ्या २ दोन पाठवाव-याविशीं आगा केली त्यास, स्वामींचे आशेप्रमाणें घाटा व पेठ्या सेवेसी पाठवून देऊ. दुलया २ एक मोठ्याची व चोवळ्याची पाहिजे, त्यापैकीं चोवळ्याची दुलई पाठविली ते पावट्यी व चोवळ्याची राखिली ते पाठवणें दणोन आगा, त्यास आशेप्रमाणें चिरजीव रा० नाना यास लिहिलें आदे. ते सेवेसी दुलई पाठवितील. “श्रीचा प्रसाद पांदरा भघ घट १ एक पाठविला असे, येणें. आणखी यत्र केल्या आहे, आला दणजे पाठ-वून देऊं” दणोन त्यास, स्वामींनीं पांदरा भघ १ एक घट पाठविला तो पावला. आणखी पाठवणें तो स्वामी कृपा करून पाठवितीलच. पंच-

वीस मोलें दर मोती रुपये २ दोन प्रमाणें पाठवणें झणोन, तरी स्वामींचे आशेपेक्षां विशेष काय आहे ! मोती घेऊन सेवेसी पाठवितो. पाचशेर कृष्णागर पाठवून देणें झणोन आता तरी, प्रस्तुत संपर्ही नव्हता. मुंबईहून आणून सेवेसी पाठवून देऊ. “यश संपादोन मुखी आलेत हें वृत्त अवगत होऊन कोटिशः गंतोप जाइल. आझास द्रव्याची इच्छा नारी, तुमची कीर्ति एकोन परम मुखी आहो” झणोन कित्येक आशपिलें; तरी सर्व स्वामींचे आशीर्वादाचा प्रताप आहे. स्वामी ईश्वरतुल्य आहेत. आझां लेकरास भूषण देऊन परीं आज्ञा करितात हें स्वामींचे योग्यतास उचित आहे. सर्व स्वामींचे आग्नेरूप होतें. स्वामी व्यावरी कृपा करून करवितात त्याचे हलें घडून येतें इतकाच अर्थ. आझी स्वामींचे आनांकित असो. तीर्थरूप रा० रायांचीं पत्रे छ० २६ जिल्ह्यादचीं आलीं. फोट्योचा तह करून अहिरवाडीयांतून इतिया चोडसें घातें गेले. स्वा-

१ छ० २६ जिल्हाद - ना० ७ मार्च इ. स. १७३८ रोज मंगळवार. हें पत्र आझांस उपलब्ध झाले नाही !

२ बाजीराव निजामाचा परामभव करून बोल्यास गेले. तेथील राजा दुर्जनसाल हा निजामउम्मुकाच्या बाजूचा होता, परंतु निजामचा परामभव होताच तो बाजीरावास घेऊन येइला. त्याच्या साक्षात्करिता बाजीराव बोल्यास गेले व तेथील नहरगड जिहा एका मुत्तलमानाने बळकाविला होता तो त्याजकडून घेऊन दुर्जनसालास परत दिला. दुर्जनसालाने सतृप्त होऊन बाजीरावाशी मित्रत्व जोडिलें. ही हकीकत याद याच्या ‘राजस्थानाच्या इतिहासात’ दिली आहे. परंतु त्याच द्या मोहिमीचा सन सवत १७१५ ख्याजे इ. स. १७३९ हा दिला आहे. त्याबद्दल शका आहे’ याद गादेबाच्या दणभ्यापमाणे इ. स. १७३९ हें साल ग्रास माजिलें तर द्या पचांनी तरीस ११ मे इ. स. १७३९ रोज शुक्रवार ही पडने. परंतु द्या तारखेस चिमाजी आपा वमरेंच्या लढाईत होणे अनेक लेखात ५२ वरून मिळ आहे व प्रजून पचात तर चिमाजी आपा स्वारीतून ‘यश संपादोन मुगी आने’ असा स्पष्ट उल्लेख आहे नव्हता द्या पचाचें साल इ. स. १७३८ हेंच असावे असें वक्त होतें.

मीग पत्र होतें तें पाठविलेंच आहे. तें खेगेची प्रविष्ट होऊन निक्षिप्त होईल. मेगेची श्रुत होय दे विनापना.

[लेण्यांक ११७]

थी. *

श्रीमत् महाराज श्री परमहंसदादा स्वामींचे सेवेची:—

चरणरज चिमणाजी बसाल्ले वृत्तानेक विनापना ता० छ० २३ रविवार पानेती यथास्थित असे विरोध स्वामींनीं आशीर्वादपत्र पाठविलें तें पावले. वर्तमान सविस्तर कळलें व सोमाजीनें जराणीनें सांगितलें त्यावरून ही कळले. भाग्य व यश जें आहे तें मजें आपले आशीर्वादाचें आहे. दुष्टा विचार नाही. बारबार कागदी लिहवें ऐसें काय आहे? चित्तमध्यें सदैव निजध्यास आहे. आपले आशेपेरीज आजतागाईत वर्तलीं नाही व पुढेंही आपली आत्मा उल्लापणार नाही. रा० रामचंद्र मल्हार याजरावून स्वामींचे आगेप्रमाणें पचवीस हजार रुपये वेढीं द्यावून पूर्वा लेहून पाठविलें आहे. वर वर स्वाहावें ऐसें काय आहे? जगजीवन धोंडोपत्ताचे लेंक यास पाठवून द्यावें त्याचें चालवू. तुळाजी आंगरे याजविशीं लिहिलें तरी त्याची वेढी वाढावयाचें आमचे हातीं

१ दा पत्रांत नवापूरच्या नौबतीचा उल्लेख असून ती बाजीराव स्वामींवर परत येनाना आणतील असें निघानी भाषानीं दर्शविलें आहे. परंतु बाजीरावांची स्वारी त्या मार्गे न आल्यामुळे स्वामींम नौबत मिळाली नाही त्यावरून पुन स्वामींचा व बाजीरावांचा पत्रव्यवहार वाढल्याचे लेखांक ३७ वरून दिसून येईल

२ छ० २३ रविवार - ता० १९ जुलै इ स १७३९ शुक्रवार.

३ तुळाजी आंगरे - हा बाहोनी आंगरे यांची दुसरी वायवो गदिताचर दिचा पुत्र भानाजी आंगरे हा बाजीवर असल्यामुळे त्याचें व तुळाजीचें वैमनस्य येऊन भानाजीनें वेद्यव्यास अनुकूल करून देऊन तुळाजीची शुद्ध केले व त्यास केरल टाकिलें तुळाजी पुढें ब्रह्मस्वामींस शरण गेला त्यावरून त्याची वेढी वाढण्यावरून स्वामींनीं वेद्यव्यास लिहिलें आहे स्वामींचा व आंगव्याचा पत्रव्यवहार फार होता.

आहे. वेडी आझी काढवू. सोडावयाची आशा राजश्री स्वामींची पाहिजे. राजश्री स्वामींच विनंति करू. त्याणीं सोडावयाची आशा दिली तरी सोडून देऊं. द्राक्षें नवीं पक्का ८॥ अदसेर व जुनीं द्राक्षें गोड पक्का ८८॥ एकूण एकशेर, व भिरें आगरी पक्का ८८॥ अदसेर पाठविलीं तीं पावलीं. डोंगरी मिरीयाचें प्रयोजन नाहीं. तीं न पाठवावीं. मोसळ रामराव याचे मतनाविशीं रा० बरवाजी तारुपिराव पर लेहून पाठविलें आहे. चरकड सविस्तार वर्तमान जयानीं सोमाजी सागता कळों येईल. सेवेसी श्रुत होय हे विशापना. मेस्वर्लिंगास भावणमासी अनुष्ठानास दानें करा- पयाची आशा सोमाजी समागमें सांगेन पाठविली, त्यावरून सोमाजी समागमें रुपये १० दक्षिणा द्राक्षणास, ५ भोजनास द्राक्षणास, ए- कूण पंधरा रुपये पाठविले आहेत; पेतले पाहिजेत. सेवेसी श्रुत होय हे विशापना.

[लेखाक १३८]

थी.

श्रीमत् महाराज श्री परमहंसदाया स्वामींचे सेवेसी.—

चरणराज चिमणाजी बहाळ व बाळाजी बाजीराव प्रधान कृतानेक साष्टांग नमस्कार विशापना येथील कुशल सा० भाद्रपद बहुल तृतीया- पर्यंत स्वामींच्या आशीर्वादे + + + + (पाठले आहे) असे विदोष. स्वामींनीं आशीर्वादपत्र पाठविलें तें प्रविष्ट होऊन संतोष जाहला. पशमी यानें २ दोन पाठवावयाविशीं आशा केली आजवरून पशमी यानें २ दोन पाठविलीं आहेत. घेऊन पावलीपाचें उत्तर पाठवावें. रामचंद्र म- स्हार याजकडील पंचवीस हजार रुपये व्यावयाविशीं विशदें (विवादें ?) आशा घेली ऐसीयास मशारनिन्देकडील सदरहू रुपये आझी घेतों. ये- तलेन ऐसें समजावें. स्वामींवी आझी बोललीयावर हयगय करू हें सर्व- धेय होणार नाही. मशारनिन्देकडील रुपये आझी घेतले. कळलें पाहिजे.

हरि विठ्ठल याचें पालवावें, बाकी राहिली असेल ते त्याची त्याच देऊन वेतार घेऊन याचें सणून, तर स्वामीची आज्ञा शिरसा बंध आहे त्याचे पेतनपैकी बाकी राहिली असेल ते त्याच पावती करू. गोविंद राम ठातुर याजवडील पालपीगावत रुपये १२५ सगळें पाठवून द्या-
यवाविशी आज्ञा, त्यावरून रुपये १२५ सगळें नातोजी समागमें पाठ-
विले असेत. येऊन गोविंद राम याचे नाचें उत्तर पाठविलें पाहिजे.
दसरा जाहलीयावर पुण्यास येऊ नंतर वारकुनाची व शहरची व सर-
दार तिथे सेरीज करून मिठा करून देणें सणून आत्रा, त्याच स्वामीचें
येणें जाहलीया आपले पाय आमच्या दृष्टीस पडतील. येणेंकरून आमचें
अमीद्वच आहे. परंतु यदाचा विचार कोणे प्रकारचा आहे, लष्कर
कोठपर्यंत गेलें होतें, मिळवून काय आलें, किरकोळ शिपायाची व सर-
दाराची अवस्था काय आहे, तें परस्पर स्वामीस श्रुत जाहलेंच असेल
माझी लिहावे ऐसें नाही. स्वामीचे आशीर्वादेंकरून सर्व उत्तमच
होईल. तदोत्तर स्वामीच्या सेवेसी कोणी अंतर करील ऐसें नाही. यावर
स्वामीची आज्ञा ते प्रमाण. थोर थोर सरदार तो नियताप्रमाणें पाठवी
तच आहेत. नारो कृष्ण दास परगण्याचा हुद्दा सागोन वेतन बरेच
करणें सणून आज्ञा, तर लक्ष प्रकारे मशारनिव्देश परगण्याचा हुद्दा
सागोन वेतन बरे करून सर्वप्रकार चालवू अंतर होणार नाही. बहुत
काय लिहिणें सेवेसी श्रुत होय हे विहायना.

[लेखाक १३९]

थ्री.

श्रीमत् महाराज श्री परमहंसबाबा स्वामीचे सेवेसी —

अपत्ये चिमाजीनें कृतानेक नमस्कार विज्ञापना येथील कुशल ता०
भाद्रपद बहुल चतुर्थापर्यंत स्वामीचे आशीर्वादेंकरून यथास्थित असे
विशेष स्वामींनीं दोन आशीर्वादपत्रे पाठविलीं तीं पावोन संतोष जा

हला. ज्येनें फारच पीडिलें [!] तें वृत्त सोमाजीनें स्वामींच विदित केलेंच असेल. अलीकडेही खोकल्यानें हेरपण केलें होतें, परंतु स्वामींचे आशीर्वादकरून आरोग्य आहे. बसई साष्टीहून निघोन मजल दरमजल माद्रपद शुद्ध त्रयोदशीस पुण्यास आलों. स्वामींनीं परीं कितेक आशा केली, ऐशीयास पहिलेही स्वामींची आशा उल्लिखिली नाहीं व पुढेंही आपले आज्ञेचा अज्हेर न ध्यावा हेंच कायावाद्मनसा आमच्या चित्तात आहे. एतद्विपरीची विनंति XXX रायानों स्वामींजवळी केली आहे; तरी सोमाजी अथवा रांडोजीस येवें पाठवावयाची आशा करणार स्वामी समर्थ आहेत. सेवेसी श्रुत होय हे विशापना. येवें येताच सेवेसी विनंतिपर पाठवावें परंतु खोकल्यानें शरीरास फारच पीडा केली आहे, अद्यापही उत्तार नाहीं, यामुळे चार दिवस अंतर पडलें. XXX विघ्नें आलीं तितकीही दूर घाली. पुढेंही स्वामींच्या आशीर्वादे शरीरआरोग्य होईल. स्वामींच्या आशीर्वादापेक्षा दुसरी जोड जाणत नाहीं. स्वामी माय बाप देव ऐसेच जाणतो. स्वामीही हें परामर्शानें कृपा करीत आले आहेत. पुढेंही स्वामी मज ठेकराचें प्रतिपालन करणार समर्थ आहेत. हे विशापना.

[लेखांक १४०]

श्री.

धीमत् महाराज श्री परमहंसबाबा स्वामींचे सेवेसी:—

चरणरज चिमणाजी वल्लभ वृत्तानेक साष्टांग नमस्कार विशापना येथील बुद्राल तागार्देत आश्विन वदुल नवमीपर्यंत स्वामींचे कृपेकरून यथास्थित असे विशेष. स्वामींनीं आशीर्वादपर पाठविलें तें प्रविष्ट होऊन संतोष जहाला. पोड्यांस पायाणा जाहला यास्तय लहान घो-

१ माद्रपद शुद्ध त्रयोदशी.—ता० ४ मंगळार ६ स. १७३९ मंगळवार. इ. दिवशी निमाची आशा नसरुनी मोहिम कसे बहून पुण्यास आजे.

२ आश्विन वदुल नवमी—ता० १५ आठोबर ३. म. १७३९ सोमवार.

स्वावर बेडोन घावटशीत आलो. ल्हान्या घोड्यामुळें घरीर फार भमी जाहलें दाणून लिहिलें तें कळलें, ल्हान्या घोड्यामुळें स्वामींचें घरीर फार भमी जाहलें असेल संशय नाहीं. तथापि स्वामी ईश्वरी स्वरूप जाणून सर्व निमाळन नेतात. अन्यत्र घोसेल ऐसें नाहीं. स्वामींनीं मोत्याचा मजकूर लिहिला, ऐद्यास मोत्यें आली आज विकत घेतलीं नाहीं. पद्दतीं घेऊन जामदारग्याना ठेविणीं होती. पद्दिली किंमत पडली होती ते स्वामीस प्रिदित केली. अन्यथा स्वामींजवळ आली बोलावें ऐवी आमची निष्ठा स्वामींचे चरणारविंदीं नाहीं. तुळजाजी आगरे याची बेडी तोडावयायिशीं आशा घेली त्याच पद्दिली, आपली आशा जाहली तेव्हाच लिहिलें. बेडी तोडाविली. हल्लींही नि धून ताकीर बेडी तोडावयायिशीं लेहून पाठविलीं आदे. गंगाजल-निर्मळ डमाराई यांनीं छम्माने पूजा केली याचा अर्थ लिहिला, तर स्वा मींची पूजा यथाविधि केली याचें अपूर्व फाय आदे ! त्यांनीं निष्ठा पुर सर पूजा करानीं यातच त्याचें कल्याण आदे. पोदी उत्तम, धि गरवट, चार लोक मानवत ऐसी पाठवणें दाणोन आशा, तरी स्वामींक पोदी पाठवूं ते उत्तम, स्वामींचे चित्ताच येईल ऐसीच पाठवूं. गणप तरायानीं पूजा केली याचें लिहिलें, तर गणपतरायानीं स्वामींचा आशीर्वाद प्रशस्तवदनेकरून घ्यावा हेंच त्याच भेयस्कर. तदनुरूप त्यांनीं केलें, फार उत्तम आदे. जगन्नाथ घोडदेव याचें यत्ना रीतीनें चालवणें दाणून आशा, तरी स्वामींचे आशेपेक्षा आझास दुसरे विशेष फाय आदे ! स्वामींस अगत्य त्याचें आदे, तदनुरूप लक्ष प्रभारें त्याचें चालवूं. पुढें शुभचिन्हें स्वामींचे चित्ताच येऊन निशाण पाठ विलें तें पावले. आशेप्रमाणें हत्तीवर आरोहण करून पुढें चालवूं. सोनजी व बाळकोजी यात वखें देणें, पासोडी देणे दाणून आशा,

त्याप्रमाणें वल्लें पासोडी दिल्ली. तुमचे शरीरी उत्तम प्रकारें व्हावें याजकरितां श्रीची प्रार्थना करीन व अनुष्ठान करीन, आणि तुमचें शरीर बरें करीन ह्मणोन पूर्ण अभयपूर्वक आम्हापिलें, तर स्वामी साक्षात्कार ईश्वर आहेत. स्वामीचे मुखातून आमचें बरें-आमचें शरीर उत्तम प्रकारें व्हावयाचें-निघाले तेव्हांच आमचें शरीर उत्तम जाहली-याची शबूनगाढ बाधिली. अतःपर येविसीं स्वामी श्रीजवळ प्रार्थना करणें ते स्वामी करितील. स्वामीचे चरणारविदाव्यतिरिक्त दुसरे दैवत आशास काय आहे ! सेवेची श्रुत होय हे विज्ञापना.

[टेंप्लॉक १४१]

थी.

श्रीमत् परमहंस स्वामींचे सेवेचीः—

अपलें चिमाजीनें कृतानेक साष्टांग नमस्कार विनंति उपरी येथील कुशल ता० ज्येष्ठ शुद्ध तृतीया मुकाम किल्ले पोल स्वामींच्या कृपा-बळोकरनें यथास्थित असे विज्ञेय. रायाचें विपरीत वर्तमान श्रुत जालीं-यावर स्वामींनीं बहुत शोक आरमिला आहे, गोमूत्र टाकिलें आहे, “वाजीछारिण शिष्य गेला, याउपर या मुलखातून जावें किया प्राण सोद्यावा, काप करावें तें लिहिलें” ह्मणून पत्नी लेहून पत्र चिरजीव स० दादोजावळ दिल्लें, तें स्वामी पाठविल्लें तें काल पावलें. त्यावरून आमी दु राच्या सागरात मग जालों ! एक तीर्थरूप मस्तकी आमच्या होते ते गेले ! बरे ! होणारास इत्यज नाही ! स्वामी रायाच्या आमच्या सर्वांच्या मस्तकी आहेत. त्या आभयेंकरून आजपावेतो कालक्रमणा चेली. यश कीर्ति सर्व प्राप्त जालें. आता स्वामींनीं येविसीं सदासीनता चिची आणत्यावर आमी या मुलखात राहून काय करणार आणि आमचा परिणाम काय लागणार तें कळतच आहे ! तेव्हा स्वामी जातील

१ ज्येष्ठ शुद्ध तृतीया - ता० १७ मे इ. स १७४० दनिवार.

२ तिथे पा० - हा किल्ला कुण्या निरुपान भोर सरचानान आहे.

निश्चये उठोन जायें, अगर स्वामींच्या समागमें कोठें येवेल ! यावयाचें सामर्थ्य वैचें ! तेव्हा सर्वस्वास पाणी सोडून आयुष्याचे दिवस मात्र घालवावे ऐसे आद्यास प्राप्त जालेंसैं जालें. जर स्वामींनीं चित्त स्थिर करून आजपावेतो आद्यावरि कृपाकटाक्षें पहात आले तैसेच कृपाकटाक्षें पाहाल, आदा तैसेच स्वस्थचितें राहाल, तर निरजीव स० नानास धात्रीरायाचे जागा आदे. स्वामींची कृपा ममकी अठलीपावर यापेक्षा अधिकपणें स्वामींच्या शिष्यत्वपणाचें नाव राखील. उमेद तो आमची या प्रकारची आदे. सर्व उमेद हिंमत स्वामींच्या आशीर्वादाच्या बळाची आदे. स्वामींनीं नानावर, आद्यावर, सर्व बालकावर नजर देऊन संतोषरूप राहायें. उदासीनता सोडावी. स्वामींचें चित्त स्थिर असलें दगजे आमच्या कल्याणाची वृद्धि होईल, पास्तव सर्वदा उदासीन न व्हायें. निरंतर याल्म्याचे मलकी स्वामींचा आशीर्वाद असल्यावर काय न्यून होणार ! सर्वप्रकारें ऊर्जितच होईल. यात संशय नाही. या पत्राचें उत्तर "चित्त स्वस्थ जालें, उदासीनता सोडिली" ऐसें पाठविलें पाहिजे. आद्यास नानास उत्तम करून दाखवित्याखेरीज तुम्ही उदासीनता चित्तात आणल्याने उत्तम दिसाल की काय ! हा विचार स्वामींनींच चित्तात आणावा. स्वामी सर्व जाणत आहेत. कृपा वेळी पाहिजे. सेवेसी धुत होव दे विशेपना.

[लेखाक १४२]

श्री.

श्रीमत् महापूजधी परमहंसरावा स्वामींचे सेवेसी —

चरणरज चिमणाजी वसप्रळ साष्टांग नमस्कार विशेपना येथील कुशल ज्येष्ठ शुद्ध त्रयोदशी सौम्यवासरपर्यंत स्वामींचे कृपाबलोडने

१ हा पत्रावरून स्वामींचें वाजीरावावरील अठविम प्रेम व्यक्त होतें हें पत्र वाचून कोणाच्या मन करणांतून शोकरसाचे वासर फुटणार नाहीत ! शुद्ध शिष्यप्रेमाचा अपूर्व मासला हा पत्रावरून दिसून येतो.

२ ज्येष्ठ शुद्ध त्रयोदशी — ता० २८ मे १९४० बुधवार.

यथास्थित असे विशेष. स्वामींनी कृपा करून आशीर्वादपत्र पाठविलें तें पावलें. रायाचें वर्तमान ऐकोन अम विशेष जाहले. बुद्धी विवेक करून खेदाचें निराकरण करणें लग्गोन आण, तरी जाहले गोष्टीस उपाय नाही । खेद करून काय होणें ? पुढें स्वामींचा आशीर्वाद मसखी आहे तदनुरूप होणें तें होईल. प्रसाद झालजोटी पाठविली ते पावली. पहिले राऊ तुमच्याच आशीर्वादाचे बळेंकरून सर्व उद्योग करीत होते ते सिद्धीस जात होते. आताही तुमचाच आशीर्वाद मस्तकी आहे. त्या बळेंकरून चिरजीव नानाचा आमचा परिणाम उत्तम लागेल यात संदेह नाही. येवढें छत्र आमचे मसखी असता आली चिता करायी देतें काय आहे ? कसेही अडचणीचे प्रसंग पडले ते तुमच्या कृपा कटाक्ष-बळेंकरून निमाऊन परवार जाले. सैधेच आताही सर्व प्रसंग पडतील ते परवार होऊ. स्वामींचे पाय आमचे मसखी आहेत तोंपर्यंत काही चिता वागवीत नाही. सेवेची श्रुत होय हे विश्रुत.

[लेखांक १४३]

श्री.

श्रीमत् परमहंसराया स्वामींचे सेवेची —

अपत्ये चिमणाजी बल्लाळ व बाळ्यजी बाजीराऊ कृतानेक साधना नमस्कार विनंति उपरी काल शनिवारी भोईजेअवळ नदी उतरून

१ मागील पत्रात व का पत्रात मौजेचा विशेष इष्टीत पत्रो मागील पत्रात स्वामींचा अनावर शोक पडून लागी चिमणाजी आपली सांत्वना केले आहे व का पत्रात स्वामींनी चिमणाजी आपाचें समाधान केले आहे भलीची मोन आहे ।

२ ता० ८ जून १ स १७४० रविवार रोजी चिमणाजी आपा व बाजीरा बाजीराव पेशवार्दी वगैरे पेन्शनरितां सत्तात्याम आले आदले दिवशीं छान्ने ता० ७ जून रोजी (शनिवारी) ते मुईजेम राहिले. शुरीत हे वारे लघुस्वांगकृपा तीरी पुर्णे मागता रत्नवर एक याव आहे. हे पत्र स्वामींजूनच लिहिलें आहे. झानवर तीन दिवसांनीं छान्ने पुढवारी १० शनिवार दिवसात बाळाजी बाजीरा बास पेशवार्दी वगैरे मिळाली.

नदीतीरी राहिलो. आज राजदर्शन घ्यावयास मुहूर्त आहे. सातारीयाण जाऊन दर्शन घेऊ. स्वामीच्या कृपावलोकनेकरून तेथील धंदा उरकलीयावरी, स्वामीचे पाय पदावयास येऊन, स्वामीचा आशीर्वाद मलाही घेऊन जाऊ. स्वामीच्या यागात भाजी तो नाना प्रकारची असतच आहे. थोडी थोडी एका दो दिवसांनी पाठवावयास आण करणार स्वामी समय आहेत. स्वामीच्या आशीर्वादाची भाजी खादल्याने शरीरान बहुत हितकारक असे, यास्तव ही विनंति लिहिली असे. स्वामी कृपा करणार समय आहेत. चिरंजीव जनार्दन बाजीराऊ व काशीबाई ठाक- रासमेत पुण्याम पावली. सेवेसी भुव होय हे विज्ञापना.

[लेखांक १४४]

धी.

श्रीमद् महाराजश्री परमहंसबाबा स्वामीचे सेवेसी:—

चरणरज विमणाजी यहाळ व घाळाजी बाजीराऊ वृत्तानेक विज्ञापना येथील क्षेम ता० ज्येष्ठ वद्य एकादशी मुकाम सातारा येथें स्वामीचे कृपेकरून मुखरूप असो विशेष. आपण कृपा करून पत्र पाठविलें तें पावोन वर्तमान मविल्लर कळलें. कित्येक ससारिकाचे विचार आपण लेहून पाठविले ते सविल्लर कळले. आमचे बरे व्हावे हें आपले चित्तामध्यें आहे. तन्मुखें आपण लिहितात उत्तमच आहे. आपली आमची भेटही लौकरच होईल, तदनंतर जे आपण आगा करितील त्याप्रमाणें वर्तणूक करू. काल वृत्तीय प्रहरी राजश्री स्वामीचें दर्शन जाहलें. आज प्रातःकाळी राजश्री स्वामी आमचे घेरास आले होते. पुढें जे वृत्त होईल ते आपणास लेहून पाठवू.

१ ज्येष्ठ वद्य एकादशी:—ता० ९ जून इ. स. १७४० सोमवार. विमाजी आपाचें बरील पत्र गेल्यानंतर स्वामीकडून जे उत्तर आलें त्याचें हें प्रत्युत्तर दिवनें

२ राजश्री स्वामी व्रणजे शाहू महाराज पेशव्याच्या भेटीवरितां त्याच्या बाबत आले शाहू महाराज सानान्याम रणमहालाल राहण असत. तेथून तांमन जो अदालत बाडा दाखून प्रसिद्ध आहे तेथें ते पेशव्यांस येऊन भेटले. सा बाबत पेशवे राहत असत.

त्र होणें तें आपले आशीर्वादंकरून उत्तमच होईल. फणस १ कापा, १ बरका, काशीफळ काशीभोपळा १, केळपड पेळीं सुमार ४१, केळफूल १, येणेंप्रमाणें पाठविले तें पावले. आपले प्रसादाची शाक भक्षू सणजे तेणेंकरून रोग सर्व दूर होतील. दोहों दिवसां, तीहीं दिवसां, शास्त्रभाजी बरचेवर पाठवावयाणी आशा केन्ही पाहिजे. तेवेसी श्रुत होय हे विनापना. यागात होय आईल त्यांतील पाठवणें तें पाठवीत जावी. यिकत घेऊन पाठवावी ऐसें काय आहे? हे विनापना.

अपत्ये घाळाजी दानोराव कृतानेक विनापना येथील वर्तमान तीर्थरुपांनीं सेवेमी लिहिलें आहे त्यावरून कटेळ. हे विनंति.

[लेखांक १४५] श्री.

श्रीमत् परमरस स्वामींचे सेवेसी:—

अपत्ये चिमाजीनें कृतानेक साक्षांग नमस्कार विनंति डपरी येथील कुशल ता० पौष शुद्ध द्वितीया स्वामींच्या आशीर्वादंकरून सुखरूप भगो विद्येप. स्वामींनीं आशीर्वादपत्र पाठविले तें पावले. गायत्री भोंवदेवर याचें स्वामींस अमल्य सणून त्याचेविशीं आशा केली, तरी स्वामींचे आशेपेक्षा अधिक काय आहे? त्याचें उत्तम प्रकारे चालविलें जाईल. नारो अनंताची यायको मोडावयाचें पत्र दिल्लें अने. जिवाजी देनदल्याचीं गाणसैं जहन आदेत. "चिन्जीव रा० दानोरावांनीं तादुळ देऊ केले आहेत ते पाठविणें" सणून आज्ञा, त्यान येथे बहुत सल्लास केला. परंतु तादुळ चागळे न मिळत. याकरिता रा० दानुजी गणेशास पत्र पाठविलें आटे. स्वामींची आशा होईल तर तादुळ तेथेच खरेदी करून देतील, अगर स्वामींची आशा जाली तर रुपये ८० घेरी स्वामींस पावते करतील. सौभाग्यवती विरुवाई दर्शनान येणार, तेन्ना दोन

वखें वायनास घायनास पाहिजेत. ऐसा निरोप केतो गोंनिद यानी मा गितला. त्यावरून शास्त्र पाठवळें दोन पाठविलीं असेत. याग्वेरीज स्वा मीस पाषरायनास तिनखापाची दुर्लई करून पाठविली आहे. सोभाय वर्ती विरुनाईनें दोन हजार रुपये न मागता दिल्ले दणून लिहिल्ले, तर न्यामाचे सेवेस अतर कोण करणार? वामनभगस नावें तीनचें वा ठीची फारसती पाठविली ते पावली. स्वामींना आमची विनंति मान्य करून फारसती पाठविली [त्यामुळे] बहुत सतोपी जालों. साखर पका एकमण साताऱ्याहून देविली असे. पावली होईल. चुना चागला पाचमण भुलेश्वरास पावता करविल्ले असे. चुना येथे चागला होत नाही. ये- यल्यापेक्षा जेजुरीस चागला होतो, तेथून देविला असे. रा० घाजीराऊ जाते समया भेट न घेता गेले दणून आशा, तर निरतर स्वामींचे पा याच' निजभ्यास त्यास आदे. तेणेंचकरून कल्याण आदे. स्वामीदी कृपाकरावें पाहतात तेणेंचकरून कल्याण होत. राघाराई थोरलीच हचें स्वामींस भगत, त्यावरून नारो घागजीस तावीद वेली असे. पाथरवटाचे वाटेस जाणार नाही हे विहापना.

[लेखांक १४१] धी.

भीमत् महाराज श्री परमहमराज स्वामींचे सेवेसी —

चरणराज चिमणाजी यज्ञाळ कुनानेक विजापना तागाईत० छ० १६ सारान पावेलो स्वामींचे कृपेकरून असा विशेष. स्वामींनी कृपा करून पत्र पाठविल्लें त पावोन लिहिल्लें वृत्त सविस्तर कळलें. व्याजाचे रुपयापेदी दहा हजार रुपये तूर्त पाठवून देणें दणून आशा, ऐसीयास प्रस्तुत आ मची चौद पैकीयाची जादली आदे. याम्नाव प्रस्तुत पैका पाठवण्यास अनुकूल पडत नाही. परशुरामपट्टी गावगळा चित्तास येईल तरी करावी दणून आशा, तरी सर्व खं आदे त स्वामींचे प्रतापाचें आदे. दुसरा

वर्ष आहे ऐसें नाही. कापडाचा मजकूर लिहिला तरी आपले आशी-
र्वादंकरून कापडही मिळणें तें मिळतच आहे. घोडीचा मजकूर लिहिला
तरी घोडी मागाहून पाठवून देऊ. जगजीवन धोडदेव याजविशीं लि-
हिलें तरी त्याच वर्षे पाठवून द्यावे. त्याचें उत्तम प्रकारे चालवू. सेवेची
श्रुत होत हे विज्ञापना.

[लेखांक १५०]

धी.

श्रीमत् महाराज श्री परमहंसराव स्वामींचे सेवेसी —

अरत्ये चिमार्जीनें साष्टांग नमस्कार विज्ञापना येथील कुशल आ-
पाड बहुत सप्तमीपर्यंत स्वामींचे आशीर्वादंकरून पथस्थित असे
विशेष. स्वामींनीं स्व्याचे साम्याविशीं आण केटी याजवरून साम्या
पाऊणशे रुपयाचा तयार करवून सेवेसी पाठविला असे, घेऊन पानळी-
याचें उत्तर पाठवावया आला केटी पाहिजे. यानंतर स्वामींनीं हीर्थरूप
रा० गदास पर पाठविलें त्यात आण कीं, चिमार्जीनें माझी जाण न
करिता अपमान केला झणोन, तर स्वामी ईश्वरस्वरूप, देव स्वामी, धर्म
स्वामी, मायगाव स्वामी. आझी ऐकरें चरणाकित. आझापावून स्वामींचा
अपमान होणें ऐव गोष्ट अगूर्य आहे. इद्रही अमरावकीहून उतरोन
स्वामींचा अपमान करीत झणेल तरी स्वामींचा पुण्य प्रताप तेजोद्रवा-
पुढे तोही न्यून आहे. तेथें आझीं मानवी ऐकरें आपलीं. याजपावून
सेवेसी अतर पडेल ऐसे नाही. मनाला समाधान पाटत नव्हतें
तत्समयीं दोन हजारानिमित्त स्वामींमदींल कारवून आला होता, त्यानहीं
पोलावें ऐसे मजमभ्ये सामर्थ्य होते नव्हत तें त्याच परमारे विचारावें,

१ आषाढ बहुत सप्तमी — गा० २९ जुलै २० स० १७३६ मीमकार
लेखांक १२९ मध्ये स्व्याचा साम्या पाठवून देणें अमें चिमार्जी आपली खा
मीम लिहिलें आहे त्याप्रमाणें तो पाठवित्करून का पत्रात उभेग आहे त्या
रून का पत्राची तारीख मन कोरत जमने

आणि अंतर पडलें असेल [असे] बरें करून स्वामी दणवील तर सुपेंच आहे! ते गोष्टी नसतां स्वामी रेंकरावरी आरोप ठेवितील तरी स्वामी मायबाप आहेत. आर्झां रेंकरेंच असो, बरकट जाण होणें न होणें तर हा सर्व आशीर्वाद स्वामींचा. स्वामींचे आशीर्वादेंकरून जें होणें तें होतें. त्यांत आमचें काय आहे? न्यून पूर्णाचे साबंदच स्वामी आहेत. जें आहे तें सर्व स्वामींचें. स्वामींचे आदेशेखेरीज आशी कोणते आहे? सर्वांविशीं धमा करून कृपा करणार स्वामी समर्थ आहेत. सेवेनी भुत होय हे विशापना.

[लेखांक १४८]

श्री.

भीमत् परमहम स्वामींचे सेवेसी:—

अपत्ये चिमाजीनें कृतानेक साष्टांग नमस्कार विनंति येथील क्षेम हा० मार्गशीर्ष वद्य दशमी सुकाम नजीक माहुळी प्रातः कल्याण स्वामींच्या कृपावलोकनेकरून यथास्थित असे विरोध, स्वामींनीं कृपा करून आशीर्वादपत्र पाठविलें तें पायलें. दाजीराऊ [येथें कागद फाटल्यामुळें अक्षरें दिमत नाहींत.] आवणमामी समाधिविमर्जन-मय्या पैफा बम्बाचा पाठवीत असता तो देखील सा हजार रुपये वर्षास पाठवीत जाणें दणजे अधिक काही मागणार नाहीं दणून आशा वेळी, ऐमीयास तीर्थरूप नानाचे ती धर्मा वारास पायत असतात त्याप्रमाणें पायतच आहेत. नानाअलिग्डे जे जे समयी स्वामींनीं आगा करीत गेले ते ते वेळेस स्वामींची आशा उलंघिली ऐसे नाहीं. दसव्यात स्वामींचे आगमन जालें तेव्हा साराच जामदारखाना स्वामींचे पुढें ठेविला. स्वामींनींच गारा चक्षीस केला, आताही सर्व दोलत जामदारखाना मिशाद स्वामींच्या आशीर्वादाची आहे. पहाणीच मोर्हन स्वामींनीं सांगवी ऐसे नाहीं. सारीच मिशाद स्वामींची

आहे. पूर्वीच स्वामीपुढे उभो केलीच होती. आताही सारी विशाद स्वामीपुढें आहेच. घाट, पेठ्या, स्वामीकडे खाना करितों. येऊन पावतील. लवंग जायफळ साखर जायपत्री.[पाठवावया-विषया स्वामींनीं !] आज्ञा केली, तर आपादमाहीं हा जित्रस एकवेळ स्वामींकडे पाठविलाच आहे. पुढेही आरक्षणार्थ पाठवून देऊ. मा-ळशिरसच्या पाटलाच्या पापत्याविषयी आज्ञा केली, त्यास साप्रत आलीं दूर लावलों आहों. भिवाजी गावीं आहे कीं नाहीं हे तद्दी-कात करून आणवितों आणि तद्दीक कळल्यावर स्वामींचे आज्ञे-रोरीज दैवत आहेच नाहीं. सेवेसी श्रुत होय हे विगणना.

[हेत्वाक १४९]

श्री.

श्रीमत् परमहंसबाबा स्वामींचे सेवेसी:—

अपत्ये चिमणाजी दहाळ वृत्तानेक साष्टांग नमस्कार विननि उपरी येथील कुशल ता० ठे० १८ रविवार स्वामींचे कृपेकरून यथास्थित असे विशेष. स्वामींनीं आशीर्वादपत्रीं आज्ञा केली कीं, "घावजी गायकवाड गुस्माद्वेस होता त्यास जखमा लागल्या आहेत हाणोन ऐकतों. त्यास, तो मेला किंवा जीवत आहे हे लेहून पाठवणें. व संभाजी शेवगा, घावजी मोरे मेले असतील (पाटले आहे) घनभाज येसजी गायकवाड याचे ह्याला करणे व येसजीस पाकर आपणाजवळ ठेवणें, ते मात पोह्ती करणें" हाणोन लिहिलें, ऐशासघावजी गायकवाड व संभाजी शेवगा व घावजी मोर्या हे तिघेही मयत जाहले. त्याची वस्तभाव काहीं राहिली नाहीं. जेथें मेले तेथेच गेलीं. इतकी त्याचे वदित्याची वेगमी जाहली पाहिले याकरितां त्याचे वदित्यास सार्जना मोईन रुपये ४० घावजी गायकवाड, २५ घावजी मोर्या, २० संभाजी शेवगा, एकूण पंध्याऐशी रुपये मोईन करून त्यापैकी इतकी ता० येसजी गाय-

कवाड रुपये २५ घायजी गायकवाड, १५ घायजी मोन्या, १० संभाजी शेवगा एवूण पत्रास रुपये पाठविले. सदरहुप्रमाणें स्वामींनीं त्याचे त्यास प्रविष्ट करावे. वरकड असाम्या मेल्या त्याचे येसजी मागत होता. परंतु स्वामींनीं पत्री लिहिलें व ठाणेंवाहूनही त्याची नाग-निशी आली नारी. तेथून लेहून येईल व स्वामी लिहून पाठवतील तेव्हा वरकडाचीही वेगमी करून देणें तें देऊ. येसजी गायकवाड यास चाकर करीत होतों, परंतु प्रस्तुत चाकर राहत नाही. महिन्या दोन महिन्यांनीं चाकर राहून जाणतो. यास्तन निरोप दिव्हा असे. पुढें आल्यावरी चाकर करून ठेविला जाईल. घायजी गायकवाड याचे बायकोस हुगडें व मुलाम मुडासें व घायजी मोन्या याचे बायकोस हुगडें, मुलाम मुडासें, व संभाजी शेवगा याचे बायकोस हुगडें दिव्हे अने प्रविष्ट करावे. येसजीम मुडासें दिव्हे असे. सेवेसी श्रुत होय हे विज्ञापना.

[हेलाक १५०]

श्री.

श्रीमत् परमहंस महाराज श्री स्वामींचे सेवेसी:—

चरणराज चिमणाजी बल्लाळ कृतानेक विज्ञापना येथील कुशल श्री हूणें असे विरोप. स्वामींनीं आशीर्वादपत्र पाठविले तें पावलें. कोठीचे बेल कोकणात गेले होते त्याजपासून कमाविसदारानीं रुपये ३९ एवूण-चाळीस व आगटी घेतली आहे ते देवबाची क्षणून आशा, त्यास कोणत्या कमाविसदारानीं काय रुपये घेतले ते तहकीक करून आणा वयास पत्र व माणूस मुजरद पाठविले आहे. कोठीवाला स्वामींचा ठेवून घेतला आहे. कमाविसदारानीं रुपये काय घेतले हें लिहून येईल. दस्तकाप्रमाणें बेल जसता रुपये घेतले असले तरी रुपये घेतले असतील ते पाठवून देऊच. कदाचित् दस्तकाखेरीज जाजवी बेल असले आणि त्याज पासून दाशिलाचे रुपये घेतले असले तरी स्वामींस लिहून पाठवून आपली आशा होईल त्याप्रमाणें वर्तणूक करूं. सेवेसी श्रुत होय हे विज्ञापना.

[लेखांक १५१]

श्री.

श्रीमत् परमहंसबाबा स्वामींचे सेवेसी:—

चरणरज चिमणाजी बल्लाळ कृतानेक विशापना येथील वर्तमान ता० उ० १५ जिल्हादपावेतो स्वामींचे आशीर्वादकरून यथास्थित असे विशेष. स्वामींचे कोठीचे बैल कोकणांत गेले होते, त्यांचपासून जकातीचे कमाविसदाराने जकात घेतली आहे ती कमाविसदारास ताकीद करून रुपये पाठवून देणे द्यावून आशा छिद्दिली होती. त्यावरून स्वामीकडील मोरया कोठवळा याजबराबर आपले माणूस देऊन जकातीचे कमाविसदाराकडे पाठविले. त्यास, पेणेच्या बंदरोहून दसकाखेरीज किराण्याचे बैल जाजती आले होते ते, व दसकापूर्वी किराण्याचे बैल रोपवलीच्या मागे नेले त्याजपासून खोपवलीचे कमाविसदारांनी आंगठी सोन्याची रामनामाची घेतली होती ती, येथेप्रमाणे चौकनीकरिता ठिकाणी लागले ते, रंगडोजी साळवी महाराजांकडून आला त्याजबराबर रुपये नऊ १२ पारा व आंगठी १ एक पाठविली आहे. परंतु दसकाखेरीज जाजती बैल गेले त्याचा हांशील बाजवी प्यावा देसें आहे. त्यामध्ये स्वामींची आशा होईल त्याप्रमाणे वर्तणूक करूं हे विशापना.

[लेखांक १५२]

श्री.

श्रीमत् परमहंसबाबा स्वामींचे सेवेसी:—

चरणरज चिमणाजी बल्लाळ कृतानेक विशापना येथील वर्तमान उ० १५ जिल्हाद पावेतो स्वामींच्या आशीर्वादकरून यथास्थित असे विशेष. स्वामींनी आशीर्वादपत्र पाठविले तें पावले. जिवाजी देवदस्याचे वर्तमान लेहून पाठविले तें सविस्तर कळले. त्याची माणसे मोजे माळशिरसास आहेत ती कैद करून पुरषरास नेऊन ठेवणे द्यावून आशा केली; त्यावरून कोंढाजी यादव याजबराबर पांन माणसे देऊन पाठविले आहे. हा त्या यादवा असतील त्या घेऊन किले पुरषरास

नेऊन अटकत ठेवील. येविसीं किल्लेमजूरचे हवालदारास ताकाद करून पत्र पाठविलें आहे. व येविसीं हवत्या व रभाजी निंराळकर याचा लेक जानाजी निंराळकर व मुल्तानजी निंराळकर यास पत्र लेहून पाठवणें घणून आशा, ऐसीयास आपले आशेप्रमाण त्यास पत्र लेहून पाठवितों. हे विज्ञापना.

वाळजी बाजीराव.

[लेखाक १५३]

धी.

श्रीमन्महाराज धी परमहंसबाबा स्वामींचे सेवेसी:—

चरणरज घाळाजी बाजीराव साष्टांग नमस्कार विज्ञापना येथील पुशळ ज्येष्ठ शुद्ध त्रयोदशी शौभ्यवासर पावेतां कृपाकटाक्षें बयासित असे विशेष, स्वामींनी कृपाकरून आशीर्वादपत्र पाठविलें तं प्रसिध्द काळी मस्तकीं यदिलें. “रायाचें वर्तमान ऐकोन भ्रम विरोध जाहले. तुदींही विवेककरून मन आवरणें व श्री भार्गव आमचे मस्तकीं आहे पहिल्यापेक्षा विशेष कल्याण होईल” घणून आता, तरी जहाले गाष्टीय उपाय नाहीं न्हेद करून पाय होणें? परकड स्वामींचा आशीर्वाद मस्तकीं आहे तेणेंकरूनच आजिपावेतों उत्कर्ष होणें तो जादला. तदनुरूपच स्वामींच्या आशीर्वादप्रतापेंकरून होण तं होईल. प्रसाद चादणी शेला पाठविला तो पावला. सर्व भरवसा स्वामींचे पायाचा आहे. विस्तार काय लिहिणें? सेवेसी श्रुत होय हे विज्ञापना.

[लेखाक १५४]

धी.

श्रीमत् महाराज धी परमहंसबाबा स्वामींचे सेवेसी.—

चरणरज घाळाजी बाजीराव प्रधान कृतानेक विज्ञापना येथील

कुशल ता० भोगंशीय शुद्ध सप्तमीपर्यंत यथास्थित असे विनति. स्वामींनी आशीर्वादपत्र पाठविलें तें पावोन बंधुत समाधान जाहल. “चिरजीव रा० आपांचे शरीरं व्यथा जाहली होती यास्तव चित्त स्वस्थ नव्हतें. तन्निमित्त श्रीची प्रार्थना केली. आपास आरोग्य होईल. चिंता न करणें.” दाणोन लिहिलें ते कळलें. ऐशास स्वामींनी कृपा करून तीर्थरूपास आरोग्य होईल दाणून लिहिलें तेव्हा ईश्वरी कृपा जाहली. स्वामी ईश्वरस्वरूप आहेत ऐसें समजोन सतोषरूप अहों. प्रसाद पाठविला तो पायला. घटिलानीं आगरेयापिचीं लिहिलें तर स्वामींचे आगेपेक्षा आघात अधिक काय आहे? तुळजाजीस पुण्यासच आणविल असे. पेढीदी तोडविली आहे. स्वामींनीं कृपाकरून तीर्थरूपास आरोग्यता सच्चर होय तें केलें पाहिजे. सेवेसी श्रुत होय हे विगपना. [हेलाक १५५] थी.

भीमर महाराज भी परमहंसरावा स्वामींचे सेवेसी:—

चरणरज बाळाजी बाजीराय प्रधान कृतानेक नमस्कार विज्ञापना येथील कुशल तागाईत अधिक बहुल चतुर्थपर्यंत स्वामींचे आशीर्वादकरून यथास्थित असे विदोय. स्वामींनीं सोमाजीरायवर आशीर्वादपत्र पाठविलें त प्रविष्ट होऊन सतोष जाहला. “आमचा कटाळा आला असेल तर आमची कामे राहतील, नसेल तर वापिक रुपये १००० सहा हजार व मिळस पके गुणध ८८५ व जायफळ ८८१ मसवग ८८१ साखर सुख ८३ पाठवणें” दाणोन आशा ऐशास स्वा २१ भोगंशीय शुद्ध सप्तमी — ता० १५ नांदेवर ३० म० १७४० रानिवार विभाजी आपा रावा दाजव बर्निवाच्यामहिण्यात आनारी पणले व त्याच दुसऱ्यांत त्याच शीव महिराज (शुद्ध १० रोज कुपवासी) जन शांग त्याच दुसऱ्याशील हे पत्र आमाये हे उपज आहे

५२ अपिच (दायग) बहुल चतुर्थी — ता० २० जुलै ३० म० १७४१ सोमवार

मीस ईश्वरातुल्य आहीं मानितो. स्वामीचा कंटाळा आक्षांस यावा
 ऐसी निश्चय आमची स्वामीच्या पायासी नाही. बोलत्याप्रमाणें वर्तावें
 युक्तच आहे. त्याजवरून रुपये ६००० वापिरावे; १०० मुगंघ
 ८८५ व जायफळ ८८१ व लवंग ८८१ साखर धुरा ८३ एकूण शहर
 रुपये पेशजीस स्वामीनीं परार वेळे ते; एकूण सहा हजार एकरी रुपये
 राजभी दादोरापाहून स्वामीस देविले आहेत. सालाबाद पावतात
 त्याप्रमाणें स्वामीचे सेवेसी पावतील. आठ पांचा दर रुपये १५ प्रमाणें
 व मोहरा ८ पाठवणें घणोन आशा, याजवरून सोमाजीरवार रुपये
 १२० पाचा आठ दर १५ प्रमाणें, ११२ मोहरा ८ दर १४ प्र
 माणें येणेंप्रमाणें दोनरीं बत्तीस पाठविले आहेत. सेवेसी प्रविष्ट जा-
 हलियाचे उत्तर पाठविलें पाहिजे. राजभी जगजीवन धोंडदेव याची
 वेगमी करून घरस पाठवावे घणून आशा, त्यास तीर्थरूप कैलासयासी
 आपानीं जगजीवन धोंडदेव याची नेमणूक केली असेल त्याप्रमाणें
 त्याची वेगमी करू. स्वामीस अमृत खेंव आकारां अमृत आहे. इत्यादी
 फनोजे याचे पुन सभाजी फनोजे यांजविषयी स्वामीनीं आशा केली
 त्यास स्वामीनीं त्यास आद्राकडे पाठवून यावे. त्याजपाहून सेवा वा-
 करी घेऊन सर्वप्रकारें चालविले जाईल. घोड्याविशीं लिहिणें त्यास
 पुण्याहून पोढे आणविले आहेत. आलियारर सेवेसी पाठवून देऊ.
 प्रसाद अवर वस्त्र, मध्य पागर १ व गाड्या १ पाठविलें तें पायलें.
 परत काय लिहिणें कृपा केली पाहिजे हे विहापना.

[पै ॥ छ० १७ जमादिलवत शु ॥ सोमाजी घाणेवर व हांडोजी
 गाळणी मन इसप्रे. रुपये २३२]

[सेलांक १५१]

थी.

भीमर महाराज भी परमहंस मार्गतरामबाबा स्वामीचे सेवेसी:—

चरणरज घाळाजी याजीतऊ प्रभान रुगानेच विहापना येथील

वर्तमान सागाईत छै० २५ रविलाखर पावेतो स्वामीचे आशीर्वादकरून यथास्थित असे विशेष. स्वामीचे वार्षिक पूर्वा तीर्थरूपानीं रुपये ६१०० महा हजार एकशें रुपये करार केले आहेत त्याप्रमाणें आक्षीं कवूल केले आहेत. यास क्षपशीलः—६००० रुपये ऐन नव, १०० जिनस मुग-
बराज वजन पक्के ८५ व जायफळ वजन पक्के ८१ व लवंग वजन पक्के ८३ व साखर घुस वजन पक्के ३ एकूण किंमत करार. येणेंप्रमाणें सदा हजार एकशें रुपये आवण अखेर प्रतिवर्षी देत जाऊ. मुरू एन खंमस आर्वेन मया व अलग खेरीज, जगन्नाथ चिमणाजी याची अणामी प्रात पुणें भेयें आहे त्यास बेतन रुपये ३०० तीनशें प्रात मजकुरपैकीं पावत आहेत त्याप्रमाणें साल दरसाल पाववीत जाऊ. नेयेसी श्रुत होय हे निशापना.

[पै० छ २९ रविलाखर सन रामस आर्षाआर्वेन.]

[लेखाक १५७]

श्री.

श्रीमत् महाराज श्री परमहंसबाबा स्वामीचे सेवेसीः—

शंकरराज बाळाजी धाजीराव प्रधान इतानेक निशापना बेधील मुशळ स्वामीचे आशीर्वादकरून यथास्थित असे विशेष. स्वामींनीं आशीर्वादपत्र पाठविलें तें पावटे. गुदस्ता मेसलिगास दोन ब्राह्मण अभियेकास लाविले होते त्याप्रमाणे यदा छावावे लागतात, त्यास पोटागी देसील दक्षिणा वेनीस रुपये द्यावे लागतात क्षणोन लिहिलें न कळलें. ऐशास गुदस्ता मेसलिगास अभियेकास ब्राह्मण लाविले त्याप्रमाणें साल दरसाल लावावयाचा आक्षी करार केला नाही, परंतु इह्शी स्वामींनीं लिहिले त्यावरून सोमाजीहसों रुपये २३ वेनीस पाठविले आहेत. घेऊन मेसलिगास अभियेक आपणमाणीं करवावा. पुढें

१ छ० २५ रविलाखर — ता० २७ मे ३० स० १७४४, रविकार

२ छ० २० रविलाखर — ता० ३१ मे ३० स० १७४४, गुन्कार

मेरुलिगाचे त्राक्षणास आधी दक्षिणा देणार नाही. तूष वार मण व नव मण दारू व चार तोळे पेशर वचूळ घेले आहे तें देवणें दणोन, तर पेशर चार तोळे पाठविलें आहे. तूष व दारूच्या चिठ्या पुण्यास देत होतो, त्याच सोमाजी चोलिळा वी, दुर्दी पुण्यास जाल तेव्हाच आधी पुण्यास येऊन घेऊ. पशमी यानाविशीं आज्ञा, त्याच पुण्याहून थानें आलीं नाहीत. येताच सेवेसी पाठवून देऊ. सेवेसी श्रुत होय हे विशापना.

[लेखाक १५८]

श्री.

श्रीमत् महाराज श्री परमहंसबाबा स्वामींचे सेवेसी —

चरणरज बाळाजी बाजीराव प्रधान कृतानेक विशापना ता० छ० १२ जिल्हादपर्यंत स्वामींचे कृपेंकरून येथील वर्तमान यथास्थित असे विशेष. आशीर्वादपत्र पाठविलें त पावले. रा० राणोजी शिंदे याजकडील रुपयाचा मजकूर लिहिला तो कळला. ऐसेयाच सदरहू रुपये आणा ययाच मशारनिव्हेकडे मुजरद जागूद पाठविला आहे. तो रुपये घेऊन लवकरच येईल. पाठवून देऊ. थोडक्या दिवसासाठीं जळदी कराया ऐसें नाही. छंदेपुरचे मजमूचे येतनाचा मजकूर लिहिला तो कळला. त्याजवरून अडीचश रुपये करार करून सनद पाठविली असे. विदित जादलें पाहिजे. सर्वदा वृषापत्री जातदखीत जावें. पहिले दोनशे होते ते आगेप्रमाणे अडीचश घेले. राणोजी शिंद्याकडील रुपये सत्तरच येतील. विलय लागणार नाही. हे विशापना.

[लेखाक १५९]

श्री.

श्रीमत् महाराज श्री परमहंसबाबा स्वामींचे सेवेसी —

चरणरज बाळाजी बाजीराव प्रधान कृतानेक विशापना येथील कुशल ता० भाद्रपद शुद्ध चतुर्थीपर्यंत स्वामींचे आशीर्वादकरून यथास्थित असे विशेष. स्वामींनीं आशीर्वादपत्र पाठविलें त पावले.

कचेश्वर गोरिंद यास किल्ले नारायणगड येथील कारखानिची क
हील पडणिची आहे. सगोस अडसेरी पावते त्याप्रमाणें यास अडसेरी
करून सनद करून द्यावी, व लक्ष्मण कचेश्वर पाथरपटाचें लिहिणें
लिहितो, त्यास ते ऐकत नाही, त्याची तैनात करून सनद पाठवावी
झणोन आशा, ऐशास यदा असामीची जयवा आणखी काहीं आशा
करावी ऐसें नाही. पुढे आहीं स्वामीचे आत्रेखेरीज नाही. स्वामींनीं
कृपाच वेढी पाहिजे. सर्व स्वामीचे आहे. फार काय लिहायें हे
विशपना.

[लेखांक १६०]

थी.

भीमन् महाराज श्री परमहंसबाबा स्वामीचे सेवेसी —

चरणरज दाळाजी बाजीराव प्रधान कृतानेक विरापना येथील
दुशळ ता० भाद्रपद शुद्ध चतुर्दशीपर्यंत स्वामीचे आशीर्वादकरून
यथास्थित असे निरोप. स्वामींनीं आशीर्वादपत्र पाठविलें त पावले.
“तुज्जां श्रीचे दर्शनास जाणें. जें मागावयाचें त मागणें. श्री तुमछ
देईल. संदेह नाही.” झणोन आगा येनी ते शिरका [मान्य] आहे.
स्वामीचे आभेप्रमाणें श्रीस साऊन दर्शन घेऊन विनंति कर्तव्य ते करू
आणि आशा घेऊन जाऊ. आझास स्वामीचे पायागेरीन काय आहे?
येवेसी धुत होय हे विरापना.

[लेखांक १६१]

थी.

भीमन् महाराज श्री परमहंसबाबा स्वामीचे सेवेसी —

चरणरज दाळाजी बाजीराव प्रधान कृतानेक विरापना येथील
दुशळ ता० आश्विन शुद्ध चतुर्था पर्यंत स्वामीचे आशीर्वादकरून
यथास्थित असे निरोप. स्वामींनीं आशीर्वादपत्र पाठविलें तें प्रविष्ट
होऊन उत्तोन जाहला. “तुमचा व तु० जानोजी निवाळकर
वाचा छेई आहे, तर त्याजकडे दोघे मळे माणूस पाठवून रोखले माव

ता० हवेली पराडे येथील सनदा त्याजकडील आणून पाठवणें सणने नुझी दातारपणीं पालखीत वैश्ववित्वाचें श्रेय तुमच्या पदरी पडेल" ह्मणोन वित्तेक लिहिलें तें कळलें. एखास स्वामीची आज्ञा ते प्रमाण, आमचा व जानोजी निराळकर यांचा छेद आहे खराच, परंतु आझी मद्यारनिव्हेत लेहून पाठविलें आहे. स्वामीचे कार्यास आझापासून जंतर होईल ऐसं नाही. त्याजकडून कार्य होऊन आत्मास उत्तमच आहे. सेवेसी श्रुत होय हे विज्ञापना.

सदाशिव चिमणाजी.

[लेखाक १६२]

श्री.

श्रीमत् महाराज श्री परमदसबाबा स्वामीचे सेवेसी:—

चरणराज सदाशिव चिमणाजी कृतानेक विज्ञापना. येथील कुशल ता० माघ शुद्ध चतुर्दशी रविवारपर्यंत स्वामींच्या आशीर्वादैकरून यथा-
न्यित अमो विदोष. स्वामींनीं आशीर्वादपत्र पाठविलें तें प्रश्रित होऊन
सतोष जाहला. स्वामींनीं कृपा करून ममतायुक्त आज्ञा घेडी ते शिरना
आहे. आझी लेंकर स्वामींचे असें व ये आहे ते स्वामींच्या आशीर्वा-
दाचें आहे. समाधीचें वस्त्र शाल पाठविली ते पारली. आतेप्रमाणें ज्ञान
सध्यासमची पावस्त जाऊ. रा० शंकराजी केशव व रंगडोजी माणकर
व घरबाजी ताकपीर यास तावीदपत्रें देवाचीं ह्मणोन लिहिलें, त्याजकरून
आतेप्रमाणें त्रिवर्ग्यास ताकीदी पाठवितों. नरकट रा० पिलाजी जाधव
राव याज XXXX(पाटलें आहे) ध्यावयाविशीं आज्ञा केली, तर, ते
स्वामीस मेळे आहेत. आलीयावर घडेल. स्वामींच्या मुत्तावून निघालें तें
अन्यथा कैतें होईल ! सोनजी पाटील याचे चालवाययाविशीं आज्ञा, तर,
लक्षप्रकारें चालवू. सेवेसी श्रुत होय हे विज्ञापना.

१ माघ शुद्ध चतुर्दशी रविवार.—ता० ७ फेब्रुवारी इ० स० १७४२.

[लेखाक १६३]

श्री.

श्रीमत् महाराज श्री परमहंस स्वामींचे सेवेसी —

चरणरज सदाशिव चिमणाजी कृतानेक विज्ञापना येथील कुशल
 चैत्र शुद्ध पक्षी मोमवारपर्यंत स्वामींचे कृपेकरून यथास्थित असे
 विशेष. स्वामींनी आशीर्वादपत्र पाठविले ते प्रविष्ट जाहले. घाटा व
 पेथ्या आणविल्या आहेत त्या आल्या क्षणजे पाठवून देतो क्षणोन कसो
 बसारी सागून पाठविले असता अद्यापि आल्यानाहीत. यावरून तुझी
 गेल्लता व लिहिता ते अवघे रुटिक सणून स्वामींनी आज्ञा केली. ऐ-
 क्षास स्वामीजवळ आशी छटिके बोलावसे काय आहे ! स्वामींच्या पाया-
 यिना आझास दुसरे देवत नाही. घाटा व पेथ्याविशीं रा० शंकराजी के-
 शव यास पूर्वी लेहून पाठविले आहे व प्रस्तुतही लिहिले आहे. घाटा
 व पेथ्या येतील तेक्षणी सेवेसी पाठवून देतो. स्वामींच्या पायापासीं अ-
 सर होणार नाही माळशिरमाम यासे देवविले आहेत ते अद्यापि पा-
 यले नाही. क्षणोन आज्ञा, तरी रा० जिव्हाजी गणेश यास सांगितल
 आहे. अविलंबच यामे प्रविष्ट करितो. सेवेसी श्रुत होय हे विज्ञापना.

[लेखाक १६४]

श्री.

श्रीमत् महाराज श्री परमहंसस्वामींचे सेवेसी —

चरणरज सदाशिव चिमणाजी कृतानेक विज्ञापना. येथील कुशल
 ता० चैत्र शुद्ध तृतीया भातुवाखरेपर्यंत स्वामींच्या आशीर्वादकरून
 यथास्थित असे विशेष. स्वामींनी आशीर्वादपत्र पाठविले ते प्रविष्ट
 होऊन यतोप जाहला देवाच पाटा दोन व पेथ्या दोन व पालपी
 तुमच्या तीर्थंरूपानी देऊ केली ते दा काळशवेता दिले नाही सणून
 आमगे वर्तलीयाची साध व प्रस्तुत अंतर पडल्यास कोप होईल सणून

१ चैत्र शुद्ध पक्षी मोमवार — ता० ३० नाच ३० स० १७४२

२ तृतीया शुद्ध तृतीया — ता० १२ चरित १० स० १७४२.

द्विचैक विपार्देकरून आजा केडी तें सविस्तर कळलें, ऐसाग स्वामींनीं आशा केडी तें यथाय आदे. स्वामी ईश्वरस्वरूप आरेत, वडिलें म्यामीचे पाय अचूंन अभीष्ट करून घेतलें तदन्वयेन म्यामीनरणाविशीं निष्ठापूर्वक वतांवे यांतून दुसरे आटांस विशेष नाहीं. व जें आदे तें स्वामीचे आशीर्वादाचें असे. स्वामींनीं अभय हस्त आमच्या मलादीं ठेविला. मीं लेकरूं स्वामीचें अशतां मज्जार कोप कैसा होईल व मजपावून स्वामीचे सेवेमी अंतर कैसे पडेल ! स्वामीचे चरणाव्यतिरिक्त दुसरे दैवत जाणत नाहीं. घांटा व पेठ्या व फाटसीविशीं आजा केडी त्यास, पहिलें स्वामीचें पत्र याविशीं आलें तेच समयी वसईस व साठीस लिहिलें आदे. घांटा व पेठ्या येतील. अतःपर विलंब नाहीं. सेवेसी पाठवून देतो. वरकड वळें पाठवाययाम विलंब लागला झणोन द्विचैक आशा केडी, तर मजपावून अंतर पडलें; समा करावी. दोनशें यांसे भुलेश्वरास पाठवाययाविशीं व दारुविशीं रा० दादोगरास आशा केडी, त्यास पहिली स्वामींनीं शंभर यांसेवाची आजा केडी त्याप्रमाणें भुलेश्वरास पाठविले. आणजी शंभर यांसे पाठवाययाम लिहिलें तर आत्मास स्वामीचे आशेपेक्षां विशेष काय ! शंभर यांसे पाठवितो व दारु वसईहून आणून पाठवितो. सेवेसी श्रुत होय हे विनापना.

[लेखांक १६४]

श्री.

भीमत् महाराज श्री परमहंसबाबा स्वामींचे सेवेसीः—

चरणरत्न सदाशिव चिमणाजी कृतानेक विशावना, येथील बुशळ ता० वैशाख शुद्ध नवोदशीपर्यंत स्वामींचे आशीर्वादेकरून यथास्थित असे विशेष. स्वामींनीं आशीर्वादपत्र पाठविलें तें प्रविष्ट होऊन संतोष जाहला. प्रसादाचीं वळें सोमाजीदस्त पाठविनीः—१ तिवट, १ शेला पैठणी, १ साडी, १ चोळरण, एकूण चार पाठविलीं तीं पावलीं. स्वामींचे आशीर्वादेकरून लग्नसिद्धि जाहली. मौजे साकुडी येथील कुत्रणांतील पक०

पिंपळदरा आमच्या घोडी व गुरास चरावयास दिल्या, दोन वर्षे कुरण राखून चारिलें, हल्लीं तेथें गुरे घोडी ठेवणार तर नारोपतास ताकीदपत्र देणे क्षणोन. त्यावरून ताकीदपत्र दिलें आहे. पहिल्यापासून आपले-
कडे कुरण चालिलें असेल त्याप्रमाणें चालेल. यमाजी ह्यासकर पाटील मीजे दाळिनें याच्याविशीं आशा वेळीं तरी त्यास येथें पाठवावें. त्याचें वर्तमान मनास आणून आशेप्रमाणें कौल देऊ. अनंतभट बगैरे ब्राह्मण यास दक्षणा आठ जणास चावयाविशीं आशा केली त्यावरून त्यास दक्षणा घेऊन रवाना व्हेलें. परधरामी ब्राह्मण एकटा (दोंग) करून पैसा मेळवून कर्ज आपलें थारितो, त्यानें लिहिलें न मानावें क्षणोन, तरी स्वामी ईश्वरी अश आदेश. सर्व स्वामींस विदित आहे. त्यानीं (दोंग) करणें काय ! असो. आतास स्वामींची आशा प्रमाण आहे. मासे शमर व जुळपा दहा चावयाविशीं आशा वेळीं, त्यास आमच्या कारखाना सातान्यास नाहीं. असता तरी लक्षप्रकारें देव वितो. वेगून धिपार दाया तर आतो कसा ! येव्हीं स्वामींचे आशेपेक्षा विशेष काय आहे ! हुत्तारी हिरणाविशीं लिहिलें, तर यत्न करून मागातून पाठवून देतो. सेवेमी श्रुत होय हे विज्ञापना.

[लेखांक ११५]

श्री.

भीमत् महायज श्री परमहंसगवा स्वामींचे सेवेसी —

चरणरज सदाशिव चिमणाजी वृत्तानेक साष्टांग नमस्कार विज्ञापना. येथील कुशल ता. पाल्युन शुद्ध चतुर्दशीपर्यंत स्वामींचे आशीर्वादकरून यथाश्रित असे विशेष. स्वामींनीं आशीर्वादपत्र पाठविलें तें प्रविष्ट होऊन संतोष झाला. जगन्नाथ चिमणाजी याचेविशीं स्वामींनीं लिहिलें, तर, त्यास सात्ताण्याचे मुकामी शमर रुपये जाग्रती करून दिले आदेश यापे सारण नव्हतें. स्वामींनीं सनदेची नवळ घाटविथी ते पाहिली. शमर रुपये जाग्रती करून दिले प्रमाणच आहे.

त्याप्रमाणें तीनशें त्याच पावटील, आली रा० थापुजीपंत यांच लिहून
 पाठवितो. तीर्थरूप राव व आपा यांचे निष्ठेचा अर्थ लिहिला तर
 त्यांची निष्ठा स्वामींचे चरणारविंदीं तैसीच होती. तदनुरूप त्याम पछा-
 देश जाहला. तदन्वयेच आमची निष्ठा स्वामींचरणारविंदीं आहे.
 देव धर्म सर्व स्वामींचे चरण जाणतो. आमची निष्ठा स्वामींचे चरणार-
 विंदीं त्रिकर्णपुरस्कर आदे व स्वामींचीही कृपा आमच्या ठायीं नि-
 यधि आहे. तेणेंकरूनच आमचें कल्याण असे. पाचा आठ, त्याच्या मो-
 हरा १३ व मुगुटास मोहरा ७ एवूण धीग मोहरा पाठवून देणें क्षत्र
 आपाचें वचन उतराई जाहलेंच. नानाचे फत्तेनिमित्त तीन महाद्व
 करायपाचा सकल केला आहे. त्यापैकीं दोन महाद्वराचें साहित्य
 आली करितो. एका महाद्वराचें साहित्य तुझीं करून पाठविणें क्षण
 कित्येक आशा वेडी. ऐगीपास स्वामींचें आशेप्रमाणें मोहरा व एक
 महाद्वराचें साहित्य आलीं वरून घावें. येणेंकरून आझाखच भेयस्कर
 आहे. परंतु आलीं लेंकरू, अद्याप तीर्थरूप नानांची मर्जी आमच्या
 हातीं नाहीं. यावरिता तीर्थरूप रा० नाना येत तो स्वामींनीं कृपा क-
 रावी. तीर्थरूप आलीयावरस्वामी आशा करिती. तदनुरूप ते आशेप्रमाणे
 वर्तणूक करितील. तीर्थरूप राव व आपा होते [१ वेडी] आपा थोर होऊन
 जे रायानीं कर्तव्य संपादावें तैस आपा संपादू लागले. तें रायासही मान्य
 होत गेलें, तैसंच आझांपासून घटून येणें ते स्वामींचेच कृपाकटाचे
 करून घडेल. आणि मजपासूनही स्वामींचे चरणाजवळ अंतर पडेल ऐने
 नाहीं. स्वामींनीं सर्व प्रकारें मजवर कृपा करारी. मखमलअली तुझात
 पादावात व्हावा, तुमची फत्ते व्हावी, [या] निमित्तें दुपेटा सफेद
 पाठविछा आहे घेणें क्षणोन, तर दुपेटा शिरछा वंदिला. स्वामींनीं मख-
 मलअलीविशीं आशीर्वाद दिव्हा तो प्रमाणच. स्वामींचें वाक्य अन्यथा
 केंस होईल ? सेवेसी श्रुत होय हे विशापना.

मराठे सरदार, मुत्सद्दी, वगैरे.*

१ नागपूरकर भोंसले.

[लेखांक १६६]

श्री.

श्रीमत् परमहंस भार्गवबाबा स्वामींचे सेवेची:—

सेवक रघोजी भोंसले सेनासाहेबमुभा छाष्टाग दडवत विनंति येथील कुशल जाणून स्वकीय कुशलार्थलेखनआज्य करीत असले पाहिजे. विशेष. स्वामींनी वृष्ठा करून आशीर्वादपत्र पाठविलें, तेणेंकरून चित्तास परम सुतोष जाहला. परीं आशा जे राजश्री भास्कर राम पाज-

* महाराष्ट्रातील सर्व मराठे सरदार, मुत्सद्दी, मुभेदार, वगैरे सर्व लोकांनी मगधेंद्रस्वामींचा पत्रव्यवहार अगून त्यांच्यावर त्यांची पराक्राडेची भक्ति होती. हा सर्व पत्रव्यवहार उपलब्ध झाला तर स्वामींनी सर्व महाराष्ट्रमंडळींचे पत्नीकरण करी केलें होतें तें उत्तमप्रकारें स्वक होईल आझात सर्व सरदारांनी मोठ्या शोका पत्रे पुष्कळ मिळाली आहेत त्यापैकी विशेष महत्त्वाची तेवढीच पत्रे मागल्याकरिता येथे दिली आहेत ती सगळ्यां नाहींत, तथापि त्यावरून सर्व महाराष्ट्रमंडळ स्वामींच्या चरणी वसें लीन झालें होतें हें समजव्यास हरकत नाही.

१ रघोजी भोंसले —नागपूरचे सेनासाहेब मुभे-वहिले रघोजी कर्क बाबासाहेब कारपीई १० स० १७३४-१० स० १७६१

२ भास्करराम —रघोजी भोंसल्याचे पराक्रमपत्र नेनापनि झाले उपनार बो-हदवर. शांनीं मोठ्या, बगल व ओरिमा या प्रांतावर स्वाभ्या नेल्या, व भोमल्याचा अमल दूरवर बसविला शांनीं बगल प्रांतावर स्वारा करून बगा लागला जमीनदस्तान घाल जेरीस आनिडे, झगून त्याने मयमुदाबाद कर मुदिदाबाद येथे भास्कररामाशी तहापें बोली लावून दगेबादीने त्याचा बंध देण ही स्पेष्ट १० म० १७३७ या करी घडली. हा अपराधाबद्दल भोम स्वामीं बगलच्या नराबादी मोठ मोठून भास्कररामाच्या बंधाबद्दल 'मुदक्याय' झगून त्याच्यावरून १४ रुपये सज्जी येवली. भास्कररामाचे चरित्र पर वारसप्रमुख आहे.

वानत रुपये तीन हजार, आझी तिकडे गेलों असतों तरी सदरहू रुपये घेऊन जाजतीही घेतले असते सणोन आशा लिहिली, देविची पंतमशारनिव्हेस दोनचार वेळ लिहिलें आहे. ते रुपये पाठवून देतील. न देतील तर त्यासच द्विगुण द्यावी लागेल. बरखड मजूर पाचाविशीं लिहिलें तरी तलाश करून पाठवून देऊ. दिंदे याचे रुपयाविशीं लिहिलें तरी त्यास ताकीद करून देवितों. स्वामींच्या कार्यास आपणाजवळून अंतर होणार नाही. विशेष लिहावें तर आपण स्वामीचा सेनक असे. आपणाविरहित गोष्ट दुसरी आहे ऐसें नाही. श्रुत जाइले पाहिजे हे विनंति.

[लेखाक १६७]

थी.

धीमत परमहंस भार्गवरामबाबा स्वामीचे सेवेसी.—

सेवन रघोजी भोंसले सेनासादेसमुभा साष्टांग दंडवत विनंति येथील कुशल जाणोन स्थानद लेखन आशा केली पाहिजे विशेष. आपण राजाजी रामाजी गणेश यासमागमे पत्र पाठविलें तें लिहिलें, पाचा आठ, दर तेराप्रमाणें, पाठवणें. त्याजवरून पाचाचा तलाश कर विला आहे. आस्थानतर सेवेसी पोहोचतील. यानंतर पयाराचे शो-लीविशीं लिहिलें, त्याम मशारनिव्हेचे मारफतीने बोली केली आहे. हे सेवेसी निवेदन करिलील, त्याजवरून विदित होईल. तीन हजार रुपयाविषयी राजाजी भास्कर राम यास लिहिलें आहे. नारायणचेळ आपण पाठविलें तें पावले. सेवेसी विदित जाइलें पाहिजे. विशेष काय लिहिजे, कृपावृद्धि केली पाहिजे, हे विनंति.

[लेखाक १६८]

थी.

धीमत परमहंस स्वामी —

सेवेसी रघोजी भोंसले सेनासादेसमुभा श्रुतानेक दंडवत विनंति येथील कुशल स्वामीचे श्रुपेकडून आज्ञापर्वत यथारिथत असे. स्वा-

मीनीं आशीर्वादपत्र पाठविलें पावळें, आशा केली कीं, अद्याप दर्शनास येत नाही. ऐसीयास आपले पायांशीं आक्षांपासून अंतर न पडावें हे उचित, परंतु किंचित् दिवसाचे अवकाशें विजयादशमी जाहलियास स्वामला सेवेसी येतो. अंतर किमपि होणार नाही. अवघाच विचार स्वामीचे पायांपाशीं निवेदन होईल. आझी स्वामीचे आशीर्वादाचे स्थापित आदों, अंतराय स्वामीशीं कदापि करणार नाही, प्रस्तुत अंतर जाहलें हा अर्थ स्वामी जाणतच आहेत. आझीं सेवेसी लिहावेंस काय आदे? सेवेसी कळ्यावे याजकरितां लेखन केलें आदे, सेवेसी श्रुत होय हे विशापना.

[लेखांक १६९]

श्री.

श्रीमत् परमहंस भार्गवराम स्वामींचे सेवेसी:—

सेवक रघोजी भोंडले सेनासाहेबसुभा कृतानेक विशापना येथील कुशल जाणून स्वकीय लेखनास केली पाहिजे विशेष. कृपा करून रंगडोजीवरोनरी पत्र पाठविलें तें प्रपिष्ट होऊन लेखनार्थ अवगत होऊन उत्तोप जाहला. वयतेष्या तामिंदीपिपयीं लिहिलें स्थाजवरून वाळापूरचे कमाविसदारास साकीदपत्रें व जाणूद जोडी पाठविली आदे. तुझीं आपलीं मनुष्ये देऊन ऐवज आणविला पाहिजे. जगानीं रंगडोजी सागतां कळीं येईल. खाना छ० ११ माहे सप्तर, बहुत काय लिहिणें, लोभ अगूं देणें हे विनंति.

२ होळकर.

[लेखांक १७०]

श्री.

श्रीमत् परमहंस स्वामींचे सेवेसी:—

चरणराज मल्हारजी होळकर कृतानेक साष्टांग दंडवत विशक्ति येथील कुशल ता० भाद्रपद वद्य ५ इदुवारपर्यंत स्वामींचे रुपेंकरून

१ मल्हारजी होळकर:-गुमेदार बोरले मल्हारराज होळकर-कारवाई १० स० १७३१-१७६५.

२ भाद्रपद वद्य ५ इदुवार:-जा० १७ सप्तर १० स०

कुशल जाणून स्वकीय सेसन आद्या करीत असिलें पाहिजे, विशेष, कृपा करून प्रसादवस्त्रें आदर पाठविल्य, तो लिहिल्याप्रमाणें पावला. ऐवजाविशी बहुत निकडीनें लिहिलें, त्यास पहिला ऐवज पावणें तो सेवेसी पावला, इल्लीही राहिला तो पाठवावा; त्यास मध्यें स्वामीचे आशीर्वादे लग्नकार्य उपरिच जाइलें. हेही आपले दयें करून सिद्धीस गेलें. हे कार्य होतच आहे तीं श्रीमंतांचें पत्र आलें कीं, मुळरुगिरीस सत्वर जाणें. त्यावरून सुमुहूर्तें वाहेर निघालों. पुढें मंगल दरमजल जायें असा हेत आहे. त्यास सांप्रत ऐवजाचें निमित्त अन्कूल न पडे. ऐवज आपणास सत्वर प्रविष्ट होईल. आपण दुसरा अर्ध चित्तांत आणावा ऐसें नाही. ऐवज सत्वरच पावता फलें, कळलें पाहिजे. सेवेसी श्रुत होव हे विज्ञापना.

[लेखांक १७६]

श्री.

श्री ईश्वरस्वरूपमूर्ति राजश्री भार्गवबाबा स्वामीचे सेवेसी:-

सेवेसी सौभाग्यवती गौतमाबाई होळकर चरणावर मस्तक ठेवून दंडवत. विनंति उपरी येथील आमचें वर्तमान, तर स्वामीचे कृपादृष्टीकरून पौष शुद्ध तृतीया पावेचीं मुखरूप अर्हां. यानंतर आपण स्वारीस पौष शुद्ध द्वितीयेस गेलो. यानंतर सेवेस पाटाव सुमार १, मोर्त्ये २१ एकवीस सेवेसी पाठविले आहेत, ते भेतले पाहिजे. बहुत काय लिहिणें! सदैव बालकावर कृपा करीत जाणें हे विनंति.

३ शिंदे.

[लेखांक १७७]

श्री.

हरिमतिपरमेश्वरी भार्गवराव बाबा स्वामीचे सेवेसी:-

शेवक राजोजी शिंदे दंडवत विनंति येथील कुशल ता० उ १७

१ गौतमाबाई:-महाराष्ट्राव होळकरांची पत्नी. ही चार स्वाभिमानी रावको होती.

जिल्हेज मुकाम वरखेडें वडगांव गंगातीर स्वामींचे आशीर्वादें मुखरूप
असों. यानंतर स्वामींनीं आशपत्र पाठविलें तें मस्तकीं घंदोन सनाथ
जाह्लो, भीचा प्रसाद पाठविला तोही पावला. दैवी व पशमीविशीं
सिंहिलें, त्यास, सध्यां तो अनुकूल नाहीं. मुळुखगिरीहून आजी-
याथरी अवस्थेमेव पाठवून देऊ. सदैव आशीर्वादपत्र पाठवून सामाळ
करायपास स्वामी समर्थ आहेत. हे विनंति.

[लेखांक १०८]

श्री.

महाराज श्री स्वामींचे सेवेसी:—

चरणरज राणोजी शिंदे दंडवत विनंति विरापना. सेवकाचे
वर्तमान ता० श्राविक शुद्ध ९ स्वामींचे आशीर्वादेकरून दयास्वित्त
असे विशेष. स्वामींकडून रा० केसोपंत आले, त्यांची खानगी देणें-
प्रमाणें पेळी. वितरणील:—खासगत ३००० नक्त रुपये तीन हजार, १
पासोडी, कारवूनवास्त २०० नक्त रुपये, १ पागोटें देणें केसोपंत,
सदरहुप्रमाणें सेवेसी प्रविष्ट होईल. पुण्यात असता घोड्याची विनंति
पेळी ते समर्थ स्वामींनीं देण्या पेळी. आदीं तर आशेप्रमाणें वर्ततां,
आणि महाराजांनीं घोड्यामाटीं विनंति मान्य न करावी येणेंकरून
सेवकाम उदामीनता घाटते. तर, ऐसं न करितां कृपाद्वु होऊन घोडा
दिरदा पाहिजे. सेवेसी भुत होय हे विनंति.

४ भोंसले अकलकोटकर.

[लेखांक १०९]

श्री.

सगळ तीर्थस्वरूप श्रीमत् परमहंस स्वामी स्वामींचे सेवेसी.—

अपत्ये फौजेसिंग भोंसले दंडवत विरापना येथील वर्तमान तागाईत
भागाद शुद्ध अष्टमी स्वामींच्या आशीर्वादेकरून मुशाल असे विशेष.
कृपा करून आशीर्वादपत्र पाठविलें तें उत्तम समर्थी प्रविष्ट होऊन

१ पशुमिग भांगले-वारलीई १० स० १७१२-१७६०.

सतोपावाप्ति जाहती. जाणा जाणा कारखाने चालिले याजमुळे सर्चाची थोड फार जाली, याज्ञकरिता ऐवज पाठवावा हाणून आशा झाली; ऐसीयाही आजिपर्यंत मुलुखगिरीस गेलो होतो, प्रस्तुत आपले दयें-
करून स्वस्तिधेम सातारियाही पावलो. आपल्या चरणाचा सदैव निजप्यास आहे. स्वामींनी त्याहावे ऐसे नाही. याजउपरी थोडक्याच दिवसात ऐवजही पाठविला जाईल. झालजोडीविशीं लिहिलें तरी चार गजी झालजोडी काहीं समर्पण नाही. या गोष्टीचा सल्लाह करावा लागतो. असल्यावरी सेवेसी पाठविली जाईल. स्वामींच्या आशेव्य-
तिरिक्त दुसरा विचार नाही. सदैव आशीर्वादपत्री संभाळ केल्या पाहिजे. शाकभाजी मिरच्या योगे पाठविल्याप्रमाणें जिनस पावला. परकड सो-
माजी विनंति करिता सेवेसी निवेदन होईल. बहुत काय लिहिणें हे विनंति.

[लेखांक १८०]

श्री.

श्रीमंत राजश्री परमहंसवावा स्वामींचे सेवेसी —

अपत्ये फुलेखिण भोंवले वृत्तानेक दृढपण विज्ञापना स्वामींनी आशीर्वादपत्र पाठविलें तें प्रविष्ट झालें. यापुढे मोठे सळेगावकर पावडील मगनूर लिहिला, ऐसास पूर्वी राजश्री निलग्रधु पारमार करित होते. त्या वेळेस स्वामी यापुढेकडून काय घेतलें दिलें असेल तें त्याचे स्वामी पारिलेंच असेल. ते वेळेचा गुता अद्यापि राहिला आहे ऐसे नाही. जळिल कागदपत्र दिलेच त्यापार्शी राहिला असला तरी तो आहाराय काही दखल नाही. आझी जावडाल फराचा करावा ! आपलें देणें घेणें त्याचडे असेल तरी त्यापासून निषाद करून प्याययाचें कोणतें अगाध आहे ! आझाचडे त्याचा गुता काही नाही. वेविशींचा अर्थ समिहार सोमाजीपादीं समितला आहे. सेवेसी वि-
नंति करिता भुत होईल. वाड्यात प्रसादपत्रें सोमाजीपुढे पाठ-
विली ती पावली. बहुत काय लिहिणें. स्वामी पडील आदा. हे विनंति.

जाधवराव.

[लेखांक १८१]

श्री.

श्रीमत् महाराज साक्षात् भार्गवयमभवतार भक्तजन-

प्रतिपालक स्वामींचे सेवेसी:—

चरणरज आशाधारक पिंजळी जाधवराव कृतानेक विनापना वि-
नति येथील कुशल स्वामींचे कृपावलोकनेकरून ता० आपाढ शुद्ध ९
भोगवासर पावेतो स्वामींच्या चरणाच्या निजध्यासें आनंदरूप असो विशेष.
कृपा करून आशापत्र पाठविलें, तेथें लिहिलें कीं “मजला थोडेंसें शन
आहे. तू दोन जन्माचा गडी आहेस.” तरी देवास शान थोडें आहे कीं
फार आहे हे त्याचा तोच जाणे. आणि भक्त केवळ एका दोन ज-
न्माचा सांगाती आहे असें नाहीं. जेथून देव तेथून भक्त असे चरित्र
आहे. सतवर्षी भुलोगाजवळ पाऊणवसितां येथलां, देवानें पाऊण दिव्हा;
तरी स्वामींच्या चित्तात पाऊण पद्मावा असें जालें तेव्हां भुलोगासी
सकट पडलें. ते गोष्टीचें अपूर्ण नाहीं. तुज्जि आपला समाचार घेतला
नाहीं; मग आपण राजश्री दमाजी गायकवाड यांकडे गेलो. तेथील
भक्तीचा तबिन्नर अर्थ लिहिला. तरी देवास भक्त बहुत आहेत.
त्यामध्ये आझीच कांहीं भक्त ऐसा अभिमान करावा तरी अर्जुना-
सारख्याचा भक्तीचा अभिमान देवदस गेला नाहीं. देवानें त्यास
भक्त त्याहून विशेष कित्येक दाखविले. परंतु अर्जुनासारखी देवाची
कृपा आणिचे खलीं नव्हती. कर्ण दानशूरच होता परंतु भक्तीचें
अभिधान नव्हतें. परंतु सर्व देणें देवाचें आहे. देवाची कृपा जेथें

१ पिंजळी जाधवराव—हे वाघोलीचे जाधव. भोरच्या बाजीराव देशव्याच्या
कारणीदीमध्ये ह्या वीरपुरुषानें मराठ्यांच्या बहुतेक मनुष्य मोहिमांमध्ये आपला
पराक्रम चांगला व्यक्त केला. वारवर्दी ३० स० १७२५-१७४६.

२ आपाढ शुद्ध ९ भोगवासर.—ना० ३ शुद्ध ३० स० १७२९.

होईल तेथे अवघें भविजान आहे. महाराज, दहात तुझाच काय लिहावा! औरंगजेब, फान्दोजी आप्ते, ह्यापरी काय घेऊन गेले? सपदा कोणासमागमें गेली नाही. सणून लिहिलें, तरी सपदा कोणासमागमें गेली नाही. यास्तव स्वामींच्या चरणाचा निजच्यास करावा तोच कामास येईल. जोंतीयाच्या लमास बोलाविलें नाही सणून लिहिलें, तरी हे अतर चिरजीव समाजी जाधव याजपासून पडिलें हे पोरेंच, परंतु लेंकरापासून अतर पडलें तरी माय आहे, तीस लेंकरापासून अन्याय झाला येणें करोन असें कळोन समा करून माया न्यून वारिते ऐसें नाही. सर्व धमा करवयास स्वामी समर्थ आहेत. “आपण पैकपाकरिता तुमच्या गळा पडत नाही. भुलोराचें देऊळ राहिलें तरी राहो परंतु तुझाच कष्टी करणार नाही,” सणून लिहिलें, तरी स्वामींनीं जे चित्तीं धरिलें त शेषदास गेलेंच आहे. देऊळ राहत असें नाही. आणि आद्यापारी ते आहे ते अवघें स्वामींचेंच आहे. बायाबाचा मनसा स्वामींचे आशेविरहित नाही. स्वामींनीं कृपाद्ध होऊन मध थ शेंपे कुदाची व घटमोगन्याची व पणसपोळी पाठविली ती पावली. “पणसाच्या शेपास गाजूत पाठविला तो सोनजी पाटील ह्यासेकर राजविपरी राजधी पतप्रधान यास सांगितले. त्यांनीं आपल्या पायावरी हात ठेविला आहे धी, त्याची आपना गावावरी करितो. तरी तुमी त्यास व राजधी यापुर्जापत नानास सांगणें. तुमची भीड आहे” सणून लिहिलें. पेंसीयास राजधी पतप्रधान यांनीं आपणासी निवत येथीपावरी ते गोष्टी सिद्दीस पावतील. आणि आझीही स्वामींचे आशेवरून सर्वेस्व भीड घेंचून राहो. परंतु त्याचा याद महाराज राजधी स्वामींकडे झालो. तेथीलही बदोवसा करणें तो स्वामींनीं केला पाहिजे. स्वामींनां चिरीं पारिलें आहे तरी याउपरी त्याचें जांजितच आहे. विशेष पास लिहिलें, शृषा निरंतर अगो दीगे हे दिगपना.

श्रीमत् महाराज श्री परमहंस स्वामींचे सेवेसी:—

चरणरज पिलाजी जाधवराऊ चरणावरी मस्तक ठेवून साष्टांग दंडवत विशापना सा. आश्विन वद्य चतुर्थी इंदुवार मुक्काम राजपुरी तेवकाचे वर्तमान श्रीकृपेने यथास्थित असे विशेष. आझी कुलामा होतो ह्मणोन स्वामींनीं आशापत्र सादर केले, तो इतक्यांत सेवक कुलाम्याहून निघून राजपुरीस आला. राजपुरीस स्वामींचे आशापत्र आले. तेथे आशा की, कृष्णभट देशमुख प्रांत राजापूर याचे इलाकतीचे गांव होते ते राजश्री संभुसिंग आंगरे यांणीं दूर करून अंत प्रभु यांणी दिले. पुरातन चालत आले आहे त्यास विशेष वरदा ह्मणजे काय ! येथिची तुजी राजश्री संभुसिंगास सांगोन कृष्णभटाचे गांव कृष्णभटास देवणें ह्मणोन आशा. ऐकियासी आज्ञा शिरसा बदिही, राजश्री संभुसिंगही चौरोजां कुलाम्याहून राजपुरीस येणार. आपले आदेश-माणें त्यांस सांगोन कृष्णभटाचे गांव कृष्णभटास करार करवावे. तो आजीच रांदोजी साळवी याणीं वर्तमान जवानीं सांगितलें कीं, कृष्णभटाचे गांव राजश्री संभुसिंगानें करार करून सनद करून दिली आहे. स्वामींसी त्यांनीं वचन दिलें आणि आपणही आज्ञा केली ते आज्ञा उल्लंघन कोण करणार आहे ! सेवेसी विदित झालें पाहिजे. पूर्वी स्वामींची आज्ञा होती कीं, चिरजीव आपाच्या पुत्रास रामनगर बराकडील सोयरीक करार केली आहे तें करणें ह्मणोन. ऐकियासी रामनगरकराच्या सोयरीका ती जागा जात्या. एक अंगोजी देशमुख, दुसरे घाणदेकर गजे, तिसरे महाराज राजश्री संभाजी राजे, ऐशा

१ आश्विन वद्य ४ इंदुवार:—हा तिथि दोन सालात ह्मणजे १० स० १७४३ मधील साक्षरच्या १५ सारखेच व १० स० १७४३ मधील साक्षरच्या २६ सारखेच येने. हांतील वरी तारीख निश्चित करण्यास पत्रांत उद्देग केलेल्या मनशा किंवा एखादी मिति समजली पाहिजे.

सोयरीका जाल्या. परतु त्या सोयरीका तिही जागा चिरजीव जाल्या नाहींत. हें वर्तमान राजाधी चिंगाजीपत आपा व आझी गतवर्षी स्वा-
मींचे दर्शनास आलों ते समर्पी भुत केलें होवें. त्यावरून स्वामींनीं
आज्ञा घेली कीं दुसरे ठिकाणीं सोयरीक पदार्थें. त्यावरून आशेप्रमाणें
विवचना करीत होतो. त्याच राखीनचे काळे अवदा येऊन नवरा पा-
होन गेले. परतु पानें बाटावीं हें राहिलें आहे. आपले आशेदेरीज
पानें कशीं बाटावीं ? रामनगरकराकडे नवरी आहे तिचा बापही अ
यदा मेला. नरहरपत तेथून आले होते. त्याणीं सांगितलें कीं सोयरीक
करा, पानें बाटावयाची पाठवा. त्याच आझी जाव सांगितला की, ये
थिरींचा ज्ञान आझी बापोडीच गेल्यावरी सांगू त्याणीं स्वामींसही
पत्र लिहिलें असेल. ऐसीपासी त्या सोयरीका चिरजीव होत नाहींत.
स्वामींस विदित आहे. आणि राखीनचे काळे जणोन सिंदोजी निं-
बाळकराचे छात्रे व शिकनारिंचे भाऊ भले आहेत आणि स्वामि-
भक्त...आहेत. यतनदारही आहेत. नवरा हा पाहोन गेले. पानें
बाटावीं इतके राहिलें आहे. येथिचीं स्वामींची आत्ता होईल त्याच
माणें यतनूक करू. एवित्तर वर्तमान राखीजी साळवी पारी सा-
ंगितलें आहे. येथेची निवेदन करील त्यावरून वळेळ. या पत्राचा
जाव राजाधी अजाजीपत बाजकडे पाठवावा. ते सेरवास पावला व-
रतील. सेवेसी भुत जालें पाहिजे हें निश्चिती.

[लेखाक १८३]

थी.

धीमत् परमहंस स्वामींचे सेवेसी —

विनति सेवेसी ह्मणई आऊ जगधर भी चरणावरी मस्तक ठेवून
छाद्यग दण्यत विनति येथील कुशल जाणून स्वामींचे आशीर्वाद
वरून ता० ८० ९ रजव पावेतां समन कुशलरूप असो. यानंतर

स्वामींनी कृपा करून आशपत्र पाठविलें तेंचें आशा केली, कीं पैसा व पाटाव ठेविले आहेत ते पाठवून देणें. त्यावरून निराजी तोरसकर व सटवाजी यादव याजसरोवर ऐवजः—२ पाटाव, ६० नक रुपये, ३ नाणें मोहरा येणेंप्रमाणें पाठविलें असे. घेतलें पाहिजे, प्रसाद सज्ज पाठविला तो पावला. छप्परचें वर्तमान लिहिणें सणून जसा केली, ऐसीयास राजधी पंतप्रधान व चिरंजीव पिलाजी व मोगल माऊ ऐसे हिंणगांवावरी येऊन मुचें लाविले आहेत. स्वामीस कळवें सणून लिहिले असे. विशेष पाव लिहिणें, कृपा निरंतर असो दीजे हे विनंति.

६ गायकवाड.

[लेखांक १८४]

थी.

धीमत परमहंस परिविद्यजित धी स्वामींचे सेवेसीः—

सेवक दमाजी गायकवाड समसोरवहादूर दिशापना येथील कुशल जाणोन स्वामींहीं आपले कृपेचे वर्तमान कळवून पेशजी सनाथ करीत गेलें पाहिजे. विशेष, कृपा करून पत्र पाठविलें तें पावून परम आनंद झाला. धी स्वामी स्वर्गा विराजमान जालियावर स्वामींची स्थापना त्या स्वर्गी जागी, हें भवण होऊन परम आनंदाद जाला. आझी पदरचे असून निरंतर कृपावत असून पत्रदारे सनाथ कराययासी कृपा करीत जाय. बहुत काय लिहिणें हे विज्ञापना.

१ दमाजी गायकवाडः—हे पिलाजी गायकवाडाचे पुत्र. हे पिलाजीचा वध झाल्यानंतर गुजराबाचे अधिपति झाले. साची वारसीद १० स० १७३२ पासून ६० स० १७६८ पर्यंत क्षणजे सरासरी ३२ वर्षे झाली. हे आपल्या वडिनां प्रमाणेंच कर्तृत्वपट्ट होतें.

२ स्वर्गी विराजमान झाल्यावर क्षणजे स्वामींनीं समाधि घेतल्यानंतर हें पत्र लिहिणें आढे असें दिमने. झालरून ह्या पत्राचें साल १० स० १७४५ हें अर्गु झालें. स्वामींचा काळ झाल्यानंतर देखीक त्यांच्याच नांवानें लिहिलेली निलेक पत्रे आमच्या पाहण्यान आली आहेत. परंतु स्वामींच्या पत्रात बहुधा 'समाधिपत्र परमहंस स्वामी' असें लिहिण्याचा परिपोड होता.

७ दाभाडे.

[लेखांक १८५]

धी.

श्रीमत् परमहंस स्वामींचे सेवेसी —

अपत्ये उमाबाई दाभाडे चरणावर मस्तक ठेवून साष्टांग दंडवत, विनंति विज्ञापना. येथील महाराजांच्या आशीर्वादेवरून पावसुन ग्रह १० पर्यंत यथास्थित असे विनोप. महाराजांनी कृपा करून पत्र पाठविलें तें शिरसा घेवून अभिप्राय अवगत झाला. स्वामींसी गोलिरो होतो फी, पदा पाच हजार ध्यावे, पुढें नीट नेटकें जालीयावर पाच हजार ध्यावे. त्यास, सळेगावास जालीयावर पौजेची समजाविशी क-रिता थोडीचा प्रसंग जाला. याजकरिता प्रस्तुत अंतर पडलें. स्वामींच्या पावासी निश्चय केला आहे त्यासी प्राणाती अंतर पडणार नाही. सर्व गोष्टीचा मानाभिमान महाराजास आहे. सवत्सर प्रतिपदा जाली-यानंतर उत्तर प्रातास जाता. गेलियानंतर देवालयचा देवज अवि-छिन्न पायसा करू. अंतर होणार नाही. आपण स्वमुखें हेंच सादर आहे त्याचा सर्व अभिमान बडिल्लस आहे. जगासाठी रागें भरून

१ उमाबाई दाभाडे — महाराज दाभाडे सेनापति यांनी वी व विवरण दाभाडे यांनी आद ही पार गुर व पतनी बांदको होनी बाकीताबाचे व शिवकराबाचे कभोर मुक्तांनी दुद्ध होऊन विवरण मृत्यु पबल्याननर हिला पार दु रा शाले ला वेडी गुर झाटमहापार दिच्या सात्वनावरिना सळेगावाम गले होते त्यानी बाकीराव देशन्यास दिच्या भोल्यान पावून निरा राग दूर केला सा गुर अरपेने पुढे जहमनाकरनर स्वारी करून येथील बवन सुभेदार जोरावरता बाकी साता परामब केला त्या वडी दिने हत्तीवर अशरति आदल्या अल्प वरी दोन पुत्रांसह बघून दुद्ध वेने उमाबाई बापको मागूम जमता गिपारंगिरीनी नव वेसी झपून उपपनि महाराजानी सोन्याचे को दिच्या पावान पावून निवा नमुमान केला सा नीस 'गुर अरला' हें नाव यथाथ सोभने ही द. स १७४० मध्ये मृत्यु पावली.

लिहिले, त्यास दहा हजारचा विषय काय आहे? जे आहे ते महा राजाचे आहे. 'पुढेही देणार महाराज समर्थ आहेत. पाच हजार रुपये दो महिन्या पाठवून देता. बाकी राहिले तेही पाठवून देऊ. बाणावि पया मुजरद माणसे पाठविनीं आहेत. सत्वरीच सेवेसी प्रविष्ट होईल. बहुत काय लिहिणें, लोभ असो दीजे, हे विशापना.

[लेखाक १८६]

श्री.

श्रीमत् परमहंस स्वामींचे सेवेसी —

अपत्य उम राई दामाडे कृतानेक दडयत विनति. येथील कुशल जाणून स्वकीय कुशल लेखन करित अशिलें पाहिजे. विशेष. आपण कृपाळू हाऊन आशीर्वादपत्र पाठविलें त शिरण घडून परमानंद जादला. ऐवचाविशीं लिहिलें ऐसीयास आझाणघून अतर पडले, परंतु आळा नौ रोजा येथील कामकाजाचा गुता चालीस लागला दणजे आपला कडीत ऐवज पोहोचता होईल. सदैव आशीर्वादपत्र पाठवून सामाळ घला पाहिजे बहुत काय लिहिणें, कृपा निरतर घीने हे विनि

[लेखाक १८७]

श्री

श्रीमत् परमहंस स्वामींचे सेवेसी —

अपत्य उमाराई दामाडे साधव दडयत श्रिति विशापना येथील कु शल आधिन बहुत प्रबोदशी इंदुबाखरे परियत यथास्थित असे विशेष धावदशीस पावलीपावर आशीर्वादपत्र व पत्रें सोनजी पाडिया याजपरी वर पाठविला त उत्तम समयी प्रविष्ट होऊन आशेप्रमाणें चिरजीव राजश्री सैरापती व उमपता चिरजीवास दिव्ही. बहाणपुरी घाड चार आली घतले. द्रव्याचा विचार लिहिला तर नियताप्रमाणें मुदतीस प्रविष्ट होतील. चिदा नाही. आपणासीं वरार घेला आहे त्यास अतर सरण होणार नाही. गायकवाडाकडील मजकूर लिहिला तर सर्व प्रसंग पदरचाच आहे अवदाचा प्रसंग घोटीचा, यालाच विनति घेटी असे.

नवापूरच्या मजमूचे लिहिले, त्यास तेथे गरीब ब्राह्मण, त्यास तीन पिढ्या जाल्या. सांप्रत वारा मरणांचे मूळ आहे. त्याची बालपरवेची चालत आहे. सेवेची कळायें क्षणोन लिहिले आहे. वल्ले येणेंप्रमाणें पाट-
विली ती पावली. शाल चार कऱ्हाणपुरी, क्षमे दोन, छिटें एक एकूण सात सणें पावली. सेवेची श्रुत होय हे विज्ञापना.

[लेखांक १८८]

थी.

श्रीमत् सकलतीर्थस्वरूप महाराज भी भार्गवराज स्वागीचे सेवेची:—

अपत्यानुरूप कुण्ठाजी दामाडे चरणावरी मलाक ठेवून ताटांग दडवत. विनंति उपरी येथील क्षेम ता० वैशाख वद्य पंचमी मुकाम सातारा मुसलमान असो. म्यामीकडील वर्तमान बहुत दिवस कळले नाही, येथेंकरून चित्तास समाधान नाही. तरी येणाराखोवरी पत्र पाठवून सांभाळ केला पाहिजे. आमचे वर्तमान तरी, गुजराथ प्रांत रा० बाजीराऊ पंडित प्रधान याचे व रा० त्रिवकराऊ दामाडे मे-
गावति याचे मुद्द जाले. ते समधी रा० सेनापति व रा० मलोजी पवार यास जलमा लागोन देवागा शास्त्री. त्यावरी महाराज राजा श्री स्वामी व समस्त सरदार कुल तळेगांवास जाऊन, मातुशी उमापाई यांचे बहुत प्रकारे गमाधान करून, आपणास व मातुशीस पौजेसह-
वर्तमान मातारीयास घेऊन आले. साउपरी मनोदयानुरूप कारभार होऊन, अनिलपे निरोप घेऊन, माफारे तळेगांवास आऊं. सकल व-

१ कुण्ठाजी दामाडे.—हा कोणी जवळचा नातेवाईक दिगले. उमाशंभर दिवसराव, वद्यवनराव व शंभूराव असे तीन पुत्र होते. हा ज्याभावी उमाशंभर मातुशी असे लिहिलो त्याभावी पुत्रवर्गोत्पत्तीच असावा.

२ वैशाख वद्य पंचमी.—रा० १५ मे १. स. १७३१, रविवार. टाभोटेची म्हातें शंभूरावराव हे पत्र आहे. टाभोटेच्या राजाचे पुत्र बाजीरावानी स्वामीस लिहिलेच आहे. लेखांक २६ पहा.

तर्तमान स्वामीस कळानें क्षणून लिहिलें आहे. रात्रदिवस स्वामीच्या चरणाचा निजध्यास आहे. त्यास तिळतुल्य अंतर नाही. स्वामींनीं पूर्वाह्नतरे लोभास अंतर न करावे. हें भाग्यवैभव अवघे देणें स्वामींचे आहे. बहुत लिहिणें उपरोध आहे. कृपालोभ निरंतर असो दावे हे विनंति.

[लेखाक १८९]

श्री.

श्रीमत् मदारराज श्री परमदस स्वामींचे सेवेसी —

विनंति सेवक कृष्णाजी दामाडे सा० दडवत प्रणिपात विनंति येथील कुशल लेखन करावयास आता येथी पाहिजे स्वामींनीं कृपा करून आशीर्वादपत्र पाठविले ते पावोन वर्तमान कळलें मातुभी उमराई बानी राजश्री अंतोरांनाईक गुडे याजकडून रुपये ४००० देविले त्यासी येवजाची येथडी देण्याची कोटी होती, परंतु मदारराजास देणें अगत्य, याजकरिता पत्रं घेऊन राजश्री अंतोरांनाईक याजपासा उत्तम मुरती स्वामींच्या सोनाराचे परीक्षेने सदरहू चार हजार रुपये सडोजी साळवी याचे पदरीं घातले असेत. तरी मातुभीराईस पत्र पाववीचें लेंहून जातूद जाणार त्याबरोबर पाठवून (द्यावे). बहुत काय लिहिणें ! पणस पाठविले ते पावले. विनंति.

[लेखाक १९०]

श्री.

श्रीमत् राजश्री बाबा स्वामींचे सेवेसी,—

विनंति सेवक कृष्णाजी दामाडे साष्टांग दडवत. विनंति उपरी येथील कुशल जाणून स्वामीस लेखनास येथी पाहिजे. विशेष. स्वामींनीं पत्र लिहिलें, “मातुभी राईकडील वर्तमान कळत नाही.” तरी राई अमदाबादेवरी आहेत. चांगलानेच वर्तमान लिहिलें, घांठ्यापासून

१ र पत्र उमावारीनी अहमदाबादेवर मोहीम करून ते शहर सर येते त्या वेळेचे दिवसे ही मोहीम ह न १७३४ मध्ये शाली

होळकरानें घेतलें. कौट पाहून टाकिल्या. ऐसे वर्तमान जाइलें. स्वामींनीं प्रसाद शीपळ पाटविळें तें पावलें. विशेष काय लिहिणें हे विनति.

[लेखांक १९१]

थी.

श्रीमत् महापुत्र परमहंस श्री भार्गवरायणा स्वामींचे सेवेची:—

विनति आह्वानित चरणरज सोमाजी दामाडे चरणावरी मलक ठेवून दडवत विनति. उपरी येथील कुशल वर्तमान सांगाईत आश्विन वत्र १४ पर्यंत स्वामींचे आशीर्वादेंकरून सुखरूप असो. यानंतर स्वामींनीं वृषावलोकन करून तीर्थरुपामांमें कागद पाटविला तो पावला. त्यावरून बहुत समाधान जडालें. तो अर्थ परीं लिहिता पुरवत नारी. तीर्थरूप तो कैलासपासी जाळे ! मृत्युच इलान नाही !! बरे, सर्वप्रकारे आत्मास आपण बडील आदात. सर्व मरण्या आपले आशीर्वादाचा आहे. विनारें लिहावेसे नाही. आपण आपले सेवक असो. नारोजी घांगेर यानेही निरवेर प्रकारे आशयचनें आपलीं सांगितलीं व परीं लेख घेली. त्याची प्रस्तुत पैसा नारी. खर्चाची समचार आहे. बहुत इलाफ कम्बन रुपये शंबर नारोजीहून पाटविळे आदेश व शेरा १ पाटविला असे. तो भगीनारिण पाहिजे. बहुत काय लिहिणें, लोम अगा दीने दे विनति.

८ पवार.

[लेखांक १९२]

थी.

श्री लघिदानदकद श्री परमहंसपुत्रा बटिलाचे गेबेची —

आशाधारक चरणरज अनिराव पवार चरणावर मलक ठेऊन वृ-

१ मोर्नाई दामाडे—हा योगाचा मुग्धा ?

२ अनिराव पवार—थार मरणाचा मूळ स्थान वारवी १ म.

१७३४-५ म. १७४९

तानेक विवृति. स्वामीचे आशीर्वादेंकरून कार्तिक शुद्ध द्वादशीपर्यंत समस्त क्षेम अतो. विशेष. महाराजे राजधी भिक्षुवासमागमें आशापत्र व प्रसादवल कुडती पाठविली ती शिरी घेऊन अंगी घातली, येणेंकरून परम आल्हाद पावून स्वामींनीं ऊर्जित केले हे संतोष (दायक) झाले, या उपरी आसांस ब्रह्मस्थापासून स्वामी मुक्त करतील. आग्नी कायावाचामनें स्वामीचे चरणरज असो. घरकड नित्येक अर्थ सेवेसी राजधी भिक्षुचा भुत करतील. आग्नी आजि कसवे घेले येथें मुक्ताम घेला. पुढें मजल दरमजल उत्तर प्रांते जाऊं. सेवेसी निवेदन होय हे विशापना.

[संग्रहक १९१]

थी.

भीमंत महाराज राजधी परमदंत स्वामीचे सेवेसी:—

विनंति सेवक आशाधारक येथर्थांतयव पवार कृतानेक दंडवत विनंति. येथील कुशल जाणून स्वकीय कुशल लेखन बराबरासी आशा घेटी पाहिजे. विशेष. स्वामीकडील आशीर्वादपत्र घेऊन मुशलाभ अर्वागत होत नाही, याज्ञकरितां चित्तास समाधान नाही. तरी हेतुकाण आशा करून आशीर्वादपत्र घेवून सानंद आनंदविलें पाहिजे. यानंतर आवे व चांफे व नारळी घेतेरे अपूर्व जिणठांचीं शोपे व कलमें ऐसी बागामध्ये लावणी कराययासी व तोफ १ एक गट्टीमध्ये ठेवाययासी स्वामी वृषा करून सेवकास देतील तरी परम आल्हाद होईल. ऐसी दाखी येविसी आगा घेटी पाहिजे. सेवेसी भुत होय हे विशापना.

[संग्रहक १९४]

थी.

भी सवलतीर्थस्वरूप राजधी आनंदरामबापा स्वामीचे सेवेसी:—

चरणरज तुजोनी पवार चरणावरी मलाक ठेवून सा. दंडवत

१ पदवराप पवार:—आनंदराज पवारचा पुत्र. बारावी इ. स. १७४९-१८. स. १७६१. हा पुत्र पानिपतच्या लढाईन मारला गेला.

विनति उपरी येथील कुशल ता० भाद्रपद शुद्ध एकादशी मुकाम
 मोजे गणेशाव प्राप्त करे ये स्वकी सर्वे मदळी आपले आशीर्वाद
 स्वस्तिधेम जाणून स्वकीय कुशल लेखन आशा केली पाहिजे. विदोष,
 बहुत दिवस झाले, स्वामीकडील आशीर्वाद पत्र येऊन साकल्य
 कळू येत नाही. येणेकडोन विचार उत्कटा प्राप्त झाली आहे ते
 श्री जाणे ! याउपरी स्मरणपूर्वक आशीर्वादपत्री आपला संतोष लिहून
 सदैव आनंदवीत गेले पाहिजे. तेणेकडोन आल्हाद होईल. यापरी
 आमचे वर्तमान तरी स्वामी गणेशाची आले ते समयी भेटी घेऊन
 स्वारीस गेलो ते येथेस साळ्यास प्राप्ती लावणी झाली. त्यास बेलीकडे
 यदा मनमुदा (बाद) प्राप्तीची मोहिम होऊन समग्र लष्करासद्वर्तमान
 निश्चिती घाना जाटी. हे वर्तमान तो परस्पर स्वामीस श्रुत
 जालेंच असेल. यापरी प्रस्तुत आपले आशीर्वाद श्रावण वस
 प्रतिपदेस गावास आलो. स्वामीस कळवे. यानंतर श्रावण येथे
 भेटीस आले होते (ते) येथेस आल्यास वसावयास घोडी झुमेत एक
 चोखट होते, ते गतवर्षी साळ्यास लावणी झाली ते समयी गेली. या
 उपरी घोडे आहारास वसावयायोग्य नाही तरी वृषा करून आहारास
 वसावयाची घोडा निळा पाटविला पाहिजे येथिशी आवन थारावा
 पूर्वाच मान्य पेल आहे. त्यामध्य रात्रत वसावयायोग्य पोन्न नाही.
 तरी याउपरी वृषा करून घोडा वसावयाची अगत्यरूप पाटविला पाहिजे.
 येथिशी विचारें त्याहावे तरी देणें सदन्य स्वामीचे आशीर्वादाचेंच
 आहे. ऐसे जाणून अनमान न करिता अगत्यरूप घोडा पाटविला
 पाहिजे. वरकड वर्तमान आपले आशीर्वाद कुशल असे. सदैव
 पत्री परामृश करीत गेले पाहिजे. बहुत काय लिहिणें, लोमाची वृद्धि
 करावी ही विनति.

[लेखांक १९५]

धी.

भीमत् तीर्थरूप महाराज परमहंसबाबा स्वामींचे सेवेसी:—

आगाधारक कुंणाजी पवार विभागराव कृतानेक विद्यापना ता० वैशाख शुद्ध चतुर्दशीपर्यंत स्वामींच्या कृपावलोकनेकरून छेवकाचे कृत यथास्थित असे. चिरजीव जिवाजीची मुली राजभी दावलजी सोमवंशी यांच्या पुत्रास दिली आहे. हा विवाह व आपली कन्या राजभी राजा राम देशमुख प्रातःसंगमनेर यांच्या पुत्रास दिली आहे, ऐसी दोन्ही तमें वैशाख वद्य पंचमी बुधवारी नेमल केली आहेत. महाराजांनी कृपाळू होऊन दीनायर दया करून मंडप सोमा करणार स्वामी समर्थ आहेत. वितोष लिहिणें तर सर्व प्रसंग स्वामींच्या आशीर्वादाचा आहे. कृपा पेली पाहिजे हे विनंति.

[लेखांक १९६]

धी.

भीमत् परमहंस राजमान्यराजभी भागंबरामबाबा स्वामी

बाहेलांचे सेवेसी:—

आराकित बालवें अपत्यानुरूप जिवाजी पवार सा० विद्यापना हे सोने, तीर्थरूप सा० यशवतराव पवारबाबा यांजकडे स्वामींचे कर्ज रुपये दहा हजार आहे. त्याचें व्याज मे॥ रुपये दीड हजार आहे. त्यासी वेधे सा० शेठियाजी खराडे पौज घडवपासी आहेत होते, त्यांसी वर तीर्थरूपानी लिहिलें की, स्वामींस व्याजात रुपये दीड हजार देणें. त्यासी ग० शेठियाजी खराडे यांनीं रुपये दीड हजार आज्ञापासी ठेविजे आधी राजभी मल्हारपत माळशिरगास सा० गोविंदपत गुमचे होत

१ कुंणाजी पवार.—हे पवार विभागराव गुवेकर होत

२ वैशाख शुद्ध चतुर्दशी —ता० २१ मे द. म. १७३९ शुक्रवार.

३ वैशाख वद्य पंचमी बुधवार —ता. १६ मे द. म. १७३९.

४ जिवाजी पवार.—कुंणाजी पवार विभागराव यांचा पुत्र.

त्यांसी सांगितले की रुपये घेऊन जाणें. त्यांनीं मान्य केले कीं रुपयांस माणसें पाठवून घेऊन जावों. त्याची हा काल माणसें न आलों. पैकि-याची दिसगत जाली. मग मुजरद एकदाज व महार देऊन रुपये १५०० सेवेसी पाठविले ते घेऊन जाव पाठविला पाहिजे. भ्यानांत रुपये पावले ऐसें वाळकास लिहिलें पाहिजे. बहुत काम लिहिणें, कृपा वाळकावरी करावी. श्रुत होय हे विद्यापना. पौष वद्य नैवमी शके १६६४ बुंदुभि नाम संवत्सरे.

९ फलटणचे निवाळकर.

[लेखांक ११७]

श्री.

धीमत् परमदंत स्वामीचे सेवेसी:—

सेवक जानोजी नारिक निवाळकर चरणाघर मस्तक ठेवून दडपत प्रणाम विनंति उपरी येथील कुशल जाणून महाराजांनीं स्वकीय कुशललेखनेंकरून संतोषाभिवृद्धि करोत असले पाहिजे. यानंतर महाराजांनीं कृपा करून आशीर्वादपत्र पाठविलें तें प्रविष्ट होऊन लेखनार्थ विदित झाला. परीं आण्य की, वैकप्रार्थनाकारणें गाई पाठवून देणें. ऐसीयास आपण जीउप्राणें स्वामींच्या पादार्शा एवनिष्ठ आहो. देव गाई सिद्ध आदेत, परंतु प्रस्तुत दूध वाक्याच्या गाई अगर घडी व्याख्या नाहीत. गामच्या आदेत, आश्विन कार्तिकमासी विक्रम दूध देतील पेशा आदेत. विदित झाले पाहिजे. याउपरी आंध्रे यांजकरील

१ पौष वद्य ९ शके १६६४:—सा० ८ जानेवारी इ. स. १७४३ जनिवार.

२ जानोजी नारिक निवाळकर:—फलटणचे देशमुख. हे महाराष्ट्रांतून पार जाणून पराचे होय. त्याचा मूळपुरुष वाळेंजी हा होय. त्याचा माझा वधवा जानोजी हा होय. सारकोई इ. स. १६९३-इ. स. १७४८.

३ सक्रमासन:—स्वामी वरत एक पिऊन राहून असत व न्यायनितां ते नरें शास्त्रीय असत.

शरीरसंबंधाचे सांगोन पाठविले त्यावरून राजश्री महादेवमठ व राजश्री बाळाजीपत स्वामींकडे पाठविले आहेत. हे स्वमुखें वृत्त निवेदन करितां विदित होईल. तें चित्तास आणून सोयरीकीचा निश्चय घेऊ पाहिजे. विशेष काय लिहिणें हे विनंति.

[लेखांक १९८] श्री.

नम ॐ कारवीजाय विमुद्राय चिदात्मने ।

गलितासिलभेदाय गुरवे ब्रह्मरूपिणे ॥ १ ॥

श्रीमत् परमहंस स्वामीचे सेवेची:—

आशाधारक जानोजी नाईक निवाळकर साष्टांग दंडवत विनंति उपरी येथील क्षेम स्वामींचे आशीर्वादंकरून असे. स्वामींनीं कृपा करून मधाची पागर एक पाठविली ते पावली. कृतार्थ झालों. "तुमचें चित्त श्री योगव्याचे ठायी आहे. आलीही साधुसंताची पावधूळ असो. आमचे ठायी निष्ठा पळून दोन गार्द आमच्या व्याख्या अतलील त्या, व दोन गामण्या ऐशा ४ गार्द पाठवणे" छणोन लिहिलें, तर आझास स्वामी साक्षात् राममूर्ति आहेत. येथील सर्वही स्वामीचें आहे. खिझारी स्वामीचे, त्याजमध्ये गार्द स्वामीचे अग्नेप्रमाणें पहिले पाठविल्या त्या दोन व आणीक हल्ली दोन ऐशा चार गार्द स्वामीचे सेवेची पाठविल्या असेत. सर्वही स्वामीचें आहे. अंतर्ग्रास आहे. पत्री विस्तार व्यादावा ऐसें नाहीं. केवळ स्वामींचे आशीर्वाद असो. सदैव कृपावलोकने सांभाळीत अशिलें पाहिजे. विशेष काय लिहिणें हे विनंति.

[लेखांक १९९] श्री.

श्रीमत् परमहंस साक्षात् श्रीराममूर्ति स्वामींचे सेवेची:—

आशाधारक जानोजी नाईक निवाळकर साष्टांग दंडवत विनंति उपरी स्वामींच्या कृपावलोकनेंकरून सेवकाचे सर्वेक्षें क्षेम असे. स्वामींचा सेवक व आमचें एक माणूस गार्द आणावयास गेले आहेत. सर्व

स्वामींचे आहे. आशेप्रमाणे गाई घेऊन येतील. व स्वामींना जे वस्त्र माघारे पाठविले ते आली वंदून प्रसादरूप ठेविले. श्री सुदामदेव याच्या मुठीभर पोह्या स्वामींना अर्पणारित्या. ते थोर मक्त. आली स्वामींचे अशान सेवक. पाळकरिता सेवेसी वस्त्र १ एक पाठविले आहे. कृपा करून अर्पणारिले पाहिजे. विशेष काय लिहिजे हे विनंति.

[लेखांक २००]

श्री.

धीमत् नियम प्राणायाम प्रत्याहार-आसन-ध्यान-धारणा-समा-

ध्यष्टांग योगयुक्त धीमत् स्वामींचे सेवेसी:—

सेवक आराधारक मुंघोजी नाईक निराळकर साष्टांग दंडवत प्रणाम. विनंति उपरी येथील कुशल स्वामींच्या आशीर्वादे क्षेमरूप जाणून स्वकीय कुशल निरंतर आशीर्वादपत्री लेपन करून सामाळीत असले पाहिजे. यानंतर स्वामींनी कृपा करून आशीर्वादपत्र पाठविले हे प्रविष्ट होऊन लेपनाचे विदित झाला. मौजे रायडीचे विषयी कितेक मजकूर तपसीले लिहिला, ऐंभीयास आपण पूर्वीच स्वामींच्या चरणासी विनंति केली की, येथील वतनदाराची रीति ऐंभी आहे—जो कजिया प्रथम होईल तो देशमुखाचे पाशी येऊन विल्लेस लागावा. बाकीच्यानीं आपला तनखा जो असेल तो घ्यावा व वतनी कजियामध्ये मन घाला-वयास प्रयोजन नारी. तेजेप्रमाणे स्वामींनी मान्य केले, आजीवर चालत आहें, व पुढे चालवणार स्वामी समर्थ आहेत. पाटिलांचे ज्या प्रकारे समाधान करायलाचे त्या प्रकारे घेते. स्वामींनी समाधान अर्पण द्यावे. आभारपावन निमणि स्वामींच्या सेवेमध्ये अंतर

१ मुंघोजी नाईक निराळकर—हा जानोजीस मुण्ण. कार्तीक २, स. १७४८-२, स. १७६५. तागी वजी सय्यातर्त कर सटुपी व रायसाणी नावसे होई. हिने मुंघोजीच्या पक्षात वल्लट मरणावया करभार करीत वरें चालविला होता.

होणार नाही. कितेक वर्तमान निवाजी फाळके राजपार्शी सांगितले आहे. सेवेची विनंति करतील. तेव्हाकरून स्वामींचे समाधान होईल. पाटिलांचे समाधान करून निवाजी फाळके याचे स्वाधीन केले आहेत. स्वामींनी पाटिलांचे समाधान करून सुखरूप राहोन गावची छानणी करीत ते वेळे पाहिजे. आझापान स्वामींचे सेवेस किमपि अंतर पडणार नाही. येवपयी समाधान असो द्यावे. विशेष काय लिहिणे हे विनंति.

१० आंगरे.

[लेखाक २०१]

श्री.

श्रीमंत परमहंस बाबा स्वामींचे सेवेची —

सेवक फांदोजी आंगरे करलेल साष्टांग दंडवत. विनंति. येथील कुशल चैत्र बहुल सप्तमी सोमवार पावेता जाणोन आशीर्वादलेखन केले पाहिजे. यानतरी स्वामींनी परे पाठविली ती पावली. लिहिते की मोटणेंवाहून निघोन घाटावरी धावडशीस आलो. परंतु वाटेस दुष्ण बहुत त्याचे भ्रमाने प्यराची वेशा शरीरी पार जाली. हे वर्तमान रा अश्री पाय कळलीपावरी साताव्याहून पाल्गुन वद्य नवमी आदित्यवारी धावडशीस आले, तो आझी तळ्याचे कामावरी होतो. तो एक बाणाच्या टप्प्यावरून पायउतारा होऊन होतो तेथे आले. बहुतशी मर्या-

१ बाहोनी आंगर - तुपोराचापुन हा ३ म १६९८ मध्ये रावाराजच्या कारकीर्दीत मराठ्यांच्या आरमाराना मुख्य अधिपति शाळा खाने पुलावा येथे आपली गादी व्यापिली हा पार शूर व पराक्रमी होता त्याने सुमार ३० वर्षे पवन मुमलमान व युरोपियन सेनास बर मान वाद दिली नाही त्याची मुरत कारकीर्दी ३ म १६९८ पासून ३ स १७२९ पर्यंत होती बाहोनीच्या मृत्यूच्या सनावदन वरान पोटाच्या आहे आन्धफ ३ म १७२८ अंगरेर दणणे, व पुलावा व्यापेगीयरमध्ये १७३१ साल सावडें परंतु ३ स १७२९ च्या प्रारंभान बाहोनी मृत्यु पावला अमावा कारण त्याच्या मृत्यूनंतर त्याच्या पुत्रास खान सगोनीस सरगेलपदाची सनद छ ५ मोहरम सत्तासीन दणने सा २१ जुलै ३ स १७२९ रोजी मिळाली आहे तेव्हा त्यापूर्वी महिना नेन महिने तो बारावा अमावा

देने परम निष्ठेनें भेट घेतली. भेटीनंतर स्वामींनीही कुशल सांगितलें. असे परस्पर संतोषाचें भाषण जालें. मग आंगावरी दुशालाची जोडी होती ते राजश्रीचे आंगावरी प्रसाद घातला. मग तेथून राजश्री व आली आपले बाडीपांत आलो. अन्नप्रसाद सिद्ध जाला तो राजश्रीस XXX भोजन घातलें, व राजश्रीच्या वायकास अन्नप्रसाद वस्त्रें राजश्री बरोबर देऊन सावारीयास खाना केलें. बहुतसे अहेर करून श्रीस संतोषविलें. हे वर्तमान कळ्याचें लणोन लिहिलें, त्याजवरून सविस्तर कळो जालें. संकटसमयी तुर्फी पोडा दिल्ला लणून स्वामींनी लिहिलें, तरी स्वामींचें तेज सामान्य नाहीं. श्री मार्गवस्वरूप आहेत. जो फोण्ही स्वामीस न मानी तो अविवेकी आहे. जे स्वामींचें स्वरूप समजले आहेत त्यास ते स्वामीचे मर्षादेस अंतर करीत नाहींत. बहुत काय लिहिणें, स्वामी समर्थ आहेत. कृपा अशो दीजे हे विनायका.

[लेखांक २०२] श्री.

श्रीमत् सकल तीर्थास्त्रिभूत भृगुनदनस्वरूप याया स्वामीचे सेवेधी:-

अपलें संपोजी आंगरे सरभेल वृत्तानेक साष्टांग दंडवत विनति. उपरी येथील कुशल स्वामीचे कृपेंकडून अजे. विशेष. स्वामींनी आधी-यांदपन पाठविलें तें प्रविष्ट होऊन बहुत समाधान जादलें. बहुत का-माची नाहीं पाकरिता पाठविळी आहे लणोन स्वामींनी लिहिलें, त्या-वरून मुबदला बंदूख पाठवावी; परंतु पत्रेंच बहुत लागला, निमावणार नाहीं, यास्तब पाठविळी नसे. मागाहून पाठवून देऊ. व आगवस्त्रें धोवट दोन नायमण फाटक यांजपरावरी पाठविळी आहेत. भेतनी पाहिजेत. बहुत काय लिहिणें. कृपा वर्धमान करवी हे विनति.

१ सगळेही आंगरे:-हा बहोईच्या बर्दान पुत्र हा बागाच्या पंथार कुला-च्याकडे अतिशय शान्त. परंतु तो दोन वर्षांनी झाले १. म. १७२६ मध्ये बरला.

[लेखांक २०३]

श्री.

श्रीमत् भृगुनंदनस्वरूप परमहंसबाबा स्वामींचे सेवेसी:—

अपत्ये भृगुनाईने चरणावरी मस्तक ठेऊन साष्टांग दडवत प्रणाम. विनंति, उपरी बेथोळ कुशल सा० जेष्ठ वद्य अष्टमी भृगुनार पावेतो स्वामींचे आशीर्वादेंकन्न मुररूप असो. विशेष, आशीर्वादपत्रिका आली होती त्याचें प्रतिउत्तर पेशजी आवे खाना वेलें त्याजप्रकार पाठविलें, तें पावोन सविस्तरकळों आलेच असेल, यानंतर सा० घकार्जा नाईक याच घाणकोटी खाना करून मित्रा पत्ते पेल्ला, तेथोन खारीच माणसें मंडणगडी खाना करून परीश घातला होता, दहा याच दिवस खार्जा वसोन मेटे पाटे चौगीद करून मोर्चे देऊन तोपांचा मार दिला, त्यामुळें लोक हकापुका निरवस्थायी जाहले, स्वामींचे पुण्य-प्रसाधें करून छ १९ जिल्हेजी प्राप्त, काळी किला पत्ते पेल्ला, हे सतोपाचें वर्तमान स्वामींज विदित व्हावे यास्तव लिहिलें असे, मंडणगड घाणकोट स्वामींचे आशीर्वादेंकन्न पत्ते जाहले, अंजनवेल व गोवळरोट राहिला असेत, त्याचाही यत्र करून शामन्दाचें निर्मूल भापले आशीर्वादेंकन्न होईल, दोन्ही जागा हस्तगत जाहली-यावर श्रीचे पायाजकळ यावें हा हेत वहुतसा असे, हे मनोरथ शिंदीस पावणें हेही साकटें श्रीयच असे, जाहलें वृत्त सेवेसी निवेदन व्हावें याजकरिता लिहिले असे, गोवार्दे आवे पाठविणें सधून आज्ञा, त्यास ये प्राप्ती प्रयत्न वहुत वेला; परंतु गोवार्दे लावणी नाहीं. स्वामींनीं लिहिलें होतें तें ईश्वरस खरें करणें, याजकरिता गोव्याहून आवे घेऊन महागिरी वसईस गेली ते बंदरीं आली होती, त्याजकर आवे थोडपेथे होते, परंतु स्वामींनीं लिहिलें याजकरिता आवे सुमार एकरों विकत घेऊन खाना वेले असेत, घेऊन पावलीयाचें आशी-

वांदपन पाठविलें पाहिजे. बहुत काय लिहिणें, लोभ असों दिला पाहिजे हे विनंति.

[लेखांक २०४]

श्री.

तीर्थरूप श्रीमंत परमहंसस्वामी स्वामींचे सेवेची:—

अपलें आपाजी आंगरे चण्णावरी मस्तक ठेवून शिरसाष्टांग दंडवत विनापना:—उपरी स्वामींनीं छत्रमोजीबाबापर आशीर्वादपन व प्रसाद पाठविला तो पावला. एतिका मस्तकी बंदून परम संतोष झाला. पत्रों आला जे, मौजे धाडवली प्रांत राजापूर येथील सनद करून पाठवणें. ते आत्माप्रमाणें सनद पाठविली आहे. परंतु अद्याप येथील गुंता उरकत नाही व शिवाही जाला नाही. याजकरितां सनद न पाठविली तरी स्वामी कोपातें पावतील; याजकरितां सनद पाठविळी आहे. पुढें दि-
काही वेवणार स्वामी समर्थ आहेत, मी आर्थांकित आहे. मी स्वामी-
प्रति विशेष काय लिहिणें ? उदरक सेवेची विचा-(पना) पत्र पाठवून देतो. सेवे सविहार लिहितो. गुणवेचें वर्तमान लिहिणें लणून आज्ञा, त्यास अद्याप येणें जालें नाही. आलिपावर सेवेची लिहितो. काळ साइन कागद आले आहेत. त्यांचे वर्तमान काहीं कळलें नाही. क-
ळलिपावर सेवेची लिहून पाठवितो. सेवेची निवेदन होईल. हे विनापना.

[लेखांक २०५]

श्री.

श्रीमंत तीर्थरूप परमहंस स्वामींचे सेवेची:—

अपलें आपाजी आंगरे यानें कट्टय जोडून त्रिंश्याकाळीं शिर सा-
दडवत विनापना. उपरी विशेष:—मौजे धाडवली प्रांत राजापूर हा गांव
जुनू सनदें महायम राजधी छत्रपति स्वामींनीं इनाम करून पारादच
दिला. त्याप्रमाणें आहीं आपले तरेनें स्वामींच्या पुजेच्या वाहत्याचद

मौज मजकूर कुलवार कुलकानू इर्लापट्टी व वेत्तरपट्टी व इनामपट्टी खेरीज इनामदार करून गाव दिला असे. तरी स्वामींनी मौजे मजकूरचा येवज घेऊन माझे कल्याण इच्छिलें पाहिजे, स्वामी उजित करणार समर्थ असेत. इनामपत्र घायदत्त स्वामीस गाव दिला हे विशापना. मु ॥ समस्त आर्षेन मया व आरूप.

तेरीस ८ माहे जिल्काद शके १६६६ रत्नाक्षीनाम सयत्तर मार्ग. शीर्ष शुद्ध नवमी रविवार. मु० शाहुनगर.

११ दमटरे.

[लेखाक २०६]

थी.

भगवान् स्वरूप महाराज परमहंसबाबा स्वामींचे सेवेसी.—

विनंति आशाधारक जानोजी दमटरे साष्टांग दंडवत. विनंति उ परी.—स्वामींनी कृपा करून साभाळपत्र पाठविलें तें मस्तकी बघून तोपाते पावोन लेखनार्थ अवगत होऊन परम तोपातें पायला. ऐसेंच निरतर आशीर्वादपत्र पाठवून साभाळ करित असिलें पाहिजे. यानंतर स्वामींनी आशा केली त्यावरून आपण दर्शनास यावयास सिद्ध जालों, तों भीमंत राजधी पत्रप्रधान यांचे पत्र आलें याज्ञकरिता जरूर जाणोन आपण पुण्यास स्वार होऊन गेलों. तेथे भेट जालीयावर आपण स्वामींच्या दर्शनास येऊ. स्वामींनी संवाशा रुपाचांचे लिहिलें, तर आपण स्वामींच्या वचनाव्यतिरिक्त काय आहे? स्वामींची आशा आपणास मान्य आहे. चिरजीव सदबाचे (१) लग्न अवदा माचमासी जालें आणि आपलाही खर्च अवदा परी चसला. याज्ञकरिता रचर्चाची तंगचाई जाली. याज्ञकरिता येसाजी रोडकर याज्ञमयार येवज पाठविला नाही. आपण सर्व प्रकारें स्वामींचे आहो. स्वामींच्या वचनावेगळें आपण नारी. बहुत काय लिहिणें, कृपा वृद्धीतें पावीत गेलें पाहिजे हे विनंति.

१२ थोरात.

[लेखांक २०७]

श्री.

तीर्थस्वरूप महाराज राजश्री बाबा स्वामी वडिलाचे सेवेची:—

अपत्यानुरूप बालकें सुभानजीराऊ व राजजीराऊ थोरात चरणावर मस्तक ठेऊन साष्टांग दंडवत विनंति ऐसीजे:—कृपा करून आलापन पाठविले, उत्तम समयाचे ठायीं प्रविष्ट होऊन अर्ध पूर्णावगत होऊन सनाथ जालों. "यदा समाधीस कृष्णातीरी बैसलों. प्रसृत श्रीकृपे. करून धावडशीस आलों. शरीर बहुत कुश जालें. अवस्था कठीण गेली." झणून नितेक प्रकारें सोमललिंगार्तेंकरून आशीर्वादपत्री संवकवनास लिहिलें, फळों आलें. कितेक अर्थ निगजी फाळका यानें निवेदन घेले. त्याजवरून सतोष पावलों. तो महिमा पत्री लिहिता विनार होतो. ऐ- सेंच सदोदित आशीर्वादपत्री सामाळ करवयाची समर्थ (आहा). कृष्ण- विणीची पत्री आता सादर वेली. अत्यंत, चिरजीव मुलें स्वामीचे दर्शनास येणार असत. स्वरीतच येतील. त्याजसमवेत निष्ठदेहेंकरून सेवेची पाठविडी जाईल. निगजीरावर भीचा प्रसाद नारळें घगेरे वा- गात लाययाचीं पाठविलीं तीं प्रविष्ट जालीं. सेवेची निवेदन लिहिणें काय ! कृपा निरंतर अशीं दीजे दे विनंति. स्वामीस उदानी पोचार यांनीं व- दूत दिल्ली झणोन ऐकिले तरी स्वामींनीं आक्षेप रोळारयास पाठविडी पाहिजे. चिरजीव मानसिंग यास मारभाटें (१) पुन्हावीयातून आणविले पाहिजे. बहुत काय लिहिणें दे विनंति.

[लेखांक २०८]

श्री.

तीर्थस्वरूप महाराज राजश्री बाबा स्वामी वडिलाचे सेवेची:—

अपत्यासमान बालकें सौभाग्यवती वत्सपूडेमदिव राधुवाई थोरात वृत्तानेक दंडवत. विनंति ऐसीजे:—स्वामींनीं कृपापत्र होऊन राजश्रीस आशीर्वादपत्र पाठविलें, उत्तम समयी प्रविष्ट होऊन अर्ध वळों आला.

ऐसेच निरंतर आशीर्वादपत्री सामाळ करावा. ते पत्री कुणमिणीचा मजकूर लिहिला, ऐशास आपण स्वामींच्या दर्शनास येतो. समागम घेऊन येऊं. त्वरित येतो. कितेक अर्थ रावथ्रींनी लिहिला. प्रविष्ट होईल. विशेष काय लिहिणें, कृपा निस्तर असो दीजे हे विनंति.

स्वामी कुलायीयासी जाणार असत असें विदित जालें, ऐशास ते प्रातीं मोत्यें व पोयळीं उत्तम असत. आपणास कृपा करून घेऊन आलें पाहिजे. हे विनंति.

स्वामीकारणें सदावाचा जोड १ एव पाठविला आहे. त्याचा अंगीकार घेला पाहिजे. आपण दीपवाळीकारणें दर्शनास येऊं. बळलें पाहिजे. बहुत काय लिहिणें हे विनंति.

११ सूर्यवंशी.

[लेखाक १०९]

धी.

श्रीमातृ सकल तीर्थस्वरूप राजश्री श्रीगुरु स्वामी स्वामींचे सेवेसी —

विनंति सेवेसी आशाभारक सुभानजी नारिक सूर्यवंशी इतानेक विशापना. येथील शेम तागाईत छ २७ सपरपायेता वर्तमान यथास्थित असे. यानंतर कृपा करून पत्र पाठविलें त पावलें. तेथें आशा जे, प्रात शिराळे येथें देशचौगुलकीचा उपद्रव होतो, तेथे शेला पोखा न करणें घणून आशा. त्याची बतनदारी पेशा आहे, याकरिता बतनदारीच्या नात्याने शेला करावा लागतो. त्यास त्याचा ऐवज एखादे जागा स्वामींनीं एखादीयास देविला तरी देऊ. परंतु बतनी पेशा मना न करावी. ता कीद करून बतनी एकदण जो होईल तो घ इनाम देविला पाहिजे. आक्षी काही स्वामींचे पायाचीं खोताये नाहीं. सेवेसी भुत होय हे विशापना.

१४ सोमवंशी.

[लेखाक २१०]

थी.

सीयेंस्वरूप चैतन्यरूप परमहंस स्वामींचे सेवेसी —

विनति सेवक दाबळजीराव सोमवंशी सरलभर दडवत. विनति उपरी येथील कुशल जाणोन स्वकीय कुशल लेखन आज्ञा केली पाहिजे. निरोप. स्वामींनीं पत्र पाठविलें त मस्तकीं बंदिलें, तेथें आज्ञा कीं, श्रींचे आज्ञाकडील पाचशें रुपये व राजभी निंवाजीबाबाकडील रुपये दोनशें, ऐसीपास आझाकडील रुपये पाचशें पैकीं राजभी जिवाजीपत कारकून याजपरावरी रुपये २७५ पाचपै तीनशें पाठविले असवी. बाकी रुपये चयादोनशे राजभी सजो महादेव सरमुभेदार याजकडे ऐवज देरिला आहे. तो ऐवज स्वामींस सत्करींच प्रविष्ट करितील. स्वामींस वस्तू सोला शुभ्र पाठविला आहे. येवला पाहिजे सदैव सेवकावरी दया करून सेवकाचे अभीष्ट होय तें केलेंपाहिजे. आझी सर्वशें स्वामींचे आहे. आझास महादामय स्वामींचा आहे. तेथे पार ल्याहाचें ऐसे नाही. सेवेसी श्रत होव हे विनापना.

[लेखाक २११]

थी.

भीमत् परमहंसबाबा स्वामींचे सेवेसी —

सेवक हनुतराय सोमवंशी चरणापर मस्तक ठेवून छायांम दडवत विनति येथील शेम पौप वय दयाणी स्वामींच्या आशीर्वादां व यपाशित जाणून स्वकुशललेखन आज्ञा केली पाहिजे. निरोप.—भींचे रुपये शभर पाठवावे जाणून आशीर्वादपत्री आज्ञा केली. तरी सत्करच सततप्रीति येणें आहे तदोत्तर दर्शनास येऊन प्रविष्ट करू. निरंतर आशीर्वादपत्री सेवकावर कृपावृत्ति करवी. संक्रमणाचे वीळ युक्त शक्य पाठविली ते पावली. हे विनापना.

१५ दिक्क.

[लेखांक २१२]

थी.

श्रीमत् सपोनिधि परमदसबाबा स्वामींचे सेवेसी.—

सेवक कानोजीराजे शिर्के वृत्तानेक साष्टांग दंडवत विनम्रपणा. स्वामींनी पत्र पाठविलें तें पावोन परम समाधान जाव्हें, ऐसीया आपण लिहिलें की, “शिर्के दणने राजे, तुझाच अभिमान नि सीम असायी तुझाच जो आक्षी वीनमय सांगितला आहे जे, आपाजी आ गेरे व तुझी एकदातें होऊन शोभाभवती वाईजवळ गेली करून कार्य करण, दणन तुमच कार्य पळ्यास येईल. सर्वावेचारें संकट वाईस न घालणें वाईजवळ पैसा मागता, तेणेंकरून तीं संकट पडोन कामाची पायमल्ली होते” दणून लिहिलें, त्याच आक्षी तेंचें आलों तेंचें स्वामींनी आज्ञाच जें सांगणें तें सांगितलें, त्यावरून ऊन-पति स्वामीपाशीं चार गोष्टी घोलणें ते घोलिलें. त्यावरून त्याणीं आज्ञा घेली कीं तुझी जे घोलणें तें वाढीयामध्ये घेला. त्याच आक्षी वाढीयामध्ये जाऊन शोभाभवती वाईजवळ घोलें लागलों तीं आ मच्या गोष्टी त्याच्या चित्ताच न ये त्यावरून त्याचा आमचा पनाव वसेना. ऐसीयाच आमचें मन उदात्त जाव्हें. त्यावरून आक्षी नि घोन (पाटलें आहे) असतें तरी या पत्राचें उत्तर संत्वर पाठवणें. सविस्तर वर्तमान राजश्री बाळाजी हरी मुखजबानीं सांगता कळो येईल. बहुत काय लिहिणें, कृपालोभ करीत असिलें पाहिजे. सेवेसी हे विनम्रपणा.

[लेखांक २१३]

थी

हरिभक्तिपरायण राजमान्य राजश्री बाबा स्वामींचे सेवेसी —

विनति सेवक जैखिंगराजे शिर्के दोनी कर जोडून चरणावरी मस्तक ठेऊन शिरसांगण दंडवत विनति उपरी येथील क्षेम जाणून स्वकीय

कुशल लेपन करायचाही आशा केली पाहिजे. विरोध. स्वामींनीं सेवकावरी कृपादृष्टि करून आशीर्वादपत्र पाठविलें तें पावोन बहुत संतोष जाहला. आणि आपण भेटीस येणें करून आला केली. त्याच दर्शनास यावे हें आमचे चित्तांत आहे. परंतु तीर्थस्वरूप राजश्री कुमरजी बाबांस शरीरास सावकाश वाटत नाही. याजकरितां प्रस्तुत यात्राची अनुत्पत्ता होत नाही. तीर्थरूपास शरीरास समाधान जाहलीपावरी स्वामींचे दर्शनाचा लाभ घेतला जाईल. स्वामींचें देणें रुपये चारसों त्यापैकी तूर्त आपणाकडील रुपये २०० दोनसों भिकाजी संतपाळ याजरोवर पाठविले आहेत. बाकी राहिले तेही उत्तुद करून लवकरीच प्रविष्ट करितों. कळलें पाहिजे. स्वामींनीं इतका प्रसंग पूर्वा विज्ञादेंकरून त्याद्वारा ऐसा अर्थ नव्हता. परंतु सद्विद्यार्थी आशीर्वादपत्र पाठविलें त्यावरून समाधान जाहलें. बाकी ऐवज लवकरीच पोहोचेल. बहुत काय लिहिणें, लोभ असो दीजे हे विनंति.

१६ प्रतिनिधि.

[लेखांक २१४] ॥ श्री आई आदिपुत्र ॥

धीमत् परमहंस राजश्री चापा स्वामींचे सेवेसी:—

सेवक श्रीनिवास परशुराम प्रतिनिधि कृतानेक नमस्कार विनंति येथील कुशल जाणून स्वकीय लेपन करीत असलें पाहिजे. विरोध. आपण पत्र पाठविलें तें प्रविष्ट जालें. नित्येक पूर्वाल कथा लिहिती

* "श्री आई आदिपुत्र" हें प्रतिनिधीच्या मन्वेक पत्राच्या शिरोभागी लिहिलेलें भयलें. त्याचे कारण हे मुळने अंध रा. बोरिबाब येथील राहणारे भयल तेथील देवीचे भक्त होते. त्यामुळे त्याचे कुलदैवत तेथील देवी हें जादे. त्यावेळें दर्शन "श्री आई आदिपुत्र" असे पत्रार लिहिण्याचा सादगप आहे.

१ प्रतिनिवास परशुराम — परशुराम विष्णूने दुमरे विरजीव व दुमरे प्रतिनिधि नाम भविष्यराव भोवरी द्वारा. बालाई ह. म. १७६८-८. स. १७८६.

आणि “परशरामीं तुझीं ब्राह्मण दुसऱ्याचे योळें ठेविला; तो नानाप्रकारचीं कर्मे करितो. आपले चित्तीं माहाएव्ह वाघावें, आणती इमारत श्रीची चालवावी हा हेतु होता. त्यास, तो तेथें राहून अधिपति जाहला असतां आपण काय करणें” ? दणून कित्येक विप्रादे लिहिली, तरी आर्ची त्या ब्राह्मणास काही तेथें ठेविला नाही. अथवा आह्मास कोणीं सांगितलेंही नाही, आह्मास त्याचें अगत्य आरे ऐसे नाही. आपल्यापेक्षा आह्मास तो अधिक काय आहे ? आपण त्यास लावून द्यावें, त्याचा काहीं आह्मास दुराग्रह सर्वथा नाही. आपण नाइक आमचा सशय धरून चित्तात विपर्याय आणावासा नाही. आमचे चित्तीं तिळतुन्य नाही. छ. १२ रथिलावळ, आझी काहीं कजियात नाही. तुझी आणि तो जाणे. आगरीयानें त्याची हिमात वेढी तरी आम्हीं काय करावें ? आगऱ्या आमच्या हुडुमात आहे ऐसे नाही. आपण समर्थ आहा. जें चित्तास वेईल तें करावें. हे विज्ञापना.

[लेखाक ११५] ॥ श्री आई सादिपुरुष ॥

सकल तीर्थस्वरूप राजश्री परमहसनावा स्वामींचे सैवेसी,—

अपत्यवत् श्रीनिवास परशराम प्रतिनिधि सा० नमस्कार. विनति उपरी येथील कुशल ता० छ० १० जमादिलाबलपर्यंत स्वामींचे आशीर्वादंकरून सुखरूप असो विशेष. आपण आशीर्वादपत्र पाठविलें ते प्रविष्ट होऊन मस्तकीं बसून सतोष जाहला. श्रीचा प्रसाद श्रीफल पाठविलें त प्रविष्ट जाहलें. श्रीकडे गाव इनाम सदा आहेत. त्याच्या सनदा द्याव्या दणजे श्री कार्यसिद्धि करील दणून लिहिलें, त्यावरून सनदा दिव्हा आहेत. याउपरी उत्तर कार्यसिद्धि होय ते स्वामींनीं केलें पाहिजे. श्रीस बस आठ पाठविली आहेत, तीं श्रीस लावावीं दणोन लिहिलें, तरी स्वामींचे आशेप्रमाणें बरें प्रविष्ट होताच श्रीस लाविजा. विदित जालें पाहिजे. कृपा केली पाहिजे. हे विज्ञापना.

[लेखांक २१६] ॥ श्री आई आदिपुरुष ॥

श्रीमत् परमहंसबाबा स्वामींचे सेवेसी:—

विनंति सेवक श्रीनिवास परशुराम चरणावरी मस्तक ठेवून वि-
ज्ञापना सा० चैन शुद्ध द्वितीयापर्यंत स्वामींचे कृपादृष्टीकरून यथा-
स्थित असो विशेष. स्वामींनीं आशीर्वाद खंडोजीदस्तें भागोन पाठ-
विला. आशा केली की, नीच नदीस पूल बांधणें इच्छा आहे. सेवेसी
राजश्रींची आज्ञा घेऊन उत्तर पाठवायें घणून. त्यास, कित्येक राजकां-
तीचा मजकूर प्रस्तुत काढीं आला आहे, त्याजमुळे हा विचार न
करावा ऐसे राजश्रींच्या चिंतास येते. येविसीं कित्येक सांगणें ते खंडूजीस
सांगितले आहे. विदित करील. त्याजवरून कळोन येईल. हे विज्ञापना.

[लेखांक २१७] ॥ श्री आई आदिपुरुष ॥

श्रीमत् परमहंसबाबा स्वामींचे सेवेसी:—

विनंति सेवक श्रीनिवास परशुराम प्रतिनिधि कृतानेक विनंति. के-
थील कुशल जाणून स्वकीय लेखान केलें पाहिजे. विशेष. आपण पत्र
पाठविलें तें प्रविष्ट जालें. लिहिलें वर्तमान कळो आले. पापरवटाचा
मजकूर लिहिला तरी येविसींचा विचार आपणाकडील कारकून सां-
गता विदित होईल. पाचरो रुपयांचा मजकूर लेख केला, त्यास
क्षेत्रमासी आधी आपल्या दफ्तारास येऊं ते समयी घटून येईल. हे
विनंति.

[लेखांक २१८] ॥ श्री आई आदिपुरुष ॥

श्रीमत् सकल तीर्थस्वरूप राजश्री याबा स्वामींचे सेवेसी:—

अपत्यवत् श्रीनिवास परशुराम प्रतिनिधि सा० नमस्कार. विनंति
उपरी येथील वर्तमान कार्तिक शुद्ध प्रतिपदा संध्यापर्यंत स्वामींचे
दयेंकरून यथास्थित जाणून स्वकीय कुशल लेखान करून सतोद-
यित असले पाहिजे. विशेष. स्वामींनीं आशीर्वादपत्र पाठविलें तें प्रविष्ट

होऊन लेखनार्थ अवगत जाइला. मौजे वीरमाहे येथे पालखीपट्टी रुपये चाळीसाचा रोखा जाला आहे तो मना वेल पाहिजे झणून लिहिलें, तरी आझाकडून रोखा जाइला नारी व पट्टीही वेळी नाही. राजश्रींनी पालखीपट्टी वेळी आटे. त्याची आज्ञा रा० मोरो जिवाजी यास जाली आहे. हुपुरून रोखा वेळ तो आझास रदवदल करिता कामास येत नाही. आझाकडून स्वामींच्या गावास कोणे विलीं उपसर्ग लागत नाही. परभारे स्वामींनी राजश्रींस लिहून पाठविलें पाहिजे. बहुत काय लिहिणें हे विवृति.

[लेखांक २१९] ॥ श्री आई आदिपुरुष ॥

श्रीमत् परमहंसराया स्वामींचे सेवेसी —

सर्व्व श्रीनिवास परशुराम प्रतिनिधि नमस्कार विनति येथील कुशल जाणून स्वकीय लिहीत गेलें पाहिजे. विशेष. माहुली सगमीं श्री देवाचे इमारतीस बाटाचे एरेक्षेवद्दल आपाजी कासार याजकडे पैका दिला त्याणे बाट बेल भरून पुढें रवाना केले, ते माहुलीस इमारतीकडे कोटीस घतले. ऐस असता आपाजी कासार याची तुल्ली नेऊन बसविला आहे ऐसे कळो आलें. तरी त्यास बसवावयास प्रयोजन काय आहे? बाटाकरिता काम तटल होत, यास्तव जे बेल आहे ते कोटीस माप घेतलें. त्याचा अपराध नसता पैसवाचे ऐसे नाही. याउपरी त्यास सोडून देणें. बहुत काय लिहिणें हे विज्ञापना.

[लेखांक २२०] ॥ श्री आई आदिपुरुष ॥

श्रीमत् परमहंस स्वामींचे सेवेसी —

चरणरज श्रीनिवास परशुराम सा० नमस्कार विनति येथील क्षेम ता० वैशाख शुद्ध चतुर्थी गुरुवासर स्वामींचे दर्शेकरून क्षेम अगो यानंतर स्वामींनी आशीर्वादपत्र पाठविलें तें प्रविष्ट होऊन अभिप्राय कळी आला. ऐसेंच निरंतर आशीर्वादोक्त पत्र प्रेपून बालकाचा

परामर्श करीत गेलें पाहिजे. धावडशी, आनेवाडी, व इडमिडें (वीरमाडे) हे तीनही ग्राम श्रीचे. तेथें उपद्रव करून ऐयज घेतला हे गोष्ट अनुचित आहे. पैका माघारा श्रीस देवणे दणून आला. तरी, श्रीचे ग्रामींचा पैका माघारा लावा हे गोष्ट यथार्थच, परंतु यदा मुलकात सर्वत्र चढवा पडला. येथे पौज ठेविली त्याची वेगमी जाली पाहिजे. गावभरिता सर्वत्र मुलकात पट्टी वेळी. स्वाम्याणें याही गावावरी राजभ्रीनीं पट्टी घालून वचूळ वेळून लष्करचे वेगमीस ऐयज देविला. तो आता माघारा घेतो ऐसा शर्ष नाही. परें, जें जालें तें जालें. स्वामीचे आज्ञेवरून त्याउपरी तीन गावास उपद्रव लागणार नाही. रोलापयही होणार नाही. येविलीं राजभ्रीनींही सेवेसी विशति लिहिली आहे. त्यावरून चळो घेईल. स्वामींनीं समाधान असो दिव्हें पाहिजे. इया पैसी पाहिजे हे विरति.

[लेखांक २११] ॥ श्री आई मादिपुरय ॥

श्रीमद् सकल तीर्थन्वरूप राजश्री स्वामी स्वामींचे सेवेसी.—

विनति सेवक कुंणाजी परशुराम कृतानेरा शाश्वत नमस्कार. विनति. सेवकाचे वर्तमान स्वामीच्या आशीर्वादे यथास्थित अस. यानंतर म्या मीनी आशीर्वादपत्र पाठविलें त पावळें. मौजे झोरलें व महाटने या दोनही गावच्या रयता घरून नेत्या आहेत त्यामिथी स्वामींनीं आला वेळी. तरी स्वामीचे आज्ञेनुरूप आज्ञास दुसरें अवश्य काय आहे ? स्वामीचे आज्ञेप्रमाणें चिरजीव रा० याचूयऊ यास पत्र लेहून मुजरद् मनुष्य खाना घेतें आहे. दोनी गावचीं कुळें जे काय घरून नेलीं असतील ते सोडून देतील. अठर आहे ऐसे नाही. चिरजीवावही स्वामींची आज्ञा प्रमाण. आपले आज्ञेविरहित आहो

१ कुंणाजी परशुराम — भोविसामराकाचे बडोड बप् हे वेव्हारुतो श्री. निधि व विराजगड सरदाराने मूखपुरय होत

नाही. मंदाचे धर्मी आर्जावर बसाला पडला तो आपल्याच विरहित आहे. यामुळे चिरजिवापासून अंतर पडिले आहे. स्वामींनी क्षमा करून दया घेवी पाहिजे. बहुत काय लिहिणें ? लोभ असो दीजे दे विनंति.

[लेखांक २२२] ॥ श्री आई आदिपुरुष ॥

श्रीमत् परमहंस सच्चिदानंदकंदमृगुर्नंदनगुरुस्थेभ्यः स्वामींचे सेवेसी—
चरणरज शिबैराम कृष्ण साष्टांग नमस्कार विनंति येथील छेम हा •
पौष शुद्ध प्रतिपदापर्यंत स्वामींच्या कृपावलोकनेकरून यथामित
असे विशेष. स्वामींनी बहुत दिवशीं स्मरणपुरस्कार आशीर्वादपत्र पाठ
विलें तें प्रविष्ट होऊन दर्शनातुल्य हर्ष आदला. ऐसेंच सतत आशी
र्वादपत्र पाठवून परामर्ष करीजेत असेल पाहिजे. यानंतर गावचा अर्घ
आगमपत्री लिहिला, पेशाच प्रस्तुत तीर्थस्वरूप रा • आणा सतैकपीठ
तीर्थस्वरूप रा • राज स्वामींच्या दर्शनास गेले आहेत. त्यांचे आगमन
स्वस्थळास जाहल्यानंतर येथिपयींचा अर्घ निवेदन करून सेवेसी विनंति
पत्र पाठविलें जाईल. स्वामींनी प्रसादयुक्त शिबट पाठविलें तें प्रविष्ट
जाहलें. आपले आशेषेष्टा विशेष काय आहे ? बहुत काय लिहिणें, लोभ
असो दीजे दे विनंति.

१७ सचीव.

[लेखांक २२३] श्री.

तीर्थरूप श्रीमत् परमहंसाचा स्वामींचे सेवेसी —

चरणरज नारो शंकर सचीव साष्टांग नमस्कार विनंति स्वामींच्या

१ शिवराम कृष्ण — कृष्णाती परशुराम बचि चिरजीव

२ सत्रकवि — मातारा

३ नारो शंकर सचीव — भोऱचे पनमचीव कारकीर्द ५ रा १७०७ ते

५ रा १७३७

आशीर्वादें करून फाल्गुन शुद्ध त्रयोदशी वर्तमान कुशल असे विशेष. स्वामींनीं पत्र पाठविलें तें प्रविष्ट झालें. राजश्री बंताजी करिंदे (१) यानें अधिकारविशीं कित्येक विषयें आत्म लिहिली, ऐसीबाब सांप्रत उभयतां राजश्री स्वामींचीं दर्शनें परस्परें झालीं आहेत. कारभाराचा दगा जाहला आहे. यामध्ये धंद्याचा निष्काळ निधतो ऐसें नाहीं. असेर सालीं ये गोष्टीचा विचार राजश्री स्वामींस भुव करून काढूं. असेर सालीं त्यास आघांकडे पाठवावें. विदित जालें पाहिजे. कृपा वर्धमान केली पाहिजे. सेवेसी भुव होय हे विज्ञापना.

[छेसांक २२३] श्री.

महाराज श्री परमहंस स्वामींचे सेवेसी:—

चरणरज नारो शंकर सचीय कृतानेक साष्टांग नमस्कार. विनंति. ता० आपाढ शुद्ध चतुर्थी पावेतो स्वामींच्या आशीर्वादिं येथील वर्तमान यथास्थित अणे विशेष. स्वामींनीं अंतोजी पाथय साहजें पत्र पाठविलें तेथें पैस्याविशीं लिहिलें, ऐसीबाब सांप्रत गैरहगाम यामुलें बहुतशी ओढी लाळी आहे. ते पत्रां लिहितां पुरयत नाहीं. स्वामी रागाय येतील याकरितां २० २५ पंचवीस अंतोजीहजें पाठविले आहेत, ते पेतळे पाहिजेत. चरकड राहिला ऐवज हगामशीर कार्तिक मार्गेश्वरमासी स्वामींस प्रविष्ट करू. कृपा वर्धमान अशें दिल्ली पाहिजे, हे विनंति.

[छेसांक २२५] श्री.

महाराज श्री परमहंस स्वामींचे सेवेसी:—

विनंति तेवक चिमणाजी नारायण सचीर विज्ञापना विशेष. येथील वर्तमान आश्विन पक्ष ८ पर्यंत श्रीचे कृपेंकरून यथास्थित असे. यानंतर

१ चिमणाजी नारायण —महोदयगचे दत्तद पुत्र. याखीर १. म. १७३७ ते १. स. १७५७.

आपण आशीर्वादपत्र खंडोजीदहें पाठविलें त उत्तम समयी प्रविष्ट होऊन लिहिलें अचगत जालें. आशा जे, येलाचें दस्तक साल मजकुरचे पाठविणें घणून. त्यावरून दस्तक खंडोजी हमें सेवेसी पाठविलें आहे. त्यावरून विदित होईल. सेवेसी श्रुत होय हे विसापना.

१८ पुरंदरे.

[लेखांक २२६]

ध्या.

श्रीमत् महाराज राजश्री परमहंस बाबा स्वामींचे सेवेसी:—

घरणराज महार तुक्कदेव श्रुतानेर साष्टांग नमस्कार. विनति उपरी स्वामींच्या आशीर्वादकरून तागाईत ध्यावण शुद्ध चतुर्थी भृगुवासरपर्यंत कुशल असो विदोय. राजश्री स्वामींनीं मजला फलटणास पाठविलें होतें त्यास फाल गुरुवारी सायंकाळीं साठारियास आलों. श्रीमत् राजश्री पंतप्रधान यांनीं महाराजास पत्र पाठविलें तें सेवेसी पाठविलें आहे. त्यावरून विदित होईल. पोताहून ऐवज स्वामींकडे देविला.

रुपये:—१५०० यावत ह्ताले तलें. पूर्वील स्वरूप रुपये ३५०० साठेतीन हजार पैकीं पावळे रुपये २००० दोन हजार. बाकी ५०० उरवणें लिमार्जी सांवत सन सीत एवूण २०००.

एवूण दोन हजार रुपये पोतास लाखोटे करून ठेविले. नदीस पाणी याकरिता पाठविले नाहीत. महाराजांनीं आशा केली तर पाठवून देऊ. सेवेसी श्रुत होय. फलटणास जाताना मार्गी विहीर पाहिली. उत्तम

१ महार तुक्कदेव — याचें उपनांव पुरंदरे हे लवार्जीपत्र पुरंदरे पेशव्याचे मुक्ताब्दीक याच्या वर्षाल बऱ्हेचे पुत्र हे दादोबा या नावानें मसिद्द भाहेत हे पेशव्याच्या वनीने शाहूच्या दरबारात गुप्तचर बरे होते. त्यांचे विरगीत धाडोपन हे दिगीत बरील होते. येंडो महार यांचेबद्दल दिल्लीच्या राजकारणाची पेशव्यांस पत्रे येत असत.

२ ध्यावण शुद्ध ४ भृगुवासर — या ११ जुलै इ स १७३५.

काम झालें. पाणी उत्तम आहे. महाराजांनीं बहुत उत्तम गोष्ट केली. मार्गावर विहीर, बहुत लोक मार्गानें येतात, महाराजांची कीर्ति वर्णितात. सेवेची भुत होय विशापना. सोमाग्यादिचंपन वज्रचूडेमंडित विस्वाई साहेब यांचें पत्र पुण्यास स्वामींनीं पाठविलें होतें तें पत्र मागारें आले. तें सेवेची पाठविलें असे. विशापना.

[लेखांक १२७] श्री.

श्रीमद् महाराज श्री परमहंसबाबा स्वामींचे सेवेची:—

वरणरज मल्हार तुकदेव कृतानेक साष्टांग नमस्कार विनंति. येथील कुशल सागार्त छ १६ उपर पावेतो स्वामींच्या आशीर्वादेंकरून वर्तमान यथास्थित असे विरोप. तीर्थरूप राजश्री आपा स्वामींनीं वसई फत्ते पेटी. त्यांचीं पत्रें स्वामींस आलीं तीं स्वामींकडे रवाना केलीं जा-
हेत. त्यांगवरून सेवेची निवेदन होईल. सेवेची भुत होय विशापना.

[लेखांक १२८] श्री.

श्रीमद् महाराज श्री परमहंसबाबा स्वामींचे सेवेची:—

वरणरज मल्हार तुकदेव कृतानेक साष्टांग नमस्कार. विनंति उपरी येथील कुशल सागार्त छ १६ सवाल गुरुवारपर्यंत स्वामींच्या आ-
शीर्वादेंकरून यथास्थित असे विरोप. स्वामींनीं दोन आशीर्वादपत्रें सोमाजी घाणेकरावरुपर पाठविलीं तीं प्रविष्ट होऊन लेखनार्थभरणें आनंदावाप्ति झाली. तीर्थरूप राजश्री नागांकडील वर्तमान कचेरें

१ छ० १६ तारु:—ता. १४ मे १. म. १७११ सोनवार. वसईहून नि-
माजी आपांनीं स्वामींच्या नांवाची जी पत्रें पाठविली ती प्रथम सारोवाकडे पुण्यास
पाठविली होती लात्रमार्गे ती त्यांनीं स्वामींकडे रवाना केली असे द्या पत्रावरून
व्यक्त होतें.

२ छ० १६ सवाल गुरुवार:—ता. २३ जानेवारी १. म. १७४१. मोर-
वाच्या जंजीकडे द्या सारोम शुक्रवार दिव्य आहे. सधनि हें पत्र आप साया-
लील आहे मांत शंका नाही.

गुजर याचे पदरी पाळघोडी पांश याचे गुजरातीने पावळे
 वदरू देवज सामीनी अंताडी तळेनर जामदार याजभायी
 हजार रुपयापारेची रुपये पोता टेमिले, त्यापैकी पाच हजार रुपये सद
 रू देविले ते दिले आहेत, सेवेची विशापना,
 [लेगांक २१२]

थी.

धीमत मदारज थी परमहंसभाया सामीचे सेवेची.—

चरणरज महार तुमदेव वृत्तानेक साष्टांग नमस्कार, विनंति उपरी
 वेधील गुजल तागाईत छ १८ रमजानपर्यंत सामीच्या आशीर्वाद-
 करून यथारित असे विनोद, सामीनी आशीर्वादपत्र वृषाळपत्रे
 पाठविले ते पावले, लेपनार्थधरणे आनदावाति काढली, राजभी
 सयाजी फनोले याचिणी आशाविले तर पूर्वील आवेने पुण्यात सीधेरूप
 राजभी नानाळ लिहून पाठविले होत त्यांचे उत्तर कालच सायकाळी
 आले, त वर्तमान सेवेची लिहून पाठविणार तो सामीचेली आशी
 वांदपत्र आहे, त्यावरून सीधेरूप राजरी नागाचे उत्तर सेवकाळ
 आले त्याची नकल करून सेवेची पाठविली आहे, त्यावरून विदित
 होईल, तर सामीनी सयागाळ पुण्यात जावयाची आज्ञा करून आपले
 पत्र देऊन पुण्यात खाना करावे, पाचवें रुपये खालिना पावते करि-
 तील व दोन बळे देऊन समाधानपूर्वक चाळविलील, सामीचे
 आशेपेशा अधिकोत्तर काय आहे? सर्व सामीच्या आशीर्वादाचे आहे,
 विदित झाले पाहिजे, सामीनी प्रणाम दाखिण एक पाठविले ते पावले,
 उत्तम पळ आहे, सेवेची शुभ होय विशापना,
 [लेगांक २११]

थी.

धीमत मदारज थी परमहंसभाया सामीचे सेवेची —

चरणरज महार तुमदेव वृत्तानेक साष्टांग नमस्कार, विशापना ता
 गाईत छ २२ मोहरम मुफाम भिळवडी सामीच्या आशीर्वादिकरून

कुशल अणो विशेष. तीर्थरूप राजश्री पंतप्रधानस्वामींचें विनंतिपत्र स्वामींस आलें तें जासुदासमागमें सेवेसी पाठविलें आहे. त्यावरून स-
वित्तर विदित होईल. येथील वर्तमान तरी राजश्री उदाजी चव्हाण
राजश्री स्वामींस छ० १८ मोहरमी येऊन भेटले. पोलीचालीचा नि-
श्चय कांहीं हा कालपर्यंत झाला नाही. सेवेसी कळावें यास्तव लिहिलें
आहे. सदैव आशीर्वादपत्री सांभाळ केल्य पाहिजे. सेवेसी श्रुत
होय विशापना.

[लेखांक २३४] , श्री.

श्रीमत् महापूज भी परमहंसबाबा स्वामींचे सेवेसी:—

चरणरज मल्लार तुळदेव कृतानेक साष्टांग नमस्कार विनंति उपरी
येथील कुशल तागाईत छ ७ सफर रविवार प्रातःकाळ मुष्णाम रेठरे
स्वामींचे आशीर्वादंकरून पयास्थित असे विशेष. स्वामींनीं आशीर्वा-
दपत्र पाठविलें तें प्रविष्ट होऊन परमानंद जाइला. ताम्रापें व राजश्री
प्रधानपंताकडील वर्तमान कळत नाही, तर लिहून पाठवणें, दणून
आशा. पेशाव निजामन्मुलुक बांणी मुनफे रान पाहून श्रितिंगागड आं-
यकपाजवळ होवा, त्यास 'मोचें लावून सत्तावीस दिवस गड हुंजला;
दोघटी घेतला. आणिक दुस्र बुद्धि धरून कापनई कित्यास मोचें लावावया
पौज रवाना फेळी दणून वर्तमान आलें आहे. निजामन्मुलुक नाशका-
समीप देवळाटीवर आहे. याउपरी कोणीकडे जाईल तें पाहावें. तीर्थरूप
राजश्री नाना चुंदेलपंदांत गेलियाफयून आसांकडे कांहीं कागदपत्र
आला नाही. सेवेसी निरित झालें पाहिजे. राजश्री स्वामींचें आज येथून
कूच होऊन तडखणवर गेले. याउपरी देवदर्शनास जेजुरीस चालिले.
स्वामींस कळावें यास्तव लिहिलें आहे. स्वामींनीं भीचा प्रसाद पंचवीस
फेळें पाठविली ती प्रविष्ट आह्मी. विदित झालें पाहिजे. सेवेसी श्रुत
होय विशापना.

१ छ ७ मगर रविवार:—श्री० ५ एमि० १० छ० १७४१.

[लेखांक २३०]

ध्री.

धीमत् महाराज श्री परमहंसवा स्वामीचे सेवेसी:—

वाल्मज मला नुकतेच वृत्तान्त सन्मन नमस्कार विनंति उपरी
 वेणीव वृत्तल ठागांत आला वृत्त दयनी वृत्तावरपरंत स्वामीच्या
 आशीर्वादांवरून यथागत जसे विनोद. स्वामींनी संतोषी राखरी
 वाचण्या आशीर्वादपत्र पाठविले ते प्रसिद्ध वारले. तेथे आता की,
 राजा श्री पंचमपान वाचणील श्रीचा यथासनाचा ऐवज कालमज-
 कृपा एवमद्वारे रुपये पाठवून देजे दखून. त्यावरून धीमत राजा श्री
 पंचमपान वाचणील साम्मजूर राजांवर आर्जन मया अष्टाचे यथा-
 गनाचे रुपये ६६०० एवजद्वारे पैसा मरून झालोटे वरून स्वतोवी
 गात्राची वाचणील ओम्हास मागें देऊन सेवेसी पाठविले आहेत.
 धेऊन वाचण्याचे उत्तर धीमत राजा श्री पंचमपान वाच लिहिले पा-
 रजे. सेवेसी धुव होव मिळण्या.

[लेखांक २३१]

ध्री.

धीमत् महाराज श्री परमहंस स्वामीचे सेवेसी:—

वाल्मज अंशमी प्रिय वृत्तान्त सन्मन नमस्कार विनंति उपरी
 स्वामीच्या आशीर्वादांवरून सा. येथे वृत्तल अष्टमी रविवासरपरंत
 वृत्तल अशो विनोद. आम्ही हीट मंदर दिवस आला ते समची राजा श्री
 कृष्णाजी दामाचे पाणी राजा श्री स्वामींच यथासना विदित येले की,
 राजा श्री पंचमपान यांचे व राजा श्री प्रियराज दामाचे मेनापति याचे
 गुंड येव वृत्तल वरी साहे. मेनापतीची, कौज मोडिली. त्याचा राजा श्री

१ मावज वृत्तल दयनी वृत्तावर — सा. २४ मार्च १० ए. १७४१.

२ राजा श्री — १० ए. १७४१/४२.

३ येथे वृत्तल अष्टमी रविवासर — सा. १६ एप्रिल १० ए. १७४१.

४ हे वृत्तान्त वेणीव वृत्तल होव. लेखांक २६ पत्र.

त्रिवरराव ढामाडे सेनापति कामास आले. आणिक नितेक हुतर्पा लोक कामास आले हाणून मोघम वर्तमान सांगितलें. तपशीलें कागदपत्र आले नाहींत. आळियावर स्वामीस लेहून पाठवू. विदित झालें पाहिजे. कृपा केली पाहिजे. हे विशाप्ना.

[लेखांक २२०]

थी.

श्रीमत् महाराज थी परमहंस स्वामींचे सेवेची:—

वरणरज अंराजी त्रिवर वृत्तानेक सा० नमस्कार विनति उपरी स्वामींच्या आशीर्वादकरून ता० उ० २२ रजवर्षत कुशल असो विशेष. स्वामींनीं वेदमूर्ति राजश्री प्रभाकर जोशी या समागमे आशीर्वादपत्र पाठविलें, प्रविष्ट होऊन बहुत समाधान जाहलें, थीचा प्रसाद पत्र १. दहा शेर य मुणारी रोठे मुनारे ३५ पत्नीस व मीरे ४५॥ अच्छेर पाठविलीं तीं प्रविष्ट झालीं. स्वामींनीं वैद्याविशीं लिहिलें कीं ज्येष्ठ आपाढमाहीं यावेसे गान्य फेलें, परंतु साम्रत्य पैका पाठवून देणें. त्यास स्वामींची आज्ञा मान्य करून वे० राजश्री प्रभाकर जोशी यासमागमें रुपये १००० एक हजार पाठविले आहेत. स्वामींनीं पेऊन पावल्याचें उत्तर पाठवून यावयाची आज्ञा केली पाहिजे. स्वामीपार्शी आमचें पत्र ज्येष्ठ आपाढ माहीं हजार रुपये देतां हाणून पत्र लेहून पाठविलें होत, ते पत्र आमचें मापारें जामुदापार्शी लिहूं पाहिजे. आशी रसामीचे वरणरज सेवक अहां. सेवेची भुत होय हे विशाप्ना.

[लेखांक २२८]

थी.

श्रीमत् महाराज थी परमहंसराया स्वामींचे सेवेची:—

वरणरज महादाली अरात्री वृत्तानेक विशाप्ना ता० उ० २० त्रि-
स्तेजवर्षत वर्तमान यथान्वित असे विशेष. कृपा करून पत्र पाठविलें
तें प्रविष्ट जाहलें. एंरमणाचे खाल शंकराबुछ पाठविले ते उत्तम समयी

प्रविष्ट होऊन परम आल्हाद जाहला. प्रसाद कुडवी व तिबट पाठ-
विलें तें पावलें. पाचशें रुपये चावसाचा करार केला आहे त्यास पाचशे
रुपये यदाचे पाठवून देणें झणोन आशा. पेशीयास स्वामीस आलों
हजार रुपये तीन वर्षांनीं देतों, त्याप्रमाणें हे पाचशें तीन वर्षांनीं चाव-
साचा करार आहे. त्याचमोजीर सेवेसी प्रविष्ट होतील. सर्वदा चरणरजावर
कृपा असो घावी. पत्रीं सामाळ करावा. सेवेसी धुत होय हे विज्ञापना.
[लेखांक २३९] श्री.

श्रीमत् महाराज श्री परमहंसबाबा स्वामींचे सेवेसी:—

चरणरज महादाजी अदाजी वृत्तानेक विज्ञापना. येथील कुशल
हा० अधिक बहुल पंचमीपर्यंत स्वामींच्या आशीर्वादैवरून यथास्थित
असे विशेष. स्वामींनीं आशीर्वादपर पाठविलें तें प्रविष्ट जाहलें.
वित्तेंक अर्थ स्वामींनीं विशदे आशपिला. त्यात मुख्यार्थ हाच कीं तुम्ही
दोन भाव परित्या. असो कुडवीस पसमी यानें २ व दुर्लक्ष पसमी
यानें ३ एकूण पाच व संजव तापता राज १ पाठवणें झणोन आशा.
पेशास स्वामी ईश्वरस्थानीं आदित. स्वामींजवळ दोन भाव आली धरु
हें सर्वथा होणें नाहीं. पसमी यानाविशीं व तापतीयाची आशा, त्यास
येविशीं श्रीमतास विनति चेळी. पसमी यानें समागने आगितीं नाहींत.
स्वामींनीं आशा पेळी त्याजवरून पुण्यास टिहिलें आहे. पसमी यानें
व तापता येताच सेवेसी पाठवून देतील. जिनसाचे अधिक पत्रास
रुपये पावे होते झणोन स्वामींनीं आशा चेळी, त्यास श्रीमताची दील्लतच
स्वामींच्या आशीर्वादाची. जें आहे तें सर्व स्वामींचे आहे. स्वामी पत्रास
रुपये अधिक चावसाचें का झणतात? स्वामींच्या पायावितरिच श्रीम-
तास अन्य दैवत नाहीं. रामाजी पंचकुडवा तेलग वाजकडील
सत्तावीस रुपये पाठवाण्याची आशा. त्यास रामाजी पंचकुडवा श्रीम-
तास दे बोणी चाकर नाहीं, अगर कोण कोटील रेंदी टाग ठिवाण
नाहीं. जरी तो चाकर अगता तरी लक्षप्रकार त्याजकडील रुपये उग-

विळे जाते. सोमाजीच्या बहुमानास मागे पुढें पाहिलें झणोन आशा,
तर स्वामीच्या चरणारविंदी श्रीमंताचा अविनयभाव तिळतुल्य नाही.
श्रीमंताजवळ सेवकलोक सेवा करितात ते स्वामीचेच सेवक आहेत
व सोमाजीही पदरचाच आहे. त्याचा बहुमान नव्हेच काय आहे?
स्वामींनी कृपा करून मघ धागर १ पाठविली ती पावली. सेवेची श्रुत
होय हे विशापना.

जंजिरेकर हवशी.*

[छेरांक १४०]

हु.

आजम अकरम ब्रह्मेन्द्रबाबा दाम पणकतहु.

मुपकक मेहेरान एन्तेबाद दोखान अज दिल एतलास सिंदी

* पंधराव्या शतकाच्या मध्यासली राजवळी वेढी स्वतंत्र झाले त्या वेढी
दितीचा स्वयं वसी होऊन अविस्तीनियन व आरियन लोक हिंदुस्थानच्या पश्चिम
भागात आला शिरले. त्यावेळी हवशी हे होते. हवशी हे नाव Arab-el Habash
त्यावरून पडले. हा लोकांचे सिंदी अमेईही दुसरे नाव आहे. सिंदी हा संस्कृत
शब्दाचा अपभ्रंश आहे. हे लोक आपल्या वर्तुलशक्तीने नावलीकिताने बदले
व मांगलबादशाहीमध्ये हे मुसलमानी नगरांमध्ये अधिपति झाले. झाच्यावडे
दहाराजपुरी व जनिता ही ठाणी असत. झाची सत्ता वसी परण्यावरिता हि.
वाणीच्या बारकीर्दीपासून मराठ्यांचा वल चालला होता त्याच्या व मराठ्यांच्या
अनेक वेढी क्षावपी शक्या होत्या. झांनी मराठ्यांस वार शान दिला व त्यांच्या
राज्यानीच हिंदु देवस्थाने वगैरे उदस्त केली. ब्रह्मेन्द्रबाबा गिपटुगावज पर-
शरामी जाऊन राहिले होते त्यांना तेथे हवशाकडून उपद्रव पोहोचल्यामुळे ते
पांढावर आले. त्यांनी योग्यता हवशांस व त्यांच्या गुबेदरांस पांगली सज्ज
त्यामुळे त्यांनी त्यांस हवशांची आपल्या राज्यानि नेण्यावरून पुष्कळ प्रयत्न
केला. त्यांचा व हवशांचा परस्परांवर वार महराचा आहे. त्यावेळी जे भाग
उपलब्ध झाले ते देवे मादर केले आहेत.

१ सिंदी संस्कृत—हा सिंदी गुरुर झाचा गुप्तगम होय. हा व० म० १७३४।३५
मध्ये जमिन्दाचा अधिपति होय असा उल्लेख सांपडतो.

संबुल सलाम बादज सलाम. मुख्य तात्पर्य कारण हे की, येथील कुशल जाणून स्वकीय कुशल लिहीत असले पाहिजे. यानंतर पूर्वा आपण हुजूर व आझास पत्र पाठविली होती, त्याची उत्तरे आपणास लिहून गेल्यापासून आजपर्यंत काहीच आपण उत्तर लिहिले नाही. हे ऐहाचे ठिकाणी योग्य नव्हे, निरंतर पत्राची बहिवाट ठेऊन मित्रतेची श्रद्धा क रावी हे योग्य आहे. ऐसीयास इस्त्री परशरामास पूर्वाप्रमाणे येऊन रहावयाचा मनोदय आहे. झणोन आपला निरोप विनायक जोशी व कृष्णशेट शेठ्ठे कर्त्यात चिपझण पाचे सांगण्यावरून समजला, त्यावरून हुजूर विनंति करून आपणास ठिकाणचे ठिकाणी येण्याविशीं व पूर्वा इनामगाव आपण आल्यानंतर आपणाकडे चालवावयाचा हुकूम येऊन लिहिले जात असे, व याप्रकरणी हुजूरही आपणास पत्र पाठविले आहे, त्यावरून समजण्यात येईल. तरी आपण खातरजमेने कोणतेविशीही संशय न घेता, परशरामी ठिकाणचे ठिकाणी येऊन सुल्लरूप पूर्वाप्रमाणे राहिले पाहिजे. आपले पूर्वाप्रमाणे अनेक तऱ्हेने चालविले जाईल, अंतर पडणार नाही, या प्रकरणी सुभे अंजनवेळीसही हुकूम सादर जाला आहे. बहुत कस लिहिले. खाना छ० २० माहे सावान हे वितावत.

[लेखाक २४१]

हु.

आजम अर्धद्ववादा महफूज सापद.

मोहस्त व मचलीयत मजसु इबादत बादजज चौक आके, बहुत दिवस जाले परंतु पत्र पाठविले नाही. हे ऐहाचे ठिकाणी नीट नव्हे. उभय पक्षांची मित्रता पूर्वापासोन चालत आली आहे, त्याप्रमाणे सा प्रतही उभय पक्षांचे मित्रतेचा मार्ग चालू ठेवून, पत्र पाठविण्याची बहिवाट अशी घावी हे योग्य असे. यानंतर आपण धामधुमेचे राबोने

परशुरामचे ठिकाणाहून बरघांटी गेला. त्याच पांच वर्षे होत आली. सांप्रत ठिकाणचे ठिकाणी यावयाचा मनोदय आहे दणोन विनायक जोशी व कृष्णदोड शेथे कर्यांत चिपद्वेष यांचे सांगण्यावरून निरोप आला. या प्रकरणी रकअत व शहामतपनाह सिद्दी संबुल यांणीही विनति केली. त्यावरून स्नेहाच्या रीतीने लिहिले जात असे की आपण आपले ठिकाणी परशुरामी यावयाचे करून पूर्ववत् प्रमाणे मुत्तरूप खावयाचे केले पाहिजे. आल्यानंतर पूर्ववत् प्रमाणे इनामगांव आपणाकडे चालवावयाचाही हुकूम जाइला असे. सरकारपुढ वडिलांपासून आपले चालविले तसे इल्लीही दरएक वायेंत चालविले जाईल. येथिही सात्तरजमा राखोन फौजतेहीविशीं सरोप अदेशा मनांत आणू नये. आपले चालविण्याविशीं मुभेयासही हुकूम सादर केला आहे. बहुत काय लिहिणें. खाना छ २० मारे खान सन २१ जिद्दह. दे धितायत. [लेखांक २४२] हु.

प्रबोधयाया हमेया सुपबक्त सापंदः—

मोदयत व मजनु दयादत मवान दोस्तान इस्तिजदार मल्लिसान सादज हुवा सलाम ऐरियत अंजाम माहवल मुसम अफे पैथील कु-सल जाणून आपली कुशलता निरंतर लिहीत असले पाहिजे. यानंतर बहुत दिवस जाइले, परंतु आपणाकडून मुत्तरूपतेचे पत्र येत नाली. पूर्वापासून आपले व आमचे सोरपणाची ममता परिपूर्ण चालत आली आहे. याप्रमाणे सांप्रतही चालावी असा आमचा मनोदय असे.

१ परशुरामाहून खानी बरघांटी आल्यान पाच वर्षे शाणी झालून हा पत्रान उत्तम आहे त्यावरून हे पत्र १० स० १७१३ सुमाराचे असावे. खान मिरी संबुल खानी विनति देण्यावरून हे पत्र लिहिले आहे असाही उत्तर आहे. त्यावरून बरीच पत्र व हे एका वेळीच आहे असें उपपन्न होतें. हा पत्रावरून मिरी बहुत हा अविन्याया अपिपति का बेयें जगदत्त भयें दिमते. हा बेयें दणुदगून मिरी मुत्तर हा अविन्याया गादीर अमाश.

आणि पुढेही आपण या घराब्यावर अधिक लोम व ओढ राखावा हे आपणास योग्य असोन, परदाराही समाचार घेण्यास सरण होत नाही, हे गोर लोकास चांगले नव्हे. निरंतर ओढाचे उत्तमपणाची चाल राखून मित्रतेचे मार्ग दिवसानुदिवस अधिक होय ते केले पाहिजे. यानंतर आपण दहावारा वर्षे आपला पूर्वीचा टिकाणा सोडून घाटावर जाऊन राहिला. बरची पौत्र साली उतरोन सर्व मुद्दस खराब जा- दला, आज पावेता गोर गरीब अद्यापि मकलेले आहेत. या गोष्टीचे मय (?) आपले सेवकास काहींच येत नाही हे आश्चर्य आहे. आपण आपले जाग्यास परशरामां येऊन पूर्वाप्रमाणे दखी केव्हास ते प्रातीचे लोकही आपले टिकाणचे टिकाणी येऊन निर्भयपणे दखी करून सुरु पावतील. बेणेकरून आपणासही थोर भेय आहे. याजकरिता पूर्वी शेल महमदअल्ली याचेरसार आपणास लिहून पाठविले होत, पण उत्तर येऊन पोचले नाही. सापत शहामद व अवलीबत येत सिद्दी याकृत सुभेदार सुभा मामले दामोळ व प्रात रात्रापूर याणी पूर्वा-प्रमाण आपले इनामाच्या सनदा व पन्नास बैलाचे दस्तक देण्या-करिता लिहून पाठविले त्याजवरून आपले वृत्तीवर व त्यात्रीवर दृष्टि देऊन पूर्वाप्रमाणे पेढे तर्फे चिपळण व भोजे आनडत तर्फे रोड दोनी गावचे इनामाच्या सनदा व पन्नास बैलाचे दस्तक असे तयार करून पाठविले, ते कागद सुभेदार मन्शारनित्दे हे आपणचढे पाठवितील. तर आपले सातरजमेन आपले पूर्व ठिवाणास यावयाचे करून पूर्व-

१ शाह स्वामी परशरामाहून निघाल्यास १७१२ वर्षे शाही असा उतेरा आहे आणि शेवटी २६ जुलूस सन आहे, तो शेवटी २४१ च्या शेवटच्या २१ जुलूस मनापेशा पाच वर्षानी अधिक आहे व त्या पन्नास स्वामी घरघाटी मे त्यास ५ वर्षे शाही असा उतेरा आहे त्यावरून हे पत्र १० स० १७३८ सालचे असावे या वेटी मिदी अखुल रहिमान हा जजिन्यास अधिपति असावा

वत्प्रमाणें प्रांताची वस्ती होय ऐसैं केलें पाहिजे. यांत आपली बहुत तारीफ आहे. बहुत काय लिहिणें. खाना छ० ५ माहे छावान सन २६ बिल्दस हे कितारत.

[लेखांक २४३]

हु.

आजम अकरम गोसावीबाबा संस्थान परशराम मुकाम

घावडशी दाम मोहवत हुः—

अज दिले एकलास सिद्दी याकूब मुमेदार मुमा मामले दाभोळ व प्रांत राजापूर सलाम चादज सलाम खेर अंज्याम आके येथील कुशल जाणून आशीर्वादसहित स्वामी कुशल लिहून संतोषवीत असलें पाहिजे. यानंतर सत्यद याकूब जमादार याचे समागमें आशीर्वादपत्र पाठविलें तें उत्तम समरी प्रविष्ट होऊन लिहिला मजूर कळला. दुसरी पूर्ववत्प्रमाणें चावून गांवशीव पूर्वा ठरले आहेत ते करार करून स्थानाचे चालविलेत, तरी संस्थानचा बंदोबस्त होणें काय कठीण आहे जाणून लिहिलें, त्यावरून खविस्तर कळलें. ऐगोयास दुसरी आशीर्वाद देणार भगवद्भक्त मनुष्य स्थानाचे ठिकाणी असल्यास पूर्वाप्रमाणें चालणार नाही अशी काय गोष्ट आहे! पहिलेपेश अधिक चालेल. तुलांगररो छाधु लोकाचे चरण त्यास्थानें धावलीही निव्वेक लोकांस मुक्त होईल. येव्हीशी निःसंशय. आसले संस्थानास यावयाची तरतूद करून आले पाहिजे. दुसरी आल्यावर तुमचे गांवशीव जे आहेत ते तुलांगडेस खास चालवूं. पहिलेपेशां अधिक चालवण्यास अंतर होणार नाही. या प्रकरणीं रा० कृष्णाजी नरहरि आले आहेत. देही आज्ञा-कठील सेदाची पोटाची बोलवील (त्यावरून) बळी देईल. तुमचा छाधु

१ बरीच पत्रांत लिहि पाहून मुनेश्वर साहू नवाचा जेजम आहे तोच हा मागून होय. हा दाभोळ व राजापूर येथील मुनेश्वर भगवा जमे लिहने. छावा व स्वामीचा खेद होत.

लोकाचा आशीर्वादच असो. बहुत काय लिहिणें, तेह बहुत अवता पाहिजे. खाना छ० १५ माहे जमादिलाखर हे किताबत. आपणाबरोता शे हाचे ठिकाणीं कृष्णाजी नरहरि याजरायर शेला अष्टगोली पंठणी कुसुरी एक पाठविला आहे. आपणाजोगा नव्हे, परत कृपा करून स्वीकार वेला पाहिजे. बहुत काय लिहिणें. १० छ० मचरूर. हे किताबत.

[लेखाक २४४]

हु.

आजम अकरम गोसावीराचा परशराम मुफाम धावदशी

राम मोहनवदु.

अज दिले एवढास सिरी यावत निलेदार किले गोवळकोट ठाणें चिपळण सलाम यादज सलाम येथील खैराजाम नुरसन इंदिदेसलासीन मयाय अलफ आळे येथील खैराजाम जाणून मोहिब्बी आपला खैराजाम हरबत फलमी मरूम करीत असले पाहिजे. दिगर चदरोज गुदस्त जाहले अमा याद करून एत किताबत पाठवून दिलास खुपवची पों इचविली नाही. तरी ऐसें यात्रयी नसे. याचादज आलेल्या आदमीया-सोनत एत किताबत पाठवून दादमानी पोंहचावीत असले पाहिजे. यादज ईजानेबाचे जागा भाइ आजम सिरी हिलाल यास हुजूरून सरफराज करून खाना वेलें ते येऊन पोहचले आली छ० १५ नि स्कौदीं खार होऊन हुनूर खाना जालो मोहिब्बास मालूम जालें पाहिजे ते जागा दूरचे पहोयावरी अण्डला तरी निविसे याचे राहोन रायरअप्पार येत असले पाहिजे एत किताबत पाठवावे. यास परा मोगी केली न पाहिजे दराज काय लिहिणें, प्यार मोहब्बत असा दिली पाहिजे खाना छ० १५ जिल्हाद हे किताबत

१ इंदि सलामीन — १० स० १७३०।३१

२ छ० १५ निराद — ता० ११ म ३० स० १७३१

[लेखांक २४५]

इ.

आजम अकरम गोसावी मुफ्तय परशराम मोहवतहुः—

अज दिल एरलास सिद्दी साद मुभेदार सलाम यादज सलाम सैर अंजाम सु॥ सल्लासीन मया व अलफ आंके, येधील सैर सल्ला जाणून आपला सैर सल्ला कळमीं केला पाहिजे. दिगर किताबत पाठविळी ते पोंहोचोन लिहिला मजपून मालूम जाइला. गांवींची रयत डावाडोल जाइली आदे दाणून लिहिलें, त्यावरून मौजे पेढें आंवडम हरदु गांवचे रयतीस कौल सादर केला आदे. रयतेचा दिलासा घेला पाहिजे, ओर-दसचा तेली परागंदा जाइला दाणून कळयिलें, त्यावरून त्यासही गांवीं याचपा यावें कौल सादर केला असे. मौजे पेढ्याचे तेलीयानें बुत-परली केडी वपर त्यास मुम्याहून गुन्हेगारी करार जाइली आदे. त्या-पेढीं पंपरा रुपये बाकी राहिले आदेत, त्याचा तगादा करितात गामि तेलीयाबाधी देवज नाही दाणून कळमीं केलें. तर मुखलमान होऊन जो बुतपरली करील त्यास उजा तो रिवायमोजिन आणलीच आदे. लेकिन त्यास गुन्हेगारी मुत्तर केडी आनि रजा दिली होती. ऐसें अयतां इत्ती मोहिम्बी त्याचे यावें कळमीं घेळें. त्यावरून सदरदु पंपरा रुपये मना करून मनाची चिटी पाठविळी असे. हरएक पांर चालवावें दाणून कळमीं केलें; तर दोलीचे जागां तजाबज आदे ऐसें नसे. दराज काय लिहिणें? प्यार मोहवत असो दिलो पाहिजे. २० ठ० १९ गिन्देज दे किताबत.

१ मिरी मार बावें मिरी मज अमेही नांर मराठी रामदरवान मापटने. हा दस्त्याचा दस्तारमी मरदार होला. ह्याची व रिमादी आनी पेगुवे ह्याची ता० १९ एप्रिल २० स० १७३६ नव्ये हुजारा गिन्द्यात चन्दरं गांवी हजार् होऊन हा माग्या मेला.

२ गीत सल्लासीनः—४० स० १७३५.

खानीच चाहत असो. दरज काय लिहिणें. प्यार मोहवत असो दिली पाहिजे. खाना छ० २८ जिल्हेज हे निवारत.

[लेखांक २४९]

हु.

आजम अकरम गोसावी मुकाम घावडशी दाम मोहवतहु.

अज दिले एखलाख सिदी साद मुभेदार सलाम बादज सलाम खैर अंजाम मु ॥ इसचे सलाखीन मया व आलफ आके, येथील खैर सहा जाणून मोहिब्नी आपला खैरसहा कलमी करीत असलें पाहिजे. दिगर मोहिब्नी कितारत पाठविली ते नेकवर्ची पोहचोन, मुलना हुसेन पेडेकर हरएक बाबें गावात दगदगा देतो सणून तपशीलें कलमी वेलें तें आया जाइलें. ऐसीयासी ये बाबें अवल मोहिब्नी कलमी वेलें होतें त्यावरून त्यास चाबोद पर्माविली होती. अना तो खपली, दिषाणा, येतोर जाइला असे. त्यामज्जे कारी खौर राहिला नगे. नाहींतर मोहिब्नाचे गाबी हरफोणी दगदगा करील त्याचे पारपत्य ध्यावयास राहील ऐसे होणार नाहीं. दणज काय लिहिणें. प्यार मोहवत असो दिली पाहिजे. रा॥ छ० ३० एवात हे नितावत.

[लेखांक २५०]

हु.

आजम अकरम गोसावी परसराम मोहवतहु.

अज दिले एखलाख सिदी हिराल बिहेदार गोट गोंबळ ठाणें धिपटण सलाम बादज सलाम खैर अंजाम मु० सन सलाख सलाखीन मया व अलफ आके, येथील खैर सुडी जाणोन मोहिब्नी आपली खैर आजीवत कलमी करीत असलें पाहिजे. दिगर मोहिब्नी कितारत पाठविली ते पोहचली. तेचें कलमी वेलें जे, घावडशीहून निघोन छ० १ मोहरमी दरम्यास आलों, व अंजनवेलीस मुभेदार यास कागद लुलोटा पाठविला, येवदा पोहोचाइन जाय आणणें झणोन कलमी वेलें तें आया जाइलें. मोहिब्नाचे लिहिटीबाबें मोत्रिन लुलोटा अंजनवेलीस पाठवू

जाव आणवून मोहिब्याकडे रवाना केला जाईल. मातूम जालें पाहिजे. दराज काय लिहिणें. प्यार मोहवत असो दिली पाहिजे. खाना छ० १० माहे मोहरम हे किताबत.

[लेखांक २५१]

इ.

प्रसॅद्रबाबा फकीर मुकाम चिपळूण.

मोहवत व मजमूअ इयादत बादज शौक आंके दरीविला किताबत पाठविली ते पोहचोन मजमून मुफसल जाहिर होऊन आला. तुर्की चिह्यांतून उठलेयाची खबर लिहिली. मातूम जाली, व दुपटा कुडवी १ एक बरापर सोपाळ त्रिमल व मव्दारी पाठविला हो येऊन पोहचला. दराज काय लिहिणें. खाना छ० ९ माहे खिलाबल एन १३ जिल्ग. हे किताबत.

[लेखांक २५२]

इ.

इलाही मेहेरबान आजम अकरम परमदस गोसावी उमर जादादु.

अजदिले एगलाग सिदी मयूद मुफाम बदर मुस्त. सलाम बादज सलाम महबल मकयूद अं बेचील खेर खुशी बनजर जाणून मोहिब्या आपला खेरसत्ता हमेशा कळमी करावयाम फर्मावीत अगळे पाहिजे. दिगर मोहिब्या कमाल मेहेरबानी करून किताबत पाठविली ती तेवयात येऊन पोहचोन दिलताजगी हाथिल जाली. ते जाचोन बिलकुळ मोहिब्याची मुलाजगतच जाली. देखी खुशरची गुजरली खर येच बजा दोन्नाची याद करून रात किताबत पाठवून खबर अखर पेट असले पाहिजे. दिगर मोहिब्या लिहिळें की राजपुरीत किताबत व तीन कपडे पाठविले होते व लिहिळे होते की, नवावाकडे खान होते ते यकीं लारीं आ-

सिदी मयूदः—हा हवसाच्या आरमाराना अविती भयून त्याच्या वेनिं गुरोपेस होग. हा मोठा कर्तुबगन् पुण भयून त्यानें गुरोपेस हवसाना भंदक बनविला होग.

ह्यांस तीन गांव इनाम दिल्ले होते. त्याप्रमाणें हल्लीं तुझीही ताज्या सनदा करून देणें, आणि त्यांहीं चाळविलें होवें त्याप्रमाणें तुझीही चाळविणें. ऐसें तपसील्यार लेहून पाठविलें. अंभा त्याचा जबाब आला कीं, “त्यान पौत जाले तेच बक्तीं अव्वल तुझी आले असतेत क्षणजे तुझांस गांव होते. हल्लीं तुझांस गांव इनाम होत नाहीं.” ऐसा जाव आला क्षणून मोहिम्नी कळमीं केळें ते कुल इकीकत माळूम जाली. ऐसीयास ईजानेवांसही हुबुरून हुकुम आला असे कीं, तुझीं जंजिरा अव्वल सरईस येणें. त्यावरून आझीही हुगू जाणार असो. तर मोहिम्नी अव्वल सरईस हुगू जंजिरा किताबत लेहून पाठवणें. आणि ईजानेवही तेथें गेलीयासजद अजं करून मोहिम्नाचें काम रामला करून घेऊं. मोहिम्नासेरीज जादा आझांस कोणाचें जरूर नसे. तर “इनशाअल्ला हुताल्ला” अव्वल फसल ईनामीं आझी मोहिम्नावर ताज्या सनदा इनाम गांवच्या करून मोहिम्नास देऊं. आझी मोहिम्नाचे दोस्त कदीम असो. हर दर दाल मोहिम्नाचे कामामध्ये सफावत सजावत करणार नारी. मोहिम्नास माळूम जालें, पाहिजे. आझी मोहिम्नाचे इकामध्ये हमेसा—चे दरगामध्ये शुक्रगुजारी करीत असतो. दसन काय लिहिणें, प्यार मोहब्बत असो दीजे. खाना छ० १५ माहे सफर सन २० महमदशाही हे किताबत.

[लेखांक २५३]

इ.

अल्लेद फकीर मुशाम चिपळण.

मोहब्बत य मजमुअ इबादत यादन शौक आंके दरीयिला किताबत पाठविली ते पोरोचोन मजमून मुफस्सिल माळूम जाला. मीजे ! फर्कीतर्फे सावर्डे हर गांव सन सवा पासून आझांस इनाम दिला. त्याचा यत्न सन मजकूरचा आझांस पोहचला नाहीं. तो यत्न मेहरबान होऊन आझांकडे घावयास य सालमजकुरीं हल्लीं गांव आमचे दुमाला क-

रावयास हुसूम केला पाहिजे दणून लिहिले, तर सन सवाचा वयस सरकारांत पोहचला तो पोहचलाच. अम्मा हल्ली गांव गुमचे तुझाला आहे की नाही ते लेहून हुजूर पाठवणे; व कळंबुसी गांव मेहरवान होऊन आलांस इनाम देत होतेंत, त्यास कोणी इस्कील केली. त्याचा मुय-दला दुसरा गांव देत होतेंत, ऐशास मौजे खोरलें व महालुंगे ता० पावस गुमा राबापूर हे हरदु गांव मणठे पांकडून आलास इनाम आहेत. त्यांस सराव होते. बसाहत करावयाकरितां सन समसामध्ये गुम्यांतून गांवास कौल मक्का रांदी दरखाल रुपये ४२ बेचाळीस प्रमाणें करार करून पांच हजार कौल सुभेदारासही दिला, तेणेंप्रमाणें आज तीन सालां वयस दिला. हल्लीं सालमजकूर सन समानचे रांदणीचे कौला-प्रमाणें बेचाळीस रुपये सरमुमा अंजनवेलीस रवाना केले होते; ते पोता-जमा झाले, आणि हुजत गांवास दिली नाही. लेहून पाठविलें की, गुमचे गांवीं निगर पडणीची रयत जाऊन राहिली आहे, व बाधेपानें कीर्द केली आहे. त्याची रांदणी साल मजकुरी मुकरर होणें ते देशबाचे निघनवीन मुकरर झाली असे. त्याचा वयस होणें तो अलाहिदा होईल दणून लिहिले असे. याकरिता दोन्ही गावची पडणी कळंबुसीचे मुय-दला इनाम चालविल्यास आलास गांव पोहचला आणि हरदु गांवास तसदी कोणे बांध न बांधी ऐसा परवाना सादर करावयास फर्माविलें पा-हिजे दणून लिहिले. मातूम जाले, व हरदु गावचा कौल गुम्रांस कागद गुम्याचा आला होता तो ऐसें हुजूर पाठविले. त्यावरूनही जाहीर जालें, तरी हरदु गावची रांदणी गुम्रांस रुपये ४२ लिहिले असा. अम्मा गुम्याचे दत्तरी काय असे, ते लिहून हुजूर आणविली असे. 'दनशा-अला हुताला,' हरदु गावचे बांधे सरजाम पोहचविला जाईल. विल पैल कौलमूजिब दोन्ही गावची पडणी येत आवी. जाजती कोणे बांधे तसदी न बांधी दणून गुम्यास परवाना सादर केला असे. व गांवचा कौल गुम्या कागद ऐसे दोन्ही कागद पिरोन गुमचे आदमीयानजीक दिले आहेत. दिगर पायल्यचे तलासावदल तीन चार जोश्या रवाना

केल्या असा. त्यास सातारा पाखीचे पाथरवट दोपे तिथे तुमचे भेटोस
 येऊन त्याही मुद्दा घातला. याची हकीकत व तुम्ही त्याही करार केला
 असा याची हकीकत रेहून मल्हारजी पाथरवट सालकर सरनाईक याचा
 भाई यास हुजूर पाठवून त्याचा मुद्दा यातरेस आणून त्याचा दिलासा
 करून मुद्याप्रमाणें कौल यास देऊन रवानगी केली पाहिजे; झणजे
 दुसरा होताच पाथरवट पेऊन मल्हारजी हुजूर येईल झणून लिहिलें.
 मुफ्तिल मादम जालें व मल्हारजी पाथरवटही हुजूर येऊन पोंहचला.
 त्याणें आपले मुद्दे जाहीर केले. त्यावरून त्याचा दिलासा करून पाथर-
 वटास कौल दिला असे कीं, तुम्ही काय वचण्यास येणार ते मुफरूप
 येणें, सहा सात महिने काम करून जेव्हा जाऊ लागाल तेव्हा मुफ-
 रूप जाणें तुलास अटक होणार नाही. तुम्ही कोणे यारें दाफ अदेसा न
 परित्या मुफरूप येण, ऐसा कौल देऊन मल्हारजी पाथरवट याची रवानगी
 केली असे. पाथरवटाचे नाइकानें तुझाच तैनातीबिगदी लिहिलें होतें
 त्याचे यारें लिहिलेंत, तर ते प्रमाणें तैनात मुक्करर केली जात नसे.
 नाइकास महिना रुपये १० बगेरा पाथरवट याग कारिगर देवता महिना
 मुक्करर केला जाईल व दोनसो रुपये सातगाऊ मागत आदेंत झणून
 लिहिलें. त्यावरून हुजूरून रुपये दोनसो पाथरवटास रवाना करावयापदल
 तुझानजीक तुमचे आदमीयासोबत पाठवीत होतो. अम्मा तुमचे आदमी-
 यानं रद्ददारीचे रुपयेनं कबूल केलें नाही. याकरिता अजनयेसीचे पोतांतून
 रुपये २०० दोनसो हुजूरून मुजरद आदमी पाठवून तुझानजीक रवाना
 करविले आदेंत, ते पैसे तुझानजीक तिजहून येऊन पोंहचतील. ते याचे
 पदवी पाहून रवानगी करणें. बादज जे पाथरवटयेतील ते हुजूर रवाना
 कण्यापारदल इजत आसार सिद्दी साद मुभेदार या नजीक पाठविणें.
 ते गरबतावर हुजूर रवाना करतील. हे यारें सिद्दी मशारनिस्तेगही
 परवाना सादर केला असे, दराज काय लिहिणें. रवाना छ० २९ माहे
 मोहरम एन ९ खिरा हे किताबत.

काळ ब हुता आ हे रेव चि

सुदे दि व्य। नंतर का ठ स्या

रिसुजा वे अरेना डि

स्वामींनीं पाठावळला पत्र.

शाहूमहाराज व त्यांच्या राण्या.

लेखक २५४] श्रीभार्गवराम.

श्रीमत् परमहंसस्वामी यांची

सहस्राष्ट्र चिरंजीव विजयीभव शाहूजीराजे छत्रपति यांसी आशा
ही ऐसीचैः—येथें सारी नुमची होत्ये व सरकारकून सरदार आमचे
टीस बैताळ. त्याच, घावडशीकर पाटीळ याजपासून कवडी आपण
त नाही, पळीकडीळ यणी आपण गवत कुरणांत काढीत होतो तेव्हा
टिलांनीं, मीरशिकाराची खादडी सांगितली याजकरितां, मीरशिकार

• स्वामींनीं निहिलेले करीत वने आत्ताच उपलब्ध झाली आहेच. परंतु ती
गतवार नसल्यामुळे मागील वर्षाप्रमाणेच त्यांचा श्रद्धाचार बंद झालेला आहे.
। पत्रावर कोणाच्याही प्रकारे काळकोष होण्यासारखे बर दिवा मिति बांधे सा-
न नसल्यामुळे त्यांची नवी सारींग, महिना, अथवा सन ठरविणें बरेच कठीण
हो. तथापि पाही पत्रातील मागच्या पुढच्या भद्रभांवरून त्यांची मिति ठरवि-
ताचा दम येला आहे. ही वने अरमल पत्राच्या नदला असाभ्याज भलें पाटले.
रण, ही बहुतेक भावडशी येथील दमराज सांपडली आहेच. हा पत्रांचे हस्त-
त बहुतेक स्वामींनीं शिष्य चिमणाजी कुल व जगन्नाथ चिमणाजी द्यावे आहे.
२ स्वामींच्या स्वदमुत्तरे भसे पत्र शाहू महाराजांस निहिलेले प्रकट सादरले
हो. ही वने फार प्रेमळपणानें निहिलेली जाणून ती स्वामींच्या स्वभावानें एतें
रूप दाखविण. हा पत्रांच्या योगानें स्वामींच्या कारकीर्दीतील रावकीव गो-
चाच इतिहास नुसता व्यक्त होत नवून, हा वेळची सामाजिक निविही पाहणी
क होणे.

१ मीर शिकारः—शाहूमहाराजांस शिकारीचा फार नार भसे. त्यामुळे त्यांचे-
बळ उत्तम उत्तम शिकारी असत. त्यांचा मीर शिकार हा प्रमुख भणे.

यास मारिलें. वाडियात काखुनाथरी मुतें पाटून वाडियात दुसणें दो-
ऊन काखुनाचे परी माणसें मरतात. गुरें वाखरे कुळ मेळी. त्यास
देव भगत मुखणेंदुगांहून आपून निवडिले. भगतानें सांगितलें, धावड
शीकर अशाजी पाटील याचे नि॥ मुतें चेटक १, जखीन १ येणेंप्रमाणें दोन
मुतें वाडियात नास करितात. भगतानें पाटिलास सांगितलें जें, आपण
सागतों त्या वारण. ते न वारीत. कतया लिहून मागितला जे, याजपुढें
जर काहीं लाग हात्ता तर दिवाणचे गुन्देयार. तो कतया लिहोन न
देत. ऐसे पाटील लबाड आहेत. मजला आटोपले नाही. गाव हागोन
वयांस पाचरों चाशें रुपये खडपी देतात. ऐसे चालवून मज हे कामास
आले! हे दु ख कोणास सागावें! याजकरिता तुझास लिहिलें आहे.
अशाजी पाटील यास नेऊन याचें पारिपत्य वरेंसें वेळें पादिजे. याचें
पारिपत्य न परा तरी, मज आशा वराल तर मी तरी एखादेकडेस
जातों. जयानी सोभाजी सायता विदित होईल हे आशा.

[हेतूक २५५] श्रीभार्गवराम.

योगभ्रष्ट योगमाता श्री० सकवारपाई रामाजीराऊ याची लेकी
यासी आशा केली ऐसीजे —कोंकणात श्रीसन्निध धामणीगाव ब सो-
नगाव दोनी मिळोन हजार रुपयाचे गाव आहेत. त्यास देवें अजनवेळी
तुझास दिली तर दोनी गाव आपले रूपेणें श्रीस अर्पण करावे.
या लोपी दिल्यास कीर्ति होईल, परलोकी कामास येईल. मागें छत्र-
पतीस मिरजेच्या मुक्कामी दटलें जें, आम्हाचा बाग लायावयास धाव-
तुझास देतो. त्यास आपली दटलें, मिरज्यातें नल्लगे. तुझास पुत्र जाहली-
मावर मग पाच गाव मागो ते द्या. जो गाव आसदसासन्निध आहे तो
धीची गुरें ठेवावयास देवें. देवानें बहुत यनयास भोगिला आहे. तुझीं
तरी देवाचें चालवावें. देव कामास येईल.

[लेखांक २५६]

श्रीभार्गवराम.

आकाश पडों पाहे तरी तुम्हीच घाट पाहे. तोडें मानिली रेणुका ते मातेहून अधिक, सौ० मातुभी सकवारवाई यांसी आशा ऐसीजे:—
 धामणी, सोनगांव व धालवली कोंकणपातें आहेत. ह्या तीन गांवच्या सनदा आपल्या शिष्यानिशी पाठवून देणें. चितलें कार्य श्री भार्गव सिद्दीस नेईल. तरी तीन गांवच्या सनदा पाठवून देणें. वाचादत्त चार हजार रुपये देऊ केळे (ते पाठवून देणें!). धेय तुमचे पदरी पटेल. तुला मी रेणुका शब्दें मानिली, ते मातेहून अधिक देसें आहे. तरी, चित्तास नये तरी मैथ्री सोडणें. जामदारखान्यांत पासोडी कुजेल तें बरें, कीं माझे अंगांत पासोडीची रजई करून घातली ते बरी ! तरी हे चित्ती पुरतें धरून विचार करावा.

[लेखांक २५७]

श्रीभार्गवराम.

श्रीमत् परमहंस स्वामी सांई

मौमाण्यादिसंपन्न वज्रचूडेमंडित, पदली आकाशाची पाणी, प-
 म्मास आली निवांणी, मातुभी सकवारवाई मज जोडिलीस पुण्याची
 माता रेणुका; देशास वाई, तुर्जा राज्य करिता, मी तुमचा जागडी,
 चार कामे तुमचीं करितों. तुर्जा हाणजे पेंथळ कल्युगीचे कर्ण, ऐं
 अखेन चार हजार रुपयांस ह्वाले देतां, हे वाई काय ! अमृतवाणी
 ईश्वराची कदापि सटकी करू नये. तरीच कर्णाची धीर्त दिगर्जा
 राहिली. मज वर्षी एक पलंगडी व एक रेणुकी नवार व परपां एक अरी
 हातळ व रजई मागिल्ली होती. त्याच छिटी पुटेदार तरी टगटें राविं
 होत. रजई मागिल्ली होती त्याम दीव तेंदी निपोन गेले ! वाई, आमचे
 जीवास बरे पाटव नव्हतें. जीव दोन चार वेळां व्याकुळ जाहला होता.
 परंतु तुमच्या पुण्यानें कांहीं उतार जाहला. तुर्जाच महाराजास पाठवून
 आपणाजवळ नेऊन आह्वांस बरे केरेंत. नाही तर तुमचे भतारास

तो अगत्यच नाही ! आक्षी निलाजरे, क्षणेनच तुमच्या राज्यांत राहतो. पंतु कोणास वृज नाही. वरकड तुझी गतवर्षी च वंदा दोन वेळां पूजा केलीत. दोनी वेळां पूजेसमयीं मौजे सोनगांव व मौजे धामणी हे दोनी गांव भार्गवाचे पायाखालीं आहेत, त्यांचे उदक तुझी घातले जे, धीस अर्पण दोनी खेडीं केलीं. दोनी गांव मिळोन आकार क्षणाल तरी साडेचारों पांचरों पावेतो कंदाचित् होईल. त्यास ती रेडीं दोनीं भार्गवाजवद्दून कितीही लांब आहेत ती आपल्या लक्ष्मणराजाजवळ पुसावे. तो सत्यच सांगेल. तुझी तो तेच समयीं उदक घालून देवास अर्पण केलेंतच ; परंतु दोनी गांवचीं दोन अक्षरे आम्हांस लेहून पाठवणें जे, सोनगांव व धामणी हे दोनी गांव देवास दिव्हे. ऐतें आम्हांस लेहून पाठवणें क्षणजे गांव आम्हांस पावले. विशेष काय लिहिणें हे आशा.

[लेखांक २५८] श्रीभार्गवराज.

एहसायु चिरंजीव महाराज उत्तपति महाराज जटाशंकर ईश्वराचे स्वरूप, यांस कोणी मनुष्य क्षणेल सो नरकास जाईल. तुझां होदीस जो मंत्र तारक सांगितला आहे तो निष्ठेनें जपणें क्षणजे पुत्रवतान झालेंच ऐसेंच समजणें. तुझी आपले गुरूचे पायाची क्रिया केली आहे. उत्तपतीसीं मांडो ना. तर आर्षीं निरपानिरव केली आहे. भांडल्यास हा देश टाकीन आणि गोमुत्र तुझांवर टाकीन. राजासीं तुझीं भांडिलांत नाहीत क्षणजे विश्वजन मुली होईल. वटपीश्वराचे पायाची क्रिया केली आहे. तुझी जे जेवण पसल तें राजास अमृतासमान लागेल. आणि तुमचे राजाचे एकचित्त नाही क्षणजे तुझी सोन्याचा प्रास पेलत तरी राजास विपयमान पाटेत. मागे तुझांस आशीर्वाद दिला तो साराच होता. त्यास कोणी आशेष पेलत असेल त्याचे पाय हाटे असेल तें ईश्वर जाणे. काय तुमच्या सदिलांचे पुण्य, काय जाणो उत्तपतीचे पुण्य

कीं तुमचें अन्य जन्मींचें सुकृत होतें, तर मज देवाचें मुली घातली, आणि तुमच्या आभमास अकस्मात् आणिलें, आणि उपदेश जाहला. याचें सार्थक करा. इतकी तुझांस भिक्षा पदर पसरोन मागतों. तुझीं भांडीं नका. निरापराधी कौणी शिवी देईल ते गुरास लागेल. क्षमारूप घरघीनाम तपस्वीरूप योगीनाम संत संत संत धर्मानाम. तर पहा, पहा, त्या पांडवांचे कीर्ति अद्याप आहे. पुढें चालेल ऐसी कीर्ति तुझीं उमयतां करा, आणि संताराचा कांहीं भरोसा नाहीं. जगा दीपक मालवल्यास कांहीं नाहीं.

[लेखांक २५९] श्रीभार्गवराम.

श्री० संपन्न मातुभी सगुणाबाई पांती आशा केळी ऐसीजे:-आझों गेलों होतों जे, नराच मोंगल याच भेटोन त्यापासून गांव मागोन पालवीत पसोन तुझांस मुल दाखवायें. त्यास त्याची भेट न जाहली. याजकरितां राहतां राहिलें. तालें कोकणांत होतों त्यास त्याजपळचे चार गांव इनाम देऊन कसे पालवीत असत तेंही तुझांस विदितच आहे. घाजी होवे ते क्षणत जे, फिटीअलानास तुझांस नेहून भेटवितां; आणि पांच गांव इनाम देऊं. त्यास तो मरोन गेला. शरवीं देविता. तुमची सावर निशा होती. तुमचें सत्पानीं देव तुमचें धेईना. कुपायीं जायें ऐसें तुमचे मनांत होवें, याजकरितां कुपात्रीं देतां!*

[लेखांक २६०] श्रीभार्गवराम.

योगीराज योग्याची माता रेणुका माता श्री० संपन्न मातुभी सगुणाबाई यांस आशा केळी ऐसीजे:-ईश्वरी कृपेनें पुत्रसंतान व्हावें ऐसें योग्य दातास आले ते पुढिया २१ पाठविन्या आहेत. प्रत्यही प्रातः-काळी तोंड धुवोन एक पुढींतील योग्य तितकीच वजन रायपुरी

* हे पत्र भार्यावर गुरु कवस्थानस्थरे व्हावे १० ग. १७४० च्या पुढचे लाग्ये.

साखर एकत्र करून एकवीस रोज ध्यावे. पुत्रसंतान श्री देईल. यास बोधपात्र पण कांही नाही. लौकिकी कोणास कळों न पावें. निष्ठेकडून घेतल्यास श्री पुत्रसंतान देईल. भाव पाहिजे. ऋषीगृहें जैमे पिढभागांतील विभाग कौसल्या, सुमित्रा, य कैकयी यांस दिले होते, त्यांनीं भावापें घेतले, त्यास पुत्रसंतान जालें; तेथें भावापें घेतल्यास पुत्रसंतान होईल.

[लेखांक २११] श्रीभार्गवराम.

विश्वरूप मातुश्री पार्वतीसमान श्री० संपन्न मातुश्री सगुणाबाई यास आशा. तुझांस भार्गवप्रसाद पादुकाजोड पाठविला आहे. घेतल्या पाहिजे. रघुजी भोंसले यांजकडील बारभारी भास्वरूपत याजकडे तीन हजार रुपये यागूदस रघुजी भोंसल्याचे येणें आहेत. त्याजकडे माणपें कोणी जाचील त्यास तिहोन तीन हजार रुपये आणविले पाहिजेत. राचांस पाहिजेत याजवरिता त्वरेनें आणविले पाहिजेत हे आशा.

[लेखांक २१२] श्रीभार्गवराम.

मननिर्मल गंगाजल पुष्पपवित्र श्री० संपन्न ऋषीश्रवणी माता मातुश्री विरुचार्द्र याती आशा ऐसीजे:-बहुत दिवस जादले, तुझांकडून पत्र येऊन वर्तमान बळख नाही. आम्हें गृहपण जादलें, तुमचे पुष्प दहापात्र कामें बाईट बरीं जादलीं, तीं तुझांस भुत जादली. हरी आमचा देव आहे जे निरसे दादर पांपावा. काय निमित्त

१ एष १७९, लेखांक १६६ मधील २ ही टीप पहा

२ निरा नदी पुढे विन्यास वाहत असून जेजुरीपासून पिकरी व माळशिरा या गांवांस जाणाऱ्या मध्यवर्ती लागते. तेथे पूल बांधण्याचा स्वामीना हेतु होता. स्वामीने पूल बांधण्याचें काम मिळीम देणें नाही. स्वामीने हे पत्र स्वामीच्या बारबादीनीस अठेरनें आणवें.

हणाल, तर ज्यापाशीं द्रव्य आहे तो द्रव्य देऊन उतरतो. ज्यापाशीं द्रव्य नाही तो कष्टी होऊन मायारा जातो. ऐसे चार महिने लोक पावसाळचे भमी होतात. याकरिता चार कमाना बांधाव्या. पान सात कामे जाहली ही तुझास पुसोन केली, हल्लीही पान पाठविलें आहे. तर आपले पतीस सांगोन निरोस दादर बांधावयाची सांगणें. दादरास द्रव्य पार पाहिजे. त्याची चार घरे आपली चौ दिशास मागोन तुमचें नाव सांगोन काम चालवू. दादर तुमच्या कीर्तीचा आहे. नाव तुमचें आहे. आली कुकाचे तुमचे जागली, तर आपले पतीस पुसोन दादर बांधावयाविशीं पत्राचें उत्तर पाठविल पाहिजे. गर्द, घसापा आदले जन्मी पुण्यपुरुष होता घणून वे जन्मीत्याची श्रीने वाचना दिली आणि द्रव्य आपलें शिखरास लाविलें, येणेंकडून तो जीवन्मुक्त जाहला. त्याचे पुण्यास पाणवार आहे ऐस नाही. इतके लोक धृष्टीस आहेत, परंतु ज्याचें देव घेणार त्याचेंच घेऊन त्याचा जमोदार करितो. तुझी तों मुग आहा. विशेष लिहिणें नलगे रे आशा तुझी उत्तम अण दुष भात जेविता आली पदनुजें साता. आली जेवावयास तुमची मजा असेल, तरी धुईमूग आणास एक मण पाठवून दिले पाहिजेत

[लेखाव २६३]

श्रीमार्गवराम.

सौ० मातुश्री विरुगाई यास आशा केली ऐसीने — श्रीचे देवाल्याचा कारखाना रात आठवा माणसे लपवात. इमारतीस चुना कोळसे पाहिजेत. त्यास यागें रात देवखोल व मोरघर या गावीं लाकडे तोडीत असत. त्यास यमोजी शिवदेव याणीं लाकडे तोडावयाची लोणारास मजा देऊं आहे. ऐशास देखावें काम घरिलें तें टाकता नये. लाकडे

१ यमाजी शिवदेव — मुलानिब साच्या किड स्वानीस तकर हा पत्रात आहे

तुमच्या राज्यात न तोडावी तर कोटून आणावी ? स्वर्गाहून आणावी की वाय ? आक्षी काही आहे, राग, दिवची कामाचें लाकूड तोडीत नाही, कामाचें नव्हे तें तोडितो. देशास देवळ बांधावे ऐसें आपले विचारें असेल तर मोरपर, देवखोल, वजेगाव जेथें लाकूड डोंगर असतील तेथें तोडावी ऐसें आपले मुद्रेनिशीं चिठी पाठवावी. यमाजी शिवदेव लोणारीयास क्षणतो, खडीस सा रुपये घेता यातील तीन आपणास देणें, तर लाकडें तोडू देईन. यास आक्षी पैके देतो त्यातील यास मागायास दरकार वाय आहे ? चित्तात आणून [करणें तें कर.]

[छेताक १६४]

थीमार्गवचम.

थीमन् परमहंस स्वामी याही

सौ० सपन्न मातुशी विरुगार्द यासी आषा केली ऐसीजे -मी कोळी झालो आणि तुझीं उशीं योरें खादिलीं. तो अभिमान तुझास असो देणें. तुझीं राजाकडून आझास सिंहासन दिलें. तुझास ईश्वरें सिंहासन तक्त दिलें तुझीं खुशाल सिंहासनीं बसणें. मला जर पालखी हवी असवी तर कानोजी आगन्याने जे पालखी राजास दिली, त्या पालखींत बसवून एकीभडे आपण खादा घेतील व एकीवडे खासा राजा खादा घेतील ते पालखी मजला अर्पिली. ते मजजर हावी असवी तर मी घेतों कीं न घेतों ? मजला पालखी नलगे. काही नलगे. तुझीं सुखी असावे देच माझी पालखी असे. जयानी केरोजी सागता विदित होईल. जागिजे. पालखीचा सरजाम राजास हाटलें कोयळेगाव देणें, त्यास बोविला जे, चिचवडच्या देवास नसले तर तुझास देऊ. त्यास कोयळेगाव निमें सचीव, निमें याजीराज दमाजीस आहे. राजाचें वचन खरें करणें असेल (व) मजला पालखींत बैठविणें असेल, तर कोयळेच्या सनदा केरोजीनवळ करून पाठवणें. नाही तरी मला पालखी नलगे. पालखी पाठवू नये.

पेशवे. राधाबाई.

[लेखांक २६५]

धी.

गंगाजान्दवीसमान मातुशी राधाबाई यांश आशा.— जागडी मी, देलो सकता की नाही? भीचे कोटीस मीठ वेण बदरी उभयता चिरजीवांही वीस खडी देविले. वीस खडी मानाजी आंगरे याणी दिलें. त्यास तुमचे वीस खडीपैकी तुमचे कमाविसदार दहा खडी दे-
खात. याकरिता त्यास नरोद—(नियेप!) पत्र देऊन आपले तपेंने वीस खडी मीठ पत्रदरानें भीचे कोटीवाले याचे पदरी पालणें. वीस खडी मानाजी आंगरे याणी दिलें. एकूण चाळीस खडी कोटी भरून येईल, आपले तपेंने वीस खडी मीठ चावयास अनमान न करणें. जा-
णीजे, हे आशा. आपली सुमचें मी पारसे मागत नाही, परतु मीठ तरी पोटभर वीस खडी खाऊ घा. देवाचें काम चालो घा. कण पालत्यास त्याचे उग्रपई होव नाही. याजकरिता मीठ मागी-
तलें अत्ते. उभयता चिरजीवाचें वचेंचें वर्तमान लिहोन पाठविणें, तरी सविलार लिहिणें.

[लेखांक २६६]

धी.

मननिर्मल गंगाजल गंगाजान्दवीसमान मातुशी राधाबाई पेशवी यास आशा वेळी ऐसीजे.—चिरजीव आपाही दुल्हें पाठविटी ती उंच आदे. तैसीच विरूपाई याणी पाठविटी तेही आदे. परतु तुझी दलरी दुल्हें वासणवीचा तत्ता, चौतार, कोनेक बजा, लाल, विंबळा, बदामी, जख असेल तशाची, अगर सणाटी तत्ता, उत्तम, दुतार, चौतार, ज्या वजेन्ना असेल तैजवी असो— त्याची दुल्हें आत अत्तर पसमी पादन, या दात वाटे या दात लाव, तीन खाटे तीन रूद याप्रमाणें नितान्न येईल तर वरून पाठविणें. जाणीजे.

वाजीराव व चिपणाजी आपा,

[लेखांक २६७]

श्रीभार्गवराम.

श्रीमत् परमहंस स्वामी यांसी

सहस्रायु चिरंजीव वाजीराव बल्लाल प्रधान यांसी आशा वेडी ऐसीजे:-जकात शाहाबादा परगणे असेर येथील जकातीचा अंमल नाना कैलासवासी यांचे दत्त आहे. त्याप्रमाणे तुझोंही चाळवीत आहा. ये वर्षी घामधुमीच्या प्रसंगामुळे तेथील अंमल उठला होता. सांप्रत तां. प्रांचे व तुमचे सख्य जालें, या उपरी अंमल बैसलेच असतील. तरी हल्ली श्रीस्थळीहून राखो बल्लाल पाठविला आहे. यांसी जकात मजकूरच्या सनदा आपले शिक्क्यानिशी करून देणें, खानदेवप्रांतीचा तुमा बाबती व सरदेशमुखीचा करून गेले असतील, त्यास ताकीद-पत्र व जमेदारांस पत्र देऊन खामगी करणें, तुझास भीचा प्रसाद मोहाची घाटाळी तुमारे ४ पाठविली आहेत. घेणें. बहुत काय लिहिणें हे आशा. याचे समागमे धोंडो महादेव यास जकातीच्या घ-द्याचा साहित्यउपराळा करावयास पत्र देणें. बहुत काय लिहिणें हे आशा.

[लेखांक २६८]*

श्री.

सहस्रायु चिरंजीव विजयीभव वाजीराऊ यास आला. राजमाचो, कौथळा किड्डा तुझास आला. हे किल्ले परचेच होते! यात अपूर्व

* नाना -राज्यानी विजयास वेडवे २ ताम.-मोंबल. भोसायधी रुझार् होउन निगमाचें व मराठ्याचे सख्य झालें तो प्रसन वी नाय ?

॥ हे पत्र मेगादि ११५ सा पयाच्या पाटीमागे मिहिलें अवन स्थावर वैव-गलीची तारीख छ २२ निखाद शुक्रवार ही आहे. स्थावरून हें पत्र छ ० ८ माहे मार्च १० स० १७३५ सा मिनीने अमावे व हें लेखांक ११५ सास उत्तर असले असे दिसलें.

नाही ! कुलाबाही तुमचाच आहे. आज नाही उद्या येईल. कर्नाळा माहुली घेतली असवीत तर चौकडे कीर्ति होती. सातारा दुष्टबुद्धि जे आहेत, त्यांचे राजास कळो येते चरकट आली, गुलाबशिसे उत्तमसे तीनचार पाठविले तर बरे होते, जिवास बरे वाटत नाही, यास्तव लिहिले होते. आमचे जिवास मधी काही बरे पाटते, कधी वाटत नाही. चरकट वर्तमान यथास्थित असे. लिहावे ऐसे नाही. हे आशा.

[लेखांक १९९]

श्री.

चिरजीव याजीराऊ प्रपान यासी आशा. जाली तुझाच समितले होते जे, कोयल्याच्या सनदा वेगी पाठवून देणे व कारी बजे पाठवून देणे. यसे औरमवेरा २, सकलाद उत्तम १, पद्यमी यान दुर्लभ व कुडवी करावयास २ येणेप्रमाणे पाठवून द्या घटले होते. याजी, आशा मोडू नको. काय, राहो येवे की जाऊ एखादेनहेत ! काशी याई आश्विनमासापासून पुण्याची भैस पाठविले, त्यास कृष्णराऊ याजकरणी वामद याईस लिहिल्ल जे, याई, तुझाच पुत्र जालियावर दोन भैसी पाठवून देणे. हे मविष्योत्तर पडिलेच वागदेवता पदवी होजी. हली पुत्र जाला क्षणून लिहिले, बहुत उत्तम जाले. कृष्णराऊ याचे आमची मोडी वीरमाहेयात जाली त्यास बोलिलो जे, याईच पुत्र जालियावर तुझाच उत्तम यज्ञ देऊ. त्यानकारणे यज्ञ ठेविले होते, त दुर्जायिगाय दिव्हे. चरकट भेटीचे समयी तुझाजयळ आली काय मागितले ! तुम्ही अपूर्व पक्ष्यानी काय आणून दिलीत ! आली तुमचे शेराचे मुपेले. नयाणाचे भेटीच गेटेव, तेव्हा बोलिलो जे तुमचे पसे जाली तर आपले देवाचे नाव घेने. तेथेच तुम्ही रात्र-पुरी प्रातास स्वार..... ..[पाटले जावे].

[लेखांक २७०]

थी.

सदस्यायु चिरजीव रघुपतीस आला. विश्वजन असें दणतें, वाचोन काय देवळें बाघावां आहेत. शास्त्रें तुझी सांगता आणि आला तुझी मोडिता, याचें काय होईल ! हें तुमचें तुझास फळतच आहे. शब्द-पाडिल्य आलासी घोरता, जें आहे तें स्वामीचे आहे, आणि घातो पोपण वर्तता ! रडकियाचीं आसवें पुशिता ! तुझीच आमचा वाखेप केला ! परंतु सरें आईटये काम देवळाचें गोठणेंचें मुलौद जालें. पूर्ण गद्दी देवळास आरभ केला आहे. होईल कीं नव्हे हे श्री आधीन आहे. तुजो पुराणें ऐवता. तुझी ब्रह्माचे हेंक आहा. परंतु आझी कचडीचे माणूस आहो ! आईटसें भागवाचें स्पळ सिद्ध झालें आहे. माझे आई, माता वा, माझें रमान, आता मी कोणाचे गळ्या मिठी घाद ! तुझीं पोळिल्ल जे, सारतारा गेल्यावर हजार रुपये सळ्याचे कामास देऊ, तर तेही नार्हीत ! घावडशी ही माझी काही मिरास नाही, जिंकडे जाऊ जिंकडे मिरास आमची. बघवाईट जे कोणी माझे तिळीं आळे नार्हीत ते पैल्याच्या पैल्या पाठवितात. येरवी तीन हजार रुपये महिना खर्च कोटून पुरता ! जो कोणी आकाशमग करील... [पाटलें आहे] दोष कल्पातीं नाही ! तुझीं लिहिलें कीं, उमयता भेटीस आळे चेव्हा आझीं राजकीय धदात होतो. अडीकडे जाते समयी यावें तर अ नुकूल पडलें नाही दणून लिहिलें, तरी तुझी कदास थाल ! XXX [पाटलें आहे.]

१ बाहीराबाम स्वामी श्रीरामाची उपमा देत असत व निमाजीआपास लक्ष्मणाची उपमा देत असत त्यावरून हें पत्र बाहीराबाच्या नांवाच असावें असें दिसते ह्या पत्राप्रमाणें स्वामींच्या मनाची स्थिति व पेशव्यांवरील रोष हुवे-डुव विविध शक्य आहे स्वामींच्या मनीप्रमाणें कोणी वर्नेन वेले नाही दणजे बहुधा त्यांची रोषशक्त दुबळ होत असे

आज्ञास एका भक्ताने नाणयण तेल पाटविलें, ते परमारे तुझाकडे रा-
 माजीरोवर पाटविलें आहे. घेऊन पावल्याचे उत्तर पाटवणें.
 नाणयण तेल चागलें कोटें मिळत नाही. किंकरेल तेल घाणून आमचे
 समही आहे, तें वाताळ लावल्यास गुण येतो. तें पाहिजेणारिणें 'असेल
 तर सांगोन पाटवावें. पाटवून देऊ. बरकट तुझापासून 'आलियावर
 आज्ञास सोळा हजार रुपये खर्च जाहेल. आजवर आमचा खर्च चो-
 होकडे कारखाने लागले आहेत. माझा रवा कोणों उठना मागों नये.
 आज्ञाजवळही टाप्यास नाही. दसरापावेतां येवें राहोन कोटून काहीं
 ऐवज रुपये आले तर खर्च चालेल. नाही तर दसरा जाहत्यावरी
 मिश्रेश निघोन जाऊ. विदित जाहलें पाहिजे. जगजीवनराय पवार
 जर तुझाकडे येईल तर त्याचे मनातुरूप सरनाम करून त्यास आ-
 ण्यास. पवार मर्दाने, पुणतन आहेत. जगजीवन कर्ता, तरपारेचा
 झर आहे. त्यास हत्ती देऊन बहुमान करून आपणाजवळ आणित्यास
 तुमची कीर्ति होईल, आणि आमचे वचन ऐविलें असें होईल. होळ-
 कराचा मूल तुझाकडे आला आहे. त्यास आणि जगजीवनास कोटीचें
 अंतर आहे. इतक्या पदारांमध्ये तुमची कीर्ति होईल. तीन हजार
 रुपये तुझाकडील लौकर घेत सारसों करा. तुझास तीन वर्षांचा फौल
 आहे. तीन वर्षे काहीं तुझाजवळ मागत नाही. पाच मोहरा ठेविल्या
 तरी आज्ञास नलगे. नाही तर आमची पैदास नये. दसरा पावेतां
 आशी येथें आहो. कोटून काहीं ऐवज आला तरी खर्च चालेल.
 नाही तर दसरा जाहत्यावरी कोटें मिश्रेश आऊ. तुझास बळीचे घाणून
 लिहिलें आहे. एका भक्ताने पत्र देवास दिलें आहे. त्यास पाचा पा-
 हिनेत. इतके जबाहीर तुझी हत्ती भरून राज्यास आणून दिलेंत. पाचा
 चर दहा दहा रुपयाच्या आठ पाठवून घाल तर पन्नास लावून देवास
 अर्पण करू. श्रेय तुमचे पदरी पडेल. रुपये रोख देऊ. या गोष्टीचे

आणि पंचायचें अगत्य आसांत आहे. जगजीवनाची बहिष्ण पांशा सुंदराबाई दमाजीच्या मावास [रिती] आहे. तिकडे यास वग मोठी आहे. परंतु तुम्हे पदरी आक्षी पाळितों. अवघ्या पंचायामध्ये तुम्ही कीर्ति होईल. हा कागद त्याजकडील कारकून आला आहे त्यास वाचून दाखवणें.

[लेखांक २७३] श्रीमार्गवराम.

श्रीमत् परमहंस स्वामी यांहीं

मननिर्मल संगानल आचार्य पुण्यशील भक्तराज बाजीराज प्रधान तथा चिमाजीआपा यांहीं आगा घेली ऐसीजे:—तुम्हीं पत्र पाठविलें; माझे वचन आयकोन सकळाद देतों सणून लिहिलें; कोटीचें यश तुमचे पदरी पडिलें. मजला वायणशीत रत्नाभिनेक फैलांत ऐसा मुली जालो. सांयशिवें अवतार घरिला, जसी ज्वाची निष्ठा तसा त्यास प्रथम होतो. श्री मार्गव तुज सुप्रसन्न आहे. मी तुम्हा जागली आहे. तुम्हा पुण्याने टीग सकळादी आहेत. परंतु कारकुनाचे त्याचें पारहें फार मारी जाळे. कावोजी होता तो एकचव्दी होता. त्याचे आदारी कारकून होते. हे' आहेत ते कारकुनाचे आदारी पडिले आहेत. यास गुलाब कांटी मुचेल ते यांण बुद्धि समजें. आमचा इलाज नाही. आमचे भेटीत आले तेव्हा आसांजाल मुहूर्तचे महाजनकीचें यवन घापू गणेश घागूल यास देतों सणून नेम घेला आणि साताण गेलीयावर कारकुनाचें ऐकोन आता देत नाही प्रगतात. याजकरितां पुण्यास गेलीयावरी यज्ञ करून घापू गणेश याचें यवन महाजनकीचें सगद करून घेजें. घापू गणेश चाकर तुम्हा आहे. याचें महत्त्व पादवित्यास भी तुमचें यादवील. माझे वचन मोडिले,

१ हे:—कावोजी आपल्याने चिंजीरांचा मंत्र दिवलो. हे चिंजीव रंग ! मत्तोरी की भमजी !

परंतु तुमचें वचन मोडणार नाहीत. हे अवघे खुनाथजीचे खेळ आहेत. जाणिजे. शिवयाम हरी आमचे जवळचा यास जुन्नरचे खाल-शाचे मजमू दत्त करून दिव्हे आहे. त्यास यदाचा मुजमू मना केलात. त्याचेविशीं एक पत्र अयाजीपततात्या याजवळ देऊन रवाना केले होते. त्याचें उत्तर न पाठविलेंत. ऐसें नसावें. इल्ली त्याचें चालवणें आझास अगत्य आहे. तें तुझीं अगत्य घरून वेतन पावणें ऐसे सनद गोविंद कृष्ण यास पाठविली पाहिजे. तुझीं वेतन न द्या, तेव्हा आझास पदरचें घावे लागतें. हें चित्तात आणून लौकर उत्तर पाठविलें पाहिजे. विशेष काय लिहिणें हे आशा.

[लेखाक २०४]

श्री.

सहसायु चिरजीव विजयीभव रामसेवक हृणमत श्रीसेवक उभयता आपास आझा केरी ऐसीजे.—मी जागली तुमचा.आपला कुलस्वामी भक्ता क्षणजे तुरा अगरोन आणि जंजिरा, वसई हें कार्य झाल ऐसें समजा चुनी राल, उत्तम, दर ३ प्रमाणें फिमलीचे २० बीस चागल्या पाठवून देणें. माहें शरीर अशक्त जालें. अमळधी करमणूक करावयास दादाचा तेंक जगन्नाथ पुराण उत्तम सागतो. पोथी ऐकतो. त्याची सभासदात असामी गतवर्षी पुरघरी पातली आहे. गतवर्षी दोनरो रुपये पावले. यदा तुमच्या चित्तात करार असामी आहे ते आटे. तुझाजवळ पाठविलें तरी गुदस्ताप्रमाणें दोनरो रुपये धिगी पाठवून देवें.

[लेखाक २०५]

श्री भार्गवराम.

श्रीमत् भार्गवरचरणेषु धीर रुपुनाथाचा सेवक हृणमत-रामलक्ष्मण दोनी वधु. श्व कोटी स्वमाणवें मजला दितीवानें काही माझी कीर्ति वाढत नाही. उभयता दोनी वधु रामलक्ष्मण तुमची पत्ते झाली क्षणजे प्रेलेक्यात माझी कीर्ति जाइली. हेचि मी इच्छा राव-

दिवस श्रीपायीं हस्तितो. पैक नामर्दाचा. इजत व यश मर्दाचे. चिरंजीव रायाचें वर्तमान घरचेवर मजला पाठवीत जाणें. तिल्लगुळाची सल्लिती श्री भार्गवाचे पादुकांवर ठेवून अर्पण केली.

[लेखांक २०६] श्रीभार्गवराम.

सहस्रायु चिरंजीव विजयीभव श्री रामसेवक हृणमंत भार्गवसेवक उभयतां धाजीराव व चिमाजीआपा यांसी आशा केली ऐसीजे:—आधीं पूर्वी तुझांस लिहीत असों जे, दोघे देव तुझी उभयतांनीं भक्तिवादे नेले. आज चीन घयें लिहितों जे, चीन देव तुझांकडेस गेले. पंदा जीवावरील दुपणें गेले. मजकडेस देव असते तर मजला कां दुपणें येतें! एकला गणपति व भुलोशानें काय करावें! श्री भार्गवाचे संने-करून कडवाईची पानें-क्षणजे गुरु अगर कोणी त्याते तर तात्काळ मृत्यु प्राप्त होता-नीं पानें भीष्मनिष सेविलीं! माझे निदळचा पाम पैका फान्दोजी आंगरे यांणीं कांटी बुडविला, कशी घेले; व शाम-सानेही कधी घेले. तें तुझांस भुतच आदे. याची साक्ष घेणें. कोंक-णही तुझांकडेस जाइलें. तुझीं गर्तवर्षीं साताव्याहून समाराधनेस सा-मान देविले होतें तें, राजाभी छत्रपति व सौ० मातुभी विरुवाई प्रताप-गडास गेली, तिकडून येतांसमयीं श्रीध्या दर्शनास आली. ते समयीं तुमचे सामानाचे सार्थकता जाइली. एक दिवस मेजवानी सांग केली. मग उद्वेगस गेली. आतां तुमचें कांटीं नको. वशिष्ठाचा हेत जे हरिभद्राचें सत्य रशोन चंद्रसूर्यपर्यंत दिग्विजय व्हावा, त्याचप्रकारें आमचाही हेत जे चंद्रसूर्यपर्यंत (तुमचा दिग्विजय) व्हावा. हा हेत पसून तुमचे कल्याण भीजवळ नित्य करीत अणो. याची साक्ष अंतरी मनोमन पडिलीच जाइली. तर भी भार्गव तुमचे भावेस गुंतला ऐशें समजणें. श्री भार्गवाचें विस्मरण न करणें. त्याप्रांती लिहून

तुझी आवाजावरुणें उत्तम प्रकार काहीं आणलेच असाळ, ते विलवें पाठवाळ, तों आझी समाधीस जाणार. दहारोज समाधीस राहिले. तुझी जें अपूर्व त्याप्रांतीचें पाठवाळ तें दृष्टमर पाहोन मग समाधीम बसो, ऐसे चित्तो आहे. केचोरा पाठविला आहे. सागता कळों येईल विशेष वाय लिहिणें !

[लेखाक २७७] श्री भार्गवराम.

मननिर्मल गंगाजल सत्ववत्ता एववचनी सहस्रायु चिरजीव विज-
यीभव चिमाजीआपा याची आशा घेठी ऐसीजे — तुझी स्वारीदून
मुण्यास मुख्यरूप आलेंत, हें वर्तमान ऐकोन मज आनदाच्या कोटी
हाल्या. बरकड तुझास जें ईश्वरें दिल्लें तें मी काहीं मागत नाहीं. पूर्वी
तुझास आझी घस्त्राविषयी निखणूक केली होती च पत्री लिहिलें होतें.
त्यास तुझी यत्न करून आगिळीच असलीळ. ते यत्नें यापुजी गणेश
बाजवरावर येणेंप्रमाणें देणें — २ पसमी तुलई उत्तम, १ सकलाद
छात्री उच, चार गज. १ पीरमे सा हाती लग्न, तीन हात रुद जाडी,
उच, हातास आली असली तर. येणेंप्रमाणें पाठविलें पाहिजे. बरकड
कित्येक वृत्त अवांनीं यापुजी गणेश नागता कळों येईल. जाणोजे.
छत्रपति याणीं भीस गाव उत्तम तुमच्या जित्खात कोपळे अगर
माळशिरस यातून एक गाव उदक घातलें आहे. राऊ निजामनमु-
डकाकडून आलियावर सनदा करून देतील, ऐसें वचन राजाचें
होतें त्यास राऊ येऊन वातडीनें राजपुरीस गेले. हाडीं दो गावा-
तून एक गावचे सनदा करून आपले मुद्रेनिशीं पाठवून देणें. गई
न करणें. जाणीजे. विशेष लिहिणें तर मुस असा. यदा समाधीस

१ समाधीस दहा रोज राहिले सा उठेणारून सा पत्राची मिनि ता० १
माहे जुलै १० स० १७३५ ही जसानी

२ बाजीराव ता० २२ जित्काद हसनने ता० २६ मे १० स० १७३३ रोजी
राजपुरीस गेले बावळून हें पत्र १० स० १७३३ च्या मे महिन्यातील असावें.

भार्गवक्षेत्री जात नाही. धरपाटेच समाधिस्त होऊ. जाणीजे. आवे वनसोड नारायणगार्वी उत्तम हरसाल चागळे रुजवणीवद्दल पाठवून देजे. हे आशा.

[लेखांक २७८] श्रीभार्गवराम.

भीमत् परमहंस स्वामी यादी

सहसायु चिरजीव विजयीभव भीरोवक आपा याही आशा ऐसी-
जे — तुझाच पत्र पाठविलीं, त्या पत्रां दमाजीवर स्वारी करावी व
कोकणच पतमान लिहावे. सास गारक्याडाच व कोकणचें काहीच
उत्तर पाठविलें नाहीं. तर आजच याही आदी नादान जादल
नाही. बरे, उत्तर पाठविलें नाहीं तरी यात काही आमचें जात
नाही. परफट पूर्वीपासून तुझाच लिहोन पाठवितो व हसी पत्र पा
ठविलें आहे. तर राधाबाई व मानसिंग थोरात याचें चालविस्वासी
घृष्णीतील घरदार जेवढे धादेत तेवढे मुली होतील. राधाबाई भ-
द्रास मदाग जादली सातमयी त्याचा अभिमान पसून चालवि
स्वासी धी संतोषी होईल व आदी संतोषी होऊ. तर चित्तात
कोजे गोष्ट न आणता चालविले पाहिजे चिरजीव राधाजी वेतासमयी
पूर्ण रीत्या त्याही आभाळा दिव्हेंच आहे व आसी लिहिले आहे.
तर चित्तावर धारिले पाहिजे. गरबट उदाजी पवार कर्ता घरदार
आहे. पैडीकडील कर्षी राजभीनी उदाजीठ गणपट प्रातें शामलावर
पाठविता तो साडी पाचाड येण सिद्दी अवर अफ्यानी याचें पाच-
धातसं माणूस जमावानिशीं मुद्रास उभा राहिला. तेथमयी उदाजीने

१ राधाबाई थोरात हने 'गणपिन्हा' शिवाजी भक्तांनी रेगा १२९ मध्ये
माच देजे भाई व ते पत्र इ म १७३६ वर्षात आहे त्यावरून ही पत्रावे
जेत सात अशावे

२ पत्रावलीत बरी — इ म १७३५ मध्ये

त्याचा मोड करून अफयानीचें शीर कापून आणिलें. मडाड, घाण-
कोट हस्त(गत) केला. सिंदी साद यासी घाल्न लायिली. राय-
गडचे मुचें उठविले. मग गोवळकोटावर गेला. तेथेंही शर्तच
केली. तो राजश्रीकडील चाबुगळ यासी व उदाजी यासी न पडे
ऐसे जाहलें, घणून घरते आले. तर उदाजीसारिला सरदार तुझां-
कडेस आला, तर त्याचा सरबाम करून चालवित्या तो लासाचें यश
देईल. आझी तुमचे जायली. तुमीं आमचे शब्द मानिता घणून
आझी तुझास सांगतां. न देका तर मग आपणास लोकांमध्ये शीचें
कां घणवितां व आझास महत्त्व कशास देतां? तुझी जाणते तुज आहां.
विसारें काय लिहिणें? हे आशा.

[लेखांक २७९] धीमार्गवराम.

सहस्रायु चिरजीव विजयीमय रामलक्ष्मण मरुगज आया यांसी
आशा केली ऐसीजे. श्रीनिवास केदार याजारगेवर नयस देवाचा सवाशें
पुतळी निशाशी व उकारें रुपि मुगुटाचे पाठविले. त्यास निफांशी पुत-
ळीया घेव नव्हता. त्यास श्रीनिवास केदार याशी अर्ज केलाजे, स्वामीनें
पुतळ्या प्याव्या. फांशाचें सोने पाच तोळे व सवाशें मोल्यें, रुपयास
एकप्रमाणें, आपास सामोन सोमाजी बरोबर पाठऊन देतां. त्यावरून
पुतळ्या ठेविल्या. तरी पाच तोळे फांशाचें व मोल्यें सवाशें, रुपयाचे
एकप्रमाणें, आशी पाठऊन देऊन मग वरकड देवाचे नवस देणें. जाणिजे.

१ लेखांक ५३ चें विमाजी आपाचें जें पत्र आहे त्यास हे स्वामीचें उत्तर
दिमने. हानतर लेखांक ५४ जें पत्र पुनः विमाजी आपाजी लिहिलें. त्यावरून
ता० १३ मे १० स० १७३९ व ता० १५ जून १० स० १७३९ ह्या दरम्यानचें
हें पत्र असातें. ह्याच सनदचें स्वामीचें आपाजी पराशें पत्र असलें पाहिजे जें
लेखांक ५४ वरून दिमने.

[लेखांक २८०] श्रीभार्गवराम.

सदस्यासु चिरजीव लक्ष्मण अष्टप्रधान यासी आसा ऐसीजे.—अजन वेडीहून घात आठ गावें राजपुरीजबिघनून तेथून सामान दाख मोळे पायवाटे आज अजनवेटीस येदीळ, आणि मागीं वाटस याची मेंटे आहेत. महाडासारखे मेंटे, तळाफोळासारखे मेंटे, ऐसीं दहा मेंटे आहेत. आणि चौकहून सामान न ये तेव्हा अजनवेली जेर होऊन आपोआप राखून पळवीळ. त्यास माणूस मर्दाना झणावा तरी वयाजी महादकर, अंणाजी साटला, दत्तजी विचारे ऐसे मर्दाने त्याणें मारले. धर्म जरी झणावा तरी तुमचे राखात कवडीचा नाही, आणि काखून गुदास छेकीत नाहीत. गुदाहून अधिक जाडले. रागा कपाळ, चाकर 'बेईमान, आपलीं आपलीं घरे मरितात. अयत-गजेव होता त्याचा धर्म जवरा चालत होता. त्याचे दुर्दैवेंच याषाणें उभे राहायें. तराच चदीचदावर मुटले पजा तरी महादेवाचा महा देव जाडला. पुढे होईल कसें ? लक्ष्मणराया ! हे कसें कामास येईल ! तरी तुमी धनवीचे यानावर घाजणें. आझास कळल तेवढ लिहिल आहे आमी पढी पढी हे थोर लोकास लिहां ना !

[लेखांक २८१] श्रीभार्गवराम.

सदस्यासु चिरजीव विनयीभव. बेदा घोसावी तुमचे बुळीं भार्गव अवतार घेतला. ह्ममताकारिलें यज्ञ गुदास आलें. पुढेही भी अहद रामेश्वर तहद दिली यज्ञ देईल. तुमीं वर्तमान लिहिले व चिरजीव घाणीरायाची पत्रे आलीं हे संतोषाचे यत्नमात येकोन, जैसी ह्ममंताये गळीं राखीरे रवाफी मळ घातली तेथी यज्ञाची पत्रे पाठविनि. तुमीं रामरूप जाडलें. मी तुमचा जागडी. कैलासवासी नानाशस्त्र नकद स्वये घाडेवीन हज्जर पास व्याचढा नाही. पहा, पहा, माता थोरण ! तुमचे परांत ह्मन व तनही पातळे, व यज्ञही पातळे. तर

भीमुलोवाचे इमारतीचा टेंगट झागला आहे व ताथवडा येथील काम धाजीचे पुण्ये आवायस आले, तर यासमयी जर मजला रुपये दिले तर सुदामदेवाची गत जाहली. छडेतीन हजारपैकी पन्नासहीन दोन हजार रुपये केसोना व नाकजीववळ देणे. दीड हजार राहो देणे. जरी दहा कोटी पौज घेऊन कोंकणात जातेंत तरी ऐसें यश कोंकणचें न येतें. ऐसें पुतें आपले टायी समजणे. रावणासारिला दैत्य मारिला ! नाहीतर मजला राग आला तर मी तुमचा नव्हे. नाना-बाबत छडेतीन हजार रुपये यावत तुझी मटात उदक घातलें व धाजी-राधानी जेजुरीचे वर घातलें तर [तें एतें कर !],

[लेखांक २८२]

श्री.

आणस आशा ऐसीजे-कोंकणात पाच गाव इनाम दिले होते व जकात पाचशें बैल याची जकात देत होता. त्याच आमचे हातचा हत्ती घेऊन गेला [दणून] आशीं कपाळास काठी घेऊन बरपाटें आलो. त्यावर श्री भार्गवराजाच्या मनात शिरोन पाच गाव बरपाटें दिले, आणि विश्वजन पैजे देतें. तुझ्या आशीं तादुळ मागितले दणून थो-ळिले तर तुझी तादुळ भक्षिता, त्यापरीचे तादुळ माळशिरसी पाठ-विले दणजे तुमची निठा खरी. श्री भुलोवाची समाराधना करू दणजे श्रीभुलोवा भोजन करील, तें श्रेय तुझ्यास येईल. न मागता श्री० वि-स्वाकर्तें दोन हजार रुपये दिले. हे आशा.

[लेखांक २८३]

श्री.

चिमानीस आशा. तुमचे पचे श्रीचे कृपेने अमर्याद जाली. पण इतकही ध्येय दिसतें. कसें तर आपले जन्मभूमीचा स्वामी पूजेनिर-

१ भुलोवाचे इमारतीचा टेंगट झागला आहे ह्या उल्लेखावरून हे पृथ २ व. १७२६ सालचे मसाले.

२ रावणासारिला दैत्य -हिंदी सात जमिनाच्या हदगांचा सरदार.

हित, स्वकीय इष्टजन कुटुंबसहित छेडयुक्त ऐसे असोन, त्याचें इष्ट आणि श्रीस्वामीं उत्साह पूर्वकत पूजा आपणासही दर्शन ध्याववास योग्य लेव्हा नव्हे, तेव्हा सर्व पुरुषाये तुमचे अयोग्य आहेत. बरें समजणें. उभयता बहु दिग्विजयी. पांडव अर्जुन श्रीकृष्णाचा मनोरथ पूर्ण करीत. आर्सेत तत्पर, एकनिष्ठ, सेवावृत्तीत लीन, क्षमोनच भगवान त्याचे हातून अरिमर्दन करून पृथ्वीचे इष्ट जन देव पालन करवीत. असे कर्ता तो ईश्वर, परंतु पांडवाचे ठायीं कृपा, याजकरिता पश त्यास देववी. आमचा देव वी, तसीच तुझी भावपुरस्सर आण पालन करावी. श्रीभागवत स्वधेरी नादतसे, हाच पराक्रम सर्वांत अधिक आहे. तुमचे पूजेची इच्छा क्षणावी तर तुझी मनोदयानुरूप करावी. यात अपूर्व काय ! लौकिकजन संतुष्ट करितात. मत्तयज राठोराऊ यास बरें पाटत नव्हतें. त्याचा समाचार जाता घेतला. त्याणें अतिशयें लीन होऊन भीम संतोषी वेलें. पाच गात वलें भीम दिली. तें बहुतच अपूर्व दिली. दम्यही उत्कृष्टन दिलें. तुझाच परस्परें कळलेंच असेल. तुमचा जागळी जेथें जाईल तेथें सर्व अनुब्रूतास उणें मारी. तुझापासीं एवढा पराक्रम दिसतो क्षणूनच तुझायोग्य तुझाच सांगितलें. माझा बेकुटवासी नाना माझे मनोरथ संपूर्ण करावयास पुन्हा ज-मास आला आहे. त्याचें भाषण काल ऐकिलें. याठवर चित्त संतोषी जालें. नाना माझा होता. तो एकनिष्ठ होता तर दमाजीस त्यास रिह्या. सम्यदाचा घला झाला. त्यामुळें इतर अभीष्ट झालें. दिग्गजीची मणलत मुरु घाली. एक मनोरथ त्याचा राहिला होता तो संपूर्ण करावयास तुझी आला. त्याचा मनोरथ [पूर्ण करा].

[लेखांक २८४]

श्री.

एवढाचु चिरजीव विजयीभव विमाजीआन प्रवान पाठी आला
वेटी ऐसीजे — येसाजी गावकषाड पाचा गाऊ घावजीनादेव गावक

वाढ घसरईस चाकर तुझाकडेस होता. तेथें मुद्दी पडला. त्याजरोबर त्याचे सोयरे संभाजी शेटगा येदुणा व बाबाजी मोरे पडले, त्याचे पदरीस तुझाकडे आगोटीस येसाजी गायकवाड पाठविला होता. त्यासी तुझी त्याचे क्रियेस तिघाचे रुपये पचास दिव्हेत. ते घेऊन येऊन येसाजीनें क्रिया तिघाची घेलिया बालपरवेशी तिघाची चालवू, पुढें येणें दणजे सवाने रुपये देऊं, ऐसें तुमचें वचन होतें. त्यावरून हल्लीं येसाजी गायकवाड पाठविला आहे. तरी याचे बालपरवेशी बेगमीस सवाशें रुपये वचनाप्रमाणें याचे पदरी घालणें, व काहीं श्रद्धपात्र बायकास देणें. तुमच्या वचनाचा भरवसा धरून यास पाठविला आहे. दिवसगत न लागता याचे खानगी करून पाठविला वाढिले. मागें पन्नास रुपये तुझी दिलेंत ते बापून घेतलेले पाडेसार दिव्हेत. ते कोठे न चालत. पाडा दर रुपयास चप्पल मागत. मग आहीं ते रुपये ठेवून मुरदला चागले आपणापावून दिव्हे. ऐसेच हल्लीं रुपये खाल, ते रेवे न देणें. चागले रुपये आपले खरीतें पारोस, पारस न पडे ऐसे रुपये सवाशें देऊन, याची खानगी करणें. बोलल्या बोलान अंतर घेलियास धातास कोप येईल. ऐसे न करणें. वितोप काय लिहिणें. हे आज्ञा.

[लेखांक २८५] श्रीमार्गवराम.

सह्यायु चिरजीव मननिर्मल विजयीभव चिमाजीबापास. — तुझी पत्र पाठविलें, उत्तमवाळीं प्रविष्ट होऊन पत्रधर्षणें परम संतोष जाहला. येवळ नेकुटीच बास जाहला ऐसा संतोष जाहला. कौरव पाडव बूत रोळोन पादय धनयासास चालिले, ते समयी कुती भीडुण्यास बोरिली जे, ते द्वारकेस चालिलास, आसची गत पुढें काय? ते समयी कृष्णनाथ बोलिला जे, मी काहीं द्वारकेस जात नाहीं. अग्निशी

१ लेखांक १४९ वरा त्या पत्राचें हें उत्तर आहे.

तुमचे पुत्रासन्निधन आहे. द्वारकेस गेलो असं लोकांस वाटतं, परंतु क्षणभर विस्मरण पांडवांचे पडेळ तेव्हांच अवतार संपूर्ण जादला. ऐसं शपथपूर्वक बोलिला. कुंती व क्रिदक भक्त कृष्णास लागले जे, तुमो निजभक्त पांडव आणि वनवासस कां जातात ! तेव्हां उत्तर दिलें जे, यांसी वनवासस पाठवून वपथर्या करितील. मग ते तपोबलें कौरवांचें निर्दालन करितील. तर तुली रुपयांचें लिहिलें तर पांच हजार काय व हांमर काय व लख काय व रुपया काम ! मी तुमचा जागली बोलिजे, पूर्वी भक्तिवपःशामध्ये वामन द्वापाळ येला, त्याप्रमाणें तुली भक्तियोगेंकरून आसांत काळक्रम परदारम यांसी आपले द्वापाळ करून ठेविलें. तर छोटावपाची आशा कधीं चाल ती कळत नाही, काढीमुठ्याची पाईटशीं कामें होत आहेत हें भेव तुमचेच पदरीं पडतें. मातुभ्रीचे शरीरीं-चायकाच नाहीं वणून लिहिलें, तर आरोग्यता जाहलियाचें वर्तमान लिहिलें नाहीं तर आसांत तेथपर पावें लागेल. गर्तवरीं आमचे शरीरीं येथ जाहली ते समयीं मातुभ्री धावडचीच आली होती. आरोग्य जाहलियाचें वर्तमान लिहोन पाठवणें.

पु॥ सागर राजून समाधान जाहलें. सात्तरेचे रुपये ४० पाठविले ते पावले, व साक्षजी नाईक यांचा शील पाठविला तो पावला, व मोलें २५ पाठविणें ती पावलीं. विनोद काय लिहिलें ? संमाजी यादव व भिवजी यादव या हरदु वणांगी आसांत राजभी-दरवारी पत्र माग करून पादिला. परंतु कांहीं चालेना. पुण्यास येऊन सावानी राजत न्हावीं पाणें सोकीच करावी ! याचा पाट निपाळा !! अरपा गांव पुढवून जाया न पडाया हा भिचार करित होते; परंतु कोटें पाहिला नाही ! ते लयाड आहेत. परकट बंदखोटीचे भावे खापनींकारणें

१ पदकीः—१० ग० १७१७ हा पकी स्वामी जागरी होने लागतन हें १५ १० स० १७१८ हावने अभावे.

व जाहले उत्तम हरगळी पाठवून देणे. रों, वसईचा अमिमान भीस आहे. तुम्ही चिंता करितां एक गुण, श्रीस दशगुण आहे. चिरंजीव यांनीराऊ याकडील वर्तमान लिहोन पाठविलें तें पावलें, विशेष काय लिहिणें ! हे आशा.

[लेखांक २८६] श्रीमार्गवराम.

सहसायु चिरजीव आपास आशा. तुझांस बहुमान झाला, आझांस स्वर्गातून विमान आलें. यास लटकें असेल तरी आझांस शिष्याची आण असे, हेंच प्रमाण असेल तरी अंतकाळ बघच येईल. बहुमानाची भिक्षा देणें, शेणवी याणें आमचा अपमान केला आहे. त्यापासून पंचवीस हजार रुपये घेणें, आझांस नानाप्रमाणें झणत असत तर चौवीस हजार पंच करून एक हजार आझांस पाठवून देणें. निळो पत्तकी चिपळणकर याणें हुरशी याकडे आमच्या चाट्या सांगोन परशुरामीतून आमचे भाई, दरगाजा, नगारे नेविले आहेत. त्याच्या लेंकाचा घंदा नारायणगाडी आहे. त्यास दूर करून कचेश्वर गोविंद (यास नेमणें), माझा अपमान शेणवी याणें केला आहे, तो कैलासवासी नानाचा अपमान केला आहे. त्याचें पारपत्य केरेंच पाहिजे. [न] कराल तर परशुरामाची आण असे.

[लेखांक २८७] श्री.

मननिर्मल गंगाजल चिरजीव चिमाजी आपा यासी आशा केली ऐसीजे:— चिरजीव सदाशिव याचें काहीं वर्तमान लिहीत नाहीं. तुम्ही आने वनसोडीचे पाच पाठविले; आणखी पाठवावयास नव्हते कीं काय नकळे ! कोटून पाठवाल ! विजवडीनदल वनसोडीचे आवेयांच्या आटोळ्या असतील त्या व आणखी हरगळी आहे नारायणगांवच्या आटोळ्या असतील त्या पाचशें पायेतों ज्या पाठवाल त्या कार्याच्या आहेत. आझी आहां तो पाठविल्या तर लावून मग समाधीस परश-

रामास जाऊ. लोकर पाठविले पाहिजे. घोडी पाठविली ती आप
 स्वाय पावती केळी. घुरपर चिरजीव बाजीराऊ व तात्या गुरुवारी
 दशमीच घावदशीस भेटीस आले होते. गुझास कळायें बाजकरिता
 लिहिलें आहे. गुझास प्रसाद भोगयऊ दुळई ठेविली होती, ते भेटीचे
 समयीं अवाजीपत तात्याही माडोन झगडोन आज्ञापासून घेतली ऐ
 झास दुळई पापरवयास पाहिजे तरी, या दोषास न कळता दुळई
 चित्तास येईल तैदी करून सोयळ्याची पाठविणें. बाजीराऊ व
 तात्या दोघे भाडतात. त्याचें तुजकरिता आझी चासवितों. तुजही
 कळलेच आहे. आझी लिहिणें होतें जें, राजा येईल तेव्हा तू सा
 ताप येणें. त्यास घातू, तू आमचें कोटें ऐकतो! येथें तो अवघे पाच
 रस पातकी आहेत. उमासाईकडे अवघे जाले आहेत .. चिरजीव
 सदाशिव मुली असावा.

बाळाजी बाजीराव.

[हेताऊ २८८]

धीमागेंवराम

भीमत् परमदस स्वामी माही

सहसायु चिरजीव विजयीभव नाना प्रपात याही आता ऐसीजे -
 तू मघ बाळाजीचे पोटास आलास. याही कोणी लटवें झणेत तोच
 अथ पातास जाईल. बाजकरिता तुझी उदावपन लिहिणें तर मी तपधर्यां
 गुझाकरिता वरितों. याहून तपधर्यां गुरांचे अमी करून संकष्टा चतुर्थी
 समाप्ति आपले ऐस येईन. तुझी निर्भय चिन्हें मुष्टसगिरीस जाणें. को
 टीनी पसे होत आहे भीचरणी भाव ठेविला ते कृपेमाझुप्पी हाते

१ तत्वा — भंडारी विरक गुरांचे

२ बातू — निमात्री अर्थात स्वामीनी प्रेमळ्याने निमाबातू हा अर्थी बातू
 हे शब्दच मिळतात

तू पूर्णआसुधी होशील. मजला भागंवाजवळ व भुलोवाजवळ मागणें हेंच. आझास एवढें मानपन पावळें. इतके दिवस मार्ग पाहतो. पन पाठविलीं क्षणून लिहिलें तर आझास पावळीं नाहींत. तुमचीं फत्तेचीं पन वरचेवर पाठवीत जाणें. क्षणजे सतोपी होऊ. तीळगूळ सनमणाचे पाठविले आहेत. स्वीकारणें. हे आझा. तुमच्या पुण्यानें नवीं कामें येणेंप्रमाणें लाविलीं. पाणी लागलें:-१ पिंगोरी, १ शिखळानजीक आधारे १ कासुरणीस, १ तळें भुलेधर एकूण चार कामें नवीं केलीं. पाणी लागलें. वळावें क्षणून लिहिलें आहे. आणखी एखादें मोठेसे सकट घालणें. जेथें पाणी नसेल तेथें पाणी करून धी देईल. महादोषा भीचा आहे. स्वामीच्या कामावर एकनिष्ठ आहे. पाजवर दया करीत जाणें.

[लेखाक १८९]

धी.

नानास आशा. दुत्ताजी कनोजे क्षणून सरदार नामांकित कान्होजी आगरे सरखेल याजवळ होते. ज्याणी जयगड बाघला, मोठमोठीं कामें केलीं, ते मृत्यु पावले. त्याचे पुन सयाजी कनोजे, आझाजवळ सप्तोजी आगरे याचे वेळेस आले. त्यास अन्न महिपतगडचा हवाला श्रीनिवासराऊ याजकडून महिपतगडी यमाजी शिवदेव याजकरवीं सांगविला होता. बरेंच चालत होतें. त्यास थदा धजाजी कदम याणें रसद पाचशें रुपये यमाजीपतास देऊन हवाला दूर करविला. आणखी अन्न दुसरे जागा सांगू क्षणून गळा पडिला आहे. परंतु सयाजी कनोजे राहत नाहीं दणतो. याचें आझास अणतल आहे. फर्ता आहे. त्यास उत्तम एका विहण्याचा हवाला सांगावा. तेवें चौकस घदा वरील. कामाचा असला तरच याचें चालवावें. तुझासही याचे सहवाणें

कतेपण कळों येईल. विशेष काय लिहिणें? उत्तर आल्यावर याच तुलांकडे पाठवून देऊं.*

[लेखांक २१०] श्रीभार्गवराम.

मननिर्मल गंगाजल पेशवे प्रधान. बरें, तुझी आठवीत नाही. परंतु आझी बाळाजी पातून तुमच्या गाई चारितो. बरें, तुमच्या मनांत आलें तरी बरें. तुलांस ठाऊक नाही तर आझी सांगतो. तुझी आलेंत तेव्हां साडे पांचवें रुपयांची बखें लागली. काल सदाशिवबाबा आले तेव्हां बखें ऐशी रुपयांची लागली. तुलांस सारें ठाऊक आदेंच. परंतु आझी उगेंच लिहितो. आझी कांहीं तुलांजवळ मागत नाही. तुझी सा- हजार एकदोन वर्षांच देतां, तेवढेच आझांस कोटीचे जागीं आदेंच. आझी समाधीस बसलो; परंतु एक पशमी यान व दोन चार शालजोडी लांबडी साडे सात हात ऐशी सोमाजी बरोबर पाठवून देणें. विजवर स्नानसंध्या करून तुमचे पदरीं पुष्प पडेल. तुलांस मध प्रसाद न॥ आदमण पाठविला आदें. हे आज्ञा. आझी घोड्यासाठी तुलांस लिहिणें होतें. घोडा घेणें, नाही तर हजार रुपये देणें. त्याच तुझी लिहिणें कीं

* हा मनहूर बाबाजी बाजीराव कांब्या न्याय पत्रावर लिहिला आहे. ते पत्र येणेंप्रमाणें आहे:—

कीं

“ श्रीमंत महाराज श्रीसरमहसुबाबा स्वामींने मेरेमी:—

परमपूज्य बाबाजी बाजीराव प्रधान दृष्टानेक माहाग चमत्कार. विनयि. बेधाल कुशल आशिन शुद्ध चतुर्थी रविवारपर्यंत स्वामींने आशीर्वादकरून यवारिदन अने विशेष. उत्तर प्रोतीबा कार्दमण उरकूच शिविया मरवाती स्वामींने आशीर्वाद- लावेकरून गुणरूप पुण्यास आलो. स्वामींन अवणत ग्हावे दाखरिला लिहिणें अशें. कृपा केनी पाहिजे हे दिहायना. ”

हे पत्र आशिन शुद्ध ४ कान्ये का० ५ जुलै ६० न० १७४१ हा निर्तीने आहे. तारासून बरीक स्वामींने पत्र ३० स० १७४१ मासने भजाने भजे दिमने.

१ लेखांक ७६-८४ पहा. बाप्पा पूरीने हे पत्र दिवने.

आक्षी आत्मावर घोडाच स्वामीयोग्य दैक. त्यास आक्षी तो येथें वारासो रुपयांचा घोडा तुरकी घेतला आहे. पाहे. राजानें घोडा दिव्हा आहे तो कसा, चौमुलकांत कीर्न जे, असा घोडा तासा वावांस दिव्हा. आणि तुझी घोडे देतां ते निवर, आमचे कामाचें नाहीं, ऐसें कृत्रिम देतां, याजकरितां आक्षी लिहिलें कीं, रुपये पाठवणें. आक्षी आपले खातरेयोग्य घोडा दैक. त्यास तुझांस मजपेक्षां रुपयेच अधिक जाले कीं काय ! हल्ली आक्षी घोडा तो घेतलाच आहे. तुमचे चित्तास येईल तरी वारासो रुपये पाठवून देणें. वरकड वर्तमान्याचे रुपये राहिले आहेत. ते आज्ञास निकड रुपयांची आहे. तरी राहिले रुपये सोमाजीबरोबर पाठवणें. व एक तोळामर कसुरी व दोन तोळे केसर व तोळामर अंबर ऐसें पाठवणें. तुमचे पुण्यानें गणपतीचे देवळाचें व तळ्याचें काम आणि थप दीडथप छापले आहे. चार साडेचारसो माणूस खपवें. हेंही तुमच्या पुण्ये सिद्धीस जाईल. आक्षी राजास निघोन जाणार होतो परंतु राजेपानी राहिले. नाहींतर आमचें नांव कशास घेतां ! जर तुमच्याच पुण्यानें चालत अखिलें तरी तेंही आक्षी पुढें पाहतच जाई. आज्ञापिछां तुझांस रुपये अधिक जाले अखिले, तरी रुपयेही न देणें आणि घोडेही न देणें. मग आमचे रूपाळीं असेल तें होईल. आक्षी तुमचे पुण्यानें समाधीतून सुखरूप उठलों तरी भेट होईल. नाहीं तरी संस्नान चालविणें. हें तुमच्या व्हडिलांमार्फत तीन पिढ्या त्रियामाक सालीच आहे. तें स्मरण घालवालय यांत अपूर्व फाय आहे ! आमची खर्चाची घोडा बहुत आहे. वार्षिकप्रमाणें सा हजार एकशें रुपये चतुर्थी अलीकडे चार दिवस सोमाजी बरोबर पाठविलेंत क्षणजे सतोषी होईन. आणि वार्षिकप्रमाणें पशमी याने ४ व शालजोडी एवढी पाठवून देणें. व घोडीचे रुपये वारासो ऐसे पाठविले पाहिजेत.

सदाशिव चिमणाजी

[लेखांक २९१]*

धी.

भीमत् परमहंस स्वामी यांहीं

चिरजीव सदाशिव चिमणाजी याच आछा वेळी ऐसीजे:-आझीं निमाण पाठविलें जे, नानाची फत्ते होवो आणि फिलीजतान याच पादाकात होऊन याचे पायाप्याळी येवो, दाणून आझी तीन महास्त्र मुल्लास बोलिलो. त्याची दोन महास्त्र आझी करितच आहो. एक महास्त्राची रामाची रापानाई काय लागेल ती पुण्याहून माळशिरसाच पाठवील तरी पाठवणें. न पाठवील तर आमचा पायपोट गेला ! तीन महास्त्र करून आझीच भेय भेऊ. नाहीतरी तुझाच देऊ. बैलाखगाची नानापातन लुभे चतुर्थीचें भेय रामाचीचें भेय मुमण्याच कार्याकरिता देतो, हे रापानाईच कसें न कळे ! आणि ती दोळ्यावर कसें कातटें घेतये ! तिचे लेखानें पुण्याचे मुखारी काय कायदेऊ केले होतें तें अवघें XXX गेलें ! जावो !! मज कोप आणू नवा. कोप आणत्याच कोणाचें बरें झालें नाहीं. नानाची काय गत व महादाजी यत्नाळ याची काय गत व विरुनाईची गत काय झाली हें तुझाच कसें न कळे ! आठ दिवस पैसा पाठवून देतो दाणून नेम घेला त्याच दिवस किती जाहले ! हल्लीं राज्याचे कागस कर्त पैकी रुपये १०,००० दहा हजार पाठवून देजें. न पाठवित्याच जरा पुण्यात आगावर कोर होऊन गेलों, तेंच कपाळाच वाटी गेऊन उनातानान एखादेकडेच जाईन. पुढें काय होईल तें बळो देईल. पुण्यावर कोर होऊन तळेंगावाच गेलो. तेंचें उमाशानें गवपाच देऊन पूजा करी. दमाजीपडे जाऊ न देई. आणि काळ सातान्याहून भेटीच धावट्टीच घेऊन दोन हजार रुपये आणून दिले. ऐमी त्या सोकाची निश. आणि तुझी सो अममवी स्वर्गविजा, आणि

* लेखांक ८२ हें लेखांक २९१ ने उत्तर मजगें

तुमची निष्ठा या प्रकारची ! तुमचा कामास देईल ! ! हक्कावर आली
 काय कराये ? वसईचे ठाये आहेना ! वसई न आली तर या रान्यांत
 राहील त्याचे संन्यासपण लटके असे कागद नेले होते ! ते तुलांस टा-
 वेंच आहेत. पंधरा दिवस गोमूत्र टाकिले होते. ऐसें अणोन तुलांस
 होणारासारखी बुद्धि आटविली ! सासवढचे ठावके आहेना ! पुण्यात
 मन यां कधी केले होते ?

थी.

[लेखांक २९२]

धीमत परमहंस स्वामी यांचे

भीमगवान्स्वरूप परमेश्वराचे तेज सदोनास आण केली ऐसीजे :—
 बहुत दिवस जाहले, परंतु समाचार कळत नाही. बरे आमचे काय
 जाते ! तुमचे पूर्वज जे जाहले वर्तमान खबरेर लिहीत असत, सक-
 मणाचे बीळगुळ पाठवीत असत. धार्पुजी मेपरयाम याजकडे उद-
 कदत्त रुपये ५० पन्नास येजे व रामचद्रपंत विपळतेरकर दिमत कयडे
 याजकडे उदकदत्त रुपये ५० व यत्ने २ ऐसी येजे आहेत; तर बा-
 पुजीपताकडील व रामचद्रपंताकडील रुपये १०० व यत्ने २ ऐसी
 पाठवून देजे. रुपये पोताचे पाठवून तुली त्याजकडून जावू पाठवून
 रुपये आणवजे, या गोष्टीने तुमचे पदरी पुण्यच पडेळ. तुमचे पदि-
 लानी न्हावीचे तळावर एका घटकेत हवार रुपये मिठा परदसें
 करून दिली. तुली देसें करिता, हे बरे की काय ! तुमचे देवाचे
 कार्य होतें व आमचे चित्त सतोपी होतें ऐसें न-जे. राजा दामजे
 कोणास नेदी. आमचे उदकदत्त येजे यापाकडे रुपये पाचसें होते.
 ते त्यांसी कळतांच रुपये पोताचे पाठविले आणि त्याजकडून घेतले.
 तुली तो पुण्यतन धीचे आणि असें करितां हे काय ! पुढिले जन्मीं
 देईल की काय ! पाळसीकरितां मिटेक वेळां लिहवें ! अतःपर लि-

हिणार नाही, तुझांश संवाराची चिंता आहे. पालखीची चिंता याज-
हून विशेष असावी. आतां यांखार लिहीत नाही. चिरंजीव नानाचें
वर्तमान काय ! कोणते गडकोट हवशाचे जंखिरे घेतले हें न कळे. त्या-
जकडीलही पत्र फार दिवस येत नाही.

चिरंजीव दादोबास आज्ञा केली ऐसीजे, चिरंजीव सदाशिव-
पंत यांसी पत्र पाठविलें आहे. तर त्याजकडे प्रविष्ट करून उत्तर
पाठवणें, जाणीजे.

[लेखांक २९३]

श्री.

सहसायु चिरंजीव विजयीभव सदोश यांसी आज्ञा, तुमचे मस्तकी
हात ठेविला, आपलें स्वरूप तुझे स्वरूपांत घातलें, जसा पांडवांस
भीमने अनुमद केला. विश्वासो पळ होय. कां तुझी सा वर्षांचा मक्का
पेरसाचा करून दिल्या ! नियताप्रमाणें समाप्तीस पावें, त्यावेगळी
दोपीस मरामत मागितली तर एवढा माहा अभ्यास पोटी घालणें !
प्रसादिक समाप्तीची शालजोटी हात हात पाठविली आहे. या शा-
लेवर खानसेध्या करणें. चिरंजीव नानाने आज्ञा करून पत्रें दिलीं
होती. वरवाजी पाटील व शंकराजी केशव व रंढोनी माणकर
यांसी पत्रें दिलीं जे, त्या प्रांतीचे दणम, मुद्दत उत्तम, मित्रा
करून देणें. शाकरितां विकडे मागणें पाठविली आहेत. तर दुसरीं
ताकांदपत्रें त्यांस पाठवून मित्रा जमा होय तें करणें. कंसाम-
यागी पाळ्याजी नानापासून पिढ्याजी जाणव याणें बहुत द्रव्य मि-
ळविलें आहे. दोन तीन कोटी द्रव्य आहे. तर पुरस्तीनें भीचा
अंश अविद्या तर द्रव्य मुक्तिप्रयुक्तीनें घेऊन इशमांस वांटणी करणें.

[लेखांक २९४]

मार्गेधराम.

भीमत् परमहंस स्वामी यांसी

अनंत अनांथा राणी, भेदोनी नेत्या गणनागी, मर्वादा नाही

भाग्याशी, ऐसच घडलें. सदस्यां चिरजीव सदाशिवपंत भाऊ यांशी आम्हा ऐसीजे - पाच हजार रुपयाची पावती पाठविली ते आपण फिरोन पाठविलें, आणि खुदोजीमरोन सागोन पाठविलें कीं, मुदल पैकी पाच हजार पावले ऐसी पावती द्यावी. तरी आजिपर्यंत व्याजाचा हिशोर काय होतो तो तुहीं पडनिशाबवळ पुखावें. पाच हजार जाजती होतील. पुढें व्याजाचा हिशोर घाल, त्यामध्ये पाच हजार मजा करावें. पावती काल पाठविली तेच पावती असे. विल्हेस लावून ठेवावी. बरकड, हेमगर्भांविशीं लिहिलें होतें. त्यास आपण लिहिलें कीं, यत्न केला परंतु मिळाला नाही. तरी आहां वैयावटून हेमगर्भ दोन तोळे आपणविला आहे. रुपये बीस पडले. तरी बीस रुपये किंमत पाठवून दिली पाहिजे. बरकड तुझी मजणीं दोन भाव घरिता, हे गोष्ट कामाची नाही. माझे शरीरी निमपि ताकद राहिली नाही. हाडे निघालीं तीं तुमीं आपले डोळ्यांना पाहिलीं. ऐशास मजला तवाना करणें असेल, तरी एक क्षेप घुमती, चांगली, ऐसी लिहिल्यातून भाणवून पाठवणें. बरकड, आशीं तुझांशीं वाडीमर प्रपच घरीत नाही. आजपावेतो तुझाकडे मागेंपावून उसनवटे बहुत होती. त्याचा हिशोर सणावा तरी बहुतच होईल. व तांळा अडीकडे जाहला, परंतु माझें धैर्य योर आहे. काळ तुझी दर्शनाम आलेंत तेन्हा एक शालनोडी तरी लावली आणावी होती ! वृद्धांपाळीं खानसभ्या करितों. मागें सग्राची पाठविली तेही आध्यायोग्य पाठविली नाही. ऐसे दोन भाव घरु नका. बरकड तुझी येथून गेलेंत तेन्हा घाटेस पाद जगजाय चिमणाजी याही नेऊन तुझाच दाखवून XXX पाठविली आहे तेणेंप्रमाणें नारो राम मजमदार तारापूर याची सगद करुन पाठविली पाहिजे. पंचवीस रुपये जाजती एकूण सवाडो नवें रुपये सनद पाठवावी. बहुत लिहिणें तरी सुरु अण हे आम्हा.

मराठे सरदार, मुत्सद्दी वगैरे.

१ नागपूरकर भोंसले.

[लेखांक २९५]

श्री.

भीमत् परमहंसशास्त्रा स्वामी यांही

निजमच्छिरोमणी गृहस्थायु चिरंजीव रघोजी भोंसले यांची आज्ञा घेव्ही ऐसीजे:—श्रीने कांही तुमचे कार्य केले नाही व वरे कांही केले नाही. पूर्वी घाणूजी भोंसले हक्की मागायन छोडविले व संताजी भोंसले यांची वेदी नानाकरवी प्रयत्न तोडविली. बघाबाई यांची पांडवगद्दी होती तेव्हां त्यांची श्रीची सेवा फेटी, तेव्हां आपली संतोषी जाहली, ते समयी त्यांची पांगितले जे, माझा रघुजी पास आशीर्वाद मागायत आला क्षणजे स्वामीचे सेवेची सुकणार नाही; तर रघोजीस आशीर्वाद उत्तमप्रकारे द्यावा, ते समयी तुझांपर पूर्ण दया जाहली. त्यापासून तुमचे कल्याण इच्छितो, त्याची भीजे तुझांस उत्तम, संपत्ति, मदद दिले. तुम्ही ही सेवेची सुकणार नाही, परंतु आलीच त्या प्रांतास येत नाही. आलिपावर तुझांपासून अंतर पडणार नाही. तुमचे गांवी जेवरी माळशिराची कुळे पळोन आली, त्यास मानाजी रसदकर माकडेस भीजे कर्ज देणे रुपये वगैरेस कुल त्याकडेस देणे आरे. त्याची तुमचे गांवी कुळे आली, तो गांव भीचाच आरे. तर तेथे कुळे आहेत त्यांकडेस रुपये देणे. त्याची दोन चार कुळे आली आणून गटनेत ठेविणे. त्यांची माणसे तुमचे गळी आरेस. तर ती कुळे आपले हाती घेऊन त्यांकडील मुदलच रुपये तुम्ही देवणे. तुम्ही कुळाबदल द्याला पंतला आणि रुपये पाठविले क्षणजे कुळे पाठवून देऊ. देणेप्रमाणे नांवनिशी:—

નિઠવત માનાજી સરલદકર.

૧૦૦ આપાજી માલવદકર.

૩૭૫ તુદ માનાજી.

૨૬ ચિમા તેલી.

૫૦૧

પેટી ધગૂલ રવયે.

૨૨ આપાજી માલવદકર.

૬ ચિમા તેલી.

ચાકી રવયે ૪૭૩

તેરીઝ ૨૧૨

૭૦૬

રિત્તા કુળે.

૭૫ અંબરા ઘાળી

૭૫ શિયાજી મહાડીક

૧૦૩ મલ્હારી ધાકરા

૨૫૩

પેરી ધગૂલ અંબરા ઘાળી ૨૦

ઘાળી ૨૧૨.

દરૂન ગાલતો યા રવયે ત્યાજકે મુદ્દા આમપે રેજે. ત્યાલી દે રવયે
ગુલી શાગ્યાયે દળને કુળે ય કતરે વાટગૂન રેકે. સાતરો યા રવયે
મુદ્દાચ ગુણંતરિતાં પેતો. જાવ નિમિત્ત થી, લીટી પેઠ આમચીન.
લી પેઠ ઔરંગાવાઝેશારિલી ઝારા વચચે. આપાજી કુળે આમપે રવયે
વાટગૂન પેઠન ગાળે દળને ગાંધ તુમપેચ આદે. વાનંતર ચિરંજીવ
નારો ડાંઢર ઘાળે ઘરાદાંત અબોદયા અરિગાફમેશ રોષા કેલી. લીન
ધાર રવે રોડે. શાંતિ ત્યાજે નાલો ડાંઢર ૧૪૫૨ તુપાન વરૂન શા
મદાર રવે દંડ ટપાશિલે. ત્યારેલી લીન હમ્મર રવયે પેતલે. ચાલી
૫૩ હમ્મર રવવાંદલ લાનિનાયે પરી ચીકી ચગરિલી. કાંદી ત્યાજે.
ગિતે નળાં નરદ શાકાર દંડ ધાગ્યા આદે. તર વાળે મીંગ વદુ
સમત આદે વગૂન તુમંગ ગિદિતે આદે. તર અબોદયા અરિયાન ય
અબોદયાન તાકીદરવે તિફન દેવે વી, વામલી ત્યાજે અંગી પેતા
નળાં જાવ ગમજેન શાગ્યાન કદી ચરિતાં. યાઉપર ત્યા શાગ્યાયે

यादें न जाणें. नाहींतिर तुमचा आमचा खेद राहणार नाही. ऐसीं चाकीदपत्रें देऊन जे गोष्टीनें याची मुक्तता होय तो पदार्थ अगत्य करणें. अनमान न करणें.

[लेखांक २९६]

थी.

भीमंत परमहंस स्वामी यांहीं

गंगाजान्दवीसमान मातुशी काशीबाई भोंसली यांशी आशा फेली ऐसी जे:—सारी पृथ्वी आकाश ध्याते आणि हजारोंचे हजार पैके घाडून देतात. सोभास्यवती विरुसाई यथांमध्यें चार वेळां आमचे भेटोण येतात. हे तुझांघडी परस्परें विदितच आहे. आमचा विश्वासपात करून शिंपी माळशिरसचे पेटवून पैसे घेऊन तुझे गांवांत जाऊन राहिले आहेत. त्याजकडे गोविंद केशव मेला आहे. तरी हिंदोबाममाणें त्याच्या मुसक्या बांधून त्याजपासून पैसे घेऊन आकांछे पाठवून देजें ह्मणजे आली पोटावर गोमूत्र पेटू, आणि तुजला तुझ्या पुत्राग आशीर्वाद देऊं. त्याजकडील रुपये पाठवित्याच तुझीच मित्रा पावली ऐसे संतोषी [दोऊं]. ते फांही स्वर्गांत तुज कामास येणार नाही ! स्वर्गी पास करजें तुमचेच हातीं आहे. हे गोष्ट न करत तरी तुजवर गोमूत्र टाकून त्यांना आली तेवें पेटू. तेव्हां संकट पडोन त्याजकडील पैका तुजला [धाना लागेल. हे आशा !].

[लेखांक २९७]

थी.

गंगाजान्दवी समान मातुशी काशीबाई यांशी आशा:—मी मातुसं-
तापी पाचपूळ आहे. सारं, गतवर्गी मज कागद तुजों पाठविलांत जे,
बापा, तुमचे आजीर्जादे माता लेक रघुजी भोंसले मुलरूप वेऊं या
ह्मणजे मी स्वामीने भेटोण येईन. त्यास तुमचे पुन्हे, निरंजीव रघुजी
भोंसले मुलरूप परास आहे. तुमची याची भेटी साहजी. त्यावर फांही
तुमचा कागद आला नाही. कर्जदार मुळांकडे मागसे पाठवितो, त्यास

मध्येच तुमचे कारकून आपली माणसें पाठवून आमचे माणसांस बाहेर घालितात. तुज आर्झामध्ये नूट पाडितात. तुमचे माणसावर तुझांस कागद लिहिला होता जे, बाई, तुजला देव नको; शिंपी धावें असतील तर स्यांसन्मुख उभी राहोन बोल, जे तुमचे रुपये बदल असले तर आपण कुरुक्षेत्राचे गृहीनें देईन ऐसें क्षण. क्षणजे कुळां-जवळ तुळांजवळ रुपये मागत नाही. हाडीं देवजी जासूद रायाकडील पाठविला. त्याणें सांगितलें जे, बाई बोलिली जे मनवर बावांहीं गोमून कां टाकिलें आहे? माझा अन्याय कांहीं नाही. बावांचे माणसास मध्ये चारूर द्यावित्यात. हाडीं तुझीं आपलीं कुळें घेऊन जा, अगर रुपये त्यापासून आपले घेणें. जासूदही आपला यमुलास दिव्हा. हे रायाचे नामुदाने सांगितल्यावर संतोषी जाहलों. घरे, आठरां रुपये तुझाकडे घेणें, त्याचा पारसा विषय नाही. तुमचे बोलें गोमून घेऊन हाडीं जासूद पाठविला आहे. याजवरुन तुझांकडील साहून आठरां रुपये पाठवून देणें.

२ होळकर.

[खेतांक २९८]

थी.

सहस्रायु चिरंजीव जडमस्त बोधन मल्हारवा यास भाषा ऐ-
धीजे:— ज्या दिवसापासून तुजला भोवें प्रथम भेट दिली त्या दिव-
सापासून तुझे मनीं घास आलीच असेल. मी सदेह होऊन कोणास
प्रसाद देत नाही आणि तुला सदेह होऊन प्रसाद दिला. मी तुजला
छटरे, पादरी सकलाद पाठवून दे. त्यास मूं अनमान केलास. त्यास
तुजला प्रसाद पादरी सकलाद पाठविली आहे. हे यज्ञकवच अंगावर घेत
जाणें. हे कोणास देतील तर माझी आप बसे. तुझीं पांच हजारचे वाग्-
दत्त धारादत्त उदक पातलें, त्यास टोवरन दिल्याने कुरुक्षेत्राचे गृहीनें

वृद्धि होले. यात व्यतिपात, वैश्रुत, ग्रहणें जाऊन.....धी कार्यास काय [राहणार!].....धीस लक्ष रुपये लागले. आतां कामें मोठमोठालीं घरिलीं आहेत. तरी पांच हजार पैकीं आजि तीन हजार रुपये देणें. दोन हजार पुढें आगोटीस देणें. धीचरणी निष्टा असलीयानें.....तुसी कत्ते दोले तें कळो येईल, पाटास पासोडी जरी राणोजी दिव्याने दिले, त्याप्रमाणें पासोडी लंच, राहणी दोन, शहर रुपये [किंमतीची] सोबळ्याची देणें. केशोबापरावर आपली माणसें देऊन पाठवणें.

[लेखांक २९९]

धी.

धीमन् परमदस स्वामी यादी

सहसायु चिरजीव मस्तारजी जडभरत होळकर याची आशा घेऊन देवीजे:— आली तुमचे घरस आलो आणि तुसी सोलीत जाऊन एकांत करीत बसलेत. आमचा बर्णा ऐकोन न आलेत. हें तुझास विदित नाही. तुसी कणजे आमचे निजमद. तुझापासून अंतर न पड्यावे हें पडिले। तेथून आली जमतापाचे घरस गेलो. त्याणी पूजा घेई. तुमचे घरस न आतो कणून लोक निंदा करतील, पात्रकरितां घाबगाबास तुमचे खळास गेलो. तुमचे बायकोस सांगोन पाठविले जे, द्रव्यापेरीज काय घाल तें घेऊ; ऐसे असेल तर तुमचे घरस येवो. त्याणी मान्य घेतापर तुमचे घरस गेलो. तुमचे बायकोनें अगावर पासोडी पाठवी. तिची निष्टा देखोन बहुत खतोपी जासो. तुझापासून अंतर पडिलें, परंतु धागापासून तुमचे टांगीं अंतर पडिलें नाही. मागील उदकदत्तपैकीं तुझाकडे रुपये ८०० राहिले आहेत, ते हांगुज- पळ देणें. अनमान न करवें. जेदा काही तुझाजवळ मागत नाही. मागील उदकदत्त न देवणें.

३ भोंसले अकलकोटकर.

[लेखांक ३००]

थी.

सहसायु चिरजीव विजयीभव धर्ममूर्ति फत्तेसिंगरावा यासी आशा ऐसीजे — यावुची नार्क याची तुझी मैत्री करू नका. हा केवळ पंचमहापातकी आहे. याच्याने काही तुमचे रें करवत नाही. जा. तीचा सराफ, अपेसी आहे. तरी याची मैत्री तुझी तोडून देणें. आमची त्याची गोडी नाही. ऐसास तुझास आझी लिहिले आहे तरी या गोष्टी चित्तामणी ठेवून मैत्री तोडून टाकणें. मैत्री वेग्यास पुढें कळेल.

४ जाधवराव.

[लेखांक १०१]

॥ थी भार्गवराव ॥

सहसायु चिरजीव विजयीभव पिलया जाधवराव यासी आशा केडी ऐसीजे — आझी जेजुरीहून गतवर्षा तुमचे घरास आलों. माहून सगडून पाच हजार रुपये दिले. ते भीस प्रविष्ट जाहले. पाच वर्ष जाहली. ती वर्षांचे वर्षासन रुपये घारासो ऐसे पाच वर्षांचे रुपये भुलेश्वरास सत्वर पाठवून देणें तुमचे अथणाहून भुलोपाचे देऊळ वाड्यामुड्याचे जाहलें तें दिसत न्हयेल. तुझी माझी गडी आज कालची नाही. बहुत दिवसाची कोंकणातील आहे. रुपये मागता लणून टाकू नको. पैके दिव्हे आहेत देवें व मागलोदी देव. दिव्यानें काय होईल आणि न दिव्यानें काय होईल, तर तुझी पाणतच आश. तुजला शव पळतच आहे. भुलोपाचे सळें अनीचे हातचे होतें, तेंही दुकसत [पेलें] ... [त्या पुढील बंद महाळ झाला आहे].

५ गायकवाड.*

[लेखांक ३०२]

थी.

पिलाजी गायकवाड याणें मळोजीस खटलें जे, तुझी आझी सोयरे होऊं. त्याजवर मळोजी बोलिला जे, पुत्र व कन्या यांचे प्रसादाची आहेत. सोयरीक याचा देणार. आषाचे स्वाधीन नाही, व खंडेराव दाभाडे यांणी मळोजीस सांगितलें जे, पिलाजी गायकवाड आमचा वारगीर, त्यास सोयरीक न करणें. ऐशें झालें. त्यावरून पिलाजी गायकवाड याणी आझांस पत्र लिहोन फारवून आझाकडे पाठविला जे, याचा तुझी भेट चाल तर हत्ती भरून रुपये देईन. दोन हजार रुपया पाठविले आणि लिहिलें जे, मळोजीचे मुली आमचा पुत्र खंडेराव यास देणें. त्यावरून आझी मळोजीस लिहोन सोयरीक देविली. हे सोयरीक जाळी दाखून घोरान पोटा भरवयास जागा आहला. ऐशें अशेन आझाची नम्रपणा परितो, उदकदत्त पावरीत नाही. जो मंत्र दिला तो पाप्मात लिहोन मुदवित्यास काप होईल तें तुझास वळी देईल. येथ लागेल दाखून पांचून तुझास लिहिले आहे.

६ दाभाडे.

[लेखांक ३०३]

थी.

मननिर्मल गंगावल मातुभी उमा मुखावर दाभाटी याची आला पेली ऐसीजे:—तुमचें संतोषाचें वर्तमान पत्र येणारा पत्र १० प्रविष्ट होऊन जेथें तुमचे सापस मातेने घुसून लाग्य माहली होती, तो तर भयेंस जाऊन अदळ पद परनेभरे दिलें, त्याचे मातेस संतोष जाला; तसे तुमचें पत्रेचें पत्र ऐकीन समाधान जाले. तुमचे निवेतुरूप श्री पत्रे

* हे पत्र कोणास लिहिलें त्याचा कवनिर्देश न्हय. कदाचि हे दिवशीं मध्य-परमाम भगुलपून मंगलानुजे तें मंगलानुभावा बरेचदाचें पत्रे आह.

वरील. याई, तुमचे नेमास बहुत दिवस जाले, आणि वचनांप्रमाणे दहा हजार रुपये पाठविले नाहीत. मेरुचे देवालयाने काम काही सामान्य नव्हे. चार हजार रुपये अतोना नाईकाकडून देविले आहेत हाणून लिहिले ते प्रविष्ट होतील. वरकड आजिवर आशीर्वादपत्र पाठविले नाही हाणून लिहिले, तरी सर्वकाळ आशीर्वाद तुमचे कल्याण व्हावे हे इच्छित असो. पत्र लिहावे तर मागे प्रसाद चादर व तुलई अगावरील पाठविली त्याचा ज्ञान न पाठविलात. याजकरिता पत्र आजिवर न लिहिले. याजउपरी साहा हजार रुपये उदकदत्त बागूदत्त पैकी राहिले ते पाठवून दिले पाहिलेत. हाणजे मुदाम्याचे पोद्दाधारले होईल. सहस्र हाताचा देणार आणि दो हाताचे माणस किती येईल ? तुम्हा बरे व्हावे याजकरिता तुमचे रुपये येऊन देवकार्यास लावावे. येरवी आणाय काही रुपये मिळतील की न मिळतील, वरकड देतील की न देतील, हे चित्तांत आणजे. तुजला रेकी दगली ते तरीच आहेत. तुम्हा बरे व्हावे याजकरिता लिहिले. पुढे चित्तात आणून रुपये साहा हजार पाठवणे. हाणजे पैके यथेष्ट मिळतील. जाणीजे. सोरठप्रांत जाल्येस तेही भूमी तुज पादाकात होतील. भेटीचे समयी बोलिली होतील ते, जताच पत्रे पाठवून देतो आणि नेमास का सुकत्येष्ट ? नये तुझ्या चित्तास, तर आणखीकडे वाया मी. मागावयास जा ऐसे स्पष्ट लिहिणे. देवास देऊ करावे आणि ठरावे हे उत्तम नसे जाणीजे.

[लेखांक १०४]

श्री.

भीमत् परमहन् स्वामी याही

मननिर्मल गंगानल गंगाजादवीसमान मुक्तापारंदाभाडी यास आज्ञा येनी ऐसीजे — आज्ञेचे वचन मानित्येष्ट याचा फलात्कारही होतो. तुम्हा तुम्हास मानयाई (तान ?) पुत्रही जाहला. जाही सराटेचे आज्ञायात्री जेपुरीस सव्या मदिना येविलो. येथ पाटील गावात बसिला.

परंतु आमची भेट घेतली नाही, आधी भूठभर रत (!) देतो आणि नाचणीचे आंबील पाजितो. शाहूपासून रंभाजी गेला त्याला अन्नयस्त्र मिळते की नाही ! तैसाच चंद्रसेन गेला. तैसाच मुलवानजी निनाळकर गेला. त्यास विद्याधारिणे शक (वक !) दिव्हे. ऐसे कितेक गेले ! दादलेचे वेळेस तूच कारभार करीस. आतां तुझी बुद्धि कोठे गेली ! गावकऱ्याड त्याचा वाढविला. तो दुसरे जागा गेल्या तरी उपासे मरेना ! यापे चित्त घसून जे पाय देईल ते त्याचे समाधानाजें घेणें. ददाजण तुजला बरी क्षणवील,.....छपपतीही मुली होईल.

७ पवार.

[श्लोकांक ३०५]

श्रीभार्गववराह.

भीमत् परमदंष्ट

शत्रियकुलायतंश्च रणधीर उदारण पवार. गुनी पय लिहिछें तें माघ वद्य पूर्णिमेस पावले. कान पुंजून उपदेश परितोती. म्यां गुना दोषां पंधूच संतोच उपदेश घेला. तुमचें मन गुलाब पात्र देत असेल. गुनी उभयता माझे विपरी प कृष्णाजी प लिंगोजी हवालदार गुनी माझे भजनीं अखिलेंत तरी मझाड आलेसें समजा. दिगती तुमची वीरि होईल. छत्रपति गुलाबरी संतोषी होतील. तुमच्या लघ्वरात वितवा होऊ न पावे, मी पेढाला लोपी समद्याचा (माहे). माळशिरसच्या सनदा राजा व गुनीं जरी पाटयाल तरी मी गोमूत्र पेईन आणि धोर करीन. आपण आजिर्षत गोमूत्र घेतले असेल तरी तुझा गळ्याची शाप अजे. हातीं मेरुचे देऊळ होते व हातीं त्र्यंबकीचे तळ्याचे काम होतें. राजाच्या पुढेंकसून मुनेश्वराचे देऊळ होईल. जरी तुमच्या विलास नये तरी एगादे दिगारास जाईन. तुमचे गुनी जतन करा. मी काही तुमचे नेणार नाही. हें राज्य टाकून विकुडे माझी माठी निरवधी असेल विकुडे जाईन. गुनी छद्दिघार पचेपे वतंनान

८ निवाळकर.

[लेखांक ३०८]

श्री.

सहस्रायु चिरजीव जडभरत बोधला जानोबी यासी आज्ञा केली ऐसीजेः—मागे दोन छेसी मागीतल्या होत्या, त्या देतो छणता. त्या देणार कधी आणि आझीं तरु कधी मझावें ! गतवर्षी गाई दोन पाठविल्या होत्या, त्याचें तरु पोटमर आजिवर घेतलें. आता त्या गाईं भाकडी जाहल्या. सागळ तर पाठवून देऊं. हल्लीं तरु प्यावयास उत्तम गाईं ध्याल्या नसल्या तरी गाभण्या, तरण्या, दुधाळ, लोकर वियत ऐशा, दोन गाईं पाठवून देणें. आझीं तरु घेऊ. तुमचें बरें होईल. तरी अनमान न करिता गाईं दोन पाठविल्या पाहिजेत. देणें. नसेल तरी सटल पटल करणें. पुढें देऊ घेऊ ऐसें कशास छणता ! परिच्छिन्न नाहींच छणणें. पाण्याचें छणाल तर आझी साधु संताची पायधूळ आहो. भार्गव किता घरील तर पानाडीयाचाही वज कळून पाणीही भार्गव लावील. त्याचें काय आदे ! आझीं तुझाजवळ तरी पैत्या भरून रुपये कोट मागितले आदेत ! तुझी तरी काय दिलें आदे ! पहिला पाच हजार रुपये खर्च लागतो. दहा भक्त आदेत छणून चालतो. दोन गाईं तुझाजवळ मागितल्या त्यास मागे पुढे कशास पाहता ! देणें असेल तर धा, नाहीतर आमचा वागद परतून देणें. तुझास प्रसाद नारळ १ व द्राक्षें दोनशेर पाठविलीं आदेत. मेणें. २ आशा.

९ सुलतानजी निवाळकर.

[लेखांक ३०९]

श्रीभार्गव.

मननिर्मळ गंगाजळ आचार्य पुण्यशील सुलतानजी बोधला निवाळकर यास आशा. या कल्पयुगामयीं अली कोणी देवळें घेडी नाहीत.

१ निगमाकडे नेलेल्या सारंग्य निवाळकर याच्या बराण्यापैकी हा सरदार आहे.

परंतु त्वां केलीं. तुझ्या पुण्यास पायवार नाही. तरी याजकरितां रोख्या-
मधील कोटि एक रुपया, कोठें पांच रुपये, माणूस घर पाहोन भिक्षा
करून, कोठें पंचवीस रुपये याप्रमाणें शहर रुपयांची भिक्षा करून
दित्याने आह्मांस (!) चिंचपुरी खंडेराव आदे, तेथें लक्ष रुपयांचें (काम)
आदे तें दुरुस्त वरू. तुमचे पदरी पुष्प पडेल, याखेरीज विढामधीं
गांव भिक्षा करून घाल तरी उत्तम आदे. तुझाच वज्रकवच अंगचें
आगाऊ पाठविलें आदे. येजें. याचें काय तें उत्तर पाठविलें पाहिजे.

१० आंगरे.

[लेखांक ३१०] धी.

सहसायु चिरजीव विजयीभव संभु जयसिंग सरसेल यांची आज्ञा
केली ऐसीजे:—तुझी राजपुरीच्या मुफाभीहून वन पाठविलें तें पावून
सर्वमान सिद्धित जालें. प्रधान व फतेसिंग यांच्या भेटी जाल्याचें दृष्ट
लिहिलें तें कळों आलें. मज रडत्याचे आसर्वें पुढिली नाहीत; अश्या
गोष्टी करिता मी दिलगीर होतों. ते गोष्ट करून अर्जुनाचारितें गृष्णीचें
यश प्यायें होतें. पुढ्यात बैसोन मज याटविलें. माता आत्मा आपल्या
आत्म्यात पातळ. मी कांही तुमचें घरे फेळे नाही, आणि तुझी माझे
घरे कोटून कराल ! आमचेंच प्राचन उघें ! त्यास तुमचा मोठ काय
लावावा ! मी जे आळ प्याही ते मी सिद्धींग पादयावी. तरीच आमचा
पांचवा आश्रम ! माझीही आळ माझे भलारी चालवावी हे उचित
आदे. परकट गुली त्या खळीं मेळेंत आहा, (तरी) शामल लोकांचा
विश्वास न घरावा. आदलास बहुत जतन करपें. तुमचे हातून महत् कामें
होऊन यश मोठें पदरी पडपें आदे. याजकरितां बहुत बहुत जतन आन-
गास करपें. जालीजे. छत्रपतींच पुत्राचा आशीर्वाद भीजें दिवहा आदे.
सो पडावपाचा ते समदी घरोन येईन. छत्रपतींची निष्ठा कोणें प्रहा-
रची आमचे ठावी आदे हें परस्परें विदितच आदे. तैसीच याजीपळ

कोणती कसे जावली! आझी तुझापासून घेऊन देवास अर्पून तुमचें बल्याण इच्छावें. आमचा हेत इतकाच होता जे, दा मण सासर व तीन हजार रुपये घेऊन, सर्वोप पावोन, तुज्यांस मनांतून आशीर्वाद देऊन येतो. बरे. आझास काही ईश्वरे न्यून वेलें नाहीं. तुमचें धोरपण तुझी वेलें!

[हेसाक ३१४]

धी.

सहसायु चिरजीव विजयीभव पूर्वाळ नाम कुभेर संभुतिंग बाबा राजे सरखेल वालीआशा घेरी ऐसीजे. पूर्वीतुमचा आमचा नेम होता जे, पलीकडोल वर्षी तुझी सुवर्णदुगांस यावें, आझास सांगून पाठवावें, आझी सेवे यावे. तेथून पुढें फुलाभ्यास जाऊन मानाजीस शोध करून फुलापा त्याजकडून तुझास देवावा. तो आमचें घचन मान्य न करी तरी त्यास भापून यावें ऐसा नेम होता. त्यास तुजरी न आलेंत. तो प्रसंग ते वेळेस राहिला. इत्ती त्याचे बागदपन येतात. आझास या स पतो. परंतु आझी त्याकडे येत जात नाहीं. गतवर्षी जाऊन फुलापा या तुझास झणावा, ना ऐके तरी भापावा, हे मोट राजाभ्या (ब) वाझी-राऊ याच्या बानावर पावली. ते थोडिले, "आझिचा प्रसंग एव्ही नाहीं. नेमीयास तो काही तुमचें ऐकणार नाहीं. तुझी वेलें न होय, तरी आपले प्राणास पाव कराळ. याजकरिता तुझाग जावयास ठचित नाहीं." याज करिता राहिलो. आतां नूं होऊन फुलाभ्यास जावयास येजें. मी पुढें, तू मजमागें, जमान सारवें घेऊन येजें. फुलाया घेऊ. त्याचा हितास काय आदे! काम भीचे आशीर्वाद होईल. मुखजशानी गो विंद राम सागदीळ ही एकाती ऐकजें. कोणास ब्र कळी न देजें. व जाणस, दे जाणा. त्याचा मान्याचा देहांत समय आला, तर गोविंद राम ईश्वरे पाठविना आदे, ऐसें समजोन कार्य करजें व निभय घरजें.

[ऐंजांक ११५]

श्री.

जयसिंगास आज्ञा केली ऐसीजे:-आधीं तुजकडल तीन गोष्टी मागि-
तल्या होत्या. त्यास तू आज्ञा भगिनी. शंकरभट उपाध्या मुकडकर प
कानडा व सीळि ठाकूर दिवेजण मन माने तैसी आमची निंदा करि-
तात. पृथ्वीवेगळे बोलतात. शिन्वागाळी देवात, तो तुवां आमचा
अभिमान धरला, तो धरिला नाही. तेव्हा आज्ञाय ईश्वर कशास ज-
न्मास पातले ! न घालता तरी बरे होते ! तुझ्या बापांने बाक्षेप केला
सणून कोवणातून वरपाटे आलो, येथून ही शुद्धाचारसे वैराग्य माझे
असेल छरी कळेळ. तुजला आधीं जे सांगितले ते उत्पन्न सांगितले
असेल, आणि तू लटकेल माझा शिवा लटका वगा करूं ! द्रोपद
राजा बापे द्रोणाचार्यांचा अपमान केला होता, तथा तू माझा अपमान
केला आहेस. हे तुज परिणामी कळेळ, आपले गड किंते जतन कर.

[ऐंजांक ११६]

श्री.

जयसिंगास आज्ञा ऐसीजे:-त्या माझी आज्ञा मोडिली, बापे पळ
इतलोवी परलोवी काय होईल जे कळलेच आहे. आधीं तुला दोन
तीन गोष्ट आणविल्या होत्या. त्या लटक्या नव्हत्या. त्यांचा
होवा, तू क्षणालास जे, शिवा लटका वगा करवा ! इतक्यापरी तू माझा
काय आणि मी तुला काय ! कोण्ढाचे पोट भरेला सणून लटके बोलतो !
कोण्ढास ऐकरे बाळे पोसायी लागतात सणून लटके बोलोन द्रव्य
मेळवितो ! कोण्ढाचे राज्य बुडते सणून लटके बोलतो !चीन्वा
यरी योनी भोगाव्या आणि एकदा मनुष्य देहाची पावे. याचा एकांत
हारां चक्रवर्तीने काय केले ! हरिभद्र राजाने काय केले ! भीमे भजता
आणविले आणि गोमूत्र पान केले, लटक बोलोन द्रव्य मेळविते
नारी. ऋषदाव्या विटेना. हे द्रव्य दिल्याने बरे आहे. शिगटाचे

काम लाविलें आहे; तरी द्रव्य पाठवून देणें. नाहीतरी स्पष्ट लिहिणें जे, आपण द्रव्य बुडविलें. मग आली देखांतरास जाऊं.

तुझी लोकांजवळ बोलता जे, दावा रामें द्रव्य मागतील तर आझास त्यांनीं उदकच घातलें आहे. कांहीं द्यावे (ऐसें) नाही. आणि संतोरे मृगितले तर अवघें आहे हें त्यांचेंच आहे. ऐशास महादेवें भस्मासुर यास बर दिला, त्यास भस्मासुर बोलिला जे, तुझ्याच मस्तकीं हात ठेवितों. तैसें तुझी करावयास लागलेंत. श्रीचें द्रव्य द्यावे हें तुझांस माझ आहेकी काय ! आझीं सात पांच कामे घरिलीं, आमचें क्षातारपण झालें, आमचें वस्तु प्रवास होत नाही. देवाचें द्रव्य तुझीं ठेवल्यास उत्तम नाही. माझा देह पदार्थांनींच सुटता तर तुमची घन होती. आतां मेरुचें काम घरिलें आहे सणून मागतां. द्रव्य घेऊन पुरून ठेवून नाही नरकास मज जाणें नाही !

[लेखाक ३१७]

श्री.

सद्वैराग्य चिरजीव पूर्वी अभिषान कुशेर संभुसिंग बापा सरलेल बासी आशा घेली ऐसीजे:-तुझी वष पाठविलें, प्रविष्ट होऊन वर्तमान कळलें. तुझी लिहिले जे, श्री रामेश्वराचे व कान्होबाचे पुण्येकडून नव रंगड गर्दास मेळवितो. तर ही गोष्ट खरीच. तू सेराच चापावरीस बर्ता, पुढगाथीं. किती केलीत अंतीमती शेवाचा घनी, व कोवणचा घनी भीभागेव आहे. हवची याची गत कशी झाली ? रावगडासारखा गड त्याची गत काय जाहली ? आतां कोणी चित्तावरी घरीत नाही. जर चित्तावरी घरीत तर जंजिरा खंजनबेली एका पटकेत येईल. तू रण-तोष जे रामेश्वर, तर गतवर्षी इंग्रजास व त्याच्या भायकांस सोडिलें तेदा रामेश्वर कोठें होता ? तुमचे बडिल्लास साठ हजार रुपये व तीन हजार दोन व वस्रें यानी दिलीं त्याचें व्याज काय जाहलें ? गोठणें पाच भीस उदक घाडून दिला, त्याचे पोटी तुझी अवतार बेलला. ती

गोठणीची खाजणें तुझीं घेतलीं तर तेंणेंकरून धीचें न्यून होईल की, तुमचें पूर्ण होईल ऐसें चिंत्तांत समजणें. महापुरुषा, वर्षामध्ये दहा-पयाची वानीवस्त आस्वाप्त पावेना, तेव्हां भव्य मासे कपाळ ! धावटशीस वर्षामध्ये इमारती नेमल्या करून दहा हजार रुपये रानें लागतो. शाबास ! शाबास !! संभुसिंगा, यापाचे उतराई साळास ! माझे पाप आहे ! मी समस्ताचा जागव्ही आहे. मार्गे एक भगवी सकलाद व कृष्णागर आदशेर लिहिले होते तें तुमचे नस्तु देवबले नारी. घरे, तुमचे तुझास आजंवी असो !

[लेखांक ११८]

थी.

संभुस आगा येठी ऐसीजे:—आली तुज भेटीस आलां. तेव्हा राजभीचे अनुमते आलो. आली तुझास दोन गोष्टी सांगितल्या, त्या तुझीही मान्य घेत्या. आली गोवळकोट प्यावा; अंजनपेटी प्यावी; मग खुळायेवाही जावें. त्यास आली तुझी भेट पेंऊन आलेपावरी तेंच खर्ची रंईस राजाकडेस पाठविला. त्या परावरी सागोन पाठविलें जे, संभाजी आंगरे याणी आस्मापाणी नेम घेला जे, लोक व भाडी गोवळकोटास पाठवून गोवळकोट घेतो. तसें राजास सागोन पाठविलें. राजे बोलिले जे, 'येथील तेव्हा यावा रारे होवील.' हाणी तुझी सुवर्णदुगांग आणेंत, आस्मास तुझी बोलविलें. घरी तुमचे बोलविल्यावरून आली आलों तरी चौराज्यात आमची अवकीर्ति होईल. हें तुझास कैसे समजत नाही ? तुझी अंजनपेटीस मुचें सावा दणजे आली होईचे वाटेने पाठव घेऊ.

[लेखांक ११९]

थी.

चिरजीव संभुसिंग सरभेल यासी आसा येठी ऐसीजे:—मानसाचा अनिमान परावा. तो या सोयी परलोयी कामास घेतो. भार्गव देव पोकणचा रात्रा. देव उवांचा पुणवन आहे. तुमचा त्याचा सत्ता

जाला हाणून तुझी राजपुरीस कागद लिहून *** तुझा बाप बेठा नव्हता. त्यानें आमचे दरवाज पेढें, आवडस, नायकी तिनी गाव दरोयस्त देऊन चालवीत होते. तेणेंप्रमाणें तिनी गाव करार करून सनदा दरोयस्त तुझीं अभिमान धरून आपणिविणें. जोवर देवाचें बरें नाहीं तोंवर कोंकणचे कोणाचें रें होत नाही हें पुतें समजणें. तुझावाचून परवाने येत नाहींत. देवावर पाणी पडणार नाही !

[लेखाक ३२०]

श्री.

सद्दलापु चिरजीव समुखिंग यास आमा वेली ऐसीजे — तुझी पायाची क्रिया केली. मुद्देनिशीं कागद लिह्या. येथवा एक बोलाल, घडीभराणें एक बोलाल पादते (!) गोठणेयाणी पाठविले हाणून बोळिलेंत. पार तरी बीस रुपये किंमत होती परतु पाठविलेंत नाही ! तुमचे शब्दाचा विश्वास काय ! तारु सापडलें तें आमचे आशीर्वादै सापडलें. तुझीं आद्रापाशीं नेम घेता जे, आधीं गोवळकोट प्यावा, मग अजनवेली प्यावी, तेथून कुलावा प्यावा. गोवळकोट, अजनवेली न घेता एकाएधींच कुलाव्यास जावें. येणेंकरून राजा व विरूनाई व सर्वजन आद्रास बरे काय झणेल ! दिल्ली आगरे पावेता कीर्ति जाहदी आदे ते अपकीर्ति होईल. अजनवेली घेतली हाणचे कुलावा घटकेमध्ये आला. कुलावेयासी जावें नलगे. ऐमा तुमचा नांग मागार्जाल पडेल.

[लेखाक ३२१]

श्री.

चिरजीव विजयीभव बाजा सवाई जयसिंग सरसेल यास आमा — मुरुडचे महाजनकीचें तुझीं सविस्तर बरवमान लिहिलें जे, शकरभटास देत नाही अमानत दियाणात ठेवितों. बहुत उत्तम. याप्रमाणें करणें. परतु शकरभटाकडील तिनी कागद आपणून पाठविलेत नाहींत. आपी पाठवणें. तुझा देव मी. तुझा बाप मी. परतु इतक्याच्या (चे ?)

पाप मी घेतों. आणि पाया सरकारांत जे टेवलील ते मज वेपळ तुज जोड काय! ज्या हरिश्चंद्राने स्वर्गी दान दिले होते त्याच कृष्णभटाचे उदक त्या पातले. ते तू खरेच केले. तेथे हे महाजनकीने तुझे वचन सत्यच आहे.

[लेखांक ३२२]

थीमार्गचराम.

सद्यासु चिरंजीव विजयीभव तुळाजीस आशा ऐलीजे:—तुजला अक्षित्येचे थोडीस पातले होते. याचकरितां तिजला पांच हजार रुपये दिले व तू माझा शिष्य व तिचा एक ढणून दोन हजार तुजला दिले. त्याच मार्गे कानोजी बोलिला जे, तुमच्यासाठी हजार रुपयांतून रुपया ठेवील त्याची धाई घेण्या व त्याचा निर्वय होईल. त्यास संभूने मजशी दावा लाविला. हातचे निघाण व पदूक व पाछोडी अंमावरील हिरोन घेतली. तेथूनही कागद लिहिला जे, धनधन्या कागद लिहू नका. त्याने मजला उभे डुपारी लाय हातली. आली त्यास भाषिले. तुजला आदीयांद दिव्हा जे सोमरेल, तू वत्ती बैसलील. तेव्हां तुशी भेट घेईन. तुझे धाईची येदी काटाची ढणून चिमाजीजयदन क्रिया घेतली जे, तुळाचमाची येदी काटणे. त्याची गत काय जाहली! कानोजीने हत्ती नेला त्याची गत काय जाहली! हत्ती पावे राज्य टाकिले त्याची गत काय जाहली! आपले आपले जागा भरतात. विरुवाई याणी सांगिले [१] त्यांची गत काय

१. हे पत्र स्वामीच्या सर्व पत्रांतून मजरी वेगळे आहे. याची किती वास्तव्य भयून याचे शेवटी अर्धे उमटवेल्या भला एक शिष्या आहे. त्या शिष्याचीच 'मत्स्य मुद्रा जयति सर्वदा' पदवी अग्रे स्पष्ट दिवण आहेत. आली स्वामीची जेवढी पत्रे पाहिली तेवढ्यावर आज्ञांचा एकही शिष्या आज्ञाच लागू नाही. फक्त हा पत्रावर हा भयून शिष्या उमटवेल्या दिवले. हे पत्र स्वामीने माझे हात देऊ नाही. तेव्हा हा जर त्याचाच शिष्या असेल तर स्वामीच संतून अग्रे समजणे मत्तारव आहे.

जाहली? ऐसं असोन देवाच्या रथा जो अभिलाष करील त्याचा निर्वेद्य.
 एकवीस जन्में खणेल. धरें होणार नाही. उभे दुपारा अग्नि लागेल.
 आही राजाचीचे घानीं घातले. त्याही राजे मोडिले जे वडिलाचें कर्ब
 का न राखावें? झणून उभयता वायकाकडून वागद लिहिले आहेत.
 कानोजी व सेलोजी व सुंभाजी यांना स्वर्गवास करणें असेल व नरका-
 तून काढणें असेल तर तू उतराई पितृकण कर. नाहीतर तुजवरही गो-
 मूत्र टाकीन. मग आझास सोल नाही. जर वडिलाचे उतराई जाहलास
 तर श्री ऊजित करील, व पितरास स्वर्गवास होईल, जर ठेविलेंस तर
 पुरुषोत्तरीचे शूदीनें जन्मजन्मीं वाढवें. प्यतिपात, ग्रहणें, महापर्वें जातात.
 येणेंकडून उत्तम नसे, असें समजोन जो माझे द्रव्य ठेवील त्याच्या
 पितरास अपोगत व त्याचें ऊजित होणार नाही. तूं तो शराणा आदेस.
 इतकें लिहिलें आहे हें चित्तात आणून वर्तणूक करणें श्रीचें द्रव्य घावें.
 आशीर्वाद प्यावा. येणेंकडून उत्तरोत्तर कल्याण थेंयखर आहे. काहीं
 तुजजवळ मागत नाही. माझे द्रव्य मज देऊन उतराई होणें, झणजे
 स्वर्गवास तुझे पिते, यणु करताल. वैश्यात पंचवीस खडी खोराड
 कावीचें देणें, दहा खडी खालर देणें, मणभर नारायण तेल देणें, व
 चंदन पाचमण देणें, व दारुणें एकमण देणें. त्वग एकमण देणें. रेडीम
 एकमण, चेंशर ८॥, कस्तुरी ८१, जायजळ जायपत्री ८१ देणें. गोठणें
 गाव दिव्हे तेव्हा कान्होजीनें उदक घातले तर तेथील वेड बेगार नेऊ
 नका व खाजणें तुझाकडे नेतात तं खाणें देणें, व भात नेले तेंदी
 देणें. खोरलें महादुगे येथील रुपये नेले ते पाठविणें. विसाजीपतास टा
 ऊक आहे. येणेंप्रमाणें देणें. जिन्नस घाल त्याची रास्त किंमत करून रुपये
 माझ्या रुपयात वजा करून बाकी रुपये रोख पाठवणें. याही चुकलास
 तर तुजवर गोमूत्र टाकीन. मग मजला सोल नाही. राजाच्या वायकाही
 उपदेश घेतला. लोक आपले पदरचे देवात आणि माझा आशीर्वाद

घेतात, आणि हें देवाचें चतुरा (न!) ठेविल्यास इहलोकीं परलोकीं बरें नसे. अंतोरा व रंगडोजी पाठविला आहे. सांगतां कळेळ, द्रव्य आ-
लियावर मी तेथें येईन. तुहांस आशीर्वाद देईन, मी खांसा येव्हांच
येत होतो. त्यास शरीरीं आरोग्य नाही. याकरितां अंतोरा व रंगडू पाठ-
विला आहे. मागाहून द्रव्य आलियावर येतो. गोठणें यावर वेव्याचा
अगर कोणे गोष्टीचा रोखा न करणे. बहुत काय लिहिणें?

[लेखांक ३२३]

थी.

पुरवणी तुळाजीरागास आता ऐसीजे:-देवाचीं पत्रें तरीदी करून
पाठविली आहेत, तें पाहणें. तुमचा नवा अवतार जाहला सणून आझाळा
तुमची भेट हवी. आझास तुमचा अडकारका काही देऊ नको. तुमचा
अडकारका खर्च पार जाहला आहे. ऐशास तुमची (भेट) बहुत दिवशीं
जाहली होती. ऐशास हल्लीं भेटी घ्यावी ऐसें चिंतात आहे. सातास
वेऊ नको. आपली वस्त्याच अणों दे. जेव्हा छौ० बाई येईल तेव्हा येणें.
तुझाजमळ मागणें इतकेंच जे, कारताना खालें घेऊन येतो, तरी काही
भात व नागडी व वर्षा तुमचे चिंतास येईल तरी घाबें. दृष्टानें नगाण,
होन सगुरे व पाठ व दरवाजा ऐसा घेऊन गेला. तो खाली पाठवून
लावा. देवाचा देवास छानू. माग घामणी आझास होती. राजा पं-
दीस XXX दिव्हीच होती. आणि बाही राजानें व बाईनें उदक पाळोन
दिव्हे आहेत. पाल्तीची काट पाहलो तरी पालरी आझीं तुमची घेऊन
तुमच्याकडे पाठवून देऊ. घामणीचा कार्जी शंभर माणसाचा समादार
होता. तो हवशीजमळ होता. त्यानें बहुत वापका पाटविल्या. नानाप्रकारच्या
स्याच्या वेव्या. तरी त्यास तुझी छटणें (छळणें). तो मोठा पाटक आहे.
बास, गोवळकोटचा हवशी जीवेच मायास होता तो कैसा वेला (मेल !).
वेवुंटाधी कानोजीनीं आझांस 'चोर' छणून शिवाट दिवरी होती
तेही आझांस शिवाट देणें. मुंबईहून देवाचे सामान आणवणगीं जाणें.

मग तुमचें आस्पास वाही एक नलगे। तुमचे चार छाप रुपये मसल-
तीचे###(यापुढें पाटलें आहे.)

[लेखांक ३२४] श्री भार्गव चिरजीव अवतार.

चरदाल्हाचा धनी तो आहे देवळी, त्याचा भक्तराजशिरोमणी
तुळाजी सरखेल व योगप्रष्ट काहोजी. त्याची निष्ठा होती. त्याची काय
काय सेवा केली। कितीक कामे झालीं। एक मालती पुष्प दिल्लें, त्या
प्रसार् कलकरी धरून आणिली नवा लासानी. एका सुवर्णदुर्गापासून
विती विल्ले घेतले। त्याचे निष्ठेप्रमाणें तुझी निष्ठा अगली तरी अज-
नवेढी जाली. सत्य करून जाण. मी हरिमचाव्या गाई राखितो. आ
पण भक्तीसच साताऱ्यास आलो. येथें रात्रेश्रीनीं मति करून आणून
झोर केलें. बरें पाटल नव्हतें वाकरिता आणिलें. पुजेसमयीं धामणी
आणि सोनगावचें उदक घातलें. अजनवेढी आळियावरी तुझी चालवा.
भीचा प्रसाद शिरवेष्टन, बन्नकवच व सीळचकच पाठविडी ती देणें.
तुमच्या बापानें अदिल्या सेवेची उदक घातून दिल्ली. तुझ्या मादानें
राधा, आनदी, सोनी देसे जैसी तुझा भाऊ बाणी दिल्या. सभाजी आंगरे
बाणी पुरता मजशी दावा बाधला. जैसा भस्मापुरानें बाधला तैसा बाधला.
तुजदेवता बाधला. भीच्या ठायीं निष्ठा असो देणें. अजनवेलीवरी लगट
कपावा. काढावा. हे आशा. तुझाच शाहूजीनें सरखेल दिली. तुझाचरी
दया पार आहे. हे आशा.

[लेखांक ३२५] श्री.

सहसासु चिरजीव विजयीभव तुळाजीस आशा ऐसीचें —तुझे सहस
अन्याय जादळे। तुजला पत्र न लिहितो। परव मानसिंग याची [ब]
तुमची गोडी व्हावी, मदत्कार्य सिद्धीस जावें, वाजकरिता पत्र लिहिलें
आहे. तर कविले, बायका जे तुळाकडे मानाजीचीं आहेत तीं लावून

खाना करावी. येविशी राजपें व आमचें पत्र गेलेंच आहे. बहुत काय लिहिणें हे आता. मानसिंगास दोन गोष्टी सांगितल्या [त्यात अंतर] त्यापासून काडीदतकें सदस वाट्याने पडणार नाही. आझी चित्त शोधून पाहिलें. तुझी आता लेंकुरखुदि न करणें हे आता. दोघे भाऊ एक होऊन एखादे आभाळ्यास हात घालणें.

[लेखाक ३२६]

धी.

मानाजी आघे यासी आता ऐसीजे — पणें पाठविळी प्रविष्ट होऊन आमचे चित्ताचा निरास जाहला. इकडील वर्तमान तर पिलाजी जाधव विजयदुर्गाहून बरते आले. ते जागा काहीं सौरस्य नाही. रघुनाथ प्रभूच्या बायका मोटावयासी आमद करीत होवें. त्यासी तो मान्य करीना. बायका कोटीस होला. त्या दाह वाटानयासी लायिल्या. यासी उत्तर दिल्लें जे, तुमच्या चित्तात सार्गी स्वारी करावयाची उद्या असेल ते आजच करणें ऐसे परनिष्ठ सांगितलें. त्यावरून जाधवराज व तो आला. आझास समुभिगाने पूर्वी पणें पाठविळी जे, एक वेळ भेटीस देणें. व इत्ली मला माणूस व पत्र पाठविलें जे, तुझी भेटीस वेणें यासी प्रत्योत्तर पाठविलें जे, या प्रसंगात भेटीचें प्रयोजन काय आहे? तुमच्या पुर्वें थोड बहुत काम चाललेंच आहे. तुझास दो चौ कोटीचा लाभ जादना झाले आताय संतोष. आझी कारी हातभानी, बदकल मागो. पत्ताय मोट जे, तुमचें अभीष्ट झणजे आज्ञाच संतोष. तुझी तो भीरवत, औदार्यपरिपूर्ण, आहे. समुभि गाने धीर घटन जाधवाच परनिष्ठ सांगितलें जे, उद्या माल ते अजान या, तर तुमचे कर्तव्य त्यामहून भीरवें आई. पाणी पण्यामडेन जातें झणून तुझाच लिहिलें. तुमचे पत्रात एकपचा पेन्धोन उजोपी जाहटो. विरेंद्र काय लिहलें?

पिलाजी जाधव मोटा मासवारी आहे. याचा विश्वास न

घरणें, आमचा विश्वास तुझाच काय? परतु आझीं आपला वारा तु-
मच्या वान्यात घातला आहे. काही शाक माजी मागतों ते देता तुझी
कष्टी होता. शायस तुझा घीर!

[लेखांक ३२७]

थी

सहसायु चिरजीव भार्गवदूत मानसिंग आगरे याची आज्ञा पेली
ऐसीजे, बहुत दिवशीं स्मरण करून पत्र पाठविलें [तें] प्रविष्ट होऊन
रेखनार्थ अवगत जाइला थीनें तुझे आत्म्यात आत्मा घातला दणून
तुजला रोज पाचशें शिष्या देतों जे, तू अतकाळीं कामास येशील. समाजी
आगरे याच्या मनामध्ये जे, आझीं तेथें जाऊन तुझाच भाषणें, तर तेथें
येऊन त्याणें आमची छळणा पेली सो भाष त्यासच लागला. हाडीं
त्याकडील माणसे आलीं व कागद आले, ते आझीं माघारे फिरविले.
ते वित्येक घरण आले परतु भेट दिटी नाही. तर याचा, तुजला आझीं
काय सकट घातलें! वेचे मेघ मागत होतो. आझास दिल्यानें सुदामाची
गत हाईल. आझीं साधुगताची पायधूळ आहों. काय मागतों जे, काहीं
नूप, काहीं गुलान, काहीं दार्थें, साखर, मुरण मागतों. तें तुमचे चिन्हास
नये. वरे! समाधिविखर्जनास वळें पाठविली [तों] पावलीं. तुझाच म
साद तिवट लाल १ पाठविलें आहे. वेणें

[लेखांक ३२८]

थी.

चिरजीव सहसायु विजयीमय भार्गवशिष्य मानाजी वठिठशिष्य-
परी तुज आज्ञा ऐसीजे — मानसील तरी गुदआज्ञा विरोध आहे
तरी मधुरागईचा बहुत सन्मान करून पाळसी पाठवून आपल्याजवळ
येऊन जाणें, तेणेंकरून लौकिकी कीर्ति होईल. आणि कां होजीसारखें
यश येईल. यानंतर सधुचामचा कागद आला आहे थी, तुझी म-
जला सरखेलाचे टायीं आहो. आझा दोघाची गोडी करा. आपण जरी

मानाजीचे वार्डट करीन तरी स्वामींच्या पायांची शपथ, व सरखेलाची शपथ. पद्दा, पद्दा, मरतां मरतां सरखेलास पाळ किल्ला आला. तो किल्ला राजा मागत होता; परंतु त्यांनीं दिल्या नाहीं. तूं तरी सरखेलाचा पुत्रच आहेस. सरखेल बोलिले होते जे, 'जयसिंगामागे मानाजी तुझांस उपकारास येईल. यासी उपदेश करणें.' जयसिंग धावडशीस भेटीस आला तेव्हां तीनशें रुपये मज्जणासून घेतले आणि बापु बागलास मुद-डची मद्दाजनकी देतो घणून आमच्या पायाची क्रिया घेळी. आणि मागल्यान येमान जादला. ते क्रिया त्यास लागली. आणि कृष्ण-मटाची देशमुखी पूर्वापार आदे. आली गमेश्वरास मागे पळोन गेलो तेव्हां चार मुद्दे फान्दोजीस पातले कीं, किरवंत जातीत घालणें. ००० ००० रतना भंडारी छोटविला. आणखी कृष्णमटाची देशमुखी दे. त्यास फान्दोजी बोलिला, कृष्णमटाची देशमुखी तरीच आदे. दुसरे पेळीं तुम्ही या. देशमुखी कृष्णमटास देतो. त्यावरी जयसिंगानें उदक पातळें. संभूनें उदक पातळें. लक्ष्मीबाईनें उदक पातळें. त्रिपांनीं उदक पातळन देशमुखी करून दिली. ते संभूनें जयसिंगाचा शिवा लटका केला. आणि कृष्णमटाची देशमुखी काढिली. हा त्याणें मोटासा अन्याय केला, बरें याचा भोक्ताभी आदे. माझ्या जिवास बरें घाटत नाहीं. शिवरात्री-कारणें राजे, विरूबाई, दोषी राण्या, फत्तेसिंग व सरकारकून आमचे भेटीस आले, दोन दिवस राहोन रावेंच गेले. आतां वारसें जिवास बरें घाटतें. तरी पांच गुलाबगिरे चोगटसे, आणखी दहा दोर संधेलोन बांदी गुणे संगहीं गुरण असिले, तरी येईल चित्तास तरी येगी पाडवून देणें.

[लेखांक ३१९]

भार्गवराज.

मातुषी लिंबाई व फेदाखी व मानसिंग बांशी आरा पेन्नी ऐसीने:—
भीस इनामगांव छत्रपतीने दरोखा देखील गरदेचडुसी दिली. जो-

त्याजी केसरकर यागही ठावकें आहे. ऐसें असतां कोंकणमातें तुझाक-
डील जिवाजी प्रभू कमावीसदार सहिपतगडीं आहे. त्याणें पांचस तफेंचे
होरलें, महाझुगें या गावचे रुपये ८ घण्ट वेळे. ऐशास जिवाजी प्रभू
यास आपलें पत्र देणें जे, श्रीचे गावचे सनदा आहेत. त्याचे वाटेस न
जाणें. रुपये आठ घेतले आहेत तें पत्रदर्शनीं परतून देणें. याजठपरी
गांवावरी रोता केलात क्षणजे तुमचा मुलादिजा होणार नाही. ऐसें पत्र
खबर पाठविणें. अल्प गोष्टीकरिता महाराजास हटकावें ऐसें नाही.
याजकरिता तुझास लिहिलें आहे. श्रीचे गावचे रुपये घेतल्यानें तुमचें
अधिक होत नाही, आणि न घेतल्यानें तुमचें थोरच होईल. ऐसें जाणोन
लौकर कागद पाठवणें. बहुत लोकांनी तुमची मिशा पावली. (अपूर्ण.)

[लेखांक ३३०]

थी.

मननिर्मळ गगाजळ मयुचाईस आता ऐसीजे.—तुझी लिहिलें जे,
शामलाचें निर्मूळ होऊन देवाची भेटी प्यावी हा हेत आहे. स्वर्गाचे
देव जे अमृतपान करितात तेही भार्गवाची भेटी व्हावी हे इच्छा
करितात. भार्गव क्षणजे चिरजीव. येरवी येणें कोठे होतें? तुझ्याच
पुण्ये भार्गवे निर्मूळ करून तुझ्यास भेटीस आणिलें. “वकाजी नाईक
वार्णी जिवाम्यास करून वागकोट मद्रणगड पचे केला.” क्षणून
लिहिलें. तरी वकाजी महाडीक काभाचा आहे. त्यानवर दया तुझी
बहुतशी असो देणें. गोवार्द आहे यत्न करून पाठविलेत ते पावोन
कोटीसा आनंद जाला. बहुत बहुत संतोषी जालो. निष्ठा अतरपावून
आहे हे कळां आलें. तुझी लिहिलें, दोनी खळे राहिली आहेत.
त्याचा पत्र (प्रयत्न) करून श्रीआझीर्वादे लौकरीच हस्तगत होतील.
तरी ज्याचे तळ कोंकण त्याचे बिचात तुझ्यास कोंकणचें राज्य द्यावें. हें
बिचात असलें तरी तुमचेच हातें दोनी खळाचे यत्न श्री तुमचे पदरीं
पाडीतच आहेत. लौकर दोनी खळे हस्तगत आल्याचें संतोषात

लिहोन पंदाचें समाधीस मार्गवेजेनीं गुप्तीं ग्वासा थावें देसें फेलें पा-
रिजे. दोनीं स्वळांचें यश गुमचे पदरात भागवें घातलें तरीच आझी
यदां पालें समाधीस येऊं. नाहींतरी पालें यदा येत नाहीं. तुझास
कळायें लागून लिहिलें आहे.

[लेखांक ३३१]

श्री.

मननिर्मळ गगाजळ मधुरगार्द पासी आशा ऐसीजे:-पर पाठविलें
प्रविष्ट जादलें. मानाजीपर कृपा करणे लागून लिहिलें, तर गुप्तीं कृपा
मानाजीपर असलियासी तरेल. बरकट, आझीं तेंपें थावें; आमची पृजा
उत्तम जादली तर तुमची कीर्त य आमचा लौकिक, याकरिता दोनीं
भ्रम आझींच रावतो. पुढें ईश्वरें दिलियासी येणें ते समयीं येऊ.
तुझास मुयणांचीं तारवें श्रीने दिलियासी राह्य वेळ येऊ. लक्ष माग.
सहस्र फाय लिहिणे.

[लेखांक ३३२]

श्री.

राजकृपा नाहीं देखें जादलें! हत्ती बर निठा पटिकाप्रमाणें सुळा-
जीनें भरिलीं तर भागवदपा होऊन बरेंच होईल. मुख्य निठा अश्ली
पाहिजे. कृष्णभट देणार्द पाजवर आमचे दया होती. तुझांठही लोकाही
सांगितलेच असेल, पाजशरितां पाजवर दया गुप्तीं अजो देजें. थारें
बरें असेल त गुप्तीं वेळियास थीं तुमचें बरें करीन.

[लेखांक ३३३]

श्री.

● ● ● हत्ती आडि हागापत होरले मदाहुंतचे आझास करये तीन
हजार गायेतीन पावळे असतील तर आझीं तुझास होरले आठ दहा
हजार पावेतो करये देतो. आणि गुप्तीं धोरेकारचें देखळ, माते आर्द,
नूं कर. मातो नूं आर्द; माता नूं शिष्य, माता नूं सता. देखळ तर

१ ते प्रवेशार लेखांक २०३ च्या पद्यांतचें लिहिलें आहे.

सिद्धीतें पावले तर कळसारोपण मुझेच हासें करवीन. एक उट आपला पाठवून देणें. नगारेची जोडी देवास पाठवून देतों. देवद्वारी ठेवें.

११ प्रतिनिधि.

[लेखाक ३३४]

श्री.

श्रीमत् परमहंस स्वामी याही

सहसायु चिरंजीव श्रीनिवासरुत प्रतिनिधि याही आज्ञा ऐसीजे:-
येथ इमारतीचे बेगमीस तादुळ पाहिजेत. याजकरता कांगोरीखाळे चिरवाडी तरफेंत तादुळ घेतले आदेत. बैल पाठवून आणवणार. त्यास जकातीचे दस्तक पारपाटचे तळपाट चरपाट कांगोरी पावेता कमावीस-
दारास पावणसो बैलाचे दिरहें पाहिजे. प्रतापगडची एक बीस आहे. त्यास निराळे गटकरीवास व तळपाट चरपाट जकातदारास, जेणेकरून खटखटा कोणी न करीत, ऐसी पत्रें देऊन पाठविली पाहिजेत. विशेष लिहिणें तरी मुझा असा. हे आज्ञा.

१२ पुरंदरे.

[लेखाक ३१५]

श्री.

श्रीमत् परमहंस याही

मननिर्मल गंगाजल आचार्य पुण्यपथिर चिरंजीव दादोबा व म-
दादोबा याही आज्ञा केली ऐसीजे —कृष्णाजीस मूठमर पोदे अपावे
सुदामदेवान ती वर्षाचा ऐवज रुपये १००० व चळ वर्षास मुसी
घेता. यदा उत्तम किमखाप चाळीस रुपयाचे पाठवणें. वर्षास मुसीची
दुलहें व मुसीची कुडती करितो. यदा किमखापी वरावी सणून किम-

१ या पत्रावर कोणाम लिहिलें त्यानें नाव नाही तथापि हे पत्र आंगन्याच्या
द्वार पत्रांत सापडलें असून त्यातील सबंधी त्याचाच दिसतो. त्यावरून त आं
गन्याच्या सदाराकाली दारल नेलें आहे.

खाप लिहिला आहे. तर चाळीस रुपये अगर धान पाठवावे. हाणजे मुबत्ती करू. तुम्ही आमची आज्ञा पाळिता सणून आम्ही लिहिता. तुम्हास लिहावे ना तर कोणास लिहावे ! तर रुपये व किमत्तास पाठवून दीजे. नये चित्तास तर रुपयेही नको व किमत्तासही नको ! वळले पाहिजे. विशेष काय लिहिणे हे आज्ञा.

[लेखांक ३३६]

थी.

भीमत् परमेश्वर स्वामी याही

सदस्यासु चिरजीव गस्तर तुकदेव याही आज्ञा वेत्ती ऐसीजेः—
तुम्हाकडे भीषे येणे ते गु॥ खडोजी साळवी येणेंप्रमाणें पावले रुपये,—
१००० मिथा सी वर्षा यावी ते पावले. ४० पन्नापैकी, एवूण एक हजार चाळीस रुपये पावले. विशेष काय लिहिणें. छ० १४ तैनास मुमा आरेंन नया व आलव. हे आज्ञा.

१३ जंजिरेकर हयशी.

[लेखांक ३१०]

दु.

दिलपाक दिलदर्पा इलाही मेदेखान—खान

मुकाम जजिरा उमर ताजा व दौलत ज्यादा यास.—

जमीदागोये दाभवी येथील सैरखाना जाणवून आपला सैरखाना कलमी करीत असले पाहिजे. शिगर मेदेखानमीने नगरेने छिवावत पाठमिती ते मुसावत पोहोचून दिख आराम जाईल. ऐतोच हरपटी गत छिवावत पाठवून शिगराचे खबर घेत अगळे पाहिजे. आली दा-
गीर अतो. छिवावत आली तेथे कलमी वेत जे, पामपुमीचे खबरेने परशरामचे ठिपानीहून परपाटी गेल्यास पाच वर्षे होऊ आमी. अल्पता ठिकानचे ठिपानी यावयाचा इच्छा आहे सणून विनापर जोरी व कृष्णसेट होटये कपांत चिरवून सचि जवानीवरून वेताम

१. ०० १४ मुमा आरेंन १० — १० २ जातवरी १० त. १०४०.

रोशन होऊन आला. दरिया रक्षामत व शहामत पन्हा सिद्दी संवूल
 याही हिम अंस्तज केला त्यावरून अउरुहमरात कलमी केले जात असे
 चालविले जाईल. दरी चाय खातर जमां देखोन कोणें चावें शकअदेशा
 दिलांत आणिला न पाहिजे. मोहिवाचे चालवाययाचावें सुभेयासही हु-
 कूम सादर केला असे झणून कलमी केले, तें मालूम जाहलें. ऐशास
 आझी कांही चतनदार कबीर परशरामचे नव्हो. इलाहीचे हुकुमों व
 बडेखान चांचे मेहेर आमचे जागा होती. ते हांटले तें आमचें चालवीत
 असत. याजरुरिवां त्यांचे मुखें होतो. दल्लीही बडेखानाप्रमाणें मेहेरचे
 नजरेने चालवूं झणून कलमी केले; याहून अधिक काय आहे? आतां
 यावें तर गैरहंगाम जाइला व ज्याचे बंदगी करितों तो दिलांत येऊन
 त्याचा हुकूम जालियावरी डोईचे घाटेने आपले ठिकाणी येऊ. मालूम
 जाहलें पाहिजे. ज्यादा काय लिहिणें? प्यार मोहसत मेहेरचा पन्हा फ-
 किरावर अगों दिला पाहिजे. हे किताबत.

पुरवणी नंबर २. स्वामींस आलेलीं पत्रें.* पेशवे.

[लेखांक ३३८]

थी.

पुरवणी श्रीमत् महाराज परमहंसवावा स्वामींचे सेवेसी:—विज्ञापना.

कृष्णागर चंदन एक दोर घजन
पक्का पाटयणें क्षणोन आशा. त्यास
बसईहून आजबिला आहे. आ-
ठियावर (पाठवूं.) आठेरेरीज
काय आहे ?

नेहर परगणिवाची मजमू नारो
गणेश बांस बांगितळी. तो लवाट
आहे. त्यास दूर करून दुसरा
पाटविला. परंतु तुम्ही नारो गणेशच
कथार बेलो. तर त्याजफटील आ-
मचे दुसऱ्या रुपये १५० दीडनें
भेऊन पाटयणें क्षणोन आशा.
त्याही स्वामींचे आठेरेयां विनोव

दमास पाठवावयाविशी लि-
हिळे त्यास स्वामींस दमास दिव्हे
त्यापेक्षा उच नाहीं. नवा कोटून
आठिया पाठवूं.

मुंदचे याचे पाटिलधीची त्या-
पना करणें क्षणोन आशा. त्यास
स्वामींचे आठेरेमागें पाटील मज-
कुराचें वर्तमान मनास आणून
बाजवी असेल तेंच करूं.

घनचा मेवा कृपा करून पा-
ठविला तो पावळा. आठेरेमागें
भयिला.

* मधील पत्रें छानून निघात्यानंतर आझांस स्वामींचा आत्माही काही वर-
भरदार उपस्थित होता. तो पूर्वीच्या कमाग्रमानें पुरवणी नंबर २ मद्या सररा-
माली पाठवा आहे. क्षमाचें देण्याची व इतर सररासी व त्यांच्या कारमा-
नाची कौरे स्वामींज आलेली पत्रें मजून स्वामींनीं जिव्हिलेसीही पत्रें वरीच
आहेत. ही वस्तुळ अहस्यामुळे हा पुस्तकांत दाखल केलेो आहे.

काय आहे ! नारोगणेश आळिया-
वरून स्वामींचे बोलीप्रमाणें नारो
गणेश यांदपाकून रुपये पेऊन से
वेसी पाठवू.

गोपाळनाईक इंदापुखर याचें
कर्ज अंनरो रोडगे याजकडे आहे.
सतपथ आहे. मागत असता देत
नाही. गोपाळनाईक गरीब, ज्ञात
वान आहे. याचें कर्ज उगवून
देणें क्षणोन आज्ञा. त्यास स्वामींचे
आशेषेखा अभिष्ट काय आहे !
अपरोजी रोडगे यास ताकीद करणें
तेसी करून कर्ज उगवे तें करितों.
बहुत काय लिहिणें दे विनति.

शिवराम महाडीक यांस तुळ-
जाजी पांढरा शिंपी बली कसरे
पुणें याचा भाऊ संडोजी पांढरा
याणें सोदरीक देऊ वेळी असतां
तुंगोजीस दगलबाजी करून द्वाही
दुसरी वेळी आहे. तरी शिवरा-
माची सोदरीक शिवरामास दे-
वणें क्षणोन आज्ञा. त्यास येविशींच
उत्तर आलाहिदा लिहितें असे.

[लेखांक ३३९]

श्री.

पु ॥ श्रीमत् महाराज श्री परमहंसराया स्वामींचे सेवेसी -

बिहापना शिवराम महाडीक याचे सोदरीकीनी तहनिकात वेळी,
त्यास सोदरीक शिवरामाची खरी आहे. त्याची लाग देणें क्षणोन आज्ञा,
आमी ताकीद वेळी, परंतु तुकोजी सदरा उगाच तगाडीच्या गोष्टी
सागत होता, ते त्या गैरमाकुल. तुकोजी सदरा सीभाग्यादिसंपन्न मा-
तुशी वारितादेव वाडा पहिला याच्या चौकात राहतो. त्या हिमायतीने
नवदिगर करीत तर त्याचे स्वामींना पारिपत्य करवें. आमचा गुत्ता
कांही तेथें नाही. बहुत काय लिहिणें वृष केळी पाहिजे हे विनति.

[लेखांक ३४०]

श्री.

पुरवणी श्रीमत् महाराज राजश्री परमहंसदावा स्वामींचे सेवेसी:-

विशेषना सोमाब्दीनीं केशर कृष्णामराविशीं स्वामींची आज्ञा सांगितली. त्याजवरून केशर तोळ्या ८८- १, कस्तुरी ८८८१, कृष्णागर वजन ८८॥. येणेप्रमाणें सेवेसी पाठविलें आहे. पावल्याचें उत्तर पाठवावे. "सर्व निळात आहे. पडा करून घुसघुसतो. त्याचा विश्वास न घरणें" झणून आज्ञा. त्यास सां सर्पांचा विश्वास न घरावा उची- तच. त्यादीमध्ये स्वामींची आज्ञा. मग विश्वास कोण घरील ? परंतु सर्व कोणता, बीळ कोणते, तें आमच्या चित्तात जालें नाहीं. तरी त्याहा- यचाची आज्ञा घेई पारिजे. कल्याणच्या राधा इजाराची मुदत होत आली तरी रुपये पाठवणें झणोन आज्ञा. तर प्रस्तुत येव झोड आहे. पुढें ये वित्तींची विनंति स्वामींजवळ करणें ते करू. स्वामींची आज्ञा आह्मांस सर्वप्रकारे पद्य आहे. सेवेसी श्रुत होय दे विजापना.

[लेखांक ३४१]

श्री.

पु॥ श्रीमत् परमहंसदावा स्वामींचे सेवेसी —

विनंति स्वामींनीं रेणरावर चार मोठीं रामें भस्म शिखणुवेच्या लिहिल्या. त्यात जण भाव आज्ञा स्वामींचे पायांनीं असेल तसें पळ पाऊ, यात संशय नाहीं. स्वामींचे आज्ञेप्रमाणें नूतं येणेप्रमाणें निघस पाठविली असे.

पोटी निळी, गरीब, स्वामींचे व्याजाचे ग्वायाची पयत हि- वयापयाचे कामाची आहे. याम्य शोराप्रमाण दादोरावर पाठविती पाठविण्णि अने. कृपा करून अ आहे दनदे देतील.

गीवार करणा.

जगजीवनरतांविशीं स्वामींनीं

सराजी कोणी पात्रवितां प- आज्ञा घेई. त्यास त्याविशीं स्वा-

हिले स्वामींनीं आशा केली होती. संप्रतही विस्तारे लिहिलें. स्वामींचे आशेपेक्षा अधिक काय आहे? यालाच ह्दयमात कोणतीही तैनात कबूल केली. लोकांच्याही माणूस पाहून केल्या. गाव राहावयास भलता नेमून देतो. खुद किरगी याची गडबड आहे. यासच लोकांची मरती पाहिजे. झणून मळते जागा, जेथ मुज्जाययाचें काम असेल तेथ पाठवितो. गडगड वारली झणजे हवालाही योजिला नाईल, तसे सागत होतो. पण ते गोष्ट त्यांनीं अमान्य करून सेवेची आले आहेत. याउपर स्वामींचे विचारास येईल तें करावें.

मींनीं चरणरजास निरोप घाबडशीहून देतेसमयीं एकातीं त्वमुख मागितलें तो अर्थ ध्यानात आहे. त्याप्रमाणें वर्तणुकेस अंतर होणार नाही. बरकट त्याचें चालवावयास अंतर होणार नाही. एतद्विषयीं वारवार स्वामींनीं लिहावें ऐसे नाही.

स्वामी कृपा करून बरचेवर शिकवणुकेसच राग दर्शवून लिहितात, तरी स्वामींचे चरणावेगळे आद्री वागत नाही हे पूर्ण निष्ठा आमची आहे. असे अस्तता आद्वाल वारवार ल्याहावें ऐसे काय आहे? आद्री तर स्वामींचे आशेसेरीज नसावे आणि आमचे मनोरथ स्वामींनीं आपल्या तपोबळें पूर्ण करावे. न कळे तर देव बोल लावील.

(गुढील भाग पाटला आहे.)

[लेखांक ३४२]

श्री.

ॐ श्रीमत् महाराज श्री परमहंसदास स्वामींचे सेवेची.—

विशपना वारा बैलाचे दस्तक मुर्दये देणें झणोन आशा. त्यास ये विसीचे उत्तर सोमानीबबळ मागितलें आहे. विनंति करील त्यावरून

विदित होईल. स्वामींनीं लक्षाचे साहित्यातील कस्तुरी, केशर व गुलाब शिसे पाठवावयाची आज्ञा केली. त्यावरून कस्तुरी तोळा १, केशर तोळे २ व गुलाब शिसे २ सेवेची पाठविले असेत. कस्तुरी केशर उत्तम नाही. सामान्य आहे. स्वामींस लक्षाचीं वारें १ शालजोडी, १ किनसाप, १ टोपी मलमालीची एकूण तीन पाठविलीं असेत. वृषा करून अंगीकार केला पाहिजे. उत्तर पावळियाचें पाठवानें. सेवेची अंत होय हे निश्चयना.

[लेखांक ३४३]

श्री.

पुरवणी धीमत् परमहंसगया स्वामींचे सेवेची.-

विनंति उपरी स्वामींनीं आज्ञा केली त्याचें उत्तर.-माळशिरक-राविर्वा राजभ्री धापुजी श्रीशुच याच रागोन दीड हजार रुपये खंड ज्ञानोन आज्ञा केली. ऐशास तुफोची पाटील याची मुलें ५ यहा माळी यास किल्यावरी ठेविलें आहे. हल्लीं आशेप्रमाणें खडाचाही रगदाद केला असे, व संभाजी यादव यासही आणविला आहे. खडाचा नि-काल करून घेऊं, तेव्हाच त्यास निरोप देऊं. नाहीतरी स्वामींच्या आ-ज्ञेवेगळा त्यास निरोप देणार नाही.

यावाजी गायकवाड वगैरे लोक घारावीस मेले. त्याजविशीं स्वामींनीं लिहिले. ऐशास त्याचें तय्य वर्तमान जीवत आरेत कीं मेले ऐसें कळत नाहीं. परंतु बहुधा मेलेच अहतील. त्या लोकाच्या मालवरवेसा करार करून देऊं. घालवावयास अंतर होणार नाहीं.

मोत्याचे पंचवीस दाणें पाठवून देणें झाले स्वामींनीं आज्ञा केली. त्याहून मोत्ये दाणें २५ पंचवीस हल्लीं कानोबी यादव यागूद पाठविणें आरेत. पेतनीं पाहिजेत.

ठाकर मुध यजन पके दोर तीन मग सागोरेसहून देवों झालोन आज्ञा केली. त्यावरून तीन मग मुध सागोरेसहून देविली अणे. प्रविठ होईल.

येसजी गायकवाड धावाजीचा माऊ याजविशीं स्वामींनीं लिहिलें, ऐशास येसजी प्रस्तुत चाकर होत नाही. दसरियास दहा वीस भाणूस घेऊन येऊन चाकर होईन झणतो. यासख आता चाकर ठेविला नाही. पुढें लोकसहवर्तमान आल्यावरी चाकर करून चालविलें जाईल. सेवेसी भुत होय हे विशपना.

[लेखाक ३४३] श्री.

पुरवणी श्रीमत् महाराज श्री परमहंसबाबा स्वामींचे सेवेसी.—

विशपना. आमचे शरीरीं अनारोग्य प्राप्त होऊन व्यथा अतिशयेसी जाइली या व्यथेसारखी व्यथा कधींही जाइली नाही. मरणातिक अ मर्या जाइली होती. प्रस्तुत स्वामींचे आशीर्वादेकरून व्यथेस उतार आदे. स्वामींचे सेवेसी विदित व्हावें यास्तव लिहिलें असे. हे विशपना.

[लेखाक ३४५] श्री

पुरवणी श्रीमत् महाराज परमहंसबाबा

स्वामींचे सेवेसी.—

विशपना. सेवकाचे शरीरीं देवीची पीडा प्राप्त जाइली आदे. त्यास प्रस्तुत पोह्या पाण्यानें मरल्या व किंचित् उतारही पडिला आदे. या उपरी स्वामिंचे कृपेकरून आरोग्यही होईल. स्वामींचे सेवेसी अवगत व्हावें यास्तव लिहिलें असें. सेवेसी भुत जालें पाहिजे हे विशपना.

इतर लोक.

[लेखाक ३४६] श्री.

श्रीमन् महाराज श्री परमहंस स्वामींचे सेवेसी.—

चरणरत्न बापुजी श्रीपद कृतानेक नमस्कार विनति. बेधील पास्या बहुल द्वादशी शुद्धासुरपर्यंत स्वामींचे कृपायलोकनेंकरून यथास्थित असे विशेष. रात्रधी पंतप्रधान यांनीं गंगाजी मल्हार व दादाजी

यांचा लिहोन स्वामीकारणें जिनस आणविला होवा, तो त्यांनीं येथें आणिला. येथून सांप्रत सेवेची पाठविल्य आहे:—

४५ दाळिचें मुमारे.

८८६ गोण्डी वजन पॅक.

३० सापरनिचें ७५.

८८॥॥ मुरण कंद.

७५

८८६॥॥

एकूण दाळिचें व सापरनिचें पाऊणशें व वजन पॅक पावणेसात दोर वजानी शिंदा यास समागमें मोयांवर देऊन सेवेची पाठविले आहे. प्रविष्ट जाहलियाचें उत्तर पाठवावयास आशा केली पाहिजे. स्वामीचा मुकाम पिंपरीस रिती दिवस आहे, तेथून जाणें कधीं होईल, हे लिहोन पाठवावयास आशा केली पाहिजे. सेवेची श्रुत झाले पाहिजे हे विनंति.

[लेखांक ३४०]

थी.

भीमत् परमहंसस्वामी भाग्यं परमशया यांचे सेवेची:—

चरणरत्न विसाजी गणेश व काशी नानाजी दिमठ यशवंतराय पवार हां० नमस्कार विनंति. स्वामींनी आशायन पाठविले की, राजभी यशवंतराय पवार यांकडे कर्ज आहे. ते यशने देविले यलाळियाचे रुपये १५०० पंधराशें व ध्याताचे व बारकुताचे रुपये दीडशें सदरहु साडेसोळाशें पाठवणें. आरेप्रमाणें रुपये साडेसोळाशें आजि प्रातःकाळीं आशिन शुद्ध अष्टमी मंगळवारी घावटशींग म्यामीस पर लिहून रवाना केले. ती आज दो प्रहरां भवण जाहलें की, म्यामीचें आगमन यापोलीस जातें आहे. रुपये पाठविले हे म्यामीस भवण यशचें याचकरितां पर पाठविलें असो, आझांय पुनिवाचें सोलासचें आज्ञे आहे. आजि भोजनोत्तर अपना पदांरेख जाऊ. मिदित जातें पाहिजे. हे विनंति.

[लेखाक ३४८]

श्री.

भीमत् परमहंस भार्गवरामबाबा स्वामींचे सेवेसी —

चरणरज विसाजी गणेश व काशी नानाजी दिमत राजश्री यश
वराय पवार मुकाम कविठे कृतानेक सा० नमस्कार विनति. येथील
कुशल स्वामींचे कृपावलोकनेकरून भाद्रपद वद्य चतुर्थी यथास्थित
असा. यानंतर स्वामींचे कर्ज रा० यशवतराय पवार याजकडे आहे त्याचे
पत्र आलास आले की, आम्ही दूरदेशी छावणीस सवाई जयसिंगापाशी
राहिलो स्वामींचे कर्जाचा निकाल जाला पाहिजे. कर्जाचे रमरणही
नसेल क्षणोन कोप होईल. याकरिता नाशिकात एका साहुकाराचे
कर्ज वाढून आलास पत्र लिहिले की, पैका स्वामींस प्रविष्ट करणे आणि
त्याचे आशीर्वादपत्र आलास पाठवण. त्यास नाशिकप्रातीहून पैका याव-
यासी वाटेची धामधूम प्रसृत आहे. पैका कैला येईल हे संकट दुसरे,
साहुकाराचे ध्यान चालते. ये मोठीचा विचार पडिला क्षणून स्वामींस
विनलिपव लिहून पाठविले असे. गवर्णी वर्ताळा मात्र स्वामींनी कला
होता. त्याप्रमाणे यदा वर्ताळाचे ध्यावयाचे असेल तरी तितकाच साहुका
रापासून आणून स्वामींस प्रविष्ट करू. स्वामी राणतील की, अवघा पैका
आणवणे तरी धामधुमेचा निर्गम आठवरादिषष्टाचा विचार. यातून
ऐकन आलिमावर पाठवून देऊ. आम्ही स्वामींचे चाकर ठेवणाइत.
पैकी आता कराल तैमी वर्तणूक करू. राजश्री यशवतराय पवार उ
मण्या आशीर्वादे पुष्करावर सवाई यांही छावणी करून सुरुरूप आ
देत. ज्या कार्यास मेले होते ते काय घोरालसिग व सवाई जयसिंग
यांचा सहज जाला. यश आले. सर्व प्रताप स्वामींच्या आशीर्वादाचा आहे.
सेवेसी भुत होय हे विगणना.

१. सवाई — सवाई जयसिंग जवळून तसे

[लेखांक १४९]

श्री.

श्रीमंतु महाराज श्री परमहंसदावा स्वामीचे सेवेसी:—

चरणराज गोविंद फावी कृतानेक साष्टांग विद्यापना ता० छ० १५
जिल्ह्यादपावेतो स्वामीचे कृपावलोकनेकरून सेवकाचें वर्तमान दया-
स्थित असे विरोप, श्रीमंत राजश्री नाना स्वामींनीं व्याजाशयत शास्त्र
जकूरचे रुपये २००० दोन हजार देविले. उत्तम पारखून, निशाणें पो-
टून, बैल्या मरून, लारोटे करून, राणोजी कदम वगैरे माणसें चौकीचे
माणसावरोवर पोतापेकी सदरु दोन हजार रुपये पाठविले आहेत. येऊन
पायलियाचें उत्तर पाठवायास आशा केली पाहिजे. विदित जाहलें पा-
हिजे. सेवेसी श्रुत होय हे विद्यापना.

वे० छ० १५ जिल्ह्याद सन तिसा सत्तासीन. रुपये २०००.

[लेखांक १५०]

श्री दत्तात्रेय.

श्रीमंतु स्वतः श्रींरूप महाराज राजश्री परमहंसदावा

स्वामीचे सेवेसी —

आशापारक सेवक देवराय मेष शाम कृतानेक साष्टांग नमस्कार
विनति उपरी येथील कुशल ता० चैत्र शुद्ध प्रतिपदा जाणोन स्वकीय
लेपन करावयास आशा केली पाहिजे. स्वामी पाट्यालां श्रीच्या दर्श-
नास गेले. कोणें सळीं आहेत हे वर्तमान कळत नाही. तरी आशी-
वांदपत्री विलारें लेपन करून सनाथ केलें पाहिजे. विरोप. यादय
सज्जानी प्रभु सवनीस शामलाचे तोंने अंजनवेटीस होत. त्यास
अंजनवेळ राजश्री तुळाजी आगरे यांनीं पंधे केटी ते एकरी यांचे
परमहरण जाणुते मनुष्ये सुद्धा कैदेत आले आहेत. येथीयास रा०
केणोपंत यांनीं रुपये पापनेनारती राह करार करून विनय मोडिली

१ छ० १५ जिल्हा — ता० १४ फेब्रुवारी १० म० १०२९.

आहे. त्यास यादो सजणाची स्वामीसही विदित आहेत. आणि आमचे विद्वद्‌की पुरातन आहेत. तरी कृपा करून त्यांची मुटका होय तें वेळे पाहिजे. पूर्वी महद्यसें शतधा स्वामीच्या आधेनें जाळीं आहेत, तेथें हें काम स्वामीस अगाध आहे ऐसें नाही. येविसीं विनंतिपत्र राजाजी जगन्नाथपत याणीं लिहिळें आहे. त्यावरून विदित होईल. तरी विनंति उदास केली न पाहिजे. बहुत काय लिहिणें ? मशारनिव्देश कविलेमुद्दां पाटावरी पाविलें पाहिजे. बहुत काय लिहिणें हे विषापना.

[लेखांक १५१] धी दत्तात्रेय.

तीर्थस्वरूप श्री परमहंस अवतंस श्रीस्वामी स्वामीचे सेवेसी:—

शिष्यातर्गत देवराय मेघशाम कृतानेक साष्टांग नमस्कार विनंति उपरी येथील कुशल ता० छ० जिल्हादपर्वत स्वामीच्या कृपाशोकनें करून यथास्थित असे. आशीर्वादपत्र पाठविळें तेथें आशा केली कीं, मौजे राजुरी व मौजे दुपडवाडी हे दोन्ही गावच्या निर्वेष सनदा राजाजी छत्रपतीकडून करून देणें; बहुत भयरकर आहे; सणून तित्पेक प्रकारें आश केली. ऐसिपासी स्वामींची आशा सेवकास प्रमाण. शिरसा घदन करून राजाजी छत्रपतींस विनंति केली. त्यास राजाजी छत्रपति योलिले कीं, राजाजी पंतप्रधान याची समजाविसी लाली द्वागजे सर्व कार्ये होतील. येविसी कालही सेवेसी लिहिळें आहे बारबार राजाजी छत्रपतींस स्मरण करून देत आहों. कोणेविसी सेवेस अंतर पडणार नाही. बहुत काय लिहिणें हे विषापना.

[लेखांक १५२] धीमार्गधराम.

धीमत परमहंस स्वामीचे सेवेसी:—

विद्यार्थि देवाजी पद्मवंतराय व रंमनाथ शिवाजी व सौ० गंगाबाई कृतानेक ता० नमस्कार विनंति उपरी ता० वैशाख शुद्ध ३ पावेतो

समस्त गंगातीरी करजगावी गुरुरूप असो. आपले अभयपत्र पिंपरी त्या पर्यादी [!] यांवर आले ते पाहोन परम आल्हाद झाला. मा-
ह्याळसावाईची माय येथे आली होती. त्याच गंगाखान करून उभयता
या प्रांतास आदित. आपले दर्शनास येतील. तीर्थरूप रा० दिवाजी पंता-
कडील मनुष्य सांप्रत कोणी घरचे आले नाही. मुजरात प्रांती उभयता
हेथे आदित. चैत्र शुद्ध ९ गुरवारी रा० प्रधानपंताची व सेनापति
यांची शुद्ध जाले. सेनापतीकडे अवंदा उदाजी पवार गले होते. त्याच
शुद्ध जाले. त्रिंशकराऊ दामाडे व मळोजी पवार शुद्धांत कामास
आले. आणखी कितेक लोक याकडील जलमी जाले. प्रधानपंताकडील
नारायणजी ह्मटरे व आणखी कितेक शुद्धांत पडिले. कितेक जलमी
जाले. उदाजी पवार व चिमणाजी दामोदर पाटाऊ प्रधानपंताकडे
आले. ऐसें वर्तमान रा० सेनापतीकडील जागृद या मार्गे गेले, त्यांनीं
सांगितले. आणखी कितेक लोकांची पत्रे आली. परंतु आमचे माणूस
अद्यापपर आले नाही. रा० आनंदराऊ पवार व दिवाजीपंत स्वामीच्या
गुपेकरून गुरुरूप आदित. थोड्याच दिवसांत कागदपत्र येती, व तेही
येती. "रांठोजी रेवा उत्तरोन दक्षिण तीरास नंदुरशारेकडे आला;
व प्रधानपंत रेवा उत्तरोन अंकलेधरावर जाले." हे वर्तमान आम्हि
आले आहे. उभयतां हेथे थोड्याच दिवसां या प्रांतांत येती. तीर्थ-
रूपांचे कागदपत्र आल्यावर स्वामीकडे मुजरात माणूस पाडूं. कोणे
विषयी चिंता न कीजे. सर्वत्र पत्र पाडून बाळग्याचा शांभाळ करीत
गेले पाहिजे. कृपाळोन असो रीजे हे विनवि.

[लेण्यांक १५१] श्रीपणनाथ स्वामय.

श्रीमत् महापुत्र भी भागंबराम बाबा स्वामीचे सेवेसी:—

विनंति घरावर अंताजी नारंग गुंडे कृत्रानेक रा० नमस्कार
विनंति उपरी स्वामीने सुखोजी पाटीळ माळशिरावर दरवे पांच हजार

व गुहेगारी हजार रदल पाठविले. ऐश्यास आहो तों स्वामींची लंकरें
 आहो सर्व अन्यायी आहो. परंतु आपले समर्थानीं क्षणविरें, एव-
 वेळ कृपाळू होऊन आशीर्वाद आद्यास दिवला, तेथें समर्थपासून इत
 राजी कदापि होणार नाही. दुसरें, आपले रुपये काही मोबदला करून
 उदीम करावा ऐसे नाही. येथें दगा मोठा जाला होता तें सविस्तर
 वृत्त कळलेंच असेल, साप्रत अवघ सुखीत जालें. दिवाळीच्या मुहूर्ते
 गायनवाड स्वारीस जातात. मातुभीही स्वार होऊन त्यामागें येतात,
 याचे सोबतीनें रुपये बैलावर घालून, माणसे आपलीं देऊन, रुपये देतो,
 पावते करिता. वारवार माणसे पाठवून आद्यावर इतराजी करून आ-
 मचा उपहास करावा ऐसें नाही. आपली ठेव रुपये आद्याजवळ
 आहे. देतो. आद्यास जरूर काय आहे? परंतु हुडी ही येथून होत
 नाही. कदाचित् करावी तरी एव हुडी विरून आली, आपण घड
 लाविला, यास्तव भयभीत आहो. सरास, ऐवज उमावाई पदरी घे
 तीळ तरी त्याचे (पदरी) धाऊ. अगर न घेत तरी आदी पावते करू.
 अतर कदापि होणार नाही. आणि उगीच माणसे आपण पाठवितोत.
 तीं काही पदरी रुपये घेत नाहीत. यास आधीं काय करावें? दुसरें गु
 हेगारीची मोष्ट आपण लिहिली तरी सब अन्यायी आहो. आशा कराल
 तें प्रमाण आहे. हे विज्ञापना.

[लेखाक ३५४]

धी.

भीमत् सव तीर्षन्वरूप परमहंसवा स्वामीचे सेवेगी —

अपये चरणरज नारी विठल प्रभु कृतानेक विज्ञापना. येथील धर्त
 मान ता० चैत्र शुद्ध नवमी पर्यंत गु॥ उग्रेड येथें स्वामीच्या कृपादृष्टी
 करून गुणरूप अर्धा विरोध. स्वामींनीं पर पाठविलें होतें य रुद्राजीप
 तांनींही किनेर विचार लावितला. त्याजवरून माणूस न पाठविलें

त्यास राजश्री दमाजी गायकवाड 'हे' सोनगडास आलेबाबर माहे
 ज्येष्ठमासी माणखें पाठवाचीं, हुजरेन महासजास राजश्री यशवंतराव व
 राजश्री जिऊबा चिटनवीस यांणी पियेन रदबुदली केली. महाराजांनीं
 मान्य केलें कीं जैसे श्री बाबा दणतील तैवे कागदपत्र हातरोरे देणें.
 परतु गायकवाड याचें आपणास बरे वरणें जरूर आहे. दामाडी तापी-
 तोरास होती. त्याणे कदमासी घसपस लाविली होती. त्यास कंटाजी
 कदम आपले फौजेनिशीं राजश्री चिमाजी आपा बरोबर गेले. तेही
 दामाडियाच्या पदरीहून गेले, आणि दामाडे फोणीही दरपारी येन
 नाहींत. शेषट लागेल तो पहावा. त्यास आपण तो सर्वप्रकारें आगारित
 अजों. यानंतर ह्मशी याकडीठ येवें वकील आला आहे. त्यास आपण
 राजश्री यशवंतराव व राजश्री जिऊबा यांस वर्तमान सविनार श्री मा-
 न्य चिपट्टणचें सांगितलें. त्याजवर उभयतांनीं कपूस केलें कीं, जैसी
 बाबा आगा करितील त्याप्रमाणें ह्मशी यास कागदपत्र पाठवून फौल
 करार रामपुरीहून आणवितों. अंजनवेलीकर व गोपळकोटकर यांणी
 ताफीद जैसी पाहिले तैसी करितों. तों ह्मशी याकडीठ परिश्रमांनीं
 (वकिलाद !) सर्व उभयतांनीं विषापुरस्कर त्यास सांगितलें. त्यानें
 मान्य केलें. त्यास हें वर्तमान स्वामीच्या सेवेची कळ्याचे कानून लिहिनें
 अगें. त्यास जर बांटी स्वामी आला करितील तर त्यास येउन पियेन
 जाहलियावर समागमें माणूस देऊन म्यानीकडे पाठवून देऊं. नाहींतर
 आपणास आगा होईल तर आपण त्यास घेऊन सेवेची घेऊं. तमान
 चिपट्टोण तोंग फौल दिव्दा. याजकरितां सविनार जगं मेवेसी लि-
 हिसा. जैसी म्यामी आगा करितील त्याप्रमाणें यनेणूक केली जाईल.
 बहुत बाय लिहिलें हे विशापना.

[लेखांक १५५]

श्री.

संधेष्टमदसोन भीमत् परमहंसवास म्यामीचे सेवेची:—

अन्ने चरनरज कृष्णश्री जरही रोनी कर जोहून चरणावरी

मस्तक ठेवून साक्षांग नमस्कार विशापना ऐसीजे:—स्वामींनीं आशी-
वांदपत्र पाठविलें तें पावोन सनाय जाहळो. तेथें आगा केली कीं, आ-
क्षांस खालें न्याय्याचे चित्तात असेल तर, पेढें, आंबडस, नादसी,
कळंबुसी, धामणी, सोनगांव एकूण सा गांवच्या सनदा आणवून पा-
ठवून देणें, झणून आगा केली. ऐसियासी चरणरज स्वामींचे चरणा-
जवळ आलो होतो तेव्हां, “पुरतन रानाचे कारकीर्दीस चार गांव
इनाम चालत होते त्या गांवच्या राज्या सनदा हुनूच्या आणून
पाठवणें; मग हे मुभेदार खुद दौलत करूं लागतील तेव्हां दुसरें
इनाम गांव देतील तें देऊत” झणून आगा केली. त्याप्रमाणें आक्षीं
आजम सिद्दी याकूत मुभेदार यांस पत्र लिहून स्वामींचें त्यांस पत्र
होतें तें देखील त्याकडे रवाना केलें असे. त्याप्रमाणें चार गांवच्या
राज्या सनदा येतीलच. हल्ली धामणी सोनगांव दोन गांव नवे इनाम
करून देणार, तरी स्वामींहून हस्यी यांस दोन गांवची दिशार
बहुतसी आदे ऐसैं नाही. तेही गांव सिद्दी याकूतच करून देतील.
हल्ली स्वामींचे पत्र आलें हेंच यजिजस त्यांकडे रवाना करून दोर्ना
गांवचे इनाम सनदाविशीं लिहितो. कोंकणचे ऊर्जित होय ऐसा
स्वामींनीं आशीवांद दिल्ला पाहिजे. स्वामींचा पूर्ण आशीवांद जाह-
लियानें तो भार्गवच आपलें राष्ट्र मागुरी (१) बरील. घेवकी खालें
गेलियास नवे दोन गांवचे विसीं मिद्दी यां त मुभेदार यांजवळ बो-
लावयाचे तैयें बोलोन, स्वामींचे पूर्ण आशीवांदकरून धामणी सोनगांव-
ही इनाम होतील. विदित जाहलें पाहिजे. हे विशापना.

[लेखांक १५६] . श्री.

श्रीमन् महायज्ञ श्री परमहंसबाबा स्वामींचे तेवेसी:—

चरणरज बापुजी गणेश सा० नमस्कार विनंति देधील वर्तमान
सा० १२ सवानपर्यंत बघ्यालित अमे विरोध. स्वामींही महादजी दरवारे

याजवरावर आशावर पाठविलें तें पावले. मातुशी लक्ष्मीआईचें पत्र पाठ-
विलें तेही वाचून पाहिलें. तें फिरकून मागे पाठविलें असे. त्याही
अतिशयें स्वामीचा आहे ऐसें झिरिलें आहे. स्वामी आपल्या यत्नास
बाही चुकत नाही. आमची पुण्यसामग्री थोडकी, तेंच उपाय काय
आहे? "जे गोष्टीनें मोती कुटे ती गोष्ट कार्याची आहे ऐसी नाही.
त्याही अतिशयें त्याही स्वादाचें ऐसें नाहीं. इतका करवा तो गौरव
करून घरावा. राजा आहे तो कधी करू नये. ईश्वर बरे दणत नाही.
दुराग्रह करून गोष्ट सिद्धीस गेली तर बरे. नारीतर गोष्ट कठीण आहे.
राग मनात धरून पक्का ध्यानास होऊं शके." पत्र घानून पाहता को-
टील गोष्ट कोठें लागत्ये ऐसें वर्तमान आहे. स्वामीच मी पामयनें स्वा-
दाचें ऐगे नाही. आपल्या चित्तास येऊन राहणें कार्य जाहलें तर
करावें. नारीतर दुराग्रह करू नये. स्वामी समयें आदेत. सेवेची भुत
होय. भीमत राजाभी पतप्रधान यास राजाभी स्वामीचें पत्र बोलापणें
काल मदरा दियवाच येथून रवाना जाहलें आहे. आपी पत्र न पावणें.
बोड्यावर घराचें मग पत्र वाचावें. ऐधीन पत्र गेलीं आदेत. वेदी छव
करच सातात्यास पावे ऐसें आहे. स्वामीच वळाचें दणून सेवेची लि-
दिलें आहे. सोयरीकीचे विरी स्वामीच विनवि लिदिही आहे. तेथें
स्वामीनी पर्याय लिदिहें तर स्वामीनी कार्यचें माहा अंगीकार केला
आहे. मायवार, गणगोव स्वामी ऐसें मन.पूर्वक चित्तात आणून वि-
नवि लिदिही आहे. आरलें त्याचें संभाषण जाहलें नाही. स्वामी दण-
तील तर पाठवर पत्र पाठवू. अचारि आपण लिदिहें नारी. बोली-
चारी बरच जाहली नाही. ऐसें वर्तमान आहे. स्वामीच्या चित्तास
येदेंल ही आज्ञा वगरी. स्वामी आपणावर दया करू लागले त्यासवा-
गा हव (हवें!) लोक बरे झाले लागले. ऐसें मन पूर्वक दिशोन देने.
सेवेची भुत होय दे दिशना.

[लेखांक ३५७]

श्री.

श्रीमत् महाराज श्री परमहंसबाबा स्वामींचे सेवेसी.—

चरणराज बापुजी गणेश चाणावर मस्तक ठेवून शिरसाष्टांग नमस्कार विनति. येथील वर्तमान स्वामींचे आशीर्वादेंकरून पोष्य वय चतुर्दशीपर्यंत स्वामींचे कृपेंकरून यथास्थित असे विज्ञेय राजधी बाबुराव मल्हार याही स्वामींच्या द्रव्याच्या हुक्या अवरगावादेहून सा ताच्या सायकारावर करून पाठवित्वा आहेत. येणेंप्रमाणें रुपये —

५०० माणकोरा नार्दक पाठक.

२६०० त्रिकमनेट गुजर राजापूरकर

१९०० नारोना नार्दक अनगळ हुक्या दोन.

५०००

एकूण पाच हजारच्या आल्या आहेत. आजपासून रुपये नववे दिवशा त्याजपासून सरे करून पेठचालीचे व्यावे. तर स्वामीने कृपा करून सत काढून सत्याचा हिशेब व्याजाचा करून, गोविंदपरास नाही तर हरकोणास पाठविलें पाहिजे. व्याजाचे रुपये होतील ते हिशेब करून वारून देऊ. पुढें स्वामीचे रुपये नृदीस लावणें. तर त्या गोष्टीची फिकीर थोडकीच आदे. पुढें दगाम येईल तेव्हां स्वामींस विनति करू. परंतु पैका आला तो घ्यावा. ही गोष्ट उत्तम आदे. स्वामीचें पत्र राजधी बाबुराव यास पाठवि. होतें. परंतु त्याच्या हुक्या अर्धीच अवरगावादेव्हा आल्या. त्याही स्वामींस विनति लिहिली आदे. तेही पुढें कांही स्वामींच्या पावारी पुकतील घेस नाही. परंतु आला पैका तो घ्याय ही गोष्ट उत्तम आदे. स्वामीने हिशेब करून व्याज टाकून सत पाठविलें पाहिजे. मेवेसी श्रुत होणें. शके १६५३ दे विरापना.

[लेखांक ३५८]

धी.

श्रीमत् महाराज राजश्री परमहंसरावा स्वामींचे सेवेसी:—

चरणरज चापुली गणेश चरणावर मस्तक ठेवून शिर सा० नमस्कार विनंति, येथील वर्तमान ता० छ० ४ जितेजपर्यंत वर्तमान श्रीमत् राजश्री दादा याजकट्टील वर्तमान हर्षांचे आले तें राजोजी चव्दाण याजारोवर पाठविलें, सा घटका रात्रीस राजश्री दादोजा कांगोरीस गेले आहेत, राजश्री प्रतिनिधींचे त्याही लिहिले आहे की मुल्तान टवा बहून जजिया राजश्री प्रधानपती शिड्या लावून लगट करून घेतला, तेथें राजश्री स्वामींस लिहिले आहे, शम्भर हद्दची मारिले, एकाच वेडी घातली आहे, एक टाणपेमानें उभयताही मारिल्या ऐवें वर्तमान आले आहे, राजश्री राज यांचे पत्र आले नाही, येईल तेव्हा खरें ऐवें दण- तात, स्वामींचे आशीर्वादेकरून कार्य जाहलें, तर स्वामींचा प्रताप बोर आहे, जाम्बूद येणार आहे, तर आने दणजे हर्षांचे वर्तमान पाठवितो, सेवेसी भुक्त होय हे विषापना.

[लेखांक ३५९]

धी.

धी एकल तीर्थस्वरूप याज्ञा स्वामींचे सेवेसी —

चरणरज जिवेवानें दोन्ही वर जोडून चरणावरी मस्तक ठेवून शिर- सा० नमस्कार विषापना ऐसीने—स्वामींची आगा फी, तेंवाव पाठवणें, आशेपरून तराहू ठकवरी शेर मज चाळीस नेरी प्रमाणें यजन ८३॥४ साडेतीन मज चार शेर सेवेसी पाठविली आहे गरकट सधरचे वर्तमान तथै य० दाजीराव प्रपान नमंदा यात्रारियष्टा पाटे उत्तरोन अलीकडे आले, त्याचे मागे दामादे याच्या जीवा आहेत व पुढे याच्या सा गाव्या अतऱ्याने किलीजगान व धगध आहेत, याचा त्याचा हर्षांमो होणार आहे, उदानी पत्तर व धिमतामो दामोदर

या उमयतास बल्लें व हत्ती दोघास दोन देऊन सोडिलें. हें वर्तमान रा० बाजीराव प्रधान याचे कागद महाराजास जेजुरीचे मुकामी आले व रा० बापुजीपत नाना याणीं सांगितलें, त्यावरून सेवेसी लिहिलें आहे. यानंतर बाढियाचीं लावडें आलीं. येणेंप्रमाणें:—१८ खाडे, १७ राव, १८ पाटस यास ओडे. एकूण त्रेपय लाकडें आलीं. सेवेसी श्रुत होय. रा० नानाकडील कागदलापोटा व करजगावाहून लापोटा ऐसे दोन लाखोटे सेवेसी रवाना केले आहेत. घराचे काम चालीम लाविलें आहे. पर कयलार पापतो... राणोजी चौगुला मृत्यु पावला. सेवेसी कळलें पाहिजे हे विज्ञापना.

[लेखाक ३६०] श्रीभार्गवराम.

श्रीमत् भगुनदनस्वरूप तपोनिधि महाराज

भी परमहंसबाबा स्वामींचे सेवेसी:—

सेवेसी चरणरज रापो यत्नाळ चरणावरी मस्तक ठेऊन शिर सा० नमस्कार वितति. येथील कुशल जाल्गुन वय ५ वर्षत स्वामींचे आशी याद बादाणपूर गहादाटा येथें मुख्यरूप असो वित्तेय. स्वामींनीं कृपा करून तुमोजी जासुदासमागमे आशीयादपत्र पाठविलें तें प्रविष्ट होऊन आनंद पावलों. राजकी प्रसंगासुल्ले चतुसरी काळजी प्राप्त जादली होती. परंतु स्वामींच्या आशीयादें श्रीमत राम री नाना पंत प्रधान याचा सवाई नश जाहला. सेवेकडून सई ५५२ निवारण जाहलें. सर्व प्रताप स्वामींच्या आशीयादाचा असे. फोर्मांशिची चरणरजास चिंता पाटत नाहीं. श्रुत होय. यानंतर स्वामींनीं जिनयाविशीं आशा केली, त्यास यदा कापडाची जात सवाईनें महर्ग आहे. तशाहीमध्ये चौकडीनें जिनस घेऊन पाठविला असे. त्याची यादी अलाहिदा तपशीलवार असे. त्यावरून विदित होईल. शालाचे विपरीं स्वामींनीं यजला दोन तीन वेळा निरवण केलीच होती जे, यात हाती शाला हाताग वयें

करून येतील तरी तत्कास करून घेऊन पाठवणे. त्याच मी आल्या-
पासून बहुत यत्न केला. परंतु साव हाती शाला मिळत नाही. दिल्ली-
कडून येदा एवढें लष्कर आले, परंतु शालाचा जिवंत अनुभाव आला
नाही. दिल्ली मात्र नांव राहिलें आहे. सायकार अगदी बुडाला.
यानेकडून एक अगर जोडी शाल मिळतील तरी पाठवावयास अनमान
मी करील असेन, तरी स्वामींच्या पायाची शपथ असे. धुवड शाला
मिळतात. त्याही पाच साडेसाच हाती. कोरा माल अगदी नाही. सेवेची
भुल व्हावे जणून लिहिलें असे. परकट कितेक वृत्त विनंतिपत्री लिहिलें
आहे. त्याप्रमाणे चरणरजावरी वृषाळ होऊन लोभाची वृद्धि करणार
स्वामी समये असेत, हे विज्ञापना.

[लेखांक ३६१]

भार्गवराज.

धीमत् भृगुनंदनस्वरूप संपोनिधि महापज

धी परमदसबाबा स्वामी स्वामीचे सेवेसीः—

सेवेसी चरणरज गुरो यत्नाळ चरणापरी अस्तक टेंवून शिर गा
नमस्कार विनंति. येथील कुशल आपाट गुद ६ वर्षांत स्वामीचे आ
शीर्वादे दादादादा यास मुगसरूप असे विरोध. स्वामींनीं मावजी जादूद
याजवयवर आजीर्वादपत्रें पाठविणी तीं मजला आपाट गुद प्रतिपदेस
पायीन बहुत समाधान जादलें. जागुदास परे पादव नव्वत झालोन
आपले घरी पडोन दोन महिने राहिला होता. याचाच पत्रे पाव गे
नव्वती. हाती पत्रामध्ये आज्ञा जे, एक चट्टी मागे बर्बात घेऊन आहे
पाठविती. सर्वेचे माया स्वये जेविले आहेत हे पाठवून देणे. न
पाठविणें तर कोरा होईल झालोन यथेथेन लिहि. तरी चट्टी
गरजालात राहत होती. तिच्या टेंबिली अमली अति एक परे भधीन
मुवाहिरा देणे. निजे मुजादिस नजर घे हे तरी स्वामीची आज्ञा

कबूल आहे. चवदा पंधरा वर्षे अजबस्त स्वामी देतात. स्वामींचे देणे संवत संपत जीवनमाफक परिपूर्ण आहे. ज्येष्ठ मास निघतांच मी दर्शनास येणार होतो. त्यास सावजी आला नव्हता सवन राहिले. आतां अखेर जावले. दिवाणचा हिरोव विल्हेव लाविला पाहिले. भीमंत राजधी पंतप्रधान पौजसहचरमान सिरोजेष्टमान आले. लष्कर येथे येईल तेव्हां येथे मोकसियाची कांही कटकट आहे. त्याकरितां त्यांचे दर्शन घ्यावे लागते. यानिमित्त राहिलो. पुढें भावणमार्गी पाऊस हळू अशिला तर चतुर्दशीस मी येईन. आणि पाऊस पार अशिला तरी येणें न होय.

[खेळांक ११२] धी भवानीप्रसन्न.

भीमकलतीर्थस्वरूप राजधी परमहंसरावा स्वामींचे सेवेसी:—

अपत्ये यमाजीने चरणावरी मस्तक ठेवून चाष्टांग नमस्कार विनंति. ता० पैशात शुद्ध पंचमीपर्यंत स्वामींच्या आशीर्वादकरून येथील पतमान यमास्थित असे विरोध. वेदमूर्ति सदाशिवभट अग्निहोत्री यांनी स्वामींचे आशीर्वादपत्र दिव्हे ते प्रसिद्ध होऊन परम समाधान जाले. मौजे अनेकरी ता० कुडाल व मौजे धावदशी ता० परळी या दो गरीबांचा बगूल दिवाणांत घेतला क्षणून स्वामींनी लिहिले. ऐतिहास येथील बगूल राजधी स्वामींनी घेतला ते समर्पण आली प्रसंगी नव्हती. जरी असतो तरी येथी मोठी होऊन सहा न येती. याउपरी बांही त्या गांवास (उपसर्ग) लागो देत नाही. बगूल घेतला आहे तोही पुढें प्रसंगानुसार उगवावयाच्या यथास सहा सुखकार नाही. हे विहापना.

[खेळांक १११] धी.

सकल तीर्थस्वरूप राजधी यांचा स्वामींचे सेवेसी:—

अपत्यमान यमाजी शिवदेव वृत्तानेक चाष्टांग नमस्कार विनापना

विशेष. छ ९ बिल्काद पावेली आपले आशीर्वादकरून वर्तमान यथा-
स्थित असे विदीप. कसरे चिपळोन येथें ठाणें कारकून पाठविले आहेत
व पेशजी ग्रामलास मुद्रयाविधी लिहिणें ते लेहून करार होणें तो
जाहला. ऐकियास कसरे मजबूरची वस्ती जाहली पाहिले. याकरिता
कृष्ण शेटीस व निळोपत पतकी याची येथे आणिलें होतें, परंतु स्वामीचे
कोणी परशुसमी जाऊन राहिले विना कोणी यतनदार पालते जातात
असा अर्थ नाही. तरी स्वामींनी आपणावडील कोणी काढून येथे
आह्वाकडे पाठवावया आग्र करून पाठवून द्यावें. येथे ग्रामलास
कागदपत्र लेहून देऊन रवानगी करू. अश्व वितीमाही समीर आली
आहे. भीची ऊर्जा होऊन आली दृष्टजे सर्वांचे तेंच कल्याण आहे.
सेवेची भुत होय हे विज्ञापना.

[केलींक १६४]

धी.

सेवेची विज्ञापना स्वामीने आज्ञापत्र पाठविले त घानले. माडी
जाहली तुशाडीची. रेवाळचे ठाणें सिदी सात याचे येतली होती तेंच
राजभी चिमाजी आषा व मानाजी आंगरे मेले. त्याणीं याच मारून
पहिलेपानें घातले, आणि आयवा देऊन रेवाळच्या टांग्यापासून तीन
कोस अलीकडे मुद्रयात येऊन मुद्रक मारिला. त्यावर गल्लताची
वाट याही रामचंद्र हरी जाऊन पारली. त्यावर हबरी याचे माणूस
जाऊन पाच सात पोडी मारिला. दहा पाच माणूस मारिले. हे
वर्तमान राजभी आषाच कळले की (हबरी) जोरपर आहे. त्याजव-
रून आपणच मेले व मानाजी आंगरे येथे गेले. मग सिदी सात
याचे आषावालील हजार माणसानिधी मोंगळ छत्र देवात येथे (छत्र)
दिले. त्याचा वपरील वेनेंदमाणे:—राजभी आज्ञाची पत्र राजभी
स्वामीच आणी.

माणूस पाठविले होते, त्याचा जाव आला तो सेवेसी विदित जाइलाच असेल. पुढेही जाव येईल तो सेवेसी निवेदन करू. लक्षप्रकारे तो ध्यानाखरी घेऊन स्वामींच्या पायाशी रुजू राहून स्वामींच्या आज्ञेप्रमाणे वर्तणूक करील आणि आशीर्वाद घेईल ऐसें आहे. ऐसें असोन दुर्बुद्धि न सोडी तरी त्याची फलश्रुत पावेळ. राजभो दिशजी हरी स्वामींच्या दर्शनास घेऊन यावे दणून दोन तीन रोज येतो. परंतु प्रज्ज्यामुळे कोसयस्त्र भिजोन माघारे आलों. उदईक अगर पर्या त्यास घेऊन सेवेसी येता. घरबट सरंस्वे आली स्वामींचे पदरीचे म्हापित आहोत. सर्व वित्त विषय प्राणमुद्रा स्वामींचा आहे. स्वामींच्या चरणाविषित दुसरे देवत जाणत नाही. सेवेसी श्रुत होय हे विज्ञापना.

स्वामींनीं लिहिलेलीं पत्रें.

[लेखाक ११७]

श्री.

सहस्रायु चिरजीव महादाजी गोविंद बाबू आशा वेंची ऐसीजे.— तुझ्या बापापासून तूं श्रींचे आशीर्वादाचा, श्रीदया तुजवर. तुजें देवें बरें केलें असता, आली तुजजवळ देवालय द्रव्य मागतो. यात्रकरिता तुझे चिन्तन आमचे आर्या अनिष्ट दिसोन येनें. पेशाव महादोश, द्रव्यसंचितार्थ मागापासून कोणाजवळ राहिला? पैका ऐसे ठेवणें ठेवावें होतें. या लोकीं कीर्ति, परलोकींचा ठेवा. हे कीर्तीच प्रसूय असव तो राहील. तू मुज, जाणताच आहेस. आद्यासही तुजें बरें व्हावें हेंच श्रीपासी इच्छिता. पिछाजी गायकवाड सागात पाय घेऊन गेला! तू दमाजीचे कीर्तिकर. तूं एक कीर्ति तुवा ऐसी केली, मुळोराचे देवाल्यास रुपये पंचवीस हजार देविले. त्याणेंकडून दमाजीवर दया होऊन पवार हतवीर्य मोडून टाकिले. तुमच्या राच्यात साववाराजवळ किती पैके आहेत? आणि तुम्ही अष्टप्रधान, तुझाजवळ

पैरा काय आहे! हे वरावर वेढील! जसे पवाराचें व आणली कितेक पसे दमाजीचे पदरी पावली, तैसें हे यश दमाजीचे पदरी सासरोली सेनापद श्री धाळितो. याचें पत्र एकाती दमाजीस वाचून दाखवून त्यास होय मरून उत्तर पाठवणें. क्षणजे हेंही यश तुझ्या पदरी सामान्य पडतें ऐसे नारी. तुझी फीति दिगदरी प्रसवेळ. दमाजी-वेगळे पत्र दुसऱ्याचे कानीं पाडलील तर तुझला तुला पिता गोविंदपत याचें क्षपत असे. नारोजी पाठविला आहे. याची त्यरेने रवानगी करणें. अगर दमाजी नसला तर दोन महिने माणसें दमाजीचे भेटीकरिता राहतील. याचा समाचार घेत जाणें.

[लेगांक १६८]

श्री.

मननिर्मल गंगाजल महराज यमाजी शिवदेव पास आला:— तुझाच मुभा नवता तेव्हा तुझे घरी राहोन वाठपाणी घेतलें. आझास मुन्वी केले. गोविंद नामजी याणें आझास भमी घेले होतें. त्यामागे मुजला भीने मुभा शिरहा आणि तूं आमचा ऐसें असोन, तुझ्या मुन्यात आमचे गावचे रुपये प्यावे ऐसे नव्हतें. रुपये तुझीच घेतले. ते तुझी चित्त घाळतत तरी रुपया कोण पेंगार होता? याजउपरी आमचे रुपये सवा तीनशे गेले आहेत. ते उगवून घेऊन शिरोन पाठवून देवाम आझाम संतोरी करणे. क्षणजे भीदयेनें तुझी व तुमचा पुत्र चिरजीव दरील. सारास पत्त्याण होईल. याज उपरी आझाम कशी करणें असेल तर मुगरूप करणें. तुझे माता ते आझास रेणुदेयमाणे. आता देवाम आझास कशी वेगेंत हें उत्तम नारी. समवातरी कळो वेईल. जाणीवे.

[लेगांक १६९]

श्री.

यमाजीस आला. कोरी कान पुंनून उपदेश करितो. तुलें पुंनूं वर होजार. कानय अठराव्या तुलें मनाची भीने हाव देविना. लोकां.

तरीं कीर्ति जाली जे, तू क्षणजे भार्गवशिष्य. मरा मरा छटलें तो राम राम झाला. उपदेशक मंत्र जो तो कांहीं फळत नाही. मुख्य भाव आहे तोच फळतो. काहीं तू चित्तात विवल्प आमचे मार्गा परितोष याजकरिता विपर्यास होऊन येतो. हें तुजें मन तुज साश देतच असेल. मी बहुताचा जागली आहे. म्या जे काहीं आजिता-गायत... 'परोपकार वेला असेल तो जर खराच असेल, तर आमचा परिणाम बराच होईल. तैसेच कृष्णमढाची देशमुखी तीन पिढ्या चाललीच आहे. हें अवघ्या पृथ्वीत टाबवें आहे. आणि कृष्णमढ (ब) अंतप्रभू सातारा भादों लागले; तेव्हा कृष्णमढाची मनसुभी वतन खरेच जालें. याचे साश श्रौनिवास यास पुसणें. येथून अंतप्रभू कुलान्यास गेला, आणि सरखेलास घोलिला जे, गोविंद दामाजी व श्रीपतराव यास लाच देऊन आपलेंसे वेले. त्यावरून कानोजीनें यास पत्रे करून दिलीं. जर कानडा ररा असता तर नवीं पत्रे करून बराच कानोजी देता! कृष्णमढास दोन हजार रुपये नासविला. आर्क्षी वेले हें सत्यच अशिलें तर गोमूत्र घेईन. या राज्यांत राहीन. मग बैकुंठवास होईल. नाही तर या राज्यांत राहणारच नाही. आमचा हातचा हत्ती जेव्हा कानोजीनें गेला तेव्हा कानोजीनें आद्यास पत्र लिहिळें जें, तुझी भेटीस या. कृष्णमढाची देशमुखी खरीच आहे. त्याचीं पत्रे करून देतो. तेव्हा आर्क्षी गेलो नाही. पुढें तो मृत्यु पावला. पुढें याचे लेंकाचे भेटीस गेलियावर कृष्णमढास वतनाचीं पत्रे करून देविलीं. असे असोन आमचें वचन कोणी अमान्य करील! भोंसत्याचे राज्यांत त्याचा भोवा भी आहे.

[लेखाक ३००] श्री.

श्रीमत् परमहंस स्वामी याही

उदसाडु चिरजीव आण्णास आशा केटी ऐलीजे:—तुझ्या पुण्यानें

व राजाच्या पुण्याने मेरुस तुझीच हात ज्ञाविला. माझे बाप ! मी सर्वांचा जागजी. मी तुमच्या राज्यातून जात होतो, कपाळ्यास काठी ठेवून, पैतागोन जात होतो, परंतु राजापुढे विलास नाही. इतकी धावडशी आलों. राजातून कातडी व बानीकस्त नेते त्यास तुमचे जकातदार तगादा करितात. त्यास त्राव्हेकर व मला व तद्दद राजापूर पपेत दसक देणे जे, बापाचे सुपारी व तारा जे येईल त्यास तगादा न करणे, मना न करणे, त्यास शाफीद करणे जो मेरुचे देऊळ होईल तो एकंदर दसक देणे. यास तोंडचा दाखून आधी दसक देणे. न देण तरी गुगला जळाचे आण.

[लेखांक १०१]

धी.

सहस्रांशु चिरजीव भक्तराजशिरोमयी अग्या बावी आशा केली ऐसीयेः—मी बाधोटियागवत दुर्ती सुरे गाई राखतां आणि तू दाखशील तर गुप्तो दाकणे. धीचीं वाईटशीं कामे होणें तें जाहली. एक मेरुलिगापे देऊळ राहिले आहे. जर गुप्ती शरीर पुष्ट कराल तर तदी काम होईल. तर मध्य उत्तम पातळ अगर दाट येगा सौमाजी-जवळ देणे, मध्य संमही एक पातळ होन पावरी अगो, जो अगेल तो शाहून पातळ व दाट पाटून देणे. समाधीस सत्तरीच जाऊ. बळदे पाहिजे दे आशा.

[लेखांक १०२]

धी.

चिरजीव रापो पालळ मु० दासदादे शहर बन्दागूर बावी आशा केली ऐसीयेः—बाफीद यात्रपेठेर पडे पाठरिली तें ८० २० रमिया मर आगाड वय सत्तरीस पाषोन लिहिले कळो आहे. दोनशा १-बाची दुर्ती पाठरिली त्यास लिहिले जे, केयरापदन गाठ प्यावे गरकट चौरीपैदी पावले, झालून लिहिणें, तरी काठ पारवे केमोवा बावी पाठ गिरे तें वेतणे. अशीं सोडांचीं मुष्टे जाणून शासदादे पाठवावी हे

तुमचें कोण दाहाणपण ? अशी बर्तणूक करीत न जाणें. वरकड आपण चतुर्घोस येतो दणून लिहिलें. बरें. तुझांस फावेल तर येणें. नाहीतर पत्रें लिहिलीं आहेत तीं पाठवून देणें. जाणीजे.

[लेखांक ३०३] श्रीमार्गवराम.

चिरजीव सदाशिव व भवानीदास मु० गोवे यांची आशा केली ऐसीजे:—तुझी बहुत दिवशीं पत्र पाठविलें ते पावोन लिहिलें वर्तमान कळों आले. मराठ्यांच्या उपद्रवाकरिता आपला उदीम चालत नाही, येणेंजाणें कोणी देत नाही, स्वामीनें दोन चार वर्षे परामर्श केल्या नाही, दणून लिहिलें. तरी तुझी माळ पोबळियाची पाठवितों दणून आमचे पायाची निया केलीत, याजकरिता माणसे मागें पाठविर्ली होती. त्यास माळ न पाठविली. आमचा तुझास कंटाळा आला ! याजकरिता आमी तुझांस फडे मागसें पाठविलीं नाहीत. बाळकृष्ण भुतशेढीचा ऐक यागें पाच शरीं अठर्णां आमचे बुडविले, त्याचे आमी काय केले ! तुझी तिकडे दुरस्त. येथून तुमचा समाचार ध्यावयास अनुकूल पडत नाही. सावरा पेट धार आहे. येथें माल आणि उदीम कराल तर पांचरीं पावितों रुपये भाडवळ तुझास देऊन दरएकविली चालतूं. चित्तास येईल तर येणें. यामार्ग तुझी शाल आझास चित्तायोग्य पाठविली व यंत्रें चित्तायोग्य पाठविलीत, पैका तो तुमचा आमी देणव्यच नाही. तुमचे तुझास कामास येईल !

[लेखांक ३०४] श्री.

चिरजीव भक्तराज यकाजीस आशा ऐसीजे:—धोरले सरसेल, पाहटे सरसेल कैलासवानी जाले. या मागें सर्ता तू आहेस. तुझी गोपळ-कोटचे मणलतेस आहेत दणून ऐकिले. तुझी तो लिहिलें नाही. ऐद्यास मागें पुढें पाहून आपणास रखून घडूवर जाणें. आतां आमी तो तुझांसवळ करीं मागत नाही. मागें मुग्गेंदुर्गी कोण कारभारी

असेल त्याही कळ पाटयणें. तुमचे जणणीस मागे पुढें दादोवा देखाई लागला आहे. बहुत सावधानपणें त्याचें दमन करणें.

[लेखक ३०५]

थी.

दिलपाक दिलदयां इलाही मेहरवान सिद्दी सैद सुभेदार प्रात दाभोल व राजापुर उमर ताजा व दोळतज्यादा हूं.

अजीझागोव द्वाअर्की येथील तैरसला जाणून आपला तैरसला हमेशा कलमी बरायया फर्मावीस अगिलें पाहिले. दिगर मोदिरी मेहेरचे नजर फरिरावर धरून नितावती पाठविली, ते सुशबकनी पोंहचोन दिल आराम झालें. कलमी वेलें ले, चदरोज मोदिशाकडील फागदपत्र पे-ऊन तैरसला मादूम होठ नाही. मोदिशाउ दोस्तीचे जागा याजिर जमे पेशजी भिन, जशी सिद्दी सैद सुभेदार हे अणता त्याची व मोदि-वाची दोन्ही चालत होती, त्याहून ईजानेवाची व मोदिवाची दोस्ती ज्यादा चालावी तें ईजाने चालत अशें. "भलीकडे घामधुमीचे वषवेतें मोदिरी आपला कर्दम सकिपा सोदून उपर पादावर जाऊन नवाच तकिया वनाविला आहे. अम्मा मोदिवाआरने वना सुदाई लोव आदत त्याही आपला पर्दम सकिपा सोदून जावे ऐवें काय होतें ! हुतर्का कडूनही मोदिवाच वादतच होतें. येवें घामधूम लाहनी घणून मो-दिरी आपला सकिपा उजवट पाहून जावे ऐवें मारतें. रेकिन दुनिया इचइनछानाचा तरीवा मोदिवी दिलात आणून अमलगन आगिलें तरी हलाईचे कुरत माफीक होत असे, त्याम इलाज कार असे ! हसी सुशमतमोजीव मोदिरी नीचे बेऊन आनले तळिबाम पैशाववा यों-दोभीचे तरफ्तारनें अजम पंडित प्रीतिवि व अजम यम नी पंडित पाही ईजानेवाच कलमी वने व अजम विनारक जोडी व कृष्णशेट कोणे पाही मादूम देणें त्यापडेन ईजानेवाच सुशवनी शकीव होऊ ईजाने वा हुजर मेणी होतो. तेवणी हरबदनी मोदिवाचे शिखरदेव मादमात

करून हुजूरचे निविस्ते मोहिबास पाठविले आहेत. त्यावरून व ईजानेबाचे तर्फेने दोर्हाज्यादा दोन्हीचे सकुत हरदु मशारनिस्हे मुजगानी बोलतील. त्यावरून मादूम होऊन येईल. मोहिबा नीचे आलियाने सगवतेने सैर आहे व मोहिबाचे सक्रियात दिवारची लागेल, असे समजोन मोहिबास दोर्हाचे हफाने करमी वेलें असे. हमतालाचे करमेने ईजानेबाचं सानदाकडून मोहिबाचें जम्बलच्या घमोनीव नियादा चालेल कोणएक गातेने जे ईजानेबाची व मोहिबाची शुदाही आहे ऐमं नसे. हेच सजा मोहिमीं दिलात समजोन मोहिबाची व ईजानेबाची मुलाजमत अनकरीरच होऊन येई तें वेलें पाहिजेच" दणून कलमी वेलें तं मादूम जादरे. कितारत पोर्होचोन खुप जालीं. आपले लिहिल्यावरून आपण दिलातून चालविलीत हा भरपता दिसोन आला. ऐसास खार्गी पायें सर गैर हगाम आहे व आर्मी ज्याची बदगी करितो त्याचा हुकूम जालियायरी होदच पाटेने वेऊन आपले ठिकाणी राहू. मादूम जालें पाहिजे. त्यादा वाय लिहिनें प्यार मोहयत मेहेरचे गहुत हा यहुत फिरावर धरून चालविलें पाहिजे. हे कितारती.

परिशिष्ट १.

श्री ब्रह्मेन्द्रचरित्रं.

अध्याय पहिला.

आर्या.

गणपति धीपति मंगलमूर्ति विनायक गुणेश यद्वदनी ॥

स्थिरते नामामृत हें पाहूं न शकेहि बाल सप्तदनी ॥ १ ॥

१ हें आर्वाबद्ध चरित्र भाष्यज्ञ श्री यशोवन्त रा. रा. दिनकर महादेव तारे आश्या दत्तराज सांचडले, 'श्री ब्रह्मेन्द्रस्वामींचे कथितानक चरित्र' यापेक्षा प्रस्तुत काव्याम कोणतेही महत्त्व नाही. याभ्येतिहाससमृद्धकारांनी छापभेत्त्या श्रीस्वामींच्या बखरीबखून हें तयार केव्हाचे दिवनें. यात दिलेली हरीजन कारण सज्जित व थोडक असल्यामुळे, बारीक बरीच स्थळे दुर्बोध होतली आहेत. श्री ब्रह्मेन्द्र-स्वामींच्या बखरीची यागता परिचय असल्यास हा ग्रंथ अवगट वाटणार नाही, टीपा देताना या स्थळांचा बोध बखरीबखून छद्म होऊ शकतो त्या स्थळांचा तयार केला नाही. हा कथ वरिष्ठ शब्दाभ्यांनी फोट करण्याकरितां दिल्या आहेत, वरिष्ठा प्रकारचा प्रयत्न केला असला तर, बहुतेक बखरेच उतरून ग्याही लागली असती । हे काव्य भाऊबद्द बाबडीशिट अवाधित या नांवाच्या गृधरचाने रचिले आहे असे प्रत्येक भव्यावाच्या देवदी अगतेच्या उद्देगावरून दिसते. हा कोणी तरी पारदर्शी संरचनाच्या आश्रितवर्गादेवी भगवता, असे त्याच्या भाषाशैलीवरून मांडून देते. आद्यास उपपद्य हाणेलो पद्य १० म० १८२७ च्या चौगुलाची कण्ठ्यावर लिहिलेली आहे. दिना मेमद कोणी अंशदेस नांवाचा होत असा देवदी उद्देग आहे. भाऊबद्द हा वार विदाल् अनेक असे वारण नाही. ज्ञानोदय याने अष्टुद घराही व मण्डूत स्तूपे प्रयोग केले असायाने दिवून देते. हे चरित्र बरी केव्हा लिहिले गेले हे

आहे बन्हाड देसीं लघुसी नानें प्रसिद्ध दुधवाडी ॥
 मेनमा हरिला तेथें नानात्रे विप्र सिद्ध दुध वाडी ॥ २ ॥
 तदुदरिं बहु मुकृतानें आला गणपति लोक ताराया ॥
 मीही तद्यत्त भावें गातों मत्सरदुग्ध हासया ॥ ३ ॥
 भिक्षाद्रव्यें केले तातें त्या सुनुचेहि उपनयन ॥
 दारी सुपथ जनीं तो; अक्षर वृद्धास जेविं उपनयन ॥ ४ ॥
 ईश्वरीदेव अनंतर अचिर ऐक्यप्रम पावला मरण ॥
 सुनही उत्तरविधि करि तन्मन्त्रांतिहि बहु विनायकस्मरण ॥ ५ ॥
 ईश्वरार्थ ये पुढें तो दुर्घट पटहीन तप करावाला ॥
 गणनाथ-राजुरी या शत्रुरगृही भक्तिं वरावाला ॥ ६ ॥
 मुज करी सर्व जनां गणपपुरी राजुरी जिला मान ॥
 तरती जन भर तिथुहि करनी तेथें मुमन्त्रिची नाय ॥ ७ ॥
 ऐसी विमलपुरी ती देखुनि तन्मन रमे विरुट्छरणीं ॥
 दामारिष्ट हराया चाटे जैसा मलय तैसा तरणी ॥ ८ ॥

सांगला येणें काडीण बांद दयावि, हे १८२७ च्या पूर्वीचे नाटी; त्याप्रमाणेंच
 हे १८५० च्या नंतरचे मत्सारे. त्याअर्थां ते १० स० १८२७ व १० स० १८५०
 यांच्या दरम्यान लिहिले असावे असें मानण्यास हरकत नाही. हे काव्य
 भाविकपणांनीं वाचण्यालायक अशा मराठी व विनेच्या वर्गात मोडत असल्यामुळे
 योग्य सुधारणा करून पुरवणीरूपाने येथे जोडिले आहे.

१ तेथें श्रीगणेशस्वामीचा विग्रह अथो मित्र सो, मानमिवच, नानाप्रकारची
 अग्ने व दुग्ध इरीला वाढी, पणने दारिद्र्यामुळे नानाभिकोषचारांनीं पूज करीत
 असे. २ भाक्षण-स्वामीचा पिता ३ रोगग्रस्त. ४ या माहात्म्या आर्येचा
 अर्थ असा की, मुज शाकवानंतर रथ व्हावयाचे, त्याप्रमाणें स्वामींनीं तपश्चर्येची
 विवाह करावयाचा-तप कारणे हाच आपला निधव-असा विचार वाचक करून
 स्वामी गणपतीचे स्थान राजुरी या गावी, स्वाम शत्रुरगृह समजूनच की काय,
 येथे झाले. ५ नौवा. ६ गणेशचरणी. ७ अवधार हरावाला जसा
 नुद तसा.

वपीं वपीं बाहुनि दुर्वाची धीपतीस छागोली ॥
 भक्तिबलें देवकृपें जेणें अविधर्म लोष्टिल्य रोलो ॥ ९ ॥
 श्रावणिची आवनिधी येतां श्रावण करिति पुराता ॥
 निगम-त्रिदिवस विरलुनि नमुनी रम्या समाधि धोकांता ॥ १० ॥
 वदती जीस गणेशा पुण्यचतुर्थी दिनींच आहेर ॥
 येउनि पूजुनि गणपा हाणती दीनाकडेस या हेर ॥ ११ ॥
 पाथिव गणेश शंभु स्वकरें करनी तयांमि पूजावें ॥
 अर्पुनि दूवां शमिपनि मुमनें दामि धेनुदुग्ध पाजावें ॥ १२ ॥
 एक पर्दी तिष्टावें मोक्षीं संरक्षहा चतुर्थीला ॥
 इंद्र-उदया येतां पूजुनि, तो हेमं घे स्वजी कथिला ॥ १३ ॥
 भग्यानि म तेरावें कांहीं मिळ्यल्या पळ्यानि भक्षावें ॥
 प्राजुनि गोमुखांतें निर्भं गिळ्यावें स्वधर्म रक्षावें ॥ १४ ॥
 पापरिच भक्तिं कैलें घोर तपाचरण वामरें चरदा ॥
 मागे गणेश संपदां दूतांसी मज्जमान हाण वदा ॥ १५ ॥
 होउनि मरुप भवंतर देवें दर्शन दिलें स्वदामाम ॥
 ठेपुनि द्याने शिरीं कर होशिल मत मम मुलोक्यामाम ॥ १६ ॥
 पावमि पांडिनि जें जें शाल्याची पूजें योगिराज महा ॥
 आतां निमहताप हें न करीं, मोडीच नवें संभम दा ॥ १७ ॥
 एव प्रवरा देउनि शाला गणराज गुप्त जे समयी ॥
 मोषे गणेशागें केली कृपा जरीं निरोगमयी ॥ १८ ॥
 आनं एके दिवशीं विषीं धाराजडीम जायावें ॥
 होनां यांमं निघाले पादद्वय नमुनि भुंडिरायाचे ॥ १९ ॥

१ अयमं, २ निगम, ३ निगम, ४ निगम, ५ वाता, ६ वदा.
 ७ गायत्री, ८ वडा, ९ वाता, १० वाता, ११ वाता, १२ वाता, १३ वाता, १४ वाता, १५ वाता, १६ वाता, १७ वाता, १८ वाता, १९ वाता.
 २० वाता, २१ वाता, २२ वाता, २३ वाता, २४ वाता, २५ वाता, २६ वाता, २७ वाता, २८ वाता, २९ वाता, ३० वाता, ३१ वाता, ३२ वाता, ३३ वाता, ३४ वाता, ३५ वाता, ३६ वाता, ३७ वाता, ३८ वाता, ३९ वाता, ४० वाता, ४१ वाता, ४२ वाता, ४३ वाता, ४४ वाता, ४५ वाता, ४६ वाता, ४७ वाता, ४८ वाता, ४९ वाता, ५० वाता, ५१ वाता, ५२ वाता, ५३ वाता, ५४ वाता, ५५ वाता, ५६ वाता, ५७ वाता, ५८ वाता, ५९ वाता, ६० वाता, ६१ वाता, ६२ वाता, ६३ वाता, ६४ वाता, ६५ वाता, ६६ वाता, ६७ वाता, ६८ वाता, ६९ वाता, ७० वाता, ७१ वाता, ७२ वाता, ७३ वाता, ७४ वाता, ७५ वाता, ७६ वाता, ७७ वाता, ७८ वाता, ७९ वाता, ८० वाता, ८१ वाता, ८२ वाता, ८३ वाता, ८४ वाता, ८५ वाता, ८६ वाता, ८७ वाता, ८८ वाता, ८९ वाता, ९० वाता, ९१ वाता, ९२ वाता, ९३ वाता, ९४ वाता, ९५ वाता, ९६ वाता, ९७ वाता, ९८ वाता, ९९ वाता, १०० वाता.

आर्द्रा अष्टविनायक करुनि मयूरेचरादि यात्रा ती ॥
 चाराणसीम गेले जाणुनि सर्गो जनांस या यात्री ॥ २० ॥
 यापरि करोनि तीर्थे मागीं आले पुढें प्रयागाम ॥
 प्रिन्दी-मगम जेथें वरिली सनकादि विप्र यागास ॥ २१ ॥
 सारनि तेथिल विधि मग आले विश्वेश्वरा नमायास ॥
 नम्रपणे झणति तुह्या सदयत्वा महि पुरे न मायास ॥ २२ ॥
 यापरि केशवचरणीं सार्धक करुनि निज मायकापार्थें ॥
 आले शिवलयापुरिसी फिरती मैदहारि दानु पापाचे ॥ २३ ॥
 आश्रम चवथा करणे ऐसें चिनुनि मनीष तो यतिहा ॥
 थोले, ज्ञानेंद्रा मीं कृष्णेश्वरि मोडिलेंच तोयतिहा ॥ २४ ॥
 सदर्थे ज्ञानेंद्रें मग दिधला चवथा तयासि आश्रम हा ॥
 हंसी दीक्षा वरिली जेन्नी सन्मति पुढें जर्नी भ्रमदा ॥ २५ ॥
 सांगितले ज्ञानेंद्रें झणतिल 'महेंद्र' लोक तुज नाम ॥
 फर्म न मोडीं परि तू, लाविति येण्णव जसा उभा नाम ॥ २६ ॥
 तेथुनि गुवांझेनें जाउनि उत्तर दिशेस केदारा ॥
 नाना तीर्थे तेथुनि आले यांम्येसि मुनिप्या दारा ॥ २७ ॥
 झुणातटीं वाम्यां चित्तीं, परि घोर राव्य यवनाचे ॥
 जाणुनि आरण्यवासी फिरती, ज्या खज्व सर्व यवनांचें ॥ २८ ॥
 भ्रमता एक नगावचरि रम्य गुहाही मुखेणगावाच्या ॥
 सनिध सजला देसुनि शिवरले, ज्याची स्तनदंगी वांचा ॥ २९ ॥
 घेनू चारिन होता याळा गोपाळ त्या हंसी हंसी ॥
 मक्षितमे आनंद दिधले जे अत्र त्यास दोस्तानी ॥ ३० ॥

१ अष्टविनायक हीं स्थाने गुण्याचे व्यसपास आहेत. २ गवेस विष्णुपदी
 पिठ देऊन. ३ पापक्षी दानूचा गर्व हरण करणारे. ४ तिलाजळी, उदा०
 सभारावर तिलाजळी मोडिली. ५ सन्यासवाच्या हंत, परमहंस, ६ दीक्षा
 आहेत. ७ भ्रमनागर. ८ वाम्या = दक्षिण दिशा. ९ ज्याला यवनांचें
 सर्व खज्व होत. १० सोनगाव. ११ उत्तम आहेत वर्ग जीचे भडी.
 १२ वाजी. १३ मिवांनी.

देववर्षे स्या गोपा दर्शनं यद्वत्तां, निरासि नचरणीं ॥

टेवी, धन्य हाणे मी या चरणा देखिलें सदाचरणी ॥ ३१ ॥

घाघीं फलमूलादि स्वामीसी नित्य त्याच गोपाने ॥

न त्यजिती कानन तें, गोमुखें या रहाति जलपाने ॥ ३२ ॥

नवल पुढें, गोपालें हरित फलें आणिलीं रसालाचीं ॥

पत्रफलीं पति हणती आहे रसि रति, न पार सालाचीं ॥ ३३ ॥

गतीं सगुनी तेंच पुरिलीं नृणमह फले हि पिकवापा ॥

ओ करि जलन जनार्ते दावनि मन्त्रपत्र भयाग्नि नुक्कवापा ॥ ३४ ॥

गेल्यावरि दिन काहीं गोप हाणे जालि पत्र, उकराचीं ॥

भक्षार्चीं सर्वे फलें, मजवरि मदपा कृपा बहु करावी ॥ ३५ ॥

पणिना स्वपचक्षणे स्वामींच्या तय करासि साव दसे ॥

लागे रत्न गळ्यावा, दोभे मग अग हार कापडसे ॥ ३६ ॥

पेसें देणुनि धेणुप गेला भयभीत तीघ्र गांवाय ॥

भाला अन्यविनीं तो जित की गृत माधु दे पदायास ॥ ३७ ॥

पाहे तव सो घमले, करिनि जप, गरज बाधले जाई ॥

नवल बधी सर्वज्ञा वेदनि, हा योगि योग्य नम्रताही ॥ ३८ ॥

मघन कर्णी पडता बाळाजी विचनाव भाणि तर्मा, ॥

तेथिल गुरदास कुण्ठे, उभयं नमिला गुरीं गृहस्पतिमा ॥ ३९ ॥

जोदुनि वर मग झगतीं पावें गिरेण भागुध्या गेहा ॥

मदमर्णे पूत अहो देह करा एवयार संगे हा ॥ ४० ॥

मानुनि मशरुण्याने आले प्रेक्षावयामि तप्यदन ॥

उभयें भिक्षा वरितां पावनि पति तोष यन्मनीं मद न ॥ ४१ ॥

प्रार्थीं न साधून येथें यमी करति अटवीन ॥

मगटपनें राहुनि मग झगतीं मर्कट गणेश अटवीन ॥ ४२ ॥

अद्भुत लीला करिती वसुंधा रम्यदलावरी जानी ॥

तारती गगन भाग्यपराभाषी करिनि नित्य पूजा मी ॥ ४३ ॥

१ भयानी, २ अचक्षु हावा, ३ निज, ४ हादमाने, ५ आ-
नी हाव हा० म०, ६ मरुतिपति, ७ वेदांते पान.

रात्रौ यापरि कर्तिता कृष्णे ही घोर एव मनुजाच्या ॥
 पडले दृष्टि भुलला देखुनि लीलाहि योगिराजाच्या ॥ ४४ ॥
 तेणे गागामाजी कौतुक सर्वा जनास गाभूचें ॥
 कथिलें, मग ते ह्मणती अज्ञाचि कीं हे पंडास्यबधूचे ॥ ४५ ॥
 अनुभव घ्याया निघतीं अवनी वहाळ, विश्वनाथन ही ॥
 गुप्तचे तसुवृत्ता यांनिति कीर्तीं दिलेकुनी अजही ॥ ४६ ॥
 बणीं चरित स्वमनें एव हें भालचंद्र कविदाम ॥
 अध्याय पुरा करि मग बहुनि गुरच्या पदार्पिदाम ॥ ४७ ॥

इति श्री प्रह्लादचरिते भालचंद्रने प्रथमोऽध्याय

समाप्त ॥ १ ॥

अध्याय दुसरा.

आर्या.

सिद्धिविनायक यदनीं ज्याच्या हे नाम तो जनीं तरला ॥
 हृत्युजन्म महापट त्याचा गणपे स्वयंच कातरला ॥ १ ॥
 वमतीं तत्र पुढें हे होता तो यत्र रेणुकातनय ॥
 दनि न पीडा कोणा स्त्रिरती करनी जनीं सदा विनय ॥ २ ॥
 सदाया जन पती तेंघेही भ्यामिशीं, तरायाम ॥
 आपण दुस्तर भवनिधि, दुष्टकुपीवेस कातरायास ॥ ३ ॥
 पैला विनायकाचा यतिनें सुष्वज तसाच कर्णोही ॥
 गाता मयदा ज्याचें लागे पीयूषसुख कर्णोही ॥ ४ ॥
 चालविली गणपतिची पूजनमेवा करीत पूर्वजमी ॥
 तथोगे बहु काळे कांति द्याहीं प्रभाहि पूर्वे जसी ॥ ५ ॥
 जीर्णालय रामाचें जाणुनि बाधावया महालय ते ॥
 निशाटणासि करिती ज्याचें श्रीपतिपदीं सदा लेख ते ॥ ६ ॥

१ गणपति २ बाळाजी विश्वनाथ ३ दुष्ट जशी की कुबुद्धि तेंच कोणी
 मल ४ बापविशेष, ५ बसुवसम ६ वष काळी ७ सदा लक्ष

श्रीगणराजे दिधले स्वास्वरचना करावयास घन ॥
 यति हे कारारभा करिता जाणीक देति वसु सधन ॥ ७ ॥
 मेळविले वसु जं ते, गुजरे उपर्यास ठेवनी निरुट ॥
 गेले निराळदुर्गा आस्वसिद्धार्थ ते नमुनि चिरुट ॥ ८ ॥
 शिरता परि खातरि ते गुसती तेथील पास हो धवन ॥
 'कथिं वृत्त,' सांगती ते, देति न जावू स्वपूनिया भयन ॥ ९ ॥
 निशिमानी दुर्गेद्रा स्वप्नी सागे मणेदा या सोडी ॥
 जोडी यश, रिपु तोडी, भवहिम दबडील भनि पासोडी ॥ १० ॥
 माझी उठोनि तोषुनि मन्वारनि तो छाने दया करि गा ॥
 पत्रप देवनि सागे भिक्षा मम राईची सदा घेरि गा ॥ ११ ॥
 तो ये निरगणसह मग मिळुनि यति धीनि भागवानवली ॥
 रक्षुनि धर्म म्हीपदि, चितीं हेरयराजवद कपली ॥ १२ ॥
 छणती 'भागंवरा' म्भिरस्यापामूनि भागंज निरुटी ॥
 इद्रियजिन, कथिं म्पार्थ पन्थुनीं भतिही नसेचि कुटी ॥ १३ ॥
 इकडे पातुदगाने पाठविले दूत मागुनी जागा ॥
 भाणा त्यानि ममू, 'ने कथिली जनि धीपपादक जा गा ॥ १४ ॥
 वृत्ताने यतिहि निघे गणपद अजीर दुर्गे देगाया ॥
 जलधितटी नियत रने निच लीले तानि धोर देगाया ॥ १५ ॥
 पाठ दुर्गाशिराटुनि भागुनि इतरोनि सरं नौका ॥
 रभाचन्द्रन यतिर्मी धाडित राया करोनि मरन ॥ १६ ॥
 पैमुनि त्याच दगावरि सरले रघारसन ते माथू ॥
 निरगुनि चित्रा लीला, वदु छाने या, स्वनायें मग माथू ॥ १७ ॥
 वृत्तिवले म्पारें भरीं मर तासिती छजोनीच ॥
 घामइयामि देउनि रस छाने मी वृत्तामिया नीच ॥ १८ ॥

१ उपार्थ गुजर २ मन्वारस्य वडी नजिकची पासोडा दबडान
 ३ येन ना ४ दह ५ भागवतस्य करा जमे ६ रभाचन्द्रन=केवीरे
 ७ भद्रगंध

न्यासि क्षणे यति विभुजी, निज सख्यानाम एक कारकुन ॥
 पुष्पद्रुहिचा धावा, न्यां बद्दी ते तदुक्ति आयकुन ॥ १९ ॥
 होते बहु तत्सदनीं त्यातुनि बहु कुशल योग्य हरिभजनीं ॥
 निबडिति बापूजीतें, मुझ परीक्षा वमेच साधुजनीं ॥ २० ॥
 व्यसनीं सापडलासा जाणुनि केलाच मुक्त न्यायास ॥
 बद्धा मोचन ग्हायें करिती मुनि सर्व याच न्यायाम ॥ २१ ॥
 निजपर शिवार्थ घेउन त्याम परिघाजियें निजस्थानीं ॥
 बापूची रति यतिरी वत्स रती जेवि घेनुच्या यानीं ॥ २२ ॥
 करिती स्वामिश्रुपे मग बापूजीपत सर्वही काजें ॥
 द्वेषा गुजर करि, तव काटी वागद, न उक्त लोका जें ॥ २३ ॥
 पुमती द्रव्यव्यय यति केला वद सर्व केवि बापू ॥
 कागद हानिमुळें तो चुकला, मग फार बोलले त्यास ॥ २४ ॥
 अन्य जेवें कथिलें मग नाही अपराध वाकडे बाहीं ॥
 गुजर सर्व करी हे चितीं याची नसो दिशक ही ॥ २५ ॥
 काडुनि गुजर केले बापूच्या सर्व काज आधीन ॥
 स्वामीच्या आज्ञेविण बापू करि कायें काहिं औधी न ॥ २६ ॥
 सेवा करिती प्रेमें चिमणाजीपत परशुरामाची ॥
 करिती रंगहरणार्थ ग्रीनि जडो, क्षणुनि तत्र रामाची ॥ २७ ॥
 सत्वेगुणी चतुर तसे बापूचे अस जाणुनी स्वामी ॥
 ठेविति सनिध, तव तो बोलें मानीन या पदा स्वा मी ॥ २८ ॥
 सगें चिमणाजी ते जाति द्विज दोन आणि घेऊन ॥
 महिपतिगडा अजाया चूर्ण, मनीं जळति ऊ॥ १ घें उत ॥ २९ ॥
 दिधली होतीं यतिनीं चिमणाची निक्क सफले दोन ॥
 अर्पाया दुर्गेद्रा, रक्षी तो संपदासि घदोन ॥ ३० ॥
 धुधित दिन ते झणती आद्या दे नारिकेल मशाय ॥
 पुवांगाभग नवे भक्षिता नचि, निलीत रक्षाय ॥ ३१ ॥

१ न्या असें क्षणाळा २ नेण्यनरिता ३ पूर्वी. ४ रोगहरणार्थ.
 ५ उत ६ आपले, ७ आज्ञाती. ८ लीक्षण (कम) पारे (अर्थ).

सहपूण होवनि विमा दिधली जाणुनि लागली भूक ॥
 शुधिता वृक्ष करावें सांगति हा उचित धर्म संभू के ॥ ३२ ॥
 येतां दुगांवतनीं फलधुम्मा दे ह्याने समर्पणा ॥
 विभुसी, घडे तदा तो विप्रें तीं भक्षिलीं नमुनि पायां ॥ ३३ ॥
 सामपें यति क्षणती दुष्टा तूं भंगिली ममाज्ञा ही ॥
 जा जा राहुं नको रे गुरुची केलीस तूं अवज्ञा ही ॥ ३४ ॥
 मानों सुख तद्वचनीं त्याचा मान रोष हा कदा न यमे ॥
 अधिकचि सेवा करि तो वदुनि अमा पति मिळे न कीं नोंयें ॥ ३५ ॥
 पुरितां पाय यतीचे लताप्रहरिचि तादिलें त्याम ॥
 पारंपारहि परि तो नाठवि, नच सोडिही यतिपिलांम ॥ ३६ ॥
 वरतां अत्य निशा मग निजलेसे पाहुनी पुरी चरण ॥
 जाणूत होतां क्षणती येथें कां तूं, अनन्य मी दारण ॥ ३७ ॥
 करणावचन भवणीं पदतां देखी स्वपंचनाय शिरीं ॥
 राहें जनीं सुखी या, तोडिम तव बंध, सत्य मुदल शरीं ॥ ३८ ॥
 तेथुनि सर्वूणें सगणचि आले स्वकृतोक्त पायें हेराया ॥
 बोलति नमुनि गणेशा देवा त्याहाम मी असे राया ॥ ३९ ॥
 फडणीशी दिधली तीं पाप्मी स्वामिनीं दया घटनी ॥
 केळें चिमणात्रीच्या स्वाधिन भांडारबोरा हो भग्नी ॥ ४० ॥
 सांगे पाप्मी यति लिहिणें न सरे तयकहनाम ॥
 बल्याणाहुनि आणुनि केळें चिटणीम पुंरिपंताम ॥ ४१ ॥
 ब्रह्मद्राघें पैमे बालासमज भालचंद्र वरा गाव ॥
 द्वितीयाध्यायी रक्षिल इगुनी वणा जमी मुणें गाव ॥ ४२ ॥

इति श्री ब्रह्मद्राघरिषे भालचंद्र अयाधिनृने द्वितीयोऽध्यायः समाप्तः.

१ मध्य, २ दशर, ३ मऊदेव, ४ रावाणे, ५ नवताने, ६ दति हान
 ७ लाता, ८ जुना पेडन, ९ वहावनाम, १० सवड गावी, ११ पोडोरनाम.

अध्याय तिसरा.

आया.

देवा गणपति राया माझ्या पासुनि घ्यावि वा सेवा ॥
 आहे शरण मुला मी दीनाचा तूं नको करूं हेवा ॥ १ ॥
 चुकलें पारावारी बहु काळ जहाज एक यवनीचें ॥
 केला नवम तिणें जी दबडा, घ्या ध्यंन, दुःख हानीचें ॥ २ ॥
 सांपडलें स्वामिकृपें, आली मग घेउनी स्वनवसवसूं ॥
 अर्पीं प्रसेदानें, दबडुनि मल राहिलीहि दिवस वसूं ॥ ३ ॥
 प्रसेदें त्या यमुचा करनी ध्यव रम्य याणांगी ती ॥
 शोभविडी पाषाणें, पातकदा, जीस सर्व सुर गाती ॥ ४ ॥
 भार्गवगृष्टिम आहे घोटा जो त्यात नंदिनामानें ॥
 गुफा यांधुनि तेंधें गात्री गणराज यमुनि नेमानें ॥ ५ ॥
 विष्णुनि द्वारे दोनी पंचमेमासीं वरी सनाधीन ॥
 शुद्ध प्रथमदिनीं ते, उपमा दे कवण त्याच्या घीस ॥ ६ ॥
 भाद्र चतुर्थी दिवशीं येती याहेर ते प्रती वषी ॥
 ध्यानि विनायक त्यांच्या, भामति सर्वा वशिष्ठ प्रहारी ॥ ७ ॥
 शर्मल सरवेळोंच केलें निर्वर त्या ग्धळीं बांनीं ॥
 दोघां हितोपदेशुनि, येती देवास ते स्वपायोनीं ॥ ८ ॥
 नंतर महोत्सवातें करिती यशश्रुति गणेश यात्रातें ॥
 कीर्तन रसाय भोजन देती विद्या त्यजुनि ज्ञानातें ॥ ९ ॥
 सुखर विनायकाचा पवनमुक्ताचा सुभार्गवाचांही ॥
 मातापुरवामिनिचा रचुनि प्रामाद, घे सुवाचांही ॥ १० ॥

१. ११-नवम-वयु=आपत्त्या नवसांचें द्रव्य. २ नद करून. ३ पाचव्या
 महिन्यात सणवे शारंग मासात. ४ दबडी. ५ आंग्रे. ६ मारतीचा.
 ७ परशुरामाचा. ८ देरीचा. ९ आशीर्वाद.

भागवतरामासंतिथ नूतन हे, चार अन्य गांवांत ॥
 रचिलें असंख्य, तपद् नमित्तों व्हावास, मान्य देवांत ॥ ११ ॥
 मायारि दिक्षीपतिच्या आर्जे श्रीशाहुराज किल मदल ॥
 आले चंदनदुगांजवळी वाहुनि शिवास विश्वदल ॥ १२ ॥
 कटिसूत्र स्वीय, तसी सौमिन, यति पाडितीहि राजास ॥
 लाभो यश निधि यांठिति त्यांत, ह्मणती जनीं हिरा ज्यास ॥ १३ ॥
 प्रहेंद्राशिप येतां आलें यश शाहुराचें सत्कार्य ॥
 स्वामीचरणां निष्टा देवनि करि शयुर्चीं मुर्गे काळीं ॥ १४ ॥
 वीर, प्राज्ञ, धजावान्, बाळाजी विद्यनाथ पाहूनी ॥
 दिघलीं प्रधानचर्यें दिव्य मुहूर्ताचीच शाहूनीं ॥ १५ ॥
 आजी त्या प्रहेंद्रा निज राष्ट्राच्या शिवायें भूषाळ ॥
 सत्कारनि गुरानि ह्मणे स्वामी बाळासही न कोपाल ॥ १६ ॥
 विगतोन्न स्वामि वरी, वृष दे समद मळें त्रिगांवांच्या ॥
 पैरोज-यांतीच्या राईं भद्रार्थें सत्य सत्यच्या ॥ १७ ॥
 पुर्याशिप मनि धरनी बाळाजी गुरू गांज देण सम ॥
 नृपपद्मगह वनिमी, गेल्या समनुनि कुर्ताव समदि तसा ॥ १८ ॥
 स्वामी निजधमाते आज्यापरि सामल प्रभूदि करी ॥
 विनती, आणावा परराष्ट्रांनुनि आमुचा सुखींच वेंरी ॥ १९ ॥
 जातो परदेशीं तरि रसुनि गुमच्या गजाम आशीन ॥
 न धरीं भीति मनीं जो पीडिल वद्राई सर्वें गांजीन ॥ २० ॥
 मुगसर वचनं सोपुनि दत्त गंगे लोक दे पदातीचे ॥
 परदेशांनिल यनि तो साधुनि निजसर्व साधि देतीचे ॥ २१ ॥
 मार्गी गुरू नदीपरि आनादिक कर्म घर्में गांधाया ॥
 उगरनि मज्जा पुंड ते पाट्टिनि भरिताय त्या न गांधाया ॥ २२ ॥

१ तासकारंण दत्त न देवा. २ निरी-प. ३ पारिवर्तनीय.
 ४ आरम्भो शिष्ट दत्त मरणी अर्धे रात्र. ५ रथी. ६ रात्रीन-
 नाश करीन.

जाता मार्गजुनाच्या पासीं धांवोनि शामलपारीचा ॥
 लोके निज याहुबळे केला अपहार शत्रुच्या करिचा ॥ २३ ॥
 नेला जयदुगांवरी येउनि तेथील फार शोकानीं ॥
 असुगत दोन पदाती केले अक्षायपासि कावानीं ॥ २४ ॥
 कळता सिंदी सातें भार्गवरामस्य सवें जन लुटिलें ॥
 नेले देवैनागाही तरि या दुष्टासि पाहिजे वुटिलें ॥ २५ ॥
 धिमणाजीसह यतिचे सेवक बहु ताडुनी छणे सागा ॥
 कोठें असेल वसु मग पाहे साणून हुंष्ट फेरसा गा ॥ २६ ॥
 इकडे खानादि विधि स्वामी येताच सारनी अघर्णी ॥
 पदतां कुट्टच हाणती केली कोणीं हि पापसांडवणी ॥ २७ ॥
 दे गज दुगंफनिप्रति कथिलें, परि तो न दे, पुढें झणुनी ॥
 सरपेलाचें पत्रक स्वामींनीं त्या दिलें असे अणुनी ॥ २८ ॥
 घेउनि गज निजमगे आले सरोध शामलपारीं ॥
 बघता गज, का जोडा दीनावरि बरि छणे न कोपासी ॥ २९ ॥
 सिंदी सातापासुनि नेली जी वस्तु सर्व पाठविली ॥
 भार्गवरामानिकडीं मोडुनि यतिदासमनि सांडविली ॥ ३० ॥
 निजपतिकडेहि धाडी सर्वांची पावती तलें पदक ॥
 अर्पुनि यतीस तो विभु रडुनि छणे मी न सोडि तव पदक ॥ ३१ ॥
 भ्रासुनि निजगणसह ते आले तेथुनि राम वदाया ॥
 आश्रम रक्षाया र्ही भक्तांचें कालचक्र भेदाया ॥ ३२ ॥
 पाठविली सर्व पुढ वस्तू पावडतिलें वसायामी ॥
 स्कर्षी पाडुनि अर्ध कोश जगन्नाथ धाडि सायामी ॥ ३३ ॥

१ मार्गजुनाच्या=मार्गजन हा गाव शोकशात आढे हा या देवी अग्नि
 यांच्या ताब्यात होता परंतु तरुवी हा हवइयाच्या ताब्यात असावा असें यादने
 अनितेपरांनी दिलेल्या या गावाच्या कुडवर्णाच्या सनरा भीमरा राडवर सादेव
 (सिंहामसिद्ध गणेश समाजी व गोपाळ समाजी यांचे वृत्त) अहाविरदार १५
 विषकोण (पाडवा) यांच जपय आरेत २ हवडाचे वृत्त—अग्नि, १ देवाचे
 दामिने ४ मिरी सात —हवडी अत्रावेचीचा सुभेदार ५ पदसदेवी जमीन.

मागे येवनि आपण केलें बस्तीस गांव घावडशी ॥
 झणति नृपा अयश तुला जरि जन येथील सत्य घावडशी ॥ ३४ ॥
 भाग्यवरासीं जाणें आरण्यासीं समाधि प्यायास ॥
 स्वाधिन करिति तियांच्या प्रामादिक काज तें पहायास ॥ ३५ ॥
 धुंदीराज तसे हे बापु जगन्नाथ मानिती आशा ॥
 एक विचारें अमती ज्यांची शोभे जनीं महा प्रज्ञा ॥ ३६ ॥
 निवकर ग्रामस्थें अन्य वळें रेडिली पुढें सीमा ॥
 अनयावाडिकरे हें कथिलें स्वामिस मुल्यास पोसी मो ॥ ३७ ॥
 निग्रहयुत यति जावनि समोपें बैसले निव्वरते ॥
 फळतां शाहुनृपा हें आला धांवुनि पुढें, पर्दीच रते' ॥ ३८ ॥
 मसंद्रमिष करनी मत्पारनि बैसवोनि सलु यानीं ॥
 अणिले गांवामाजी स्वस्त्यानीं समुनि शाहुरायांनी ॥ ३९ ॥
 सिधिका देवनि यतिमीं नष्टपणें एक गांव आणीक ॥
 दिपल्या निजराष्ट्राच्या उदयान्व, मानि यामि माणीक ॥ ४० ॥
 चिमणाजी मृग शोडश शनि झाले या प्रियष्टि दुर्मति ॥
 तामुत बराच सुध्या नाम जगन्नाथ ही न दुर्मति ते ॥ ४१ ॥
 केली तडागरचना फोडुनि, पापाण अधमात्रपळ ॥
 सैमी त्रिपुटनगाथरि, सांगतें बापुचें किरी नवल ॥ ४२ ॥
 एक सुभाषणें साधूची यजिंजी कथा सुरसा ॥
 कृतिपाण्याचीं, तरि हो परलोकीं भुक्ति या मज्जली सुरता ॥ ४३ ॥
 हति धीमदेंद्रचरिते भास्वदायाचित्तृमे कृतीषोभ्यायः ॥

धीभार्गवार्पणमातु ॥

१ अर वेष्टिड होमंत (१) धारव्याय कावियम तर गरीवर दुग्ध अत्यश
 २ अमे स्वामीनी इवद्याय माणितने, ३ मझ=इष्टि, ३ मा=अर्च,
 मपरसार केला, ५ "जकें १६६३ दुमंगी मत्तपरो विनगाजी दांग
 गाहा शाभी," ६ निडुगीच्या योगरावट, ७ देवाभरिती.

अध्याय चवथा.

आर्या.

धीपतिचरणसरोजिं सवि कथेचे पराग धीभ्रंमरा ॥
 नकळे गुरमी तरि तू वदुनि मग एव, मान्य हो अमेरा ॥ १ ॥
 बळले भ्यामिम पूर्वी होइल पुढती निगापताराची ॥
 शीघ्र समाप्ती क्षणुनी चोलीति वाणी हितोपकाराची ॥ २ ॥
 एक दिनीं छत्रपती आले प्रसन्नदर्शनासाठीं ॥
 सामोरा त्यासि पुढ जाय जगजाय, तोष धरि पोटी ॥ ३ ॥
 भूप पुढे वति कोटें ? मागे हा स्वाधर्मीच आहेत ॥
 आलों त्यासि नमाया, दासवि तरि या धरुनि घडु हेत ॥ ४ ॥
 येता गुप्त स्वामी झाले मग नृप पुढे जगजाया ॥
 नसती वेध मम गुर, टेऊ कोणाच्या पदीं माथा ॥ ५ ॥
 पेऊ झणे नृपाटा होते एतानीं मघां वहा वाघ ॥
 आले तिरडे तेव्हा मागितले क्षणुनि मीं तुझी या र्घ ॥ ६ ॥
 भूपाल पाठवुनी नगरा चतुरगिणी पुढे सेना ॥
 एवढवा शत्रुगृहीं राहे वतिचा विपोग सोसना ॥ ७ ॥
 पेऊ जगोया वसतो गुप्त, वती आल्यावरी पूस ॥
 करणावचन द्वर्धी रोष जसा बन्दि आजि वापूस ॥ ८ ॥
 गेलासा नृप जाणुनि अपरान्दीं व्यासनींच रे खोनी ॥
 दाखिने कोपान जैशी बाळार दावि माव उगी ॥ ९ ॥
 पतिमी पुढे जगोया भूपावरि रोष कां न अपराधी ॥
 उत्तर तो दे अमुचा आम ७ सोडवि जखान न पोट धी ॥ १० ॥
 आग्याच भूपाच प्रभुन घडु वर मांचल पेवा ॥
 आज्ञापालन न घडे तरि याल त्याच करिल आई कां ? ॥ ११ ॥

१ गणराजाच्या चरणरुपी वामजानाल २ बुद्धिरुपी अमेरा ३ देशांस
 ४ चन्मच क्षणून ५ व्याप्त दुसरा हेतु नाही.

येउनि तोपे हागती आहे की भूप साग गेला वा ॥
 आहे वदता नवर आण राणे त्यासि जेवि मूला या ॥ १२ ॥
 भूपासह यति निवटी येच जगवाय त्यास नृप भुमुनी ॥
 बालक वृतापरार्थी तरि त्यावरि रोष हो करी न मुनी ॥ १३ ॥
 सोडुनि विजामना यति तिष्ठुनि हागती ममासनी येमा ॥
 रुक्मरे नत्कर धरिता नृपती बोले न धर्म मम मेमा ॥ १४ ॥
 वदति स्वामि तयामी, वयणे तुज वन, होमि जामात ॥
 माझी सुता तुझी स्त्री, यद यावरि काय भूभुजा मात ॥ १५ ॥
 मृष विनोदपर बहु भर्षे पटी करिति भाषणे उमय ॥
 प्रभद्रय दति भूपा सागति बोलति धन नरोमि भय ॥ १६ ॥
 पाहि न मागे मृष परि जेव्हा मी गमन करिन मांवाय ॥
 सन्धानामि रक्षित जो त्यास धर दे मृपा मुनी काय ॥ १७ ॥
 रुकरो यति मग देती पनाचा नृपदरीं भरो पाली ॥
 'मुनजन रक्षी' हागतीं आले नेत्रीं निघादिया पाली ॥ १८ ॥
 धरितो प्रभ दुजा तुज कोटे माझी ममाधि वरशील ॥
 भाजा पराह तेंधे धरिन द्यागे भूप हेंचि मम सील ॥ १९ ॥
 आहे निद्र ममाधी कैली पूर्वीच माळेंसितनात ॥
 गुन मज येथे घेता, तोडिन मग दागुशब्द शिरेंतार ॥ २० ॥
 मृगयेष्टा सागितरी दाहून मग यती ह्याने जया ॥
 होइल काय गुन तरि याडिण पुडती असेचि मय देण ॥ २१ ॥
 अज्ञाना जाणां येउनि मायं वनू पातला तजमगा ॥
 मृष तो येउनि गेला आनंद क्वामिण्या वदा या ॥ २२ ॥
 भाषेया जागुनिचा दर्शनहेचू नृपदि पाडविलें ॥
 मगुण नाम विदेला, चिमीं गुराया मंदेच माडविलें ॥ २३ ॥
 दिन मग यादीं जगा वदले जणें भद्राय हो आना ॥
 पविमुनि याधी करिती म्हुदुन, जी वार सागली गिला ॥ २४ ॥

१ व २. २ राया. ३ मृष्ट. ४ वरम स. ५ मृष्टशिरम म. रो. ६ माग
 ७ विरम. ८ मृष्ट.

गांधुपणें गागिरणें, चटणीसाया न मोडि बाजूरी ॥
 गेलें नारीं जरि मी मळावें पादुकेमि या पूरीं ॥ २५ ॥
 यादरि मर्यापें बहु वरनि समाधान, नेवि मन्यामी ॥
 घेउनि मंग निपती नृप जमलायत्री न अन्यामी ॥ २६ ॥
 चिमणात्रीच्या खीळें माताया दणवी दे मला मळ ॥
 देतां माथुनि गेलें भंडाया घुंगुचें गुणें खर ॥ २७ ॥
 यात्रीसादन मागीं प्युतदुम देणतीं विमाध्याम ॥
 घेउनि पलायें आणें, वृष्णेच्या तटि दुजा जमा म्याम ॥ २८ ॥
 मला वमले पाउनि दिव्यामन यनि धिनोन दाराम ॥
 होनि रोन, जगोषा रक्षावा दून घेन नगराम ॥ २९ ॥
 सेव्हा दुश्मिने बहु होती मक्षप्रगत रदनि झुनी ॥
 स्वर्गी माहिपदोन धरिलें मिठुनी कि उष्ट्र बहु निठुनी ॥ ३० ॥
 होनां पैसुनि आलुनि दणवी दूता वयाड मुष्ट करा ॥
 मसतां गुणें समाधी भुज्या हे काय वृत्त उर कर ॥ ३१ ॥
 गुमती दूता हें वष कोणाचे मज वदाति रय पात्री ॥
 आला मृग कीं उपनृप ? दणवी नृपटि जिसे न या पात्री ॥ ३२ ॥
 हेरव श्रीगणपति मगुरेधर पुष्टिराज हेच मुर्ती ॥
 उधारी न दुजें तो होइल सलु पुरपमाय मझमुर्ती ॥ ३३ ॥
 धाडी यागुनि दूतां मनु माया अभि हेमगर्भ तसा ॥
 घेउनिवा जा मयूर भण जगोबाय शोकविलगतया ॥ ३४ ॥
 दूत स्वामीवृत्ता सोलुनि यमता निचे जगोषा कीं ॥
 चितीं दणें अहाहा येला आली अद्या वमी बाकी ॥ ३५ ॥
 एकडे इष्ट पदानन रद हरीकादि हे विमानातें ॥
 विचरनि नारीं पाहनि माधूच्या करिनि कोण मानातें ॥ ३६ ॥

१ दोव्यांटे मांसवें मगून. २ बोकरी. ३ भाट दिवस. ४ स्वामीच्या
 समारंभाचे पूण दिवस दोव्यापूर्वी वयाड वषट्ठें आपल्या हातास योग्य नशें
 असा भावार्थ दिसतो

आले स्वानंदाहुनि मोदामोदादि दूत गणपतिचे ॥

पोडशदलयुत सौभरी नेळे वस्तुनि गणेश सुस्तीचे ॥ ३७ ॥

कथिलें यतिनिर्वाणा करुनी चवथा समाप्त अध्याय ॥

गुरुमी, दीक्षितवंशज पालामज भालचंद्र हा ध्याय ॥ ३८ ॥

इति श्रीमहेंद्रचरिते भालचंद्र अर्वाचितकृते चतुर्थोऽध्यायः समाप्तः ॥

अध्याय पांचवा.

आर्या.

हरिहर शक्ति रचोही रूढुनि तुमच्या पदासि गणपाला ॥

बांझित पावति तरि मज माया धी दे तव प्रतापाला ॥ १ ॥

शब्द न होतां झगती कोणी बहु स्मगली भसे निद्रा ॥

पाहतां त्यासि जगोया देखिलें जीवहीन मुखचंद्रा ॥ २ ॥

क्रोधेन वर्षी गेले पोडश शत सप्तपट्टि ऋगुधारी ॥

अरण्योदयि मित नयमी पंचममासीच भर्तृह्वारी ॥ ३ ॥

पाडविला शाहुकडे रांडोती रांगुनी सकलकृता ॥

आमात्यामह मृष मग भाला योजावयासि मार्थकता ॥ ४ ॥

त्या तनुला कृष्णेचें घालविलें घान नमुनि भूपानें ॥

पूतन विधियुत करुनि बोले तजिलीं मुलेंच बापानें ॥ ५ ॥

भूपालें सर्वाचें करुनि समाधान योगनिष्ठानें ॥

घालुनि दिविकेमाती अगिलें स्वरुपानें करुनि कष्टास ॥ ६ ॥

आणुनि धावइसीहा जेथें संध्येत गा वगत होते ॥

गतां ग्याणुनि सेंधें, पैधें स्थापा झजें गुनाल हो सें ॥ ७ ॥

सारुनि यतिविधि बोले भवमोतीं आगवा न कां वडलें ॥

भातां घडेल किंसे संव हें ग्यामीनि अंगरीं कटलें ॥ ८ ॥

धरुनी पदामि करितां होय लग्नाथ आमनां कर्मल ॥

पानिनि गापूचें गुण झगतीं बापी तनू अमे विमलें ॥ ९ ॥

गतेंमार्गीं वसुनि शनै भेदी क्षिरा जगन्नाथ ॥
 करनी समान भूमी योरनि रक्षी अद्यापि गुग्गनाथ ॥ १० ॥
 गेला स्वस्थाना नृप सागुनि सर्वास नीट परिमा रे ॥
 द्वादश यामर करणें कर्मगिणी जगुनि घमं यहु सारे ॥ ११ ॥
 गेल्यावरि शाहु, पुढें करिति जगन्नाथ तन्त्रिया सारी ॥
 शुभणी दिन, परि झाले त्या दु न्वे यहु गिरक्त मगारी ॥ १२ ॥
 येता दिन तेरावा भूपणावेनं समग्र पाठविलें ॥
 साहित्याभि, यहु परी चित्तीं शतवार दु न्वे आर्ठाविलें ॥ १३ ॥
 यहु यिप्र, अन्य तैमे, जेवविले कोण करिल सल्या ती ॥
 भक्ताचे गिरि वटले हृदपरशोर्नीहि वाटही ग्याती ॥ १४ ॥
 भूपे पाचारनि भग भग जगन्नाथ यापु धुडीस ॥
 घडें देगनि घडला धाडु नरा नाडि पापहुडीस ॥ १५ ॥
 लागे भूपट्टी भग गुरचा प्रासाद हो करि अवल ॥
 न्या वसु वाहिन परि कधि भग न व्हावा तया जसा अवल ॥ १६ ॥
 भागुनि निधि तद्राज्यें करिति जगन्नाथ आलवारभा ॥
 तव ती मगुणा गेली कैलासा राहुनि राहु कीं शोभा ॥ १७ ॥
 भूपानें भग कथिलें म्याचें तैसेचि सेवटा काम ॥
 गेल्यावरि मी राहिल जेनं सज घाटेनचि गटशाम ॥ १८ ॥
 होता अर्धालय नें गेले शाहु लघूनि रात्र ॥
 भोगाया स्वर्गसुखा, करिती मन सर्व लोभ क्षत्र्याम ॥ १९ ॥
 प्रासादाग्री नैहें सर्वांनीं शेषटासि त्या गिळुनी ॥
 येती सुगामि माणुनि खाभीगतहु सशोक तो गिळुनी ॥ २० ॥
 प्रत्यब्दीं दशदिन ते करिति महोत्सव गुरुसि मुखवाया ॥
 देगनि अत्रदाना सुरत गुरुचें जनात वळवाया ॥ २१ ॥

वर्षे द्वादश वापदि गेल्यावरि कीं मंरीचिनगरास ॥
 चिमणाजीसुत नेले रघुनाथें खक्षार्थ नगरास ॥ २२ ॥
 वतें नवल पुढे चहु आले मल्लेंद्र दोन पैमि दिवा ॥
 तयी मयितां चढेले रक्षा जो लाविल्या मिं कीर्तिदिवा ॥ २३ ॥
 चिंता न करा वेहल चिमणाजीतनय अष्ट दिवसांत ॥
 कांहीं बंध नसे त्या, आहे समजा मनीं स्वसाक्षांत ॥ २४ ॥
 पत्रे पुत्रें पूनुनि गेले मग पालवावया ओश ॥
 तंव ते अस्वय होतां रडती करिती बहुत आक्रोश ॥ २५ ॥
 तिकडे दशोन देवनि स्वामि जगन्नाथ यास कथि जा च ॥
 मोहें रघुनाथेही केल्या राकार फार, नच जाच ॥ २६ ॥
 आले चसु दिवसांच्या अंत जगन्नाथ आगुल्या भवनीं ॥
 पैशा मल्लेंद्रा जो गाव त्या होव मोहें होभ वनीं ॥ २७ ॥
 दिधली मती जसी मन गणराजाचें तसेंच या पदनें ॥
 बदलें तहाराचे गुण मी, सांगुनि तयामि मम मद ने ॥ २८ ॥
 डेवी चरित्य जो हें भव्या रादनीं गुर्जाल सद्गनें ॥
 वापी नित्य; तयानें स्वानंदें मुरगणांत दोभायें ॥ २९ ॥
 रचिली पंचाध्यायीं जाज्याया सर्वही दरिद्रास ॥
 नाकीं धाम मिळ्याया बालामज दिव्य आलरुंध्रास ॥ ३० ॥
 इति श्रीमल्लेंद्रचरिते महापाशिकर्पराजश्रेष्ठस्वपाळरीक्षिताभक्त
 आलरुंध्रकृते पंचमोध्यायः समाप्तः ॥

१ गुर्जालोचन. २ जगन्नाथपर्वत. ३ रघुनाथ काशीराज कर्क रापोतादारा
 मानी जगन्नाथपर्वत यांग पैर केळें होवें. ४ वापस्या नाशार्थ. ५ दोन प्रहर,
 ६ दल. ७ वरी भव्या रादनीं कोडेही नाव होवें. ८ अष्टा भासावें. ९ नागा
 भस्कार नाहीना कर भयें सांगून.

परिशिष्ट २.

कठिण शब्दांचा कोश.

ग्रहेंद्रस्वामी ह्यांचें चरित्र.

१४. शब्द. अर्थ.	१४. शब्द. अर्थ.
२ निकर्ष-हठयोग, सरीसप्त हेच देऊन जी सेवा करणें ती, दुरामह.	२२ जराबाजरा-विरसोळ सामान-मुमान.
१० वरामती-कटुस्वयान्, अश्व-शक्तीचा.	„ दिवत-ठकार, हरकड, घाल.
„ भवनिद्या-माधु.	„ बळजा-मुलाजा, धुमा.
„ मुरनिघात-सोनिघात-जमिनीत हात लावून मज्जणें सलाम करितात तो, गुबरा.	„ ठगपरी-ठगेरी-काटा देणें, पद-च्युत करणें, भीषरीपहन बांदून दाकणें.
„ धरफाटें-घाटावर, देशात.	२३ विरसता-कुचल तगापार.
१८ छतेल-अटपळा, हरकड.	„ किडावत-पय.
१९ दस्तक-दुष्कृत, आधापत्र.	„ मद्रमून बेबी-सादर बेबी.
२० कर्णैकरी-कर्ण बावविनास	„ नेकमाठ बारीद होऊन-मुमु-हूर्ती पोहोचून.
२१ बलाबानी-धीनबल, जिनगी.	„ गुणवस्त्री-मद्येवसमवी.
„ पद पकन नेचें-पद करणें, अरेंज ठेवणे.	„ तहवेके-अवरनवराने.
„ तबमीर-अन्याय, गुन्हा.	„ आरावजीर-गुराडित.
२२ मुता-गे-परीर-धर्माधिकारी-गारं-माधु.	„ टिपराळ, किल्ला(?) -भाडां.
„ तमनघ-आसाडी, उपद्रव.	„ मलायमठेम-भेरीम.
	„ देकिन-ताबी, भरपठा.
	„ तगीय-चाप, रीठ, पूर्वचार घाजव आलेली पदवि.

१४. शब्द. अर्थ.

२४ सवेराय-व्यवस्था, आदरपूर्वक
सत्कार.

„ मुजबानी-तोडाने.

„ मकून-गोष्ट, भाण.

„ आयां करतील-निवेदन करतील.

„ दराज-विस्तार.

„ प्यारमोक्षवत-मेहेरबानी, कृपा.

२५ पोटनिटीक-अगल, बडकळ.

„ छदामत-पुरव्हीत रीतीने.

„ हुषा-भाडोपांद.

२६ बानीबस्त-बस्तबानी, चीजबस्त.

२७ पौलतामा-अभयपद.

„ साकीन-रहिवासी, राहणार.

„ शकदीळ-मध्यमीन, साशकिन.

„ मजावजा-पाटाफाट, पजावळ.

„ मन्दामत करणें-दया करून देणें,
कृपाबुझीनें देणें.

„ कीर्दीमासुरी-अमिनीची लावणी,
सचणी.

„ शक-सशय, भीति.

„ नेशकपणें-निर्मयपणें, निःशक-
पणें.

२८ बरगीस-सेवेस, चरणास.

„ बमीनाखाली-नीकरीच्या उती-
खाली.

„ जोरावारीनें-बळवरवीनें.

„ सुभा आणून-मुश्वास आणून.

१४. शब्द. अर्थ.

२९ मुजाहिम-अडबडा.

„ दाखन-गूळ अर्थ, गोष्ट, हकीकत.
यादीदाखन झगडे यादीचा
मजूर किंवा यादीतील
वृत्तांत.

„ मंगशा-दगा, भाटण, सडा.

„ मसाला-दड.

३० नुकस्या-चुगल्या, चाहल्या.

„ नरोदपणें-ताकीदपणें.

„ सर्कणगी-खुति, मादरसत्कार.

„ कापवत-भागवत (झगडे लांघ-
लचक पुराण किंवा कथा केली
असा अर्थ).

३१ उपराळा-मदत, कुमक, साहाय्य.

३२ नकदी-ऐकड.

४४ नतीया-शिष्टा-मूळ अर्थ परि-
णाम, रोवट.

„ निशदपे-रागाने.

„ दुसाला-रोन सालांची.

४७ हदी-मैदयाच्या कळपाप्रमाणें.

„ मटि-तोऊ.

„ मुळसैकरून-रोहमावानें, गोडी-
गुळारीनें.

„ सचतर-स्वतंत्र, निराड.

४८ अठराय-भतर, कसर.

„ गुमना-राग, किरमीप.

„ बरोब्ये-देहाळणी, विनी.

१४. शब्द. अर्थ. .
- ४८ मुखना-रबरू, लोडानें.
- ४९ नेस्तनावूत-पराभूत करणें, नष्ट करणें, किंवा गभस्तमित करणें.
- ५१ करज करणें-काबोज करणें, ताब्याज घेणें.
- ५५ पायवद-अटकाव.
- „ चीगोर्द-चोडो बाजूनी.
- „ आवास घेणें-जेरीस घेणें.
- „ बेरजुदी-स्वपरथा.
- „ बरकदाज-बापाच्या बडुकी वा-
ळणकारे लोक, से० नाडीक.
- „ बेलदार-सुरंग फोडणारे व
छाणी राणकारे लोक.
- ५६ बोलबाला-जपनवकार.
- ५७ बरजोर-मोडाछा, जोरदार.
- „ जगनामोश-जगमरछांडिक किंवा
कीर्ति.
- ५९ बैरबी-पाठलाग, झोब.
- ६५ लंगनाग-गलबने लागल्याच्या
समुदावर्तक आगा व मार्ग.
- ७१ बेलभाकर-बेलभंदाराप्रमाणे बे-
लभाकर हें उपपद्वर्क खेद
केल्याने बिग्न मानीत मसण.
- „ दसतमाना-दण्ड्याने दगादस.
- ७६ गनीमापी सलावत वाढविणे-
श्रम जोरदार दिवा सबड
होऊ देणे.

१४. शब्द. अर्थ.
- ७६ गनीमाची सलावत घालें-श-
यूची भीति वाढणें, कप
घालें.
- „ गनीमावर सलावत चढविणे-श-
यूवर चढ करणें.
- ७७ नाचीज-निष्कल, निरधक.
- „ पायेचा जमाव-पावदळ लोक.
- „ ताचीज-अनुपायी, आशाधारक.
- „ मुलादिवा-दुमा.
- „ दालीची शरम-शरवारीच्या प-
दुचाची शरम-दाण्डे मावत्या
शिपारंगिरीची शरम. शिपारं-
गिरीने बिग्न घोक्याने आ-
परा काग्रेस लटकविजेनी
लरवार व पट्टा हें शोध.
- „ सोरेवसाम-दक्षमानाची मंदीरी.
- „ परिश्रित-नेष्टक, निभुज.
- „ पन्दाचे-पडणाराचे.
- „ हरे-भविमान.
- „ जाग्रितमी-बडः.
- „ जमेडीनसो-संगवानिसो.
- „ कस-वेरनन.
- „ वारें घेणें-रोख घेणें, गरहन
जणें.
- „ बलमुद-हालमुद(?)—जगा वा-
दिजे सजा. „ बधावरद

पृष्ठ. शब्द. अर्थ.

तु हारखदन्" रा० व्य०

को०. विनम्र असा मावार्य.

७८ शीटपीट-झटारट, सोंढातोंडी

७९ हुके-दारुचे गोळे.

„ गरनाळा-तोफा.

„ सोखी करून-छिद्र पाहून, कि-
दुर करून?

८० हावभरू-उसू, उठावळा.

„ ठेंबणा-अडथळा, झड.

„ दिलदिळासा-प्रोत्साहन.

८१ ताराज करून-धुकपाज करून.

८८ इज्ज-भजू, छोकिक.

„ हेर-हेतु, रम्या.

८९ हलकवोल-पुटे.

„ हरसदे-हर होपडा.

„ हरफ-शिका.

९३ जाग-जामण.

९४ महालसहस्रतमान-राणीसहस्र-
तमान.

पृष्ठ. शब्द. अर्थ.

१०० रसोई-स्वयंपाक.

१०५ दाहण-दायाची जात.

११४ दिवाणचे-सरकारचे.

११५ भाई मारलें-सोक उडविली.

११७ तारांडी-भाभय, मदत.

११८ बाजी-कीर्ति.

११९ निर्व्याकुल-निर्वेध.

१२४ ललाळ-आर्द्रवहन दिलेली शि-
वी भाडे.

१२५ मुवा-मुभा-कायदेचीर टीतीनें
बडीस, किंवा माक.

„ मुवागिम-अडथळा.

१२९ अभिमान-देवस्थान, पूजा अर्चा
वगैरे.

„ देशायमजकुरास-वमूद केलेल्या
गावास.

१३२ व्यासगदुःख-वियोगदुःख.

१३४ लटनीक-आदीर, मादम, भुव.

ब्रह्मद्रुस्वामीचा पञ्चव्यवहार.

लेखांक. शब्द. अर्थ.

- १ खबरू-समथ.
- २ धारादत्त-उदकदत्त.
- ३ कुटवान-सर्व बानीसद.
- ४ कुल्कानु-सर्व कावचासद.
- ५ हरामनादगी-कबाडी, मुचेगिरी.
- ६ गसाळा-दह.
- ७ दत्त करून-दिलें असें तोडानें उघाडून.
- ८ कथला-जा-भाडण, तंटा.
- ९ कर्मान-सनद, डुकून.
- १० सनुष-सरोगा, फेर.
- ११ जेर-जमेर, दैराण.
- १२ कलात्कार-यज्ञमात्रि, पशुसिद्धि.
- १३ मुनार-मुराम.
- १४ हपाळ-दाखळ, रज.
- १५ कजिया-भाडण, तंटा, कज्या.
- १६ महजर-निवाडपत्र.
- १७ पसमी-एक ठ हेवा रण.
- १८ कासिद-बासद.
- १९ मनुष-मंथूर (?) -मंथूर, मुष.
- २० बरवान-बरवाद-नाज बाबस्वा-मंथूर, नह बेरवानंतर.
- २१ महदूर-ठहदूर.
- २२ बाराव मेडेला-गोरेष्वा का-राव सांपडेलेला.
- २३ घोडीद-चोरो बार्दली.

लेखांक. शब्द. अर्थ.

- २४ सांबदाआवड-तुटावड.
- २५ नापबबझिगिरी-दुव्यम सेना-पडिल.
- २६ हेरानवेरोत्तान-गोपळ, दानादान.
- २७ शिरउपल-मुख्य वारण.
- २८ ताराज-खट, नाग.
- २९ कुवत-जळि, तावद.
- ३० गुत्ता-गुंता, अडबण.
- ३१ पोत-सय (?)
- ३२ मीन-मात्ता-माझासारखे मीन.
- ३३ टिनने-राह काढने.
- ३४ मुकाबला-गाळ, मंदरानवर, सामना.
- ३५ आरावा-गोपगमा.
- ३६ पदक-दाखपारवें तुड.
- ३७ बजडा-गवनाज दाखून एक मोठा भावान बरजाही तोव आहे. तिथ्या वरून गवना-गजडा-भना भन-भंज शाळा भजना, दावा अवे लोक अमा दिमले.
- ३८ तुम-मरे.
- ३९ आतारे-हल, आरोरी.
- ४० मरबार-वधाचारव.
- ४१ रनवार-विवाह, मरवा, पु-जवड.

प्राक्. शब्द अर्थ.

- ३३ जाननी-जाली-अधिक
 ,, बदनाम-बअनू, काळेंतोंड, ना-
 मुधी. (हा शब्द 'बद-
 वक्त' असा असेल तर
 वार्ड प्रसंग असा अर्थ
 होईल.)
 ,, हाननाला-लहान बदक.
 ,, गुतरनाला-उदावरची तोप.
 ,, रेडकले-तोकाच्या व सामा-
 नाच्या गाथ्या
 ,, तबकल करून-ईश्वरावर अर-
 थसा ठेवून, परमेश्वराचा
 धावा करून.
 ,, या सायास-भासारया, या
 समान
 ,, लसवारो-उपघाप, घास
 ,, मुगाना-पर्वा, जरूर, भीड.
 ३४ बदगी-तेवा, गुलामगिरी, पार
 लब्ध
 ,, डुमदारी-सैन्याची पिछाडी
 ,, पाव केला-हत्ता केला
 ३५ चीनवां-चोही लोकेने, चोही
 चार्जनी
 ,, वादिला-वावरा.
 ,, वेवावन-अंतर, फरक.
 ,, एवदळ-मध्यस्ती, तयारें
 मोलणे.

लेखाक. शब्द अर्थ

- ३५ वमपेस-सुर्व
 ,, जानकुरान-(जानेकुरान) स-
 रदार ओळीस देणे.
 ,, दस्तन-सही.
 ,, सामदलाव-स्वदस्तुर लेख.
 ,, इरनाल-निरोष
 ,, बुरगे-गुणवे
 ,, तग-उपासमार.
 ,, वडप-वपट.
 ,, जानरोटी-रापथ
 ,, रत-घूक, गुन्हा.
 ३६ करोला-धंडुबवाळे घोडेस्वार
 ,, अर्गानर्गो-दाणदाण
 ,, किलेवद-किल्लाचा आश्रय
 करून
 ३७ तात्र-भोगल, पढाण.
 ,, बारावाणी-निकाल
 ,, विवस्ववामना-वार्ड रच्छा.
 ,, रसद-साहित्य, दावावेरण आणि
 पैसा
 ,, कमाविस-मायलत.
 ४० विउद-बळकट, अदरदस्त.
 ४१ आव-दम.
 ,, गावड-कपट, लुपेगिरी
 ,, दस्त-बदचुत(?)
 ,, नवावत-नवावगिरी, नवावाचें
 बंद किंवा अधिवार

लेखांक. शब्द. अर्थ.

४१ चकलाची पातशाही-बाराने
रथापन केलेल्या पातशाहीस
चकलाची पातशाही द्या-
याची गेल्या शतकात चाल
असे. मोगल लोगान चकते
दाखून एक वृद्ध असे. त्या
कुलात बारशाचा जन्म
शाला, हिंदुरथामांत आ-
ल्यावर बारशाने ते आपले
आडनाव केले. जसा ज-
हान्नादा दुरागी, तसा
बारशाचा चरने. चरने
हा शब्द भाऊगद्देवाच्या
बसरीच्या ९४ पृष्ठावर
आलेला आहे. या शब्दाची
मांडणी रघुजीत Cha
ghia भरती करितात.
(राजवाडेकर म. र. गाथने
पृष्ठ १ ला. ३० २०५).

॥ रात्री-नव्वर, १९९९.

॥ कलाशा-मसण, भद्रपण, भद्रद.

४८ वज्रप्रम-अमण, जमे अनेक
तमे.

४९ मरानरी-परमनाने, दीर्घांने.

॥ भारवरी-भारवरीने हुद्द कर-
तारे सोड.

॥ दो वनेने-उद्यानगने, बाव-
ल्या वनेने.

लेखांक. शब्द. अर्थ.

४९ नाकोन धागळे-चाखून घेले.

॥ दुवराव-दुवराची वीज, नाभी
बीज.

॥ तहकीक-चौकरी, तपान.

५२ लसदारम्व-तदनगर.

॥ घमघमे-मागीने मोठमोठाले
थडे किंवा दुरूज.

॥ निरातरणाचे मद्र-दपोंलि.

॥ दाके (!)-दुळे दागे वंदुचा
वा असे.

॥ दोन-दोनाडा, नाद, दसाडा.

॥ बल दावी-नदुबीचा माता.

॥ तोकवी-मोठापी मारगिरी.

॥ सकेल-नगची गंधी.

॥ लेव-मूव (!) पाव (!)

॥ बलवार-दला.

॥ वनदारने-वनरने, मागे वटने.

॥ रेवगिरी-दाखोल्यापा मार.

॥ रवक-दाह.

॥ वचा-बोधान !

॥ दमा-मंनि, दसा, पाय्दी.

॥ वंडल-गद, गदाची वजने.

॥ वडिळा-बावळा मुले.

॥ गावना-गदी जमीन.

॥ सही न होडी-थर न होडी.

॥ दोळेकर-दिली, दोळेगज.

५५ दुवराव-निवार, निवाह.

लेखांक शब्द अर्थ.

- ५६ गुरावा-छहान मजबूत.
 ५९ मुछेद-तयार, पूर्ण.
 ६७ विठदे-रामाने.
 „ वादली-भरजरी.
 ७६ वक्या धाग्यानी-गरीब.
 „ स्वल्प लाहामे-स्वल्प सावासे-
 चोल्या अमाने.
 „ बापड-उच्चावपडा, विगुट-
 पागळण.
 „ अटलेरी-अडशेरीवर धान्य.
 १०० सरलेल-हा दिनात आये थाचा
 होला. सरलील-मिठाणाच्या
 समूहाचा मभियारी.
 १०२ मशान्तकैने-वाड्यातून, मछ-
 लातून, राध्याच्या माकड.
 ११९ रोस्टे-रोज.
 १२१ हनरान-नागपु.
 १३२ मवासी-मुटारू लोक.
 १३४ अहीर-उत्तरहिंदुस्थानातील
 एक रजपूत जातीचे लोक.
 १४० पाषाणा-एक प्रकारचा अजार.
 १४६ परशुरामपट्टी-परशुराम देवाव-
 रिता एव वर.
 १४८ मोरेन-वर्षांनी येवणूक, डोमळ
 रकम.
 „ विद्याद-मालमत्ता, श्रीवस्त.
 १५७ दारुच्या चिडवा-बडुनीच्या

लेखांक शब्द अर्थ.

- चिवा मुर्गाच्या दारुच्या
 चिडवा.
 १६४ दोरु-दोंग (?)
 १६८ खामळा-छास, खचित.
 १७५ मुत्तछगिरी-प्रांत शारीज करणे.
 १७९ ठलाश-नशास, नौकरी.
 १८७ मालपवेरी-रुदारीत मेलेल्या
 शिपायाच्या मुळान बी ने-
 मणूक भववा इनाम जमीन
 देणान ही.
 २०७ लोमळनिगडेकरून-छोमाने व
 लळवाने, लडिवाळपणाने.
 २०८ देवचौलुली-एक प्रकारचे पा-
 टिलकीचे वतन.
 „ रोलापोळा-मागनेचिडी, वटाण
 „ पेडा-पडा, सबब.
 २२६ पोताहून-पोत्यातून, छविन्वा-
 तून.
 २२९ फलादेश-फलत्कार, कन्दूपा
 २३१ गुबार-मार्पत्र.
 २३६ नानास धाळे-मृखु पावळे
 २३८ जुडती-बंडी, आगरसा.
 „ मोडीव-प्रमाणे.
 २४० हु-मराठी मायेतील "क्षी"
 प्रमाणे एक शुभदायक चिन्ह.
 „ ज्ञानन-बहुमानवाचक विशेषण.
 „ कसरम-कृपाद, कृपावान्

लेखाक. शब्द. अर्थ.

२४० दामयककण्डु-नेहर्मा दयादृष्टि
ठेवो दा अर्धी फारशी
भापेंतला दा मायना आदे.

„ मुपकक-मुष्किक-दयाह, कसाह.

„ एन्तेवाद-कृपा.

„ भज-पायन.

„ प्रललास-सह, प्रेम, लोभ.

„ बादज-बारवार, पुनः पुनः.

२४१ महकून-सदैव स्मरण असलेले.

„ रकभन-अत्युच.

„ दाहामनवनाह-राज्यरक्षक.

२४२ दुपा-आशीर्वाद.

„ ऐरियन-समाचार.

„ मयनेहे-मयभीत झालेले.

२४३ तैरसता-गुप्ततर, कुशल-
समाचार.

„ मोदीन-दुन्दूत, सरकार.

२४४ चइसोव-काही दिवस.

„ गुपबली-मनोपसमयी.

„ शादमानो-आनंद, समाधान.

„ ईशनेव-गावेद.

„ निमिणे-पत्र, लेख.

„ परामोमी-दुश्म.

२४५ दावादील-मयभीत, परागार.

„ दुनवरली-नृतिबुजा.

„ निशानमोशिक-कुशाग्रवाण.

„ नयदव-अंतर.

लेखाक. शब्द. अर्थ.

२४६ तक्रूस-कपास, चौकरी.

२४७ हुजन-हिरोस, लपचोळवार
वादी.

२४८ नेकवक-नरोवर, वेळेवर.

२४९ पाकनी-मूर्ख.

„ दिवाना-बेजा.

„ बेशीर-मित्रा, कर्तुलहीन.

२५० रीरभाकियन-कुशलसमाचार.

२५१ मजमून-कृपा, हकीमत.

„ मुकमल-सबिस्तर, कवलीलवार.

„ शिता-समाधि.

२५२ मम्ककतल-वर सागितरवा-
प्रमाणे.

„ पीन दाने-गुस्तु पावने.

„ कदीम-जुने, प्राचीन.

„ तकारा तयवड-अदर

११ हसामये-वरमेषदास समस्त,
गरेपाने.

१२ शुक्रजगरी-हमदा, सरकार-
गुदि.

२५३ दरीविला-दरीविला-दरी,
दा दिवसान.

२५४ जगदी-पदारेकरी, गत्यद.

२५५ रजता-मन्त्रि.

२५६ निरवय-निरवानिरव.

२५७ ऊर्जा-निष्.

२५८ यद-यद.

लेगीक. मन्द. अर्थ.

३७३ अमरी-मोहरा.

३७५ दिग्वाय-दुष्ट अंश. करणाचे.

„ दिग्दवा-उदारधी.

„ वाचि-नीट, बौध्.

„ गमिवा-ग्राही, संरक्षक.

„ सुगदे-ईश्वरभक्त.

लेगीक. मन्द. अर्थ.

३७५ कन्यानाचा-मनुष्यपणाचा, म-
न्वपणाचा, भक्षेपणाचा.

„ इन्दाही-देव, ईश्वर.

„ सुदरन-सगा.

„ नीचे-पांड्याला, पंडितान.

„ करमेने-कृतेने.

„ सुदाही-दुष्टपणाचा भाव.